Νεοελληνική Γλώσσα
Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Κάθε γνήσιο αντίτυπο φέρει τη σφραγίδα των εκδόσεων ΒΟΛΟΝΑΚΗ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΟΛΟΝΑΚΗ

ISBN: 978-960-381-311-8
© **Εκδόσεις Βολονάκη**
Μαυρομιχάλη 41 & Βαλτετσίου
Τηλ.: 210.36.08.065, Fax: 210.36.08.197
www.volonaki.gr, mail: info@volonaki.gr

ΦΩΤΟΣΥΝΘΕΣΗ: «***γραφή***» Ευαγγελία Λένη
Χαρ. Τρικούπη 26, Αθήνα, τηλ. 210 3616596

Μαρία Σπυρογιάννη

Γλώσσα / Νεοελληνική

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τετράδιο Εργασιών

Ελένη-Αθηνά Παουνέσκου

εκδόσεις Βολονάκη

Το βιβλίο *Νεοελληνική Γλώσσα* είναι ένα σύγχρονο και πλήρες βοήθημα, το οποίο απευθύνεται στους μαθητές της πρώτης τάξης του Γυμνασίου και στους καθηγητές που διδάσκουν το μάθημα αυτό. Η συγγραφή του βασίστηκε στη σύγχρονη βιβλιογραφία και προσέγγιση της διδασκαλίας του μαθήματος της Γλώσσας. Τόσο η θεωρία όσο και οι απαντήσεις των ασκήσεων ακολουθούν τους νεότερους κανόνες για τη γραμματική, το συντακτικό και την παραγωγή των λέξεων της ελληνικής γλώσσας.

Η δομή του βιβλίου σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι εύχρηστο στον αναγνώστη. Κάθε ενότητα χωρίζεται σε πέντε υποενότητες:

Ι. Θεωρία

Περιλαμβάνει αναλυτική παρουσίαση των γραμματικών και συντακτικών φαινομένων του σχολικού εγχειριδίου, παραδείγματα, πίνακες και σχεδιαγράμματα που διευκολύνουν τη μελέτη και την κατανόηση της θεωρίας, καθώς και τις επαναλήψεις του μαθητή.

ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα

Στη δεύτερη υποενότητα περιλαμβάνονται οι απαντήσεις στις *Ερωτήσεις Κατανόησης* των εισαγωγικών κειμένων του σχολικού βιβλίου, με παραπομπές στα σημεία του κειμένου που κάθε φορά εξετάζεται.

III. Ακούω και μιλώ

Δίνονται οι απαντήσεις των ασκήσεων της ενότητας *Ακούω και μιλώ* του σχολικού βιβλίου, οι οποίες προορίζονται για προφορική εξέταση των μαθητών στην τάξη.

IV. Διαβάζω και γράφω

Οι υποενότητες αυτές του σχολικού βιβλίου περιέχουν γραπτές ασκήσεις και δραστηριότητες, οι οποίες στο παρόν βιβλίο απαντώνται με πληρότητα και σύμφωνα με τη θεωρία. Σε πολλές περιπτώσεις δίνονται πίνακες και σχεδιαγράμματα που διευκολύνουν την κατανόηση, καθώς και πρόσθετες διευκρινίσεις, παρατηρήσεις και επεξηγήσεις.

V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις

Στο τέλος κάθε ενότητας δίνονται επιπλέον ασκήσεις, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την εμπέδωση της ύλης αλλά και την αξιολόγηση του μαθητή. Καθεμία περιλαμβάνει ένα ή δύο κείμενα με περιεχόμενο από τη θεματολογία της ενότητας, ερωτήσεις κατανόησης των κειμένων, ασκήσεις γραμματικής, συντακτικού, ετυμολογικές και λεξιλογικές.

- Στο τέλος των ενοτήτων του βιβλίου του μαθητή υπάρχουν πέντε **Κριτήρια Αξιολόγησης** (ένα ανά δύο ενότητες), με κείμενα και ασκήσεις που καλύπτουν την ύλη της θεωρίας. Σε κάθε άσκηση δίνονται οι μονάδες βαθμολόγησης.

- Ακολουθούν οι απαντήσεις στις Συμπληρωματικές Ασκήσεις και στα Κριτήρια Αξιολόγησης.

- Το **Τετράδιο Εργασιών** παρατίθεται στο τέλος του βιβλίου, ώστε να μπορεί ο αναγνώστης να ανατρέξει εύκολα στο σημείο που τον ενδιαφέρει. Περιλαμβάνει τις απαντήσεις των ασκήσεων του αντίστοιχου σχολικού βιβλίου για κάθε ενότητα, με πίνακες και πρόσθετες επεξηγήσεις.

Ενότητα 1η
Οι πρώτες μέρες σ' ένα νέο σχολείο

Ι. Θεωρία 15
• *Επικοινωνία* 15
– *Παράγοντες επικοινωνίας* 15
– *Κώδικες επικοινωνίας* 15
• *Είδη προτάσεων* 16
– *Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά τους* 16
– *Είδη προτάσεων, σημασίες τους και σημεία στίξης* 17
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 19
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 21
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 33
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 45

Ενότητα 2η
Επικοινωνία στο σχολείο

Ι. Θεωρία 47
• *Είδη προφορικού και γραπτού λόγου* 47
– *Προφορικός λόγος* 47
– *Γραπτός λόγος* 47
– *Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας* 48
• *Η παράγραφος* 49
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 50
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 52
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 61
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 73

Ενότητα 3η
Ταξίδι στον κόσμο της φύσης
Ι. Θεωρία 77
• *Περιγραφή* 77
– *Στοιχεία περιγραφής* 77
– *Είδη περιγραφής* 77
• *Αφήγηση* 78
– *Στοιχεία αφήγησης* 78
– *Είδη αφήγησης* 79
• *Επιχειρηματολογία* 79
– *Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων* 79
• *Πολυτροπικότητα* 80
– *Πολυτροπικό κείμενο (συνδυάζει εικόνα και λόγο)* 80
• *Περίληψη* 81
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 83
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 86
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 100
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 122

Ενότητα 4η
Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου
Ι. Θεωρία 125
• *Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός* 125
– *Τι είναι η ονοματική φράση και ποια η λειτουργία της στην πρόταση* 125
– *Επιθετικός προσδιορισμός* 126
• *Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων* 127
– *Κλίση ουσιαστικών* 127
– *Κλίση επιθέτων* 130
• *Παραγωγή και σύνθεση* 133
– *Παραγωγή ουσιαστικών* 133
– *Σύνθεση* 136
• *Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο* 136
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 137
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 140

IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 150
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 170

Ενότητα 5η
Γνωρίζω το μαγικό κόσμο του θεάτρου και του κινηματογράφου
I. Θεωρία 173
• *Το ρήμα* 173
– *Ο ρόλος και η λειτουργία του ρήματος* 173
– *Οι μορφές του ρήματος* 173
α. *Πρόσωπο και αριθμός* 173
β. *Συζυγίες και φωνές* 174
γ. *Διαθέσεις του ρήματος* 175
δ. *Χρόνοι του ρήματος και ποιόν ενέργειας* 176
– *Τα συνδετικά ρήματα* 178
• *Παράγωγα ρήματα* 179
• *Το ρήμα στην αφήγηση* 180
II. Εισαγωγικά Κείμενα 181
III. Ακούω και μιλώ 183
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 195
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 208

Ενότητα 6η
Οι δημιουργικές δραστηριότητες στη ζωή μου
I. Θεωρία 211
• *Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού* 211
– *Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ρήματος* 211
– *Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ουσιαστικού* 211
• *Παράγωγα ουσιαστικά* 213
• *Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι* 214
II. Εισαγωγικά Κείμενα 216
III. Ακούω και μιλώ 219
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 227
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 243

Ενότητα 7η
Ο κόσμος μέσα από την οθόνη-εικόνα
Ι. Θεωρία 245
• *Οριστικό και αόριστο άρθρο* 245
– *Άρθρο – Κλίση των άρθρων* 245
• *Παράγωγα επίθετα* 248
• *Περιγραφή* 251
– *Μορφές της περιγραφής* 251
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 253
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 257
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 262
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 277

Ενότητα 8η
Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες: Παρακολουθώ και συμμετέχω
Ι. Θεωρία 279
• *Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα* 279
– *Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις* 279
– *Παρατακτική σύνδεση προτάσεων-περιόδων* 280
– *Ασύνδετο σχήμα* 280
• *Αφήγηση* 281
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 283
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 287
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 296
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 309

Ενότητα 9η
Ανακαλύπτω τη μαγεία της γνώσης
Ι. Θεωρία 311
• *Συνταγματικός άξονας* 311
• *Παραδειγματικός άξονας* 312
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 313
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 317
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 320
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 333

Ενότητα 10η
Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του
Ι. Θεωρία 335
• *Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων* 335
– *Δευτερεύουσες προτάσεις* 335
– *Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση* 336
• *Σημεία στίξης* 336
• *Χρήση λεξικών* 338
ΙΙ. Εισαγωγικά Κείμενα 339
ΙΙΙ. Ακούω και μιλώ 343
IV. Διαβάζω και γράφω – Λεξιλόγιο 355
V. Συμπληρωματικές Ασκήσεις 366

Κριτήρια Αξιολόγησης
1ο Κριτήριο Αξιολόγησης 371
2ο Κριτήριο Αξιολόγησης 373
3ο Κριτήριο Αξιολόγησης 375
4ο Κριτήριο Αξιολόγησης 377
5ο Κριτήριο Αξιολόγησης 379

Απαντήσεις στις Συμπληρωματικές Ασκήσεις 383
Απαντήσεις στα Κριτήρια Αξιολόγησης 397

Τετράδιο Εργασιών
Ενότητα 1η 403
Ενότητα 2η 414
Ενότητα 3η 424
Ενότητα 4η 444
Ενότητα 5η 455
Ενότητα 6η 466
Ενότητα 7η 476
Ενότητα 8η 482
Ενότητα 9η 494
Ενότητα 10η 499
Βιβλιογραφία 511

ενότητα 1η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Επικοινωνία

Παράγοντες της επικοινωνίας

πομπός	→	**κωδικοποιημένο μήνυμα**	→	**δέκτης (αποκωδικοποιεί το μήνυμα)**

❑ **Επικοινωνία** είναι η ανταλλαγή μηνυμάτων (ιδεών, πληροφοριών, γνώσεων κ.λπ.) μεταξύ δύο ή περισσότερων ανθρώπων.

✔ Βασικά συστατικά της επικοινωνίας είναι:

• ο **πομπός:** αυτός που εκπέμπει το μήνυμα (π.χ. ο ομιλητής ή ο συγγραφέας)

• ο **δέκτης:** αυτός που δέχεται το μήνυμα (π.χ. ο ακροατής ή ο αναγνώστης)

• το **μήνυμα:** κάθε ιδέα, πληροφορία, σκέψη, ερώτηση, απάντηση κ.λπ.

• ο **κώδικας:** σύστημα σημείων, σημάτων ή συμβόλων που έχουν ορισμένες αρχές και κανόνες (π.χ. γλωσσικός κώδικας, μουσικός κώδικας, σήματα Μορς)

✔ Σημαντικοί παράγοντες που επηρεάζουν την επικοινωνία είναι:

• το **μέσο-δίαυλος επικοινωνίας** ή **τρόπος μετάδοσης (φυσικός ή τεχνητός)** του μηνύματος (π.χ. τηλέφωνο, επιστολή, ηλεκτρονική αλληλογραφία, πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία κ.λπ.)

• οι **κοινωνικές σχέσεις** μεταξύ πομπού και δέκτη

• ο **σκοπός** για τον οποίο γίνεται η επικοινωνία (τι θέλει να πετύχει ο πομπός με το μήνυμά του)

• οι **συνθήκες επικοινωνίας** (π.χ. το περιβάλλον ή το σκηνικό)

Αν πάρουμε ως παράδειγμα τη γλωσσική επικοινωνία *πρόσωπο με πρόσωπο* (τρόπος μετάδοσης του μηνύματος), ο *ομιλητής* (πομπός) χρησιμοποιεί τις *λέξεις* (το γλωσσικό κώδικα) για να απευθύνει μια *πληροφορία* (μήνυμα) σε έναν *ακροατή* (δέκτη).

Η γλωσσική επικοινωνία διακρίνεται σε **γραπτή** και **προφορική**.

Κώδικες επικοινωνίας

❑ **Κώδικας επικοινωνίας** ονομάζεται κάθε σύστημα σημείων που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για να μεταδώσουμε ένα μήνυμα (π.χ. γλωσσικός κώδικας, μαθηματικός κώδικας κ.λπ.).

✔ Κάθε κώδικας έχει τα δικά του **σημεία** (σήματα ή σύμβολα) που ακολουθούν ορισμένους κανόνες με βάση τους οποίους ερμηνεύονται. Για παράδειγμα, σημεία του μουσικού κώδικα είναι οι νότες και του μαθηματικού κώδικα οι αριθμοί και τα μαθηματικά σύμβολα.

✔ Η γλώσσα είναι ένας από τους σημαντικότερους κώδικες επικοινωνίας· είναι ίσως ο πιο διαδεδομένος, εύχρηστος, ευέλικτος και δημιουργικός κώδικας.

✔ Συχνά στη γραπτή επικοινωνία δε χρησιμοποιούμε μόνο το γλωσσικό κώδικα αλλά και σημεία από άλλους κώδικες (π.χ. εικόνες). Τα κείμενα που περιέχουν σημεία από πολλούς κώδικες ονομάζονται **πολυτροπικά κείμενα**. Χαρακτηριστικά παραδείγματα πολυτροπικών κειμένων συναντούμε στα περιοδικά και στις ιστοσελίδες.

Είδη προτάσεων

Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά τους

❑ **Πρόταση** είναι το μεγαλύτερο σύνολο λέξεων που είναι γραμματικά οργανωμένο, δηλαδή οι λέξεις δεν παρατίθενται τυχαία η μία δίπλα στην άλλη, αλλά ακολουθούν συγκεκριμένους κανόνες.

✔ Η πρόταση έχει ενότητα και σημασιολογική αυτονομία (μέσα σε ένα κείμενο μπορούμε να διακρίνουμε ποια είναι η πρόταση).

✔ Οι προτάσεις, **ανάλογα με τα δομικά συστατικά τους** (τα στοιχεία από τα οποία αποτελούνται), διακρίνονται σε τέσσερα είδη: απλές, ελλειπτικές, επαυξημένες, σύνθετες.

Πιο συγκεκριμένα:

α. Απλή ονομάζεται η πρόταση που έχει ολοκληρωμένο νόημα και αποτελείται μόνο από τα βασικά στοιχεία (κύριοι όροι: ρήμα, υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο) που απαντούν στην ερώτηση *ποιος* και *τι*
π.χ. *Ο Γιώργος διαβάζει ένα βιβλίο.*

β. Ελλειπτική ονομάζεται η πρόταση από την οποία λείπουν βασικά στοιχεία (όπως το ρήμα) επειδή εννοούνται εύκολα,
π.χ. *Μεγάλο πρόβλημα!* (εννοείται το ρήμα είναι)

γ. Επαυξημένη ονομάζεται η πρόταση η οποία, εκτός από τα βασικά, έχει και άλλα στοιχεία (προσδιορισμούς, συμπληρώματα),
π.χ. Η Μαρία κρατούσε σφιχτά ένα μεγάλο φάκελο.

δ. Σύνθετη ονομάζεται η πρόταση η οποία έχει περισσότερα από ένα υποκείμενα ή κατηγορούμενα,
π.χ. ***Ο πατέρας*** *και* ***η μητέρα*** *έφτασαν.*

Είδη προτάσεων, σημασίες τους και σημεία στίξης

❑ Όταν επικοινωνούμε, προσπαθούμε να καλύψουμε ορισμένες επικοινωνιακές ανάγκες μας:

- να δώσουμε μια πληροφορία (απόφανση)
- να ζητήσουμε μια πληροφορία (ερώτηση)
- να ζητήσουμε από το δέκτη να κάνει κάτι, τον παρακαλούμε ή τον διατάζουμε (παράκληση ή προσταγή)
- να εκφράσουμε ένα έντονο συναίσθημα (επιφώνηση)

Για να καλύψουμε τις ανάγκες αυτές, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορα είδη προτάσεων, το καθένα από τα οποία επιτελεί κάποια επικοινωνιακή λειτουργία (απόφανση, ερώτηση, προσταγή ή παράκληση, επιφώνηση).

❑ Οι προτάσεις, **ανάλογα με την επικοινωνιακή λειτουργία που επιτελούν**, δηλαδή ανάλογα με τη σημασία τους, διακρίνονται σε τέσσερα είδη: αποφαντικές, ερωτηματικές, προστακτικές, επιφωνηματικές.

Πιο συγκεκριμένα:

α. Αποφαντική λέγεται η πρόταση που χρησιμοποιούμε συνήθως για να δώσουμε μια πληροφορία,

π.χ. *Η Άννα έχει αργήσει.*

Στο γραπτό λόγο, στις αποφαντικές προτάσεις βάζουμε **τελεία**.

β. Ερωτηματική ονομάζεται η πρόταση που χρησιμοποιούμε συνήθως για να ζητήσουμε μια πληροφορία,

π.χ. *Έχει έρθει ο Γιάννης;*

Στο γραπτό λόγο, στις ερωτηματικές προτάσεις βάζουμε **ερωτηματικό**.

γ. Προστακτική λέγεται η πρόταση που χρησιμοποιούμε συνήθως για να ζητήσουμε από κάποιον να κάνει κάτι ή για να τον παρακαλέσουμε για κάτι,

π.χ. *Τηλεφώνησέ μου αύριο το βράδυ.*

Στο γραπτό λόγο, στις προστακτικές προτάσεις βάζουμε **τελεία** ή **θαυμαστικό**.

δ. Επιφωνηματική ονομάζεται η πρόταση που χρησιμοποιούμε συνήθως για να εκφράσουμε ένα έντονο συναίσθημα,

π.χ. *Δεν αντέχω αυτή την κατάσταση!*

Στο γραπτό λόγο, στις επιφωνηματικές προτάσεις βάζουμε **θαυμαστικό**.

✔ Για να επιτύχουμε το στόχο μας στην επικοινωνία, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε διάφορα είδη προτάσεων (αποφαντική, ερωτηματική, προστακτική, επιφωνηματική). Η επιλογή μας εξαρτάται από το **δέκτη** (αυτόν που μας ακούει) και τη **σχέση** που έχουμε μαζί του (αν είναι φίλος μας, άγνωστος, μεγαλύτερος σε ηλικία κ.λπ.), από τον **τρόπο** μετά-

δοσης του μηνύματος (πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία, κινητό τηλέφωνο κ.λπ.) και από τις **συνθήκες επικοινωνίας** (αν είμαστε μόνοι μας ή υπάρχουν και άλλα πρόσωπα στον ίδιο χώρο, αν υπάρχει πίεση χρόνου κ.λπ.).

Για παράδειγμα, αν θέλουμε να ζητήσουμε μια πληροφορία, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε αποφαντική, ερωτηματική ή προστακτική πρόταση:

• *Ελπίζω να ενημέρωσες το Σπύρο για την αυριανή συνάντηση.* (αποφαντική πρόταση)

• *Ενημέρωσες το Σπύρο για την αυριανή συνάντηση;* (ερωτηματική πρόταση)

• *Να ενημερώσεις το Σπύρο για την αυριανή συνάντηση.* (προστακτική πρόταση)

✔ Μπορούμε λοιπόν να χρησιμοποιήσουμε την ίδια ακριβώς πρόταση, για να δώσουμε μια πληροφορία, να εκφράσουμε απορία, έκπληξη, θαυμασμό κ.λπ.:

• *Η Αγγελική πηγαίνει στην πρώτη γυμνασίου.* (δίνουμε μια πληροφορία)

• *Η Αγγελική πηγαίνει στην πρώτη γυμνασίου;* (ζητάμε μια πληροφορία ή εκφράζουμε απορία)

• *Η Αγγελική πηγαίνει στην πρώτη γυμνασίου!* (εκφράζουμε έκπληξη)

❑ Ένας άλλος τρόπος διάκρισης των προτάσεων είναι ανάλογα με το αν έχουν άρνηση ή όχι:

• Οι προτάσεις που **δεν περιέχουν άρνηση** λέγονται **καταφατικές**, π.χ. *Η σχολική χρονιά άρχισε.*

• Οι προτάσεις που **περιέχουν** άρνηση [δε(ν), μη(ν)] λέγονται **αρνητικές** π.χ. *Ο Ηλίας δε θέλει να έρθει μαζί μας.*

Τα είδη των προτάσεων		
ανάλογα με τα συστατικά τους	**ανάλογα με τις σημασίες / επικοινωνιακές λειτουργίες που επιτελούν**	**ανάλογα με το αν έχουν άρνηση ή όχι**
απλή ελλειπτική επαυξημένη σύνθετη	αποφαντική ερωτηματική προστακτική επιφωνηματική	καταφατική αρνητική

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Πρώτη μέρα στο Γυμνάσιο*

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

- **Πώς νιώθει η Άννα, η κύρια ηρωίδα του αποσπάσματος, μόλις μπαίνει για πρώτη φορά στο χώρο του Γυμνασίου; • Από πού καταλαβαίνουμε τα συναισθήματά της;**

• Η Άννα, ενώ πηγαίνει προς το σχολείο σοβαρή και με την αυτοπεποίθηση που ταιριάζει σε ένα κορίτσι του γυμνασίου, μόλις μπαίνει στο χώρο του σχολείου και αντικρίζει τα παιδιά των μεγαλύτερων τάξεων, αισθάνεται φόβο και ανασφάλεια, γιατί νιώθει πολύ μικρή μπροστά τους.
• Τα συναισθήματά της ηρωίδας φαίνονται στις εξής φράσεις:
– «*Αμέσως ένιωσε να βουλιάζει. Θεέ, πόσο τεράστιοι ήταν όλοι τους! Και αυτή σαν νάνος!*»
– «*Πέρασε διστακτικά από δίπλα τους*»
– «“*Και δεν ξέρω κανέναν εδώ. Και δες τι αέρα που έχουν όλες αυτές οι κυράτσες. Εγώ είμαι σαν βλαχαντερό!*” *σκέφτηκε αναψοκοκκινισμένη και ζάρωσε σε μια άκρη*».

Κείμενο 2: *Μιλώ, ζωγραφίζω, γράφω*

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

1. Ποιοι ήταν οι πρώτοι τρόποι με τους οποίους επικοινωνούσαν οι άνθρωποι;

Στα πρώιμα στάδια της ανθρωπότητας, για να εκφραστούν και να επικοινωνήσουν μεταξύ τους οι άνθρωποι, χρησιμοποίησαν τις δυνατότητες που τους έδινε το σώμα τους: τις γκριμάτσες του προσώπου και την κίνηση των χεριών (χειρονομίες). Αργότερα αναπτύχθηκε η ικανότητα της ομιλίας, και ο προφορικός λόγος έγινε το κύριο μέσο επικοινωνίας και μετάδοσης της γνώσης, μέχρι την επινόηση της γραφής.

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

2. Πότε και πού εμφανίστηκαν οι πρώτες μορφές γραφής;

Η γραπτή επικοινωνία ξεκίνησε με ζωγραφιές οι οποίες, περνώντας από διάφορα στάδια, απλοποιήθηκαν και εξελίχθηκαν σε γράμματα. Το πρώτο αλφάβητο επινοήθηκε περίπου το 1000 π.Χ. από τους αρχαίους Φοίνικες, που κατοικούσαν στην περιοχή του σημερινού Λιβάνου.

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

3. Γιατί η επινόηση του αλφαβήτου θεωρείται επανάσταση στην ιστορία του ανθρώπου;

Η επινόηση του αλφαβήτου θεωρείται επανάσταση στην ιστορία του ανθρώπου, γιατί έκανε τη γραφή απλούστερη διαδικασία, ώστε να αποθηκεύονται οι πληροφορίες και να διαδίδεται η γνώση πιο εύκολα σε περισσότερους ανθρώπους, όσος χρόνος ή απόσταση κι αν τους χωρίζει.

Κείμενο 3: *Διάφοροι κώδικες στη ζωή μου*

σελ. 12 σχολ. βιβλίου

1. Πόσοι διαφορετικοί κώδικες παρουσιάζονται στο κείμενο 3;

Στο κείμενο 3 παρουσιάζονται τέσσερις διαφορετικοί κώδικες:

- ο κώδικας οδικής κυκλοφορίας
- ο μαθηματικός κώδικας
- ο μουσικός κώδικας
- ο (γραπτός) γλωσσικός κώδικας

σελ. 12 σχολ. βιβλίου

2. Προσπαθήστε να μεταφέρετε στα νέα ελληνικά την παραπάνω φράση του Πλάτωνα.

Η φράση του Πλάτωνα αποδίδεται στα νέα ελληνικά ως εξής: «Και από τη μητέρα και από τον πατέρα και από όλους τους άλλους προγόνους πιο πολύτιμη, σεβαστή και ιερή είναι η πατρίδα».

III. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Επικοινωνία

Παράγοντες της επικοινωνίας

σελ. 12 σχολ. βιβλίου

1. Εντοπίστε στο κείμενο 1 τα λόγια που λέει ο Γιώργος και τα λόγια που λέει ο διευθυντής του Γυμνασίου. • Σε ποιον απευθύνεται ο Γιώργος και σε ποιον ο γυμνασιάρχης; • Για ποιο θέμα μιλά ο καθένας και με ποιο σκοπό; • Πώς αντιδρούν κάθε φορά αυτοί που τους ακούν;

• Τα λόγια του Γιώργου: «*Άννα!*», «*Τι θες σε τούτο το προαύλιο;* […] *Εμείς μένουμε στο κάτω προαύλιο. Δε σ' το 'πανε; Πάμε*», «*Εφέτος έχει έρθει καινούριος γυμνασιάρχης. Λένε πως είναι πολύ αυστηρός. Στο προηγούμενο Γυμνάσιο που ήταν, λένε, τους είχε κάνει όλους στρατιωτάκια, καθηγητές και μαθητές!*».

Τα λόγια του διευθυντή του Γυμνασίου: «*Δε θα ανεχτώ!*», «*Και τώρα οι μαθητές ν' αρχίσουν ν' αρχίσουν να προχωρούν απ' αριστερά και να μπαίνουν από την κύρια είσοδο στο πάνω προαύλιο. Οι μαθήτριες από δεξιά. Θα μπαίνουν από την πλαϊνή*», «*Δεν θα ανεχτώ, είπα! Πάραυτα! Από αύριο θα υποστούν κυρώσεις οι μη συμμορφωθέντες!*»

• Ο Γιώργος απευθύνεται στην Άννα και ο γυμνασιάρχης στους μαθητές του σχολείου.

• Ο Γιώργος επισημαίνει στην Άννα ότι βρίσκεται σε λάθος προαύλιο και της μιλάει για τον καινούργιο, αυστηρό γυμνασιάρχη του σχολείου, με σκοπό να την πληροφορήσει. Ο γυμνασιάρχης δίνει στους μαθητές οδηγίες και τους δείχνει την αυστηρότητά του, με σκοπό να επιβάλει πειθαρχία.

• Η Άννα ακούει τα λόγια του Γιώργου και τον ακολουθεί αμίλητη, ενώ οι μαθητές –κυρίως των μεγάλων τάξεων– διαμαρτύρονται για όσα λέει ο διευθυντής.

σελ. 13 σχολ. βιβλίου

2. Στο κείμενο 1 η Άννα και η Αγγέλα δεν καταλαβαίνουν τι λέει ο γυμνασιάρχης. Για ποιο λόγο;

Η Άννα και η Αγγέλα δεν καταλαβαίνουν τι λέει ο γυμνασιάρχης, γιατί χρησιμοποιεί ένα γλωσσικό κώδικα τον οποίο δε γνωρίζουν. Πρόκειται για λέξεις και φράσεις της καθαρεύουσας, όπως «*πάραυτα*», «*θα υποστούν κυρώσεις*», «*οι μη συμμορφωθέντες*».

σελ. 13 σχολ. βιβλίου

3. Ο άνθρωπος –σύμφωνα με το κείμενο 2– από το λόγο και την παράσταση εικόνας πέρασε στη γραφή. Σήμερα πώς προτιμά να επικοινωνεί; • Σε ποιες περιπτώσεις προτιμά το λόγο, σε ποιες την εικόνα και σε ποιες τη γραφή;

Η τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων δεκαετιών έδωσε στον άνθρωπο τη δυνατότητα να επιλέγει τον τρόπο επικοινωνίας με τους άλλους ανάλογα με τις ανάγκες του. Πολλές φορές το μήνυμα είναι αυτό που επιβάλλει τον κώδικα επικοινωνίας. Έτσι, ο λόγος χρησιμοποιείται στην πρόσωπο με πρόσωπο ή την τηλεφωνική επικοινωνία αλλά και στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, που το μήνυμα αποδίδεται καλύτερα με το γλωσσικό κώδικα.

Η γραφή χρησιμοποιείται στην παραδοσιακή και την ηλεκτρονική αλληλογραφία, στον Τύπο (εφημερίδες, περιοδικά) και τη λογοτεχνία, όπου δηλαδή ενδείκνυται η χρήση του γραπτού λόγου (π.χ. περιγραφή και ανάλυση ενός νομοσχεδίου). Από την άλλη, η εικόνα χρησιμοποιείται κυρίως στα μέσα μαζικής ενημέρωσης (π.χ. η έκρηξη ενός ηφαιστείου δεν μπορεί να αποδοθεί τόσο ζωντανά με το λόγο ή με τη γραφή όσο με την εικόνα).

σελ. 13 σχολ. βιβλίου

4. Δείτε προσεκτικά τα παρακάτω σκίτσα που σχετίζονται με το κείμενο 1.

• Βρείτε σε ποιο από τα σκίτσα αυτά ο ομιλητής:

α. εκφράζει φόβο για κάτι
β. προτείνει κάτι σε κάποιον άλλο
γ. απειλεί
δ. συμφωνεί με μια πρόταση
ε. ζητά μια πληροφορία

α → 4: Η Άννα εκφράζει φόβο ότι θα αργήσει στο σχολείο.
β → 1: Το κορίτσι αριστερά προτείνει στη φίλη του να καθίσουν μαζί.
γ → 2: Ο γυμνασιάρχης τονίζει σε απειλητικό τόνο ότι δε θα είναι ανεκτικός.
δ → 1: Το κορίτσι δεξιά συμφωνεί να καθίσει με τη φίλη του.
ε → 3: Ο μαθητής δεξιά θέλει να μάθει πού είναι το κυλικείο.

σελ. 14 σχολ. βιβλίου

1. Ποιος έχει γράψει αυτή την επιστολή (είναι δηλαδή ο αποστολέας); • Σε ποιον την απευθύνει (ποιος είναι ο παραλήπτης);

Αποστολέας της επιστολής είναι ο Αλέξης και παραλήπτης ο Πωλ.

σελ. 14 σχολ. βιβλίου

2. Ποια σχέση φαίνεται να έχουν τα δύο πρόσωπα; • Από ποια στοιχεία της επιστολής το καταλάβατε;

Ο αποστολέας και ο παραλήπτης της επιστολής είναι φίλοι, όπως φαίνεται από την προσφώνηση «*Αγαπητέ μου Πωλ*» στην αρχή του γράμματος, από το γεγονός ότι γράφει συχνά ο ένας στον άλλο («*Μου γράφεις πως το Παρίσι είναι χιονισμένο*»), από λεπτομέρειες όπως «*Θυμάσαι που είχαμε πάει μαζί, με τους γονείς μου, πριν από δύο χρόνια;*», «*Έχουμε φτιάξει μια καλή παρέα, τους ξέρεις πάνω κάτω όλους. Μόνο η Χριστίνα σού είναι άγνωστη*», «*Η Λίνα ψήλωσε, έγινε σωστή δεσποινίς. Για σκέψου: το μωρό μας πάει Πρώτη Γυμνασίου*», «*Φίλησέ μου τη Νικόλ και τη μαμά σου*», καθώς και από το κλείσιμο της επιστολής «*Με πολλή αγάπη, Αλέξης*».

σελ. 14 σχολ. βιβλίου

3. Για ποιο σκοπό επικοινωνούν με αυτή την επιστολή τα δύο πρόσωπα;

Ο Αλέξης επικοινωνεί με τον Πωλ μέσω αυτής της επιστολής με σκοπό να τον πληροφορήσει για το πώς περνάει στην Αθήνα, να του μεταφέρει δηλαδή ειδήσεις που αφορούν τον ίδιο σχετικά με το σχολείο, την εκδρομή στους Δελφούς, τις νέες φιλίες που έχει δημιουργήσει και νέα για την οικογένειά του.

σελ. 14 σχολ. βιβλίου

4. Εσείς διατηρείτε αλληλογραφία με φίλους ή φίλες σας που μένουν μακριά, στα ελληνικά ή σε ξένες γλώσσες;

[**Σημ.:** Η ερώτηση θα απαντηθεί από το μαθητή].

σελ. 14 σχολ. βιβλίου

5. Δείτε τα παρακάτω κείμενα και πείτε ποιες διαφορές παρατηρείτε στη μορφή και το ύφος του μηνύματος και στις δύο περιπτώσεις.

Στο πρώτο κείμενο το μήνυμα έχει τη μορφή διαλόγου, είναι πιο εκτενές, με περισσότερες λεπτομέρειες και εκφράζει συναισθήματα. Το δεύτερο κείμενο είναι γραπτό μήνυμα σε κινητό τηλέφωνο, έχει λιτό ύφος, αυστηρά πληροφοριακό χαρακτήρα και εξαιρετικά σύντομη διατύπωση.

Κώδικες επικοινωνίας

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

1. Πριν από την επινόηση του αλφαβήτου (κείμ. 2), τι είδους σύμβολα χρησιμοποιούσαν οι άνθρωποι για να παραστήσουν αντικείμενα και ιδέες;

Μέχρι την επινόηση του αλφαβήτου από τους Φοίνικες, οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν αρχικά τις ζωγραφιές για να παραστήσουν αντικείμενα και αργότερα τα εικονογράμματα και τα ιδεογράμματα.

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

2. Δείτε το απόσπασμα από την άσκηση Μαθηματικών που σας δόθηκε στο κείμενο 3. • Σας είναι κατανοητό; • Τι λέει;

• Το απόσπασμα από την άσκηση μαθηματικών (κείμ. 3):
Να συγκριθούν οι αριθμοί:
α) 35,046 και 60,03 και β) 4,567 και 4,53989
Αν εφαρμόσουμε την προηγούμενη διαδικασία, βρίσκουμε ότι:
α) 35,046 < 60,03 και β) 4,567 > 4,53989
• Το απόσπασμα είναι κατανοητό αν γνωρίζουμε τον κώδικα του μηνύματος, δηλαδή τους δεκαδικούς αριθμούς και τα μαθηματικά σύμβολα της ανισότητας (το < σημαίνει ότι ο αριθμός που βρίσκεται αριστερά του συμβόλου είναι μικρότερος από αυτόν στα δεξιά και το > σημαίνει ότι ο αριθμός που βρίσκεται αριστερά του συμβόλου είναι μεγαλύτερος από αυτόν στα δεξιά).
• Στο απόσπασμα συγκρίνονται α) οι αριθμοί 35,046 και 60,03 και β) οι αριθμοί 4,567 και 4,53989. Από τη σύγκριση προκύπτει ότι ο αριθμός 35,046 είναι μικρότερος από τον 60,03 και ο 4,567 μεγαλύτερος από τον 4,53989.

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

• Δείτε τώρα κι αυτό το απόσπασμα από μια άσκηση Χημείας: Να βρεθεί η τιμή ΔG^0 της αντίδρασης: $H_2(g) + 2HI(g)$ και η ΔG^0 σχηματισμού του HI σε kJ mol^{-1}, με βάση τα δεδομένα του παρακάτω πίνακα:

ουσία	H_2	I_2	HI
ΔH^0_f / kJ mol^{-1}	0	0	26,48
S^0 / J $mol^{-1}K^{-1}$	130,7	116,1	206,6

• Μπορείτε να καταλάβετε τι λέει; • Γιατί ναι / όχι;

Το απόσπασμα αυτό δεν μπορεί να γίνει κατανοητό, αν δε γνωρίζουμε τον κώδικα του μηνύματος (τα σημεία που χρησιμοποιεί η Χημεία).

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο 3 υπάρχουν δείγματα από διάφορους κώδικες. Ποιοι από αυτούς μας δίνουν οπτικά σήματα και ποιοι ακουστικά;

Οπτικά σήματα: Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας, φωτεινοί σηματοδότες, μαθηματικός και γλωσσικός κώδικας.

Ακουστικά σήματα: μουσικός κώδικας (και σε κάποιες περιπτώσεις οι φωτεινοί σηματοδότες, π.χ. σε διαβάσεις τυφλών που υπάρχει ακουστικό σήμα).

[**Σημ:** Όλοι οι κώδικες του κειμένου 3 δίνουν οπτικά σήματα, αφού μπορούμε να κατανοήσουμε το μήνυμα διαβάζοντας ή κοιτώντας την εικόνα (εφόσον βέβαια γνωρίζουμε αρχαία ελληνικά, μουσική κ.λπ.). Ακουστικά σήματα δίνουν επίσης ο μαθηματικός και ο γλωσσικός κώδικας, αν διαβαστούν δυνατά].

σελ. 16 σχολ. βιβλίου

4. Γράψτε το μικρό σας όνομα. • Στη συνέχεια συμβουλευτείτε το αλφάβητο της νοηματικής γλώσσας των κωφαλάλων και παραστήστε το με τα κατάλληλα σήματα.

[**Σημ.:** Η άσκηση ενδείκνυται για προφορική εξέταση].

σελ. 16 σχολ. βιβλίου

- **Πριν ξεκινήσετε το πρωί για το σχολείο, καλό είναι να συμβουλευτείτε ένα δελτίο πρόγνωσης του καιρού. Εκτός από το λόγο, ποια άλλα μέσα χρησιμοποιεί το δελτίο για να δείξει τον καιρό της επόμενης μέρας; • Πώς θα ντυθείτε αύριο, αν δείτε ένα τέτοιο δελτίο καιρού;**

• Το δελτίο καιρού, εκτός από το λόγο, χρησιμοποιεί εικόνες, χάρτες, μαθηματικά σύμβολα, γραφικές παραστάσεις, μετεωρολογικά σύμβολα.
• Σύμφωνα με το συγκεκριμένο δελτίο καιρού, θα πρέπει να ντυθούμε με ζεστά αλλά όχι βαριά ρούχα και αδιάβροχο.

Είδη προτάσεων

Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά τους

σελ. 17 σχολ. βιβλίου

1. **«Το κουδούνι τού έκοψε την κουβέντα» (κείμ. 1): Η πρόταση αυτή έχει μόνο τα βασικά συστατικά. Μπορείτε να προσθέσετε κι άλλα στοιχεία, άλλες λέξεις δηλαδή που να δίνουν επιπλέον πληροφορίες;**

– «Το κουδούνι τού έκοψε **απότομα** την κουβέντα».
– «Το κουδούνι **του σχολείου** τού έκοψε **απότομα** την κουβέντα».
– «Το κουδούνι τού έκοψε την κουβέντα **για το γυμνασιάρχη**».
– «Το κουδούνι τού έκοψε την κουβέντα **για τον αυστηρό γυμνασιάρχη**».

σελ. 17 σχολ. βιβλίου

2. **«Με λένε Αγγέλα. Εσένα;»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο 1. • Από τη δεύτερη πρόταση λείπουν βασικά συστατικά. Μπορείτε να τη συμπληρώσετε; • Γιατί η συγγραφέας προτίμησε την ελλειπτική μορφή;**

• Το απόσπασμα προέρχεται από το διάλογο Άννας και Αγγέλας, στο τέλος του κειμένου 1.
• «Με λένε Αγγέλα. Εσένα **πώς σε λένε**»;
• Η συγγραφέας προτίμησε την ελλειπτική μορφή, γιατί με τον τρόπο αυτό απέφυγε την άσκοπη επανάληψη ενός ρήματος που εννοείται εύκολα.

σελ. 17 σχολ. βιβλίου

3. «Η Λίνα ψήλωσε, έγινε σωστή δεσποινίς» (κείμ. 4): Βρείτε τις δύο προτάσεις του αποσπάσματος. • Από ποια πρόταση μπορείτε να αφαιρέσετε κάποια λέξη και πάλι να έχει ολοκληρωμένο νόημα; • Από ποια πρόταση δεν μπορείτε να αφαιρέσετε τίποτα;

• Οι δύο προτάσεις προέρχονται από τη δεύτερη παράγραφο της επιστολής.
• Από τη δεύτερη πρόταση μπορεί να αφαιρεθεί η λέξη *σωστή* χωρίς να αλλοιωθεί το νόημά της.
• Από την πρώτη πρόταση δεν μπορεί να αφαιρεθεί τίποτα, γιατί περιέχει μόνο τα βασικά στοιχεία.

σελ. 17 σχολ. βιβλίου

4. «Χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα καιρού η σημερινή ημέρα»: Βρείτε την πρόταση στο κείμενο 5. • Παρατηρήστε ότι της λείπει ένα βασικό συστατικό. • Μπορείτε να το συμπληρώσετε; • Γιατί ο μετεωρολόγος δεν το περιέλαβε στην πρότασή του;

• Η πρόταση προέρχεται από την τελευταία παράγραφο του κειμένου 5 με υπότιτλο *Προειδοποιήσεις*.
• Από την πρόταση αυτή λείπει το ρήμα.
• «Χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα καιρού **θα κυλήσει** η σημερινή μέρα».
• Ο μετεωρολόγος δεν περιέλαβε το ρήμα στην πρότασή του, επειδή εννοείται εύκολα από τα συμφραζόμενα και γιατί πρόκειται για είδος κειμένου στο οποίο ταιριάζει περισσότερο η σύντομη διατύπωση.

σελ. 18 σχολ. βιβλίου

5. Στο μήνυμα στην οθόνη του κινητού τηλεφώνου (σκίτσο 2, σελ. 14), τι είδους πρόταση έχει γραφεί; • Γιατί ο πομπός διάλεξε τέτοιου είδους πρόταση; • Εσείς, όταν γράφετε μηνύματα στο κινητό, τι είδους προτάσεις προτιμάτε;

• Στο μήνυμα στην οθόνη του κινητού τηλεφώνου έχει γραφεί ελλειπτική πρόταση («*Στις 8.00 σπίτι σου*»).
• Ο πομπός επέλεξε την ελλειπτική πρόταση, γιατί ήθελε να στείλει ένα σύντομο και σαφές μήνυμα.
• Συνήθως στα γραπτά μηνύματα χρησιμοποιούμε απλές ή ελλειπτικές προτάσεις.

Είδη προτάσεων, σημασίες τους και σημεία στίξης

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

1. «Εφέτος έχει έρθει... καθηγητές και μαθητές» (κείμ. 1): Βρείτε σε αυτά τα λόγια του Γιώργου τις πληροφορίες που δίνει στην Άννα.

Στο απόσπασμα αυτό, ο Γιώργος δίνει στην Άννα δύο πληροφορίες: ότι έχει έρθει στο σχολείο καινούργιος γυμνασιάρχης και ότι είναι πολύ αυστηρός.

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

2. «Κατάλαβες τι είπε... Καθόμαστε μαζί;»: Αναζητήστε το απόσπασμα στο κείμενο 1. • Με ποιες προτάσεις οι δύο συμμαθήτριες ζητούν πληροφορίες η μία από την άλλη;

• Το απόσπασμα προέρχεται από το διάλογο της Άννας και της Αγγέλας, στο τέλος του κειμένου 1.
• Οι δύο συμμαθήτριες ζητούν πληροφορίες η μία από την άλλη με τις εξής προτάσεις:
– «*Κατάλαβες τι είπε τώρα;*»
– «*Εσένα* (πώς σε λένε);»

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε στα λόγια του γυμνασιάρχη (κείμ. 1) τις προτάσεις που χρησιμοποιεί για να ζητήσει από τους μαθητές να κάνουν κάτι.

Οι προτάσεις που χρησιμοποιεί ο γυμνασιάρχης, για να ζητήσει από τους μαθητές να κάνουν κάτι είναι οι εξής:
– «*Και τώρα οι μαθητές ν' αρχίσουν να προχωρούν απ' αριστερά*»
– «(ν' αρχίσουν) *να μπαίνουν από την κύρια είσοδο στο πάνω προαύλιο*»
– «*Οι μαθήτριες* (ν' αρχίσουν) [να προχωρούν] *από δεξιά*»
– «*Θα μπαίνουν από την πλαϊνή* (είσοδο)»

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

4. Ποιες προτάσεις στα κείμενα 6 και 7 εκφράζουν κάποιο έντονο συναίσθημα και έχουν θαυμαστικό στο τέλος;

Κείμενο 6
– «*Μεγάλος μπελάς!*»
– «*Μα επιτέλους, βαρέθηκα πια!*»

– «*έλα που πρέπει να έχω και ελεύθερες ώρες για παιχνίδι και ξεκούραση!*»

Κείμενο 7

– «*Κόρνα!*»
– «*Το λεωφορείο!*»
– «*Τρέχα!*»
– «*Ντριιιν!*»
– «*Νέο σχολικό έτος!*»
– «*Καλή χρονιά!*»

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

1. «Γιατί όχι;... », «Πού αλλού;»: Βρείτε τις δύο ερωτηματικές προτάσεις στο κείμενο 1. • Τις χρησιμοποιούν οι δύο φίλες για να ζητήσουν κάποια πληροφορία ή εκφράζουν κάτι άλλο; • Μπορείτε να προσδιορίσετε τι εκφράζουν;

• Οι δύο ερωτηματικές προτάσεις προέρχονται από το διάλογο της Άννας και της Αγγέλας στο τέλος του κειμένου 1.
• Τα δύο κορίτσια δε χρησιμοποιούν τις ερωτηματικές προτάσεις για να ζητήσουν κάποια πληροφορία, αλλά για να απαντήσει η μία στην άλλη.
• Και οι δύο ερωτηματικές προτάσεις εκφράζουν απόφανση (κατάφαση).

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

2. «Τι θες σε τούτο το προαύλιο;... Πάμε»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο 1 και υπογραμμίστε τις ερωτηματικές προτάσεις. • Πρόκειται για ερωτήσεις που εκφράζουν απορία και περιμένουν απάντηση; • Τι πραγματικά εκφράζει η καθεμιά;

• Οι ερωτηματικές προτάσεις του αποσπάσματος από το κείμενο 1 είναι οι εξής:
– «*Τι θες σε τούτο το προαύλιο;*»
– «*Δε σ' το 'πανε;*»
• Οι παραπάνω ερωτήσεις εκφράζουν περισσότερο έκπληξη παρά απορία, και γι' αυτό δεν περιμένουν απάντηση.
• Η πρώτη ερωτηματική πρόταση («*Τι θες σε τούτο το προαύλιο;*») στην πραγματικότητα εκφράζει προσταγή: *Φύγε* (σε παρακαλώ) *από αυτό το προαύλιο!*

Η δεύτερη ερωτηματική πρόταση («*Δε σ' το 'πανε;*») στην πραγματικότητα εκφράζει απόφανση: *Δε σ' το 'πανε* (ότι δεν πρέπει να βρίσκεσαι σε αυτό το προαύλιο).

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε τις ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου 6. • Εκφράζουν κάποια απορία ή κάτι άλλο περισσότερο; • Τι είναι αυτό;

• Οι ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου 6 είναι οι εξής:
α. «*Τι να πρωτοδιαβάσω όμως;*»
β. «*Μαθηματικά, Αρχαία, Ιστορία, Θρησκευτικά;*»
γ. «*Τι να κάνω όμως;*»
δ. «*Τι κατάσταση είναι αυτή;*»
ε. «*Τι θα γίνει, επιτέλους;*»

• Οι ερωτηματικές προτάσεις α, β, γ, δ δεν εκφράζουν απορία και γι' αυτό δεν περιμένουν απάντηση, αλλά πρόκειται για ρητορικές ερωτήσεις τις οποίες ο ομιλητής χρησιμοποιεί για να εκφράσει με έμφαση την προσωπική του άποψη για κάποιο θέμα ή ένα έντονο συναίσθημα. Για το λόγο αυτό, μπορούν να αντικατασταθούν με αποφαντικές (α, β, γ) ή επιφωνηματικές (δ):
α. *Δεν ξέρω τι να πρωτοδιαβάσω.*
β. *Δεν ξέρω αν θα αρχίσω από τα Μαθηματικά, τα Αρχαία, την Ιστορία ή τα Θρησκευτικά.*
γ. *Δεν ξέρω τι να κάνω.*
δ. *Δεν είναι κατάσταση αυτή!*
Η πρόταση ε εκφράζει προσταγή / παράκληση και μπορεί να αντικατασταθεί από προστακτική πρόταση:
ε. *Ας γίνει κάτι, επιτέλους!*

[**Σημ.:** Βλ. και *Διαβάζω και γράφω* άσκηση 1, σελ. 38 όπου όλες οι ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου 6 έχουν μετατραπεί σε αποφαντικές].

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

1. «Είναι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου»: Τι σημείο στίξης θα βάζατε στο τέλος της πρότασης; • Μπορείτε να διαβάσετε την ίδια πρόταση με τρεις διαφορετικούς τρόπους, ώστε στην πρώτη περίπτωση να δίνει μια πληροφορία, στην άλλη να ζητάει μια πληροφορία και στην τρίτη να εκφράζει ένα συναίσθημα;

Στο τέλος της πρότασης θα μπει τελεία: *Είναι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου.*

– *Είναι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου.* (δίνει μια πληροφορία: **αποφαντική** πρόταση)
– *Είναι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου;* (ζητάει μια πληροφορία: **ερωτηματική** πρόταση)
– *Είναι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου!* (εκφράζει έκπληξη ή θαυμασμό: **επιφωνηματική** πρόταση)
[**Σημ.:** Τα σημεία στίξης αποδίδουν στο γραπτό λόγο τον επιτονισμό της φωνής].

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε μια πρόταση από τα κείμενα 1 έως 7. Διαβάστε τη με τρεις διαφορετικούς τρόπους. • Σημειώστε τι εκφράζει κάθε φορά και βάλτε το ανάλογο σημείο στίξης.

– *Μεθαύριο θα κάνουμε τη δεύτερη μεγάλη σχολική εκδρομή.* (κείμ. 2) (δίνει μια πληροφορία: **αποφαντική** πρόαση)
– *Μεθαύριο θα κάνουμε τη δεύτερη μεγάλη σχολική εκδρομή;* (ζητάει μια πληροφορία: **ερωτηματική** πρόταση)
– *Μεθαύριο θα κάνουμε τη δεύτερη μεγάλη σχολική εκδρομή!* (εκφράζει έκπληξη ή θαυμασμό: **επιφωνηματική** πρόταση)

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο 6 υπάρχουν αρκετά ερωτηματικά και θαυμαστικά. • Νομίζετε ότι ταιριάζουν σε ένα μαθητικό κείμενο που δημοσιεύτηκε σε σχολικό περιοδικό; • Γιατί; • Τι του προσθέτουν; • Για να απαντήσετε, σκεφτείτε τον πομπό, το δέκτη και γενικά τις συνθήκες της επικοινωνίας.

Η χρήση σημείων στίξης όπως το ερωτηματικό και το θαυμαστικό ταιριάζουν σε ένα μαθητικό κείμενο σχολικού περιοδικού, αρκεί να χρησιμοποιούνται με μέτρο στα σημεία όπου θέλουμε να δώσουμε ζωηρή εντύπωση, να κάνουμε το κείμενο πιο παραστατικό, να εκφράσουμε μια απορία ή ένα έντονο συναίσθημα.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 23 σχολ. βιβλίου

1. Το κείμενο 8 αποτελεί αυθεντικό μαθητικό γραπτό. Ποιους κώδικες χρησιμοποίησε ο μαθητής που το έγραψε; • Εσείς χρησιμοποιήστε το γλωσσικό κώδικα και πείτε τι δείχνει τι σκίτσο στο τέλος της άσκησης. • Ποιο είναι το τελικό αποτέλεσμα των πράξεων;

- Το κείμενο 8 συνδυάζει τον κώδικα των μαθηματικών (μαθηματικά σύμβολα και αριθμούς) με τον κώδικα της ζωγραφικής (σκίτσο).
- Το σκίτσο στο τέλος της άσκησης δείχνει έναν άνθρωπο κρεμασμένο από ένα μαθηματικό σύμβολο (τετραγωνική ρίζα) και φανερώνει την απελπισία που νιώθει ο μαθητής επειδή αδυνατεί να ολοκληρώσει την άσκηση, αλλά και το χιούμορ και τον αυτοσαρκασμό του.
- Δεν υπάρχει τελικό αποτέλεσμα των πράξεων.

σελ. 23 σχολ. βιβλίου

2. Δείτε το κείμενο 9. • Σε ποιους κώδικες είναι γραμμένα τα συνθήματα στον τοίχο; • Μπορείτε να καταλάβετε το δεύτερο σύνθημα; • Σε ποιον κώδικα μιλά ο κύριος στο σκίτσο; • Μπορείτε να αποδώσετε με λόγο το μήνυμα της γελοιογραφίας;

- Το πρώτο σύνθημα («*Λεφτά για την παιδεία*») είναι γραμμένο στα νέα ελληνικά, ενώ το δεύτερο («*Εκ παιδείας άρξασθαι*») στα αρχαία ελληνικά.
- *Εκ παιδείας άρξασθαι* = Αρχίστε από την παιδεία
- Ο κύριος στο σκίτσο χρησιμοποιεί το γλωσσικό κώδικα, μόνο που δε μιλάει στα ελληνικά αλλά στα λατινικά.
- Το σκίτσο απεικονίζει έναν κύριο που θυμίζει γνωστό πολιτικό να διαβάζει συνθήματα σε έναν τοίχο, τα οποία ζητούν να δοθούν χρήματα και προτεραιότητα στην παιδεία. Ο κύριος, μιλώντας στα λατινικά, δηλαδή σε μια γλώσσα που δε μιλιέται πια, κάνει πως δεν καταλαβαίνει τη γλώσσα των συνθημάτων (*Graeca sunt, non leguntur: ελληνικά είναι, δεν διαβάζονται*). Το μήνυμα της γελοιογραφίας είναι ότι πολλές φορές οι πολιτικοί παραγνωρίζουν τη σημασία που έχει η παιδεία.

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Επικοινωνία

Παράγοντες επικοινωνίας

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

1. Βρείτε τους πομπούς και τους δέκτες στα κείμενα 1 και 4. • Σε ποιες περιπτώσεις η επικοινωνία τους είναι γραπτή και σε ποιες προφορική;

Κείμενο 1

Πομπός: Γιώργος («*Τι θες σε τούτο το προαύλιο;* […] *Εμείς μένουμε στο κάτω προαύλιο. Δε σ' το 'πανε; Πάμε.*», «*Εφέτος έχει έρθει καινούριος γυμνασιάρχης. Λένε πως είναι πολύ αυστηρός. Στο προηγούμενο Γυμνάσιο που ήταν, λένε, τους είχε κάνει όλους στρατιωτάκια, καθηγητές και μαθητές*»)

Δέκτης: Άννα

- Η επικοινωνία τους είναι προφορική.

Πομπός: γυμνασιάρχης («*Δε θα ανεχτώ!* […] *Και τώρα οι μαθητές ν' αρχίσουν να προχωρούν απ' αριστερά και να μπαίνουν από την κύρια είσοδο στο πάνω προαύλιο. Οι μαθήτριες από δεξιά. Θα μπαίνουν από την πλαϊνή*», «*Δε θα ανεχτώ, είπα! Πάραυτα! Από αύριο θα υποστούν κυρώσεις οι μη συμμορφωθέντες!*»

Δέκτης: οι μαθητές του Γυμνασίου

- Η επικοινωνία τους είναι προφορική.

Στο διάλογο της Άννας με την Αγγέλα οι ρόλοι εναλλάσσονται: στην αρχή πομπός είναι η Άννα («*Κατάλαβες τι είπε τώρα;*») και δέκτης η Αγγέλα, στη συνέχεια πομπός είναι η Αγγέλα («*Όχι και τόσο. Θα δούμε όμως… Με λένε Αγγέλα. Εσένα;*») και δέκτης η Άννα κ.ο.κ.

- Η επικοινωνία τους είναι προφορική.

Κείμενο 4

Πομπός: Αλέξης (αυτός που γράφει το γράμμα, ο αποστολέας)

Δέκτης: Πωλ (ο παραλήπτης της επιστολής)

- Η επικοινωνία τους είναι γραπτή.

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

2. Ποια μέσα χρησιμοποιούνται για την επικοινωνία στο κείμενο 4 και στα σκίτσα που το ακολουθούν;

Στο κείμενο 4 μέσο της επικοινωνίας είναι η επιστολή, στο σκίτσο 1 η πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία και στο σκίτσο 2 το κινητό τηλέφωνο.

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

3. Ταιριάξτε τη λέξη με την εξήγηση:

α. πομπός	**1. ο τρόπος μετάδοσης του μηνύματος / το περιβάλλον, οι σχέσεις των συνομιλητών κ.ά.**
β. δέκτης	**2. (επιτυχής) ανταλλαγή μηνυμάτων κ.ά.**
γ. συνθήκες επικοινωνίας	**3. αυτός που «λαμβάνει» το μήνυμα**
δ. γλωσσικός κώδικας	**4. αυτός που «στέλνει» το μήνυμα**
ε. επικοινωνία	**5. ένα σύστημα σημείων που έχει κανόνες και αρχές και χρησιμοποιείται για να επικοινωνούμε.**

α. πομπός: αυτός που «στέλνει» το μήνυμα
β. δέκτης: αυτός που «λαμβάνει» το μήνυμα
γ. συνθήκες επικοινωνίας: ο τρόπος μετάδοσης του μηνύματος / το περιβάλλον, οι σχέσεις των συνομιλητών κ.ά.
δ. γλωσσικός κώδικας: ένα σύστημα σημείων που έχει κανόνες και αρχές και χρησιμοποιείται για να επικοινωνούμε
ε. επικοινωνία: (επιτυχής) ανταλλαγή μηνυμάτων κ.ά.
(α-4, β-3, γ-1, δ-5, ε-2)

Κώδικες επικοινωνίας

σελ. 17 σχολ. βιβλίου

1. Πόσους κώδικες –εκτός από το γλωσσικό– μπορείτε να αναφέρετε; • Μπορείτε να σκεφτείτε μερικές ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στο γλωσσικό κώδικα και σε άλλα είδη κωδίκων που είδατε ως τώρα;

Είδος κώδικα	Ομοιότητες με το γλωσσικό	Διαφορές
μαθηματικός κώδικας	αποδίδεται γραπτά	έχει διαφορετικά σημεία (αριθμούς)
Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας	δίνει οπτικά σήματα	έχει διαφορετικά σημεία (σήματα οδικής κυκλοφορίας
μουσικός κώδικας	δίνει οπτικά και ακουστικά σήματα	έχει διαφορετικά σημεία (νότες)
κώδικας της ζωγραφικής	δίνει οπτικά σήματα	έχει διαφορετικά σημεία
σύστημα Μπράιγ	είναι σύστημα γραφής	έχει διαφορετικά σημεία
κώδικας Μορς	δίνει ακουστικά σήματα	έχει διαφορετικά σημεία

σελ. 17 σχολ. βιβλίου

2. Πώς παριστάνεται ο κίνδυνος στα σήματα του ΚΟΚ; • Φτιάξτε κι εσείς μια πινακίδα προειδοποίησης για κίνδυνο. • Γράψτε «ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΙΝΔΥΝΟΣ» και προσθέστε ένα ανάλογο σήμα. • Το κείμενό σας είναι πολυτροπικό ή όχι;

Το κείμενο που ζητείται να συνθέσει ο μαθητής είναι πολυτροπικό, γιατί συνδυάζει το λόγο (γλωσσικός κώδικας) με την εικόνα (σήμα).

σελ. 17 σχολ. βιβλίου

3. Ποια από τα κείμενα που έχετε δει ως τώρα (1-5) είναι πολυτροπικά; • Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

Πολυτροπικά κείμενα είναι το 3 και 5, επειδή συνδυάζουν το γλωσσικό κώδικα με σημεία από διαφορετικούς κώδικες (μουσική, μαθηματικά, εικόνες, χάρτης, γραφική παράσταση).

Είδη προτάσεων

Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά τους

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

1. Υπογραμμίστε όσο περισσότερες ελλειπτικές προτάσεις μπορείτε στο κείμενο 6. • Στη συνέχεια συμπληρώστε τα στοιχεία που τους λείπουν.

Από τις ελλειπτικές προτάσεις του κειμένου 6 λείπουν τα στοιχεία που δίνονται σε παρένθεση:

– (Εγώ) είμαι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου
– Αφού γευματίσω (εγώ)
– (εγώ) θα ξεκουραστώ λίγο
– και αμέσως μετά (εγώ) θα αρχίσω το διάβασμα
– Τι να πρωτοδιαβάσω (εγώ) όμως;
– (Να διαβάσω εγώ) Μαθηματικά, Αρχαία, Ιστορία, Θρησκευτικά
– (Το σχολείο είναι) μεγάλος μπελάς
– Για την Ιστορία έχω (εγώ)
– να διαβάσω (εγώ) πολλές σελίδες
– στα μαθηματικά (εγώ έχω) να λύσω αρκετές ασκήσεις
– στα Αρχαία (έχω εγώ) να γράψω εργασία
– Από τη μια πλευρά (υπάρχουν) οι εξισώσεις
– από την άλλη (υπάρχουν) ο Οδυσσέας και η Ναυσικά
– Τι να κάνω (εγώ) όμως;
– Βλέπετε (εσείς)
– να μάθω (εγώ) τουλάχιστον δύο ξένες γλώσσες
– που δεν έχω (εγώ) μάθει ακόμη καλά καλά τα ελληνικά
– Έτσι, εκτός από τα μαθήματα του σχολείου μου, έχω (εγώ) καθημερινά
– να διαβάζω (εγώ) αγγλικά και γερμανικά
– Έπειτα, λοιπόν, από απασχόληση πολλών ωρών και στις ξένες γλώσσες, με το κεφάλι «καζάνι», γυρίζω (εγώ) στο σπίτι
– να συνεχίσω (εγώ) τη μελέτη των υπόλοιπων μαθημάτων
– Ζαλισμένος διαβάζω (εγώ)
– Μα επιτέλους, (εγώ) βαρέθηκα πια
– να έχω (εγώ) και ελεύθερες ώρες για παιχνίδι και ξεκούραση
– Όσο κι αν προσπαθώ (εγώ)
– να εξοικονομήσω (εγώ) αυτές τις ελεύθερες ώρες
– (εγώ) δεν τα καταφέρνω
– (Δεν προβλέπεται) ούτε παιχνίδι, ούτε ξεκούραση λοιπόν

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

2. «Σεπτέμβριος, η νέα σχολική χρονιά αρχίζει» (κείμ. 7): Αν κάποιος συμπλήρωνε το απόσπασμα αυτό με τα στοιχεία που λείπουν, θα έγραφε: «Ήρθε ο Σεπτέμβριος και η νέα σχολική χρονιά αρχίζει». Γιατί ο συγγραφέας του άρθρου, όμως, προτίμησε την πρώτη εκδοχή; • Ποια από τις δύο εκδοχές ταιριάζει στο υπόλοιπο κείμενο;

Ο συγγραφέας του άρθρου προτίμησε να χρησιμοποιήσει ελλειπτική πρόταση, επειδή θέλει να δώσει έμφαση στην λέξη *Σεπτέμβριος*. Η εκδοχή αυτή ταιριάζει περισσότερο στο υπόλοιπο κείμενο που περιέχει πολλές ελλειπτικές προτάσεις και στο ύφος του (που είναι ζωηρό, γρήγορο και κοφτό).

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

3. «8.00 π.μ… Συζητήσεις για διακοπές» (κείμ. 7): Μπορείτε να συμπληρώσετε τις προτάσεις του αποσπάσματος με ρήματα ή άλλα μέρη του λόγου; • Διαβάστε τώρα το απόσπασμα όπως το συμπληρώσατε εσείς. Ποια εκδοχή σάς αρέσει πιο πολύ; Αυτή του κειμένου ή η δική σας; • Για ποιους λόγους;

• «**Η ώρα είναι** 8.00 π.μ. **Τα παιδιά νιώθουν** βάρος στον ώμο – **η** τσάντα **είναι** γεμάτη τετράδια. **Ακούγεται η** κόρνα! "**Ήρθε** το λεωφορείο! Τρέχα!" **Γίνεται** συνάντηση με παλιούς φίλους και συμμαθητές. **Ακούγονται** γέλια. **Τα παιδιά κάνουν συζητήσεις για τις** διακοπές **τους**».
• Προτιμότερη είναι η πρώτη εκδοχή με τις ελλειπτικές προτάσεις, που δίνουν στο κείμενο ζωντάνια και γρήγορο ρυθμό.

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

4. «Χτυπάει κουδούνι» (κείμ. 7): Η πρόταση είναι απλή, δηλαδή έχει ένα ολοκληρωμένο νόημα και μόνο τα απαραίτητα συστατικά, τους βασικούς όρους. Μπορείτε να της προσθέσετε κι άλλα στοιχεία, κι άλλους όρους και να τη μετατρέψετε σε πρόταση επαυξημένη;

Επαυξημένη πρόταση: «Χτυπάει **το** κουδούνι **του σχολείου, για τη συγκέντρωση των μαθητών στο προαύλιο**».

Είδη προτάσεων, σημασίες τους και σημεία στίξης

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

1. Δείτε στο κείμενο 2 την παράγραφο με τίτλο «Η επανάσταση του αλφάβητου»: Οι προτάσεις που περιέχει είναι αποφαντικές, ερωτηματικές, προστακτικές ή επιφωνηματικές; • Γιατί;

• Όλες οι προτάσεις της παραγράφου είναι αποφαντικές.
• Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αποφαντικές προτάσεις, γιατί σκοπός του είναι να δώσει πληροφορίες στον αναγνώστη (και όχι να ζητήσει πληροφορίες, να παρακαλέσει για κάτι ή να εκφράσει κάποιο έντονο συναίσθημα).

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

2. Στο κείμενο 3 δίνονται αποσπάσματα από άσκηση Μαθηματικών.
• Βρείτε την προστακτική πρόταση που περιέχεται σε αυτή.

Η προστακτική πρόταση που περιέχεται στην άσκηση των Μαθηματικών είναι η εξής: «*Να συγκριθούν οι αριθμοί*».

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

3. Διαβάστε το κείμενο 4 και βρείτε μία πρόταση αποφαντική, μία ερωτηματική, μία προστακτική και μία επιφωνηματική.

Αποφαντική πρόταση: «*Τελειώνουμε και τους διαγωνισμούς του πρώτου τριμήνου*»
Ερωτηματική πρόταση: «*Θυμάσαι που είχαμε πάει μαζί, με τους γονείς μου, πριν από δύο χρόνια;*»
Προστακτική πρόταση: «*Φίλησέ μου τη Νικόλ και τη μαμά σου*»
Επιφωνηματική πρόταση: «*Πόσο γρήγορα κυλάνε οι μέρες του χρόνου!*»

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

1. Μετατρέψτε τις ερωτηματικές προτάσεις του κειμένου 6 σε αποφαντικές που να έχουν την ίδια σημασία. • Πότε το κείμενο είναι πιο ζωντανό και άμεσο;

• **Μετατροπή ερωτηματικών προτάσεων σε αποφαντικές:**
α. *Δεν ξέρω τι να πρωτοδιαβάσω.*
β. *Δεν ξέρω αν θα αρχίσω από τα Μαθηματικά, τα Αρχαία, την Ιστορία ή τα Θρησκευτικά.*
γ. *Δεν μπορώ να κάνω κάτι άλλο.*
δ. *Η κατάσταση είναι δύσκολη.*
ε. *Πρέπει, επιτέλους, να γίνει κάτι.*
• Πιο άμεσο και ζωντανό είναι το κείμενο όταν χρησιμοποιούνται ερωτηματικές προτάσεις.

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

2. «Τι θες σε τούτο το προαύλιο;... Πάμε» (κείμ. 1): Μετατρέψτε τις ερωτηματικές προτάσεις σε αποφαντικές και προστακτικές με την ίδια σημασία. • Γιατί ο Γιώργος προτίμησε τις ερωτηματικές;

• **Μετατροπή προτάσεων**
α. Ερωτηματική: *Τι θες σε τούτο το προαύλιο;*
Αποφαντική: *Δεν πρέπει να βρίσκεσαι σε τούτο το προαύλιο!*
Προστακτική: *Φύγε (σε παρακαλώ) από τούτο το προαύλιο!*
β. Ερωτηματική: *Δε σ' το 'πανε;*
Αποφαντική: *Δε σ' το 'πανε.* (ή *Έπρεπε να σου το πουν).*
Προστακτική: *Να σ' το 'λεγαν!*
• Ο Γιώργος προτίμησε τις ερωτηματικές προτάσεις, για να δώσει στο λόγο του έμφαση, ζωντάνια και αμεσότητα, ώστε να καταλάβει η Άννα ότι δεν έπρεπε να βρίσκεται στο προαύλιο αυτό.

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

3. Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 6 βρείτε προτάσεις που δεν περιέχουν άρνηση και μία που περιέχει. • Στη συνέχεια ξαναγράψτε το απόσπασμα, προσθέτοντας άρνηση στις προτάσεις που δεν έχουν και αφαιρώντας την άρνηση από την πρόταση που περιέχει.

• Προτάσεις που δεν περιέχουν άρνηση:
«Είμαι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου. Σ' αυτή την τάξη τα μαθήματα είναι περισσότερα και δυσκολότερα απ' ό,τι στο Δημοτικό σχολείο. Ο χρόνος για τη μελέτη πολλαπλασιάστηκε, οι ελεύθερες ώρες μειώθηκαν».
Πρόταση που περιέχει άρνηση:
«Ώρες για παιχνίδι σχεδόν δεν υπάρχουν στο ημερήσιο πρόγραμμά μου»
• *«Δεν είμαι μαθητής της Α΄ Γυμνασίου. Σ' αυτή την τάξη τα μαθήματα δεν είναι περισσότερα ούτε δυσκολότερα απ' ό,τι στο Δημοτικό σχολείο. Ο χρόνος για τη μελέτη δεν πολλαπλασιάστηκε, οι ελεύθερες ώρες δε μειώθηκαν. Ώρες για παιχνίδι υπάρχουν στο ημερήσιο πρόγραμμά μου».*

Λεξιλόγιο

σελ. 22 σχολ. βιβλίου

1. Σημειώστε στο τετράδιό σας όσο περισσότερους κώδικες μπορείτε να σκεφτείτε και τα αντίστοιχα σήματα, τα σημεία δηλαδή κάθε κώδικα. • Ξεκινήστε από τους κώδικες των μαθημάτων που διδάσκεστε στο σχολείο και συνεχίστε με άλλους κώδικες που συναντάτε στη ζωή σας.

Κώδικες	**Σημεία του κώδικα**
Γραπτός λόγος	Λέξεις
Μαθηματικά	Αριθμοί και μαθηματικά σύμβολα
Μουσικός κώδικας	Νότες και μουσικά όργανα
Κώδικας Μορς	Σήματα Μορς
Σύστημα γραφής Μπράιγ	Ανάγλυφα σημεία
Κώδικας Οδικής Κυκλοφορίας	Σήματα

σελ. 22 σχολ. βιβλίου

2. Το ρήμα *επικοινωνώ* προέρχεται από τη σύνθεση της πρόθεσης *επί* και του ρήματος *κοινωνώ* (*επί* + *κοινωνώ*). Μπορείτε να βρείτε άλλες λέξεις που να προέρχονται από το ρήμα *επικοινωνώ*;
• Χρησιμοποιήστε δύο από τις λέξεις που βρήκατε σε προτάσεις.
Από τη σύνθεση της πρόθεσης *συν* και του ρήματος *κοινωνώ* προέρχεται το ρήμα *συγκοινωνώ*. Μπορείτε να σκεφτείτε άλλες λέξεις που να προέρχονται από το ρήμα *συγκοινωνώ*;

• **επικοινωνώ** > επικοινωνία, επικοινωνιακός, επικοινωνιολόγος, επικοινωνιολογία
• **Προτάσεις**
– Οι άσχημες καιρικές συνθήκες κάνουν αδύνατη την *επικοινωνία* με το νησί.
– Ο βουλευτής δήλωσε ότι οι *επικοινωνιακές* πρακτικές που χρησιμοποιεί ο πρόεδρος του κόμματός του δεν αγγίζουν τη νεολαία.
– Στη συζήτηση πήραν μέρος και *επικοινωνιολόγοι*, οι οποίοι ανέλυσαν τους τρόπους που χρησιμοποιούν τα κόμματα για να προσεγγίσουν τους ψηφοφόρους.
– Η *Επικοινωνιολογία* είναι επιστημονικός κλάδος που μελετά την κοινωνική και την πολιτιστική διάσταση της επικοινωνίας.
• **συγκοινωνώ** > συγκοινωνία, συγκοινωνιακός, συγκοινωνιολόγος, συγκοινωνιολογία
Προτάσεις
– Το πρωί διακόπηκε για δύο ώρες η *συγκοινωνία* στο κέντρο της Αθήνας, λόγω της πορείας των μαθητών προς το Υπουργείο Παιδείας.
– Με την κατασκευή του μετρό στη Θεσσαλονίκη, θα βελτιωθεί το *συγκοινωνιακό* δίκτυο της πόλης.
– Το υπουργείο ανακοίνωσε ότι θα προσλάβει *συγκοινωνιολόγους* για να λυθεί το κυκλοφοριακό πρόβλημα της πρωτεύουσας.

– Έχει κάνει μεταπτυχιακές σπουδές στη *συγκοινωνιολογία*, και τώρα ασχολείται με τη μελέτη και το σχεδιασμό των νέων γραμμών του τραμ.

σελ. 22 σχολ. βιβλίου

3. Οι πρώτες μέρες στο Γυμνάσιο πάντα προσφέρουν δυνατές συγκινήσεις στους μαθητές. Καταγράψτε τα συναισθήματα αυτών των πρώτων ημερών και συμπληρώστε τον πίνακα.

	ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ ΘΕΤΙΚΑ – ΑΡΝΗΤΙΚΑ	
	είμαι *χαρούμενος, ευχαριστημένος, ενθουσιασμένος, αγχωμένος, φοβισμένος, προβληματισμένος ανασφαλής*	← επίθετα μετοχές
Τις πρώτες μέρες	νιώθω *χαρά, ευχαρίστηση, ενθουσιασμό, άγχος, φόβο, ανασφάλεια, αυτοπεποίθηση*	← ουσιαστικά
	χαίρομαι, ευχαριστιέμαι, ενθουσιάζομαι, αγχώνομαι, φοβάμαι, προβληματίζομαι	← ρήματα

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 24 σχολ. βιβλίου

1. Συλλέξτε στοιχεία για τις πρώτες μορφές γραφής από το βιβλίο της Ιστορίας (από την ιστορία των Ανατολικών λαών και την Εποχή του χαλκού στην Ελλάδα). • Παρουσιάστε στους συμμαθητές σας την ιστορία της γραφής και παραδείγματα από πρώτα δείγματά της.

Η ιστορία της γραφής

Η ιστορία της γραφής ξεκίνησε πριν από εκατοντάδες χρόνια, όταν ο άνθρωπος αισθάνθηκε την ανάγκη να καταγράψει όσα συνέβαιναν γύρω του. Στην αρχή χρησιμοποίησε ως μέσο την εικόνα, προσπαθώντας να αποδώσει τον προφορικό λόγο με ζωγραφιές, που σταδιακά εξελίχθηκαν σε γράμματα.

Μια πρώτη μορφή γραφής επινοήθηκε από τους Σουμέριους, που ανέπτυξαν υψηλό πολιτισμό στην περιοχή της Μεσοποταμίας από την 4η έως τη 2η χιλιετία π.Χ. Πρόκειται για τη **σφηνοειδή γραφή** που χαρασσόταν με αιχμηρό αντικείμενο πάνω σε πινακίδες ή σε άλλο σκληρό

υλικό. Σημαντικά δείγματα σφηνοειδούς γραφής αποτελούν δύο κείμενα που είναι τα αρχαιότερα στο είδος τους: η αυστηρή νομοθεσία του βασιλιά Χαμουραμπί («Κώδικας Χαμουραμπί») και το έπος Γιλγαμές, ένα από τα σπουδαιότερα λογοτεχνικά δημιουργήματα της ανθρωπότητας, που αφηγείται την ιστορία ενός νεαρού αλαζόνα βασιλιά.

Την ίδια περίπου εποχή αρχίζει η άνθηση της Αιγύπτου, του πρώτου ισχυρού ενιαίου κράτους στην ιστορία. Οι Αιγύπτιοι αναπτύσσουν και χρησιμοποιούν ευρύτατα την **ιερογλυφική γραφή**, που περιλαμβάνει 5.000 σημεία και γράφεται σε πάπυρους αλλά και στους τοίχους των μνημείων. Το 1822 ο Ιωάννης Φραγκίσκος Σαμπολιόν κατόρθωσε να αποκρυπτογραφήσει τα ιερογλυφικά, στηριζόμενος στη στήλη της Ροζέτας που περιέχει ένα κείμενο χαραγμένο σε τρεις διαφορετικές γραφές: ιερογλυφική, ελληνική και δημοτική αιγυπτιακή που ήταν πολύ διαδεδομένη την εποχή των Πτολεμαίων. Η αποκρυπτογράφηση της ιερογλυφικής έδωσε μεγάλη ώθηση στην ιστορική έρευνα, αφού αποκάλυψε πολλές πληροφορίες για ολόκληρο των προϊστορικό κόσμο του Αιγαίου και της Ανατολικής Μεσογείου.

Σύστημα γραφής ανέπτυξαν και οι Χετταίοι, που άκμασαν στα μέσα της 2ης χιλιετίας π.Χ. στην περιοχή της Μικράς Ασίας, τη Βόρεια Μεσοποταμία και τη Βόρεια Συρία. Στη Χαττούσα, πρωτεύουσα του ισχυρότατου κράτους των Χετταίων, έχουν βρεθεί πινακίδες που προσφέρουν πλήθος ιστορικών πληροφοριών για την οργάνωση του κράτους και τις σχέσεις με άλλους λαούς.

Στον ελλαδικό χώρο, κατά τη μινωική εποχή χρησιμοποιήθηκε ένα είδος ιερογλυφικής γραφής που δεν έχει όμως καμία σχέση με τα αιγυπτιακά ιερογλυφικά. Το σπουδαιότερο δείγμα της γραφής αυτής είναι το κείμενο από το δίσκο της Φαιστού (1700 π.Χ.) και δεν έχει ακόμη αποκρυπτογραφηθεί. Τα ιερογλυφικά σύμβολα παριστάνουν αντικείμενα της καθημερινής ζωής, ανθρώπινες μορφές, μέλη του σώματος, εργαλεία, φυτά και ζώα. Λίγο αργότερα άρχισε να χρησιμοποιείται ένα νέο σύστημα γραφής, η **Γραμμική Α**, που ήταν συλλαβική, δηλαδή κάθε σημείο αντιστοιχεί σε μία συλλαβή. Σημεία της έχουν βρεθεί πάνω σε αγγεία και σε πινακίδες απογραφής εμπορευμάτων. Μέχρι σήμερα η Γραμμική Α δεν έχει αποκρυπτογραφηθεί.

Μετά την καταστροφή των μινωικών ανακτόρων το 1450 π.Χ. κατέλαβαν την Κνωσό οι Μυκηναίοι και ξεκίνησε η ανοδική πορεία του μυκηναϊκού κράτους που δέχτηκε μεγάλη επιρροή από το μινωική Κρήτη. Πιθανότατα η Γραμμική Α υπήρξε το πρότυπο για την ανάπτυξη της **Γραμμικής Β** που είναι επίσης συλλαβική γραφή, δηλαδή κάθε σύμφωνο

αποδίδει μια συλλαβή (π = πα, πο, πι). Έχει βρεθεί πλήθος πινακίδων σε Γραμμική Β από την Κνωσό, την Πύλο, την Τίρυνθα, τη Θήβα και τις Μυκήνες, οι οποίες παρέχουν διάφορες πληροφορίες για την καθημερινή ζωή, τα επαγγέλματα και τη θρησκεία των Μυκηναίων. Η Γραμμική Β, που ήταν σε χρήση έως την καταστροφή των μυκηναϊκών ανακτόρων το 1200 π.Χ., αποκρυπτογραφήθηκε το 1952 από τους Βρετανούς Μάικλ Βέντρις και Τζον Τσάνγουικ.

Η πραγματική επανάσταση στην ιστορία της γραφής συντελέστηκε με την επινόηση του **αλφαβήτου** από τους Φοίνικες, που ήταν εγκατεστημένοι στα παράλια της Παλαιστίνης. Το φοινικικό αλφάβητο αποτελούνταν από 22 σύμφωνα, καθένα από τα οποία αντιστοιχούσε σε μία συλλαβή. Οι Έλληνες εισήγαγαν το φοινικικό αλφάβητο και πρόσθεσαν σε αυτό τα φωνήεντα, πετυχαίνοντας γύρω στον 8ο π.Χ. αι. να φτάσουν στο καλύτερο σύστημα γραφής, την **ελληνική αλφαβητική γραφή**, η οποία μέσω της λατινικής διαδόθηκε και επιβιώνει στις σύγχρονες γλώσσες.

σελ. 24 σχολ. βιβλίου

2. Γράψτε μια επιστολή σε ένα φίλο σας που πηγαίνει σε άλλο Γυμνάσιο. • Μοιραστείτε μαζί του τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας από τις πρώτες μέρες στο νέο σας σχολείο. • Αξιοποιήστε το λεξιλόγιο που έχετε μελετήσει στα κείμενα και στις ασκήσεις αυτής της ενότητας.

Κριτήρια με τα οποία θα αξιολογηθεί το κείμενό σας:

α. Πληρότητα περιεχομένου όσον αφορά σκέψεις και συναισθήματα.

β. Κατάλληλο ύφος – φιλικό (ανάλογο με τις συνθήκες της επικοινωνίας).

γ. Χρήση προτάσεων που το είδος τους ταιριάζει με τις συνθήκες της επικοινωνίας.

Δευτέρα 18 Σεπτεμβρίου 2006

Φίλε μου Γιάννη, γεια σου

έχουμε αρκετό καιρό να ιδωθούμε, γι' αυτό αποφάσισα να σου γράψω αυτό το γράμμα. Φέτος είναι η πρώτη μου χρονιά στο γυμνάσιο και όλα μου φαίνονται διαφορετικά. Νιώθω χαρούμενος που πηγαίνω σε καινούργιο σχολείο, έχω νέους φίλους (είμαι ιδιαίτερα ενθουσιασμένος με μία συμμαθήτριά μου, την Ελένη) και πολλούς διαφορετικούς καθηγητές, φοβάμαι όμως μήπως δεν τα καταφέρω με τα μαθήματα. Η αλήθεια είναι πως μέχρι στιγμής

δε δυσκολεύομαι πολύ, ωστόσο μερικές φορές νιώθω ανασφάλεια και άγχος εξαιτίας της πολλής δουλειάς που μας βάζουν στο σπίτι αλλά και στο φροντιστήριο.
Τέλος πάντων, ελπίζω πως όλα θα πάνε καλά!

Γράψε μου τα νέα και τις εντυπώσεις από το δικό σου σχολείο. Θα περιμένω με ανυπομονησία το γράμμα σου.

Φιλικά,
Πέτρος

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

❑ – Επικοινωνία είναι η ανταλλαγή **μηνυμάτων** μεταξύ **πομπού** και **δέκτη**.
– Για να επιτευχθεί επικοινωνία χρειάζεται ένας κοινός **κώδικας**.
– Η γλωσσική επικοινωνία επηρεάζεται από **το μέσο (που χρησιμοποιούμε για να επικοινωνήσουμε)**.

❑ Υπάρχουν διάφορα είδη προτάσεων:

α. Ανάλογα με τα συστατικά τους: **πρόταση**

απλή | **ελλειπτική** | **επαυξημένη**

β. Ανάλογα με τη σημασία τους: **πρόταση**

αποφαντική | **ερωτηματική** | **προστακτική** | **επιφωνηματική**

❑ Κάντε τις σωστές αντιστοιχίσεις:

αποφαντικές: **τελεία**
ερωτηματικές: **ερωτηματικό**
επιφωνηματικές: **θαυμαστικό**
προστακτικές: **τελεία** ή **θαυμαστικό**

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Οι πρώτες μέρες σ' ένα νέο σχολείο

Κείμενο α: *Κώδικες επικοινωνίας*

I. *Να βρείτε ποιοι από τους αριθμούς είναι 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 είναι λύσεις των εξισώσεων:*

i) $x + 2 = 5$	*vi)* $16 = 2$ *Ή* x
ii) 3 *Ή* $y = 10$	*vii)* $\omega - 15 = 13$
iii) $x + 3 = 7$	*viii)* $t + 3 = 8$
iv) $17 + y = 20$	*ix)* $80 - \varphi = 76$
v) $15 - \omega = 13$	*x)* $x : 3 = 4$

II. *Φανταστική γεωμετρία*

Ο πίνακας-κλουβί κλείνει
χίλια παράξενα πουλιά:
το πουλί-σημείο
το πουλί-τρίγωνο
το πουλί-τετράγωνο
το πουλί-κύκλος.

Ξάφνου μια έκρηξη φωτός.

Ένας μαθητής ανοίγει το παράθυρο·
πετάνε στην ελευθερία τ' ουρανού.
Περιφερόμενοι φάροι
φωτίζουνε πέλαγα στη νύχτα.

Δημήτρης Γαβαλάς

Κείμενο β: *Οι πρώτες μέρες στο Γυμνάσιο*

Πήγαινα άλλωστε στο γυμνάσιο και το μυαλό μου άρχισε να απλώνεται σε πολύ περισσότερα πράγματα. Άρχισα να σκέφτομαι πιο πολύ και κάπου κάπου να στενοχωριέμαι χωρίς κανένα λόγο. Τώρα πια δεν είχα να κάνω με μία μόνο δασκάλα, μα με τόσους πολλούς καθηγητές που ο καθένας είχε τις δικές του απαιτήσεις και νόμιζε πως εμείς είχαμε να διαβάσουμε μόνο το δικό του μάθημα! Εφτά ώρες την ημέρα, εφτά διαφορετικά μαθήματα. Τα μόνα που δεν θέλουν διάβασμα είναι η γυμναστική και η ωδική. Κάθε καθηγητής ξέρει πολλά πράγματα για το δικό του μάθημα και νομίζει πως είναι αυτονόητο να τα μάθουμε κι εμείς! [...]

Το ωραιότερο μάθημα στην πρώτη γυμνασίου είναι σίγουρα η ιστορία. Η καθηγήτριά μας, η κυρία Πιπερίγκου, είναι σίγουρο πως στην προηγού-

μενη ζωή της θα είχε ζήσει στην αρχαία Αθήνα! Πώς να το εξηγήσω αλλιώς; Αφού όταν μιλάει για τον άτυχο για τους Αθηναίους Πελοποννησιακό πόλεμο μόνο που δεν κλαίει! Κι ας τα 'χει βάλει τόσες φορές με τους αρχαίους Αθηναίους και την αχαριστία τους που εξορίσανε έναν Αριστείδη κι ένα Θεμιστοκλή και που καταδίκασαν σε θάνατο το Σωκράτη, το μεγαλύτερο Δάσκαλο των αιώνων. Λεπτή, μικροσκοπική, μ' ένα χάρακα πάντα στο χέρι για να δείχνει στο χάρτη τις αποικίες των Ελλήνων, η κυρία Πιπερίγκου διηγείται τόσο όμορφα, έτσι που όλες αγαπάμε πολύ την ιστορία και δεν τη βαριόμαστε ποτέ.

Νένα Ι. Κοκκινάκη, *Η Ζωίτσα, Ένα αληθινό παραμύθι*,
εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2002

Επικοινωνία

Παράγοντες –Κώδικες της επικοινωνίας

1. Παρατηρήστε πόσοι και ποιοι διαφορετικοί κώδικες παρουσιάζονται στο κείμενο α.

2. Στο κείμενο α η επικοινωνία είναι γραπτή ή προφορική; • Ο κώδικας στο απόσπασμα Ι μάς δίνει οπτικά ή ακουστικά σήματα; • Βρείτε στο απόσπασμα ΙΙ ποιος είναι ο πομπός, ο δέκτης, ο κώδικας και ο δίαυλος-μέσο επικοινωνίας.

Είδη προτάσεων

Είδη προτάσεων ανάλογα με τα συστατικά, τη σημασία τους και σημεία στίξης

1. Στο απόσπασμα ΙΙ του κειμένου α βρείτε μία απλή πρόταση, μία ελλειπτική και μία επαυξημένη.

2. Βρείτε στο κείμενο β μία πρόταση αποφαντική, μία ερωτηματική και μία επιφωνηματική.

3. «*είναι σίγουρο πως στην προηγούμενη ζωή της θα είχε ζήσει στην αρχαία Αθήνα!*»: μετατρέψτε την επιφωνηματική πρόταση σε αποφαντική και ερωτηματική που να έχουν την ίδια σημασία.

4. Από τις παρακάτω προτάσεις του κειμένου β ποιες είναι καταφατικές και ποιες αρνητικές:

α. *Τώρα πια δεν είχα να κάνω με μία μόνο δασκάλα*

β. *ο καθένας είχε τις δικές του απαιτήσεις*

γ. *Τα μόνα που δεν θέλουν διάβασμα είναι η γυμναστική και η ωδική.*

δ. *Το ωραιότερο μάθημα στην πρώτη γυμνασίου είναι σίγουρα η ιστορία.*

Λεξιλόγιο

1. Διαβάστε προσεκτικά τα κείμενα α και β και το λεξιλόγιο που αναφέρεται στο σχολείο (μαθήματα, σχολική ζωή κ.λπ.).

2. Γράψτε δύο επίθετα για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις: *μαθητής, καθηγητές, μάθημα*, π.χ. *επιμελής μαθητής*.

ενότητα 2η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Είδη προφορικού και γραπτού λόγου

❑ Η γλωσσική επικοινωνία διακρίνεται σε **προφορική** και **γραπτή**. Ο προφορικός λόγος διαφέρει σε πολλά σημεία από το γραπτό, είναι όμως ισάξιοι και ισότιμοι ως τρόποι επικοινωνίας.

Προφορικός λόγος

❑ Ο προφορικός λόγος χρησιμοποιείται καθημερινά, σε διάφορες περιστάσεις: όταν μιλάμε με τους γονείς και τους φίλους μας, στο σπίτι και στο σχολείο, στο ραδιόφωνο, στην τηλεόραση, ακόμη και σε συζητήσεις μέσω υπολογιστή.

Χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου:

- είναι άμεσος, αυθόρμητος και απροσχεδίαστος
- χαρακτηρίζει τη διαπροσωπική επικοινωνία
- είναι εφήμερος, στιγμιαίος και έχει μικρή διάρκεια
- παρουσιάζει προχειρότητα στην έκφραση, διακοπές, επαναλήψεις, δισταγμούς, διορθώσεις, φράσεις και προτάσεις ανολοκλήρωτες,

π.χ. *Θα μπορούσατε, εεε, μπορείτε να μου δώσετε το κόκκινο… ναι, αυτό!*

- χαρακτηρίζεται από συχνή χρήση λέξεων ασαφούς σημασίας: *κάτι, κάποιος, πράγμα, μέρος* κ.λπ.
- χαρακτηρίζεται από σύντομες φράσεις
- συνήθως ο πομπός και ο δέκτης επικοινωνούν την ίδια χρονική στιγμή και συχνά βρίσκονται στον ίδιο χώρο, οπότε εκτός από τις λέξεις χρησιμοποιούν και συμπληρωματικά στοιχεία όπως χειρονομίες, εκφράσεις του προσώπου, κινήσεις του σώματος, βλέμματα, καθώς και τον επιτονισμό (αυξομειώσεις του τόνου της φωνής, παύσεις κ.λπ.)

Γραπτός λόγος

❑ Ο γραπτός λόγος χρησιμοποιείται ευρύτατα τόσο στην καθημερινή ζωή, όσο και σε επίσημες περιστάσεις: σε πρόχειρα σημειώματα, στη φιλική και την επίσημη αλληλογραφία, σε έντυπα κάθε είδους, σε προσκλήσεις κοινωνικών εκδηλώσεων κ.λπ.

Χαρακτηριστικά του γραπτού λόγου:

- είναι προσχεδιασμένος και οργανωμένος, καθώς ο συγγραφέας έχει χρόνο στη διάθεσή του να σχεδιάσει, να διορθώσει και να επιμεληθεί το κείμενό του
- χαρακτηρίζει την επίσημη επικοινωνία
- παρουσιάζει συνοχή, καθώς περιέχει ποικιλία μεταβατικών λέξεων και φράσεων, π.χ. *ενόσω, την ίδια στιγμή, εντούτοις, μολονότι*
- χαρακτηρίζεται από μεγάλες περιόδους και προτάσεις, που εκφράζουν ολοκληρωμένα νοήματα, π.χ. *Πολύ συχνά οι διατροφικές οδηγίες απεικονίζονται με τη μορφή τριγώνου ή πυραμίδας, η βάση της οποίας αναφέρεται σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται πολύ συχνά και η κορυφή σε τρόφιμα που θα πρέπει να καταναλώνονται σπάνια με τα υπόλοιπα τρόφιμα να καταλαμβάνουν ενδιάμεσες θέσεις.*
- χαρακτηρίζεται από επιμελημένες εκφράσεις και φροντισμένο λεξιλόγιο, π.χ. *Το ψηφιδωτό αυτό, που χρονολογείται στις αρχές της ελληνιστικής εποχής, χαρακτηρίζεται από τους σαφείς πλαστικούς όγκους των μορφών.*
- έχει διάρκεια και αυτονομία, επειδή δεν εξαρτάται από το χώρο και το χρόνο
- συντελεί στη διάδοση και την αποθήκευση των γνώσεων και στην ανάπτυξη των τεχνών και των επιστημών.

✔ Συγκρίνοντας τα χαρακτηριστικά του προφορικού και του γραπτού λόγου, μπορούμε να διαπιστώσουμε τις **διαφορές** τους. Ωστόσο, παρά τις διαφορές αυτές, συχνά είναι δύσκολο να διακρίνουμε τα όρια μεταξύ του προφορικού και του γραπτού λόγου, ιδιαίτερα στα κείμενα της ηλεκτρονικής επικοινωνίας.

Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

Όταν μελετούμε τον προφορικό ή το γραπτό λόγο
↓
αναζητούμε

τον **πομπό:** ποιος μιλάει ή γράφει	το **δέκτη:** σε ποιον απευθύνεται	το **σκοπό:** για ποιο σκοπό μιλάει ή γράφει	το **μήνυμα:** ποιες πληροφορίες μεταδίδει και με ποιον τρόπο

Η **προφορική** ή **γραπτή επικοινωνία** επηρεάζεται από

- τη **σχέση** που έχουμε με το συνομιλητή μας (φιλική, τυπική κ.λπ.)
- το **σκοπό** της συνομιλίας ή του κειμένου

✔ Το **μέσο-δίαυλος επικοινωνίας** και η **περίσταση της επικοινωνίας** (συνθήκες) επηρεάζουν τη **μορφή** του μηνύματος, δηλαδή το *λεξιλόγιο*, το *ύφος* (οικείο, απρόσωπο, φιλικό, επίσημο κ.λπ.), τον *αριθμό* (ενικό ή πληθυντικό), την *οργάνωση* των *προτάσεων* ή της *παραγράφου*.

Η παράγραφος

✔ Η **παράγραφος** είναι σημαντικό στοιχείο για την οργάνωση ενός κειμένου.

• Έχει **αυτονομία**, αφού αναπτύσσουμε σε αυτή ένα θέμα (μια πληροφορία, μια ιδέα), ταυτόχρονα όμως **συνδέεται με την επόμενη παράγραφο** και όλες μαζί αποτελούν ένα κείμενο.

• Είναι και η ίδια ένα κείμενο ενιαίο με αρχή, μέση και τέλος. Η δομή της θυμίζει τη δομή της έκθεσης:

παράγραφος
- θεματική πρόταση
- λεπτομέρειες
- κατακλείδα

έκθεση
- πρόλογος
- κύριο θέμα
- επίλογος

• Στην αρχή της παραγράφου (θεματική πρόταση) βρίσκεται το θέμα που αναλύεται παρακάτω σε προτάσεις (λεπτομέρειες).

• Κάθε παράγραφος δίνει μία **βασική πληροφορία**, περιέχει όμως και άλλες πληροφορίες.

• Κάποιες φορές η κατακλείδα παραλείπεται.

• Το εσωτερικό της παραγράφου έχει **συνοχή** που επιτυγχάνεται με τις κατάλληλες **συνδετικές λέξεις** (δηλώνουν αντίθεση, επεξήγηση, συμπέρασμα, παράδειγμα κ.λπ.).

• Εξωτερικό γνώρισμα της παραγράφου είναι η αλλαγή αράδας και το περιθώριο (εσοχή) που αφήνουμε στην αρχή κάθε παραγράφου.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Διάλογος μαθητών*
Κείμενο 2: *Διάλογος μαθήτριας – διευθυντή σχολείου*
Κείμενο 3: *Ηλεκτρονική επικοινωνία*
Κείμενο 4: *Ο λόγος του εκπαιδευτικού*

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

1. Ποιοι μιλούν στη συνομιλία που ακούσατε (και διαβάσατε) στο κείμενο 1; • Ποιο θέμα συζητούν;

• Στη συνομιλία του κειμένου 1 μιλάει ένας μαθητής με ένα φίλο του.
• Οι δύο φίλοι συζητούν για το φόρτο εργασίας του πρώτου μαθητή, ο οποίος πρέπει να αντιμετωπίσει τα πολλά μαθήματα του σχολείου και των φροντιστηρίων.

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

2. Πώς νιώθει η μαθήτρια και πώς αντιδρά ο γυμνασιάρχης στο κείμενο 2;

Στο κείμενο 2 η μαθήτρια νιώθει φόβο και αγωνία μήπως ο γυμνασιάρχης τής δώσει αποβολή («*Καινούριος κοπετός… σταματήσει*», «*Θα… μου… λυγμούς της*»), αλλά και αυτοπεποίθηση καθώς του μιλάει με θάρρος και ειλικρίνεια («*Κι όλοι σάς φοβούνται! Μικροί και μεγάλοι*», «*Κανείς δε σας αγαπάει*», «*Όλο μη κι απαγορεύεται*», «*Σας φοβάμαι*», «*Με πνίγει το δίκιο. Δε λέω, είστε δίκαιος αλλά αχώνευτος, πώς να το κάνουμε…*»).

Ο γυμνασιάρχης αντιδρά με ήρεμο, ήπιο και συγκαταβατικό τρόπο στα λόγια της μαθήτριας, τα οποία φαίνεται πως τον βάζουν σε σκέψεις και του δημιουργούν αμηχανία. Την ακούει προσεκτικά και δεν τη μαλώνει ούτε την τιμωρεί, απλώς της κάνει συστάσεις για τη συμπεριφορά που πρέπει να έχει στο σχολείο και την προειδοποιεί για το μέλλον («*και να μη μάθω ότι μάλωσες με κανέναν ξανά, γιατί…*»).

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

3. Για ποιους λόγους οι μαθητές του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου αποφάσισαν να εκδώσουν μια ηλεκτρονική εφημερίδα;

Οι μαθητές του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου αποφάσισαν να εκδώσουν μια ηλεκτρονική εφημερίδα, με σκοπό να παρουσιάσουν διάφορα θέματα που απασχολούν τους νέους της ηλικίας τους αλλά την κοινή γνώμη γενικότερα, καθώς και δραστηριότητες του σχολείου τους που αφορούν την παιδεία και τον πολιτισμό.

Οι λόγοι για τους οποίους επέλεξαν να έχει η εφημερίδα τους και ηλεκτρονική μορφή είναι οι εξής:
– ήθελαν να δημιουργήσουν μια σύγχρονη εφημερίδα, ακολουθώντας την εξέλιξη της εποχής (σήμερα οι περισσότεροι νέοι χρησιμοποιούν υπολογιστή και ενημερώνονται από το διαδίκτυο),
– η ηλεκτρονική εφημερίδα επιτρέπει την άμεση επικοινωνία του αναγνώστη μέσω διαδικτύου (on line), κάνοντας παρατηρήσεις, ζητώντας ή δίνοντας πληροφορίες για ένα θέμα,
– η ηλεκτρονική εφημερίδα γράφεται, διορθώνεται και εμπλουτίζεται σταδιακά, μέχρι να φτάσει στην τελική της μορφή.

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

4. Τι είδους πανικός καταλάμβανε το δάσκαλο στην αρχή του σχολικού έτους (κείμ. 4) και γιατί;

Στην αρχή κάθε σχολικού έτους, ο δάσκαλος αισθανόταν έναν παράλογο πανικό που του δημιουργούσε εφιάλτες, φοβούμενος πως στην καινούργια τάξη που θα αναλάμβανε θα βρισκόταν κάποιος μαθητής που θα του έκανε μια ερώτηση την οποία δε θα μπορούσε να απαντήσει. Το άγχος αυτό οφειλόταν στο ότι ο ίδιος υπήρξε προκλητικός μαθητής, που συχνά προσπαθούσε να φέρει σε δύσκολη θέση τους δασκάλους, θέτοντάς τους απίθανες ερωτήσεις.

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Είδη προφορικού και γραπτού λόγου

Προφορικός λόγος

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

1. Αφού ακούσετε πάλι τη συνομιλία των μαθητών, εντοπίστε ορισμένα στοιχεία που απαντούν κυρίως στον προφορικό λόγο και προσπαθήστε να τα συγκρίνετε με το γραπτό κείμενο (κείμ. 1). • Ποιες διαφορές διαπιστώνετε;

Ο προφορικός λόγος συνοδεύεται από εξωγλωσσικά στοιχεία, ορισμένα από τα οποία μπορούν να αποδοθούν στο γραπτό κείμενο με τα σημεία στίξης. Για παράδειγμα, οι διακοπές, οι παύσεις και οι διστάγμοί συνήθως αποδίδονται με αποσιωπητικά («*Θα… μου… δώσετε… όμως… αποβολή!*»). Όμως, δεν είναι πάντα δυνατό να αποδοθούν στο γραπτό κείμενο εξωγλωσσικά στοιχεία όπως η μετακίνηση του ύψους (ανεβοκατέβασμα) της φωνής, το λαχάνιασμα ή οι ανάσες.

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

2. Η συνομιλία γυμνασιάρχη - μαθήτριας έχει μερικά χαρακτηριστικά σημεία που απαντούν στον προφορικό λόγο. Ποια είναι αυτά; • Βλέπετε τέτοια σημεία στο κείμενο 4;

Η συνομιλία γυμνασιάρχη - μαθήτριας έχει χαρακτηριστικά σημεία που συναντούμε στον προφορικό λόγο, όπως:
– παύσεις που δηλώνονται με αποσιωπητικά («*Θα… μου… δώσετε… όμως… αποβολή*», «*Εσείς… με το τίποτα… δίνετε αποβολή*», «*Μπορείς να μου πεις γιατί… έδειρες το συμμαθητή σου;*»)
– επιφωνήματα και «γεμίσματα» του λόγου («*Χμ, χμ*»)
– ανολοκλήρωτες φράσεις («*Πήγαινε τώρα και να μη μάθω ότι μάλωσες με κανέναν ξανά, γιατί…*»)
– ελλειπτικές προτάσεις («*Ε, όχι και με το τίποτα*», «*Μικροί και μεγάλοι*», «*Υπερβολές!*», «*Όλο μη κι απαγορεύεται!*»)
– σύντομες φράσεις («*Κανείς δε σας αγαπάει!*», «*Κατά λάθος έγινε*», «*Σας φοβάμαι*»).

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

3. Πού αλλού χρησιμοποιείται κυρίως ο προφορικός λόγος στο σχολείο; • Είναι ίδιος ο προφορικός λόγος στην τάξη με αυτόν του διαλείμματος; • Μαγνητοφωνήστε μια συζήτηση στο διάλειμμα και σχολιάστε τη στην τάξη.

• Ο προφορικός λόγος στο σχολείο χρησιμοποιείται στην τάξη (στην παράδοση του μαθήματος από τον καθηγητή, στην προφορική εξέταση του μαθητή, σε συζητήσεις που αφορούν το μάθημα ή άλλα θέματα), στο διάλειμμα (συζητήσεις μεταξύ μαθητών, διάλογοι στο κυλικείο), σε γιορτές και εκδηλώσεις.
• Ο προφορικός λόγος στην τάξη διαφέρει από αυτόν του διαλείμματος, καθώς είναι διαφορετικός ο σκοπός και οι συνθήκες της επικοινωνίας. Κατά τη διάρκεια του μαθήματος ο λόγος είναι πιο επίσημος και επιμελημένος, ενώ στο διάλειμμα είναι άμεσος, απροσχεδίαστος, πρόχειρος και γίνεται σε ύφος ανεπίσημο (π.χ. οικείο, φιλικό).

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

4. Στα κείμενα 3 και 4 απαντούν δύο διαφορετικά είδη γραπτού λόγου. Προσέξτε τα χαρακτηριστικά του ηλεκτρονικού κειμένου (ο συνδυασμός εικόνων – λόγου, το ύφος που γράφουν οι μαθητές, το λεξιλόγιο, ο τρόπος οργάνωσης κτλ.). • Ποιες οι διαφορές του από το κείμενο 4; • Ποιο από τα δύο κείμενα εμπεριέχει πολλά στοιχεία προφορικού λόγου;

• Τα δύο κείμενα διαφέρουν ως προς τα παρακάτω:
– το κείμενο 3 είναι πολυτροπικό (συνδυάζει εικόνα και λόγο) ενώ το κείμενο 4 χρησιμοποιεί ως δίαυλο επικοινωνίας μόνο το γραπτό λόγο
– το ύφος του κειμένου 3 μπορεί να χαρακτηριστεί ανεπίσημο, οικείο και φιλικό («*Αγαπητοί αναγνώστες, σας χαιρετούμε!*»), ενώ του κειμένου 4 αφηγηματικό και πιο προσωπικό
– το λεξιλόγιο του κειμένου 3 είναι απλό αλλά προσεγμένο και περιέχει αγγλικές λέξεις, χαρακτηριστικές του διαδικτύου (*Internet*, *on line*, *e-mail*, *Site-map*), ενώ το κείμενο 4 έχει φροντισμένο λεξιλόγιο και επιμελημένες εκφράσεις («*Θέλω δημόσια να αναφερθώ*», «*ωραία, χαρισματικά… παιδιά*», «*υπήρξα προκλητικός μαθητής, σχεδόν αλαζόνας*», «*θέτοντας απίθανες ερωτήσεις*»).
• Περισσότερα στοιχεία προφορικού λόγου εμπεριέχει το κείμενο 3 («*σας χαιρετούμε!*», «*Το περιοδικό μας "βγαίνει" πρώτα στο INTERNET*»).

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

5. Λέγεται ότι ο προφορικός λόγος είναι πιο αυθόρμητος, ενώ ο γραπτός πιο οργανωμένος. Φαίνεται αυτό αν συγκρίνετε το κείμενο 4 με τα υπόλοιπα κείμενα;

Αν συγκρίνουμε το κείμενο 4 με τα κείμενα 1 και 2, διαπιστώνουμε ότι είναι ένα κείμενο προσχεδιασμένο, άρα οργανωμένο και όχι αυθόρμητο όπως ο διάλογος των δύο μαθητών ή της μαθήτριας με το διευθυντή του σχολείου:
– οι περίοδοι και οι προτάσεις του κειμένου 4 είναι μεγάλες και έχουν ολοκληρωμένο νόημα («*Όταν ερχόταν ο Οκτώβριος… με ταλαιπωρούσαν*») ενώ των άλλων κειμένων είναι σύντομες («*Εσύ γιατί είσαι λυπημένος;*»)
– στο κείμενο 4 χρησιμοποιούνται μεταβατικές λέξεις και εκφράσεις («*Από τον Οκτώβριο εκείνο*»)
– το λεξιλόγιο του κειμένου 4 είναι επιμελημένο («*καθιερωμένος*», «*ανελέητος*», «*αλαζόνας*») ενώ των διαλόγων πιο απλό και πρόχειρο («*δεν πρόκειται να σε φάει κανένας*»).

σελ. 29 σχολ. βιβλίου

6. Συζητήστε ιδιαίτερα για τον προφορικό λόγο στις τηλεοπτικές συζητήσεις και στο ραδιόφωνο. • Φέρτε στην τάξη αποσπάσματα πέντε λεπτών από διαφορετικές τηλεοπτικές συζητήσεις και από διαφορετικές ραδιοφωνικές εκπομπές. • Σχολιάστε ιδιαίτερα τις χειρονομίες των συνομιλητών, τον τόνο της φωνής, τις εκφράσεις των προσώπων κτλ. • Βρείτε παραδείγματα ανολοκλήρωτων προτάσεων, φράσεων ή σημεία που δύσκολα θα μεταφέρονταν σε γραπτό λόγο (π.χ. δύο συνομιλητές μιλούν ταυτόχρονα).

[**Σημ.:** Η άσκηση ενδείκνυται για προφορική εξέταση].

σελ. 29 σχολ. βιβλίου

7. Η συνομιλία των δύο μαθητών εντάσσεται στο πλαίσιο της καθημερινής προφορικής επικοινωνίας. Εντοπίστε στοιχεία που υποδηλώνουν ομοιότητες αλλά και διαφορές ατόμων. • Συνεχίστε το διάλογο (κείμ. 1) με υποθετικές ερωτήσεις-απαντήσεις μεταξύ των δύο μαθητών.

• Στο κείμενο 1 η διαφορά των δύο μαθητών είναι ότι ο πρώτος είναι λυπημένος («*Εσύ γιατί είσαι λυπημένος;*») ενώ ο φίλος του χαρούμενος

(«*Γεια σου, φίλε μου, τι κάνεις, είσαι καλά; – Μια χαρά!*»). Οι ομοιότητές τους αφορούν το ότι και οι δύο είναι μαθητές και έχουν παρόμοιο πρόγραμμα μαθημάτων, φροντιστήρια, νιώθουν κούραση κ.λπ. («*Σε καταλαβαίνω, φίλε μου, πρέπει να είσαι κουρασμένος*»).

• **Συνέχεια του διαλόγου (κείμ. 1)**

– Μη φεύγεις ακόμη… Θέλω να μου πεις για τον καινούργιο διευθυντή του σχολείου. Είναι τόσο αυστηρός, όσο λένε;

– Μμμ… μάλλον… Ναι, είναι… Στον αγιασμό μού φάνηκε πολύ αυστηρός…

– Έχω ακούσει πως στο σχολείο που ήταν πριν τον φοβόντουσαν όλοι, καθηγητές και μαθητές. Μάλιστα, στο Φίλιππο τον Παπαϊωάννου έδωσε αποβολή επειδή τσακώθηκε με ένα συμμαθητή του! Εδώ, έχει φάει κανένας αποβολή;

– Δεν έχω ακούσει τέτοιο πράγμα… Δε νομίζω… Τέλος πάντων, πρέπει να φύγω… σου είπα, έχω Αγγλικά!

– Εντάξει. Γεια σου!

– Χάρηκα που σε είδα! Θα τα πούμε τη Δευτέρα στο σχολείο.

[**Σημ.:** στο διάλογο των δύο μαθητών πρέπει να χρησιμοποιηθούν στοιχεία του προφορικού λόγου, παύσεις, απλές εκφράσεις, πρόχειρο λεξιλόγιο, επιφωνήματα κ.λπ. Τα εξωγλωσσικά στοιχεία, όπως διακοπές, δισταγμοί, παύσεις κ.λπ. πρέπει να αποδοθούν με τα κατάλληλα σημεία στίξης (αποσιωπητικά, θαυμαστικά)].

Γραπτός λόγος

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

1. Σε ποιο από τα παραπάνω κείμενα ο λόγος είναι απλός και οικείος και σε ποιο «σοβαρός» και επίσημος;

Απλός και οικείος είναι ο λόγος στο κείμενο 6 που είναι απόσπασμα ημερολογίου. «Σοβαρός» και επίσημος είναι ο λόγος του κειμένου 5 (αίτηση).

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

2. Φανταστείτε ένα διάλογο ανάμεσα στον πρόεδρο του 15μελούς και τους υπόλοιπους μαθητές της τάξης. Τα παιδιά συζητούν για τη συναυλία (πότε, πού, πώς κτλ.) και αποφασίζουν να κάνουν την αίτηση προς το διευθυντή. Ποιες διαφορές βρίσκετε ανάμεσα στο διάλογο και στην αίτηση (κείμ. 5);

Ο διάλογος ανάμεσα στον πρόεδρο του δεκαπενταμελούς και τους μαθητές της τάξης θα έχει όλα τα στοιχεία του προφορικού λόγου: ζωντάνια και αμεσότητα, οικείο και φιλικό ύφος, απλό λεξιλόγιο, προχειρότητα στην έκφραση, διακοπές, επαναλήψεις, δισταγμούς, διορθώσεις, σύντομες φράσεις και προτάσεις ανολοκλήρωτες. Αντίθετα, η αίτηση προς το διευθυντή χαρακτηρίζεται από επίσημο και «σοβαρό» ύφος, επιμελημένες εκφράσεις, φροντισμένο λεξιλόγιο και μεγάλες περιόδους και προτάσεις, που εκφράζουν ολοκληρωμένα νοήματα.

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

3. Γιατί ο μαθητής γράφει με διαφορετικό τρόπο στην αίτηση (κείμ. 5) από ό,τι η Χριστίνα στο κείμενο 6 και ο μικρός Δημήτριος στο κείμενο 8;

Ο μαθητής γράφει την αίτηση με διαφορετικό τρόπο από ό,τι η Χριστίνα και ο μικρός Δημήτριος, επειδή πρόκειται για είδη κειμένων που εξυπηρετούν διαφορετικούς σκοπούς της επικοινωνίας. Μια αίτηση πρέπει να είναι γραμμένη σε ύφος επίσημο, «σοβαρό» και ευγενικό, να έχει προσεγμένο λεξιλόγιο και σύνταξη, και να ακολουθεί την τυπική δομή των αιτήσεων. Το ημερολόγιο είναι ένα είδος γραπτού λόγου που επιτρέπει απόλυτη ελευθερία στην έκφραση, στη δομή ή στη χρήση του κώδικα. Τέλος, η επιστολή απευθύνεται στους γονείς του παιδιού και γι' αυτό το λόγο δεν έχει επίσημο ύφος, αλλά αντανακλά το είδος της σχέσης του Δημητρίου με τους γονείς του, καθώς και την εποχή στην οποία γράφτηκε.

Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

1. Διαβάστε τα παραπάνω κείμενα που συναντάτε και στο σχολικό περιβάλλον. Σε ποιον απευθύνονται; • Ποιο μέσο-δίαυλο χρησιμοποιούν για τη μετάδοση του μηνύματος;

– Το κείμενο 9 είναι κανονισμός σχολείου, απευθύνεται στους μαθητές του σχολείου και χρησιμοποιεί ως δίαυλο επικοινωνίας το έντυπο (ανακοίνωση).
– Το κείμενο 10 είναι σύνθημα γραμμένο σε τοίχο, απευθύνεται σε όλους και χρησιμοποιεί ως δίαυλο επικοινωνίας τον τοίχο.
– Το κείμενο 11 είναι κόμικς, απευθύνεται σε αναγνώστες και χρησιμοποιεί ως δίαυλο επικοινωνίας το έντυπο.
– Το κείμενο 12 είναι μήνυμα μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, απευ-

θύνεται στους συντάκτες της ηλεκτρονικής τοποθεσίας (site) και χρησιμοποιεί ως δίαυλο επικοινωνίας τον υπολογιστή (ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, διαδίκτυο).
– Το κείμενο 13 είναι γραπτό μήνυμα σε κινητό τηλέφωνο, απευθύνεται σε κάποιο συμμαθητή ή συμμαθήτρια του πομπού και χρησιμοποιεί ως δίαυλο επικοινωνίας το κινητό τηλέφωνο.

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

2. Προσέξτε πώς αλλάζει το λεξιλόγιο ανάλογα με το μέσο μετάδοσής του και τον αποδέκτη (ανακοίνωση, συνθήματα στον τοίχο, ηλεκτρονικό μήνυμα, τηλεφωνικό μήνυμα).

Στην ανακοίνωση το λεξιλόγιο είναι αρκετά επίσημο και φροντισμένο («*δε θα γίνεται δεκτός*», «*Δεν επιτρέπεται η αποχώρηση από το σχολείο χωρίς προηγούμενο αίτημα που θα υποβάλει ο κηδεμόνας στη Διεύθυνση του σχολείου*»).

Στα συνθήματα χρησιμοποιούνται λέξεις απλές και κατανοητές, που διεγείρουν το συναίσθημα του αποδέκτη (*χούντα*, *φασισμός*, *ψωμί*, *παιδεία*, *ελευθερία*).

Στο ηλεκτρονικό μήνυμα το λεξιλόγιο είναι απλό, καθημερινό και χαρακτηριστικό της ηλεκτρονικής επικοινωνίας, με λέξεις από την αγγλική γλώσσα που συνηθίζουν να χρησιμοποιούν οι χρήστες του διαδικτύου (*portal*, *pathfinder*, *site*).

Στο τηλεφωνικό μήνυμα το λεξιλόγιο είναι απλό και περιέχει τις απολύτως απαραίτητες λέξεις ώστε να γίνει κατανοητό το μήνυμα.

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

3. Χωριστείτε σε ζεύγη. • Το ένα μέλος κάθε ομάδας να υποδυθεί έναν αυστηρό καθηγητή που ενημερώνει τους μαθητές για τον κανονισμό του σχολείου (κείμ. 9). Το άλλο μέλος να υποδυθεί ένα μαθητή που δίνει τις ίδιες πληροφορίες σε ένα συμμαθητή του (δραματοποίηση).

[**Σημ.:** Η δραστηριότητα (δραματοποίηση) ενδείκνυται για προφορική εξέταση].

Η παράγραφος

σελ. 34 σχολ. βιβλίου

1. Διαβάζοντας το κείμενο 4 του Κ. Γεωργουσόπουλου, βλέπετε ότι χωρίζεται σε δύο μέρη. Ήδη από το Δημοτικό σχολείο γνωρίζετε πώς ονομάζεται το κάθε μέρος. Πολύ σωστά! Παράγραφος. Η παράγραφος είναι σημαντικό στοιχείο για την οργάνωση ενός κειμένου. Όμως και η ίδια είναι ένα κείμενο με αρκετή αυτονομία. Αποτελείται από τρία μέρη (όπως και μία ολοκληρωμένη έκθεση): από τη θεματική πρόταση (τον πρόλογο της παραγράφου), τις λεπτομέρειες (το κύριο θέμα, τα στοιχεία ανάπτυξης της παραγράφου) και την κατακλείδα (συμπέρασμα). Ας προσπαθήσουμε όλοι μαζί να ανιχνεύσουμε αυτά τα στοιχεία στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 4.

Θεματική πρόταση: «*Θέλω δημόσια να αναφερθώ… τα μαθήματα.*»
Λεπτομέρειες: «*Όταν ερχόταν ο Οκτώβριος… δε θα μπορούσα να απαντήσω!*»
Πρόταση-κατακλείδα: «*Αυτό ως τον Οκτώβριο του 1998.*»

σελ. 34 σχολ. βιβλίου

2. Μελετώντας τώρα τη δεύτερη παράγραφο του ίδιου κειμένου σε σχέση με την πρώτη, παρατηρείτε κάποια σημαντική διαφορά ως προς τα τρία μέρη της παραγράφου που αναφέρθηκαν πιο πάνω;

Η δεύτερη παράγραφος του κειμένου 4 δεν έχει κατακλείδα.

σελ. 34 σχολ. βιβλίου

3. Στις παραγράφους που ακολουθούν (κείμενα 14, 15) εντοπίστε τα βασικά τους στοιχεία: τη θεματική πρόταση, τις λεπτομέρειες και την πρόταση-κατακλείδα (αν υπάρχει). • Προσέξτε με ποιες λέξεις ή φράσεις συνδέονται οι προτάσεις στο εσωτερικό της παραγράφου.

Κείμενο 14
Θεματική πρόταση: «*Ξάφνου, το πρόσωπό του φωτίστηκε*»
Λεπτομέρειες: «*έβαλε το χέρι του… την εκπαίδευση του φυλακισμένου*»
Πρόταση-κατακλείδα: «*Μεμιάς, το παιχνίδι έγινε συναρπαστικό*»
• Οι προτάσεις στο εσωτερικό της παραγράφου συνδέονται με τις εξής λέξεις και φράσεις: *το έντομο* (αντικαθιστά τη λέξη *τριζόνι* της προη-

γούμενης πρότασης με λέξη που έχει νοηματική συγγένεια), *Το τριζόνι* (αντικαθιστά τη λέξη *έντομο* της προηγούμενης πρότασης με λέξη που έχει νοηματική συγγένεια), *με τη σειρά του, Μεμιάς.*

Κείμενο 15

Θεματική πρόταση: «*Ο υπολογιστής σε καμιά περίπτωση… και το βιβλίο*»
Λεπτομέρειες: «*Ο δάσκαλος παίζει και πρέπει να παίζει… αυτενεργεί*»
Πρόταση-κατακλείδα: «*Σε ένα τέτοιο μαθητοκεντρικό… του μαθητή*»
• Οι προτάσεις στο εσωτερικό της παραγράφου συνδέονται με τις εξής λέξεις και φράσεις: *Ο δάσκαλος* (επανάληψη), *Επίσης* (πρόσθεση στοιχείων), *Όμως* (αντίθεση), *Ενώ* (αντίθεση), *Επιπλέον* (πρόσθεση στοιχείων), *Σε ένα τέτοιο περιβάλλον* (η αντωνυμία *τέτοιο* συνδέει νοηματικά τις δύο προτάσεις).

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 37 σχολ. βιβλίου

1. Υποθέστε ότι μιλάτε για το σχολείο σας: α) σε μαθητές από διπλανό σχολείο, β) σε ένα σχολικό σύμβουλο που έρχεται να ενημερωθεί πώς λειτουργεί το σχολείο σας. • Χρησιμοποιήστε το κατάλληλο ύφος για κάθε περίπτωση.

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης

Α΄ περίπτωση (προς μαθητές):

- **αυθορμητισμός στη χρήση της γλώσσας,**
- **αμεσότητα-οικειότητα στο ύφος,**
- **επιλογή υλικού από πολλές περιοχές: χώρος του σχολείου, καθηγητές, διεύθυνση, συμμαθητές, μαθήματα, βιβλία κτλ.**

Β΄ περίπτωση (προς σχολικό σύμβουλο):

- **ύφος επίσημο,**
- **χρήση πιο σύνθετου λεξιλογίου,**
- **επιλογή υλικού από δύο πλευρές: α) θετικές πλευρές λειτουργίας του σχολείου, β) αρνητικές πλευρές-κριτική στάση στη λειτουργία του σχολείου σας.**

[**Σημ.:** Η άσκηση ενδείκνυται για προφορική εξέταση, γιατί ζητάει από το μαθητή να εκφραστεί σε απροσχεδίαστο προφορικό λόγο, ακολουθώντας τις προϋποθέσεις που ορίζονται ως κριτήρια αυτοαξιολόγησης].

σελ. 37 σχολ. βιβλίου

2. Οργανώνεται στο σχολείο σας ένας μικρός ρητορικός διαγωνισμός-συζήτηση με θέμα: «Να εκδώσουμε έντυπη ή ηλεκτρονική εφημερίδα». Παρουσιάστε τις απόψεις σας σε οργανωμένο προφορικό λόγο, με βάση το πλαίσιο που θα σας δώσει ο καθηγητής σας.

[**Σημ.:** Η άσκηση ενδείκνυται για προφορική εξέταση, καθώς ζητείται από τους μαθητές να εκφραστούν σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο (ρητορικός διαγωνισμός)].

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Είδη προφορικού και γραπτού λόγου

Γραπτός λόγος

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

1. Τι είδους κείμενο γράφει ο Δημήτριος (κείμ. 8); • Από πού διαφαίνεται η ένδειξη σεβασμού στο κείμενο αυτό; • Γράψτε κι εσείς μια σύντομη επιστολή σε ένα πρόσωπο που σέβεστε (π.χ. γονείς ή παππούδες).

• Το κείμενο που γράφει ο Δημήτριος είναι επιστολή προς τους γονείς του.

• Ο σεβασμός του Δημήτριου προς τους γονείς του φαίνεται από την προσφώνηση «*Σεβαστοί μου γονείς*» στην αρχή και στο τέλος της επιστολής, και από το κλείσιμό της «*Με σεβασμό ο υιός Σας, Δημήτριος Αρχοντώνης*».

Μαρούσι, 5 Οκτωβρίου 2006

Αγαπητοί μου παππού και γιαγιά,

αποφάσισα να σας γράψω αυτό το γράμμα, γιατί έχουμε πολύ καιρό να μιλήσουμε. Δε σας έχω ξεχάσει, αλλά τα μαθήματα φέτος είναι πολλά και το πρόγραμμά μου βεβαρημένο. Δεν έχω πια τόσες ώρες ξεκούρασης ή παιχνιδιού, όπως στο Δημοτικό, καθώς έχουν αυξηθεί τα μαθήματα του σχολείου και τα φροντιστήρια. Εκτός από Αγγλικά, μαθαίνω τώρα και Γερμανικά, που μου αρέσουν πολύ.

Στο σπίτι είμαστε όλοι καλά. Οι γονείς μου δουλεύουν όλη τη μέρα, αλλά είναι ευχαριστημένοι γιατί οι δουλειές τους προχωρούν. Η μαμά, μάλιστα, πήρε προαγωγή και σε λίγο καιρό θα γίνει διευθύντρια!

Εσείς πώς περνάτε; Σκέφτεστε να έρθετε το χειμώνα στην Αθήνα; Πρέπει να το αποφασίσετε, γιατί μας έχετε λείψει πολύ. Περιμένω σύντομα την απάντηση και τα νέα σας.

Σας φιλώ,

ο εγγονός σας, Αλέξης

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

2. Σήμερα απαντούν πολλά κείμενα με τη μορφή ιστοσελίδων στο διαδίκτυο. Παρουσιάστε σε ένα σύντομο κείμενο (δύο παραγράφων) τα βασικά στοιχεία της ιστοσελίδας (κείμ. 7) στην τάξη σας, δείχνοντας ότι πρόκειται για ένα κείμενο με διαφορετική οργάνωση, το οποίο έχει στόχο να προσελκύσει με διάφορες τεχνικές το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

Η ιστοσελίδα αποτελεί είδος κειμένου με ιδιαίτερο τρόπο οργάνωσης και χαρακτηριστικά που διαφέρουν από την παραδοσιακή μορφή των κειμένων που συναντούμε, για παράδειγμα, στα βιβλία. Κάθε ιστοσελίδα έχει συγκεκριμένη μορφή, ώστε να είναι εύχρηστη και λειτουργική. Συνήθως δεν υπάρχει μόνο ένα ενιαίο κείμενο αλλά πολλές περιοχές όπου παρουσιάζονται διαφορετικές πληροφορίες, ώστε να μπορεί ο χρήστης να επιλέξει αυτές που τον ενδιαφέρουν περισσότερο και να αγνοήσει τις υπόλοιπες. Στο επάνω μέρος αλλά και μέσα στο κείμενο υπάρχουν σύνδεσμοι (links) που του επιτρέπουν να περνά σε άλλες σελίδες όπου μπορεί να βρει περισσότερες και πιο ειδικές πληροφορίες για ένα θέμα.

Κύριο χαρακτηριστικό μιας ιστοσελίδας είναι ότι συνδυάζει διάφορους κώδικες, συνυπάρχουν δηλαδή ο γραπτός λόγος με την εικόνα (σκίτσο, ζωγραφική, φωτογραφία, χάρτες, διαγράμματα κ.λπ.), με στόχο να προσελκύσει την προσοχή του χρήστη. Μια όμορφη ή εντυπωσιακή εικόνα διεγείρει το ενδιαφέρον και συχνά διευκολύνει την ανάγνωση ενός γραπτού κειμένου, αφού μπορεί να επεξηγεί, να ερμηνεύει ή να συμπληρώνει το νόημα των λέξεων.

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

3. Γραπτά κείμενα απαντούν σε ποικίλες μορφές – όπως οι προηγούμενες. Αναζητήστε και άλλες μορφές γραπτού λόγου σε άλλα μαθήματα του σχολείου, στα βιβλία της σχολικής βιβλιοθήκης και αλλού…

Ο γραπτός λόγος έχει διαφορετικές μορφές ανάλογα με το σκοπό που καλείται να επιτελέσει το κείμενο. Μια άσκηση Μαθηματικών ή Χημείας δεν οργανώνεται με τον ίδιο τρόπο όπως ένα ποίημα, ένα μυθιστόρημα ή ένα παραμύθι. Σε ένα περιοδικό θα βρούμε άρθρα τα οποία συνοδεύονται από φωτογραφικό υλικό, που προσπαθεί κυρίως να προσελκύσει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ενώ σε μια εφημερίδα οι φωτογραφίες συνήθως επεξηγούν το περιεχόμενο του άρθρου.

Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

1. Εντοπίστε διαφορές στο ύφος, στο λεξιλόγιο και στην οργάνωση ανάμεσα στο κείμενο 9 (κανονισμός σχολείου) και στο κείμενο του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (κείμ. 12). • Στείλτε ένα ηλεκτρονικό μήνυμα σ' ένα άλλο σχολείο και γράψτε ένα κείμενο-πρόταση για έναν πιο φιλελεύθερο κανονισμό στα σχολεία.

Το ύφος του κειμένου 9 είναι τυπικό, σοβαρό και επίσημο, καθώς πρόκειται για κανονισμό σχολείου που θέτει όρους και απευθύνεται σε όλους τους μαθητές. Αντίθετα το ύφος του κειμένου 12, που είναι ηλεκτρονική αλληλογραφία, είναι απλό, προσωπικό, φιλικό, οικείο και ανεπίσημο.

Το λεξιλόγιο του κανονισμού είναι επιμελημένο («*δε θα γίνεται δεκτός*», «*περαιτέρω*», «*σχετικό αίτημα που θα υποβάλει ο κηδεμόνας*»), ενώ του ηλεκτρονικού μηνύματος πιο απλό και πρόχειρο, με αγγλικές λέξεις («*portal*», «*pathfinder*, «*site*») και εκφράσεις που χρησιμοποιούμε κυρίως στον προφορικό λόγο («*Γεια σας, παιδιά!*», «*Να πω ότι έμεινα έκπληκτος; Θα είναι λίγο…*», «*και ο καλός λόγος να λέγεται…*»).

Η οργάνωση του κανονισμού σχολείου είναι η τυπική ανάλογων κειμένων, με ξεχωριστές περιόδους λόγου ή παραγράφους για κάθε θέμα, ώστε το κείμενο να είναι ευανάγνωστο. Το κείμενο 12, ως ανεπίσημο μήνυμα με οικείο και φιλικό ύφος, έχει πιο ελεύθερη οργάνωση χωρίς παραγράφους.

• **Ηλεκτρονικό μήνυμα:**

18/10/2006

Dimitris@otenet.gr

Αγαπητοί φίλοι του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου, σας χαιρετώ!

Διάβασα την ηλεκτρονική εφημερίδα του σχολείου σας και έχω ενθουσιαστεί. Τα θέματα, η παρουσίαση, το ύφος και η πρωτοτυπία της δείχνουν ότι πρόκειται για μια σοβαρή προσπάθεια που σίγουρα θα βρει ανταπόκριση σε πολλούς μαθητές –και όχι μόνο– από όλη την Ελλάδα.

Σας γράφω, για να εκφράσω τη γνώμη μου σχετικά με ένα θέμα που νομίζω πως απασχολεί την πλειονότητα των μαθητών: τους κανονισμούς των σχολείων.

Πηγαίνω στο 40ό Γυμνάσιο της περιοχής. Πρόσφατα αναρτήθηκε στο σχολείο μας ένας κανονισμός που έχει προκαλέσει πολλές αντιδράσεις εξαιτίας της αυστηρότητάς του. Θα ήθελα να κάνω μια αντιπρόταση πιο φιλελεύθερη, με την ελπίδα να υιοθετηθεί τόσο από το δικό μας όσο και από άλλα σχολεία (περιμένω τη στήριξη της εφημερίδας σας).

Τα βασικά σημεία της πρότασής μου είναι τα παρακάτω:
1. Αν κάποιος μαθητής αργήσει να μπει στην τάξη, δεν πρέπει να αποβάλλεται από το μάθημα, εκτός αν αυτό γίνεται επανειλημμένα και χωρίς σοβαρή δικαιολογία.
2. Δεν είναι δίκαιο να χάνουν την πρώτη διδακτική ώρα οι μαθητές που καθυστερούν, καθώς μπορεί να υπάρχει σοβαρός λόγος για την καθυστέρησή τους. Για παράδειγμα, υπάρχουν παιδιά που μένουν μακριά από το σχολείο και χρησιμοποιούν λεωφορεία, τα οποία σχεδόν ποτέ δεν είναι στη στάση στην ώρα τους. Είναι προτιμότερο να αποφασίζει ο διευθυντής αν θα γίνουν δεκτοί ή όχι στην τάξη, αφού ακούσει την αιτία της αργοπορίας τους.
3. Αν προκύψει πρόβλημα υγείας ή κάποια έκτακτη ανάγκη να φύγει ο μαθητής από το σχολείο, πρέπει να γίνεται δεκτή η αποχώρησή του, αλλά την επόμενη μέρα πρέπει να προσέρχεται στο σχολείο μαζί με τον κηδεμόνα του, ο οποίος θα δικαιολογεί την απουσία του.
Σας ευχαριστώ πολύ
Δημήτρης Αναγνωστάκης,
μαθητής του 40ού Γυμνασίου

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

2. Με αφορμή το γραπτό μήνυμα σε κινητό τηλέφωνο, συγκεντρώστε διάφορα γραπτά μηνύματα ή εικονομηνύματα και καταγράψτε σ' έναν πίνακα τα χαρακτηριστικά τους (πομπός, αποδέκτης, σκοπός, λεξιλόγιο κτλ.).

[**Σημ.:** Κάθε μαθητής πρέπει να συγκεντρώσει διάφορα μηνύματα και να καταγράψει πώς διαφοροποιείται το **λεξιλόγιο** (απλό: π.χ. *Πού χάθηκες*, φροντισμένο: π.χ. *Θα σας τηλεφωνήσω το συντομότερο*), το **ύφος** (οικείο, φιλικό, λιτό ή σοβαρό και τυπικό) και η **έκταση** του μηνύματος (π.χ. *Αύριο 9 μ.μ.* ή *Θα έρθω αύριο το βράδυ, γύρω στις 9*) ανάλογα με το **σκοπό** του μηνύματος (αν δηλαδή θέλει ο πομπός να δώσει μια σύντομη πληροφορία: π.χ. *Ο αγώνας θα αρχίσει στις 8.30 μ.μ.*, να εκφράσει ένα συναίσθημα: π.χ. *Σας αγαπώ πολύ*, μια παράκληση: π.χ. *Σε παρακαλώ να έρθεις να με πάρεις από τα Αγγλικά*, μια προσταγή: π.χ. *Έλα γρήγορα σπίτι!*) και το **δέκτη** (φίλος, συγγενής, συμμαθητής με τον οποίο δε γνωριζόμαστε καλά, μεγαλύτερος, παππούς, καθηγητής, φίλος των γονιών μας κ.λπ.)].

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

3. Γράψτε μία σελίδα στο ημερολόγιο του Φελίπε (κείμ. 11) για την πρώτη του μέρα στο σχολείο μετά τη συζήτηση με τη φίλη του Μαφάλντα.

Δευτέρα 11 Σεπτεμβρίου

Η μέρα για την οποία τόσον καιρό φοβόμουν και αγωνιούσα ήρθε σήμερα. Η πρώτη μέρα στο σχολείο.

Σηκώθηκα νωρίς το πρωί, έχοντας κοιμηθεί ελάχιστες ώρες, ετοιμάστηκα και σύρθηκα μέχρι την πόρτα του σχολείου. Μόλις μπήκα μέσα, τρομοκρατήθηκα. Ήταν όλοι εκεί, πιο μεγάλοι απ' ό,τι πέρυσι, κι εγώ ο ίδιος: μικρός, φοβισμένος και γεμάτος άγχος για όλα αυτά που θα ακολουθούσαν.

Την πρώτη ώρα προσπάθησα να παρακολουθήσω το μάθημα, αλλά ήταν αδύνατο. Η αγωνία με είχε κυριεύσει, ένιωθα το κεφάλι μου να γυρίζει και το μόνο που ήθελα ήταν να τρέξω στο σπίτι. Όλη την ώρα σκεφτόμουν τι θα μπορούσα να κάνω, ώστε να γλιτώσω από το μαρτύριο του σχολείου που με τρομάζει, με καταπιέζει, με αρρωσταίνει...

Στο διάλειμμα, βγήκα στο προαύλιο να βρω τη Μαφάλντα, για να της τα πω όλα. Στην αρχή έδειξε να με καταλαβαίνει και προσπάθησε να με ηρεμήσει, λέγοντάς μου ότι σε κανέναν δεν αρέσει το σχολείο. Αμέσως μετά όμως, πρόσθεσε πράγματα που δεν είχα ποτέ σκεφτεί: πόσο φοβερό είναι να μένεις κλεισμένος μέσα σ' ένα κτίριο γράφοντας και διαβάζοντας και μετά να πρέπει να γυρίσεις στο σπίτι για να γράψεις και να ξαναδιαβάσεις... Κόντεψα να τρελαθώ. Οι υπόλοιπες ώρες ήταν εφιαλτικές, καθώς σκεφτόμουν τα λόγια της και έβλεπα τον εαυτό μου κλεισμένο σ' ένα δωμάτιο να γράφει και να διαβάζει για πάντα, χωρίς διακοπή. Την ώρα που ήμουν έτοιμος να καταρρεύσω, άκουσα το τελευταίο, λυτρωτικό κουδούνι...

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

4. Σε συνεργασία με τους συμμαθητές σας και τους καθηγητές της Πληροφορικής και των Καλλιτεχνικών φτιάξτε α) μία αφίσα για τη σχολική γιορτή του Πολυτεχνείου και β) μία γελοιογραφία με θετικό μήνυμα για το σχολείο.

[**Σημ.:** Η δραστηριότητα θα εκτελεστεί στην τάξη].

Η παράγραφος

σελ. 35 σχολ. βιβλίου

1. Αναζητήστε και άλλες παραγράφους στις ενότητες των βιβλίων της Ιστορίας, της Γεωγραφίας και των Μαθηματικών που διδάσκεστε αυτή την περίοδο. • Εντοπίστε σε αυτές: τη θεματική πρόταση, τις λεπτομέρειες και την κατακλείδα (αν υπάρχει).

• Από το βιβλίο της Ιστορίας της Α΄ γυμνασίου (σελ. 25) παραθέτουμε την παράγραφο: «*Την εποχή των νέων ανακτόρων… συναλλάσσονταν*»
Θεματική πρόταση: *Την εποχή των νέων ανακτόρων (1700-1450 π.Χ.) οι Μινωίτες κυριαρχούν με τα πλοία τους σε όλο το Αιγαίο.*
Λεπτομέρειες: *Η εμπορική δραστηριότητα που είχε ξεκινήσει από την προηγούμενη χιλιετία είναι τώρα πιο έντονη. Ιδιαίτερη ζήτηση σε όλο το Αιγαίο έχουν τα έργα της καλλιτεχνικής παραγωγής (μεταλλοτεχνία, λιθοτεχνία, κοσμηματοτεχνία). Μινωίτες έμποροι και ναυτικοί φαίνεται να απεικονίζονται σε αιγυπτιακούς τάφους προσφέροντας τέτοια έργα σε Αιγύπτιους αξιωματούχους με τους οποίους συναλλάσσονταν.*
Κατακλείδα: Δεν υπάρχει.

• Από το βιβλίο της Γεωγραφίας της Α΄ γυμνασίου (σελ. 49) παραθέτουμε την παράγραφο: «*Σε μερικές περιπτώσεις… ξεπερνούν τα 15.000.000*».
Θεματική πρόταση: *Σε μερικές περιπτώσεις, ολόκληρες περιοχές της Γης κινδυνεύουν με αφανισμό από την έλλειψη βροχών.*
Λεπτομέρειες: *Για παράδειγμα, η περιοχή νότια της μεγάλης ερήμου της Σαχάρας, που λέγεται Σαχέλ (στα αραβικά σημαίνει άκρη), εξαρτάται από τις λίγες βροχές που φέρνουν οι νότιοι υγροί άνεμοι. Αν οι βροχές δεν φτάσουν ως εκεί, η ξηρασία προκαλεί μεγάλες καταστροφές. Αυτό συνέβη το 1973, όταν οι χώρες του Σαχέλ (Μαλί, Νίγηρας, Τσαντ, Μπουρκίνα Φάσο) έχασαν τα μισά σχεδόν κοπάδια των ζώων τους από τη δίψα. Σήμερα, οι πρόσφυγες που μετακινούνται από το ένα μέρος του Σαχέλ στο άλλο, περιμένοντας τη βροχή, ξεπερνούν τα 15.000.000.*
Κατακλείδα: Δεν υπάρχει.

• Από το βιβλίο των Μαθηματικών της Α΄ γυμνασίου (σελ. 129) παραθέτουμε την παράγραφο: «*Όπως πολύ σύντομα… αντί του όρου "μάζα"*».
Θεματική πρόταση: *Όπως πολύ σύντομα αναφέρθηκε στην παράγραφο 2.15, στις καθημερινές συναλλαγές χρησιμοποιούμε τον όρο "βάρος" αντί του όρου "μάζα".*

Λεπτομέρειες: *Έτσι, όταν λέμε σώμα βάρους 2,5 kg στην καθομιλούμενη γλώσσα, εννοούμε σώμα μάζας 2,5 kg. Θα μάθετε στη φυσική ότι το βάρος και η μάζα είναι δύο τελείως διαφορετικά φυσικά μεγέθη. Όμως ο αριθμός που εκφράζει τη μάζα ενός σώματος, όταν ως μονάδα μάζας πάρουμε το 1 kg, είναι ίδιος με τον αριθμό που εκφράζει το βάρος του σώματος, όταν ως μονάδα βάρους πάρουμε το 1 kp (κιλοπόντ για το οποίο θα μάθετε στη φυσική) με την προϋπόθεση ότι το σώμα αυτό βρίσκεται σε μέσα γεωγραφικά πλάτη.*
Κατακλείδα: *Έτσι, για τους παραπάνω λόγους επιτρέπεται στην πράξη να χρησιμοποιούμε τον όρο "βάρος" αντί του όρου "μάζα".*

σελ. 35 σχολ. βιβλίου

2. Γράψτε δύο παραγράφους με βάση την παρακάτω θεματική πρόταση και την παρακάτω κατακλείδα.

Θεματική πρόταση: *Οι περισσότεροι μαθητές στο Γυμνάσιο έχουν πολύ λίγο ελεύθερο χρόνο.*
Λεπτομέρειες: Όσο διαρκεί η εκπαίδευσή τους, πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις και δεξιότητες για την πραγματοποίηση ανώτερων ή ανώτατων σπουδών, καθώς και εφόδια που θεωρούνται απαραίτητα για την εύρεση εργασίας. Οι απαιτήσεις του σχολείου, ο μεγάλος αριθμός μαθημάτων, τα φροντιστήρια ξένων γλωσσών και συχνά οι αθλητικές δραστηριότητες γεμίζουν το καθημερινό πρόγραμμα του μαθητή, με αποτέλεσμα να μην περισσεύει σχεδόν καθόλου χρόνος για παιχνίδι ή άλλου είδους ψυχαγωγία.
Κατακλείδα: Θα μπορούσαμε, λοιπόν, να πούμε ότι οι μαθητές είναι μία από τις σκληρότερα εργαζόμενες ομάδες του πληθυσμού.

Θεματική πρόταση: Τις προάλλες συνέβη ένα γεγονός στο σχολείο που με έκανε να συνειδητοποιήσω πως πολλοί συμμαθητές μου αντιμετωπίζουν οικονομικά προβλήματα.
Λεπτομέρειες: Ο καθηγητής της Ιστορίας αποφάσισε να οργανώσει την επίσκεψη της τάξης μας σε ένα αρχαιολογικό μουσείο. Ζήτησε λοιπόν από κάθε μαθητή το ποσό των 20 ευρώ για τα έξοδα μετακίνησης και την είσοδο στο μουσείο. Ορισμένοι μαθητές, μόλις άκουσαν το ποσό, διαμαρτυρήθηκαν έντονα επειδή το θεώρησαν υπερβολικό. Μάλιστα, ένας συμμαθητής μου πήρε το λόγο και είπε ότι οι γονείς του δουλεύουν πολύ σκληρά από το πρωί μέχρι το βράδυ για πολύ λίγα χρήματα, άρα δεν υπήρχε περίπτωση να τους ζητήσει τόσα λεφτά για μία εκδρομή.

Κατακλείδα: *Τότε κατάλαβα ότι ορισμένα παιδιά στην τάξη μου είναι φτωχά.*

Λεξιλόγιο

σελ. 36 σχολ. βιβλίου

1. Επιλέξτε από όλα τα κείμενα της ενότητας το λεξιλόγιο που αναφέρεται στο σχολικό περιβάλλον και στη σχολική ζωή και ερμηνεύστε όσες λέξεις δε γνωρίζετε με τη χρήση ενός λεξικού.

Ουσιαστικά
μαθήματα, σχολείο, φροντιστήρια, Αγγλικά, εκπαιδευτικός, γυμνασιάρχης, αποβολή, γυμνάσιο, αγιασμός, τάξη, μαθητής, δάσκαλος, διευθυντής, συμμαθητής, αμφιθέατρο, γερμανικά, μελέτη, καθηγητές, προαύλιο, προσευχή, μάθημα, σημείωμα, κηδεμόνας, παιδεία, κτίριο, απουσία, θρανίο, εκπαίδευση, υπολογιστής, βιβλίο, έντυπο (το), διδασκαλία, εκπαιδευτικός (ο/η), γνώσεις

Επίθετα / μετοχές
σχολικός, γράφοντας (μτχ.), *διαβάζοντας* (μτχ.), *εκπαιδευτικός* (-ή, -ό), *μαθητοκεντρικός* (= αυτός που έχει πυρήνα του το μαθητή)

Ρήματα
εργάζομαι, γράφω, ξαναδιαβάζω, συμμετέχω, αυτενεργώ (= ενεργώ με δική μου πρωτοβουλία, χωρίς εξαναγκασμό αλλά επειδή το θέλω), *ξεφυλλίζω*

Φράσεις
- *Μέση Εκπαίδευση:* το γυμνάσιο και το λύκειο (*Στοιχειώδης Εκπαίδευση*: το δημοτικό σχολείο, *Ανώτερη Εκπαίδευση*: τα Τεχνολογικά Επαγγελματικά Ιδρύματα, *Ανώτατη Εκπαίδευση*: το Πανεπιστήμιο και το Πολυτεχνείο)
- *δεκαπενταμελές συμβούλιο:* το μαθητικό συμβούλιο κάθε γυμνασίου και λυκείου, το οποίο αποτελείται από 15 τακτικά μέλη και ασχολείται με θέματα που αφορούν τη σχολική ζωή
- *1η διδακτική ώρα:* η πρώτη ώρα του σχολείου κατά την οποία γίνεται μάθημα
- *εκπαιδευτικό λογισμικό:* τα προγράμματα που υπάρχουν σε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή για εκπαιδευτικούς σκοπούς.
- *εποπτικά μέσα διδασκαλίας:* μέσα διδασκαλίας που δίνουν στο μαθητή άμεσα ερεθίσματα, ώστε να μπορεί να παρατηρεί επί τόπου κάθε θέ-

μα που διδάσκεται π.χ. βίντεο, προβολή διαφανειών κλπ.

- *μαθησιακό περιβάλλον:* περιβάλλον (χώρος κ.λπ.)

σελ. 36 σχολ. βιβλίου

2. Εντοπίστε στα κείμενα 3, 14 και 15 τις λέξεις που χρησιμοποιούνται για τη σύνδεση των προτάσεων στο εσωτερικό των παραγράφων, γράψτε τες σ' έναν πίνακα και δίπλα σημειώστε τι δηλώνει η κάθε συνδετική λέξη.

Συνδετικές λέξεις	
1. *Όμως* (κείμ. 15)	**1.** αντίθεση
2. *Έτσι* (κείμ. 3)	**2.** συμπέρασμα
3. *έως ότου* (κείμ. 3)	**3.** χρόνος
4. *οπότε* (κείμ. 3)	**4.** χρόνος
5. *αλλά και* (κείμ. 3)	**5.** πρόσθεση στοιχείων
6. *επίσης* (κείμ. 3)	**6.** πρόσθεση στοιχείων
7. *Για αυτό* (κείμ. 3)	**7.** αιτιολόγηση
8. *εξάλλου* (κείμ. 3)	**8.** πρόσθεση στοιχείων
9. *μα* (κειμ. 14)	**9.** αντίθεση
10. *Μεμιάς* (κείμ. 14)	**10.** χρονική σχέση
11. *Επίσης* (κείμ. 15)	**11.** πρόσθεση στοιχείων
12. *Ενώ* (κείμ. 15)	**12.** αντίθεση
13. *Επιπλέον* (κείμ. 15)	**13.** πρόσθεση στοιχείων

σελ. 36 σχολ. βιβλίου

3. Συλλέξτε από τα τέσσερα εισαγωγικά κείμενα και από τις προηγούμενες γραπτές εργασίες σας τις λέξεις που σας δυσκολεύουν ορθογραφικά στην κατάληξή τους και συνεργαστείτε με τους συμμαθητές σας και τον καθηγητή.

Τις χωρίζετε σε κατηγορίες.

Καταλήξεις ουσιαστικών	**Καταλήξεις επιθέτων - επιρρημάτων**	**Καταλήξεις ρημάτων**
προσπάθ<u>εια</u> (κείμ. 3)	προκλητι<u>κός</u> (κείμ. 4)	πλουτίζ<u>ετε</u>
εξέλι<u>ξη</u> (κείμ. 3)	ετήσι<u>ος</u> (κείμ. 3)	πρόκ<u>ειται</u> (κείμ. 2)
επικοινωνί<u>α</u> (κείμ. 3)	ανελέ<u>ητος</u> (κείμ. 4)	δραστηριοποι<u>είται</u> (κείμ. 3)
διαδίκτ<u>υο</u> (κείμ. 3)	εξάλλ<u>ου</u> (επίρρ.) (κείμ. 3)	υπέβαλ<u>λε</u> (ΠΡΤ) (κείμ. 4)
πληροφόρ<u>ηση</u> (κείμ. 3)		
επιείκ<u>εια</u> (κείμ. 3)		
αλαζόν<u>ας</u> (κείμ. 4)		
ζιζάν<u>ιο</u> (κείμ. 4)		

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 37 σχολ. βιβλίου

• Έχετε αρχίσει να χρησιμοποιείτε τον ηλεκτρονικό υπολογιστή και θέλετε να στείλετε ένα κείμενο στην ηλεκτρονική εφημερίδα του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου. Περιγράψτε στην πρώτη παράγραφο διάφορα ευτράπελα-κωμικά επεισόδια που συμβαίνουν στο σχολείο σας και στη συνέχεια αναλύστε πώς είναι οι σχέσεις σας με τους συμμαθητές και τους καθηγητές σας.

Κριτήρια αυτοαξιολόγησης που μπορείτε να χρησιμοποιήσετε:

- **να κατανοηθεί ο σκοπός του κειμένου,**
- **να ληφθούν υπόψη οι αποδέκτες στους οποίους απευθύνεται,**
- **να αξιοποιηθεί το λεξιλόγιο που συγκεντρώθηκε προηγουμένως,**
- **να δοθεί έμφαση στη σύνταξη-οργάνωση της παραγράφου: θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα.**

Αγαπητοί φίλοι του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου,
Είμαι μαθήτρια της πρώτης τάξης γυμνασίου και θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας ένα αστείο περαστικό που συνέβη την πρώτη μέρα του σχολείου. Μόλις τελείωσε ο αγιασμός, μπήκαμε στην τάξη και περιμέναμε τον καθηγητή που θα μας έκανε μάθημα. Σε λίγη ώρα έφτασε μια πολύ νέα γυναίκα με αυστηρό ύφος, είπε πως ήταν η φιλόλογος και ζήτησε να βγάλουμε μία κόλλα χαρτί, για να γράψουμε διαγώνισμα. Τα περισσότερα παιδιά άρχισαν να διαμαρτύρονται λέγοντας ότι είναι η πρώτη μέρα στο γυμνάσιο, ότι δεν έχουν προετοιμαστεί, δεν έχουν βιβλία και διάφορες άλλες δικαιολογίες. Η καθηγήτρια άρχισε να φωνάζει και να απειλεί ότι θα μας δώσει ομαδική αποβολή επειδή είμαστε αδιάβαστοι. Όλη αυτή την ώρα έξω από την τάξη μια παρέα μεγάλων παιδιών (στην οποία ανήκε και η «φιλόλογος», που στην πραγματικότητα ήταν μαθήτρια της τρίτης λυκείου) είχαν σκάσει στα γέλια, μέχρι που εμφανίστηκε ένας κύριος –ο πραγματικός φιλόλογος– ο οποίος τους οδήγησε όλους στο γραφείο, ίσως για να τους δώσει ομαδική αποβολή για την επιτυχημένη φάρσα που μας έκαναν.
Η αλήθεια είναι πως υπάρχουν ορισμένοι μαθητές που έχουν την τάση να κοροϊδεύουν, ακόμη και να βασανίζουν τους μικρότερους ή πιο αδύναμους συμμαθητές τους. Ευτυχώς, τα περισσότερα παιδιά έχουν φιλική συμπεριφορά, χωρίς βέβαια να λείπουν οι προστριβές και οι τσακωμοί μεταξύ μας. Από την άλλη πλευρά, οι καθηγητές έχουν συνήθως τυπική συμπεριφορά. Υπάρχουν, βέβαια, μερικοί καθηγητές που μας αντιμετωπίζουν αρκετά φιλικά και άλλοι που είναι εξαιρετικά αυστηροί ή καμιά φορά και άδικοι απέναντί μας.
Σας ευχαριστώ για τη φιλοξενία,
Αγγελική

Αυτοαξιολόγηση

- **Σκοπός του κειμένου:** στο παραπάνω κείμενο έχει κατανοηθεί ο σκοπός για τον οποίο γράφτηκε (να αφηγηθεί η μαθήτρια κάποιο κωμικό περιστατικό από τη σχολική της ζωή και να αναλύσει τις σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους αλλά και με τους καθηγητές).
- **Αποδέκτες:** η μαθήτρια έχει λάβει υπόψη τους αποδέκτες του μηνύματός της, όπως φαίνεται από την προσφώνηση «*Αγαπητοί φίλοι του 14ου Γυμνασίου Περιστερίου*» και από το ύφος του κειμένου (οικείο, φιλικό, ανεπίσημο).
- **Αξιοποίηση λεξιλογίου:** χρησιμοποιούνται αρκετές λέξεις του λεξιλογίου (*μαθητής, γυμνάσιο, καθηγητής, αποβολή, συμμαθητής, σχολείο, τάξη, διαγώνισμα, φιλόλογος* κ.λπ.).
- **Σύνταξη-οργάνωση των παραγράφων:** το εσωτερικό των παραγράφων του κειμένου έχει συνοχή, που επιτυγχάνεται με τη χρήση μεταβατικών λέξεων και φράσεων (*Μόλις, Όλη αυτή την ώρα, Ευτυχώς, Από την άλλη πλευρά, βέβαια*).

Η πρώτη παράγραφος έχει καλή οργάνωση:
– η θεματική πρόταση είναι μια εισαγωγή αυτού που θα αναλυθεί στη συνέχεια
– οι λεπτομέρειες αναλύουν ικανοποιητικά τη θεματική πρόταση
– αν και δεν υπάρχει κατακλείδα, η παράγραφος κλείνει ομαλά.

Η οργάνωση της δεύτερης παραγράφου παρουσιάζει τις εξής αδυναμίες:
– οι λεπτομέρειες (σχέσεις των μαθητών μεταξύ τους και με τους καθηγητές) δεν αναλύονται επαρκώς
– δεν υπάρχει κατακλείδα (η παράγραφος κλείνει απότομα).

Θετικό στοιχείο της δεύτερης παραγράφου είναι ο τρόπος παρουσίασης των επιμέρους πληροφοριών (με αντίθεση).

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Τα δύο είδη της γλωσσικής επικοινωνίας είναι η **προφορική** και η **γραπτή**.

Ο **προφορικός** λόγος
- Είναι πιο άμεσος και αυθόρμητος.
- Έχει διακοπές, επαναλήψεις, διορθώσεις.
- Εμπλουτίζεται από στοιχεία, όπως χειρονομίες, εκφράσεις προσώπου κτλ.

Ο **γραπτός** λόγος
- Υπάρχει χρόνος να προετοιμαστεί προσεκτικά, να οργανωθεί και να διορθωθεί.
- Χρησιμοποιείται συνήθως όταν πομπός και δέκτης βρίσκονται μακριά ο ένας από τον άλλο.

- Χαρακτηριστικό της παραγράφου είναι ότι αποτελεί κείμενο ενιαίο και σχετικά **αυτόνομο**, αλλά ταυτόχρονα **συνδέεται** με τις προηγούμενες και τις επόμενες παραγράφους.

- Κάθε παράγραφος πρέπει να ξεχωρίζει από την άλλη. Γι' αυτό **αφήνουμε περιθώριο στην αρχή κάθε παραγράφου.**

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Επικοινωνία στο σχολείο

Κείμενο α: *Πώς έγινα δάσκαλος*

Κοίταζα τα περασμένα κι έβλεπα ένα παιδί ολοζώντανο με πηγαία ενδιαφέροντα άλλοτε να παίζει τρελά κι άλλοτε ανήσυχο και ακούραστο να δοκιμάζει, να σκέπτεται, να συνδυάζει, να επιχειρεί, να συγκεντρώνεται ώρες και μέρες σε δικά του προβλήματα, να διψά για γνώση και για φως. Και τώρα; Άκουα φιλοσοφία και άλλα μαθήματα στο ξένο πανεπιστήμιο, και όπου κατόρθωνα να συγκεντρωθώ και να προσέξω, τα καθηγητικά λόγια μού ξέφευγαν σα να 'ταν ιερογλυφικά σημεία. Και όμως είχα ζήσει παιδί ακόμα στο δικό μου κόσμο και με το δικό μου τρόπο κάτι απ' αυτά που έφταναν τώρα στ' αυτιά μου. Ποιο χέρι πήρε ένα θεόρατο σφουγγάρι κι έκαμε την ίδια ψυχή τάμπουλα ράζα, τι της στέγνωσε έτσι κάθε δροσιά;

Κι έβλεπα τότε ξέχωρα από το δικό μου κόσμο ένα πελώριο και άδειο κτίριο, σωστό «νησί των νεκρών», αποκλεισμένο με ψηλά, πυκνά και μαύρα κυπαρίσσια απ' όλη τη ζωή. Ήταν το ελληνικό σχολείο και το γυμνάσιο, όπου είχα περάσει εφτά χρόνια, πέντε και έξι ώρες την ημέρα. Αν από το δημοτικό δε μου είχαν απομείνει παρά ένα δυο σκηνές και μια θολή εικόνα, το νησί των νεκρών το ξαναζούσα ολόκληρο:

Το παιδί του Παρνασσού ακούει Γεωγραφία. Ο σχολάρχης, μη μπορώντας να περπατήσει, καθόταν στην έδρα του με μια βέργα μακριά. Ένας χάρτης κρεμόταν κοντά του στον πίνακα, κι εκεί φώναζε ένα ένα τα παιδιά με ονόματα ειδικά το καθένα: «κουτσουκέρα γίδα» ή «ρούσικο στιβάλι» ή «καλαπόδι» και άλλα παρόμοια. Τα φώναζε να ειπούν και να δείξουν το μάθημα. Αλίμονο αν ξεχνιόταν ένα ποτάμι της Αμερικής ή ο αριθμός των κατοίκων από κάποια πόλη της. Η βέργα έπεφτε βροχή μαζί με τις βρισιές. Κι αυτό ήταν το μόνο που συγκέντρωνε την προσοχή όλων μας. Μόλις τελείωνε όμως και φώναζε για μάθημα άλλο παιδί, γυρίζαμε αμέσως στη δουλειά μας. Άλλοι διάβαζαν κλεφτά κάτω από το θρανίο το παρακάτω, άλλοι παίζαμε με κλωτσιές αθόρυβες, ώσπου να συγκεντρωθούμε πάλι με νέο ξύλο και νέες βρισιές. Και συλλογιζόμουν τώρα τη Γεωγραφία που την είχα όλη μάθει απ' έξω, κι έβρισκα μονάχα πλήθος αριθμούς και ατέλειωτα μπερδεμένα ονόματα από ποταμούς, βουνά και πόλεις...

Το μικρό ταχτικό καλλιεργητή του δικού του περιβολιού τον έπαιρνε η σχολική Φυτολογία και η διδασκαλία της. Αποστήθιζε πώς αναπτύσσονται και ζουν τα φυτά, διάβαζε για «υπέρους, στήμονας,

θρίδακας» και τα παρόμοια, και δεν καταλάβαινε τίποτα, αν και ήτανε τα ίδια φυτά και λουλούδια που τόσο τ' αγαπούσε και τα φρόντιζε στο σπίτι του. Και την άλλη μέρα θα το έλεγε το μάθημα νεράκι, αν τον «έβγαζε έξω» ο δάσκαλος, ένας άνθρωπος αγέλαστος με μεγάλη επιβολή, αλλά και με μάτι που δεν του ξέφευγε τίποτα. Σ' αυτόν ήμαστε αρνάκια· αρνάκια όμως που έτρεμαν και παπαγάλιζαν ή μάθαιναν το πολύ ορθογραφία και κάποια σύνταξη.

Αλέξανδρος Δελμούζος, *Γράμμα σ' ένα φίλο μου*

Κείμενο β: *Διάλογος ενός μαθητή με τη μητέρα του*

Ύστερα από μισή ώρα, βγαίνω φωνάζοντας.
– Ορίστε! Τα 'μαθα! Άντε να σ' τα πω, γιατί θέλω να πάω βόλτα. Παίζει ο Μίκης απόψε.
– ΒΟΛΤΑ; Τολμάς να θες να πας και βόλτα μετά απ' αυτά;
– Ναι, τολμάω. Και βέβαια τολμάω. Αλλά εσείς οι γονείς θέλετε να βλέπετε μόνο τ' άσχημα. Φτου! Έφερα 18 Αρχαία, 19 Νέα, 17 Έκθεση, 18 Γλώσσα, μην πω για Ιστορίες, Γεωγραφίες κι αυτά, γιατί άντε! Αλλά εσείς; Μόνο τους χαμηλούς βαθμούς βρήκατε και κοιτάξατε!

Χαρά Γιαννακοπούλου, *Λητώ*,
εκδ. Ελληνικά Γράμματα, 1999

Είδη προφορικού και γραπτού λόγου

1. Στο κείμενο β εντοπίστε στοιχεία τα οποία συναντούμε κυρίως στον προφορικό λόγο. Γιατί τα χρησιμοποιεί η συγγραφέας;
2. Να χαρακτηρίσετε το ύφος κάθε κειμένου (επίσημο, σοβαρό, κωμικό κ.λπ.).

Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

1. «*Αποστήθιζε πώς αναπτύσσονται και ζουν τα φυτά, διάβαζε για «υπέρους, στήμονας, θρίδακας» και τα παρόμοια, και δεν καταλάβαινε τίποτα, αν και ήτανε τα ίδια φυτά και λουλούδια, που τόσο τ' αγαπούσε και τα φρόντιζε στο σπίτι του*» (κείμ. α): Γιατί ο μαθητής δεν καταλάβαινε τίποτα αν και γνώριζε τα φυτά;
2. Στο κείμενο β ποιο μέσο-δίαυλο χρησιμοποιούν ο μαθητής και η μητέρα του για να επικοινωνήσουν; Το μέσο επηρεάζει τη μορφή (λεξιλόγιο, ύφος) του μηνύματος;
3. Αφού μελετήσετε το ύφος και το λεξιλόγιο του κειμένου α, βρείτε από τι είδους βιβλίο προέρχεται:

α. άρθρο εφημερίδας
β. λογοτεχνικό έργο
γ. επιστολή

Η παράγραφος

1. Βρείτε τις εισαγωγικές (θεματικές) προτάσεις των δύο τελευταίων παραγράφων του κειμένου α.
2. Εντοπίστε στο κείμενο α τις λέξεις που συνδέουν τις προτάσεις και τις παραγράφους μεταξύ τους.

Λεξιλόγιο

1. Συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα με το λεξιλόγιο των κειμένων **α** και **β** που αναφέρεται στη σχολική ζωή:

Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα**	**Φράσεις**
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____
_____	_____	_____	_____

2. Τι δηλώνει η συνδετική λέξη *όμως* που βρήκατε παραπάνω στην άσκηση 2 (Η *παράγραφος*);

ενότητα 3η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Περιγραφή

Στοιχεία περιγραφής

❑ **Περιγραφή** είναι η αναπαράσταση με λόγο (γραπτό ή προφορικό) χώρων, προσώπων, αντικειμένων, φαινομένων κ.λπ.

Βασικά χαρακτηριστικά / στοιχεία της περιγραφής:

• Η περιγραφή ως είδος κειμένου συνδέεται κυρίως με το **χώρο** (δηλαδή τα περιγραφικά κείμενα οργανώνονται με άξονα το χώρο).

• Η περιγραφή ακολουθεί πορεία **από το γενικό** (γενικές εικόνες) **στο ειδικό** (λεπτομερειακές εικόνες).

• Το σημείο περιγραφής μπορεί να κινείται ή να είναι σταθερό, όταν ο συγγραφέας μένει ακίνητος και από εκεί περιγράφει το χώρο.

• Η **γλώσσα** της περιγραφής χαρακτηρίζεται από **σαφήνεια**, **ακρίβεια**, **ζωντάνια** και **παραστατικότητα**, που επιτυγχάνονται με τη χρήση πολλών **επιθέτων**.

• Στα περιγραφικά κείμενα κυριαρχεί ο **ενεστώτας**, τα εξακολουθητικά και τα βοηθητικά ρήματα (είμαι, έχω).

• Η περιγραφή μπορεί να είναι:

– υποκειμενική (π.χ. λογοτεχνικά κείμενα)

– αντικειμενική (π.χ. επιστημονικά κείμενα)

Είδη περιγραφής

Είδη περιγραφής

→ **χώρου / τοπίου / κτιρίου**

→ **αντικειμένου**

→ **προσώπου / ατόμου**

→ **λειτουργίας / διαδικασίας για την κατασκευή ή τη χρήση αντικειμένου**

Περιγραφικά κείμενα συναντούμε:

- σε πρακτικούς οδηγούς (π.χ. τουριστικός οδηγός)
- σε εφημερίδες
- σε περιοδικά
- σε ενημερωτικά φυλλάδια
- σε διαφημιστικά φυλλάδια
- σε έντυπα για την κατασκευή, τη λειτουργία ή τη χρήση ενός αντικειμένου (συσκευής, παιχνιδιού κ.λπ.)
- σε σχολικά εγχειρίδια
- σε καταλόγους μουσείων
- σε επίσημα έγγραφα
- σε λογοτεχνικά βιβλία
- σε επιστημονικά βιβλία κ.λπ.

Αφήγηση

Στοιχεία αφήγησης

❑ **Αφήγηση** είναι η προφορική ή γραπτή παρουσίαση ενός γεγονότος ή μιας σειράς γεγονότων, πραγματικών ή φανταστικών (επινοημένων).

Βασικά χαρακτηριστικά / στοιχεία της αφήγησης:

• Η αφήγηση οργανώνεται με άξονα το **χρόνο**, αλλά οι καταστάσεις συνδέονται αιτιολογικά μεταξύ τους.

• Η αφήγηση οργανώνεται με βάση την εξής δομή:

Α. Πληροφορίες για τους ήρωες, το χώρο, το χρόνο και την κατάσταση από την οποία ξεκινά η αφήγηση
Β. Η εξέλιξη της αφήγησης και η έκβασή της
Γ. Η λύση: η κρίση του αφηγητή για το νόημα της ιστορίας

• Κύριος χρόνος της αφήγησης είναι ο **αόριστος**, αλλά χρησιμοποιείται και ο παρατατικός και οι εξακολουθητικοί χρόνοι.

• Η **γλώσσα** της αφήγησης χαρακτηρίζεται από τη χρήση **συνδετικών λέξεων** και **φράσεων** που δείχνουν τη χρονική σειρά των γεγονότων (*έπειτα, ύστερα, κατά τη διάρκεια*) και την αιτιολογική σχέση μεταξύ τους (*επειδή, καθώς, για το λόγο αυτό*).

Είδη αφήγησης

Είδη αφήγησης
- αφήγηση πραγματικών γεγονότων
  - **ρεαλιστική αφήγηση**
  - **ιστορική αφήγηση**
- αφήγηση φανταστικών γεγονότων → **μυθοπλαστική αφήγηση**

Επιχειρηματολογία

❑ **Επιχείρημα** ονομάζεται κάθε λογικός συλλογισμός ή σειρά συλλογισμών που χρησιμοποιούμε για υποστηρίξουμε τις θέσεις μας ή για να αντικρούσουμε τις θέσεις κάποιου άλλου και να καταλήξουμε σε ένα αιτιολογημένο συμπέρασμα.

✔ Η χρήση επιχειρημάτων βοηθάει:

• να καταλάβουμε ποιες θέσεις είναι ορθότερες ή σημαντικότερες από άλλες

• να πείσουμε τους άλλους για την ορθότητα των θέσεών μας.

Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων

❑ Επιχειρήματα χρησιμοποιούμε σε καθημερινές συζητήσεις και διαλόγους, σε διαπραγματεύσεις, σε επίσημα κείμενα, σε άρθρα εφημερίδων, σε επιστημονικά κείμενα κ.λπ.

✔ Όταν συνθέτουμε ένα επιχειρηματολογικό κείμενο, ακολουθούμε συνήθως την εξής δομή:

Α. Εισαγωγή: εκφράζουμε τη θέση μας για ένα θέμα

Β. Δεδομένα: χρησιμοποιούμε επιχειρήματα και τεκμήρια (αποδείξεις) για να στηρίξουμε τη θέση μας

Γ. Ανασκευή: αντικρούουμε αντίθετες θέσεις-επιχειρήματα

Δ. Κατάληξη: εκφράζουμε την τελική μας θέση, το συμπέρασμα ή τις προϋποθέσεις-συνθήκες που πρέπει να υπάρχουν για να ισχύσει η θέση αυτή.

✔ Στα απλά είδη επιχειρημάτων ανήκουν:

α. τα επιχειρήματα με παραδείγματα-τεκμήρια,

π.χ. «*Το περιβαλλοντικό κόστος των μεταφορών στην Αθήνα είναι υψηλότερο από παντού. Το μεταφορικό μέσο με το υψηλότερο περιβαλλο-*

ντικό κόστος είναι το πετρελαιοκίνητο ταξί· για κάθε χιλιόμετρο που διανύει ο επιβάτης του επιβαρύνεται με 0,60 ευρώ! Ακολουθούν το συμβατικό αυτοκίνητο με 0,15 ευρώ ανά επιβατοχιλιόμετρο, το πετρελαιοκίνητο λεωφορείο με 0,06 ευρώ, το βενζινοκίνητο καταλυτικό αυτοκίνητο με 0,014 ευρώ, το αυτοκίνητο υγραερίου με 0,013 ευρώ, το μετρό με 0,004 ευρώ, ενώ το τρόλεϊ έχει σχεδόν μηδενικό κόστος».

Στο παραπάνω απόσπασμα ο συγγραφέας, για να στηρίξει τη θέση του ότι το περιβαλλοντικό κόστος των μεταφορών στην Αθήνα είναι υψηλότερο από παντού, χρησιμοποιεί επιχειρήματα με παραδείγματα-τεκμήρια (παραθέτει στοιχεία για το κόστος κάθε μεταφορικού μέσου).

β. τα επιχειρήματα με αιτίες (αιτιολόγηση)

π.χ. «*Είναι προτιμότερο να ενημερωνόμαστε από τις εφημερίδες, γιατί σ' αυτές υπάρχουν πραγματικές ειδήσεις, που παρουσιάζονται με τρόπο ψύχραιμο και αντικειμενικό, ενώ παράλληλα περιέχουν αναλύσεις και κριτική των γεγονότων*»

Στο παραπάνω απόσπασμα ο συγγραφέας στηρίζει τη θέση του ότι είναι προτιμότερο να ενημερωνόμαστε από τις εφημερίδες, χρησιμοποιώντας επιχειρήματα με αιτίες (αιτιολόγηση).

✔ Η **γλώσσα** των επιχειρηματολογικών κειμένων χαρακτηρίζεται από:

- τη χρήση ρητορικών ερωτήσεων
- την επανάληψη στοιχείων
- τη χρήση συνδετικών λέξεων και φράσεων που δηλώνουν: **α.** ανάλογη σημασία (*επίσης, φυσικά, βέβαια* κ.λπ.), **β.** πιθανότητα (*πιθανόν, ενδέχεται, μπορεί, είναι δυνατόν* κ.λπ.), **γ.** δεοντολογία (*πρέπει, είναι αναγκαίο, χρειάζεται* κ.λπ.).

Πολυτροπικότητα

Πολυτροπικό κείμενο (συνδυάζει εικόνα και λόγο)

❑ Όπως έχει ήδη επισημανθεί από την πρώτη ενότητα του βιβλίου, η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων δε γίνεται μόνο μέσω της γλώσσας, αλλά και με άλλους κώδικες. Στην εποχή μας η ανάπτυξη και η διάδοση της τεχνολογίας έχουν οδηγήσει στη διαμόρφωση πολυτροπικών κειμένων, που συνδυάζουν το γλωσσικό με άλλους κώδικες των οποίων τα σημεία είναι εύκολα αναγνωρίσιμα (εικόνες, πίνακες, σχέδια κ.λπ.).

Στα πολυτροπικά κείμενα η **εικόνα**

- συμπληρώνει το νόημα των λέξεων
- ενισχύει το μήνυμα του κειμένου
- κάνει πιο ελκυστικό το κείμενο
- παίζει τον κύριο ρόλο (και ο λόγος το βοηθητικό)

Περίληψη

❑ **Περίληψη** είναι η σύντομη απόδοση του περιεχομένου ενός κειμένου ή προφορικού λόγου.

✔ Μαθαίνουμε να γράφουμε περίληψη, να συμπυκνώνουμε δηλαδή το λόγο μας κρατώντας μόνο τις αναγκαίες πληροφορίες:

- για να καλύψουμε πρακτικές ανάγκες (π.χ. σύντομες ειδήσεις στο ραδιόφωνο ή την τηλεόραση, μικρές αγγελίες, ανακοινώσεις),
- για να κατανοούμε εύκολα και γρήγορα ένα σύντομο κείμενο ή μήνυμα,
- για να έχει ο λόγος μας (προφορικός ή γραπτός) συνοχή, ακρίβεια και σαφήνεια.

Τα στάδια γραφής περίληψης

1. Διαβάζουμε τον τίτλο του κειμένου.
2. Κάνουμε προσεκτική ανάγνωση όλου του κειμένου.
3. Εντοπίζουμε το θεματικό κέντρο (θέμα, κεντρικό νόημα) του κειμένου.
4. Διαβάζουμε το κείμενο δεύτερη φορά, παρακολουθώντας τη σειρά των γεγονότων ή των ιδεών.
5. Μελετούμε κάθε παράγραφο χωριστά, για να διαπιστώσουμε τα επιμέρους θέματα που αναπτύσσονται.
6. Σημειώνουμε τις λέξεις-κλειδιά κάθε παραγράφου.
7. Γράφουμε έναν πλαγιότιτλο για κάθε παράγραφο, στηριζόμενοι στις λέξεις-κλειδιά.
8. Γράφουμε την περίληψη, προσέχοντας:
   - να ξεκινήσουμε είτε με αναφορά στο κείμενο και το συγγραφέα είτε απευθείας
   - να καταγράψουμε μόνο τις αναγκαίες πληροφορίες (θέματα, νοήματα), αναπτύσσοντάς τις αναλογικά με το αρχικό κείμενο

- να χρησιμοποιήσουμε πληροφοριακό ύφος χωρίς να σχολιάζουμε το κείμενο
- τη συνοχή του κειμένου μας και την ομαλή ροή των πληροφοριών, χρησιμοποιώντας τις κατάλληλες συνδετικές λέξεις και φράσεις
- να εφαρμόζουμε τους γλωσσικούς κανόνες (ορθογραφία, στίξη, σύνταξη, λεξιλόγιο)
- να τηρήσουμε το όριο των λέξεων που έχει δοθεί.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Ας γνωρίσουμε τη Σαλαμίνα*

σελ. 40 σχολ. βιβλίου

- **Παρά την ανθρώπινη παρέμβαση, αυτή η φύση διατηρεί την ομορφιά της. Μπορείτε να επιβεβαιώσετε τη θέση αυτή με στοιχεία από το κείμενο;**

Η άποψη ότι η φύση διατηρεί την ομορφιά της παρά την ανθρώπινη επέμβαση φαίνεται στο ακόλουθο απόσπασμα:
– «*Χαμηλοί λόφοι περιβάλλουν με στοργή ένα τοπίο*».
– «*Οι παραλίες, γραφικές, συνομιλούν αδιάκοπα με τις μελαγχολικές σιλουέτες των αγκυροβολημένων καραβιών στο βάθος*».
– «*Η νότια πλευρά του νησιού ανταμείβει και τον πιο απαιτητικό. Το τοπίο γίνεται ξαφνικά άγριο με έντονη και πυκνή βλάστηση. Πλούσιος πευκώνας ξεδιπλώνεται δεξιά κι αριστερά του ασφαλτοστρωμένου δρόμου με αναζωογονητικές μυρωδιές, μελίσσια και τιτιβίσματα. Ο φιδίσιος δρόμος της καθόδου, που οδηγεί στους νότιους παραλιακούς οικισμούς, Κολώνες, Άγ. Δημήτριος, Σατερλί, Κανάκια, συμμετέχει στο κρυφτό που παίζουν οι αχτίδες του ήλιου με τις φυλλωσιές των δέντρων, αφήνοντας μικρά αναπάντεχα ξέφωτα, αγνάντι στο γαλάζιο του ουρανού και της θάλασσας*».

Κείμενο 2: *Ιστορία μιας φώκιας*

σελ. 41 σχολ. βιβλίου

1. **Για ποιο λόγο ο άνθρωπος-ψαράς επιδιώκει να απαλλαγεί από τη φώκια; Πώς επιδρά αυτό στην ψυχολογία του;**

Ο άνθρωπος-ψαράς επιδιώκει να απαλλαγεί από τη φώκια, επειδή η χρονιά είναι κακή και το φαγητό δεν επαρκεί ούτε για τα παιδιά ούτε και για τη φώκια («*περνούσαν μεγάλες φτώχειες –η χρονιά ήταν πολύ κακή*», «*Αυτό το βρομόψαρο τρώει την μπουκιά απ' το στόμα των παιδιών μας*»). Οι προσπάθειές του να διώξει το ζώο τού προκαλούν μεγάλη στενοχώρια και τον καταβάλλουν ψυχικά («*Ο ψαράς γύρισε στην καλύβα του με την καρδιά ραγισμένη απ' το χαμό της συντρόφου του*», «*Ο ψαράς γύρισε σπίτι του ψυχικό ράκος*»).

σελ. 41 σχολ. βιβλίου

2. Πώς αντιδρά το ζώο-φώκια απέναντι σ' αυτή τη συμπεριφορά του ανθρώπου;

Το ζώο-φώκια δε φαίνεται να δίνει σημασία στην κακή συμπεριφορά του ανθρώπου, αλλά μοιάζει να τον συγχωρεί. Την πρώτη φορά που τη διώχνει ο ψαράς, αυτή επιστρέφει στην καλύβα και αντιδρά σαν να μην έχει συμβεί τίποτα («*Μόλις μπήκε μέσα, βρήκε τη φώκια να στρογγυλοκάθεται μπροστά στη φωτιά και να στεγνώνει τη γούνα της*»). Τη δεύτερη φορά, όταν μάλιστα ο ψαράς τής σπάει το πτερύγιο, η τραυματισμένη φώκια ξαναγυρίζει σ' αυτόν, για να του ζητήσει βοήθεια («*Μπροστά στην πόρτα βρήκε τη φώκια που 'χε συρθεί μέχρι το σπίτι και φώναζε γοερά, υψώνοντας στον ουρανό το ματωμένο της πτερύγιο*»).

σελ. 41 σχολ. βιβλίου

3. Το τέλος της «Ιστορίας μιας φώκιας» σε ποιες σκέψεις σάς οδηγεί για τη συνύπαρξη ανθρώπου και ζώου;

Στο τέλος της «Ιστορίας μιας φώκιας» ο ψαράς περιθάλπει την τραυματισμένη φώκια και την κρατάει για πάντα κοντά του. Η έκβαση της ιστορίας μάς οδηγεί στη σκέψη ότι άνθρωπος και ζώο μπορούν να συνυπάρξουν αρμονικά, με την προϋπόθεση να συνειδητοποιήσει ο άνθρωπος την άρρηκτη σχέση που τον συνδέει με όλα τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος. Άλλωστε, στη σημερινή εποχή έχουμε αρχίσει να κατανοούμε ότι δεν μπορούμε πλέον να επεμβαίνουμε αλόγιστα στη φύση σκοτώνοντας άγρια είδη. Κάθε φορά που κάποιο ζώο απειλείται με εξαφάνιση, πλησιάζουμε πιο κοντά στην εξαφάνιση του ανθρώπινου είδους.

Κείμενο 3: *Ανανεώσιμοι φυσικοί και ενεργειακοί πόροι*

σελ. 42 σχολ. βιβλίου

1. Ποια ερωτήματα θέτει ο συγγραφέας στην εισαγωγή του κειμένου σχετικά με τους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον;

Στην εισαγωγή του κειμένου ο συγγραφέας θέτει τα εξής ερωτήματα σχετικά με τους φυσικούς πόρους και το περιβάλλον:
– «*Πώς θα ζήσουν οι επόμενες γενιές ανθρώπων αν εξαντληθούν αυτοί οι φυσικοί πόροι;*»
– «*Πώς θα ζήσουμε εμείς καλά και οι επόμενες γενιές καλύτερα, αν καταστρέψουμε το φυσικό μας περιβάλλον;*».

σελ. 42 σχολ. βιβλίου

2. Προς ποιες κατευθύνσεις κινούνται οι προτάσεις του κειμένου, για να «διορθωθούν τα πράγματα»;

Ο συγγραφέας προτείνει ορισμένους τρόπους για τη χρήση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων, τους οποίους μπορούν οι άνθρωποι να υιοθετήσουν, ώστε να περιοριστεί η καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και παράλληλα να βελτιωθούν οι συνθήκες ζωής. Η πρώτη πρόταση αφορά τον περιορισμό της σπατάλης, την κατανάλωση όσων προϊόντων έχουμε πραγματικά ανάγκη και την επαναχρησιμοποίησή τους, χωρίς να επηρεαζόμαστε από τις διαφημίσεις ή από τον περίγυρό μας («*Μπορούμε και πρέπει να περιορίσουμε... αρκετό καιρό ακόμα;*»). Η δεύτερη πρόταση είναι να γίνεται ανακύκλωση όλων των (ανακυκλώσιμων) υλικών, κυρίως όμως όσων προέρχονται από μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους («*Μπορούμε και πρέπει να ανακυκλώνουμε… για να ξαναχρησιμοποιηθούν;*»). Τέλος, ο συγγραφέας προτείνει να γενικευθεί η χρήση ανακυκλώσιμων υλικών σε όλα τα προϊόντα («*Γιατί να μη φτιάχνουμε… να ανακυκλωθούν;*»).

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Περιγραφή

Στοιχεία περιγραφής

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

1. Για ποιο μέρος της Σαλαμίνας (βόρειο, νότιο, ανατολικό, δυτικό) δίνει πληροφορίες η πρώτη παράγραφος του κειμένου 1 και για ποιο η τρίτη παράγραφος;

Η πρώτη παράγραφος του κειμένου 1 δίνει πληροφορίες για το ανατολικό μέρος της Σαλαμίνας, όπως φαίνεται από τη φράση «*Σελήνια, Κακή Βίγλα, Περάνι, Περιστέρια, όλα τοποθετημένα στις ανατολικές ακτές*». Η τρίτη παράγραφος του ίδιου κειμένου δίνει πληροφορίες για το νότιο μέρος του νησιού: «*Η νότια πλευρά του νησιού* […] *που οδηγεί στους νότιους παραλιακούς οικισμούς, Κολώνες, Άγ. Δημήτριος, Σατερλί, Κανάκια*».

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

2. Μελετήστε όλο το κείμενο 1. Ο συγγραφέας του σας δίνει την εντύπωση ότι μένει ακίνητος σε ένα σημείο και αποκεί περιγράφει ή κινείται στο χώρο (π.χ. από μακριά-κοντά, από βόρεια-νότια, από πάνω-κάτω κτλ.); • Σχεδιάστε με μικρά βέλη πάνω στο χάρτη της Σαλαμίνας που βρίσκεται δίπλα στο κείμενο 1 την πορεία που διαγράφει η περιγραφή του.

• Στην περιγραφή της Σαλαμίνας στο κείμενο 1, ο συγγραφέας δίνει την εντύπωση ότι κινείται **στο ανατολικό τμήμα** του νησιού **από τα βόρεια προς τα νότια**:
– «*Σελήνια, Κακή Βίγλα, Περάνι, Περιστέρια, όλα τοποθετημένα στις* ***ανατολικές ακτές***» (1η παράγραφος)
– «*Τα καράβια χάνονται απ' το οπτικό πεδίο όσο κατεβαίνουμε* ***νοτιότερα***» (1η παράγραφος)
– «*Η* ***νότια*** *πλευρά του νησιού ανταμείβει και τον πιο απαιτητικό*» (3η παράγραφος)

– «*Ο φιδίσιος δρόμος της καθόδου, που οδηγεί στους* ***νότιους*** *παραλιακούς οικισμούς*» (3η παράγραφος).

Επίσης, η περιγραφή του νησιού γίνεται **από μακριά – κοντά**: ο συγγραφέας πρώτα δίνει την εικόνα του τοπίου από απόσταση («*Χαμηλοί λόφοι περιβάλλουν με στοργή ένα τοπίο*», «*Το τοπίο γίνεται ξαφνικά άγριο... βλάστηση*») και στη συνέχεια περιγράφει τις λεπτομέρειες («*με τη σημαία του Ολυμπιακού*», «*Οι ήσυχες… ούζου*»).

• Η πορεία που διαγράφει η περιγραφή είναι η ακόλουθη: Σελήνια → Κακή Βίγλα → Περάνι → Περιστέρια → Κολώνες → Σατερλί → Κανάκια (ο Άγ. Δημήτριος που αναφέρεται στο κείμενο δεν υπάρχει στο χάρτη).

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

3. «Η νότια πλευρά… συνοδεία ούζου»: Βρείτε το απόσπασμα στο κείμενο. • Υπογραμμίστε τα επίθετα. • Είναι πολλά ή λίγα; • Διαβάστε το τώρα χωρίς τα επίθετα. • Μιλήστε στην τάξη για την εντύπωση που σας δημιουργεί τώρα το απόσπασμα. • Συγκρίνετε τις δύο εκδοχές (αυτή που δίνει το κείμενο και την άλλη χωρίς τα επίθετα). • Ποια από τις δύο σάς κάνει να φανταστείτε πιο εύκολα και με περισσότερες λεπτομέρειες την εικόνα της νότιας πλευράς του νησιού; • Τα επίθετα παίζουν διακοσμητικό ρόλο ή δίνουν ουσιαστικές πληροφορίες στον αναγνώστη;

• Το απόσπασμα αποτελεί την τρίτη παράγραφο του κειμένου 1.

• Τα επίθετα του αποσπάσματος: *νότια, απαιτητικό, άγριο, έντονη, πυκνή, Πλούσιος, ασφαλτοστρωμένου, αναζωογονητικές, φιδίσιος, νότιους, παραλιακούς, μικρά, αναπάντεχα, γαλάζιο, ήσυχες, κυματόβρεχτες, βοτσαλωτές, ψητό.*

[**Σημ.:** Το επίθετο *απαιτητικός* (ενν. επισκέπτης) λειτουργεί ως ουσιαστικό, όπως και το *γαλάζιο* (ενν. χρώμα). Η λέξη *ασφαλτοστρωμένου* είναι μετοχή παθητικού παρακειμένου, η οποία χρησιμοποιείται ως επιθετικός προσδιορισμός του ουσιαστικού *δρόμου*].

• *«Η (νότια) πλευρά του νησιού ανταμείβει και τον πιο απαιτητικό. Το τοπίο γίνεται ξαφνικά (άγριο) με βλάστηση. (Ένας) πευκώνας ξεδιπλώνεται δεξιά κι αριστερά του δρόμου με μυρωδιές, μελίσσια και τιτιβίσματα. Ο δρόμος της καθόδου, που οδηγεί στους οικισμούς Κολώνες, Άγ. Δημήτριος, Σατερλί, Κανάκια συμμετέχει στο κρυφτό που παίζουν οι αχτίδες του ήλιου με τις φυλλωσιές των δέντρων, αφήνοντας ξέφωτα, αγνάντι στο γαλάζιο του ουρανού και της θάλασσας. Οι ταβερνούλες στις παραλίες προσκαλούν τον κολυμβητή να γευτεί το χταποδάκι και τα κάθε λογής όστρακα συνοδεία ούζου».*

• Το επίθετα είναι πολλά και χαρακτηρίζουν το απόσπασμα. Αν τα αφαιρέσουμε, διαπιστώνουμε ότι σε ορισμένα σημεία η κατανόηση είναι αδύνατη (π.χ. «*Η πλευρά του νησιού… απαιτητικό*», «*Το τοπίο γίνεται με βλάστηση*») ενώ αλλού λείπει κάποια ουσιαστική πληροφορία (π.χ. *ο φιδίσιος* δρόμος της καθόδου). Γενικά, τα επίθετα χρησιμοποιούνται για να δώσουν βασικές πληροφορίες στον αναγνώστη και παράλληλα να εμπλουτίσουν το κείμενο, ώστε να γίνει πιο γλαφυρό και παραστατικό.

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

4. Υπογραμμίστε τα ρήματα στην τρίτη παράγραφο του κειμένου. • Σε ποιο χρόνο βρίσκονται; • Τι προσδίδει αυτός ο χρόνος στην περιγραφή;

• Τα ρήματα της 3ης παραγράφου του κειμένου 1: *ανταμείβει, γίνεται, ξεδιπλώνεται, οδηγεί, συμμετέχει, παίζουν, προσκαλούν, να γευτεί.*
• Όλα τα ρήματα –εκτός από τον τύπο *να γευτεί* (υποτακτική αορίστου)– βρίσκονται στον ενεστώτα. Η χρήση του ενεστώτα προσδίδει στην περιγραφή ζωντάνια και παραστατικότητα.

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

5. Ποιος είναι ο σκοπός του κειμένου 1; • Ποιο είναι το ύφος του (οικείο, επίσημο, φιλικό, απόμακρο, απότομο, τυπικό);

• Σκοπός του κειμένου 1 είναι να δώσει πληροφορίες στον αναγνώστη για τη Σαλαμίνα και να προκαλέσει το ενδιαφέρον του ώστε να την επισκεφτεί.
• Το ύφος του κειμένου είναι οικείο και ανεπίσημο (π.χ. «*Οι ήσυχες κυματόβρεχτες… ούζου*»).

Είδη περιγραφής

σελ. 45 σχολ. βιβλίου

- **Διαβάστε τώρα προσεκτικά την περιγραφή του κειμένου 4.**

1. Είναι κι αυτή περιγραφή από κάποιο είδος τουριστικού οδηγού; • Από ποιο είδος κειμένου μπορεί να προέρχεται; • Από ποια στοιχεία του βγάλατε τα συμπεράσματά σας;

Το κείμενο 4 δεν προέρχεται από τουριστικό οδηγό, αλλά είναι απόσπασμα από το έργο του Κώστα Ουράνη *Ταξίδια: Ελλάδα*, το οποίο ανήκει στο είδος της ταξιδιωτικής λογοτεχνίας (ταξιδιωτικό). Τα στοιχεία που μαρτυρούν το είδος του κειμένου είναι η γλώσσα, που είναι

πλούσια σε λογοτεχνικές εκφράσεις (*αφροστεφανωμένες, γλαυκότητα, φάνταζαν* κ.λπ.), το προσωπικό ύφος («*ένα από τα ωραιότερα που έχω δει στη ζωή μου*») και η διάθεση του συγγραφέα να περιγράψει το τοπίο χωρίς όμως να δίνει πρακτικές πληροφορίες (π.χ. σχετικά με τη διαμονή, τη μετακίνηση κ.λπ.).

σελ. 45 σχολ. βιβλίου

2. Προσπαθήστε να συγκρίνετε το κείμενο αυτό με το απόσπασμα του τουριστικού οδηγού (κείμ. 1) που μελετήσατε παραπάνω. Το θέμα είναι περίπου κοινό. Και στα δύο περιγράφεται ένας τόπος. Ποιος είναι, όμως, ο σκοπός κάθε περιγραφής; • Ποιο από τα δύο κείμενα σάς φαίνεται πιο προσωπικό, πιο βιωματικό;

Σκοπός της περιγραφής του κειμένου 1 είναι να πληροφορήσει τον αναγνώστη για τη Σαλαμίνα, ώστε να προσελκύσει το ενδιαφέρον του να επισκεφτεί το νησί. Ο συγγραφέας του κειμένου 4 θέλει να περιγράψει τη Μυτιλήνη με λογοτεχνικό τρόπο, στηριζόμενος στις εμπειρίες και τα βιώματά του από το νησί, και γι' αυτό το κείμενό του είναι πιο προσωπικό.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

- **Δείτε προσεκτικά το σκίτσο. Περιγράψτε στην τάξη με λεπτομέρειες τι βλέπετε.**

Το σκίτσο θίγει με χιουμοριστικό τρόπο το πρόβλημα της μόλυνσης του περιβάλλοντος. Απεικονίζει τα βρόμικα νερά μιας θάλασσας ή ενός ποταμού που βρίσκεται κοντά σε κατοικημένη και βιομηχανική περιοχή.

Στο βάθος της εικόνας, επάνω δεξιά, βλέπουμε ένα λόφο γεμάτο πολυκατοικίες, απογυμνωμένο από κάθε είδους βλάστηση. Αριστερά, υπάρχει ένα εργοστάσιο με ψηλές καμινάδες από όπου βγαίνουν καπνοί που σκεπάζουν όλο τον ουρανό. Μεγάλοι σωλήνες στο κάτω μέρος του εργοστασίου οδηγούν τα λύματα απευθείας στη θάλασσα όπου κολυμπούν τέσσερις πάπιες με αντιασφυξιογόνες μάσκες, για να προστατευτούν από το μολυσμένο αέρα. Μάσκα φοράει και ο γλάρος που πετάει στον ουρανό.

Σε πρώτο πλάνο βρίσκεται η βρόμικη θάλασσα, στα νερά της οποίας επιπλέουν διάφορα απόβλητα (τενεκεδένια κουτάκια, μπουκάλια, συσκευασίες προϊόντων), ακόμη και το χέρι κάποιου που φαίνεται να ζητάει βοήθεια καθώς «πνίγεται» στον ποταμό των σκουπιδιών.

Αφήγηση

Στοιχεία αφήγησης

σελ. 47 σχολ. βιβλίου

1. Τι αφηγείται ο συγγραφέας στο κείμενο 2;

Ο συγγραφέας αφηγείται την ιστορία μιας φώκιας που ζούσε μαζί με την οικογένεια ενός ψαρά.

σελ. 47 σχολ. βιβλίου

2. Η αφήγηση οργανώνεται με άξονα τον τόπο (όπως στην περιγραφή) ή με βάση κάποια άλλη διάσταση; • Ποια;

Στο κείμενο 2 η αφήγηση δεν οργανώνεται με βάση τον τόπο όπως στην περιγραφή, αλλά με άξονα το **χρόνο** (τα γεγονότα διαδέχονται το ένα το άλλο).

σελ. 47 σχολ. βιβλίου

3. Σε ποιους χρόνους βρίσκονται κυρίως τα ρήματα του κειμένου; • Τι κοινό έχουν οι χρόνοι αυτοί μεταξύ τους;

• Τα περισσότερα ρήματα του κειμένου 2 βρίσκονται στον **αόριστο**, τον κύριο χρόνο που χρησιμοποιείται στην αφήγηση (π.χ. *άκουσα*, *γύρισε*, *μάζεψαν*), και στον **παρατατικό** (π.χ. *περνούσαν*, *προσπαθούσε*, *νόμιζε*).
• Ο παρατατικός και ο αόριστος είναι παρελθοντικοί χρόνοι, τους χρησιμοποιούμε δηλαδή για να μιλήσουμε για πράξεις που έγιναν στο παρελθόν.

σελ. 47 σχολ. βιβλίου

4. Υπογραμμίστε λέξεις και φράσεις στο κείμενο που δείχνουν τη χρονική σειρά των γεγονότων (π.χ. ύστερα, στη συνέχεια κτλ.) και την αιτιολόγηση κάποιων ενεργειών (π.χ. επειδή, καθώς, αφού κτλ.).

Λέξεις και φράσεις που δείχνουν τη χρονική σειρά των γεγονότων:
• *<u>όταν</u> δεν υπήρχε πια λέπι*
• *<u>Τα χαράματα</u> ο ψαράς έβαλε τη φώκια μέσα στη βάρκα του*
• *<u>αφού</u> ξανοίχτηκε μερικές λεύγες*
• *<u>Μόλις</u> μπήκε μέσα*
• *Άντεξαν την πείνα <u>για λίγες μέρες ακόμα</u>*
• *<u>Μετά</u> ο ψαράς... αποφάσισε να δράσει πιο δυναμικά*
• *<u>Αυτή τη φορά</u>, ξανοίχτηκε πολύ βαθιά στη θάλασσα*
• *<u>Αυτή τη φορά</u> η φώκια δεν τον περίμενε κάτω απ' την καμινάδα*

- *Την ίδια νύχτα, όμως, ακούστηκαν φωνές έξω στο δρόμο*
- *κι ούτε που ξανασκέφτηκαν ποτέ*
- *Από εκείνη τη στιγμή, η ψαριά ήταν κάθε φορά και καλύτερη*

Λέξεις και φράσεις που δείχνουν την αιτιολόγηση γεγονότων και ενεργειών:

- *η χρονιά ήταν πολύ κακή* (αιτιολογεί τη φράση: *περνούσαν μεγάλες φτώχειες*)
- *Η σκέψη, όμως, των παιδιών της που 'χαν ξελιγωθεί από την πείνα* (αιτιολογεί τη φράση: *κατεύνασε γρήγορα την οργή της*)
- *απ' το χαμό της συντρόφου του* (αιτιολογεί τη φράση: *Ο ψαράς γύρισε στην καλύβα του με την καρδιά ραγισμένη*)
- *αλαλιασμένος απ' τις φωνές των παιδιών του που ζητούσαν φαΐ* (αιτιολογεί τη φράση: *ο ψαράς αποφάσισε να δράσει πιο δυναμικά*)
- *Ο ψαράς, εκνευρισμένος* (αιτιολογεί τη φράση: *της κοπανάει μια με το κουπί*)
- *Ο ψαράς νόμιζε ότι κάποιον σκοτώνουν* (αιτιολογεί τη φράση: *βγήκε να βοηθήσει το θύμα*)
- *άλλωστε, από εκείνη τη στιγμή, η ψαριά ήταν κάθε φορά και καλύτερη* (αιτιολογεί τη φράση: *κι ούτε που σκέφτηκαν ποτέ να τη διώξουν απ' το σπίτι*)

Είδη αφήγησης

σελ. 50 σχολ. βιβλίου

Μελετήστε προσεκτικά τα κείμενα 7 και 8 και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- **Παρουσιάζουν γεγονότα πραγματικά ή φανταστικά (που μοιάζουν δηλαδή με παραμύθι);**
- **Σε ποιους χρόνους βρίσκονται κυρίως τα ρήματα του κειμένου 7;**
- **Για ποιο λόγο;**

- Το κείμενο 7 παρουσιάζει πραγματικά γεγονότα (ρεαλιστική αφήγηση): δίνει ακριβείς ημερομηνίες και ώρα (*21ης Δεκεμβρίου 1987, 22 Δεκεμβρίου, τρεις η ώρα το απόγευμα*), συγκεκριμένο τόπο (*προκυμαία Μιτσουμπίσι της Γιοκοχάμα*), αναφέρει τη γνωστή οικολογική οργάνωση Greenpeace και τη Διεθνή Επιτροπή για τις Φάλαινες CBI. Το κείμενο 8, που προέρχεται από την *Οδύσσεια*, αφηγείται γεγονότα που παρουσιάζονται ως πραγματικά (η πάλη του Οδυσσέα με τα κύματα περιγράφεται με ρεαλιστικό τρόπο), η γλώσσα όμως του κειμένου και το

ύφος της περιγραφής μαρτυρούν ότι είναι φανταστικά.

• Τα περισσότερα ρήματα του κειμένου 7 βρίσκονται στον αόριστο (π.χ. *απέκτησε*, *έδωσε*, *σκέφτηκε*, *κερδήθηκε*) και στον παρατατικό (π.χ. *έδειχναν*, *γυρνούσαν*, *ζάλιζαν*, *έπιναν*). Τα ρήματα του κειμένου 8 βρίσκονται κυρίως στον αόριστο (π.χ. *έπεσε*, *ξέφυγε*, *κελάρυσε*), ωστόσο υπάρχουν και δύο στον παρατατικό (*δεν μπορούσε*, *δοκίμαζε*) και μερικά στον ενεστώτα (*φτύνει*, *βγαίνει*, *θυμάται*, *αρπάζεται*), που κάνουν την αφήγηση πιο ζωντανή και παραστατική.

• Σε ένα αφηγηματικό κείμενο, το οποίο μάλιστα περιγράφει πραγματικά γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν, είναι αναγκαία η χρήση των παρελθοντικών χρόνων και ειδικά του αορίστου.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 51 σχολ. βιβλίου

1. Αν ξέρετε κάποια ιστορία που να δείχνει τέτοια σχέση ανθρώπου - ζώου, παρόμοια με αυτή του εισαγωγικού κειμένου, αφηγηθείτε τη στην τάξη.

Στο σχολικό βιβλίο *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου*, στην ενότητα «Οι φίλοι μας τα ζώα» υπάρχουν διηγήματα και αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων με θέμα τη σχέση ανθρώπου και ζώου:
– Γρηγόριος Ξενόπουλος, «Η γάτα του παπά», σελ. 222-226
– Ηλίας Βενέζης, «Η Δάφνη», σελ. 227-234
– Λιλή Ζωγράφου, «Στρίγγλα και καλλονή», σελ. 235-239
– Τζακ Λόντον, «Ο αδάμαστος», σελ. 245-249.

σελ. 51 σχολ. βιβλίου

2. Αφηγηθείτε στους συμμαθητές σας ένα περιστατικό από μια εκδρομή στη φύση που σας έχει εντυπωσιάσει. • Προσέξτε τη δομή της αφήγησής σας, όπως και τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις που θα χρησιμοποιήσετε.

Με το σχολείο στον Κιθαιρώνα

[...] *Μία εβδομάδα πριν από τις γιορτές των Χριστουγέννων, στις 17 Δεκεμβρίου* [...] *ανεβήκαμε στο καταφύγιο του ΕΟΣ Ελευσίνας στον Κιθαιρώνα.* [...] *Δύο ημέρες πριν, είχε χιονίσει κι έτσι τα πρώτα χιόνια φάνηκαν στα Παλαιοκούντουρα. Στα Βίλια δεν μπορέσαμε να μπούμε λόγω πάγου. Πήραμε το δρόμο για το βουνό και λίγο μετά τη βρύση «Τσία» ξεκινήσαμε την πεζοπορία από το δρόμο, που ήταν καλυμμένος με φρέσκο, παχύ χιόνι. Υπήρχαν όμως ίχνη από τροχούς αγροτικών αυτοκινήτων που είχαν ανέβει μέχρι κάποιο σημείο.*

Η μέρα ήταν θαυμάσια. Λιακάδα, άπνοια και γενικά σχετική ξέστη. Η ορατότητα ήταν τέτοια που οι εικόνες σού έκοβαν την ανάσα. Τα πάντα σκεπασμένα με το λευκό σεντόνι του χιονιού, όσο έφτανε το μάτι.

Το Μακρυνόρος, ο Πατέρας, η Πάστρα, η Πάρνηθα και ο Υμηττός στο βάθος, όλα άσπρα. Σε κάποιο σημείο, που πατάγαμε πια σε καθαρό χιόνι χωρίς «ροδιές», φάνηκε και ο κόλπος των Αλκυονίδων, στον Κορινθιακό, να γυαλίζει κάτω από το εκτυφλωτικό φως του πρωινού ήλιου. Μετά από δύο ώρες πορείας φτάσαμε στο καταφύγιο.

Γύρω τα έλατα φορτωμένα με παγωμένο χιόνι, λες και ήταν στολισμένα για τα Χριστούγεννα. Όταν η φύση στολίζει, μόνο θαυμάζεις. [...]

Δήμος Φιωτάκης, περ. «Φυσιολατρικοί Ορίζοντες»,
τεύχος 9ο (231), Ιούλιος-Δεκέμβριος 1995

σελ. 51 σχολ. βιβλίου

3. Σας άρεσε η αφήγηση που ακούσατε από το συμμαθητή σας; • Ποια στοιχεία της σας άρεσαν περισσότερο; • Ποιες θεωρείτε αδυναμίες της αφήγησης αυτής;

Θα αξιολογήσετε την αφήγηση με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:
• Δίνει σαφείς και επαρκείς πληροφορίες για τον τόπο, το χρόνο και τα πρόσωπα;
• Έχει επαρκή ανάπτυξη (πώς ξεκίνησε η εκδρομή, πώς εξελίχθηκε, ποια ήταν η έκβαση της);
• Υπάρχει συνοχή των προτάσεων μεταξύ τους και ανάμεσα στις παραγράφους, με τη χρήση συνδετικών λέξεων και φράσεων;
• Υπάρχει αλληλουχία νοημάτων;
• Είναι σωστή η έκφραση;

σελ. 51 σχολ. βιβλίου

4. Δείτε προσεκτικά την εικονογραφημένη ιστορία του Quino στη διπλανή εικόνα. Μπορείτε να αφηγηθείτε με λόγια όσα δείχνουν οι εικόνες;

Μια μέρα ένας βοσκός είχε βγάλει τα πρόβατά του για βοσκή στο βουνό. Καθώς περπατούσε στο ύπαιθρο, είδε ένα τούβλο και, θέλοντας να το περιεργαστεί και να το αφουγκραστεί, το σήκωσε και το έβαλε στο αυτί του. Μόλις το ακούμπησε πάνω του, «άκουσε» τους θορύβους και «ένιωσε» την ηχορύπανση μιας μεγαλούπολης, ενώ μπροστά του απλώθηκε η εικόνα της: πανύψηλα κτίρια που κρύβουν το φως του ήλιου, σκοτεινός ουρανός και μολυσμένη ατμόσφαιρα.

Γεμάτος φόβο και οργή για όσα «είδε», ο βοσκός πέταξε με δύναμη το τούβλο κάτω κι αυτό έσπασε σε χίλια κομμάτια. Εκείνος συνέχισε ανακουφισμένος την πορεία του στο όμορφο και καθαρό τοπίο της εξοχής που δεν κινδύνευε πια από την ανθρώπινη επέμβαση.

Επιχειρηματολογία

Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

1. Αφού διαβάσετε το κείμενο 3, παρουσιάστε τρεις από σας το πρόβλημα στο οποίο αναφέρεται. • Οι υπόλοιποι επισημάνετε την πιο εύστοχη παρουσίαση, αιτιολογώντας την επιλογή σας.

[**Σημ.:** Το κείμενο 3 αναφέρεται στο πρόβλημα της σπατάλης των φυσικών πόρων, που οδηγεί στην εξάντλησή τους και στην καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος και δημιουργεί ζήτημα επιβίωσης του ανθρώπινου είδους].

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

2. Προσέξτε πώς οργανώνει ο συγγραφέας το κείμενό του.

α. Τι περιέχει ο πρόλογος-εισαγωγή του κειμένου; • Παρουσίαση του προβλήματος μόνο ή και προαναγγελία των όσων θα αναλυθούν παρακάτω; • Τι ρόλο παίζουν οι ερωτήσεις που θέτει ο συγγραφέας;

β. Εξηγήστε με βάση την 4η και 5η παράγραφο πώς μετά τη βιομηχανική επανάσταση άρχισε η μεγάλη παραγωγή προϊόντων. • Ποια στοιχεία-παραδείγματα αναφέρονται στο κείμενο;

γ. Ποιες συνδετικές λέξεις και φράσεις χρησιμοποιεί ο συγγραφέας τόσο μεταξύ των προτάσεων όσο και μεταξύ των παραγράφων;

α. Ο πρόλογος-εισαγωγή του κειμένου περιέχει τόσο την παρουσίαση του προβλήματος («*Οι σημερινοί άνθρωποι καταναλώνουν πολλούς από τους φυσικούς πόρους τόσο γρήγορα, που η φύση δεν προλαβαίνει να τους ξαναδημιουργήσει*»), όσο και προαναγγελία όσων θα αναλυθούν στη συνέχεια: κίνδυνος εξάντλησης των φυσικών πόρων, καταστροφής του περιβάλλοντος και επιβίωσης του ανθρώπου («*Πώς θα ζήσουν οι επόμενες γενιές... το φυσικό μας περιβάλλον;*»).

• Οι ερωτήσεις «*Πώς θα ζήσουν οι επόμενες γενιές ανθρώπων αν εξαντληθούν αυτοί οι φυσικοί πόροι;*» και «*Πώς θα ζήσουμε εμείς καλά και*

οι επόμενες γενιές καλύτερα, αν καταστρέψουμε το φυσικό μας περιβάλλον;» είναι **ρητορικές**, δηλαδή δεν περιμένουν απάντηση, αλλά τις θέτει ο συγγραφέας για να δώσει έμφαση στα λεγόμενά του και να κεντρίσει από την αρχή το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

β. Κατά τη βιομηχανική επανάσταση οι άνθρωποι ανακάλυψαν πρώτα τον ατμό ως κινητήρια δύναμη και κατασκεύασαν τις ατμομηχανές, και έπειτα τον ηλεκτρισμό και τις ηλεκτρικές μηχανές, που είχαν καλύτερη απόδοση από τα ζώα. Έτσι, μπορούσαν να φτιάχνουν πολύ περισσότερα προϊόντα, φτηνότερα και καλύτερης ποιότητας. Όμως, η μεγάλη παραγωγή προϊόντων οδήγησε στην υπερεκμετάλλευση των μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων, ενώ εγκαταλείφθηκαν οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

• Τα στοιχεία-παραδείγματα που αναφέρονται στο κείμενο: «*οι άνθρωποι ανακάλυψαν πρώτα τον ατμό... και τις ηλεκτρικές μηχανές*», «*Με τις μηχανές αυτές... τη ζωή τους*», «*απαιτούνται ολοένα και περισσότερα μέταλλα και ενέργεια*».

γ. Συνδετικές λέξεις και φράσεις του κειμένου 3:

1η παράγραφος: *Επιπλέον*, επανάληψη του ερωτηματικού επιρρήματος *πώς*

2η παράγραφος: *λοιπόν*

3η παράγραφος: *Είναι χρήσιμο να...*

4η παράγραφος: *Όμως*, επανάληψη λέξης μαζί με δεικτική αντωνυμία (*Με τις μηχανές αυτές*)

5η παράγραφος: *όμως*, *Βεβαίως*, *Αλλά*

6η παράγραφος: επανάληψη της φράσης *Μπορούμε και πρέπει*, επανάληψη του συνδέσμου *Γιατί* σε κάθε ερώτηση

7η παράγραφος: *Αλλά*

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

1. Υποθέστε ότι είστε ο αρχηγός των Ινδιάνων και απευθύνεστε στον πρόεδρο της Αμερικής (ΗΠΑ). Με ποια επιχειρήματα, τα οποία υπάρχουν στο κείμενο 9, θα αρνιόσαστε την παραχώρηση-πώληση της γης σας; • Προσέξτε το είδος-προσανατολισμό των επιχειρημάτων αυτών.

Δεν μπορούμε να πουλήσουμε τη γη γιατί:

– η γη δεν ανήκει σε κανέναν,

– κάθε μέρος της γης αυτής –κάθε πευκοβελόνα, κάθε αμμούδα στις ακρογιαλιές, κάθε θολούρα στο σκοτεινό δάσος, κάθε ξέφωτο και κάθε ζουζούνι– είναι ιερό για το λαό μου

– ο λευκός θεωρεί όλα τα μέρη ίδια, καθώς είναι ένας ξένος που ενδιαφέρεται μόνο για την εκμετάλλευση της γης
– για το λευκό η γη δεν είναι αδερφός του, αλλά εχθρός που πρέπει να κατακτήσει και, αφού τα καταφέρει, πηγαίνει παρακάτω
– με την πλεονεξία που έχει ο λευκός, θα εξαφανίσει την ομορφιά της γης και θα αφήσει πίσω του μια έρημο.

• Στο κείμενο 9 χρησιμοποιούνται κυρίως επιχειρήματα με αιτιολόγηση, αλλά και με παραδείγματα («*Κάθε αστραφτερή πευκοβελόνα... στην πείρα του λαού μου ιερό*»).

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

2. Κάποιοι συμμαθητές σας παρατηρούν το σκίτσο με τη Μαφάλντα, αλλά δυσκολεύονται να κατανοήσουν την τελευταία εικόνα. Μπορείτε να τους εξηγήσετε τι εννοεί η Μαφάλντα ότι «εδώ το μειοδοτικό διαγωνισμό τον κέρδισε άλλος»;

Γενικά, πολλοί πιστεύουν ότι όσο λιγότερα χρήματα ζητά κάποιος για να κατασκευάσει ένα έργο, τόσο χειρότερη θα είναι η ποιότητα της κατασκευής. Η Μαφάλντα, βλέποντας την άσχημη πόλη στην οποία ζει, κάνει ένα καυστικό σχόλιο: θεωρεί ότι η δική της πόλη «κατασκευάστηκε» από κάποιον που ζήτησε λιγότερα χρήματα απ' ό,τι ο Θεός, ο οποίος έφτιαξε έναν τόσο ωραίο τόπο σαν κι αυτόν που περιγράφει η μητέρα της.

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

3. Με βάση όσα διαβάσατε στο κείμενο 11, προσπαθήστε να πείσετε τους γονείς σας να μην επιλέξουν το αυτοκίνητο για τις μετακινήσεις τους, αλλά ένα μέσο μαζικής μεταφοράς.

Για να πείσουμε τους γονείς μας να επιλέξουν για τις μετακινήσεις τους ένα μέσο μαζικής μεταφοράς και όχι το αυτοκίνητο, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα ακόλουθα επιχειρήματα:
– Η χρήση του αυτοκινήτου προκαλεί μεγάλη καταστροφή στο περιβάλλον.
– Τα πετρελαιοκίνητα και βενζινοκίνητα οχήματα έχουν καταστρεπτικές συνέπειες στην ανθρώπινη υγεία.
– Σύμφωνα με μια ευρωπαϊκή έρευνα, τα μέσα μεταφοράς με το υψηλότερο περιβαλλοντικό κόστος είναι το πετρελαιοκίνητο ταξί και το συμβατικό αυτοκίνητο.

– Μέση λύση αποτελεί το πετρελαιοκίνητο λεωφορείο, το καταλυτικό αυτοκίνητο και το αυτοκίνητο υγραερίου.
– Προτιμότερη είναι η χρήση του μετρό και κυρίως του τρόλεϊ που έχει σχεδόν μηδενικό κόστος.

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

4. Επισκέπτεστε ένα κατάστημα τροφίμων για να αγοράσετε αναψυκτικά και νερό. Ο πωλητής σάς δίνει τα προϊόντα σε πλαστικά κουτιά ή αλουμινένια. Εξηγήστε του γιατί προτιμάτε τις επιστρεφόμενες συσκευασίες από αυτές της μίας χρήσης. • Μπορείτε, αν θέλετε, να υποδυθεί κάποιος από εσάς το ρόλο του πωλητή και ένας άλλος το ρόλο του αγοραστή.

Είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούμε επιστρεφόμενες συσκευασίες όπως είναι τα γυάλινα μπουκάλια, γιατί μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλές φορές αντί να πετάγονται στα σκουπίδια. Με τον τρόπο αυτό αποφεύγουμε τη σπατάλη φυσικών πόρων και ενέργειας για την παραγωγή νέων συσκευασιών όπως συμβαίνει με τις συσκευασίες μιας χρήσης. Επιπλέον, πολλές από τις επιστρεφόμενες συσκευασίες είναι φτιαγμένες από ανακυκλώσιμα υλικά που δεν επιβαρύνουν το περιβάλλον. Αντίθετα, οι περισσότερες αναλώσιμες συσκευασίες κατασκευάζονται από πλαστικό που χρειάζεται δεκάδες ή και εκατοντάδες χρόνια για να διασπαστεί.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

1. Μιλώντας προς τους συμμαθητές σας προτείνετέ τους τρόπους περιορισμού της σπατάλης προϊόντων, ανακύκλωσης υλικών και χρησιμοποίησης ανανεώσιμων φυσικών πόρων, μετατρέποντας σε αποφαντικές τις ερωτηματικές προτάσεις που βρίσκονται στο τέλος του κειμένου 3.

Μετατροπή των ερωτηματικών προτάσεων σε αποφαντικές:
– Δεν πρέπει να επηρεαζόμαστε από τις διαφημίσεις ή από το τι κάνουν οι άλλοι (φίλοι, συγγενείς, γείτονες κ.λπ.).
– Δεν πρέπει να αγοράζουμε πράγματα που δεν τα χρειαζόμαστε ούτε να πετάμε εκείνα που μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε για αρκετό καιρό ακόμα.
– Δεν πρέπει να πετάμε τα μεταλλικά κουτιά, τα γυάλινα μπουκάλια, τα χάρτινα είδη (εφημερίδες, περιοδικά κ.λπ.), αφού μπορούμε να τα επιστρέφουμε για να ξαναχρησιμοποιηθούν.

– Πρέπει να φτιάχνουμε όλα τα προϊόντα έτσι ώστε τα υλικά τους να μπορούν να ανακυκλωθούν.

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

2. Σε ποιο συμπέρασμα-πρόβλεψη για το μέλλον βλέπετε να καταλήγει ο συγγραφέας; • Συμμερίζεστε την αισιοδοξία του για το μέλλον ή όχι; • Υποθέστε ότι απαντάτε στον καθηγητή σας, που έχει ανάλογες απόψεις με αυτές του κειμένου.

Για να αντικρούσουμε τις θέσεις που εκφράζει ο συγγραφέας στον επίλογο του κειμένου 3, μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα ακόλουθα επιχειρήματα:
– Οι άνθρωποι δεν αλλάζουν εύκολα συνήθειες που έχουν παγιωθεί εδώ και πολλές δεκαετίες.
– Οι περισσότεροι αμελούν να ανακυκλώνουν όσες συσκευασίες είναι δυνατόν να ανακυκλωθούν, ενώ άλλοι δυσπιστούν κατά πόσο η ανακύκλωση μπορεί να συμβάλει στη λύση του προβλήματος.
– Οι κυβερνήσεις των κρατών δεν προσπαθούν να λύσουν το πρόβλημα και να αφυπνίσουν την οικολογική συνείδηση των πολιτών. Αντίθετα, κατασπαταλούν ενέργεια και μη ανανεώσιμους φυσικούς πόρους με σκοπό το οικονομικό κέρδος.
– Πολλοί νέοι ακολουθούν το παράδειγμα των μεγαλύτερων, που στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι αρνητικό.

Πολυτροπικότητα

Πολυτροπικό κείμενο (συνδυάζει εικόνα και λόγο)

σελ. 57 σχολ. βιβλίου

1. Για ποιους λόγους τα κείμενα αυτά είναι πιο πετυχημένα με τις εικόνες που τα συνοδεύουν από ό,τι θα ήταν χωρίς αυτές;

Τα κείμενα 12 και 13 είναι πιο επιτυχημένα με τις εικόνες που τα συνοδεύουν, γιατί:
– οι εικόνες συμπληρώνουν το νόημα των λέξεων, ιδιαίτερα σε κείμενα που δίνουν πληροφορίες, όπως είναι το κείμενο 13 (οδηγός διακοπών),
– ενισχύουν το μήνυμα κειμένων που ο σκοπός τους είναι να ευαισθητοποιήσουν την κοινή γνώμη, όπως το κείμενο 12 (ιστοσελίδα περιβαλλοντικής οργάνωσης για τη σωτηρία του λύκου),
– κάνουν το κείμενο πιο ελκυστικό και έτσι διεγείρουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη.

σελ. 57 σχολ. βιβλίου

2. Το κείμενο 12 είναι μια σελίδα του διαδικτύου. Ποιας εταιρείας την ιστοσελίδα επισκεφτήκαμε και βρήκαμε το κείμενο; • Τι είδους εταιρεία είναι αυτή; • Ποιες άλλες πληροφορίες για την εταιρεία αυτή είναι διαθέσιμες στην ίδια ιστοσελίδα;

• Το κείμενο προέρχεται από ιστοσελίδα της εταιρείας «Αρκτούρος». Πρόκειται για μια περιβαλλοντική εταιρεία που φροντίζει για τη διατήρηση της άγριας ζωής και του φυσικού περιβάλλοντος.
• Στην ίδια ιστοσελίδα υπάρχουν σύνδεσμοι (links) που δίνουν διάφορες πληροφορίες για την εταιρεία: *Δράσεις*, *Περιβαλλοντικό Κέντρο*, *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*, *Βαλκανική Συνεργασία*, *Εθελοντισμός*, *Μικρή Άρκτος*, *Εκδόσεις*, *Υποστηρίξτε το έργο μας*, *Επικοινωνήστε μαζί μας*.

σελ. 57 σχολ. βιβλίου

3. Ποιο ρόλο παίζει η κεντρική φωτογραφία του κειμένου 12; • Για ποιο λόγο νομίζετε ότι την έβαλαν οι δημιουργοί της ιστοσελίδας; • Για ποιο λόγο έγραψαν τις λέξεις «λύκος», «μαζί», «μέλλον» με μεγαλύτερα γράμματα;

• Η κεντρική φωτογραφία του κειμένου 12, που απεικονίζει ένα λύκο, τραβάει αμέσως την προσοχή του αναγνώστη και τον πληροφορεί για το περιεχόμενο της ιστοσελίδας πριν ακόμη διαβάσει το κείμενο.
• Οι δημιουργοί της ιστοσελίδας έγραψαν τις λέξεις «λύκος», «μαζί», «μέλλον» με μεγαλύτερα γράμματα, για να προσελκύσουν το ενδιαφέρον του αναγνώστη και να τον ευαισθητοποιήσουν για τη διάσωση ενός άγριου ζώου. Η επιλογή των συγκεκριμένων λέξεων αποσκοπεί στο να δείξει στον αναγνώστη ότι για την επιβίωση των φυσικών ειδών χρειάζεται η προσωπική συμμετοχή και η συνεργασία όλων.

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Περιγραφή

Στοιχεία περιγραφής

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

1. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο 1, παρουσιάστε σε 2-3 γραμμές το θέμα του.

Το κείμενο 1 περιγράφει τη Σαλαμίνα. Ο συγγραφέας, κινούμενος στο ανατολικό τμήμα από βόρεια προς τα νότια, δίνει τη μεγάλη αντίθεση των δύο τμημάτων της Σαλαμίνας και τονίζει την ομορφιά της νότιας πλευράς.

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

2. Ξαναδιαβάστε το κείμενο 1 και, παρακολουθώντας την πορεία της περιγραφής σε κάθε παράγραφο, εντοπίστε:
α. τη θεματική πρόταση της παραγράφου,
β. τις σημαντικές λεπτομέρειες για την ανάπτυξή της.
Στη συνέχεια γράψτε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο, ο οποίος να αποδίδει σύντομα το περιεχόμενό της, χωρίς να επαναλαμβάνετε αυτούσια τμήματα του κειμένου.

1η παράγραφος
α. Θεματική πρόταση: «*Στα νεότερα χρόνια η Σαλαμίνα είναι τόπος παραθερισμού μεγάλου αριθμού κατοίκων της ευρύτερης περιοχής του Πειραιά*».
β. Λεπτομέρειες: *ανατολικές ακτές, παραθεριστικούς οικισμούς με μια περίεργη αισθητική, Χαμηλοί λόφοι, Χειροποίητα… άναρχα κτισμένα, Οι παραλίες, γραφικές… καραβιών*
• **Πλαγιότιτλος:** “Η ιδιαίτερη αισθητική της ανατολικής Σαλαμίνας”

2η παράγραφος
α. Θεματική πρόταση: «*Πινακίδες λίγες έως ανύπαρκτες προτρέπουν… το ένστικτό του*»

β. Λεπτομέρειες: *διαδρομές, ξεχασμένες αγγελίες*
• **Πλαγιότιτλος:** "Διαδρομές χωρίς σήμανση και εικόνες από το παρελθόν"

3η παράγραφος
α. Θεματική πρόταση: «*Η νότια πλευρά του νησιού ανταμείβει και τον πιο απαιτητικό*»
β. Λεπτομέρειες: *Το τοπίο… βλάστηση, Πλούσιος πευκώνας, Ο φιδίσιος δρόμος… Κανάκια, Οι ήσυχες… παραλίες*
• **Πλαγιότιτλος:** "Η όμορφη νότια πλευρά της Σαλαμίνας"

4η παράγραφος
α. Θεματική πρόταση: Δεν υπάρχει
β. Λεπτομέρειες: *Πολύβουοι... οι παραθεριστικοί οικισμοί, ελληνικό τουρισμό, παιδιά να παίζουν στους χωματόδρομους, τους μεγαλύτερους να εκκλησιάζονται, συζητούν σε πηγαδάκια, κράμα νησιού και χωριού*
• **Πλαγιότιτλος:** "Η χαρούμενη καλοκαιρινή ατμόσφαιρα των παραθεριστικών οικισμών της Σαλαμίνας"

σελ. 44 σχολ. βιβλίου

3. Φτιάξτε ένα διάγραμμα του κειμένου σε δύο στήλες. Στην πρώτη στήλη θα γράψετε τους πλαγιότιτλους, ενώ στη δεύτερη θα γράψετε με τίτλους (βλέποντας και το χάρτη) την πορεία που ακολουθεί ο συγγραφέας στην περιγραφή της Σαλαμίνας.

ΠΛΑΓΙΟΤΙΤΛΟΙ	ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
1ος πλαγιότιτλος: "Η ιδιαίτερη αισθητική της ανατολικής Σαλαμίνας"	Εκκίνηση από τα ανατολικά: οι οικισμοί, οι λόφοι, οι παραλίες
2ος πλαγιότιτλος "Διαδρομές χωρίς σήμανση και εικόνες από το παρελθόν"	Κατάβαση προς τα νότια: διαδρομές, πινακίδες
3ος πλαγιότιτλος "Η όμορφη, νότια πλευρά της Σαλαμίνας"	Το νότιο τμήμα του νησιού: βλάστηση, πευκώνας, οι οικισμοί, οι παραλίες
4ος πλαγιότιτλος "Η χαρούμενη καλοκαιρινή ατμόσφαιρα των παραθεριστικών οικισμών της Σαλαμίνας"	Οι νότιοι παραθεριστικοί οικισμοί: ο τουρισμός, η κίνηση, η ζωντάνια

σελ. 44 σχολ. βιβλίου

4. Αξιοποιώντας όσα γράψατε στις ασκήσεις 2 και 3, προσπαθήστε τώρα να γράψετε μια πρώτη μορφή περίληψης του κειμένου σε 80 λέξεις και συζητήστε τη στην τάξη.

Η Σαλαμίνα, τόπος παραθερισμού στα νεότερα χρόνια, είναι ένα νησί που χαρακτηρίζεται από μεγάλες αντιθέσεις. Η ανατολική πλευρά, που περιβάλλεται από χαμηλούς λόφους, έχει οικοδομηθεί με άναρχο τρόπο. Οι αραιοκατοικημένοι οικισμοί αποτελούνται από μικρά προχειροφτιαγμένα σπιτάκια, ενώ τα αγκυροβολημένα πλοία στις γραφικές παραλίες δημιουργούν μελαγχολική ατμόσφαιρα. Η πορεία προς το νότιο τμήμα του νησιού δε διαθέτει επαρκή σήμανση, ωστόσο το τοπίο διαθέτει άγρια ομορφιά και πλούσια βλάστηση. Όμορφοι είναι και οι νότιοι παραλιακοί οικισμοί με τις ήσυχες ταβερνούλες. Οι παραθεριστικοί οικισμοί, κράμα νησιού και χωριού, τα καλοκαίρια συγκεντρώνουν κυρίως ελληνικό τουρισμό που δημιουργεί χαρούμενη ατμόσφαιρα.

Είδη περιγραφής

σελ. 45 σχολ. βιβλίου

1. Δείτε προσεκτικά τα κείμενα 4, 5 και 6 που σας δίνονται παραπάνω και απαντήστε στα ερωτήματα:

α. Πού αλλού μπορούμε να βρούμε περιγραφικά κείμενα; • Σε τι είδους βιβλία;

β. Και επιπλέον: μόνο τοπία περιγράφονται; • Μήπως, εκτός από την περιγραφή τοπίου, υπάρχουν κι άλλα είδη περιγραφής; • Τι άλλο μπορεί να περιγράφεται;

γ. Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί.

α. Περιγραφικά κείμενα μπορεί κανείς να βρει σε τουριστικούς οδηγούς, επιστημονικά και λογοτεχνικά βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, σχολικά εγχειρίδια, επίσημα έγγραφα (π.χ. συμβόλαια), σε πρακτικούς οδηγούς (π.χ. εγχειρίδια χρήσης μηχανημάτων) και σε κάθε είδους έντυπο που καλύπτει ανάγκες της καθημερινής ζωής (π.χ. διαφημιστικά και ενημερωτικά φυλλάδια).

β. Εκτός από την περιγραφή τοπίου, υπάρχουν κι άλλα είδη περιγραφής:
– αντικειμένου / έργου τέχνης
– κτιρίου / χώρου
– προσώπου
– λειτουργίας / διαδικασίας για την κατασκευή ή χρήση αντικειμένου

γ.	Κείμενο	Σε τι είδους βιβλίο βρίσκεται;	Τι περιγράφει;
	4	λογοτεχνικό (ταξιδιωτικό)	τόπο (Μυτιλήνη)
	5	περιοδικό	πτηνό (μπούφος)
	6	σχολικό εγχειρίδιο	αντικείμενο / έργο τέχνης (ψηφιδωτό της ελληνιστικής εποχής)

Λεξιλόγιο περιγραφής

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

1. Στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 1 προσπαθήστε να αντικαταστήσετε τα επίθετα με άλλα που έχουν αντίθετη σημασία. • Στη συνέχεια, διαβάστε το κείμενο στη νέα αυτή εκδοχή του.

«Η **βόρεια** πλευρά του νησιού ανταμείβει και τον πιο **βολικό**. Το τοπίο γίνεται ξαφνικά **γαλήνιο** με **λιγοστή** και **αραιή** βλάστηση. **Ισχνός** πευκώνας ξεδιπλώνεται δεξιά κι αριστερά του **χωμάτινου** δρόμου με **δυσάρεστες** μυρωδιές, μελίσσια και τιτιβίσματα. Ο **ίσιος** δρόμος της καθόδου, που οδηγεί στους **βόρειους ορεινούς** οικισμούς, Κολώνες, Άγ. Δημήτριος, Σατερλί, Κανάκια, συμμετέχει στο κρυφτό που παίζουν οι αχτίδες του ήλιου με τις φυλλωσιές των δέντρων, αφήνοντας **μεγάλα αναμενόμενα** ξέφωτα, αγνάντι στο γαλάζιο του ουρανού και της θάλασσας. Οι **πολύβουες** κυματόβρεχτες ταβερνούλες στις **αμμώδεις** παραλίες προσκαλούν τον κολυμβητή να γευτεί το **βραστό** χταποδάκι και τα κάθε λογής όστρακα συνοδεία ούζου».

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

2. Καταγράψτε τα επίθετα του κειμένου 4. • Μπορείτε να τα αντικαταστήσετε με άλλα ίδιας ή παρόμοιας σημασίας;

αφροστεφανωμένες (ακτές): κυματόβρεχτες
γαλήνιο (Αιγαίο): ήρεμο
αρυτίδωτη (επιφάνεια): ακίνητη, ατάραχη, ακύμαντη
έντονος (ήλιος): δυνατός, λαμπερός, καυτός
μεγάλες (πλάκες): υπερμεγέθεις, τεράστιες
γυαλιστερές (πλάκες): στιλπνές, αστραφτερές, λαμπερές
(το) μόνο (βαπόρι): (το) μοναδικό
γαλήνια (θάλασσα): ήρεμη, ήσυχη, ακύμαντη
κατάφυτα (βουνά): δασωμένα

ασημένια (βουνά): ασημιά, αργυρόλευκα
μαγεμένα (μάτια): γοητευμένα, παρασυρμένα, σαγηνεμένα
τεράστια (πλάκα): πελώρια
στενή (έξοδος): μικρή, περιορισμένη
γραφική (έξοδος): όμορφη, ειδυλλιακή
όμοια (έξοδος): ίδια
μεγαλύτερη (διάσταση): πλατύτερη
κατάφυτες (ακρογιαλιές): δασωμένες, εύφορες
πάμφωτος (κόλπος): κατάφωτος, ολόφωτος, λαμπερός
ακίνητος (κόλπος): ασάλευτος
ονειρώδες (θέαμα): ονειρικό, ονειρεμένο, θεσπέσιο, υπέροχο, μαγευτικό
*ωραιότερα (*ενν.: *θεάματα):* ομορφότερα, μαγευτικότερα, πιο εντυπωσιακά

[**Σημ:** Οι λέξεις που λήγουν σε *-μένος*, *-μένη*, *-μένο* (π.χ. *αφροστεφανωμένες*, *πυκνοφυτεμένα*, *μαγεμένα*) είναι μετοχές παθητικού παρακειμένου, οι οποίες λειτουργούν ως επίθετα (επιθετικοί προσδιορισμοί)].

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο 5 υπάρχουν αρκετά επίθετα σύνθετα, που έχουν δηλαδή προέλθει από τη σύνθεση δύο λέξεων (π.χ. καστανόξανθος). Γράψτε τα σύνθετα επίθετα του κειμένου αυτού και από ποιες λέξεις έχουν προέλθει / είναι σύνθετα.

νυχτόβιο < *νυκτό-* (*η νύξ, της νυκτός* = η νύχτα) + *βίος*
ολοστρόγγυλα < *ολο-* (*όλος*) + *στρογγυλός*
πορτοκαλοκόκκινα < *πορτοκαλής* + *κόκκινος*
κιτρινοκάστανο < *κίτρινος* + *καστανός*
κιτρινόμαυρο < *κίτρινος* + *μαύρος*
καστανόλευκη < *καστανός* + *λευκός*
κοντόχοντρη < *κοντός* + *χοντρός*
αξιοθαύμαστο < *αξιο-* (*άξιος*) + *θαυμαστός*

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

1. Γράψτε έναν τίτλο ή έναν υπότιτλο για το σκίτσο αυτό.

Τίτλος: “Ελληνική Βιομηχανία Τουρισμού”

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

2. Σε μία παράγραφο περιγράψτε τι βλέπετε στο σκίτσο.

Το σκίτσο απεικονίζει έναν άνθρωπο ο οποίος βρίσκεται μπροστά σε ένα πολύπλοκο μηχάνημα. Στην επάνω πλευρά του μηχανήματος υπάρχει ένα μεγάλο χωνί το οποίο φαίνεται να ρουφά ένα όμορφο εξοχικό τοπίο. Με τους χειρισμούς του ανθρώπου, η ειδυλλιακή εικόνα με το γραφικό σπίτι, τους χαμηλούς λόφους, τα πουλιά στον ουρανό και τη θάλασσα όπου πλέει ήσυχα ένα καραβάκι, μετατρέπεται από τη μηχανή σε μια στοίβα από όμοια άσχημα, πολυώροφα ξενοδοχεία, που μοιάζουν με κουτιά.

Αφήγηση

Στοιχεία αφήγησης

σελ. 47 σχολ. βιβλίου

1. α. Μετά την ανάγνωση του κειμένου 2, γράψτε ένα δικό σας τίτλο στο κείμενο, που να αποδίδει καλύτερα το θέμα του.

β. Αφού διαβάσετε πάλι το κείμενο και παρατηρήσετε την εξέλιξη της αφήγησης, γράψτε σύντομους πλαγιότιτλους σε κάθε παράγραφο του κειμένου.

γ. Με βάση τα προηγούμενα διαμορφώστε ένα διάγραμμα του κειμένου, συμπληρώνοντας τα εξής στοιχεία: Τόπος – Χρόνος, Πρόσωπα – «ήρωες», Το πρόβλημα – Ο στόχος, Η δράση – Τα αποτελέσματα, Η λύση.

δ. Τώρα με βάση αυτή την οργάνωση γράψτε μια πρώτη μορφή περίληψης σε 70-80 λέξεις.

α. Τίτλος
"Η ιστορία της φώκιας και του φτωχού ψαρά"
β. Πλαγιότιτλοι
1η παράγραφος: "Τα χαρακτηριστικά μιας φώκιας"
2η παράγραφος: "Ο φτωχός ψαράς αποφασίζει να διώξει τη φώκια"
3η παράγραφος: "Ο ψαράς εγκαταλείπει τη φώκια παρά τη στενοχώρια της γυναίκας του"
4η παράγραφος: "Η επιστροφή της φώκιας και η δεύτερη απόπειρα του ψαρά να την εγκαταλείψει – Ο τραυματισμός της"
5η παράγραφος: "Η επιστροφή της φώκιας και η αλλαγή της τύχης του ψαρά"

γ. Διάγραμμα του κειμένου

Τόπος: (η καλύβα ενός ψαρά, το πέλαγος) – **Χρόνος:** ένας χειμώνας

Πρόσωπα-«ήρωες»: ένας ψαράς, η γυναίκα του, μια φώκια

Το πρόβλημα – Ο στόχος: η αδυναμία του ψαρά να θρέψει την οικογένειά του τον οδηγεί στην απόφαση να διώξει τη φώκια που ζει στην καλύβα του.

Η δράση – Τα αποτελέσματα: ο ψαράς προσπαθεί να εγκαταλείψει τη φώκια σε ένα ξερονήσι, αλλά αυτή επιστρέφει. Τη δεύτερη φορά την πετάει στη θάλασσα, τραυματίζοντάς την άσχημα.

Η λύση: η τραυματισμένη φώκια επιστρέφει ξανά στο σπίτι του ψαρά, που αποφασίζει να την κρατήσει. Από τότε οι δουλειές του αρχίζουν να πηγαίνουν καλύτερα.

δ. Περίληψη του κειμένου

Ο συγγραφέας αφηγείται την ιστορία μιας φώκιας. Στην αρχή αναφέρει τα χαρακτηριστικά και τις συνήθειες των ζώων αυτών. Στη συνέχεια, μιλάει για έναν ψαρά που είχε στο σπίτι του μια φώκια, την οποία αποφάσισε να διώξει επειδή το φαγητό δεν επαρκούσε. Την άφησε σε ένα ξερονήσι, όταν όμως επέστρεψε, τη βρήκε στην καλύβα του. Μετά από λίγες μέρες προσπάθησε πάλι να απομακρύνει το ζώο, ρίχνοντάς το στη θάλασσα και σπάζοντας το πτερύγιό του με το κουπί. Την ίδια νύχτα βρήκε τη φώκια στην καλύβα του, την περιποιήθηκε και αποφάσισε να μην τη διώξει ξανά, αφού οι δουλειές του άρχισαν να πηγαίνουν καλύτερα.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

2. Ένας συμμαθητής σας έγραψε την παρακάτω περίληψη για το κείμενο «Ιστορία μιας φώκιας». Μελετήστε την περίληψη αυτή, εντοπίστε τις «αρετές» και τις «αδυναμίες» της και σχολιάστε τες. • Προκειμένου να την αξιολογήσετε, συμβουλευτείτε τη θεωρία της αφήγησης που σας δόθηκε και της περίληψης που δίνεται παρακάτω.

«Ο συγγραφέας διηγείται μια ιστορία που άκουσε στην Ολλανδία για τη σχέση μιας οικογένειας ψαράδων και μιας φώκιας. Στην αρχή, αφού περιγράφει τη φώκια, αναφέρει ότι το ζώο βοηθάει τους ψαράδες στο ψάρεμα, αλλά το χειμώνα μπαίνει στο σπίτι τους και ζητάει φαγητό. Στη συνέχεια, παρουσιάζει μια τέτοια φώκια, την οποία ο ψαράς ήθελε να ρίξει στη θάλασσα, επειδή στερούσε το φαγητό από τα παιδιά του. Η γυναίκα του προσπαθεί να τον αποτρέψει, αλλά στο τέλος πείστηκε ότι δε γινόταν αλλιώς. Τότε ο ψαράς πήγε τη φώκια σε ένα ξερονήσι, αλλά γυρίζο-

ντας στενοχωρημένος τη βρήκε στο σπίτι. Σε λίγο καιρό προσπάθησε να τη διώξει ρίχνοντάς τη στο πέλαγος και χτυπώντας τη με το κουπί. Τη νύχτα, όμως, η φώκια γύρισε τραυματισμένη και από τότε οι ψαράδες την κράτησαν μαζί τους, γιατί άρχισαν να πιάνουν όλο και περισσότερα ψάρια».

• Οι αρετές της περίληψης:
– ξεκινά με αναφορά στο συγγραφέα («*Ο συγγραφέας διηγείται μια ιστορία...*»)
– χρησιμοποιεί συνδετικές λέξεις (*Στην αρχή, Στη συνέχεια, αλλά, στο τέλος, Τότε, Σε λίγο καιρό, Τη νύχτα, όμως, από τότε*)
– περιέχει την κύρια θέση και τις βασικές ιδέες του κειμένου
– έχει πληροφοριακό ύφος και δε σχολιάζει το κείμενο.
• Οι αδυναμίες της περίληψης:
– υπερβαίνει κατά πολύ τον αριθμό των λέξεων (138 λέξεις έναντι 70-80 που ζητάει η άσκηση)
– λανθασμένη χρήση των χρόνων – δεν ανήκουν όλα τα ρήματα στην ίδια χρονική βαθμίδα (π.χ. «*μια τέτοια φώκια, την οποία ο ψαράς **ήθελε** να ρίξει στη θάλασσα, επειδή **στερούσε** το φαγητό από τα παιδιά του. Η γυναίκα του **προσπαθεί** να τον αποτρέψει, αλλά στο τέλος **πείστηκε** ότι δε γινόταν αλλιώς*»).

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

3. Να βρείτε ένα μύθο του Αισώπου, όπου πρωταγωνιστούν ζώα. • Διαβάστε τον προσεκτικά και σημειώστε τη δομή του, τα μέρη του, όπως παρουσιάζονται στο σχήμα που σας δίνεται στη θεωρία παραπάνω.

• «Αλεπού και σταφύλια»

Μια αλεπού πεινασμένη είδε πάνω σ' ένα δέντρο πλεγμένη μια κληματαριά γεμάτη χοντρόρωγα, κατακίτρινα σταφύλια. Τα ζήλεψε και πολύ επιθυμούσε να τα δοκιμάσει, μα πώς ν' ανεβεί. Οι αλεπούδες δεν είναι γατιά, να πιάνουνται με τα νύχια τους και ν' ανεβαίνουν όπου τους γουστάρει. Ωστόσο, δοκίμασε κάμποσες φορές.

Πιάστηκε από 'δω, πιάστηκε από 'κει, τίποτα δεν κατάφερνε. Καθότανε μόνο κάτω, σήκωνε τα μάτια της στα σταφύλια, τα κοίταζε καλά κι ο καημός τους την έτρωγε. Στα κατατελευταία απελπισμένη, για να παρηγορηθεί, κορόιδεψε η ίδια τον εαυτό της:
– Δε βαριέσαι, δεν πειράζει, ας πάμε παρακάτω... Εξάλλου αυτά δεν τρώγουνται. Αγίνωτα είναι ακόμη...

Τα σταφύλια, ακούοντάς τη, μοιάζανε να την ειρωνεύονται· να την περιγελούν. – Ακούς εκεί... Είμαστε, λέει, αγίνωτα!... Εμείς, κυρα-αλεπού, αγίνωτα δεν είμαστε. Γλυκά σαν το μέλι είμαστε. Μα αφού δε μας φτάνεις, τι να πεις... μας λες αγίνωτα, για να ξεγελάσεις την ανημποριά σου!...

(διασκευή: Έλλη Αλεξίου)

• **Η δομή του κειμένου**

Α. Τόπος: ένα μέρος με δέντρο και κληματαριά
Χρόνος: άγνωστος
Ήρωες: μια αλεπού
Κατάσταση από την οποία ξεκινά η αφήγηση: Μια πεινασμένη αλεπού βλέπει μια κληματαριά γεμάτη λαχταριστά σταφύλια.
Β. Η εξέλιξη της αφήγησης: Η αλεπού προσπαθεί να φτάσει τα σταφύλια, δοκιμάζει πολλές φορές να ανεβεί στην κληματαριά αλλά δεν τα καταφέρνει.
Η έκβαση της αφήγησης: Η αλεπού προσπαθεί να παρηγορηθεί λέγοντας στον εαυτό της ότι τα σταφύλια δεν τρώγονται γιατί είναι ακόμη άγουρα.
Γ. Η λύση: η κρίση του αφηγητή για το νόημα της ιστορίας: Την κρίση του αφηγητή εκφέρουν τα προσωποποιημένα σταφύλια: πολλές φορές απαξιώνουμε αυτό που δεν μπορούμε να φτάσουμε.

Είδη αφήγησης

σελ. 50 σχολ. βιβλίου

1. Γράψτε από έναν τίτλο για τα κείμενα 7 και 8 που διαβάσατε.

Κείμενο 7
Τίτλος: "Η μάχη της GREENPEACE για τη σωτηρία της φάλαινας"
Κείμενο 8
Τίτλος: "Παλεύοντας με τα κύματα"

σελ. 50 σχολ. βιβλίου

2. Ποια αφήγηση από αυτές (κείμ. 7, 8) σας άρεσε περισσότερο; • Για ποιους λόγους; • Αιτιολογήστε την προτίμησή σας σε μια σύντομη παράγραφο.

Για τη συγγραφή της παραγράφου ο μαθητής, αφού επιλέξει την αφήγηση που του άρεσε περισσότερο, μπορεί να χρησιμοποιήσει τα επιχειρήματα που ακολουθούν.

• Η αφήγηση του κειμένου 7:
– είναι πιο ενδιαφέρουσα, γιατί αναφέρεται σε πραγματικά γεγονότα που συνέβησαν πρόσφατα και μας αφορούν όλους,
– έχει ζωντάνια και παραστατικότητα,
– κρατά τον αναγνώστη σε αγωνία σχετικά με την έκβαση που είχε το εγχείρημα των μελών της GREENPEACE.

• Η αφήγηση του κειμένου 8:
– έχει λογοτεχνική αξία, καθώς ανήκει στην *Οδύσσεια*, ένα από τα σημαντικότερα κείμενα όλων των εποχών,
– έχει ρυθμό,
– το ύφος και η γλώσσα είναι ιδιαίτερα,
– έχει ζωντάνια και παραστατικότητα.

Λεξιλόγιο αφηγηματικών κειμένων

σελ. 50 σχολ. βιβλίου

1. Βρείτε και καταγράψτε τα ρήματα των κειμένων 7 και 8 σε δύο χωριστές στήλες. Διαβάστε τα προσεκτικά και πείτε ποια από τα ρήματα αποδίδουν την ένταση της περιπέτειας.

Κείμενο 7	**Κείμενο 8**
απέκτησε, <u>έβαλε πλώρη</u>, έδειχναν, δε θα κατάφερνε, να εμποδίσει, απειλούνται, έδωσε, να σηκώσουν, ήταν, άρχισαν, να <u>κινητοποιούνται</u>, έπλεαν, <u>μπλόκαραν</u>, σκέφτηκε, <u>να διαλύσει</u>, να συνεχίσει, <u>τολμούσε</u>, να περάσει, να κερδηθεί, ζάλιζαν, κατόρθωναν, να γίνουν, εξασφάλιζαν, είχε χορηγηθεί, κράτησε, άλλαζαν, να ανεφοδιαστούν, έτρωγαν, έπιναν, κερδήθηκε, ακύρωνε, εφιστούσε, να σεβαστεί	Δεν είχε τελειώσει, έπεσε, <u>ταρακούνησε</u> βρέθηκε, ξέφυγε, <u>σύντριψε</u>, <u>σφενδονίστηκαν</u>, έμεινε, δεν μπορούσε, να σηκώσει, βάρυναν, είχε φορέσει, ανάβλεψε, φτύνει, κελάρυσε, βγαίνει, θυμάται, είχε αποκάμει, βρήκε, γυρνούσαν, να αφήνουν, να κουνήσει, <u>αρπάζεται</u>, δοκίμαζε, να ξεφύγει

Την αίσθηση της περιπέτειας αποδίδουν τα υπογραμμισμένα ρήματα.

σελ. 50 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε στο κείμενο 7 τις συνδετικές λέξεις ή φράσεις που δείχνουν τη χρονική σειρά των γεγονότων και τις αιτιολογικές σχέσεις μεταξύ τους.

Συνδετικές λέξεις και φράσεις που δείχνουν	
τη χρονική σειρά των γεγονότων	**την αιτιολογική σχέση μεταξύ των γεγονότων**
• *Μόλις (το πλήρωμα)* • *μόλις (ο κυβερνήτης)* • *Το πρωί της 21ης Δεκεμβρίου 1987* • *ενώ (στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες)* • *Στις 22 Δεκεμβρίου, τρεις η ώρα το απόγευμα*	• *γιατί (μόλις ο κυβερνήτης)*

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 51 σχολ. βιβλίου

1. Σας δίνεται η αρχή μιας ιστορίας: «Το πλοίο ξεκίνησε, αν και ο καιρός ήταν πολύ κακός. Από την πρώτη στιγμή άρχισα να φοβάμαι. Κοιτούσα γύρω μου... ». Συνεχίστε την ιστορία περιγράφοντας ένα φανταστικό επεισόδιο σε φουρτουνιασμένη θάλασσα.

«Το πλοίο ξεκίνησε, αν και ο καιρός ήταν πολύ κακός. Από την πρώτη στιγμή άρχισα να φοβάμαι. Κοιτούσα γύρω μου και έβλεπα μαύρα, απειλητικά σύννεφα να μαζεύονται στον ουρανό, ενώ μεγάλα κύματα χτυπούσαν με μανία τα πλαϊνά του καραβιού. Έφυγα γρήγορα από το κατάστρωμα και μπήκα στη μεγάλη αίθουσα του πλοίου όπου είχαν καταφύγει οι περισσότεροι επιβάτες. Κάποια στιγμή τα παράθυρα φωτίστηκαν από τον κεραυνό κι αμέσως ξέσπασε καταιγίδα. Οι άνθρωποι κάθονταν στις θέσεις τους ανήσυχοι και μερικά παιδιά έκλαιγαν. Μόνο τα μέλη του πληρώματος περιφέρονταν στους διαδρόμους προσπαθώντας να καθησυχάσουν τους πιο φοβισμένους.

Καθώς περνούσε η ώρα, το πλοίο κλυδωνιζόταν όλο και πιο δυνατά, γέρνοντας πότε από τη μία και πότε από την άλλη πλευρά. Η θαλασσοταραχή πρέπει να κράτησε περίπου μισή ώρα, όμως στους περισσότερους φάνηκε σαν να πέρασε ένας αιώνας. Σταδιακά ο άνεμος άρχισε να πέφτει και σιγά-σιγά η θάλασσα ηρέμησε. Τα σύννεφα απομακρύνθηκαν και στο βάθος του ορίζοντα φάνηκαν οι ακτίνες του ήλιου. Οι επιβάτες

χαλάρωσαν με ανακούφιση στις θέσεις τους και μέσα σε λίγα λεπτά η ατμόσφαιρα στο πλοίο ήταν πάλι ζωηρή και χαρούμενη, όπως ακριβώς πριν από την τρικυμία».

σελ. 51 σχολ. βιβλίου

2. Αφηγηθείτε μια δραστηριότητα στη φύση στην οποία συμμετείχατε στο πλαίσιο της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Το κείμενό σας θα δημοσιευτεί στο μαθητικό περιοδικό του σχολείου σας.

Εκδρομή στην Πάρνηθα

28 Ιανουαρίου 1995 [...] *Προορισμός μας η Πάρνηθα και συγκεκριμένα ο «Γύρος της Αρκούδας» και διάφορες δραστηριότητες στο καταφύγιο Φλαμπούρι.*

Στις 8.30 αφήνουμε το Περιστέρι και ξεκινάμε την ημερήσια απόδρασή μας από την πόλη. [...]

Πήραμε το χωματόδρομο για το Φλαμπούρι, και λίγο μετά το φυλάκιο και τη δεξαμενή στρίψαμε αριστερά. Είχε αρκετό παγωμένο χιόνι σ' όλη την πορεία. Στην πηγή «Κορομηλιά» συναντήσαμε ένα δημοτικό σχολείο από το ίδιο πρόγραμμα του ΕΟΣ Αχαρνών. Ξεκουραστήκαμε λίγο στην πηγή και κατεβήκαμε στο δασικό δρόμο για ν' ανεβούμε προς την πηγή «Κυρά». Εκεί στο χωματόδρομο οι συνοδοί μάς έκαναν το πρώτο μάθημα προσανατολισμού.

Ανεβαίνοντας προς την πηγή «Κυρά» σταματήσαμε αρκετές φορές για να αναγνωρίσουμε φυτά και να πούμε ορισμένα πράγματα για τα φαινόμενα της ζωής. Η Πάρνηθα ήταν στα μεγαλεία της. Έτρεχαν παντού νερά και οι πηγές είχαν πάρα πολύ νερό. Στην «Κυρά» κάναμε ένα μικρό διάλειμμα και λίγο μετά φτάσαμε στο Φλαμπούρι.

Αφού κολατσίσαμε, άρχισαν τα σχετικά παιχνίδια. Χιονοπόλεμος, διελκυστίνδα, πίστα προσανατολισμού. Πήραμε μέρος σε όλα με ενθουσιασμό που δεν περιγράφεται. Μαζί μας και οι καθηγητές. Στη συνέχεια ανεβήκαμε ξυπόλητοι στο καταφύγιο και παρακολουθήσαμε προβολή διαφανειών.

Όλα τα παιδιά συμμετείχαμε στο παιχνίδι αναγνώρισης των φωνών των πουλιών, παρ' όλο που δεν είχαμε σχετική εμπειρία, σαν παιδιά της πόλης που είμαστε.

Στις 15.45 αναχωρήσαμε, αφού βγάλαμε αρκετές φωτογραφίες και μετά από μισή ώρα πορεία από το δασικό δρόμο φτάσαμε στο λεωφορείο. Στις 17.40 στο Περιστέρι, τελείωσε μια πανέμορφη μέρα.

Δήμος Φιωτάκης, περ. «Κορφές», τ. 113,
Μάιος-Ιούνιος 1995 (διασκευή)

σελ. 51 σχολ. βιβλίου

3. Είναι καλή η αφήγηση που κάνατε στην προηγούμενη άσκηση; • Γράψτε τα κριτήρια σύμφωνα με τα οποία θα την αξιολογούσατε.
• Αφού σημειώσετε σε συνεργασία με τον καθηγητή σας τα κριτήρια αυτά, συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα με ένα ενδεικτικό (3) στην αντίστοιχη στήλη.
• Γράψτε στη συνέχεια ένα σύντομο σχόλιο-κρίση για το κείμενό σας (2-3 σειρές).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΑΥΤΟΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ					
Κριτήρια	**Καθόλου**	**Λίγο**	**Μέτρια**	**Αρκετά**	**Πολύ**
1. Πληροφορίες για τα πρόσωπα, το χρόνο και το χώρο				✔	
2. Ανάπτυξη των λεπτομερειών (εξέλιξη και έκβαση της αφήγησης)					✔
3. Συνοχή των προτάσεων και των παραγράφων (χρήση συνδετικών λέξεων και φράσεων)				✔	
4. Αλληλουχία νοημάτων				✔	
5. Σωστή ορθογραφία και στίξη					✔
6. Έκφραση				✔	

Επιχειρηματολογία

Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

1. Μετά την προηγούμενη συζήτηση, καταγράψτε σε 3-4 γραμμές το σύγχρονο κοινωνικό πρόβλημα με το οποίο ασχολείται ο συγγραφέας στο κείμενό του.

Το κείμενο 3 αναφέρεται στο πρόβλημα της σπατάλης των φυσικών πόρων, που οδηγεί στην εξάντλησή τους και στην καταστροφή του φυ-

σικού περιβάλλοντος, και δημιουργεί ζήτημα επιβίωσης του ανθρώπινου είδους.

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

2. Γράψτε πλαγιότιτλους σε όλες τις παραγράφους του κειμένου.

Πλαγιότιτλοι

1η παράγραφος: "Η υπερβολική κατανάλωση φυσικών πόρων και ο κίνδυνος εξάντλησής τους και καταστροφής του φυσικού περιβάλλοντος"
2η παράγραφος: "Η ανάγκη να υπάρξει προβληματισμός για το θέμα της υπερβολικής κατανάλωσης φυσικών πόρων"
3η παράγραφος: "Επί χιλιάδες χρόνια οι άνθρωποι κατανάλωναν λίγα προϊόντα και χρησιμοποιούσαν ανανεώσιμους πόρους"
4η παράγραφος: "Με τη βιομηχανική επανάσταση ο άνθρωπος ανακαλύπτει και εκμεταλλεύεται την ενέργεια του ατμού και του ηλεκτρισμού και αρχίζει η μεγάλη παραγωγή προϊόντων"
5η παράγραφος: "Η υπερκατανάλωση μη ανανεώσιμων φυσικών πόρων και η εγκατάλειψη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας"
6η παράγραφος: "Η λύση του προβλήματος είναι ο περιορισμός της σπατάλης, η ανακύκλωση και η αποκλειστική χρήση ανακυκλώσιμων υλικών"
7η παράγραφος: "Για τη λύση του προβλήματος χρειάζεται τόλμη και αποφασιστικότητα".

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

3. Με βάση τα προηγούμενα ερωτήματα, συμπληρώστε το διάγραμμα του κειμένου που ακολουθεί επιλέγοντας φράσεις-κλειδιά από το κείμενο.

Α΄ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Παρουσίαση του προβλήματος: *οι άνθρωποι καταναλώνουν πολλούς από τους φυσικούς πόρους, η φύση δεν προλαβαίνει να τους ξαναδημιουργήσει, Πώς θα ζήσουν οι επόμενες γενιές αν εξαντληθούν οι φυσικοί πόροι, αν καταστρέψουμε το περιβάλλον.*
Προαναγγελία θεμάτων που θα αναλυθούν: *πώς φτάσαμε σ' αυτό το σημείο, τι μπορούμε και πρέπει να κάνουμε.*

Β΄ ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ

1. Αναφορά στο παρελθόν: (αιτιολόγηση) *Για χιλιάδες χρόνια, οι άνθρωποι ζούσαν φτωχικά, όπου υπήρχε τρεχούμενο νερό και φυσούσαν*

άνεμοι, Κατανάλωναν λίγα, βασικές ανάγκες, ανακύκλωναν σχεδόν τα πάντα, χρησιμοποιούσαν ανανεώσιμους πόρους.

2. Μετά τη βιομηχανική επανάσταση: *ανακάλυψαν τον ατμό... ηλεκτρικές μηχανές, περισσότερα, καλύτερα και φτηνότερα προϊόντα, απαιτούνται ολοένα περισσότερα μέταλλα και ενέργεια, παίρνουμε από μη ανανεώσιμους ορυκτούς φυσικούς πόρους, εγκαταλείψαμε τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.*

3. Τι πρέπει να κάνουμε και πώς; *να περιορίσουμε τη σπατάλη, να καταναλώνουμε μόνο όσα προϊόντα έχουμε πραγματικά ανάγκη, να ανακυκλώνουμε όσα υλικά γίνεται, να φτιάχνουμε όλα τα προϊόντα έτσι, ώστε όλα τα υλικά τους να μπορούν να ανκυκλωθούν.*

Γ΄ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

οι νέοι... οφείλουν να δείξουν μεγαλύτερη τόλμη και αποφασιστικότητα.

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

4. Ο συγγραφέας έδωσε το κείμενο 3 να δημοσιευτεί σε γνωστό οικολογικό περιοδικό, συνοδευόμενο από την παρακάτω περίληψη:

«Το κείμενο αναφέρεται στη μεγάλη κατανάλωση φυσικών πόρων σήμερα, η οποία βλάπτει το φυσικό περιβάλλον και επιβάλλει τη λήψη άμεσων μέτρων. Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή παρουσιάζεται η κατάσταση στο παρελθόν, όταν οι άνθρωποι ζούσαν κοντά στη φύση και χρησιμοποιούσαν μόνο ανανεώσιμους φυσικούς πόρους. Μετά τη βιομηχανική επανάσταση όμως και την εγκατάσταση σε μεγάλες πόλεις, ανακαλύφτηκαν ποικίλες μηχανές γρήγορης παραγωγής προϊόντων, ιδρύθηκαν εργοστάσια και φτιάχτηκαν λιπάσματα και φυτοφάρμακα για αύξηση των αγροτικών προϊόντων. Τότε η βιομηχανία στράφηκε στους ορυκτούς πόρους, που δίνουν εύκολη και φτηνή ενέργεια, και εγκατέλειψε τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειες, που δίνουν λιγότερη ενέργεια. Το κείμενο ολοκληρώνεται με την παρουσίαση προτάσεων για περιορισμό της σπατάλης πόρων, την ανακύκλωση και τη χρήση περισσότερων ανανεώσιμων φυσικών πόρων».

- **Προσέξτε στην περίληψη αυτή την εισαγωγή και τους τρόπους με τους οποίους το κείμενο αποκτά συνοχή.**

• Στην εισαγωγή της περίληψης παρουσιάζεται το θέμα: *Το κείμενο αναφέρεται στη μεγάλη κατανάλωση φυσικών πόρων σήμερα, η οποία βλάπτει το φυσικό περιβάλλον και επιβάλλει τη λήψη άμεσων μέτρων.*

• Το κείμενο αποκτά συνοχή με τη χρήση συνδετικών λέξεων και φράσεων: *Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή παρουσιάζεται, όμως, Τότε, Το κείμενο ολοκληρώνεται.*

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

1. Υποθέστε ότι ως πρόεδρος των ΗΠΑ απαντάτε στα επιχειρήματα του αρχηγού των Ινδιάνων. Γράψτε μία παράγραφο (60-70 λέξεις) με επιχειρήματα που θα «απαντούν» στις σκέψεις του Ινδιάνου αρχηγού.

Οι πολιτισμένες κοινωνίες έχουν νόμους, ο βασικότερος ίσως από τους οποίους είναι ο νόμος της ιδιοκτησίας. Η γη ανήκει στους ανθρώπους που την κατοικούν και συνεπώς έχουν το δικαίωμα να την πωλούν και να την αγοράζουν. Η φύση είναι για όλους μας ιερή και τη σεβόμαστε, όμως χρειαζόμαστε τους πόρους που μας προσφέρει. Δε θεωρούμε τη γη εχθρό που πρέπει να κατακτήσουμε και να καταστρέψουμε, αλλά βλέπουμε σ' αυτή τη δυνατότητα να βελτιώσουμε τη ζωή μας. Ζητάμε να αγοράσουμε τη γη σας όχι από πλεονεξία αλλά επειδή την έχουμε ανάγκη, καθώς, όπως όλοι οι άνθρωποι, χρειαζόμαστε ένα χώρο για να ζούμε και να εργαζόμαστε.

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

2. Παρατηρώντας τις τέσσερις εικόνες του κειμένου 10, καταγράψτε πόσα και ποια επιχειρήματα χρησιμοποιεί η μητέρα της Μαφάλντα.

Η μητέρα της Μαφάλντα, για να αιτιολογήσει ότι το μέρος που θα πάνε διακοπές είναι «*υπέροχο*», χρησιμοποιεί το επιχείρημα ότι έχει «*καταπληκτικές λίμνες που έχουν γύρω τους βουνά και δάση*».

[**Σημ.:** Η φράση «*Ο Θεούλης τις έκανε όλες αυτές τις ομορφιές*» δεν είναι επιχείρημα, αλλά απάντηση στην ερώτηση «*Και ποιος τα έκανε όλ' αυτά τα όμορφα πράγματα;*»]

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

3. Γράψτε μία παράγραφο (70-80 λέξεις) με την παρακάτω θεματική πρόταση. Στην ανάπτυξη (λεπτομέρειες) χρησιμοποιήστε στοιχεία και από το κείμενο 11.
Θεματική πρόταση: *Ποιο μεταφορικό μέσο συμφέρει να χρησιμοποιήσω για να μη βλάπτεται το περιβάλλον;*

Ποιο μεταφορικό μέσο συμφέρει να χρησιμοποιήσω για να μη βλάπτεται το περιβάλλον; Είναι ένα ερώτημα το οποίο θα έπρεπε να μας απασχολεί όλους στη σημερινή εποχή, που το περιβάλλον είναι ιδιαίτερα επιβαρημένο από τους ρύπους των μηχανημάτων και των αυτοκινήτων. Σύμφωνα με μια μακροχρόνια ευρωπαϊκή έρευνα, το περιβαλλοντικό κόστος των μεταφορών είναι τεράστιο. Τα μέσα μεταφοράς που βλάπτουν περισσότερο το περιβάλλον είναι τα πετρελαιοκίνητα ταξί και τα συμβατικά αυτοκίνητα. Αντίθετα, ελάχιστο περιβαλλοντικό κόστος έχουν το μετρό και το τρόλεϊ. Είναι, λοιπόν, απαραίτητο να αλλάξουμε τις καθημερινές μας συνήθειες και να χρησιμοποιούμε τα ηλεκτροκίνητα μέσα μαζικής μεταφοράς.

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

4. Γράψτε μία παράγραφο (80 λέξεις) στην οποία θα εξηγείτε στους γονείς σας γιατί πρέπει να αγοράζουν ποτά, αναψυκτικά κτλ. σε γυάλινη συσκευασία.

Αν θέλουμε να προστατέψουμε το περιβάλλον, είναι προτιμότερο να αγοράζουμε ποτά και αναψυκτικά σε γυάλινα μπουκάλια, γιατί μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλές φορές αντί να πετάγονται στα σκουπίδια. Με τον τρόπο αυτό περιορίζουμε τον όγκο των απορριμμάτων που βλάπτουν την ανθρώπινη υγεία και κυρίως αποφεύγουμε τη σπατάλη φυσικών πόρων και ενέργειας για την παραγωγή νέων συσκευασιών όπως συμβαίνει με τις συσκευασίες μιας χρήσης. Επιπλέον το γυαλί, σε αντίθεση με το πλαστικό, είναι ανακυκλώσιμο υλικό, που δεν επιβαρύνει το φυσικό περιβάλλον.

Λεξιλόγιο επιχειρηματολογίας

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

1. Εντοπίστε και καταγράψτε λέξεις και φράσεις που χρησιμοποιούνται στα παραπάνω κείμενα επιχειρημάτων για τη σύνδεση των προτάσεων και των παραγράφων.

Κείμενο 9
Συνδετικές λέξεις και φράσεις: *ωστόσο*, επανάληψη του ερωτηματικού επιρρήματος *πώς*, επανάληψη της αντωνυμίας *κάθε*.
Κείμενο 11
Συνδετικές λέξεις και φράσεις: επανάληψη της φράσης *το περιβαλλοντικό κόστος*, *Ακολουθούν*.

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

2. Συνεχίστε τη συλλογή λεξιλογίου, όπως στην προηγούμενη ενότητα.

Γενικό λεξιλόγιο για τη φύση	**Ειδικό λεξιλόγιο για φυσικούς πόρους-ενέργεια**
ακτές, λόφοι, γραφικές παραλίες, διαδρομές, άγριο τοπίο, έντονη / πυκνή βλάστηση, πευκώνας, φιδίσιος δρόμος, φυλλωσιές, τιτιβίσματα, ξέφωτα, ουρανός, θάλασσα, βοτσαλωτές παραλίες, χωματόδρομοι, φώκια, ξερονήσι, ρυπαίνω, φυσικό περιβάλλον, καταστρέφω, βουνά, κατάφυτος, ελιές, κόλπος, όχθες ποταμού, μπούφος, νυχτόβιο αρπακτικό πουλί, κουκουβάγια, κυνήγι, ελάφι, αφανισμός, ζώα που απειλούνται με εξαφάνιση, οικολογικό κίνημα, κινητοποιούμαι, υδρόβιος, Greenpeace, φάλαινες, κύμα, θύελλα, πέλαγος, χείμαρρος, γη, πευκοβελόνα, δάσος, έρημος, λίμνη	καταναλώνω, εξαντλώ, τρεχούμενο νερό, άνεμοι, βασικές ανάγκες, ανακύκλωση, ανανεώσιμοι πόροι, ατμός, ηλεκτρισμός, ηλεκτρικές μηχανές, μέταλλα, ορυκτοί φυσικοί πόροι, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, σπατάλη, ανακυκλώνω, γυαλί, μεταλλικά κουτιά, χάρτινα είδη, ξαναχρησιμοποιώ, περιβαλλοντικός, Εργαστήριο Βιομηχανικής και Ενεργειακής Οικονομίας, επιπτώσεις στην ανθρώπινη υγεία, περιβαλλοντικό κόστος, πετρελαιοκίνητος, βενζινοκίνητος, καταλυτικό αυτοκίνητο, υγραέριο, μετρό, τρόλεϊ

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

- **Στην περιοχή σας οργανώνεται από το Δήμο και διάφορες οικολογικές ομάδες μια εκστρατεία διαφώτισης των πολιτών για τη μείωση της ρύπανσης και των σκουπιδιών. Η τάξη σας ανέλαβε να γράψει ένα κείμενο τεσσάρων παραγράφων, το οποίο θα απευθύνεται στους μεγαλύτερους συμπολίτες σας. Αφού περιγράψετε την κατάσταση, να τους προτείνετε τρόπους με τους οποίους θα βοηθήσουν να αντιμετωπιστεί το πρόβλημα της ρύπανσης και των σκουπιδιών στην πόλη σας.**

Ανοιχτή επιστολή προς τους δημότες Ξυλοκάστρου

Αγαπητοί δημότες του Ξυλοκάστρου

Είμαστε οι μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Μελισσίων. Θέλουμε να επι-

κοινωνήσουμε μαζί σας και να μιλήσουμε για ένα θέμα που μας απασχολεί εδώ και αρκετό καιρό. Είναι το θέμα των πολλών-πολλών-πολλών απορριμμάτων. Καθημερινά παρακολουθούμε τους δρόμους, τις πλατείες μας, την παραλία μας, πλημμυρισμένα με σκουπίδια. Η μητέρα φύση εκλιπαρεί για βοήθεια. Τα λουλούδια, τα δέντρα, τα ζώα μάς φωνάζουν να κινητοποιηθούμε. Εμείς θα μείνουμε αμέτοχοι; Όχι! Δεν μπορούμε να μη δράσουμε!

Αγαπητοί συνδημότες, ελάτε να βοηθήσουμε τη φύση μας. Ένας-ένας, αλλά και όλοι μαζί, ας αναλάβουμε τις ευθύνες που μας αναλογούν συνολικά αλλά και στον καθένα μας χωριστά. Όχι! Δε φταίνε για όλα οι άλλοι. Ας κάνουμε την αυτοκριτική μας και ας αποφασίσουμε:

ΝΑ ΜΗ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΜΕ ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ:

Να μην ξοδεύουμε αλόγιστα τα προϊόντα της φύσης μας, γιατί δεν είναι απεριόριστα.

Να μη χρησιμοποιούμε προϊόντα μιας χρήσης.

Να μην αγοράζουμε προϊόντα σε μικρές συσκευασίες.

Να μην αγοράζουμε συσκευασμένα προϊόντα, όταν αυτό δεν είναι απαραίτητο.

Να μη χρησιμοποιούμε σακούλες νάιλον για τα ψώνια μας, αλλά να έχουμε πάνινες, για πολλές χρήσεις.

Να μην πετάμε τα καινούργια αντικείμενα, αν μπορούμε να τα χρησιμοποιήσουμε πάλι.

Να ανακυκλώνουμε το χαρτί, το γυαλί και το αλουμίνιο, γιατί έτσι κάνουμε οικονομία στα υλικά της φύσης.

ΝΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΜΑΣΤΕ ΣΩΣΤΑ ΤΑ ΣΚΟΥΠΙΔΙΑ ΠΟΥ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΥΜΕ:

Να πετάμε τα σκουπίδια μας μέσα στους κάδους και όχι δίπλα από αυτούς.

Να πετάμε τα σκουπίδια μας σε σακούλες και όχι σκόρπια μέσα στους κάδους.

Να διατηρούμε καθαρούς τους δημόσιους χώρους.

Να μαζεύουμε τα σκουπίδια μας όταν πηγαίνουμε εκδρομή στο δάσος.

Να διατηρούμε καθαρή την παραλία μας, γιατί εμείς την απολαμβάνουμε.

Να μην πετάμε σκουπίδια από στο μπαλκόνι μας ή από το παράθυρό μας.

Να μην πετάμε σκουπίδια από το παράθυρο του αυτοκινήτου, όταν ταξιδεύουμε.

Να συμμετέχουμε σε ομάδες εθελοντών καθαριότητας του δήμου μας.

Να μη βγάζουμε τα σκουπίδια μας όταν απεργούν για κάποιο λόγο οι υπάλληλοι του δήμου μας.

Να θυμόμαστε ότι:

– η Γη μας είναι ένα καράβι που ταξιδεύει στο σύμπαν και έχει συγκεκριμένα εφόδια. Αν εμείς τα καταναλώσουμε αλόγιστα, θα ναυαγήσουμε στον ωκεανό του υπερκαταναλωτισμού μας,

–η Γη μας είναι ένας θησαυρός που τον «κληρονομήσαμε από τις επόμενες γενιές» και οφείλουμε να παραδώσουμε αφού τον αξιοποιήσουμε και όχι αφού τον εκμεταλλευτούμε.

Οι σκουπιδοφάγοι-φυσιολάτρες του Δημοτικού Σχολείου και Νηπιαγωγείου Μελισσίου, μία από τις περιβαλλοντικές ομάδες του Προγράμματος «Φύση χωρίς σκουπίδια»

Ελληνική Εταιρεία Προστασίας της Φύσης

Πολυτροπικότητα

Πολυτροπικό κείμενο (συνδυάζει εικόνα και λόγο)

σελ. 57 σχολ. βιβλίου

1. Ποιες από τις λειτουργίες της εικόνας, τις οποίες διαβάσατε παραπάνω (*Οι πρώτες μου γνώσεις για την πολυτροπικότητα*), επιτελεί κάθε εικόνα από αυτές που συνοδεύουν τα κείμενα 12 και 13;

Στο κείμενο 12 οι δύο εικόνες (φωτογραφίες) που απεικονίζουν ένα λύκο ενισχύουν το μήνυμα του κειμένου που επιδιώκει να ευαισθητοποιήσει το κοινό για ένα είδος που απειλείται με εξαφάνιση. Στο κείμενο 13 ο χάρτης συμπληρώνει το νόημα των λέξεων (*Πώς να πάτε:* οδηγίες σχετικά με τη μετάβαση στη Μηλιά), ενώ οι υπόλοιπες εικόνες (φωτογραφίες) κάνουν το κείμενο πιο ελκυστικό.

σελ. 57 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε φωτογραφίες και χάρτη μιας ήσυχης παραλίας από τη μια και ενός πολυσύχναστου τουριστικού θέρετρου από την άλλη. • Γράψτε τα αντίστοιχα κείμενα και φτιάξτε δύο αποσπάσματα οδηγών διακοπών που να έχουν τη μορφή του κειμένου 13. Τα κείμενά σας θα ενσωματωθούν σε πόστερ που φτιάχνει η τάξη σας (βλ. *Διαθεματική εργασία* στο τέλος της ενότητας).

ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΑΚΟΠΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΣΤΑΦΥΛΟ – ΣΚΟΠΕΛΟΣ

Πώς να πάτε

Ξεκινώντας από τη Χώρα, από τον κεντρικό δρόμο, θα κατευθυνθείτε νότια και σε 4 χιλ. περίπου θα βρεθείτε στο μαγευτικό όρμο του Στάφυλου.

Τι να κάνετε
Θα κολυμπήσετε στα πεντακάθαρα νερά του Στάφυλου, σε ένα κατάφυτο ειδυλλιακό περιβάλλον με πολλές σπηλιές και απόκρημνους βράχους. Θα δοκιμάσετε φρέσκο ψάρι και τοπικά πιάτα σε κάποια από τις ταβέρνες της περιοχής.

Πού θα μείνετε
Στο Στάφυλο λειτουργούν τα ξενοδοχεία «Αριάδνη» και Όστρια (Γ΄ κατ.) και τα ενοικιαζόμενα δωμάτια «Έλενα», «Διαμαντής» και «Irene » με άνετο πάρκινγκ και πλήρη εξοπλισμό.

ΟΔΗΓΟΣ ΔΙΑΚΟΠΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΚΟΥΚΟΥΝΑΡΙΕΣ – ΣΚΙΑΘΟΣ

Πώς να πάτε
Οι Κουκουναριές, η περίφημη παραλία της Σκιάθου, βρίσκονται 13 χλμ. νοτιοδυτικά από την πόλη της Σκιάθου. Μπορείτε να προσεγγίσετε την παραλία ακολουθώντας το οδικό δίκτυο του νησιού ή ακτοπλοϊκώς.

Τι να κάνετε
Οι Κουκουναριές συγκεντρώνουν πλήθος Ελλήνων και ξένων τουριστών, αφού πρόκειται για μία από τις ωραιότερες παραλίες της Μεσογείου. Μπορείτε να κολυμπήσετε στην καταγάλανη θάλασσα απολαμβάνοντας το δάσος που την περιβάλλει και τη χρυσή αμμώδη παραλία, να φάτε και να διασκεδάσετε στα εστιατόρια και τα υπαίθρια μπαρ της περιοχής ή να ασχοληθείτε με θαλάσσια σπορ.

Πού θα μείνετε
Στις Κουκουναριές λειτουργούν κάμπινγκ, και ξενοδοχεία κάθε κατηγορίας. Μπορείτε να επιλέξετε μεταξύ των «Skiathos Palace» (Κατ. Lux), «Μυρτιά» (Α΄κατ.), «Κάραβος» (Β΄κατ.) και «Golden Beach» (Γ΄ κατ.)

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Υπάρχουν τρία είδη κειμένου: **α. περιγραφικά**
  β. αφηγηματικά
  γ. πολυτροπικά

- Η περιγραφή συνδέεται με το **χώρο**.
- Σε ένα κείμενο μπορεί να περιγραφεί: ένα τοπίο
  ένα πρόσωπο
  ένα αντικείμενο
  ένα φαινόμενο

- Η αφήγηση συνδέεται με το **χρόνο** και χαρακτηριστικό της γνώρισμα είναι η χρήση λέξεων ή φράσεων που δείχνουν **τη χρονική σειρά των γεγονότων και την αιτιολογική σχέση μεταξύ τους**.
- Κείμενα επιχειρημάτων χρησιμοποιούμε για να **για να υποστηρίξουμε τις θέσεις μας ή για να αντικρούσουμε τις θέσεις των άλλων**.
- Πολυτροπικά ονομάζονται τα κείμενα που συνδυάζουν **εικόνα και λόγο**.

- Με την περίληψη **συμπυκνώνεται** το βασικό περιεχόμενο ενός κειμένου.
- Για να γράψουμε την περίληψη ενός κειμένου:
  α. διαβάζουμε προσεκτικά το κείμενο (ε)
  β. εντοπίζουμε το κεντρικό θέμα του κειμένου (β)
  γ. υπογραμμίζουμε τις βασικές λέξεις κάθε παραγράφου (α)
  δ. γράφουμε πλαγιότιτλους σε κάθε παράγραφο (δ)
  ε. γράφουμε την περίληψη (γ)

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ταξίδι στον κόσμο της φύσης

Κείμενο α: *Δύο ώρες πάνω από το Αιγαίο*

Η θάλασσα ήταν γαλήνια και λαμποκοπούσε από τ' αναρίθμητα διαμάντια των ακτίνων του ήλιου. Μικρές ψαρόβαρκες μ' άσπρα πανιά την αυλάκωναν σ' όλες τις κατευθύνσεις. Βλέπαμε μικρά ξερονήσια ψημένα απ' τον ήλιο κι αριστερά μας έναν ωραίο κόλπο με χαμηλές βουνοσειρές. Ανάμεσα σ' αυτές και στα ξερονήσια σχηματιζόταν ένας θαλάσσιος διάδρομος, μια γλαυκή λεωφόρος όπου διασταυρώνονταν μικρά καΐκια. Το χρώμα της θάλασσας ήταν ονειρικά γαλανό· γαλανό, όπως όταν την κοιτάζει κανένας από το φεγγίτη ενός βυθισμένου υποβρυχίου. Κοντά στις ακρογιαλιές άσπριζαν κάτω από την επιφάνεια των νερών οι ξέρες. Βρισκόμαστε στο σουνιακό ακρωτήριο. Τα στρογγυλά πεύκα του φαίνονταν μικροσκοπικά σαν τα δέντρα των παιδικών παιχνιδιών, μερικές τέντες κατασκηνώσεων έδιναν την εντύπωση πεταλίδων και οι διασκορπισμένες εδώ κι εκεί επαύλεις έκαναν μικρούς άσπρους κύβους μέσα στην πρασινάδα. Δεξιά μας βλέπαμε τώρα τον αρχαίο ναό του Ποσειδώνος, που στεφανώνει το ακρωτήριο, σαν ένα μεγάλο παραλληλόγραμμο ισοπεδωμένου εδάφους, που στο μέσο του οι άσπρες κολόνες ήταν παραταγμένες σαν στρατιωτάκια. Ο υπέροχος αυτός εξώστης, πάνω στο Αιγαίο, όπου ο Πλάτων ευχαριστιότανε να πηγαίνει με τους μαθητές του, φαινόταν, από το ύψος από το οποίο τον ατενίζαμε, κάτι το εντελώς πλατυσμένο και ασήμαντο. Αντίθετα, ό,τι είχε μαγευτική γραφικότητα ήταν οι διάφορες γλώσσες γης που εισχωρούσαν στη θάλασσα ίσαμε το Λαύριο, που απλωνόταν στο βάθος του ορίζοντα μαυρισμένο απ' την καπνιά των ανθρακωρυχείων του...

Κώστας Ουράνης, *Ταξίδια: Ελλάδα*

Κείμενο β: *Το αγριόγιδο*

Αγριόγιδο

Είναι είδος εξειδικευμένο στη ζωή των βουνών –όπως και η γίδα– με την οποία δεν έχει καμία συγγένεια. Το μακρύ χειμερινό τρίχωμα, τα δυνατά πόδια που καταλήγουν σε δύο ευκίνητες χηλές, η εξαιρετικά μεγάλη καρδιά (μεγαλύτερη από την ανθρώπινη!), είναι όλα προσαρμογές στο μεγάλο υψόμετρο. Ξεχωρίζει εύκολα από τα όμοια με γάντζους κέρατα και από τις σκούρες γραμμώσεις στο άσπρο μέτω-

πο, που σχηματίζουν ένα μοναδικό για κάθε άτομο σχέδιο και βοηθούν τα αγριόγιδα να αναγνωρίζονται μεταξύ τους. Το καλοκαίρι είναι εύκολο να συναντήσει κανείς, ανάμεσα στις αλπικές κορυφές του Ολύμπου, κοπάδια 3-15 θηλυκών και νεαρών. Τα αρσενικά κυκλοφορούν μόνα και σφυρίζουν όταν αντιληφθούν κίνδυνο. Συνήθως, συναντάμε αγριόγιδα κοντά σε γκρεμούς, όχι γιατί δεν μπορούν να ζήσουν σε ένα ομαλό βουνό, αλλά επειδή βρίσκουν στους γκρεμούς καταφύγιο από τους θηρευτές. Για τα αγριόγιδα του Ολύμπου, ο άνθρωπος είναι πολύ πιο επικίνδυνος από το λύκο, το φυσικό εξολοθρευτή τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι στον Όλυμπο ζουν μόλις 100 περίπου αυστηρά προστατευόμενα αγριόγιδα, ενώ στις Άλπεις υπάρχουν 380.000 αγριόγιδα που θεωρούνται νόμιμα θηράματα και κυνηγιούνται με μέτρο.

Θεσσαλονίκη: Μια οικοτουριστική αφετηρία,
Οικοτουρισμός στην Ελλάδα

Κείμενο 3: *Οι δολοφόνοι του πλανήτη*

Ήταν όλοι τους εκεί: 2.200 αντιπρόσωποι από 200 χώρες του πλανήτη, πλήθος ηχηρών ονομάτων της επιστήμης και εκατοντάδες μέλη οικολογικών οργανώσεων, σε ένα χολιγουντιανό χάπενινγκ για τη σωτηρία της Γης από το φαινόμενο του θερμοκηπίου. Όλος ο παγκόσμιος θίασος επί σκηνής στο Κιότο (Ιαπωνία). Οι καλοί (υπάρχουν και τέτοιοι), οι κακοί (οι περισσότεροι) της παράστασης να απαγγέλλουν τους ρόλους τους και γκεστ σταρ ο αντιπρόεδρος των ΗΠΑ, μεγαλύτερου παραγωγού ρυπογόνων ουσιών, στο ρόλο του πράσινου ιππότη-προστάτη της Οικολογίας, να προσπαθεί να πείσει τους θεατές της παράστασης ότι οι ΗΠΑ δεν είναι με τους κακούς.

Β. Μουλόπουλος, εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*

Περιγραφή
Είδη, στοιχεία και λεξιλόγιο περιγραφής

1. Α. Μελετήστε το κείμενο α. Ο συγγραφέας δίνει την εντύπωση ότι μένει ακίνητος σε ένα σημείο και από εκεί περιγράφει ή κινείται στο χώρο; Ποια πορεία ακολουθεί η περιγραφή του; **Β.** Μπορείτε να καταλάβετε σε τι είδους όχημα βρίσκεται ο συγγραφέας;

2. Α. «*Η θάλασσα ήταν γαλήνια... στην πρασινάδα*» (κείμ. α): Να αντικαταστήσετε όσα επίθετα και ρήματα του αποσπάσματος μπορείτε με άλλα που έχουν αντίθετη σημασία. **Β**. Αφού ξαναδιαβάσε-

τε το κείμενο στη νέα εκδοχή του, σημειώστε τι παρατηρείτε ως προς το νόημά του.

3. Να καταγράψετε τα επίθετα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας του κειμένου β για να περιγράψει το αγριόγιδο.

Αφήγηση
Στοιχεία και είδη αφήγησης – Λεξιλόγιο αφηγηματικών κειμένων

1. Να καταγράψετε τα ρήματα που χρησιμοποιεί στην αφήγηση του κειμένου γ ο συγγραφέας και να τα γράψετε στο τρίτο ενικό πρόσωπο του αορίστου.
2. Στο κείμενο γ ο συγγραφέας χρησιμοποιεί για τον αντιπρόεδρο των ΗΠΑ τις λέξεις *πράσινος ιππότης-προστάτης της Οικολογίας*. Το εννοεί ή θέλει να πει κάτι άλλο; Πώς θα χαρακτηρίζατε το ύφος του κειμένου;

Επιχειρηματολογία
Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων
Περίληψη – Πολυτροπικότητα

1. Υποθέστε ότι είστε ο συγγραφέας του κειμένου **γ** και προσπαθείτε να πείσετε τους αναγνώστες σας ότι οι ΗΠΑ «*είναι με τους κακούς*» χρησιμοποιώντας ένα επιχείρημα από το κείμενο γ.
2. Να γράψετε έναν άλλο τίτλο για καθένα από τα κείμενα α, β, γ.
3. Ποια στοιχεία θα προσθέτατε στα κείμενα α και β για να τα κάνετε πολυτροπικά;

ενότητα 4η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός

Τι είναι η ονοματική φράση και ποια η λειτουργία της στην πρόταση

❑ Η **πρόταση** είναι το κύριο συστατικό-βασική μονάδα κάθε κειμένου. Κάθε πρόταση αποτελείται από δύο βασικά μέρη:

• την **ονοματική φράση** (ΟΦ) στην οποία η κεντρική λέξη είναι ένα **ουσιαστικό**,

π.χ. *Η πρόσληψη γάλακτος* *είναι μέτρια*
ΟΦ

• τη **ρηματική φράση** (ΡΦ) στην οποία κεντρική λέξη είναι ένα **ρήμα**,

π.χ. *Η πρόσληψη γάλακτος* *είναι μέτρια*
ΡΦ

Η ονοματική φράση μπορεί να έχει:

• **απλή μορφή** → άρθρο + ουσιαστικό
π.χ. *ο άνεμος*

• **διευρυμένη μορφή** → άρθρο + επίθετο + ουσιαστικό
π.χ. *ο δυνατός άνεμος*

Η διευρυμένη μορφή της ΟΦ μπορεί να περιλαμβάνει οποιοδήποτε άλλο μέρος του λόγου που μπορεί να λειτουργήσει ως συμπλήρωμα ή προσδιορισμός του ουσιαστικού, όπως αριθμητικό, αντωνυμία ή ολόκληρη ονοματική πρόταση,

π.χ. *Ο δυνατός άνεμος, που ερχόταν από τα ανατολικά,* *έπαιρνε τις στέγες των σπιτιών.*
ΟΦ

✔ Η ονοματική φράση επιτελεί πολλές **λειτουργίες** στις προτάσεις. Μπορεί να λειτουργεί ως:

• **Υποκείμενο** του ρήματος, δηλώνει δηλαδή *ποιος* ενεργεί ή δέχεται μια ενέργεια ή βρίσκεται σε μια κατάσταση, και βρίσκεται σε πτώση ονομαστική, π.χ. *Οι γονείς* θα πρέπει να δείξουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τη διατροφή των παιδιών τους.

• **Κατηγορούμενο** του υποκειμένου ή του αντικειμένου και βρίσκεται σε πτώση ονομαστική ή αιτιατική,
π.χ. Η πρόσληψη γάλακτος είναι *μέτρια.*
• **Αντικείμενο** του ρήματος, δηλώνει δηλαδή το πρόσωπο ή το πράγμα στο οποίο πηγαίνει η ενέργεια του ρήματος, και βρίσκεται σε πτώση αιτιατική ή γενική,
π.χ. Προτιμάτε *ψωμί ολικής αλέσεως.*
• **Συμπλήρωμα πρόθεσης**, εξαρτάται δηλαδή από μια πρόθεση, και βρίσκεται σε πτώση αιτιατική,
π.χ. Να τρώτε με *τη συντροφιά προσφιλών προσώπων.*
• **Συμπλήρωμα άλλης ονοματικής φράσης** και βρίσκεται συνήθως σε πτώση γενική, π.χ. Η κατανάλωση *τυριού* είναι υψηλή.
✔ Η ρηματική φράση αποτελείται από το ρήμα και τα συμπληρώματα και τους προσδιορισμούς του. Σε μια ρηματική φράση μπορεί να εμπεριέχεται μια ονοματική φράση, π.χ.:

Ο δυνατός άνεμος, έπαιρνε τις στέγες των σπιτιών

ΟΦ ΟΦ

ΡΦ

Επιθετικός προσδιορισμός

❑ Η κύρια και πρωταρχική λειτουργία ενός επιθέτου είναι να προσδιορίζει ένα ουσιαστικό, να του δίνει δηλαδή μια μόνιμη ιδιότητα. Στην περίπτωση αυτή το επίθετο λειτουργεί ως **επιθετικός προσδιορισμός**, π.χ. *ισορροπημένη* διατροφή
✔ Το επίθετο συμφωνεί με το ουσιαστικό που προσδιορίζει ως προς το **γένος**, τον **αριθμό** και την **πτώση**, π.χ. οι *διατροφικές* συνήθειες, των *υγιών* ατόμων, τους *δροσερούς* χυμούς

Θέση του επιθέτου
• Η κανονική θέση του επιθέτου όταν λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός είναι **πριν** από το ουσιαστικό, π.χ. *φρέσκα* φρούτα
• Όταν το ουσιαστικό συνοδεύεται από άρθρο, το επίθετο μπαίνει **ανάμεσα** στο άρθρο και το ουσιαστικό π.χ. τα *φρέσκα* φρούτα
• Σε περιπτώσεις που το ουσιαστικό συνοδεύεται από οριστικό άρθρο και θέλουμε να δώσουμε ιδιαίτερη έμφαση στον επιθετικό προσδιορισμό, τοποθετούμε το επίθετο μετά το ουσιαστικό και επαναλαμβάνουμε το άρθρο, π.χ. τα φρούτα *τα φρέσκα*

✔ Εκτός από τα επίθετα, ως επιθετικοί προσδιορισμοί λειτουργούν και άλλα μέρη του λόγου:
– **μετοχές παθητικού παρακειμένου**, π.χ. *μαγειρεμένο* φαγητό
– **αντωνυμίες**, π.χ. μια *τέτοια* διατροφή
– **επιρρήματα**, π.χ. ο *πάνω* όροφος
– **αριθμητικά**, π.χ. *τρεις* συνταγές
– **ουσιαστικά**, π.χ. *γυναίκα* αεροπόρος

Ουσιαστικοποίηση επιθέτου

Κάποιες φορές το ουσιαστικό παραλείπεται επειδή εννοείται εύκολα, και τότε το επίθετο λειτουργεί ως πυρήνας της ονοματικής φράσης, επιτελεί δηλαδή τη λειτουργία του ουσιαστικού ως υποκειμένου, αντικειμένου κ.λπ.

π.χ . – Θέλεις το *μεγάλο* ποτήρι; (το επίθετο λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός)
– Όχι, δώσε μου το *μικρό*. (το επίθετο λειτουργεί ως αντικείμενο του ρήματος)

✔ Ουσιαστικοποιημένα επίθετα όπως *ο χημικός, η Φυσική, ο αναρχικός, το γλυκό, το καλό, το κακό* κ.λπ. χρησιμοποιούνται ευρύτατα στο γραπτό και τον προφορικό λόγο.

Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων

Κλίση ουσιαστικών

❑ **Ουσιαστικό** ονομάζεται η λέξη που δηλώνει ένα πρόσωπο, ζώο, πράγμα ή μια αφηρημένη έννοια, π.χ. *άνθρωπος, δέντρο, μέλισσα, τραπέζι, αγάπη, ελπίδα*

✔ Τα ουσιαστικά διαφοροποιούνται μορφολογικά (ως προς τις καταλήξεις τους) ανάλογα με το γραμματικό τους γένος σε **αρσενικά**, **θηλυκά** και **ουδέτερα**.

Το γραμματικό γένος άλλοτε συμπίπτει με το φυσικό γένος του ουσιαστικού και άλλοτε όχι. Για παράδειγμα, το ουσιαστικό *η γυναίκα* έχει φυσικό και γραμματικό γένος θηλυκό, ενώ *το κορίτσι* έχει φυσικό γένος θηλυκό αλλά γραμματικό γένος ουδέτερο.

✔ Τα ουσιαστικά έχουν δύο αριθμούς:
• τον **ενικό** (όταν αναφερόμαστε σε ένα)
• τον **πληθυντικό** (όταν μιλάμε για πολλά)

Είναι κλιτά μέρη του λόγου, σχηματίζουν δηλαδή πτώσεις (ονομα-

στική, γενική, αιτιατική, κλητική) από τις οποίες οι τρεις πρώτες λέγονται βασικές:

- η **ονομαστική** είναι η πτώση που απαντά στο ερώτημα *ποιος, ποια, ποιο* ενεργεί ή παθαίνει ή βρίσκεται στην κατάσταση που δηλώνει το ρήμα
- η **γενική** είναι η πτώση που απαντά στο ερώτημα *τίνος* (*ποιου, ποιας, ποιου*)
- η **αιτιατική** είναι η πτώση που απαντά στο ερώτημα *τι* (*ποιον, ποια, ποιο*)
- η **κλητική** είναι η πτώση με την οποία καλούμε ή προσφωνούμε κάποιον, κάποια, κάτι.

Τα ουσιαστικά έχουν

τρία γένη	**δύο αριθμούς**	**τέσσερις πτώσεις**
αρσενικό θηλυκό ουδέτερο	ενικός αριθμός πληθυντικός αριθμός	ονομαστική γενική αιτιατική κλητική

✔ Τα ουσιαστικά, ανάλογα με τον αριθμό των καταλήξεων που παρουσιάζουν στις βασικές τους πτώσεις, χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες:

- **δικατάληκτα**, όταν στις βασικές πτώσεις κάθε αριθμού παρουσιάζουν δύο διαφορετικές καταλήξεις,

π.χ. *ο κανόν**ας**, του κανόν**α**, τον κανόν**α**, κανόν**α***
(εν. αρ.: *-ας, -α*, πληθ. αρ.: *-ες, -ων*)

- **τρικατάληκτα**, όταν στις βασικές πτώσεις κάθε αριθμού παρουσιάζουν τρεις διαφορετικές καταλήξεις,

π.χ. *η έξοδ**ος**, της εξόδ**ου**, την έξοδ**ο**, οι έξοδ**οι**, των εξόδ**ων**, τις εξόδ**ους***
(εν. αρ.: *-ος, -ου, -ο*, πληθ. αρ.: *-οι, ων, ους*).

Παράλληλα, τα ουσιαστικά διακρίνονται σε:

- **ισοσύλλαβα**, όταν έχουν τον ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις,

π.χ. *η ελ-πί-δα, της ελ-πί-δας, την ελ-πί-δα, οι ελ-πί-δες, των ελ-πί-δων, τις ελ-πί-δες*

- **ανισοσύλλαβα** (όταν ορισμένες πτώσεις εμφανίζουν μία επιπλέον συλλαβή,

π.χ. *το σώ-μα, του σώ-μα-τος, το σώ-μα, τα σώ-μα-τα, των σω-μά-των, τα σώ-μα-τα*

Πίνακας κλίσης ουσιαστικών

ΔΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ						
Ισοσύλλαβα						
ενικός αριθμός						
	αρσενικά		**θηλυκά**		**ουδέτερα**	
ονομ.	*ο*	*κανόνας*	*η*	*αξία*	*το*	*παιδί*
γεν.	*του*	*κανόνα*	*της*	*αξίας*	*του*	*παιδιού*
αιτ.	*τον*	*κανόνα*	*την*	*αξία*	*το*	*παιδί*
κλητ.	–	*κανόνα*	–	*αξία*	–	*παιδί*
πληθυντικός αριθμός						
ονομ.	*οι*	*κανόνες*	*οι*	*αξίες*	*τα*	*παιδιά*
γεν.	*των*	*κανόνων*	*των*	*αξιών*	*των*	*παιδιών*
αιτ.	*τους*	*κανόνες*	*τις*	*αξίες*	*τα*	*παιδιά*
κλητ.	–	*κανόνες*	–	*αξίες*	–	*παιδιά*
Ανισοσύλλαβα						
ενικός αριθμός						
	αρσενικά		**θηλυκά**		**ουδέτερα**	
ονομ.	*ο*	*καφές*	*η*	*γεύση*	*το*	*κρέας*
γεν.	*του*	*καφέ*	*της*	*γεύσης*	*του*	*κρέατος*
αιτ.	*τον*	*καφέ*	*τη*	*γεύση*	*το*	*κρέας*
κλητ.	–	*καφέ*	–	*γεύση*	–	*κρέας*
πληθυντικός αριθμός						
ονομ.	*οι*	*καφέδες*	*οι*	*γεύσεις*	*τα*	*κρέατα*
γεν.	*των*	*καφέδων*	*των*	*γεύσεων*	*των*	*κρεάτων*
αιτ.	*τους*	*καφέδες*	*τις*	*γεύσεις*	*τα*	*κρέατα*
κλητ.	–	*καφέδες*	–	*γεύσεις*	–	*κρέατα*

ΤΡΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ						
Ισοσύλλαβα						
	ενικός αριθμός			**πληθυντικός αριθμός**		
	αρσενικό		**θηλυκό**	**αρσενικό**		**θηλυκό**
ονομ.	*ο*	*σκοπός*	*η* *άνοδος*	*οι*	*σκοποί*	*οι* *άνοδοι*
γεν.	*του*	*σκοπού*	*της* *ανόδου*	*των*	*σκοπών*	*των* *ανόδων*
αιτ.	*το*	*σκοπό*	*την* *άνοδο*	*τους*	*σκοπούς*	*τις* *ανόδους*
κλητ.	–	*σκοπέ*	–	–	*σκοποί*	– *άνοδοι*

Κλίση επιθέτων

❑ Η κλίση του επιθέτου βασίζεται στο κλιτικό σύστημα του ουσιαστικού. Δηλαδή, τα επίθετα κλίνονται όπως και τα ουσιαστικά που έχουν τις ίδιες καταλήξεις (π.χ. το επίθετο *μεγάλος* κλίνεται όπως το ουσιαστικό *άνθρωπος*, το επίθετο *καλή* όπως το ουσιαστικό *διατροφή* κ.λπ.). Εξαιρούνται τα επίθετα που ακολουθούν δική τους κλίση, όπως αυτά με αρσενικό σε *-ύς* (π.χ. *βαρύς*) και *-ής* (π.χ. *θαλασσής*), το επίθετο *πολύς, πολλή, πολύ* και τα επίθετα που προέρχονται από μετοχές της αρχαίας ελληνικής γλώσσας (π.χ. *δηλών, δηλούσα, δηλούν, γεννηθείς, γεννηθείσα, γεννηθέν* κ.ά.).

Βασικές κατηγορίες επιθέτων

• **σε *-ος, -η, -ο***

	ενικός αριθμός			**πληθυντικός αριθμός**		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*καλός*	*καλή*	*καλό*	*καλοί*	*καλές*	*καλά*
γεν.	*καλού*	*καλής*	*καλού*	*καλών*	*καλών*	*καλών*
αιτ.	*καλό*	*καλή*	*καλό*	*καλούς*	*καλές*	*καλά*
κλητ.	*καλέ*	*καλή*	*καλό*	*καλοί*	*καλές*	*καλά*

• **σε *-ος, -α, -ο***

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*πλούσιος*	*πλούσια*	*πλούσιο*	*πλούσιοι*	*πλούσιες*	*πλούσια*
γεν.	*πλούσιου*	*πλούσιας*	*πλούσιου*	*πλούσιων*	*πλούσιων*	*πλούσιων*
αιτ.	*πλούσιο*	*πλούσια*	*πλούσιο*	*πλούσιους*	*πλούσιες*	*πλούσια*
κλητ.	*πλούσιε*	*πλούσια*	*πλούσιο*	*πλούσιοι*	*πλούσιες*	*πλούσια*

• **σε *-ος, -ιά, -ο***

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*γλυκός*	*γλυκιά*	*γλυκό*	*γλυκοί*	*γλυκές*	*γλυκά*
γεν.	*γλυκού*	*γλυκιάς*	*γλυκού*	*γλυκών*	*γλυκών*	*γλυκών*
αιτ.	*γλυκό*	*γλυκιά*	*γλυκό*	*γλυκούς*	*γλυκές*	*γλυκά*
κλητ.	*γλυκέ*	*γλυκιά*	*γλυκό*	*γλυκοί*	*γλυκές*	*γλυκά*

• **σε *-ύς, -ιά, -ύ***

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*βαθύς*	*βαθιά*	*βαθύ*	*βαθιοί*	*βαθιές*	*βαθιά*
γεν.	*βαθιού* *και βαθύ*	*βαθιάς*	*βαθιού*	*βαθιών*	*βαθιών*	*βαθιών*
αιτ.	*βαθύ*	*βαθιά*	*βαθύ*	*βαθιούς*	*βαθιές*	*βαθιά*
κλητ.	*βαθύ*	*βαθιά*	*βαθύ*	*βαθιοί*	*βαθιές*	*βαθιά*

Όμοια κλίνονται: *βαρύς, δασύς, ελαφρύς, μακρύς, παχύς, πλατύς, φαρδύς* κ.λπ.

Προσοχή: Χρησιμοποιούνται επίσης οι λόγιοι τύποι *του βαθέος, οι βαθείς, τους βαθείς.*

• **σε *-ής, -ής, -ές***

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*διεθνής*	*διεθνής*	*διεθνές*	*διεθνείς*	*διεθνείς*	*διεθνή*
γεν.	*διεθνούς*	*διεθνούς*	*διεθνούς*	*διεθνών*	*διεθνών*	*διεθνών*
αιτ.	*διεθνή*	*διεθνή*	*διεθνές*	*διεθνείς*	*διεθνείς*	*διεθνή*
κλητ.	*διεθνή(ς)*	*διεθνής*	*διεθνές*	*διεθνείς*	*διεθνείς*	*διεθνή*

Όμοια κλίνονται: *συνεχής, επιεικής, διαφανής, αμμώδης, ελώδης* κ.λπ.

• **σε *-ής, -ιά, -ί***

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*θαλασσής*	*θαλασσιά*	*θαλασσί*	*θαλασσιοί*	*θαλασσιές*	*θαλασσιά*
γεν.	*θαλασσιού* και *θαλασσή*	*θαλασσιάς*	*θαλασσιού*	*θαλασσιών*	*θαλασσιών*	*θαλασσιών*
αιτ.	*θαλασσή*	*θαλασσιά*	*θαλασσί*	*θαλασσιούς*	*θαλασσιές*	*θαλασσιά*
κλητ.	*θαλασσή*	*θαλασσιά*	*θαλασσί*	*θαλασσιοί*	*θαλασσιές*	*θαλασσιά*

Όμοια κλίνονται επίθετα που σημαίνουν χρώμα: *βυσσινής, κανελής, καφετής, μαβής, μενεξεδής, χρυσαφής* κ.λπ.

• **σε *-ης, -α, -ικο***

	ενικός αριθμός			πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*ζηλιάρης*	*ζηλιάρα*	*ζηλιάρικο*	*ζηλιάρηδες*	*ζηλιάρες*	*ζηλιάρικα*
γεν.	*ζηλιάρη*	*ζηλιάρας*	*ζηλιάρικου*	*ζηλιάρηδων*	–	*ζηλιάρικων*
αιτ.	*ζηλιάρη*	*ζηλιάρα*	*ζηλιάρικο*	*ζηλιάρηδες*	*ζηλιάρες*	*ζηλιάρικα*
κλητ.	*ζηλιάρη*	*ζηλιάρα*	*ζηλιάρικο*	*ζηλιάρηδες*	*ζηλιάρες*	*ζηλιάρικα*

Όμοια κλίνονται:
α) *ακαμάτης, κατσούφης*
β) τα παράγωγα επίθετα σε *-άρης* και *-ιάρης* (*πεισματάρης, γκρινιάρης, ζημιάρης, φοβητσιάρης* κ.λπ.)
γ) επίθετα με β΄ συνθετικό τις λέξεις *λαιμός, μαλλί, μάτι, μύτη, πόδι, φρύδι, χείλι, χέρι* (*μακρολαίμης, κοκκινομάλλης, γαλανομάτης, ψηλομύτης, στραβοπόδης, σμιχτοφρύδης, απλοχέρης* κ.λπ.)

• **το επίθετο *ο πολύς, η πολλή, το πολύ***

	ενικός αριθμός			**πληθυντικός αριθμός**		
	αρσενικό	**θηλυκό**	**ουδέτερο**	**αρσενικό**	**θηλυκό**	**ουδέτερο**
ονομ.	*πολύς*	*πολλή*	*πολύ*	*πολλοί*	*πολλές*	*πολλά*
γεν.	*πολύ*	*πολλής*	*πολύ*	*πολλών*	*πολλών*	*πολλών*
αιτ.	*πολύ*	*πολλή*	*πολύ*	*πολλούς*	*πολλές*	*πολλά*
κλητ.	–	–	–	*(πολλοί)*	*(πολλές)*	*(πολλά)*

Παραγωγή και σύνθεση

❑ Η ελληνική γλώσσα περιλαμβάνει λέξεις που έχουν σχηματιστεί με διάφορους τρόπους. Τα βασικά στοιχεία του λόγου, τα ονόματα και τα ρήματα, διακρίνονται σε:
α) απλά, όταν σχηματίζονται από μία *ρίζα* ή ένα αρχικό θέμα στο οποίο προστίθεται μία κατάληξη, π.χ. *γράφ-ω*
β) μη απλά, όταν σχηματίζονται με παραγωγή ή σύνθεση.
✔ Η **παραγωγή** και η **σύνθεση** είναι οι βασικοί μηχανισμοί με τους οποίους σχηματίζονται νέες λέξεις που εμπλουτίζουν τη γλώσσα, και οι περισσότερες λέξεις της Ελληνικής έχουν σχηματιστεί με αυτούς τους τρόπους.

Παραγωγή ουσιαστικών

❑ **Παραγωγή** ονομάζεται η διαδικασία κατά την οποία προστίθενται στο θέμα παραγωγικά στοιχεία, τα οποία ονομάζονται **προσφύματα.** Τα προσφύματα που βρίσκονται αριστερά από το θέμα λέγονται **προθήματα**, ενώ τα προσφύματα που βρίσκονται δεξιά από το θέμα λέγονται **επιθήματα.**

Συνεπώς, νέες λέξεις μπορούν να παραχθούν με δύο τρόπους:
α΄ τρόπος: στο θέμα της αρχικής λέξης προστίθεται μία νέα, διαφορετι-

κή κατάληξη που ονομάζεται **παραγωγική κατάληξη** ή **επίθημα**, π.χ. το ουσιαστικό *ελληνόπουλο* έχει σχηματιστεί ως εξής: *Έλληνας* > θέμα *ελλην-* + παραγωγική κατάληξη-επίθημα *-όπουλο* > *ελληνόπουλο*
β΄ τρόπος: αριστερά από το θέμα μιας λέξης προστίθεται ένα **πρόθημα** (πρόθεση, το στερητικό *α-* κ.λπ.), π.χ. το ουσιαστικό *διατροφή* έχει σχηματιστεί ως εξής: *τροφή* > πρόθημα *δια* + *τροφή* > *διατροφή*

✔ Τα κυριότερα **προθήματα** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή λέξεων:

αντι-: ***αντι****πρόεδρος*	**από-:** ***απο****κλιμάκωση*	**μετα-:** ***μετα****ποίηση*
παρα-: ***παρα****οικονομία*	**υπερ-:** ***υπερ****κατανάλωση*	**υπο-:** ***υπο****πλοίαρχος*

✔ Τα κυριότερα **επιθήματα-παραγωγικές καταλήξεις** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή ουσιαστικών:

α) που δηλώνουν **πρόσωπο που ενεργεί** ή **επάγγελμα**

-άς: *περιπτερ****άς***	**-έας:** *κουρ****έας***	**-ιάς:** *σκαφτ****ιάς***
-δόρος : *παρκα****δόρος***	**-άρης:** *βαρκ****άρης***	**-ιάρης:** *σκουπιδ****ιάρης***
-ιέρης: *καμαρ****ιέρης***	**-ιέρα:** *καμαρ****ιέρα***	**-ίτης:** *τραπεζ****ίτης***
-ιώτης: *ταξιδ****ιώτης***	**-ίστας:** *μακετ****ίστας***	**-ιστής:** *τραγουδ****ιστής***
-ίστα: *πιαν****ίστα***	**-ίστρια:** *τραγουδ****ίστρια***	**-της:** *ψάλ****της***
-τής: *λυτρω****τής***	**-τζής:** *ταξι****τζής***	**-τζού:** *καφε****τζού***
-τίας: *εγκλημα****τίας***	**-τορας:** *εισπράκ****τορας***	**-τρα:** *πλύσ****τρα***
-τρια: *μαθή****τρια***		

β) που δηλώνουν **τόπο**

-είο: *κρεοπωλ****είο***	**-ιά:** *ρεματ****ιά***	**-ία:** *Ιταλ****ία***
-ικο: *μανάβ****ικο***	**-δικο:** *ψαρά****δικο***	**-τήρι:** *εργαστ****ήρι***
-τήριο: *δοκιμαστ****ήριο***		

γ) που δηλώνουν **όργανο** ή **σκεύος**

-έας: *αναβολ****έας***	**-ερό:** *τσαγ****ερό***	**-ιέρα:** *τυρ****ιέρα***
-τήρας: *αναπ****τήρας***	**-τήρι:** *ποτιστ****ήρι***	**-τήριο:** *πλυντ****ήριο***
-τρα: *ποτίσ****τρα***	**-της:** *διακόπ****της***	

δ) που δηλώνουν **ενέργεια** ή **αποτέλεσμα ενέργειας**

-άλα: *τρεχάλα* **-εια:** *αντιπάθεια* **-μός:** *σεβασμός*	**-εία:** *νηστεία* **-η (-ση, -ξη, -ψη):** *λύση* **-μή:** *δοκιμή*	**-ειά:** *δουλειά* **-ίλα:** *μαυρίλα* **-ούρα:** *χασούρα*
-ία (-σία): *επιτυχία* **-ιά (σιά, ψιά, -ξιά, -ματιά):** *ζαριά* **-ιμο (-σιμο, -ξιμο, -ψιμο):** *πλύσιμο* **-μα (-αμα, -ημα, -ωμα, -σμα, -γμα):** *κλάδεμα* **-το (-ητό, -ατό, -κτό, -χτό, -φτό):** *παραμιλητό*		

ε) που δηλώνουν **κατάσταση** ή **ιδιότητα**

-άδα: *γρηγοράδα* **-ιλίκι:** *υπουργιλίκι* **-ούρα:** *θολούρα*	**-εια:** *αυθάδεια* **-μάρα:** *κουταμάρα* **-ιά (-σιά, -ξιά):** *ζεστασιά*	**-ίλα:** *πικρίλα* **-οσύνη:** *καλοσύνη*
-τητα (-ότητα, -ύτητα): *βαρύτητα*		

στ) που δηλώνουν **θεωρία, τρόπο συμπεριφοράς, επιστήμες, γνώση** ή **τέχνη**

-ικά: *μαθηματικά*	**-ική:** *νομική*	**-σμός:** *σουρεαλισμός*

ζ) που δηλώνουν **φυτά**

-ιά: *λεμονιά*

η) που δηλώνουν **χρώματα**

-ί: *πορτοκαλί*

θ) που δηλώνουν **υποκορισμό**

-άκι (-δάκι, -ουδάκι, -αράκι, -αλάκι): *χαλάκι* **-άκος:** *γεροντάκος*	**-ίτσα:** *μηλίτσα*	**-άκης:** *Γιωργάκης* **-κας:** *γιόκας*
-οπούλα: *αρχοντοπούλα* **-ούλα:** *κορούλα*	**-όπουλο:** *βοσκόπουλο* **-ούλης:** *παπούλης*	**-ούδι:** *αγγελούδι*

ια) που δηλώνουν **μεγέθυνση**

-άκλα: *μουτράκλα* **-αράς:** *υπναράς* **-άτορας:** *συμβουλάτορας*	**-ακλάς:** *φωνακλάς* **-αρόνα:** *σπιταρόνα* **-ούκλα:** *ψαρούκλα*	**-άρα:** *γυναικάρα* **-αρος:** *σκύλαρος* **-ούρα:** *χαιρετούρα*

Σύνθεση

❑ **Σύνθεση** ονομάζεται η διαδικασία σχηματισμού μιας νέας λέξης με ένωση των θεμάτων δύο απλών λέξεων, π.χ. *νερό + ποτήρι > νεροπότηρο*

✔ Το πρώτο μέρος της νέας λέξης ονομάζεται **πρώτο (α΄) συνθετικό** και δεύτερο μέρος **δεύτερο (β΄) συνθετικό**
π.χ. η λέξη *μαχαιροπίρουνα* προέρχεται από τις λέξεις *μαχαίρι* (α΄ συνθετικό) και *πιρούνι* (β΄ συνθετικό).

✔ Η νέα λέξη που σχηματίζεται ονομάζεται **σύνθετη λέξη** και ανήκει στην ίδια γραμματική κατηγορία με το δεύτερο συνθετικό της,
π.χ. *μέρα + νύχτα* (ουσιαστικό) > *μερόνυχτο* (ουσιαστικό)
γλυκός + πικρός (επίθετο) > *γλυκόπικρος* (επίθετο)
καλός + δέχομαι (ρήμα) > *καλοδέχομαι* (ρήμα)

Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο

❑ Όταν μιλάμε με κάποιον, χρησιμοποιούμε τον προφορικό λόγο σε συνδυασμό με χειρονομίες, γκριμάτσες και εκφράσεις του προσώπου, παύσεις και διακοπές, βλέμματα, διαφορετικό επιτονισμό-ανεβοκατέβασμα της φωνής κ.λπ. Τα στοιχεία αυτά ονομάζονται **εξωγλωσσικά** ή **παραγλωσσικά στοιχεία**.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Είμαστε ό,τι τρώμε*

σελ. 60 σχολ. βιβλίου

1. Πώς τρέφονται τα Ελληνόπουλα σήμερα, σύμφωνα με το κείμενο;

Σύμφωνα με το κείμενο, σύγχρονες έρευνες έχουν δείξει ότι τα Ελληνόπουλα σήμερα δε διατρέφονται σωστά και σε μεγάλο βαθμό ακολουθούν τις διατροφικές συνήθειες των Αμερικανών («*όλα σχεδόν έμαθαν να τρώνε σαν τα Αμερικανάκια*», «*ένα στα τρία Ελληνόπουλα τρώει τουλάχιστον μια δυο φορές την εβδομάδα σε φαστφούντ, κυρίως τα αγόρια*», «*Το 56% των μαθητών τρώει τουλάχιστον μία φορά την ημέρα τσιπς, κρουασάν και άλλα παρόμοια τρόφιμα*»). Έχουν αφαιρέσει από το διαιτολόγιό τους το πρωινό γεύμα («*Το ένα στα δύο δε συνηθίζει να τρώει πρωινό*», «*Όμως το χειρότερο από όλα είναι ότι τα παιδιά στην Ελλάδα δε συνηθίζουν… των τροφών των φαστφούντ!*») με αρνητικές για την υγεία τους επιπτώσεις («*Το ένα στα δέκα Ελληνόπουλα είναι παχύσαρκο*»).

σελ. 60 σχολ. βιβλίου

2. Τι μπορεί να μας προσφέρει μια σωστή και ισορροπημένη διατροφή;

Ο εύστοχος τίτλος του κειμένου 1 («*Είμαστε ό,τι τρώμε*») αποκαλύπτει τη στενή σχέση διατροφής και υγείας. Η σωστή και ισορροπημένη διατροφή βοηθάει την ομαλή σωματική και ψυχολογική ανάπτυξη των ανθρώπων («*Και να σκεφτεί κανείς ότι… οι βάσεις για τη μελλοντική μας υγεία*») και αποτρέπει την εμφάνιση ασθενειών και προβλημάτων υγείας («*σίγουρα θα μειωνόταν ο μέσος όρος των καρδιοπαθειών, της παχυσαρκίας και γενικά των προβλημάτων υγείας*»).

Κείμενο 2: *Παρατηρώντας τα γλυκά…*

σελ. 61 σχολ. βιβλίου

1. Τι θυμίζουν στο συγγραφέα τα γλυκά που του έφερναν ως δώρο στα παιδικά του χρόνια;

Κάθε φορά που ο συγγραφέας σκέφτεται ή βλέπει τα γλυκά που του έφερναν ως δώρο όταν ήταν μικρός, αναπολεί με νοσταλγία στιγμές από την παιδική του ηλικία, θυμάται ανθρώπους από το παρελθόν και ξαναζεί την αίσθηση κάποιων κυριακάτικων απογευμάτων («*Κουβεντούλες τρυφερές και σκληρές αντιδικίες… τους πιο πολλούς δεν τους ξαναείδα*»).

σελ. 61 σχολ. βιβλίου

2. Όταν ο συγγραφέας μπαίνει σε ζαχαροπλαστείο και περιεργάζεται τα γλυκά, τι φέρνει στο νου του;

Όταν ο συγγραφέας μπαίνει σε ζαχαροπλαστείο και περιεργάζεται τα γλυκά, φέρνει στο νου του σκηνές από το παρελθόν, τρυφερά στιγμιότυπα από τα παιδικά του χρόνια και κάποιους ανθρώπους που δεν τους βλέπει πια ούτε τους θυμάται καλά, αλλά στη μνήμη του έχουν συνδεθεί με τις κυριακάτικες επισκέψεις της παιδικής του ηλικίας («*έχω την εντύπωση πως βλέπω εν σειρά τα κομμάτια από τα περασμένα μου χρόνια... επαναφέρουν κάτι από τον ήλιο που έδυε εκείνα τα κυριακάτικα απογεύματα*», «*κρατάνε πάνω στην επιφάνειά τους τις μορφές κάποιων προσώπων... με την ελαφρά θαμπή γεύση της μνήμης*»).

Κείμενο 3: *Η μεσογειακή διατροφή*

σελ. 62 σχολ. βιβλίου

1. Ποια είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της παραδοσιακής ελληνικής διατροφής;

Τα βασικά χαρακτηριστικά της ελληνικής παραδοσιακής διατροφής:
– «*Οι σούπες και οι σαλάτες περιλαμβάνουν μεγάλες ποσότητες ψωμιού ολικής αλέσεως, ελαιολάδου, όσπριων και λαχανικών*».
– «*Η πρόσληψη γάλακτος είναι μέτρια, αλλά η κατανάλωση τυριού και σε μικρότερο βαθμό γιαουρτιού είναι υψηλή*».
– «*Η φέτα προστίθεται συνήθως στις περισσότερες σαλάτες και τα μαγειρεμένα λαχανικά*».
– «*Η κατανάλωση κρέατος είναι λίγες φορές το μήνα*».
– «*Η κατανάλωση ψαριών είναι συνάρτηση της απόστασης από τη θάλασσα*».
– «*Το κρασί καταναλώνεται σε μετρημένες ποσότητες από τους ενήλικες και σχεδόν πάντοτε κατά τη διάρκεια των γευμάτων*».

σελ. 62 σχολ. βιβλίου

2. Παρατηρώντας την πυραμίδα της διατροφής, προσέξτε ποιες τροφές πρέπει να καταναλώνονται συχνά και ποιες σε αραιά διαστήματα. • Εσείς ακολουθείτε αυτές τις οδηγίες στη διατροφή σας;

Παρατηρώντας την πυραμίδα της διατροφής, διαπιστώνουμε ότι οι τροφές που μπορούμε να καταναλώνουμε **καθημερινά** βρίσκονται στη (διευρυμένη) βάση της:

- δημητριακά αδρά (ελαφρώς) επεξεργασμένα και τα προϊόντα τους, όπως ψωμί και ζυμαρικά ολικής άλεσης, μη αποφλοιωμένο ρύζι κ.λπ.
- φρούτα και λαχανικά
- γαλακτοκομικά προϊόντα (όπως γάλα, γιαούρτι, τυριά)

Όσο ανεβαίνουμε προς τα πάνω και στενεύει η πυραμίδα, υπάρχουν τροφές τις οποίες πρέπει να καταναλώνουμε σε **αραιότερα** διαστήματα (κάποιες φορές την εβδομάδα):

- ψάρια
- πουλερικά
- ελιές, όσπρια, ξηροί καρποί
- πατάτες
- αυγά
- γλυκά

Τέλος, στην κορυφή της πυραμίδας βρίσκεται το κόκκινο κρέας (= όλα τα είδη κρεάτων εκτός από τα πουλερικά και το κουνέλι), το οποίο πρέπει να λαμβάνουμε **σπάνια** (περίπου μία φορά την εβδομάδα).

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός

Τι είναι η ονοματική φράση και ποια η λειτουργία της στην πρόταση

σελ. 63 σχολ. βιβλίου

1. Ταιριάξτε τις φράσεις των δύο στηλών για να ενώσετε τις προτάσεις.

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
1. Τα παιδιά	συνέταξε διατροφικές οδηγίες (κείμ. 3)
2. Οι βάσεις για τη μελλοντική μας υγεία	δε συνηθίζουν να τρώνε πρωινό (κείμ. 1)
3. Τα υγιή άτομα	μπαίνουν στην ηλικία αυτή (κείμ. 1)
4. Το Υπουργείο Υγείας	δε χρειάζονται διατροφικά συμπληρώματα (κείμ. 3)

1. Τα παιδιά δε συνηθίζουν να τρώνε πρωινό (κείμ. 1)
2. Οι βάσεις για τη μελλοντική μας υγεία μπαίνουν στην ηλικία αυτή (κείμ. 1)
3. Τα υγιή άτομα δε χρειάζονται διατροφικά συμπληρώματα (κείμ. 3)
4. Το Υπουργείο Υγείας συνέταξε διατροφικές οδηγίες (κείμ. 3)

σελ. 63 σχολ. βιβλίου

2. Τι κοινό έχουν οι φράσεις της στήλης Α; • Ποιο μέρος του λόγου βλέπετε να έχει κυρίαρχη θέση στις φράσεις της στήλης Α και ποιο στις φράσεις στη στήλη Β;

• Το κοινό στοιχείο στις φράσεις της στήλης Α είναι ότι οι λέξεις που τις απαρτίζουν (εκτός από τα άρθρα) είναι **ονόματα** (ουσιαστικά και επίθετα) και ότι οι φράσεις αυτές συντακτικά λειτουργούν ως **υποκείμενα** των ρημάτων που βρίσκονται στη στήλη Β.
• Στις φράσεις της στήλης Α, κυρίαρχη θέση έχει το **ουσιαστικό**, ενώ στις φράσεις της στήλης Β κυριαρχεί το **ρήμα**.

σελ. 63 σχολ. βιβλίου

3. Συνεχίστε μιλώντας για τη διατροφή σας: Βρείτε μια ανάλογη φράση με αυτές της στήλης Α και ζητήστε από ένα συμμαθητή σας να τη συμπληρώσει με μια ανάλογη φράση με αυτές της στήλης Β.

– **Τα περισσότερα Ελληνόπουλα** τρέφονται σαν Αμερικανάκια.
– **Η παράλειψη του πρωινού γεύματος** οδηγεί στην αύξηση της κατανάλωσης των τροφών των φαστφούντ.
– **Η σωστή και ισορροπημένη διατροφή** μειώνει την πιθανότητα ανάπτυξης ασθενειών και προβλημάτων υγείας.
– **Η παραδοσιακή ελληνική διατροφή** θεωρείται η πιο ισορροπημένη για τον ανθρώπινο οργανισμό.

σελ. 64 σχολ. βιβλίου

• Παρατηρήστε τις ρηματικές φράσεις που ξεχωρίσατε προηγουμένως, καθώς και εκείνες της στήλης Β στην άσκηση 1. • Τι μπορείτε να πείτε για τα συστατικά στοιχεία μιας ΡΦ; • Από ποιες άλλες φράσεις μπορεί να αποτελείται;

• Η ΡΦ είναι ο συνδυασμός του ρήματος με τα συμπληρώματα και τους προσδιορισμούς του, που συχνά είναι ονοματικές φράσεις.
• Παρατηρώντας τη στήλη Β στην άσκηση 1 (*Ακούω και μιλώ*, σελ. 63 του σχολ. βιβλίου), διαπιστώνουμε ότι οι ΡΦ περιέχουν ΟΦ:

συνέταξε διατροφικές οδηγίες
ΟΦ
ΡΦ

δε συνηθίζουν να τρώνε πρωινό
ΟΦ
ΟΦ
ΡΦ

μπαίνουν στην ηλικία αυτή
ΟΦ
ΡΦ

δε χρειάζονται διατροφικά συμπληρώματα
ΟΦ
ΡΦ

Το ίδιο παρατηρούμε και στις ΡΦ της προηγούμενης άσκησης 1 (*Διαβάζω και γράφω*, σελ. 63 σχολ. βιβλ.):

επαναφέρουν κάτι από τον ήλιο
ΟΦ
ΡΦ

αποσκοπούν στο να παρουσιαστεί ένα διατροφικό πρότυπο
ΟΦ
ΡΦ
ΡΦ

– τρώει τουλάχιστον μία φορά την ημέρα τσιπς
ΟΦ
ΡΦ

κρατάνε πάνω στην επιφάνειά τους τις μορφές κάποιων προσώπων
ΟΦ
ΡΦ

σελ. 64 σχολ. βιβλίου

- **Από τις ονοματικές φράσεις της άσκησης 1 (*Διαβάζω και γράφω*) στην προηγούμενη σελίδα, ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιος*; • Ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιον ή τι*; • Υποθέστε ότι σας κάνουν αυτές τις ερωτήσεις και πρέπει να απαντήσετε.**

Στην ερώτηση *ποιος* απαντούν οι εξής ΟΦ:
- *Οι μισές φέτες του πορτοκαλιού μες στο σιρόπι*
- *Οι οδηγίες αυτές*
- *Το 56% των μαθητών*
- *Οι μικροί αφράτοι μπεζέδες, που τρίβονται αμέσως στο στόμα και λιώνουν*

Στην ερώτηση *ποιον ή τι* απαντούν οι παρακάτω ΟΦ:
- *κάτι από τον ήλιο*
- *ένα διατροφικό πρότυπο*
- *τσιπς*
- *τις μορφές κάποιων προσώπων*

[**Σημ.:** με την ερώτηση *ποιος* βρίσκουμε το **υποκείμενο** του ρήματος, ενώ με την ερώτηση *ποιον ή τι* το **αντικείμενο**].

Επιθετικός προσδιορισμός

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

1. Στον πίνακα της τάξης γράψαμε ορισμένες ονοματικές φράσεις που εντοπίσαμε στα εισαγωγικά κείμενα 1, 2, 3. • Κρύψτε τη στήλη με τα επίθετα και δείτε μόνο τα ουσιαστικά. • Στη συνέχεια αποκαλύψτε ένα ένα τα επίθετα. • Ποια ιδιότητα δίνει κάθε επίθετο στο κάθε ουσιαστικό;

ΟΝΟΜΑΤΙΚΕΣ ΦΡΑΣΕΙΣ (ΟΦ)		
Κείμενο	**Επίθετα**	**Ουσιαστικά**
1	**(τις) κακές** **(της) καλής** **(η) μεγάλη** **(των) νέων**	**συνήθειες** **διατροφής** **ποικιλία** **αγαθών**
2	**(τα) μεγάλα και μικρά** **(τις) λευκές**	**κουτιά** **κορδέλες**
3	**(η) υψηλή** **(οι) διατροφικές**	**κατανάλωση** **οδηγίες**

Ουσιαστικό	**Επίθετο**	**Ιδιότητα**
συνήθειες	κακές	ποιότητα
διατροφή	καλή	ποιότητα
ποικιλία	μεγάλη	μέγεθος
αγαθά	νέα	χρόνος
κουτιά	μεγάλα και μικρά	μέγεθος
κορδέλες	λευκές	χρώμα
κατανάλωση	υψηλή	ποσότητα
οδηγίες	διατροφικές	περιεχόμενο

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

2. Μελετήστε πιο προσεκτικά τα επίθετα που προσδιορίζουν τα συγκεκριμένα ουσιαστικά. • Είναι διαφορετικού ή ίδιου γένους; • Μήπως διαφέρουν στην πτώση ή στον αριθμό;

Όλα τα επίθετα συμφωνούν ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση με τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν.

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

3. Περιγράψτε τι φάγατε σήμερα στο πρωινό σας, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επίθετα που να αποδίδουν τις ιδιότητες των τροφίμων που καταναλώσατε.

Ενδεικτικά:

• **δροσερός** / **φρέσκος** χυμός, **ζεστό** / **κρύο** γάλα, **παγωμένη** / **στυμμένη** πορτοκαλάδα, **ζεστό** / **πράσινο** τσάι

• **σταρένιο** / **άσπρο** / **μαύρο** / **φρυγανισμένο** ψωμί, φρυγανιές **ολικής** άλεσης, **σκληρό** / **κρίθινο** παξιμάδι

• **βραστά** / **τηγανητά** αβγά, **κίτρινο** / **μαλακό** / **σκληρό** τυρί, **ανάλατη** μυζήθρα

• **αρωματικό** / **θυμαρίσιο** μέλι, **γλυκιά** μαρμελάδα, **μαλακό** βούτυρο, **φρέσκα** φρούτα

[**Σημ.:** Οι λέξεις *παγωμένη, στυμμένη, φρυγανισμένο*, είναι μετοχές παθητικού παρακειμένου, που λειτουργούν ως επιθετικοί προσδιορισμοί ουσιαστικών].

Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων

Κλίση ουσιαστικών

σελ. 68 σχολ. βιβλίου

1. Από το Δημοτικό σχολείο έχετε μάθει τι είναι τα ουσιαστικά. Αναζητώντας ουσιαστικά στα κείμενα 1, 2 και 3, προσπαθήστε να θυμηθείτε και να γνωρίσετε καλύτερα αυτές τις λέξεις, που είναι σημαντικές για την επικοινωνία. Χωρίστε τα παρακάτω ουσιαστικά σε κατηγορίες ανάλογα με το γένος τους (αρσενικό, θηλυκό, ουδέτερο).

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ
(κείμενο 1) των μαθητών • οι άνθρωποι • τους κανόνες • την απόφαση • την ημέρα • τους φίλους • το δώρο • ο (μέσος) όρος • στα αγόρια
(κείμενο 2) (στην) επιφάνεια • τον ήλιο • τους κουραμπιέδες • το στόμα
(κείμενο 3) το κρασί • τους Έλληνες • η κορυφή • (του) κρέατος

	ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ	
Αρσενικά	**Θηλυκά**	**Ουδέτερα**
των μαθητών οι άνθρωποι τους κανόνες τους φίλους ο (μέσος) όρος τον ήλιο τους κουραμπιέδες τους Έλληνες	την απόφαση την ημέρα (στην) επιφάνεια η κορυφή	το δώρο τα αγόρια το στόμα το κρασί (του) κρέατος

σελ. 69 σχολ. βιβλίου

2. Αναζητήστε ανάλογα παραδείγματα στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3) και συζητήστε τα στην τάξη.

Κείμενο 1

- **το Ελληνόπουλο:** έχει φυσικό γένος αρσενικό ή θηλυκό, αλλά γραμματικό γένος ουδέτερο
- **το Αμερικανάκι:** έχει φυσικό γένος αρσενικό ή θηλυκό, αλλά γραμματικό γένος ουδέτερο
- **το παιδί:** έχει φυσικό γένος αρσενικό ή θηλυκό, αλλά γραμματικό γένος ουδέτερο
- **το αγόρι:** έχει φυσικό γένος αρσενικό, αλλά γραμματικό γένος ουδέτερο
- **ο γονέας/ γονιός:** έχει φυσικό γένος αρσενικό ή θηλυκό, αλλά γραμματικό γένος αρσενικό
- **ο άνθρωπος:** έχει φυσικό γένος αρσενικό ή θηλυκό, αλλά γραμματικό γένος αρσενικό

Κείμενο 2

- **το πρόσωπο** (με τη σημασία «άνθρωπος»): έχει φυσικό γένος αρσενικό ή θηλυκό, αλλά γραμματικό γένος ουδέτερο

Κείμενο 3

- **το άτομο:** έχει φυσικό γένος αρσενικό ή θηλυκό, αλλά γραμματικό γένος ουδέτερο

σελ. 70 σχολ. βιβλίου

1. Επιχειρήστε να κατατάξετε τα ουσιαστικά που είδατε πριν σε απλές ομάδες (κατηγορίες) ανάλογα με την κατάληξή τους στην ονομαστική, γενική ή αιτιατική.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ						
	Αρσενικά		**Θηλυκά**		**Ουδέτερα**	
Ονομ.	φίλος	κανόνας	ημέρα	πόλη	δώρο	στόμα
Γεν.	φίλου	κανόνα	ημέρας	πόλης	δώρου	στόματος
Αιτ.	φίλο	κανόνα	ημέρα	πόλη	δώρο	στόμα
Ονομ.	φίλοι	κανόνες	ημέρες	πόλεις	δώρα	στόματα
Γεν.	φίλων	κανόνων	ημερών	πόλεων	δώρων	στομάτων
Αιτ.	φίλους	κανόνες	ημέρες	πόλεις	δώρα	στόματα

- **Δικατάληκτα και ισοσύλλαβα:**
  (αρσενικά) ο μαθητής, ο κανόνας, ο Έλληνας
  (θηλυκά) η ημέρα, η επιφάνεια, η κορυφή
  (ουδέτερα) το δώρο, το αγόρι, το κρασί
- **Δικατάληκτα και ανισοσύλλαβα:**
  (αρσενικά) ο κουραμπιές
  (θηλυκά) η απόφαση
  (ουδέτερα) το στόμα, το κρέας
- **Τρικατάληκτα και ισοσύλλαβα**
  (αρσενικά) ο άνθρωπος, ο φίλος, ο όρος, ο ήλιος

σελ. 70 σχολ. βιβλίου

2. Ποια ουσιαστικά έχουν δύο διαφορετικές καταλήξεις, δηλ. δύο στον ενικό και δύο στον πληθυντικό (δικατάληκτα) και ποια τρεις, δηλ. τρεις στον ενικό και τρεις στον πληθυντικό (τρικατάληκτα), όταν κλίνονται;

- **Δικατάληκτα:** ο μαθητής, ο κανόνας, ο Έλληνας, η απόφαση, η ημέρα, η επιφάνεια, η κορυφή, το δώρο, το αγόρι, το κρασί, ο κουραμπιές, το στόμα, το κρέας
- **Τρικατάληκτα:** ο άνθρωπος, ο φίλος, ο όρος, ο ήλιος

σελ. 70 σχολ. βιβλίου

3. Προσέξτε τώρα όσα ουσιαστικά είναι δικατάληκτα. Έχουν τον ίδιο αριθμό συλλαβών;

Από τα δικατάληκτα ουσιαστικά, ίδιο αριθμό συλλαβών σε όλες τις πτώσεις έχουν *ο μαθητής, ο κανόνας, ο Έλληνας, η ημέρα, η επιφάνεια, η κορυφή, το δώρο, το αγόρι, το κρασί.*

Το ουσιαστικό *ο κουραμπιές* στον ενικό έχει τρεις συλλαβές (*ο κου-ρα-μπιές, του κου-ρα-μπιέ, τον κου-ρα-μπιέ*), ενώ στον πληθυντικό έχει τέσσερις: *οι κου-ρα-μπιέ-δες, των κου-ρα-μπιέ-δων, τους κου-ρα-μπιέ-δες.*

Τα ουσιαστικά *το στόμα* και *το κρέας* έχουν μία παραπάνω συλλαβή στη γενική ενικού (*του στό-μα-τος, του κρέ-α-τος*) καθώς και σε όλες τις πτώσεις του πληθυντικού: *τα στό-μα-τα, των στο-μά-των, τα στό-μα-τα, τα κρέ-α-τα, των κρε-ά-των, τα κρέ-α-τα.*

Παραγωγή και σύνθεση

σελ. 74 σχολ. βιβλίου

1. Ας προσέξουμε πώς έχουν σχηματιστεί οι λέξεις που είναι χωρισμένες σε δύο ομάδες.

Α΄ ομάδα	**Β΄ ομάδα**
Αμερικανάκια (κείμ. 1) διατροφή	παχύσαρκο (κείμ. 1) καρδιοπαθειών
επισκέψεις (κείμ. 2) κουβεντούλες	πολύχρωμα (κείμ. 2) μηλόπιτες
τρόφιμα (κείμ. 3) δραστηριότητα	μικρογεύματα (κείμ. 3) ελαιόλαδου

α. Από ποια λέξη έχει προέλθει η κάθε λέξη της πρώτης ομάδας;
β. Με ποιο τρόπο βλέπετε να έχει γίνει ο σχηματισμός των λέξεων αυτών;
γ. Σκεφτείτε άλλες λέξεις που έχουν σχηματιστεί με τον ίδιο τρόπο.

α. Αμερικανάκια < *Αμερικανός*
διατροφή < *διατρέφω*
επισκέψεις < *επισκέπτομαι*
κουβεντούλες < *κουβέντα*
τρόφιμα < *τρόφιμος*
δραστηριότητα < *δραστήριος*

β. (θέμα) *Αμερικαν-* + (επίθημα-παραγωγική κατάληξη) *-άκι*
διά + (θέμα) *τροφ-ή*
επί + (θέμα) *σκεψ-η*
(θέμα) *κουβεντ-* + (επίθημα-παραγωγική κατάληξη) *-ούλα*
(θέμα) *τροφ-* + (επίθημα-παραγωγική κατάληξη) *-ιμο*
(θέμα) *δραστηρι-* + (επίθημα-παραγωγική κατάληξη) *-ό-τητα*

γ. αποβουτύρωση: (πρόθημα) *απο-* + (θέμα) *βουτυρω-* + (επίθημα-παραγωγική κατάληξη) *-σ-η*
ψωμιέρα: (θέμα) *ψωμ-* + (επίθημα-παραγωγική κατάληξη) *-ιέρα*

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

2. α. Από ποιες απλές λέξεις έχουν σχηματιστεί οι λέξεις της δεύτερης ομάδας;

β. Σε ποιο μέρος του λόγου ανήκουν οι λέξεις που αποτελούν το δεύτερο μέρος των σύνθετων λέξεων αυτής της ομάδας; • Ποια κοινά στοιχεία παρουσιάζει στο γραμματικό μέρος η νέα λέξη με το δεύτερο μέρος της;

α. παχύσαρκο < *παχύς* + *σάρκα*
καρδιοπαθειών < *καρδιά* + *πάθος* (< ρ. *πάσχω*)
πολύχρωμα < *πολύς* + *χρώμα*
μηλόπιτες < *μήλο* + *πίτα*
μικρογεύματα < *μικρός* + *γεύμα*
ελαιόλαδου < *ελαία* (= ελιά) + *λάδι*

β. Οι λέξεις που αποτελούν το δεύτερο μέρος των σύνθετων λέξεων (β΄ συνθετικά) είναι **ουσιαστικά**.
• Οι νέες λέξεις *καρδιοπάθεια*, *μηλόπιτα*, *μικρογεύματα*, *ελαιόλαδο* ανήκουν στην ίδια γραμματική κατηγορία με το δεύτερο μέρος τους (β΄ συνθετικό), δηλαδή είναι ουσιαστικά και κλίνονται με τον ίδιο τρόπο.

Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο

σελ. 77 σχολ. βιβλίου

1. Δώστε έναν άλλο τίτλο στο κείμενο 12. • Υποθέστε ότι παρακολουθείτε τον πελάτη του κειμένου 12 από το απέναντι τραπέζι. Πότε σας φαίνεται ήρεμος, πότε ανυπόμονος, πότε θυμωμένος; • Αφού τα σκίτσα δεν έχουν λόγια, πώς καταλαβαίνετε την ψυχική του διάθεση;

• τίτλος: "*Έναν καφέ, παρακαλώ!*"
• Ο πελάτης του κειμένου 12 στα δύο πρώτα τετραγωνάκια είναι ήρεμος, στα επόμενα πέντε είναι ανυπόμονος και στα τελευταία πέντε θυμωμένος.
• Η ψυχική διάθεση του πελάτη φαίνεται από τις εκφράσεις και τις γκριμάτσες του προσώπου του και από τις κινήσεις του σώματός του.

σελ. 77 σχολ. βιβλίου

2. Ένας μαθητής ή μαθήτρια να ξαναδιαβάσει στην τάξη το κείμενο 1 φροντίζοντας να το συνοδεύσει με κατάλληλες χειρονομίες και να το χρωματίσει με τα σχετικά ανεβοκατεβάσματα της φωνής.

[**Σημ.:** Η άσκηση ενδείκνυται για προφορική εξέταση].

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

1. Περιγράψτε στους φίλους σας τα γλυκά που έχει ετοιμάσει για τις γιορτές των Χριστουγέννων το ζαχαροπλαστείο της γειτονιάς σας. • Φροντίστε να χρησιμοποιήσετε τα κατάλληλα επίθετα καθώς και τις σχετικές χειρονομίες / εκφράσεις για να γίνει η περιγραφή σας πιο παραστατική.

• **κατάλευκοι** κουραμπιέδες, **αφράτα** τσουρέκια, **τραγανοί** μπακλαβάδες, **χρυσαφένια** μελομακάρονα, **σιροπιαστά** φοινίκια, **μυρωδάτες** βασιλόπιτες, **πολύχρωμα** ζαχαρωτά, **σοκολατένιοι** κορμοί, **ολοστρόγγυλες** τρούφες, **λαχταριστά** σοκολατάκια, **ολόφρεσκες** τούρτες

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

2. Δραματοποίηση: Κάποιος μαθητής να υποδυθεί το ρόλο ενός γονέα ο οποίος δε θέλει τα παιδιά του να τρώνε σε φαστφούντ. • Στη συνέχεια δύο άλλοι μαθητές να υποδυθούν το ρόλο των παιδιών τα οποία προσπαθούν να εξηγήσουν γιατί τους αρέσει να πηγαίνουν στο φαστφούντ.

[**Σημ.:** Η άσκηση (δραματοποίηση) ενδείκνυται για προφορική εξέταση].

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός

Τι είναι η ονοματική φράση και ποια η λειτουργία της στην πρόταση

σελ. 63 σχολ. βιβλίου

1. Χωρίστε τις προτάσεις που ακολουθούν στις ονοματικές και τις ρηματικές τους φράσεις (ΟΦ, ΡΦ), όπως στο παράδειγμα:

Το ένα στα δέκα Ελληνόπουλα (ΟΦ) **είναι παχύσαρκο** (ΡΦ)

«Οι μισές φέτες του πορτοκαλιού μες στο σιρόπι επαναφέρουν κάτι από τον ήλιο». (κείμ. 2)
«Οι οδηγίες αυτές αποσκοπούν στο να παρουσιαστεί ένα διατροφικό πρότυπο». (κείμ. 3)
«Το 56% των μαθητών τρώει τουλάχιστον μία φορά την ημέρα τσιπς». (κείμ. 1)
«Οι μικροί αφράτοι μπεζέδες, που τρίβονται αμέσως στο στόμα και λιώνουν, κρατάνε πάνω στην επιφάνειά τους τις μορφές κάποιων προσώπων». (κείμ. 2)
Τι παρατηρείτε για τις ΟΦ που ξεχωρίσατε; • Μπορείτε να βρείτε την κεντρική λέξη (ουσιαστικό) της καθεμιάς από αυτές;

(α) Οι μισές φέτες του πορτοκαλιού μες στο σιρόπι (ΟΦ) επαναφέρουν κάτι από τον ήλιο (ΡΦ)

(β) Οι οδηγίες αυτές (ΟΦ) αποσκοπούν στο να παρουσιαστεί ένα διατροφικό πρότυπο (ΡΦ)

(γ) Το 56% των μαθητών (ΟΦ) τρώει τουλάχιστον μία φορά την ημέρα τσιπς (ΡΦ)

(δ) Οι μικροί αφράτοι μπεζέδες, που τρίβονται αμέσως στο στόμα και λιώνουν — ΟΦ

κρατάνε πάνω στην επιφάνειά τους τις μορφές κάποιων προσώπων — ΡΦ

• Παρατηρώντας τις παραπάνω ονοματικές φράσεις, διαπιστώνουμε ότι μια ΟΦ, εκτός από απλή μορφή (άρθρο + ουσιαστικό), μπορεί να έχει **διευρυμένη μορφή** (άρθρο + ουσιαστικό + επίθετο ή αντωνυμία ή οποιοδήποτε μέρος του λόγου λειτουργεί ως συμπλήρωμα ή προσδιορισμός του ουσιαστικού ή ονοματική πρόταση-ομοιόπτωτο προσδιορισμό), π.χ. η ΟΦ (δ) αποτελείται από άρθρο (*οι*) + επίθετα (*μικροί, αφράτοι*) + ουσιαστικό (*μπεζέδες*) + ονοματική πρόταση (*που τρίβονται αμέσως στο στόμα και λιώνουν*).

• Κεντρική λέξη κάθε ΟΦ είναι: **α.** φέτες, **β.** οδηγίες, **γ.** το 56%, **δ.** μπεζέδες

σελ. 64 σχολ. βιβλίου

1. Βρείτε τις ονοματικές φράσεις που υπάρχουν μέσα στις ρηματικές φράσεις των παρακάτω προτάσεων:

- **Τα παιδιά τρώνε τσιπς.**
- **Οι άνθρωποι δεν εφαρμόζουν τους κανόνες καλής διατροφής.**
- **Οι επισκέπτες έφερναν πάντα κάποιο γλυκό δώρημα.**
- **Η υποδειγματική διατροφή αποτελεί τον τελικό στόχο.**

• Τα παιδιά τρώνε τσιπς.
ΟΦ ΟΦ
ΡΦ

– Οι άνθρωποι δεν εφαρμόζουν τους κανόνες καλής διατροφής.
ΟΦ ΟΦ
ΡΦ

– Οι επισκέπτες έφερναν πάντα κάποιο γλυκό δώρημα.
ΟΦ ΟΦ
ΡΦ

– Η υποδειγματική διατροφή αποτελεί τον τελικό στόχο.
ΟΦ ΟΦ
ΡΦ

σελ. 64 σχολ. βιβλίου

2. Χωρισμένοι σε ομάδες των δύο ατόμων εντοπίστε στα εισαγωγικά κείμενα έξι προτάσεις στις οποίες να διακρίνετε την ονοματική φράση από τη ρηματική φράση. • Προσέξτε, ώστε να επιλέξετε τρεις προτάσεις στις οποίες η ονοματική φράση να έχει απλή μορφή και τρεις με διευρυμένη μορφή.

1. *Το πρωινό να το τρως μόνος σου* (κείμ. 1)
ΟΦ: *Το πρωινό* (απλή μορφή → άρθρο + ουσιαστικό)
ΡΦ: *να το τρως μόνος σου*
2. *το μεσημεριανό να το μοιράζεσαι με τους φίλους σου* (κείμ. 1)
ΟΦ: *το μεσημεριανό* (απλή μορφή → άρθρο + ουσιαστικό)
ΡΦ: *να το μοιράζεσαι με τους φίλους σου*
3. *η έμφαση δίνεται στη συχνότητα κατανάλωσης των τροφίμων* (κείμ. 3)
ΟΦ: *Η έμφαση* (απλή μορφή → άρθρο + ουσιαστικό)
ΡΦ: *δίνεται στη συχνότητα κατανάλωσης των τροφίμων*
4. *η σωστή διατροφή στην εφηβική ηλικία βοηθάει στην ομαλή σωματική και ψυχολογική ανάπτυξη των ανθρώπων* (κείμ. 1)
ΟΦ: *η σωστή διατροφή στην εφηβική ηλικία* (διευρυμένη μορφή → άρθρο + επίθετο + ουσιαστικό + εμπρόθετος προσδιορισμός)
ΡΦ: *βοηθάει στην ομαλή σωματική και ψυχολογική ανάπτυξη των ανθρώπων*
5. *Τα υποθερμιδικά τρόφιμα δεν αποτελούν υποκατάστατο της φυσικής άσκησης για τον έλεγχο της παχυσαρκίας* (κείμ. 3)
ΟΦ: *Τα υποθερμιδικά τρόφιμα* (διευρυμένη μορφή → άρθρο + επίθετο + ουσιαστικό)
ΡΦ: *δεν αποτελούν υποκατάστατο της φυσικής άσκησης για τον έλεγχο της παχυσαρκίας*
6. *Η υποδειγματική διατροφή αποτελεί τον τελικό στόχο* (κείμ. 3)
ΟΦ: *Η υποδειγματική διατροφή* (διευρυμένη μορφή → άρθρο + επίθετο + ουσιαστικό)
ΡΦ: *αποτελεί τον τελικό στόχο*

Επιθετικός προσδιορισμός

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

1. Στα κείμενα 4 και 5 υπογραμμίστε τα επίθετα μαζί με τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν. • Προσέξτε ώστε να υπάρχει συμφωνία ουσιαστικού - επιθέτου στο γένος, στον αριθμό και την πτώση. • Μεταφέρετε τα επίθετα και τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν στον πίνακα που ακολουθεί.

Κείμενο	Επίθετο ως επιθετικός προσδιορισμός	Ουσιαστικό που προσδιορίζει
4	(τα) παιδικά (στη) γοητευτική (οι) παιδικοί (η) ξεχωριστή (τις) μαγικές (η) παιδική (τους) ανατολίτικους	χρόνια ηλικία έρωτες προσωπικότητα ιστορίες φίλη σκοπούς
5	ιταλικό ιταλικό καταπληκτική πεντανόστιμη	γλέντι φαγητό σπεσιαλιτέ πίτσα

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

2. Διαβάστε πάλι τα κείμενα 4 και 5 χωρίς τα επίθετα που προσδιορίζουν συγκεκριμένα ουσιαστικά. • Τι παρατηρείτε; • Αλλάξτε τώρα τα παρακάτω επίθετα με συνώνυμα ή αντίθετά τους στη σημασία και προσέξτε τις αλλαγές στη σημασία των λέξεων συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί:

• Το κείμενο 4 χωρίς τα επίθετα που προσδιορίζουν συγκεκριμένα ουσιαστικά:

«Η υπόθεση της ταινίας έχει ως κέντρο τη ζωή του Φάνη Ιακωβίδη. Από τα **χρόνια** στην εφηβεία και από εκεί στην **ηλικία** του σαραντάρη καθηγητή Αστροφυσικής, του οποίου οι δύο **έρωτες** δεν έσβησαν ποτέ: Ο πρώτος, η **προσωπικότητα** του παππού του, που με τις **ιστορίες** για μπαχάρια και αστέρια τον έδεσε για πάντα με την τέχνη της μαγειρικής. Ο δεύτερος, η **φίλη** του Σαϊμέ, που τον σαγήνευε με τους **σκοπούς** που του χόρευε».

• **Το κείμενο 5 χωρίς τα επίθετα που προσδιορίζουν συγκεκριμένα ουσιαστικά:**

«– Την Κυριακή έχει **γλέντι** στην πλατεία. Λέω να φτιάξουμε από ένα **φαγητό** ο καθένας και να πάμε. Τι λέτε;
– Ωραία!
– Περίφημα!
(Την Κυριακή…)
– Πήρα κανελόνια από τον μπακάλη και έφτιαξα μια **σπεσιαλιτέ**.
– Εγώ πήρα ζύμη από το φούρναρη και έφτιαξα μια **πίτσα**.
– Κι εγώ πήρα μια κάλτσα από τα άπλυτα και έφτιαξα καλτσόνε!»

• Αν αφαιρέσουμε τα επίθετα που προσδιορίζουν συγκεκριμένα ουσιαστικά, διαπιστώνουμε ότι μπορεί να συμβούν τα εξής:

α. η φράση που τα περιέχει δεν μπορεί να σταθεί λογικά γιατί το επίθετο είχε ουσιαστική σημασία (π.χ. κείμ. 4: «Από τα χρόνια στην εφηβεία»)

β. απουσιάζει μια βασική ιδιότητα του ουσιαστικού (π.χ. αν αφαιρέσουμε το επίθετο «ιταλικός» στο κείμενο 5 το αστείο στο τέλος αποδυναμώνεται)

γ. κατανοούμε μεν το περιεχόμενο, αλλά ο λόγος γίνεται λιγότερο εκφραστικός (π.χ. «που με τις (**μαγικές**) ιστορίες για μπαχάρια…»

• **Συμπλήρωση συνωνύμων – αντιθέτων**

Επίθετα	**Συνώνυμα επιθέτων**	**Αντώνυμα επιθέτων**	**Ουσιαστικά**
μαγικές	συναρπαστικές σαγηνευτικές	αδιάφορες βαρετές	*ιστορίες*
ανατολίτικους	μικρασιατικούς τούρκικους	ευρωπαϊκούς δυτικούς	*σκοπούς*
άπλυτα	βρόμικα λερωμένα	καθαρά πλυμένα	*ρούχα*
πεντανόστιμη	εύγευστη γευστική	άνοστη άγευστη	*πίτσα*

[**Σημ.:** Το επίθετο *τουρκικός* δεν είναι συνώνυμο του επιθέτου *μικρασιατικός*, όπως το *ευρωπαϊκός* δεν είναι αντώνυμό του, στη συγκεκριμένη όμως περίπτωση μπορούν να χρησιμοποιηθούν γιατί ταιριάζουν στο νόημα του κειμένου. Οι λέξεις *λερωμένα*, *πλυμένα* είναι μετοχές παθητικού παρακειμένου που χρησιμοποιούνται ως επιθετικοί προσδιορισμοί].

σελ. 68 σχολ. βιβλίου

1. Αναζητήστε επιθετικούς προσδιορισμούς στα κείμενα 1 και 6 και καταγράψτε τους στο τετράδιό σας. • Χρησιμοποιήστε όσους από τους επιθετικούς προσδιορισμούς μπορείτε σε ένα κείμενο που να απευθύνεται προς τους γονείς σας και θα τους ζητάει να προσέχουν πώς τρέφονται τα παιδιά τους.

• Επιθετικοί προσδιορισμοί

Κείμενο 1

νότια (Ασία), *κακές* (συνήθειες), *πολλοί* (γονείς), *εύκολο* (φαγητό), *γρήγορο* (φαγητό), *παρόμοια* (τρόφιμα), *περισσότερη* (κατανάλωση), *σωστή* (διατροφή), *εφηβική* (ηλικία), *ομαλή* (ανάπτυξη), *σωματική* (ανάπτυξη), *ψυχολογική* (ανάπτυξη), *μελλοντική* (υγεία), *παρακάτω* (παροιμία), *μεγάλη* (ποικιλία), *νέων* (αγαθών), *διατροφικές* (συνήθειες), *κάποιο* (μέτρο), *γρήγορο* (φαγητό), *όλοι* (οι άνθρωποι), *καλής* (διατροφής), *μέσος* (όρος)

Κείμενο 6

μεγαλύτερο (ενδιαφέρον), *συνειδητή* (διαδικασία), *αυτόνομη* (διαδικασία), *εύκολη* (επιλογή), *σπιτικού* (φαγητού), *χαμηλής* (αξίας), *θρεπτικής* (αξίας), *μαγειρεμένο* (φαγητό), *έτοιμου* (φαγητού), *ελάχιστες* (μέρες), *ειδικές* (μέρες), *χρονικά* (περιθώρια), *μαγειρική* (παρασκευή), *φυσικούς* (χυμούς), *παιδική* (παχυσαρκία)

[**Σημ.:** Η λέξη *παρακάτω* δεν είναι επίθετο αλλά επίρρημα που χρησιμοποιείται ως επιθετικός προσδιορισμός του ουσιαστικού *παροιμία.* Το ίδιο συμβαίνει και με τη μετοχή *μαγειρεμένο* (λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός του ουσιαστικού *φαγητό*)].

• Κείμενο για τη διατροφή

Σύμφωνα με σύγχρονες έρευνες, οι Έλληνες τις τελευταίες δεκαετίες έχουν εγκαταλείψει την παραδοσιακή, υγιεινή διατροφή και έχουν υιοθετήσει τα *διατροφικά* πρότυπα των δυτικών χωρών, με καταστρεπτικές για την υγεία συνέπειες. Η έλλειψη πρωινού, το *εύκολο* και *γρήγορο* φαγητό των φαστφούντ, η υπερκατανάλωση κρέατος, λίπους και ζάχαρης έχουν οδηγήσει στην αύξηση ασθενειών και προβλημάτων υγείας όπως οι καρδιοπάθειες, η χοληστερίνη και η παχυσαρκία. Αντίθετα, η ισορροπημένη διατροφή από νεαρή ηλικία συντελεί στην *ομαλή σωματική* και *ψυχολογική* ανάπτυξη των ανθρώπων, αφού είναι βασική προϋπόθεση για τη δημιουργία ενός υγιούς και γερού οργανισμού.

Είναι, λοιπόν, ανάγκη να κατανοήσουν οι γονείς ότι πρέπει να ακο-

λουθούν τους κανόνες υγιεινής διατροφής, που θα εξασφαλίσουν τη σωστή ανάπτυξη των παιδιών και θα αποτελέσουν πρότυπο για τις μελλοντικές διατροφικές τους συνήθειες. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δίνεται στο πρωινό γεύμα, που καλό είναι να έχει μεγάλη *θρεπτική* αξία, καθώς και στην παρασκευή *σπιτικού* φαγητού. Το *έτοιμο* φαγητό πρέπει να καταναλώνεται *ελάχιστες* φορές το μήνα, καθώς αποτελεί επιβαρυντικό για την υγεία παράγοντα. Αν οι γονείς δείξουν *μεγαλύτερο* ενδιαφέρον για την *καλή* διατροφή και κάνουν *συνειδητή* προσπάθεια να βελτιώσουν το καθημερινό διαιτολόγιο, θα υπάρξει ουσιαστική βελτίωση στην υγεία των παιδιών τους.

σελ. 68 σχολ. βιβλίου

2. Μερικοί συμμαθητές σας «ανακάλυψαν» ορισμένα επίθετα στα προηγούμενα κείμενα, τα οποία δε φαίνεται να λειτουργούν ως επίθετα. • Μελετήστε τα και εσείς και προσέξτε πώς λειτουργούν.

Λέξη	**Είναι επίθετο**	**Γίνεται ουσιαστικό**
πρωινό	πρωινό φαγητό	*δε συνηθίζουν να τρώνε πρωινό* (κείμ. 1)
κακό	κακή συνήθεια	*πόσο κακό κάνουμε στον εαυτό μας* (κείμ. 1)
μεσημεριανό	μεσημεριανό γεύμα	*το μεσημεριανό να το μοιράζεσαι με τους φίλους σου* (κείμ. 1)
βραδινό	βραδινός περίπατος	*το βραδινό να το χαρίζεις στον εχθρό σου* (κείμ. 1)
αναψυκτικά	αναψυκτικά ποτά	*προτιμούν τους φυσικούς χυμούς από τα αναψυκτικά* (κείμ. 6)

Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων

Κλίση ουσιαστικών

σελ. 69 σχολ. βιβλίου

1. Όπως γνωρίζετε, τα ουσιαστικά έχουν δύο αριθμούς, τον ενικό (όταν μιλάμε για ένα ουσιαστικό) και τον πληθυντικό (όταν μιλάμε για πολλά ουσιαστικά). • Χωρίστε σε δύο κατηγορίες ανάλογα με τον αριθμό στον οποίο βρίσκονται τα παραπάνω ουσιαστικά της άσκησης 1 (*Ακούω και μιλώ*) στην προηγούμενη σελίδα.

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ	
Ενικός αριθμός	**Πληθυντικός αριθμός**
την απόφαση	των μαθητών
την ημέρα	οι άνθρωποι
το δώρο	τους κανόνες
ο (μέσος) όρος	τους φίλους
(στην) επιφάνεια	τα αγόρια
τον ήλιο	τους κουραμπιέδες
το στόμα	τους Έλληνες
το κρασί	
η κορυφή	
(του) κρέατος	

σελ. 69 σχολ. βιβλίου

2. Παράλληλα, τα ουσιαστικά (όπως τα επίθετα, τα άρθρα και οι αντωνυμίες) κλίνονται και σχηματίζουν τύπους σε τέσσερις πτώσεις (ονομαστική, γενική, αιτιατική και κλητική). Περισσότερα για τις πτώσεις θα διαβάσετε στη σχολική γραμματική. Συμπληρώστε στον πίνακα τις βασικές πτώσεις (ονομαστική, γενική, αιτιατική) των ουσιαστικών από τις προηγούμενες σελίδες προσέχοντας τις καταλήξεις.

Ουσιαστικά	**Πτώση**	**Επίθετα**	**Πτώση**
των μαθητών	γενική	(τις) κακές	αιτιατική
οι άνθρωποι	ονομαστική	(η) σωστή	ονομαστική
τους κανόνες	αιτιατική	(στην) ομαλή	ονομαστική
την απόφαση	αιτιατική	νέων	γενική
την ημέρα	αιτιατική	καλής	γενική
τους φίλους	αιτιατική	τσίγκινα	ονομαστική
το δώρο	αιτιατική	ζαχαρώδη	αιτιατική
ο (μέσος) όρος	ονομαστική	τρυφερές	ονομαστική
τα αγόρια	ονομαστική	(οι) μισές	ονομαστική
(στην) επιφάνεια	αιτιατική	αφράτοι	ονομαστική
τον ήλιο	αιτιατική	(στην) ελληνική	αιτιατική
τους κουραμπιέδες	αιτιατική	διατροφικό	ονομαστική
το στόμα	αιτιατική	(τη) σωματική	αιτιατική
το κρασί	ονομαστική	μεσογειακής	γενική
τους Έλληνες	αιτιατική	ξηρούς	αιτιατική
η κορυφή	ονομαστική	φυσικής	γενική
(του) κρέατος	γενική	σωματικού	γενική

σελ. 72 σχολ. βιβλίου

1. Με βάση τα ουσιαστικά της άσκησης 1 στην αρχή της ενότητας Γ1 *(Ακούω και μιλώ)* και τα κείμενα 7 και 8, συμπληρώστε τον πίνακα με τις κυριότερες κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται τα ουσιαστικά ως προς την κλίση τους (γράφοντας ένα παράδειγμα ουσιαστικού στην ονομαστική).

ΤΡΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ (ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ)	
Αρσενικά	**Θηλυκά**
ο άνθρωπος ο γύρος	η νήσος η ρώμη

ΔΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ					
ΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ			**ΑΝΙΣΟΣΥΛΛΑΒΑ**		
Αρσενικά	**Θηλυκά**	**Ουδέτερα**	**Αρσενικά**	**Θηλυκά**	**Ουδέτερα**
ο μαθητής ο κανόνας	η θάλασσα η κοιλάδα	το ψωμί το κατσίκι	ο κουραμπιές ο αφέντης	η γεύση η οκά	το απόγευμα το προϊόν

σελ. 72 σχολ. βιβλίου

2. Σχηματίστε τη γενική πληθυντικού των παραπάνω ουσιαστικών. • Μπορούν να σχηματίσουν όλα αυτά τα ουσιαστικά γενική πληθυντικού; • Λάβετε υπόψη τις οδηγίες και τα παραδείγματα της σχολικής γραμματικής για τον τονισμό των ουσιαστικών στη γενική πτώση.

• Γενική πληθυντικού: των μαθητών, των θαλασσών, των ψωμιών, των κουραμπιέδων, των γεύσεων, των απογευμάτων, των κανόνων, των κοιλάδων, των κατσικιών, των αφεντών και αφεντάδων, των οκάδων, των προϊόντων.

• Όλα τα ουσιαστικά που έχουμε επιλέξει στην παραπάνω άσκηση σχηματίζουν γενική πληθυντικού. Γενική πληθυντικού δε σχηματίζουν τα παρακάτω ουσιαστικά που συναντούμε στα κείμενα 7 και 8 του σχολικού βιβλίου:

η ρώμη (χωρίς πληθυντικό), *το πεσκέσι* (χωρίς γενική), *η τσούπα*, *το γάλα*, *η μαγιονέζα*, *η μπίρα*, *η σόγια* (χωρίς πληθυντικό), *η βρόμη* (χωρίς πληθυντικό), *το κακάο* (χωρίς πληθυντικό), *η ζάχαρη*, *το αλεύρι*, *το αδυνάτισμα* (χωρίς πληθυντικό), *η σίκαλη* (χωρίς πληθυντικό).

σελ. 72 σχολ. βιβλίου

3. Υποθέστε ότι γράφετε μία πρόσκληση προς το γυμνασιάρχη και τους καθηγητές του σχολείου για μια εκδήλωση των μαθητών. Χρησιμοποιήστε την κλητική πτώση στην αρχή της πρόσκλησης.

Η πρόσκληση θα ξεκινά με την προσφώνηση «*Αξιότιμε κύριε γυμνασιάρχη, αξιότιμοι κύριοι καθηγητές*».

σελ. 72 σχολ. βιβλίου

4. Τόσο στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3) όσο και στα κείμενα 5 και 7, υπάρχουν ουσιαστικά τα οποία είτε είναι άκλιτα (κυρίως ξένες λέξεις) είτε διπλοκατάληκτα, δηλαδή τα συναντάμε με δύο τύπους σε ενικό και πληθυντικό αριθμό (π.χ. μάνες - μανάδες). Προσπαθήστε με τη βοήθεια του καθηγητή σας και της σχολικής γραμματικής να εντοπίσετε τέτοια ουσιαστικά.

Άκλιτα ουσιαστικά
(κείμ. 1) *φαστφούντ, τσιπς, κρουασάν*
(κείμ. 2) *ροζ, φιστικί, πτιφούρ, σαραγλί, σαντιγί*
(κείμ. 5) *σπεσιαλιτέ, καλτσόνε*

Διπλοκατάληκτα ουσιαστικά
(κείμ. 1) *γονείς:* ο γονιός και ο γονέας, οι γονιοί και οι γονείς
(κείμ. 3) *ενήλικες:* ο ενήλικας και ο ενήλικος, οι ενήλικες και οι ενήλικοι
(κείμ. 5) *φούρναρης:* οι φουρνάρηδες και οι φουρναραίοι
(κείμ. 7) *αφέντης:* οι αφέντες και οι αφεντάδες, *πατέρας:* οι πατέρες και οι πατεράδες
[**Σημ.:** Η λέξη *ενήλικος* είναι επίθετο (*ενήλικος, -η, -ο*) που χρησιμοποιείται και ως ουσιαστικό].

Κλίση επιθέτων

σελ. 73 σχολ. βιβλίου

1. Επιλέξαμε ορισμένα επίθετα από τα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3) και αρχίσαμε να γράφουμε τα υπόλοιπα γένη τους. • Συνεχίστε με τη βοήθεια της σχολικής γραμματικής. • Συνεργαστείτε σε ομάδες των τριών μαθητών.

ΕΠΙΘΕΤΑ – ΓΕΝΟΣ		
Αρσενικό	**Θηλυκό**	**Ουδέτερο**
ο παχύσαρκος	η παχύσαρκη	το παχύσαρκο
ο νότιος	η νότια	το νότιο
ο κακός	η κακή / κακιά	το κακό
ο πολύς	η πολλή	το πολύ
ο παρόμοιος	η παρόμοια	το παρόμοιο
ο σωστός	η σωστή	το σωστό
ο ζαχαρώδης	η ζαχαρώδης	το ζαχαρώδες
ο γλυκός	η γλυκιά	το γλυκό
ο μικρός	η μικρή	το μικρό
ο γυάλινος	η γυάλινη	το γυάλινο
ο μέτριος	η μέτρια	το μέτριο
ο ακριβής	η ακριβής	το ακριβές
ο υγιής	η υγιής	το υγιές

σελ. 73 σχολ. βιβλίου

2. Κοιτάξτε προσεκτικά τον πίνακα των επιθέτων που συνοδεύονται από ουσιαστικά στην αρχή της ενότητας Γ2. • Τι παρατηρείτε ως προς την κλίση τους; • Μοιάζουν ή διαφέρουν;

Από τα επίθετα του πίνακα (σελ. 72 σχολ. βιβλίου) τα ακόλουθα κλίνονται όπως ακριβώς τα ουσιαστικά που συνοδεύουν (έχουν τις ίδιες καταλήξεις): *παχύσαρκο Ελληνόπουλο, νότια Ασία, κακές συνήθειες, παρόμοια τρόφιμα, σωστή διατροφή, γυάλινα βάζα.*

σελ. 73 σχολ. βιβλίου

3. Επιλέξτε δύο φράσεις από τα προηγούμενα κείμενα οι οποίες να περιέχουν επίθετο και ουσιαστικό και επιχειρήστε να τα κλίνετε παράλληλα, όπως στον παρακάτω πίνακα.

• Πηγαίνετε τώρα στο κείμενο 8. Μεταφέρετε τα επίθετα στον άλλο αριθμό από αυτόν που είναι και προσέξτε τις αλλαγές στις καταλήξεις τους. • Φτιάξτε και εσείς μια σύντομη διαφήμιση των προϊόντων που παράγει ο τόπος σας ή η οικογένειά σας, χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα επίθετα.

Πτώση	Επίθετο	Ουσιαστικό	Αριθμός	Επίθετο	Ουσιαστικό
Ονομ. Γεν. Αιτ.	παιδική παιδικής παιδική	τροφή τροφής τροφή	ΕΝΙΚΟΣ	υγιές υγιούς υγιές	άτομο ατόμου άτομο
Ονομ. Γεν. Αιτ.	παιδικές παιδικών παιδικές	τροφές τροφών τροφές	ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ	υγιή υγιών υγιή	άτομα ατόμων άτομα

• **αγνά:** αγνό, **βιολογικά:** βιολογικό, **μεγαλύτερη:** μεγαλύτερες, **βιολογικών:** βιολογικού, **υγιεινά:** υγιεινό, **φρέσκο:** φρέσκα, **ελληνικό:** ελληνικά, **διάφορα** (κρέατα): διάφορο, **διάφορες** (σάλτσες): διάφορη, **παιδικές:** παιδική, **πλούσιοι:** πλούσιος, **οικολογικά:** οικολογικό, **ξηροί:** ξηρός, **ξηρά:** ξηρό, **αιθέρια:** αιθέριο, **φυτικά:** φυτικό, **φυσικών:** φυσικού, **ζυμωτό:** ζυμωτά, **παραδοσιακό:** παραδοσιακούς, **λίγες:** λίγη

[**Σημ.:** Το επίθετο *διάφορος, -η, -ο* χρησιμοποιείται κυρίως στον πληθυντικό και δεν είναι ορθές οι φράσεις *διάφορο κρέας* και *διάφορη σάλτσα.* Το επίθετο *μακροβιοτικός, -ή, -ό* είναι επίθετο αλλά στο κείμενο 8 χρησιμοποιείται ως ουσιαστικό, γι' αυτό δεν περιλαμβάνεται στην παραπάνω ομάδα].

σελ. 74 σχολ. βιβλίου

4. Τα επίθετα που υπάρχουν στο επόμενο κείμενο 9 είναι σε ενικό αριθμό. • Μεταφέρετέ τα στον πληθυντικό και παρατηρήστε τις αλλαγές που έχουν γίνει στις καταλήξεις τους. • Φτιάξτε ένα σκίτσο με αντώνυμα (όσα βρείτε) αυτών των επιθέτων, ώστε να δώσετε κουράγιο και χαρά στο γάτο!

Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός	Αντώνυμα
φτωχός	φτωχ<u>οί</u>	πλούσιος
ξεβράκωτος	ξεβράκωτ<u>οι</u>	ζάπλουτος
άπορος	άπορ<u>οι</u>	εύπορος
πειναλέων	πειναλέοντες	χορτάτος
άστεγος	άστεγ<u>οι</u>	–
πάμπτωχος	πάμπτωχ<u>οι</u>	πάμπλουτος
απόκληρος	απόκληρ<u>οι</u>	–
ενδεής	ενδε<u>είς</u>	ευκατάστατος
δυστυχής	δυστυχ<u>είς</u>	ευτυχής
απροίκιστος	απροίκιστ<u>οι</u>	–
αδέκαρος	αδέκαρ<u>οι</u>	βαθύπλουτος
(οικονομικά) ασθενής	ασθεν<u>είς</u>	(οικονομικά) εύρωστος
δύσμοιρος	δύσμοιρ<u>οι</u>	καλόμοιρος
ταλαίπωρος	ταλαίπωρ<u>οι</u>	αβασάνιστος

[**Σημ.:** Η λέξη *εξαθλιωμένος* (*-η, -ο*) του κειμένου 9 είναι μετοχή παθητικού παρακειμένου του ρ. *εξαθλιώνω* και χρησιμοποιείται ως επίθετο.]

Παραγωγή και σύνθεση

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

1. Να μεταφέρετε στον επόμενο πίνακα τις λέξεις της Α΄ ομάδας που μελετήσατε προηγουμένως. Βρείτε νέες λέξεις στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3).

Προθήματα	Θέμα	Παραγωγικές καταλήξεις επιθήματα
	Αμερικαν-ός	Αμερικαν-**άκι**
δια-	δια-**τροφ**-ή	
επι-	επί-**σκεψ**-η	
	κουβέντ-α	κουβεντ-**ούλα**
	τρόφ-ιμο	τρόφ-**ιμο**
	δραστήρ-ι-ότητα	δραστήρ-**ι-ότητα**
	Έλλην-ας	Ελλην-**όπουλο**
	δίαιτ-α	διαιτ-**ο-λόγιο**
αντι-	αντι-**δικ**-ία	
	οικει-ό-τητα	οικει-**ό-τητα**

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

2. Διακρίνετε το πρώτο και το δεύτερο συνθετικό των λέξεων της Β΄ ομάδας που μελετήσατε προηγουμένως. • Αναζητήστε και άλλες σύνθετες λέξεις στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3).

Σύνθετη λέξη	α΄ συνθετικό	β΄ συνθετικό
παχύσαρκο	παχύς	σάρκα
καρδιοπαθειών	καρδιά	πάθος
πολύχρωμα	πολύς	χρώμα
μηλόπιτες	μήλο	πίτα
μικρογεύματα	μικρός	γεύμα
παχυσαρκία	παχύς	σάρκα
ελαιόλαδου	ελαία	λάδι
ιχνοστοιχεία	ίχνος	στοιχείο
διαιτολόγιο	δίαιτα	λόγος
ζαχαροπλαστείο	ζάχαρη	πλάθω
μικρομερίδες	μικρός	μερίδα

3. Εντοπίστε τα προθήματα σε παράγωγες λέξεις των κειμένων 10 και 11 που είναι υπογραμμισμένες. • Τι παρατηρείτε; • Είναι μόνο προθέσεις ή και άλλα είδη προθημάτων; • Φτιάξτε στη συνέχεια, εργαζόμενοι σε ομάδες, έναν πίνακα με τις παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα που θα συναντήσετε σε λέξεις των ίδιων κειμένων. • Χρησιμοποιήστε όσες από αυτές τις λέξεις μπορείτε σε μια διαφημιστική αφίσα κατά του καπνίσματος.

- **Προθήματα**

δύσοσμη: *δυσ-* (πρόθημα)
παρατηρήσει: *παρα-* (πρόθεση)
Αντικαρκινικής: *αντι-* (πρόθεση)
προτιμούσαν: *προ-* (πρόθεση)
μεταφέρει: *μετα-* (πρόθεση)
επιτρέψει: *επι-* (πρόθεση)
αποφεύγονται: *απο-* (πρόθεση)
ατονία: *α-* (στερητικό πρόθημα)
προγεύματος: *προ-* (πρόθεση)
καταφεύγουν: *κατα-* (πρόθεση)

- **Παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα**

Επίθημα	**Ουσιαστικά**
-μα	*πρόγευμα*
(-σ-μα)	*κάπνισμα*
-ίλα	*τσιγαρίλα*
-ιστής	*καπνιστής*
-ητής	*προπονητής*
-ία	*ηλικία*
-ό-τητα	*ποσότητα*
-σ-η	*απόδοση*
-ικά	*αλλαντικά*
-ία	*ατονία*
Επίθημα	**Επίθετα**
-ερός, -ερή, -ερό	*βλαβερό*
-ικός, -ική, -ικό	*μαγική*
-τός, -τή, -τό	*γνωστό*
-ινός, -ινή, -ινό	*καθημερινό*

Επίθημα	Ρήματα
-ίζω	*γνωρίζω*
-άζω	*επηρεάζω*
-ώνω	*μειώνω*

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

4. Αναζητήστε στο λεξικό τις διαφορετικές σημασίες που αποκτά το ρήμα φεύγω με την αλλαγή των προθημάτων-προθέσεων, π.χ. απο-φεύγω, κατα-φεύγω κτλ.

αποφεύγω: κρατώ αποστάσεις από κάποιον ή κάτι / προσπαθώ να μην κάνω κάτι / ξεφεύγω
διαφεύγω: ξεφεύγω / κατορθώνω να αποφύγω κάτι / δε γίνομαι αντιληπτός / *διαφεύγει ένα υγρό ή ένα αέριο:* διαρρέει
καταφεύγω: βρίσκω καταφύγιο / απευθύνομαι σε κάποιον για βοήθεια ή προστασία / χρησιμοποιώ κάτι από ανάγκη, κάνω το παν
προσφεύγω: απευθύνομαι σε κάποιον για να βρω λύση σε πρόβλημα / απευθύνομαι σε κάποια αρχή (π.χ. στον Άρειο Πάγο) για την ακύρωση ή την τροποποίηση επίσημης απόφασης ή πράξης.

σελ. 77 σχολ. βιβλίου

- **Στο κείμενο 12 γράψτε τα λόγια και τις σκέψεις του πελάτη σε κάθε τετραγωνάκι. Προσπαθήστε να αποδώσετε κάθε φορά τα συναισθήματά του με βάση τις εκφράσεις του προσώπου του και τις χειρονομίες του.**

1. – Θα ήθελα έναν καφέ, παρακαλώ!
2. «Θα πιω τον καφέ μου σε αυτό το ωραίο περιβάλλον και μετά θα συνεχίσω τις δουλειές μου.»
3. «Νομίζω πως αργούν πολύ να φέρουν τον καφέ μου…»
4. «Μα πού είναι ο σερβιτόρος;»
5. – Συγγνώμη, έχω παραγγείλει έναν καφέ εδώ και αρκετή ώρα!
6. «Γιατί, άραγε, αργεί τόσο πολύ αυτός ο καφές;»
7. «Έχει περάσει τόση ώρα και ακόμη δεν έχει έρθει η παραγγελία μου!»
8. – Επιτέλους, θα μου φέρετε τον καφέ που έχω παραγγείλει;
9. – Πού είναι ο καφές μου;
10. – Θέλω ΤΩΡΑ έναν καφέ!
11. «Τι συμβαίνει; Πού πηγαίνουν όλους αυτούς τους καφέδες;»
12. «…»

Λεξιλόγιο

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

1. Συλλέξτε από τα κείμενα που μελετήσατε λέξεις και φράσεις για την υγιεινή και μη υγιεινή σύγχρονη διατροφή χρησιμοποιώντας το σχολικό λεξικό για την ερμηνεία των λέξεων.

1. ΥΓΙΕΙΝΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ		
Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα – φράσεις**
σούπες σαλάτες ελαιόλαδο όσπρια λαχανικά ψάρια φρούτα (ξηροί) καρποί νερό μικρομερίδα μέλι βιταμίνες βότανα τυρί	θρεπτικός φυσικός αγνός βιολογικός υγιεινός φρέσκος φυτικός εύπεπτος	τρώω πρωινό σωστή διατροφή κανόνες καλής διατροφής παραδοσιακή ελληνική διατροφή διατροφικές οδηγίες διατροφικό πρότυπο διατροφική πυραμίδα ισορροπημένη διατροφή σπιτικό φαγητό

2. ΜΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ		
Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα – φράσεις**
φαστφούντ αναψυκτικά τσιπς κρουασάν ορμόνες φυτοφάρμακα αλλαντικά κρέμα γάλακτος (τα) λιπαρά	παχύσαρκος	γρήγορο φαγητό έλλειψη πρωινού έτοιμο φαγητό παιδική παχυσαρκία παραλείπω γεύμα

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

2. Στο κείμενο 7 υπάρχουν λέξεις από παλιότερες μορφές της γλώσσας μας. Ποιες από αυτές δε γνωρίζετε; • Ξαναγράψτε το κείμενο προσαρμόζοντας όσες λέξεις κρίνετε σκόπιμο στη σημερινή μορφή της γλώσσας μας. Εννοείται πως θα χρειαστείτε τη βοήθεια λεξικού. • Συζητήστε στην τάξη (με τον καθηγητή της Λογοτεχνίας) τις αλλαγές που κάνατε, καθώς και τη γλώσσα του συγκεκριμένου συγγραφέα.

• Οι ακόλουθες λέξεις δε χρησιμοποιούνται σήμερα ευρέως: *έκραξεν* (= φώναξε, κάλεσε), *τσούπα* (= κοπέλα, κόρη), *πεσκέσι* (= δώρο συνήθως φαγώσιμο), *φαμίλια* (= οικογένεια), *οκάδες* (οκά: παλαιά μονάδα βάρους που ισοδυναμεί με 1.282 γραμμάρια), *να δελινίσουμε* (= να δειπνήσουμε).

Οι παρακάτω τύποι ανήκουν ή έχουν στοιχεία της καθαρεύουσας (καταλήξεις, αύξηση, μετοχές ενεργητικής φωνής σε *-ων*): ***Εσηκώθη**ν*, *αισθανθ**είς***, *ρώμη**ν***, *τινά*, ***ο**λίγους*, *αιγιαλό**ν***, *βλέπ**ων***, *ήτ**ο***, *γλυκ**εία***, ***εν*** (= ένα), ***π**τωχής*, ***νήσου***, *είπε**ν***, *θα 'ρθ**η***, *θα φέρ**η***, *να πληθύν**η***, ***ε**κράτησε*, *ήτ**ον***, *θα έρθ**η***, *να ζυμώσ**η***, *θα ψήσ**η***.

• «Σηκώθηκα, αφού αισθάνθηκα κάπως πιο δυνατός, και έκανα μερικές βόλτες στην ακρογιαλιά και στη μικρή κοιλάδα, βλέποντας πόσο γλυκιά ήταν η ζωή στα ωραία, τα έρημα ακρογιάλια του φτωχού νησιού μου. […] Μετά από ένα τέταρτο της ώρας, με φώναξε ο Αταίριαστος.

– Μας ήρθε, είπε, η μυζήθρα, μυρωδάτη, αχνιστή. Την έφερε δώρο το Ξενιώ, η μικρή κόρη του Πατσοστάθη. Ύστερα από λίγο θα 'ρθει, λέει, ο αφέντης της –δηλαδή ο πατέρας της– να μας φέρει, λέει, το κοκορέτσι, ψημένο, έτοιμο. Όσο για τα δύο μπούτια θα μας τα φέρει, λέει, ωμά, για να τα ψήσουμε αργότερα εδώ.

– Μπερεκέτβερσιν· (ο θεός να τα πληθύνει).

– Το άλλο το μισό κατσίκι το κράτησε, λέει, για την οικογένειά του, [...] επειδή θα μας ήταν πολύ να μας το έφερνε όλο, εφτά οκάδες πράμα… Τώρα θα μας έρθει κι ο Αγάλλος να μας ζυμώσει την πίτα. Σ' αρέσει η τυρόπιτα με χλωρό τυρί και με δέκα αβγά;

– Βεβαίως.

– Και πάλι τα δύο μπούτια ο ίδιος ο Στάθης θα μας τα ψήσει εδώ, για να έχουμε να δειπνήσουμε».

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

- **Περιγράψτε σε ένα κείμενο τριών παραγράφων ένα γιορτινό τραπέζι στο σπίτι σας στο οποίο είχατε προσκεκλημένους. • Ξεκινήστε την περιγραφή σας από τη διακόσμηση του χώρου, προχωρήστε μετά στην περιγραφή των προσώπων που συμμετείχαν. • Τέλος να δώσετε ιδιαίτερη έμφαση στο περιεχόμενο του τραπεζιού, περιγράφοντας όλη τη διαδικασία προετοιμασίας, παρασκευής και απόλαυσης των κύριων-«αγαπημένων» σας φαγητών. • Μπορούν να σας βοηθήσουν στην περιγραφή το σκίτσο και ο πίνακας που ακολουθούν.**

Κριτήρια αξιολόγησης

- **Η περιγραφή του χώρου και των προσώπων στην αρχική παράγραφο και η αναλυτική περιγραφή του περιεχομένου του τραπεζιού σε δύο παραγράφους.**
- **Η προσεκτική χρήση ουσιαστικών και επιθέτων ανάλογα με το είδος της περιγραφής (χώρος, πρόσωπα κ.λπ.).**

Φέτος την Πρωτοχρονιά οργανώσαμε μια *ωραία*, *μεγάλη* γιορτή με πολλούς προσκεκλημένους, φίλους και συγγενείς. Το σπίτι ήταν όμορφα διακοσμημένο με *χριστουγεννιάτικα* στολίδια· *χρυσά* και *ασημένια* αστέρια, *αστραφτερές* μπάλες και *μικρά* φώτα στόλιζαν κάθε γωνιά του σαλονιού δημιουργώντας *παραμυθένια* ατμόσφαιρα, ενώ στη μέση δέσποζε το *μεγάλο* έλατο, φορτωμένο με *ξύλινα* παιχνίδια και γιρλάντες. Σιγά-σιγά άρχισαν να καταφθάνουν οι επισκέπτες επίσημα ντυμένοι, *χαμογελαστοί* και κρατώντας δώρα και κάθε είδους γλυκά. Πρώτοι έφτασαν οι παππούδες μου, ακολούθησαν οι θείοι με τα παιδιά τους και τέλος ήρθαν οι φίλοι των γονιών μου με τις οικογένειές τους. Οι γυναίκες φορούσαν *χρωματιστά* φορέματα και *λαμπερά* κοσμήματα, ενώ οι άντρες *σκούρα* κοστούμια και *κατάλευκα*, *ατσαλάκωτα* πουκάμισα.

Σε λίγη ώρα όλοι είχαν καθίσει στο *μεγάλο* τραπέζι, που για την περίσταση ήταν καλυμμένο με ένα *μακρύ*, *λευκό* τραπεζομάντιλο γεμάτο δαντέλες. Πάνω στο τραπέζι υπήρχαν τρία *ασημένια* κηροπήγια, μερικά *γυάλινα* δοχεία με *άσπρα* λουλούδια, το *πορσελάνινο* σερβίτσιο και τα *σκαλιστά* μαχαιροπήρουνα. Στο κέντρο τοποθετήθηκαν *τεράστιες* πιατέλες με *εκλεκτά* εδέσματα: αλλαντικά κομμένα σε διάφορα σχήματα, *καπνιστά* ψάρια, *ολοστρόγγυλα* μανιτάρια και *πολύχρωμα* λαχανικά, *χρυσαφένιες* πίτες και *λαχταριστές* τάρτες, *ροδοκόκκινα* ψωμάκια. Σε

έναν *πλατύ ορθογώνιο* δίσκο υπήρχε μια *παχιά* καλοψημένη γαλοπούλα και δίπλα *βαθιά* πιάτα με *ζουμερά* κρέατα.

Κρυστάλλινες καράφες γεμάτες νερό, *κόκκινο* και *άσπρο* κρασί πηγαινοέρχονταν στο τραπέζι, για να γεμίζουν τα ποτήρια τους οι συνδαιτυμόνες που έδειχναν να απολαμβάνουν το *νόστιμο* φαγητό. Κάθε τόσο κάποιος έκανε μια πρόποση για τη νέα χρονιά και έλεγε πόσο *γευστικό* ήταν το δείπνο. Στο τέλος το τραπέζι άδειασε για να έρθουν τα γλυκά, που προκάλεσαν τα ενθουσιώδη σχόλια των παιδιών. Τα γλυκίσματα ήταν διαφόρων ειδών: μελομακάρονα και κουραμπιέδες, *σοκολατένιες* τούρτες, *γλυκές* τάρτες με *χειμωνιάτικα* φρούτα, *τετράγωνα* και *στρογγυλά* σοκολατάκια και βέβαια μια *μεγάλη* βασιλόπιτα πασπαλισμένη με *άφθονη* άχνη ζάχαρη.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

❑ Το ουσιαστικό είναι η κεντρική λέξη της **ονοματικής** φράσης.

❑ Η ονοματική φράση μπορεί να λειτουργεί ως:
α. υποκείμενο
β. κατηγορούμενο
γ. αντικείμενο
δ. (να βρίσκεται) **ύστερα από πρόθεση**
ε. συμπλήρωμα ενός ουσιαστικού

❑ Ένα επίθετο μπορεί να **προσδιορίζει** ένα ουσιαστικό, να λειτουργεί δηλαδή ως επιθετικός **προσδιορισμός**.

❑ Τα ουσιαστικά διακρίνονται σε:

	ΔΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ			**ΤΡΙΚΑΤΑΛΗΚΤΑ**	
	αρσενικά	**θηλυκά**	**ουδέτερα**	**αρσενικά**	**θηλυκά**
ισοσύλλαβα **ανισοσύλλαβα**	καθηγητής *καφές*	αξία γεύση	τυρί κρέας	σκοπός	είσοδος

❑ Νέες λέξεις δημιουργούνται με δύο τρόπους:

α. παραγωγή		**και** **β. σύνθεση**
στο θέμα της αρχικής λέξης προσθέτουμε μία κατάληξη π.χ. ζαχαρ**ιέρα**	αριστερά από το θέμα της αρχικής λέξης προσθέτουμε ένα πρόθεμα π.χ. **υπερ**βολή	ενώνουμε τα θέματα των δύο λέξεων π.χ. **ανεμόμυλος**

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου

Κείμενο: *Μαγειρική για έναν δεν υπάρχει*

Το φαγητό της αγγαρείας, της υποχρέωσης και της τυποποίησης, μαζικής ή περιορισμένης εστίασης, φωνάζει από μακριά, πριν φτάσει στους γευστικούς σας κάλυκες, πριν μπει στο παιχνίδι η όσφρηση, πριν κατέβει στο στομάχι.

Το γεύμα ή το δείπνο, λιτό ή μπελαλίδικο, που ετοιμάστηκε με νοιάξιμο, με κόπο και μεράκι, για να μας χορτάσει, να μας κάνει να σηκώσουμε τα ποτήρια, να ευχηθούμε, να ευφρανθεί η ψυχή μας, σου σπάει τη μύτη με το που θα βάλεις το κλειδί στην πόρτα. Μαζί με τα μπαχαρικά, τα μυρωδικά και τα άλλα υλικά που αχνίζουν ακόμη, σε παίρνει η μοσχοβολιά της γενναιοδωρίας, καθώς σκάει το πρώτο χαμόγελο, λύνεται στα γρήγορα η ποδιά κι ακούγεται το «καλώς τους».

Το πρώτο, το μεγάλο, το αναντικατάστατο μυστικό της μαγειρικής είναι η αγάπη. Να θες να νιώσουν οι άλλοι καλά. Αυτή είναι που μεταμόρφωσε τις πίτες της ηπειρώτικης ανέχειας σε εδέσματα γευστικής και διατροφικής αξίας. Αυτή είναι που μετατρέπει, για παράδειγμα, ένα αγγουράκι, λίγη φετούλα, πέντε-έξι ελιές, μια κουταλίτσα κάππαρη, μια πιπεριά, μισό κρεμμύδι, δυο-τρεις ντομάτες, λίγα φυλλαράκια βασιλικού κι άλλα λίγα δυόσμου, μια πρέζα ρίγανη και μια αλάτι, και λίγο λάδι, σ' ένα υπέροχο γεύμα για ένα αργό, θερινό μεσημέρι. Θέλει αγάπη αυτή η σαλάτα. Να 'χεις φροντίσει για τις προμήθειες, να πλύνεις, να στεγνώσεις, να ψιλοκόψεις...

Το δεύτερο μεγάλο μυστικό της μαγειρικής είναι οι πρώτες ύλες. Φρέσκιες, στην εποχή τους, τότε που τις βρίσκεις στη χαμηλότερη τιμή, τότε που είναι στην κορύφωση της νοστιμιάς και της θρεπτικής τους αξίας. Χωρίς τέτοια προϊόντα, νόστιμη μαγειρική δε γίνεται.

Υπάρχει κι ένα τρίτο μυστικό. Η ανάγκη της συνεύρεσης: εμείς και οι άλλοι. Η φαμίλια, η παρέα, οι συνάδελφοι, οι γνωστοί... Να στρωθεί το τραπέζι, να φτάσουν τα πρώτα, οι βιαστικοί τσιμπάνε ήδη, ο μάγειρας ρωτάει με λαχτάρα «πώς είναι;», το πρώτο ποτήρι, λύνονται οι κόμποι και ανάβει το βραδάκι. Μαγειρική για έναν δεν υπάρχει.

Σωκράτης Τσιχλιάς, περ. «Γαστρονόμος»,
εφημ. *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2006

Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός

1. Βρείτε τις ονοματικές (ΟΦ) και τις ρηματικές φράσεις (ΡΦ) από τις οποίες αποτελούνται οι παρακάτω προτάσεις και εξετάστε αν έχουν απλή ή διευρυμένη μορφή:

α. «*Το φαγητό της αγγαρείας, της υποχρέωσης και της τυποποίησης, μαζικής ή περιορισμένης εστίασης, φωνάζει από μακριά*»

β. «*Να στρωθεί το τραπέζι*»

2. Βρείτε τις ονοματικές φράσεις (ΟΦ) που υπάρχουν στις ακόλουθες ρηματικές φράσεις:

α. «*μεταμόρφωσε τις πίτες της ηπειρώτικης ανέχειας σε εδέσματα γευστικής και διατροφικής αξίας*»

β. «*είναι στην κορύφωση της νοστιμιάς*»

3. Βρείτε τους επιθετικούς προσδιορισμούς που υπάρχουν στην παρακάτω πρόταση: «*μεταμόρφωσε τις πίτες της ηπειρώτικης ανέχειας σε εδέσματα γευστικής και διατροφικής αξίας*».

Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων

1. *οι πρώτες ύλες*: να κλιθεί και στους δύο αριθμούς.

2. Να μεταφέρετε τις παρακάτω λέξεις στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού: *της αγγαρείας, της υποχρέωσης, το αναντικατάστατο μυστικό, προϊόντα, μάγειρας.*

3. Να γράψετε τις ακόλουθες λέξεις στη γενική ενικού και πληθυντικού: *κάλυκες, γεύμα, προϊόντα, μάγειρας, κόμποι.*

Παραγωγή και σύνθεση λέξεων

1. Από ποια ουσιαστικά παράγονται οι παρακάτω παράγωγες λέξεις; Ποια επιθήματα χρησιμοποιούνται;
εστίαση, γευστικός, μπελαλίδικος, αγγουράκι, φετούλα.

2. Βρείτε στο κείμενο τρεις παράγωγες λέξεις που περιέχουν πρόθημα.

3. *φαγητό, τραπέζι, ποτήρι*: γράψτε τρία σύνθετα επίθετα τα οποία να χαρακτηρίζουν καθένα από τα ουσιαστικά αυτά (π.χ. *μισοάδειο ποτήρι*).

ενότητα 5η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Το ρήμα

Ο ρόλος και η λειτουργία του ρήματος

❑ **Ρήμα** λέγεται η λέξη που φανερώνει ότι ένα πρόσωπο, ζώο ή πράγμα ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή βρίσκεται σε μια κατάσταση.

Το ρήμα:

- είναι το βασικό στοιχείο μιας πρότασης, γύρω από το οποίο οργανώνεται το μήνυμα που μεταδίδεται με την επικοινωνία
- ανήκει στη ρηματική φράση, στην οποία παίζει κυρίαρχο ρόλο.

✔ Η ρηματική φράση, εκτός από το ρήμα, μπορεί να περιέχει **ονοματικές φράσεις** που λειτουργούν ως αντικείμενα ή κατηγορούμενα του ρήματος (ουσιαστικά, επίθετα), καθώς και επιρρήματα ή επιρρηματικές φράσεις που λειτουργούν ως προσδιορισμοί του ρήματος (δηλώνουν το χρόνο, τον τόπο, την αιτία, τον τρόπο κ.λπ. της ενέργειας του ρήματος).

Οι μορφές του ρήματος

❑ Το ρήμα παρουσιάζει στο λόγο διάφορες μορφές. Οι τύποι που καθορίζουν την έννοια ή τη μορφή του ονομάζονται **παρεπόμενα του ρήματος** και είναι το πρόσωπο, ο αριθμός, η συζυγία, η φωνή, η διάθεση, η έγκλιση, ο χρόνος και το ποιόν ενέργειας. Από τα παρεπόμενα του ρήματος, η φωνή και η συζυγία αφορούν τη μορφή του ρήματος, ενώ η διάθεση αφορά τη σημασία.

α. Πρόσωπο και αριθμός

❑ Τα ρήματα έχουν δύο **αριθμούς**, τον **ενικό** και τον **πληθυντικό**, που φανερώνουν αν το υποκείμενο του ρήματος είναι ένα ή πολλά,

π.χ. *παρακολουθώ:* ενικός αριθμός (το υποκείμενο είναι ένα: *εγώ*)

πηγαίνετε: πληθυντικός αριθμός (τα υποκείμενα είναι πολλά: *εσείς*)

❑ Τα ρήματα έχουν τρία **πρόσωπα** σε κάθε αριθμό:

- **πρώτο πρόσωπο:** (εγώ) *γράφω*
- **δεύτερο πρόσωπο:** (εσύ) *γράφεις*
- **τρίτο πρόσωπο:** (αυτός) *γράφει*

β. Συζυγίες και φωνές

❑ Το ρήμα αποτελείται από το θέμα και την κατάληξη (π.χ. *γράφ-ω*). Με βάση τις καταλήξεις τα ρήματα χωρίζονται σε δύο **συζυγίες**:

- στην **α΄ συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που **έχουν κατάληξη *-ω***, π.χ. *δέν-ω*
- στη **β΄ συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που **έχουν κατάληξη *-ώ,*** π.χ. *γελ-ώ*

Τα ρήματα α΄ συζυγίας στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα ενεργητικής φωνής τονίζονται στην παραλήγουσα (π.χ. *λύνω*) και στο ίδιο πρόσωπο της παθητικής φωνής τονίζονται στην προπαραλήγουσα (π.χ. *λύνομαι*). Τα ρήματα β΄ συζυγίας στο α΄ πρόσωπο της οριστικής του ενεστώτα ενεργητικής φωνής τονίζονται στη λήγουσα (π.χ. *αγαπώ*) και στο ίδιο πρόσωπο της παθητικής φωνής τονίζονται στην παραλήγουσα (π.χ. *αγαπιέμαι*).

❑ Με βάση τις καταλήξεις τα ρήματα χωρίζονται επίσης σε δύο **φωνές**:

- στην **ενεργητική φωνή** ανήκουν τα ρήματα που **έχουν κατάληξη *-ω*** ή ***-ώ***, π.χ. *βλέπ-ω μιλ-ώ*
- στην **παθητική φωνή** ανήκουν τα ρήματα που **έχουν κατάληξη *-μαι***, π.χ. *κρύβο-μαι*

Πολλά ρήματα σχηματίζουν και τις δύο φωνές (π.χ. *ανοίγω-ανοίγομαι*, *γράφω-γράφομαι*, *θεραπεύω-θεραπεύομαι*), ενώ άλλα μόνο μία από τις δύο (π.χ. *αμφιβάλλω*, *αναπνέω*, *διστάζω*, *παθαίνω*, *σκοντάφτω* – *αγωνίζομαι*, *αστειεύομαι*, *κοιμάμαι*, *σκέφτομαι*, *υποψιάζομαι*, *φοβάμαι*, *χρειάζομαι*).

✔ Κάθε φωνή έχει δύο συζυγίες (π.χ. η ενεργητική φωνή περιλαμβάνει ρήματα σε *-ω* και *-ώ*). Η δεύτερη συζυγία κάθε φωνής χωρίζεται σε δύο **τάξεις** ανάλογα με τις καταλήξεις που παίρνουν στον ενικό του ενεστώτα της οριστικής, όπως φαίνεται στον πίνακα που ακολουθεί στην επόμενη σελίδα.

ΦΩΝΗ	Ενεργητική -ω			Παθητική -μαι		
ΣΥΖΥΓΙΑ	α΄	β΄		α΄	β΄	
ΤΑΞΗ		α΄	β΄		α΄	β΄
ΚΑΤΑΛΗΞΕΙΣ	-ω	-άω, -ώ	-ώ	-ομαι	-ιέμαι	-ούμαι
	γράφω	*αγαπάω, ώ*	*αργώ*	*τρέφομαι*	*αγαπιέμαι*	*στερούμαι*
	γράφεις	*αγαπάς*	*αργείς*	*τρέφεσαι*	*αγαπιέσαι*	*στερείσαι*
	γράφει	*αγαπάει*	*αργεί*	*τρέφεται*	*αγαπιέται*	*στερείται*
	γράφουμε	*(αγαπά)*	*αργούμε*	*τρεφόμαστε*	*αγαπιόμαστε*	*στερούμαστε*
	γράφετε	*αγαπούμε*	*αργείτε*	*τρέφεστε*	*αγαπιέστε*	*στερήστε*
	γράφουν	*(αγαπάμε)*	*αργούν*	*τρέφονται*	*αγαπιούνται*	*στερούνται*
		αγαπάτε				
		αγαπούν				
		αγαπάν(ε)				

γ. Διαθέσεις του ρήματος

❑ **Διάθεση** είναι ο τρόπος με τον οποίο το ρήμα «διατίθεται» σε σχέση με το υποκείμενό του, δηλαδή φανερώνει αν το υποκείμενο ενεργεί ή παθαίνει κάτι ή αν βρίσκεται σε κάποια κατάσταση.

✔ Οι διαθέσεις του ρήματος είναι τέσσερις: ενεργητική, παθητική, μέση και ουδέτερη:

• **Ενεργητική διάθεση** έχουν τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο κάνει κάτι, ενεργεί, π.χ. *τρέχω, γράφω*

Τα ρήματα ενεργητικής διάθεσης συνήθως βρίσκονται στην ενεργητική φωνή.

• **Παθητική διάθεση** έχουν τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο παθαίνει κάτι, δέχεται δηλαδή το αποτέλεσμα μιας ενέργειας, π.χ. *φωτίζομαι* (από τον ήλιο), *λιώνω* (από τη ζέστη)

Τα ρήματα παθητικής διάθεσης συνήθως βρίσκονται στην παθητική φωνή.

• **Μέση διάθεση** έχουν τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο είναι ο δράστης και ο αποδέκτης μιας ενέργειας, δηλαδή κάνει κάτι και ταυτόχρονα δέχεται το αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής, π.χ. *λούζομαι* (λούζω τον εαυτό μου), *ντύνομαι* (ντύνω τον εαυτό μου)

Τα ρήματα μέσης διάθεσης συνήθως βρίσκονται στην παθητική φωνή.

• **Ουδέτερη διάθεση** έχουν τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση, ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει κάτι, π.χ. *κοιμάμαι, πεινάω.*

δ. Χρόνοι του ρήματος και ποιόν ενέργειας

❑ **Χρόνος** ονομάζεται η τοποθέτηση ενός γεγονότος, μιας ενέργειας ή μιας κατάστασης σε ένα σημείο του χρονικού άξονα (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Δηλαδή, ο χρόνος καταρχάς φανερώνει πότε έγινε αυτό που σημαίνει το ρήμα.

✔ Στην ελληνική γλώσσα υπάρχουν οχτώ χρόνοι: ενεστώτας, παρατατικός, μέλλοντας εξακολουθητικός, μέλλοντας συνοπτικός, αόριστος, παρακείμενος, υπερσυντέλικος, μέλλοντας συντελεσμένος.

✔ Οι χρόνοι μπορούν να χωριστούν σε τρεις ομάδες ανάλογα με τη χρονική βαθμίδα (παρελθόν, παρόν, μέλλον) στην οποία τοποθετούνται:

α. παρελθοντικοί: παρατατικός, αόριστος, παρακείμενος, υπερσυντέλικος

β. παροντικοί: ενεστώτας, παρακείμενος

γ. μελλοντικοί: εξακολουθητικός μέλλοντας, συνοπτικός μέλλοντας, συντελεσμένος μέλλοντας

Σημασία και χρήση των χρόνων

• Ο **ενεστώτας** χρησιμοποιείται για να παρουσιάσουμε μια πράξη που γίνεται στο παρόν εξακολουθητικά,

π.χ. *Κάθομαι στο γραφείο και **γράφω**.*

• Ο **παρατατικός** χρησιμοποιείται για να τονίσουμε τη **διάρκεια** ή την **επανάληψη** μιας πράξης που γινόταν στο **παρελθόν**,

π.χ. *Το Σάββατο **διάβαζα** τρεις ώρες* (δίνουμε έμφαση στη διάρκεια)

*Το καλοκαίρι **ξυπνούσα** αργά το μεσημέρι* (δίνουμε έμφαση στην επανάληψη)

• Ο **αόριστος** χρησιμοποιείται για να παρουσιάσουμε **συνοπτικά** ένα γεγονός που έγινε στο παρελθόν, χωρίς να μας ενδιαφέρει η διάρκειά του αλλά το ίδιο το γεγονός,

π.χ. *Το Σάββατο **διάβασα** τρεις ώρες* (δίνουμε έμφαση στο γεγονός – όχι στη διάρκεια)

• Ο **εξακολουθητικός μέλλοντας** χρησιμοποιείται για να τονίσουμε τη **διάρκεια** ή την **επανάληψη** μιας πράξης στο μέλλον,

π.χ. *Αύριο **θα γράφω** όλο το απόγευμα* (δίνουμε έμφαση στη διάρκεια)

*Από αύριο **θα ξυπνάω** πολύ νωρίς* (δίνουμε έμφαση στην επανάληψη)

• Ο **συνοπτικός μέλλοντας** χρησιμοποιείται για να παρουσιάσουμε συνοπτικά ένα γεγονός που θα γίνει στο μέλλον, χωρίς να μας ενδιαφέρει η διάρκειά του αλλά το ίδιο το γεγονός,
π.χ. *Απόψε **θα κοιμηθώ** αργά* (δίνουμε έμφαση στο γεγονός – όχι στη διάρκεια)

• Ο **συντελεσμένος μέλλοντας** χρησιμοποιείται για να παρουσιάσουμε ένα γεγονός που θα έχει ολοκληρωθεί (συντελεστεί) στο μέλλον, πριν από κάτι άλλο, π.χ. *Όταν επιστρέψεις, **θα έχω κοιμηθεί***

• Ο **παρακείμενος** χρησιμοποιείται για να μιλήσουμε για ένα γεγονός που έχει γίνει στο παρελθόν και τα αποτελέσματά του φτάνουν στο παρόν
π.χ. *Μέχρι σήμερα **έχω ξοδέψει** εκατό ευρώ* (η πράξη έγινε στο παρελθόν αλλά το αποτέλεσμά της φτάνει στο παρόν)

• Ο **υπερσυντέλικος** χρησιμοποιείται για να μιλήσουμε για κάτι που έχει γίνει στο παρελθόν πριν από ένα άλλο γεγονός,
π.χ. *Όταν ήρθες, **είχα φύγει***

✔ Ο ενεστώτας και ο αόριστος μπορούν ακόμη να χρησιμοποιηθούν άχρονα, χωρίς δηλαδή να τοποθετούν την ενέργεια σε συγκεκριμένη χρονική βαθμίδα, αλλά να την παρουσιάζουν ως επαναλαμβανόμενη. Στην περίπτωση αυτή ονομάζονται **γνωμικός ενεστώτας** και **γνωμικός αόριστος** αντίστοιχα, και χρησιμοποιούνται συνήθως στις παροιμίες. Με τον ίδιο τρόπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί και ο εξακολουθητικός μέλλοντας,
π.χ. *Όποιος βιάζεται, σκοντάφτει.*
Ποιος είδε το Θεό και δεν τον φοβήθηκε.

❑ Είδαμε παραπάνω ότι κάθε χρονική βαθμίδα (παρελθόν, παρόν, μέλλον) περιλαμβάνει διάφορους χρόνους που έχουν μεταξύ τους κάποια διαφορά, την οποία ονομάζουμε **ποιόν ενέργειας**. Για παράδειγμα, ο παρατατικός και ο αόριστος ανήκουν και οι δύο στο παρελθόν, αλλά ο πρώτος δίνει έμφαση στη διάρκεια ή στην επανάληψη ενός γεγονότος, ενώ ο δεύτερος τονίζει το ίδιο το γεγονός.

Ο ομιλητής ή ο συγγραφέας επιλέγει το χρόνο που θα χρησιμοποιήσει ανάλογα με την οπτική γωνία από την οποία βλέπει το γεγονός, δηλαδή ανάλογα με το πού θέλει να δώσει έμφαση (στη διάρκεια, την επανάληψη ή στο γεγονός).

✔ Το ποιόν ενέργειας μπορεί να είναι:

• **μη συνοπτικό:** παρατατικός, ενεστώτας, εξακολουθητικός μέλλοντας
• **συνοπτικό:** αόριστος, συνοπτικός μέλλοντας
• **συντελεσμένο:** υπερσυντέλικος, παρακείμενος, συντελεσμένος μέλλοντας

ΧΡΟΝΙΚΗ ΒΑΘΜΙΔΑ			ΠΟΙΟΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ	
παρατατικός	ενεστώτας	εξακολουθητικός μέλλοντας	μη συνοπτικό
αόριστος		συνοπτικός μέλλοντας	συνοπτικό
υπερσυντέλικος		συντελεσμένος	
παρακείμενος		μέλλοντας	συντελεσμένο

Τα συνδετικά ρήματα

❑ **Συνδετικά** ονομάζονται τα ρήματα που συνδέουν το υποκείμενο με το κατηγορούμενο. Το πιο χαρακτηριστικό συνδετικό ρήμα είναι το *είμαι*, π.χ. *Η ταινία ήταν καλή.*

Ο Γιώργος είναι όμορφος.

Η Κατερίνα είναι έξυπνη.

Τα κυριότερα συνδετικά ρήματα	
Συνδετικό ρήμα	**Παράδειγμα**
είμαι	Ο θείος μου *είναι* βιολόγος.
γίνομαι	Η Εύα *έγινε* διευθύντρια.
φαίνομαι	Η Αντιγόνη *φαίνεται* χαρούμενη.
μοιάζω	Ο Παύλος *μοιάζει* προβληματισμένος.
παραμένω	Ο Κ.Χ. *παρέμεινε* υπουργός.
θεωρούμαι	Η παράσταση *θεωρείται* καλή.
διορίζομαι	Η Άννα *διορίστηκε* καθηγήτρια.
εκλέγομαι	Ο Α.Π. *εκλέχθηκε* δήμαρχος.
καταντώ	Το σπίτι *κατάντησε* ερείπιο.
αποτελώ	Ο Γιώργος *αποτελεί* μέλος της ομάδας.
ανακηρύσσομαι	Ο συγγραφέας *ανακηρύχτηκε* μέλος της Ακαδημίας.
ονομάζομαι	Ο φίλος μου *ονομάζεται* Πέτρος.
αποκαλούμαι	Ο Ηρόδοτος *αποκαλείται* «πατέρας της ιστορίας».

✔ Τα συνδετικά ρήματα χρησιμοποιούνται πολύ συχνά στην **περιγραφή**, επειδή βοηθούν να προβάλουμε την ιδιότητα του αντικειμένου που περιγράφουμε (προσώπου, χώρου, κατάστασης κ.λπ.), η οποία αποτελεί ταυτόχρονα και νέα πληροφορία.

Παράγωγα ρήματα

❑ Στη νέα ελληνική γλώσσα ρήματα παράγονται από άλλα ρήματα, από ουσιαστικά, επίθετα και από άλλες γραμματικές κατηγορίες (επιρρήματα, επιφωνήματα κ.λπ.). Ο πιο απλός τρόπος παραγωγής ρημάτων είναι η προσθήκη καταλήξεων (κλιτικών μορφημάτων) στο θέμα μιας λέξης (π.χ. *άδικος* > *αδικ-**ώ***). Ωστόσο, συνηθέστερη είναι η παραγωγή ρημάτων με την προσθήκη ενός προθήματος ή ενός επιθήματος στο θέμα.

✔ **Προθήματα** χρησιμοποιούνται για να δημιουργηθούν ρήματα από άλλα ρήματα, π.χ. *βάλλω* > πρόθημα ***ανα*** + *βάλλω* > *αναβάλλω*

✔ **Επιθήματα** χρησιμοποιούνται για να δημιουργηθούν ρήματα από άλλα μέρη του λόγου, όπως ουσιαστικά και επίθετα,
σημάδι > θέμα *σημάδ-* + επίθημα ***-εύω*** > *σημαδεύω*
κόκκινος > θέμα *κοκκιν-* + επίθημα ***-ίζω*** > *κοκκινίζω*

• Τα κυριότερα **προθήματα** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή ρημάτων:

Πρόθημα	Παράδειγμα
ανα-	***ανα***πνέω
αντι-	***αντι***γράφω
απο-	***απο***γράφω
δια-	***δια***γράφω
εισ-	***εισ***βάλλω
εκ-	***εκ***βάλλω
(εξ-)	***εξ***έρχομαι
εν-	***εν***τείνω
(εμ-)	***εμ***περιέχω
επι-	***επι***τρέπω
κατα-	***κατα***νικώ
μετα-	***μετα***τρέπω
παρα-	***παρα***καλώ
περι-	***περι***βάλλω
προ-	***προ***τρέπω
προσ-	***προσ***τρέχω
συν-	***συν***τρέχω

Πρόθημα	Παράδειγμα
(συμ-)	***συμ**βουλεύω*
υπερ-	***υπερ**έχω*
υπο-	***υπο**μένω*
ξε-	***ξε**κουράζω*

• Τα κυριότερα **επιθήματα** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή ρημάτων:

Επίθημα	Παράδειγμα
-ζω	
(-ίζω)	*ασπρ**ίζω***
(-άζω)	*στεν**άζω***
(-ιάζω)	*ξαφν**ιάζω***
-αίνω	*βαρ**αίνω***
-ώνω	*θυμ**ώνω***
-ύνω	*μεγεθ**ύνω***
-εύω	*ψαρ**εύω***
-άρω	*παρκ**άρω***

Το ρήμα στην αφήγηση

❑ Εφόσον η αφήγηση αποτελεί εξιστόρηση της δράσης των ηρώων, το αφηγηματικό κείμενο εμπεριέχει **δράση** και **εξέλιξη** και επομένως αξιοποιεί πολύ το **ρήμα.**

✔ Στα αφηγηματικά κείμενα χρησιμοποιούνται κυρίως **ρήματα δράσης** (π.χ. *τρέχω, παλεύω, περπατώ*) αλλά και **ρήματα που εκφράζουν σκέψεις και συναισθήματα** (π.χ. *σκέφτομαι, αναλογίζομαι, χαίρομαι, λυπάμαι, στενοχωριέμαι*).

✔ Οι **χρόνοι** των ρημάτων που χρησιμοποιούνται στην αφήγηση διαμορφώνουν σε μεγάλο βαθμό το **ύφος** του αφηγηματικού κειμένου:

• Συνήθως στην αφήγηση εξιστορούμε γεγονότα που έχουν συμβεί στο παρελθόν και χρησιμοποιούμε ρήματα που βρίσκονται σε **παρελθοντικούς χρόνους**, κυρίως στον αόριστο και τον παρατατικό.

• Ορισμένες φορές στις αφηγήσεις γεγονότων που έχουν συμβεί στο παρελθόν, χρησιμοποιούμε και άλλους χρόνους, όπως τον ενεστώτα ή το μέλλοντα, για να γίνει η αφήγηση **πιο ζωντανή και παραστατική** και να έρθουν τα γεγονότα πιο κοντά στη χρονική στιγμή της αφήγησης.

• Συνήθως χρησιμοποιούμε το μέλλοντα, για να αφηγηθούμε γεγονότα που έγιναν ύστερα από κάποια άλλα, τα οποία έχουν ήδη παρουσιαστεί σε παρελθοντικούς χρόνους ή στον ενεστώτα.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Η παράσταση*

σελ. 83 σχολ. βιβλίου

1. Το κείμενο είναι αφηγηματικό. Ποιος αφηγείται και τι;

Στο κείμενο που εξετάζουμε, ο αφηγητής είναι ένας από τους ήρωες του αποσπάσματος. Ο συγγραφέας αφηγείται όσα συνέβησαν σε μια σχολική παράσταση για την επέτειο της 25ης Μαρτίου, την εποχή που πήγαινε ο ίδιος στο σχολείο.

σελ. 83 σχολ. βιβλίου

2. Ποιος είναι ο ρυθμός της αφήγησης; • Η αφήγηση σας φαίνεται ότι κυλά γρήγορα ή αργά;

Ο ρυθμός της αφήγησης είναι γρήγορος και ζωηρός, σε ορισμένα μάλιστα σημεία δίνεται η εντύπωση ότι ο αφηγητής λέει την ιστορία του χωρίς καν να παίρνει ανάσα. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση μικρών κύριων προτάσεων που συνδέονται με τον παρατακτικό σύνδεσμο *και*.

σελ. 83 σχολ. βιβλίου

3. Πώς θα χαρακτηρίζατε το ύφος του κειμένου (σοβαρό, κωμικό, τυπικό, επίσημο, απλό, οικείο, λιτό, περίτεχνο); • Αιτιολογήστε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

Το ύφος του κειμένου 1 μπορεί να χαρακτηριστεί **κωμικό** («*Κι ο Ρούλης σηκώθηκε… που έκανε τον Κολοκοτρώνη και λέει*»), **απλό** («*κι ο Ίων τού λέει πως αυτό είναι παρακάτω… και άρχισε να φωνάζει*») και **οικείο** («*και φύγαμε να πάμε σπίτι μας… την εθνική εορτή του*»).

Κείμενο 2: *Ταινίες φαντασίας*

σελ. 83 σχολ. βιβλ.

1. Τι κείμενα είναι αυτά; • Τι παρουσιάζουν; • Σε τι είδους έντυπα μπορούμε να συναντήσουμε τέτοια κείμενα;

Τα κείμενα αυτά είναι πολυτροπικά, συνδυάζουν δηλαδή το γραπτό λόγο με την εικόνα (φωτογραφίες κ.λπ.). Πρόκειται για κείμενα που πα-

ρουσιάζουν κινηματογραφικές ταινίες και προέρχονται από τον Τύπο (εφημερίδες και περιοδικά) ή από το διαδίκτυο.

σελ. 83 σχολ. βιβλίου

2. Τι είδους πληροφορίες δίνει καθένα από τα κείμενα αυτά;

Στα κείμενα αυτά υπάρχουν οι εξής πληροφορίες για κάθε ταινία που παρουσιάζουν:

- ελληνικός και ξενόγλωσσος τίτλος (*Ο άρχοντας των δαχτυλιδιών: Η επιστροφή του βασιλιά – The lord of the rings: The return of the king / Big Fish Απίθανες Ιστορίες – Big Fish*)
- έτος παραγωγής (*2003*)
- αν η ταινία είναι έγχρωμη ή ασπρόμαυρη (*έγχρ.*)
- διάρκεια (*201΄, 110΄*)
- χώρα παραγωγής (*αμερικανική ταινία*)
- σκηνοθέτης (*Πίτερ Τζάκσον / Τιμ Μπάρτον*)
- πρωταγωνιστές (*Βίγκο Μόρτενσεν, Ορλάντο Μπλουμ, Λιβ Τάιλερ, Ελάιζα Γουντ, Ίαν ΜακΚέλεν / Γιούαν Μακ Γκρέγκορ, Άλμπερτ Φίνεϊ, Τζέσικα Λανγκ, Έλενα Μπόναμ Κάρτερ*)
- θέμα – βασικά σημεία της υπόθεσης («*Μέχρι ο Φρόντο… του Κακού*», «*Γνωστός αλλά και αγαπητός… αφηγήσεις του*»)
- σύντομη κριτική – βαθμολογία («*Το τελευταίο μέρος της τριλογίας είναι σαφώς και το καλύτερο*», ***)
- κινηματογράφοι προβολής (*ΜΑΡΓΑΡΙΤΑ ΙΙ, ΑΕΛΛΩ* κ.λπ.)
- ημέρες προβολής (*Παρ.-Πέμ.* κ.λπ.)

Κείμενο 3: *Μια κινηματογραφική ταινία – μια φιλία*

σελ. 84 σχολ. βιβλίου

- **Γιατί ο συγγραφέας αποφάσισε να μην ξαναϊδωθεί με τους φίλους του;**

Ο συγγραφέας του κειμένου αποφάσισε να μην ξαναϊδωθεί με τους φίλους του επειδή χαρακτήρισαν «αηδία» μια ταινία που του άρεσε πολύ, γελώντας μάλιστα με την προτίμησή του. Από αυτές τις αντιδράσεις τους κατάλαβε δηλαδή ότι υπήρχε μεγάλη διάσταση απόψεων μεταξύ τους και ότι δεν ταίριαζαν.

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το ρήμα

Ο ρόλος και η λειτουργία του ρήματος

σελ. 84 σχολ. βιβλίου

1. «Είδα μια ταινία… και ξάπλωσα» (κείμ. 3): Ο συγγραφέας-αφηγητής αφηγείται μια προσωπική εμπειρία του. • Ποιες είναι οι ενέργειες που έκανε ο ίδιος και οι φίλοι του; • Με ποιες λέξεις διατυπώνονται οι ενέργειες αυτές; • Τι μέρος του λόγου είναι αυτές οι λέξεις;

Οι ενέργειες του συγγραφέα και των φίλων του διατυπώνονται με τις εξής λέξεις, που είναι **ρήματα:** *είδα, βγήκα, πήγα, μίλησα, γελάσανε, είπαν, δειπνήσαμε, έφυγα, σκεφτόμουν, έφτασα, ξάπλωσα, σκεφτόμουν, έστειλα, έγραφα, πήρα.*

σελ. 84 σχολ. βιβλίου

2. Δείτε τώρα πιο προσεκτικά την πρώτη πρόταση του ίδιου αποσπάσματος. • Ποια λέξη αποτελεί το βασικό στοιχείο γύρω από το οποίο ο αφηγητής οργανώνει το μήνυμά του και δε θα μπορούσε να παραλειφθεί; • Τι μέρος του λόγου είναι η λέξη αυτή;

«*Είδα μια ταινία στον κινηματογράφο*»: το ρήμα *είδα* είναι το βασικό στοιχείο της πρότασης, γύρω από το οποίο ο αφηγητής οργανώνει το μήνυμά του.

σελ. 84 σχολ. βιβλίου

3. Μελετήστε και την πρώτη πρόταση του κειμένου 1. • Ποια είναι η ονοματική φράση της πρότασης αυτής και ποιος ο συντακτικός της ρόλος; • Η ίδια η πρόταση εκτός από το ρήμα και το υποκείμενό του, ποια άλλη πληροφορία δίνει;

• «*Μετά άρχισε η παράσταση*» → ΟΦ της πρότασης: *η παράσταση* (υποκείμενο του ρ. *άρχισε*)
• Η πρόταση πληροφορεί επίσης για το χρόνο της ενέργειας του ρήματος, με το επίρρημα *μετά* (επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου).

σελ. 85 σχολ. βιβλίου

4. Στην πρώτη πρόταση του κειμένου 3 υπογραμμίστε το ρήμα και το αντικείμενό του. • Ποιο είναι το υποκείμενο; • Γιατί παραλείπεται; • Ποια πληροφορία προσθέτουν οι λέξεις «στον κινηματογράφο»; • Προσθέστε κάποιο επίρρημα στην ίδια πρόταση, ώστε να δώσετε κάποια επιπλέον πληροφορία. • Σημειώστε τι είδους πληροφορία είναι αυτή που προσθέσατε (ποια επιρρηματική έννοια αφορά). • Γιατί ο συγγραφέας προτίμησε να μην την περιλάβει στη δική του πρόταση;

• «*Είδα μια ταινία στον κινηματογράφο*» → ρήμα: *είδα*, αντικείμενο: *μια ταινία.*
• Το υποκείμενο της πρότασης (*εγώ*) παραλείπεται γιατί εννοείται εύκολα (από την κατάληξη του ρήματος, που είναι σε α΄ ενικό πρόσωπο).
• «*στον κινηματογράφο*»: οι λέξεις προσδιορίζουν τον τόπο της ενέργειας που φανερώνει το ρήμα (επιρρηματικός προσδιορισμός του τόπου)
• ***Πέρυσι*** *είδα μια ταινία στον κινηματογράφο:* με το επίρρημα *πέρυσι* πληροφορούμε σχετικά με το χρόνο της ενέργειας (επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου).
• Ο συγγραφέας δεν περιέλαβε στην πρόταση χρονικό προσδιορισμό, γιατί δεν ήθελε να τονίσει το χρόνο της ενέργειάς του αλλά το ίδιο το γεγονός.

Οι μορφές του ρήματος

Πρόσωπο και αριθμός

σελ. 85 σχολ. βιβλίου

1. Στην παρουσίαση της ταινίας «Ο άρχοντας των δαχτυλιδιών» (κείμ. 2) βρείτε τα ρήματα. • Ποια από αυτά βρίσκονται στον ενικό και ποια στον πληθυντικό; • Από τι εξαρτάται ο αριθμός στον οποίο βρίσκονται;

• Τα ρήματα του κειμένου:
ενικός: *να φτάσει* (υποκ.: *ο Φρόντο*), *να απαλλαγεί* (υποκ.: *ο Φρόντο*), *είναι* (υποκ.: *Το τελευταίο μέρος*)
πληθυντικός: *ενώνουν* (υποκ.: *ο μάγος Γκάνταλφ* και *ο βασιλιάς Θέοντεν*), *να σώσουν* (υποκ.: ο *μάγος Γκάνταλφ και ο βασιλιάς Θέοντεν*)
• Ο αριθμός του ρήματος εξαρτάται από τον αριθμό στον οποίο βρίσκεται το υποκείμενό του.

σελ. 85 σχολ. βιβλίου

2. «Είδα μια ταινία... και ξάπλωσα» (κείμ. 3): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιο πρόσωπο και σε ποιον αριθμό βρίσκεται το καθένα από αυτά;

Τα ρήματα του αποσπάσματος:
α΄ πρόσωπο ενικού αριθμού: *Είδα, βγήκα, πήγα, μίλησα, Δε μίλησα, έφυγα, σκεφτόμουν, έφτασα, ξάπλωσα*
γ΄ πρόσωπο ενικού αριθμού: *άρεσε, ήταν*
α΄ πρόσωπο πληθυντικού αριθμού: *δειπνήσαμε, είμαστε*
γ΄ πρόσωπο πληθυντικού αριθμού: *Γελάσανε, είπαν*

Συζυγίες και φωνές

σελ. 86 σχολ. βιβλίου

1. «Βγήκα και πήγα... αργά έφυγα» (κείμ. 3): Χωρίστε τα ρήματα του αποσπάσματος σε δύο ομάδες. • Στην πρώτη κατατάξτε τα ρήματα που στο α΄ πρόσωπο του ενεστώτα τελειώνουν σε *-ω* και στη δεύτερη εκείνα που τελειώνουν σε *-ώ*.

Ρήματα	
α΄ συζυγίας (*-ω*)	**β΄ συζυγίας (*-ώ*)**
βγήκα (βγαίν-ω)	μίλησα (μιλ-ώ)
πήγα (πηγαίν-ω)	γελάσανε (γελ-ώ)
είπαν (λέ-ω)	δειπνήσαμε (δειπν-ώ)
έφυγα (φεύγ-ω)	

σελ. 86 σχολ. βιβλίου

2. «Δεν κοιμήθηκα... να ξαναϊδωθούμε» (κείμ. 3): Χωρίστε τα ρήματα του αποσπάσματος σε δύο ομάδες. • Στην πρώτη κατατάξτε όσα ρήματα στο α΄ πρόσωπο του ενεστώτα τελειώνουν σε *-ω* ή *-ώ* και στη δεύτερη εκείνα που τελειώνουν σε *-μαι*.

Ρήματα	
Ενεργητικής φωνής (*-ω* ή *-ώ*)	**Παθητικής φωνής (*-μαι*)**
διαφέραμε (διαφέρ-ω) αποφάσισα (αποφασίζ-ω) να διακόψω (διακόπτ-ω) έστειλα (στέλν-ω) έγραφα (γράφ-ω) δε θα ήθελα (θέλ-ω)	κοιμήθηκα (κοιμά-μαι) σκεφτόμουν (σκέφτο-μαι) να ξαναϊδωθούμε (ξαναβλέπο-μαι)

Διαθέσεις του ρήματος

σελ. 88 σχολ. βιβλίου

1. «Βγήκα και πήγα... και ξάπλωσα» (κείμ. 3): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Μπορείτε να πείτε τι εκφράζουν, τι φανερώνουν για το υποκείμενο (όλα εκτός από το «είμαστε» και το «ήταν»); • Σε ποια φωνή βρίσκονται τα περισσότερα από αυτά;

Τα ρήματα *βγήκα, πήγα, μίλησα, γελάσανε, είπαν, δειπνήσαμε, έφυγα, έφτασα, ξάπλωσα* φανερώνουν ότι το υποκείμενο κάνει κάτι και βρίσκονται στην **ενεργητική φωνή**.

Το ρήμα *σκεφτόμουν* φανερώνει ότι το υποκείμενο κάνει κάτι και ταυτόχρονα δέχεται το αποτέλεσμα αυτής της ενέργειας, και βρίσκεται στην **παθητική φωνή**.

σελ. 88 σχολ. βιβλίου

2. «κι ο κόσμος δεν είχε μπερδευτεί... ο Ντόντος με τη Μαρία από χαρτόνια» (κείμ. 1): Εντοπίστε στο απόσπασμα αυτό ρήματα που έχουν παθητική σημασία, φανερώνουν δηλαδή ότι το υποκείμενο «παθαίνει» κάτι.

Τα ρήματα του αποσπάσματος που έχουν παθητική σημασία (παθητική διάθεση) είναι τα εξής: *είχε μπερδευτεί, είχε συγκινηθεί.*

σελ. 88 σχολ. βιβλίου

3. Εντοπίστε στο κείμενο 4 ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο είναι ο δράστης και ο δέκτης μιας ενέργειας, δηλαδή κάνει κάτι και ταυτόχρονα δέχεται το αποτέλεσμα της ενέργειας αυτής.

Στο κείμενο 4 ρήματα μέσης διάθεσης, δηλαδή ρήματα που φανερώ-

νουν ότι το υποκείμενο είναι ο δράστης και ο δέκτης μιας ενέργειας, είναι τα παρακάτω: *δανείζεται, οικειοποιείται, προσαρμόζεται, ταυτίζεται.*

σελ. 88 σχολ. βιβλίου

4. «Δεν κοιμήθηκα εκείνη τη νύχτα…. τις σχέσεις μου μαζί τους» (κείμ. 3) και Big Fish… (κείμ. 2): Βρείτε στα αποσπάσματα αυτά ρήματα που να φανερώνουν ότι το υποκείμενο βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση (ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει κάτι).

Στα αποσπάσματα αυτά, τα ρήματα που φανερώνουν ότι το υποκείμενο βρίσκεται απλώς σε μια κατάσταση είναι τα εξής: *βρίσκεται* (κείμ. 2), *δεν κοιμήθηκα* (κείμ. 3), *διαφέραμε* (κείμ. 3).

Χρόνοι του ρήματος και ποιόν ενέργειας

σελ. 89 σχολ. βιβλίου

1. «Παρέες, ζευγάρια, οικογένειες πήγαιναν… και στις συντροφιές» (κείμ. 5): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιο χρόνο βρίσκονται; • Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτό το χρόνο; • Τι θέλει να δηλώσει;

Τα ρήματα του αποσπάσματος (*πήγαιναν, έσβηναν, ανακάλυπταν, ακολουθούσαν, αποτελούσαν*) βρίσκονται στον **παρατατικό**, γιατί ο συγγραφέας θέλει να μιλήσει για κάτι που γινόταν στο παρελθόν κατ' εξακολούθηση (επανειλημμένα).

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

2. «Είδα μια ταινία… ξάπλωσα» (κείμ. 3): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιο χρόνο βρίσκονται όλα εκτός από το «είμαστε»; • Γιατί ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αυτό το χρόνο; Τι θέλει να δηλώσει; • Γιατί δε χρησιμοποίησε το χρόνο στον οποίο βρίσκονται τα ρήματα της προηγούμενης άσκησης;

Τα ρήματα του αποσπάσματος (*Είδα, άρεσε, βγήκα, πήγα, μίλησα, γελάσανε, είπαν, δε μίλησα, δειπνήσαμε, έφυγα, έφτασα, ξάπλωσα*) βρίσκονται στον **αόριστο**, γιατί ο συγγραφέας θέλει να παρουσιάσει με συνοπτικό τρόπο γεγονότα που έγιναν στο παρελθόν, χωρίς να τον ενδιαφέρει η διάρκειά τους. Εξαίρεση αποτελεί το ρήμα *σκεφτόμουν* που βρίσκεται στον παρατατικό, για να δοθεί έμφαση στη διάρκεια.

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

3. «Κι ενώ εγώ έτρεχα, τα τσαρούχια μου είχαν μείνει πίσω» (κείμ. 1): Στο απόσπασμα υπάρχουν δύο ρήματα που δηλώνουν δύο γεγονότα. Ποιο από τα δύο έγινε πριν από το άλλο; • Σε ποιο χρόνο βρίσκεται το ρήμα αυτό;

Το ρήμα *είχαν μείνει*, που βρίσκεται σε **υπερσυντέλικο**, εκφράζει ένα γεγονός που έγινε πριν από εκείνο που δηλώνεται με το ρήμα *έτρεχα* (παρατατικός).

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

4. «Ο Καραγκιόζης, ανεξάρτητα... εκφράζει απόλυτα» (κείμ. 4): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Σε ποιους χρόνους βρίσκονται; • Το πρώτο ρήμα δηλώνει ένα γεγονός που έγινε στο παρελθόν ή γίνεται στο παρόν;

Το ρήμα *έχει αφομοιωθεί*, που βρίσκεται στον παρακείμενο, δηλώνει ένα γεγονός που έγινε στο παρελθόν, αλλά τα αποτελέσματά του φτάνουν στο παρόν. Το δεύτερο ρήμα του αποσπάσματος (*εκφράζει*) βρίσκεται στον ενεστώτα.

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

5. «Όσα παιδιά δοκιμάσουν... θα συμφωνήσουν» (κείμ. 5): Βρείτε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Ποιο από αυτά βρίσκεται σε χρόνο μέλλοντα; • Πρόκειται για μέλλοντα εξακολουθητικό, συνοπτικό ή συντελεσμένο; • Πώς το καταλάβατε;

• Τα ρήματα του αποσπάσματος: *δοκιμάσουν, πιστεύουμε, θα συμφωνήσουν.*
• Το ρήμα *θα συμφωνήσουν* βρίσκεται σε **μέλλοντα συνοπτικό**, όπως φαίνεται από την κατάληξη *-σουν.*

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

6. Τι δείχνει η κατάληξη ενός ρήματος; Διαλέξτε τα σωστά: • πτώση • γένος • αριθμό • πρόσωπο • χρόνο • ποιόν ενέργειας • φωνή • διάθεση.

Η κατάληξη ενός ρήματος δείχνει **αριθμό** (ενικό ή πληθυντικό), **πρόσωπο** (πρώτο, δεύτερο, τρίτο), **χρόνο** (ενεστώτα, παρατατικό, αόριστο κ.λπ.), **ποιόν ενέργειας** (συνοπτικό, μη συνοπτικό, συντελεσμένο) και **φωνή** (ενεργητική ή παθητική).

σελ. 91 σχολ. βιβλίου

1. Με ποιους τρόπους εκφράζεται το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον στα παραπάνω σκίτσα;

Σκίτσο 1: το παρόν εκφράζεται με αόριστο (*έφτασε*) αντί για ενεστώτα (*φτάνω*)
Σκίτσο 2: το μέλλον εκφράζεται με ενεστώτα (*φεύγω*) αντί για μέλλοντα (*θα φύγω*)
Σκίτσο 3: το παρόν εκφράζεται με αόριστο (*κοιμήθηκε*) αντί για ενεστώτα *(κοιμάται*) ή παρακείμενο (*έχει κοιμηθεί*)

σελ. 91 σχολ. βιβλίου

2. «Περίπου στα 1930... τότε γεννιέται» (κείμ. 4): Τι παρατηρείτε σχετικά με τη χρήση του ενεστώτα; • Τι εκφράζει ο ενεστώτας στο απόσπασμα αυτό;

Στο απόσπασμα αυτό χρησιμοποιείται ενεστώτας (*πρωτοαντιμετωπίζει, γεννιέται*) αντί για αόριστο για γεγονότα που έγιναν στο παρελθόν, προκειμένου να γίνει η αφήγηση πιο ζωντανή. Ονομάζεται **ιστορικός ενεστώτας**.

σελ. 91 σχολ. βιβλίου

3. Συζητήστε τι συμπεράσματα βγάζετε για τη χρήση και τη σημασία των χρόνων.

[**Σημ.:** Βλ. Ενότητα 5, Ι. Θεωρία: *Οι μορφές του ρήματος, δ. Χρόνοι του ρήματος και ποιόν ενέργειας*, σελ. 176-178].

Τα συνδετικά ρήματα

σελ.91 σχολ. βιβλίου

1. «Ο Καραγκιόζης είναι ένα γνήσιο λαϊκό θέαμα» (κείμ. 4): Ποια ιδιότητα αποδίδει ο συγγραφέας στον Καραγκιόζη (απαντήστε χρησιμοποιώντας μία μόνο λέξη); • Ποιο ρήμα συνδέει το υποκείμενο της πρότασης με τη λέξη αυτή (το κατηγορούμενο);

• Ο συγγραφέας αποδίδει στον Καραγκιόζη την ιδιότητα *θέαμα*.
• Το υποκείμενο της πρότασης (*ο Καραγκιόζης*) συνδέεται με το κατηγορούμενο (*θέαμα*) με το ρήμα *είναι*.

σελ. 91 σχολ. βιβλίου

2. «Για έναν καλλιτέχνη… κάθε Σαββατοκύριακο» (κείμ. 5): Τι είναι ο κινηματογράφος
α. για έναν καλλιτέχνη;
β. για έναν επιστήμονα;
γ. για τους περισσότερους από τους γονείς και τους παππούδες σας;
- **Απαντήστε χρησιμοποιώντας μόνο μία λέξη κάθε φορά.**
- **Υπογραμμίστε το ρήμα που συνδέει το υποκείμενο με το κατηγορούμενο.**

α. Ο κινηματογράφος για έναν καλλιτέχνη είναι τρόπος.
β. Ο κινηματογράφος για έναν επιστήμονα είναι συσκευή.
γ. Ο κινηματογράφος για τους γονείς και τους παππούδες μας είναι διασκέδαση.
• Σε όλες τις προτάσεις του αποσπάσματος το ρήμα *είμαι* (και *ήταν* στο κείμενο 5) συνδέει το υποκείμενο με το κατηγορούμενο.

σελ. 92 σχολ. βιβλίου

3. «Περίπου στα 1930, ο Καραγκιόζης… και τους τεχνίτες του» (κείμ. 4). «Συχνά οι εντυπώσεις… στις συντροφιές» (κείμ. 5). Υπογραμμίστε τα συνδετικά ρήματα στα αποσπάσματα αυτά και βρείτε τα υποκείμενα και τα κατηγορούμενα που συνδέουν.

Κείμενο 4
– Το (εννοούμενο) ρήμα *είναι* συνδέει το υποκείμενο *ο ανταγωνισμός* με το κατηγορούμενο *αιτία.*
– Το ρήμα *Είναι* συνδέει το (εννοούμενο) υποκείμενο *ο κινηματογράφος* με το κατηγορούμενο *η τέχνη (του μέλλοντος).*
– Το ρήμα *είναι* συνδέει την πρόταση *να έχει την προτίμηση του κοινού,* που λειτουργεί ως υποκείμενο, με το κατηγορούμενο *φυσικό.*
– Το ρήμα *φαντάζει* συνδέει το υποκείμενο *ο Καραγκιόζης* με τα κατηγορούμενα *φτωχός* και *λίγος.*
– Το (εννοούμενο) ρήμα *φαντάζουν* συνδέει το υποκείμενο *οι ιστορίες* με το κατηγορούμενο *ξεπερασμένες.*
– Το (εννοούμενο) ρήμα *φαντάζουν* συνδέει το υποκείμενο *τα μέσα* με το κατηγορούμενο *πρωτόγονα.*
– Το ρήμα *είναι* συνδέει το υποκείμενο *Ο συναγωνισμός* με το κατηγορούμενο *εξοντωτικός.*

Κείμενο 5

– Το ρήμα *αποτελούσαν* συνδέει το υποκείμενο *οι εντυπώσεις* με το κατηγορούμενο *το θέμα.*

σελ. 92 σχολ. βιβλίου

4. Σε ποια από τα παρακάτω παραδείγματα η λέξη «παλιό» είναι κατηγορούμενο; • Σε ποια περίπτωση από τις παρακάτω ο συγγραφέας προτιμά να χρησιμοποιήσει συνδετικό ρήμα και κατηγορούμενο;
α. Αγοράσαμε ένα σπίτι παλιό.
β. Αγοράσαμε ένα παλιό σπίτι.
γ. Αγοράσαμε ένα σπίτι που είναι παλιό.
δ. Το σπίτι που αγοράσαμε είναι παλιό.

• Η λέξη *παλιό* είναι κατηγορούμενο στις προτάσεις **γ** και **δ** (συνδετικό ρήμα: *είναι*).
• Ο συγγραφέας προτιμά να χρησιμοποιήσει συνδετικό ρήμα και κατηγορούμενο όταν θέλει να τονίσει την ιδιότητα αυτού που περιγράφει, η οποία αποτελεί συγχρόνως και νέα πληροφορία.

Παράγωγα ρήματα

σελ. 93 σχολ. βιβλίου

1. Από ποιες λέξεις παράγονται τα ρήματα «προβάλλω», «ανακαλύπτω», «ανεβαίνω»; • Τι μέρος του λόγου είναι οι λέξεις αυτές;

• προβάλλω < *προ + βάλλω* (πρόθεση + ρήμα)
• ανακαλύπτω < *ανά + καλύπτω* (πρόθεση + ρήμα)
• ανεβαίνω < *αναβαίνω* < *ανά + βαίνω* (πρόθεση + ρήμα)
Τα παραπάνω ρήματα παράγονται από άλλα **ρήματα**.

σελ. 93 σχολ. βιβλίου

2. Από ποιες λέξεις παράγονται τα ρήματα «δοκιμάζω», «φοβερίζω», «θυμώνω», «αλλάζω»; • Τι μέρος του λόγου είναι αυτές οι λέξεις;

• δοκιμάζω < *δόκιμος* (επίθετο) + επίθημα *-άζω*
• φοβερίζω < *φοβερός* (επίθετο) + επίθημα *-ίζω*
• θυμώνω < *θυμός* (ουσιαστικό) + επίθημα *-ώνω*
• αλλάζω < *άλλος* (αντωνυμία) + επίθημα *-άζω*

Το ρήμα στην αφήγηση

σελ. 94 σχολ. βιβλίου

1. Πώς θα χαρακτηρίζατε το κείμενο 3 (περιγραφικό, αφηγηματικό ή κείμενο επιχειρημάτων); • Προσπαθήστε να δικαιολογήσετε την απάντησή σας.

Το κείμενο είναι **αφηγηματικό**, εμπεριέχει δηλαδή δράση και εξέλιξη, όπως φαίνεται από τη χρήση πολλών ρημάτων δράσης (π.χ. *πήγα, γελάσανε*) και έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων (*άρεσε, σκεφτόμουν*).

σελ. 94 σχολ. βιβλίου

2. Χωρίστε τα ρήματα του κειμένου 3 σε δύο ομάδες. • Στην πρώτη κατατάξτε όσα δηλώνουν δράση των ηρώων και στη δεύτερη όσα εκφράζουν τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους.

Ρήματα που δηλώνουν δράση	**Ρήματα που δηλώνουν σκέψεις και συναισθήματα**
είδα	άρεσε
βγήκα	γελάσανε
πήγα	σκεφτόμουν
μίλησα	δε θα ήθελα
είπαν	αποφάσισα
δειπνήσαμε	επιμένουμε
έφυγα	διαφέραμε
έφτασα	
ξάπλωσα	
έστειλα	
έγραφα	
πήρα	
να διακόψω	
να ξαναϊδωθούμε	

σελ. 94 σχολ. βιβλίου

3. Σε ποιους χρόνους βρίσκονται τα ρήματα του κειμένου 3; • Τι κοινό έχουν οι χρόνοι αυτοί; • Γιατί επιλέχτηκαν από το συγγραφέα;

Τα ρήματα του κειμένου 3 βρίσκονται κυρίως στον **αόριστο** (*είδα, άρεσε, βγήκα, πήγα, μίλησα, γελάσανε, είπαν, δε μίλησα, δειπνήσαμε, έφυγα, έφτασα, ξάπλωσα, δεν κοιμήθηκα, αποφάσισα, έστειλα, πήρα*)

και στον **παρατατικό** (*έγραφα, σκεφτόμουν, διαφέραμε*), δηλαδή σε παρελθοντικούς χρόνους. Ο συγγραφέας επέλεξε να χρησιμοποιήσει τους χρόνους αυτούς, επειδή το κείμενό του είναι αφηγηματικό και αναφέρεται σε γεγονότα που συνέβησαν στο παρελθόν.

σελ. 94 σχολ. βιβλίου

4. «Περίπου στα 1930… και τους τεχνίτες του» (κείμ. 4): Σε ποιο χρόνο βρίσκονται τα ρήματα του αποσπάσματος; • Πότε έγιναν τα γεγονότα που αφηγείται το απόσπασμα; • Σας φαίνεται φυσική/λογική η επιλογή του συγκεκριμένου χρόνου; • Γιατί τον επέλεξε ο συγγραφέας;

Τα ρήματα του αποσπάσματος (*πρωτοαντιμετωπίζει, γεννιέται, είναι, διατρέχουν, φαντάζει, τίθεται, πρόκειται*) βρίσκονται στον ενεστώτα, αν και τα γεγονότα έχουν συμβεί στο παρελθόν. Μολονότι οι χρόνοι της αφήγησης είναι ο παρατατικός και κυρίως ο αόριστος, η επιλογή του ενεστώτα ταιριάζει στο ύφος του κειμένου, καθώς κάνει την αφήγηση πιο ζωντανή και παραστατική (ιστορικός ενεστώτας).

σελ. 94 σχολ. βιβλίου

5. Σε ποιο χρόνο αφηγείται την ιστορία του ο μαθητής στο διπλανό σκίτσο; • Τι χαρίζει στην αφήγησή του η επιλογή αυτού του χρόνου; • Πείτε τα λόγια του σε χρόνο αόριστο. • Πώς σας αρέσει περισσότερο η αφήγηση, όπως την έκανε το παιδί στο σκίτσο ή όπως την τροποποιήσατε εσείς; • Για ποιους λόγους;

• Στο σκίτσο της σελ. 94 ο μαθητής αφηγείται σε χρόνο ενεστώτα, δίνοντας στην αφήγησή του ζωντάνια και παραστατικότητα.
• «Τον είδα να κλωτσάει (ή *που κλώτσησε*) με δύναμη την μπάλα. Και έσπασε το τζάμι».
• Προτιμότερη είναι η αφήγηση όπως την έκανε το παιδί στο σκίτσο, γιατί είναι πιο ζωντανή και άμεση.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 96 σχολ. βιβλίου

1. Διαβάσατε αυτή την παρουσίαση της παράστασης Πήτερ Παν στην εφημερίδα (κείμ. 7). • Μιλήστε στους φίλους σας, ώστε να τους πείσετε να πάτε να την παρακολουθήσετε. • Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι πρόκειται για καλή παράσταση;

• Για να πείσουμε τους φίλους μας να πάμε σε αυτή την παράσταση θα χρησιμοποιήσουμε επιχειρήματα όπως τα παρακάτω:

– Η ιστορία του Πίτερ Παν είναι μία από τις ωραιότερες της παγκόσμιας λογοτεχνίας, γι' αυτό και είναι εξαιρετικά δημοφιλής.
– Την παράσταση οργανώνει ο θίασος Μαύρου Θεάτρου της Πράγας, ένας από τους πιο γνωστούς στην Ευρώπη.
– Είναι ενδιαφέρον να δει κανείς την ιδιαίτερη τεχνική του Μαύρου Θεάτρου.
– Από την παρουσίαση στο άρθρο, η παράσταση φαίνεται φαντασμαγορική: *νεράιδες, χαμένα παιδιά, μαγική σκόνη… ζωντανεύουν από δεκαοκτώ ηθοποιούς.*
– Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η μουσική που γράφτηκε ειδικά για την παράσταση αυτή.
• Θεωρούμε ότι πρόκειται για καλή παράσταση από τον τρόπο που παρουσιάζεται στο κείμενο της εφημερίδας και ιδιαίτερα από τη χρήση των επιθέτων *δημοφιλής* (ιστορία), *εντυπωσιακές* (πτήσεις), *μαγική* (σκόνη), *πρωτότυπη* (μουσική), *μοναδική θεατρική* (εμπειρία).

σελ. 96 σχολ. βιβλίου

2. Αποφασίσατε να παρακολουθήσετε την παράσταση αυτή στο θέατρο Κολεγίου Αθηνών. • Δείτε τις πληροφορίες που σας δίνονται και αποφασίστε: ποιας αξίας εισιτήρια θα αγοράσετε, ποια παράσταση θα παρακολουθήσετε, από πού και με ποιον τρόπο θα προμηθευτείτε τα εισιτήριά σας.

[**Σημ.:** Η άσκηση θα απαντηθεί από το μαθητή].

σελ. 96 σχολ. βιβλίου

3. Τελικά κανονίσατε να δείτε την παράσταση του Πήτερ Παν στο θέατρο CORONET. Ένας από τους φίλους σας όμως χάθηκε έξω από το Παναθηναϊκό στάδιο, στη γωνία των οδών Βασιλέως Κωνσταντίνου και Ερατοσθένους. Σας παίρνει στο τηλέφωνο να τον βοηθήσετε. Εσείς έχετε το χάρτη μπροστά σας. Προσπαθήστε να τον καθοδηγήσετε από το σημείο που βρίσκεται στο θέατρο χρησιμοποιώντας τα κατάλληλα ρήματα.

«Θα προχωρήσεις ευθεία στην οδό Ερατοσθένους και θα φτάσεις στην πλατεία Πλαστήρα. Θα διασχίσεις την πλατεία κάθετα και θα προχωρήσεις ευθεία στην οδό Ευφράνορος, η οποία τελειώνει στην οδό Υμηττού. Εκεί θα στρίψεις αριστερά και θα ακολουθήσεις την Υμηττού. Θα περάσεις τις οδούς Βρυάξιδος και Πύρρου. Ο τρίτος κάθετος δρόμος που θα συναντήσεις είναι η οδός Φρύνης. Το θέατρο βρίσκεται στη διασταύρωση Φρύνης και Υμηττού, στο αριστερό σου χέρι».

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Το ρήμα

Ο ρόλος και η λειτουργία του ρήματος

σελ. 85 σχολ. βιβλίου

1. «… ο κύριος διευθυντής σηκώθηκε επίσημα…» (κείμ. 1): Χωρίστε την ονοματική και τη ρηματική φράση αυτής της πρότασης. • Εκτός από το ρήμα, ποια άλλη λέξη υπάρχει στη ρηματική φράση; • Τι μέρος του λόγου είναι; • Ποια πληροφορία προσθέτει; • Μπορείτε να αντικαταστήσετε τη λέξη αυτή με κάποια άλλη λέξη ή φράση, για να δώσετε μια πληροφορία σχετική με το χρόνο της ενέργειας που φανερώνει το ρήμα;

• «*ο κύριος διευθυντής σηκώθηκε επίσημα*» → ΟΦ: *ο κύριος διευθυντής*, ΡΦ: *σηκώθηκε επίσημα*
• Εκτός από το ρήμα, στη ΡΦ υπάρχει το **επίρρημα** *επίσημα*, το οποίο πληροφορεί σχετικά με τον τρόπο της ενέργειας που φανερώνει το ρήμα (επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου)
• *Ο κύριος διευθυντής σηκώθηκε* ***μετά το τέλος της παράστασης.***

σελ.85 σχολ. βιβλίου

2. «… σήκωσαν οι φουστανελάδες το πανί» (κείμ. 1): Υπογραμμίστε τη ρηματική φράση. • Εκτός από το ρήμα, ποια ΟΦ υπάρχει στη ρηματική φράση; • Τι μέρος του λόγου είναι; • Ποιος είναι ο συντακτικός ρόλος της; • Μπορείτε να προσθέσετε ένα επίρρημα ή μια επιρρηματική φράση, ώστε να δώσετε με αυτή κάποια επιπλέον πληροφορία;

• «*σήκωσαν οι φουστανελάδες το πανί*» → ΡΦ: *σήκωσαν το πανί.*
• Στη ΡΦ, εκτός από το ρήμα *σήκωσαν* υπάρχει η ΟΦ *το πανί* (άρθρο + ουσιαστικό) που είναι **αντικείμενο** του ρήματος.

• *Σήκωσαν* ***απότομα*** *οι φουστανελάδες το πανί:* το επίρρημα *απότομα* πληροφορεί σχετικά με τον τρόπο της ενέργειας που φανερώνει το ρήμα (επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου).

σελ. 85 σχολ. βιβλίου

3. «χτυπούσαν παλαμάκια οι μπαμπάδες», «ανέβηκε στη σκηνή ο Ντόντος» (κείμ. 1): Ποια είναι η ΡΦ; • Από τι αποτελείται; • Προσθέστε επιρρήματα ή και προθετικές φράσεις, για να δώσετε περισσότερες πληροφορίες σχετικά με το χρόνο και τον τρόπο.

• «*χτυπούσαν παλαμάκια οι μπαμπάδες*» → ΡΦ: *χτυπούσαν παλαμάκια* (ρήμα + ΟΦ: ουσιαστικό)
«*ανέβηκε στη σκηνή ο Ντόντος*» → ΡΦ: *ανέβηκε στη σκηνή* (ρήμα + ΟΦ: εμπρόθετο άρθρο + ουσιαστικό)
• ***Στο τέλος*** *χτυπούσαν* ***με όλη τους τη δύναμη*** *παλαμάκια οι μπαμπάδες.* ***Εκείνη τη στιγμή*** *ανέβηκε* ***βιαστικά*** *στη σκηνή ο Ντόντος.*

Οι μορφές του ρήματος

Πρόσωπο και αριθμός

σελ. 85 σχολ. βιβλίου

• «Δεν κοιμήθηκα εκείνη τη νύχτα... ήταν αηδία» (κείμ. 3): Υπογραμμίστε τα ρήματα του αποσπάσματος. • Αναγνωρίστε σε ποιο πρόσωπο και σε ποιον αριθμό βρίσκεται το καθένα.

• **α΄ πρόσωπο ενικού αριθμού:** *Δεν κοιμήθηκα, σκεφτόμουν, αποφάσισα, να διακόψω, έστειλα, έγραφα, δε θα ήθελα, πήρα*
• **γ΄ πρόσωπο ενικού αριθμού:** *ήταν*
• **α΄ πρόσωπο πληθυντικού αριθμού:** *διαφέραμε, να ξαναϊδωθούμε, Επιμένουμε*

Συζυγίες και φωνές

σελ. 86 σχολ. βιβλίου

1. Γράψτε τα ρήματα που συγκεντρώσατε στην προηγούμενη άσκηση στο α΄ πρόσωπο του ενεστώτα σε δύο στήλες: στη μία όσα βρίσκονται στην ενεργητική φωνή και στην άλλη εκείνα που βρίσκονται στην παθητική φωνή. • Στη συνέχεια μετατρέψτε τα ρήματα που βρίσκονται στην ενεργητική φωνή στην παθητική και το αντίστροφο. • Μπορείτε τη μετατροπή αυτή να την κάνετε σε όλα τα ρήματα; • Τι παρατηρείτε;

Ρήματα ενεργητικής φωνής (***-ω*** **ή** ***-ώ***)	**Ρήματα παθητικής φωνής** (***-μαι***)
διαφέρω αποφασίζω διακόπτω στέλνω γράφω θέλω	κοιμάμαι σκέφτομαι ξαναβλέπομαι

• Πολλά ρήματα μπορούν να σχηματίσουν και τις δύο φωνές, όπως τα παρακάτω:

αποφασίζω: αποφασίζομαι
διακόπτω: διακόπτομαι
στέλνω: στέλνομαι
γράφω: γράφομαι
ξαναβλέπομαι: ξαναβλέπω

• Άλλα ρήματα σχηματίζουν μόνο μία από τις δύο φωνές, όπως τα *διαφέρω* και *θέλω*, που έχουν μόνο ενεργητική φωνή, και τα *κοιμάμαι* και *σκέφτομαι* που σχηματίζουν μόνο την παθητική φωνή.

σελ. 86 σχολ. βιβλίου

2. «Μετά άρχισε η παράσταση… που του έλεγε» (κείμ. 1): Μετατρέψτε τα ρήματα του αποσπάσματος στο α΄ πρόσωπο ενεστώτα και κατατάξτε το καθένα στην κατάλληλη στήλη του παρακάτω πίνακα.

-ω		**-μαι**	
-ω	**-ώ**	**-ομαι**	**-ιέμαι, -ούμαι**
αρχίζω φωνάζω ανεβαίνω κάνω ξέρω βγάζω φοβερίζω λέω κόβω πηγαίνω τρέχω σκοντάφτω πέφτω κοιτάζω βλέπω κοκκινίζω	κυνηγώ	φαίνομαι ντρέπομαι ακούγομαι	φοβούμαι

Διαθέσεις του ρήματος

σελ. 88 σχολ. βιβλίου

- **Συλλέξτε τα ρήματα των αποσπασμάτων:**
  α. «και τους έστειλα ένα γράμμα… ήταν αηδία» (κείμ. 3)
  β. «Ο Καραγκιόζης, ανεξάρτητα από την οποιαδήποτε καταγωγή του… που τότε γεννιέται» (κείμ. 4)
  και κατατάξτε τα στον πίνακα που ακολουθεί.

ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ			
Ενεργητική	**Παθητική**	**Μέση**	**Ουδέτερη**
έστειλα έγραφα δε θα ήθελα πήρα επιμένουμε εκφράζει εξασφαλίζει αντιμετωπίζει υποχρεώνει πρωτοαντιμετωπίζει	έχει αφομοιωθεί επηρεάζεται γεννιέται	να ξαναϊδωθούμε προσαρμόζεται ταυτίζεται	

Χρόνοι του ρήματος και ποιόν ενέργειας

σελ. 89 σχολ. βιβλίου

1. **Τοποθετήστε τα ρήματα του κειμένου 5 στα σωστά σημεία του άξονα του χρόνου που ακολουθεί.**

ΠΑΡΕΛΘΟΝ (πριν)	**ΠΑΡΟΝ (τώρα)**	**ΜΕΛΛΟΝ (μετά)**
έλεγαν ήταν πήγαιναν έσβηναν ανακάλυπταν ακολουθούσαν αποτελούσαν	είναι να αφηγηθείς επιτρέπει να προβάλλεις βλέπουμε χάνεται πιστεύουμε	δοκιμάσουν θα συμφωνήσουν

σελ. 89 σχολ. βιβλίου

2. Θυμάστε από το Δημοτικό σχολείο ποιοι είναι οι οχτώ χρόνοι της ελληνικής γλώσσας;

Οι χρόνοι της ελληνικής γλώσσας: ενεστώτας, παρατατικός, αόριστος, μέλλοντας εξακολουθητικός, μέλλοντας συνοπτικός, παρακείμενος, υπερσυντέλικος, συντελεσμένος μέλλοντας.

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

1. Συμπληρώστε τα κενά με τα ρήματα που βρίσκονται στην παρένθεση.

α. Αν πάτε βράδυ καλοκαιριού θερινό σινεμαδάκι και σας αρέσει, μετά **θα πηγαίνετε** κάθε βράδυ. (πηγαίνω)
β. Όταν αρχίσει η παράσταση, εγώ **θα καθίσω** (ή **θα κάθομαι**) στη θέση μου. (κάθομαι)

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

2. Σε ποιους χρόνους βάλατε τα ρήματα στην προηγούμενη άσκηση; • Γιατί επιλέξατε τους χρόνους αυτούς; • Τι θέλατε να δείξετε κάθε φορά;

Στην πρόταση **α** το ρήμα τέθηκε σε μέλλοντα εξακολουθητικό (*θα πηγαίνετε*), γιατί δηλώνει μια πράξη που θα γίνεται εξακολουθητικά στο μέλλον (δόθηκε έμφαση στη διάρκεια).

Στην πρόταση **β** το ρήμα μπορεί να μπει σε μέλλοντα συνοπτικό (*θα καθίσω*), αν θέλουμε να δηλώσουμε μια πράξη που θα γίνει συνοπτικά (σε ένα χρονικό σημείο), ή σε μέλλοντα εξακολουθητικό (*θα κάθομαι*), αν θέλουμε να εκφράσουμε χρονική διάρκεια.

σελ. 90 σχολ. βιβλίου

3. (α) *Στέκομαι, στεκόμουν, θα στέκομαι*
(β) *μίλησα, θα μιλήσω*
(γ) *έχω φωνάξει, είχα φωνάξει, θα έχω φωνάξει*
Σε ποιους χρόνους βρίσκονται τα παραπάνω ρήματα; • Τι κοινό παρατηρείτε ότι έχουν τα ρήματα της ομάδας (α), της (β) και της (γ) μεταξύ τους;

(α) *Στέκομαι:* ενεστώτας, *στεκόμουν:* παρατατικός, *θα στέκομαι:* εξακολουθητικός μέλλοντας
(β) *μίλησα:* αόριστος, *θα μιλήσω:* συνοπτικός μέλλοντας

(γ) *έχω φωνάξει:* παρακείμενος, *είχα φωνάξει:* υπερσυντέλικος, *θα έχω φωνάξει:* συντελεσμένος μέλλοντας

• Το κοινό στοιχείο των ρημάτων κάθε ομάδας είναι το **ποιόν ενέργειας**: τα ρήματα της ομάδας (α) έχουν μη συνοπτικό ποιόν ενέργειας, της ομάδας (β) έχουν συνοπτικό ποιόν ενέργειας και της ομάδας (γ) έχουν συντελεσμένο ποιόν ενέργειας.

4. Συμβουλευτείτε το σχήμα που ακολουθεί και βγάλτε τα συμπεράσματά σας για το τι εκφράζουν οι μελλοντικοί χρόνοι.

ΧΡΟΝΙΚΗ ΒΑΘΜΙΔΑ			ΠΟΙΟΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ
ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ	
παρατατικός	ενεστώτας	εξακολουθητικός μέλλοντας	μη συνοπτικό
αόριστος		συνοπτικός μέλλοντας	συνοπτικό
υπερσυντέλικος παρακείμενος		συντελεσμένος μέλλοντας	συντελεσμένο

Συμπεραίνω ότι χρησιμοποιούμε:

• τον εξακολουθητικό μέλλοντα για να **δώσουμε έμφαση στη διάρκεια ή την επανάληψη μιας ενέργειας**,

• το συνοπτικό μέλλοντα για να **παρουσιάσουμε ένα γεγονός συνοπτικά, χωρίς να μας ενδιαφέρει η διάρκειά του αλλά το ίδιο το γεγονός**,

• το συντελεσμένο μέλλοντα για να **αναφερθούμε σε ένα γεγονός που θα έχει ολοκληρωθεί στο μέλλον πριν από κάποιο χρονικό σημείο**.

Παράγωγα ρήματα

σελ. 92 σχολ. βιβλίου

1. «προβάλλεις», «πήγαιναν», «ανακάλυπταν», «δοκιμάσουν» (κείμ. 5): Βρείτε τα ρήματα στο κείμενο και γράψτε τα στο α΄ πρόσωπο ενικού στον ενεστώτα. • Χωρίστε κάθε ρήμα στα μέρη από τα οποία αποτελείται, συμπληρώνοντας τον πίνακα που ακολουθεί (στον πίνακα δίνεται ως παράδειγμα το ρήμα «κατακοκκινίζω»).

ΡΗΜΑ	ΠΡΟΘΗΜΑ	ΘΕΜΑ	ΕΠΙΘΗΜΑ	ΚΑΤΑΛΗΞΗ
κατακοκκινίζω	*κατα*	*κοκκιν*	*ιζ*	*ω*
προβάλλω	*προ*	*βαλλ*	–	*ω*
πηγαίνω	–	*πηγ*	*αιν*	*ω*
ανακαλύπτω	*ανα*	*καλυπτ*	–	*ω*
δοκιμάζω	–	*δοκιμ*	*αζ*	*ω*

σελ. 92 σχολ. βιβλίου

2. «ανεβήκαμε», «φοβερίζαμε», «στένευε», «θύμωσε», «αλλάξουμε», «ανακατώνουμε» (κείμ. 1): Γράψτε τα ρήματα στο α΄ πρόσωπο ενικού στον ενεστώτα. • Συγκεντρώστε τα επιθήματα που χρησιμοποιούνται για το σχηματισμό τους και συμπληρώστε με αυτά το συμπέρασμα που ακολουθεί.

ΡΗΜΑ	ΕΠΙΘΗΜΑ
ανεβαίνω	*-αίνω*
φοβερίζω	*-ίζω*
στενεύω	*-εύω*
θυμώνω	*-ώνω*
αλλάζω	*-άζω*
ανακατώνω	*-ώνω*

Συμπεραίνω ότι:
Για να σχηματιστούν ρήματα παράγωγα από άλλες λέξεις χρησιμοποιούνται **τα επιθήματα:** *-ζω (-ίζω, -άζω, -ιάζω), -αίνω, -ώνω, -εύω, -άρω* και *-ύνω* (π.χ. *μεγεθύνω, ευκολύνω*).

Λεξιλόγιο

σελ. 93 σχολ. βιβλίου

1. Συγκεντρώστε από τα κείμενα της ενότητας (1-7) τις λέξεις που αφορούν το θέατρο και τον κινηματογράφο. Συμπληρώστε έτσι τον πίνακα που ακολουθεί.

ΘΕΑΤΡΟ			ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ		
Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα**	**Ουσιαστικά**	**Επίθετα**	**Ρήματα**
παράσταση	θεατρικός	κάνω	ταινία	αμερικανική	αφηγούμαι
σκηνή		υποδύομαι	σκηνοθεσία	έγχρωμη	προβάλλω
πανί		γράφω	μέρος	κινούμενες	σβήνω
στολή		(μουσική)	τριλογία	κινηματογραφικός	τιμώμαι
χορωδία			καλλιτέχνης	σκοτεινή	παίζω
λόγια			ιστορία	δεύτερος	σκηνοθετώ
έργο			εικόνα	αντρικός (ρόλος)	
κόσμος			ήχος	καλλιτεχνικός	
παλαμάκια			συσκευή		
Καραγκιόζης			οθόνη		
θέαμα			σινεμαδάκι		
τέχνη			διασκέδαση		
μπουλούκια			αίθουσα		
σκηνικά			φώτα		
είδος			μυστήριο		
θίασος			φαντασία		
Μαύρο Θέατρο			προβολή		
ηθοποιός			Χόλιγουντ		
τεχνική			ταλέντο		
μουσική			υπερπαραγωγή		
			υποψηφιότητα		
			Όσκαρ		
			ρόλος		
			συμμετοχή		
			μεταφορά		
			σενάριο		
			παραγωγή		
			ύφος		

σελ. 93 σχολ. βιβλίου

2. α. Γράψτε ρήματα τα οποία δηλώνουν τα συναισθήματα των παιδιών που παρακολουθούν μια παράσταση στη διπλανή φωτογραφία.
β. Επιλέξτε κατάλληλα συνδετικά ρήματα και συνδυάστε τα με κατηγορούμενα προκειμένου να περιγράψετε τα παιδιά.

α. Ρήματα που αποδίδουν τα συναισθήματα των παιδιών: χαίρομαι, απορώ, ενθουσιάζομαι, εντυπωσιάζομαι, διασκεδάζω

β. Τα παιδιά **είναι** χαρούμενα.
Τα παιδιά **μοιάζουν** ενθουσιασμένα.
Τα παιδιά **φαίνονται** συνεπαρμένα.
Τα παιδιά **δείχνουν** εντυπωσιασμένα.
Τα παιδιά **φαντάζουν** απορημένα.

Το ρήμα στην αφήγηση

σελ. 95 σχολ. βιβλίου

1. Βρείτε και υπογραμμίστε τα ρήματα του κειμένου 6. • Χωρίστε τα σε τρεις ομάδες ανάλογα με τη χρονική βαθμίδα στην οποία βρίσκονται και συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί:

ΠΑΡΕΛΘΟΝ	ΠΑΡΟΝ	ΜΕΛΛΟΝ
οδήγησε	πρόκειται	να υποδυθεί
έκανε		θα ανακαλύψει
έγραψε		θα δελεάσει
έπαιξε		θα καλέσει
ανέλαβε		να παίξει
σκηνοθέτησε		θα δώσει
να αποδώσει		θα τιμηθεί
παντρεύτηκε		θα επαναληφθεί
κράτησαν		θα προχωρήσει
άκουγε		

σελ. 95 σχολ. βιβλίου

2. Ξαναγράψτε το κείμενο 6 μετατρέποντας όλα τα ρήματα σε χρόνους παρελθοντικούς. • Συγκρίνετέ τα με το κείμενο που σας δόθηκε. • Ποια διαφορά στο ύφος παρατηρείτε; • Ποιο από τα δύο κείμενα σας αρέσει περισσότερο; • Για ποιους λόγους;

• «Το Χόλιγουντ **ανακάλυψε** το πληθωρικό ταλέντο και **δελέασε** τον Ουστίνοφ να υποδυθεί το Νέρωνα στην υπερπαραγωγή «Quo Vadis» (1951) του Μέρβιν Λιρόι, η οποία τον οδήγησε και στην πρώτη του υποψηφιότητα για Όσκαρ. Το 1961, ο μεγάλος Στάνλεϊ Κιούμπρικ **κάλεσε** τον Ουστίνοφ να παίξει στο μεγαλεπήβολο «Σπάρτακο» στο πλευρό του Κερκ Ντάγκλας. Ο Ουστίνοφ **έδωσε** τον καλύτερο εαυτό του και **τιμήθηκε** με το Όσκαρ δεύτερου αντρικού ρόλου. Κάτι που **επαναλήφθηκε** τρία χρόνια αργότερα, για τη συμμετοχή του στο θρυλικό «Τοπ Καπί» του Ζυλ Ντασσέν. Ενδιαμέσως, **προχώρησε** στην πιο φιλόδοξη και πιο

καλλιτεχνική σκηνοθετική του δουλειά. **Επρόκειτο** για την κινηματογραφική μεταφορά του «Μπίλι Μπαντ» του Χέρμαν Μέλβιλ, όπου ο Ουστίνοφ έκανε σχεδόν τα πάντα –έγραψε το σενάριο, έπαιξε, ανέλαβε την παραγωγή, σκηνοθέτησε– προκειμένου να αποδώσει το αλληγορικό και μεγαλόπνοο ύφος του Αμερικανού συγγραφέα. […]

Το 1954, ο Ουστίνοφ παντρεύτηκε για δεύτερη φορά και τα δεσμά τώρα κράτησαν 17 ολόκληρα χρόνια, έως το 1971. Η σύζυγός του άκουγε στο όνομα Σουζάν Κλουτιέ».

• Το κείμενο στην αρχική του μορφή, όπου τα περισσότερα ρήματα είναι στον ενεστώτα και στο μέλλοντα, είναι πιο άμεσο και έχει πιο γρήγορο ρυθμό, ενώ τα γεγονότα μοιάζουν να βρίσκονται πιο κοντά στη χρονική στιγμή της αφήγησης. Αν τοποθετήσουμε τα ρήματα σε παρελθοντικούς χρόνους, ο τόνος του κειμένου γίνεται πιο πεζός και επίσημος.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 96 σχολ. βιβλίου

1. Αφηγηθείτε το σενάριο μιας κινηματογραφικής ταινίας ή ενός θεατρικού έργου που παρακολουθήσατε και σας άρεσε. • Την αφήγησή σας θα διαβάσετε μετά στους συμμαθητές σας που δεν είδαν το έργο αυτό.

Πρόσφατα είδα την καταπληκτική ταινία *Άρχοντας των δαχτυλιδιών: Η συντροφιά του δαχτυλιδιού*, που είναι το πρώτο μέρος μιας τριλογίας η οποία βασίζεται σε τρία πολύ γνωστά βιβλία του Άγγλου συγγραφέα Τζ. Ρ.Ρ. Τόλκιν.

Η ταινία εκτυλίσσεται σε ένα φανταστικό κόσμο και πρωταγωνιστεί μια φυλή μικρόσωμων πλασμάτων που ονομάζονται *χόμπιτ*. Στην αρχή της ταινίας, οι πρωταγωνιστές Μπίλμπο και Φρόντο Μπάγκινς συναντούν το μάγο Γκάνταλφ, ο οποίος τους επισκέπτεται για να γιορτάσουν τα γενέθλια του Μπίλμπο. Ο Μπίλμπο ανακοινώνει στον Γκάνταλφ ότι μετά τη γιορτή σκοπεύει να φύγει από το Σάιρ –τη χώρα των χόμπιτ– και ο μάγος τον πιέζει να αφήσει πίσω το μαγικό του δαχτυλίδι. Αυτός δυσκολεύεται να το αποχωριστεί, τελικά όμως το αφήνει για να το βρει ο Φρόντο.

Μετά από λίγο καιρό ο Γκάνταλφ επιστρέφει και προειδοποιεί το Φρόντο ότι το δαχτυλίδι αυτό είναι το Ένα Δαχτυλίδι που είχε φτιάξει ο Σάουρον (η δύναμη του Κακού), ο οποίος και το αναζητά. Για να γλιτώσει ο Φρόντο, φεύγει από το Σάιρ μαζί με τους φίλους του Σαμ, Μέρι

και Πίππιν. Μετά από πολλές περιπέτειες συναντούν έναν Άνθρωπο, τον Άραγκορν, που στην αρχή τούς φαίνεται απειλητικός, αλλά τελικά γίνεται οδηγός και προστάτης τους. Αυτός τους σώζει από την επίθεση των Μαύρων Καβαλάρηδων του Σάουρον, ο Φρόντο όμως τραυματίζεται. Ευτυχώς, τους βρίσκει η πριγκίπισσα των Ξωτικών, Άργουεν, η οποία πηγαίνει το Φρόντο στον πατέρα της, άρχοντα Έλροντ, για να τον θεραπεύσει. Ο Έλροντ οργανώνει ένα συμβούλιο όπου αποφασίζεται ότι το Δαχτυλίδι πρέπει να καταστραφεί, και ο μόνος τρόπος να γίνει αυτό είναι να το ρίξουν σε ένα ηφαίστειο στη Μόρντορ, τη χώρα του Σάουρον.

Με το σκοπό αυτό η Συντροφιά του Δαχτυλιδιού κατευθύνεται προς τη Μόρντορ. Μαζί με τα χόμπιτ και τον Άραγκορν ταξιδεύει ο Γκάνταλφ, ο Μπορομίρ, ο νάνος Γκίμλι και το ξωτικό Λέγκολας. Το ταξίδι τους είναι περιπετειώδες, καθώς περνούν πάνω από χιονισμένα βουνά, μέσα από μαγεμένα δάση και κάτω από σκοτεινά ορυχεία, όπου μάλιστα χάνεται ο Γκάνταλφ. Η Συντροφιά πλησιάζει στη Μόρντορ, αλλά δέχεται επίθεση από τους Όρκ, στρατιώτες του Σάουρον. Στη μάχη που θα ακολουθήσει, πεθαίνει γενναία ο Μπορομίρ καθώς υπερασπίζεται τα χόμπιτ. Στο τέλος ο Φρόντο και ο Σαμ εγκαταλείπουν την υπόλοιπη Συντροφιά, για να προχωρήσουν μόνοι τους προς τη Μόρντορ.

σελ. 97 σχολ. βιβλίου

2. Η τάξη σας ετοιμάζει μια θεατρική παράσταση. Φτιάξτε μια πρόσκληση για όποιον ενδιαφέρεται να παρακολουθήσει την παράστασή σας, δίνοντάς του όλες τις απαραίτητες πληροφορίες.

Η α΄ τάξη του 3ου Γυμνασίου σάς προσκαλεί στη θεατρική παράσταση *Ο θαυμάσιος μάγος του Οζ*, ένα παραμύθι για μικρούς και μεγάλους, του συγγραφέα Φρανκ Μπάουμ.

Η Ντόροθυ και ο σκύλος της, Τοτό, ξεκινούν για τη Σμαραγδένια Πόλη με σκοπό να συναντήσουν το μάγο του Οζ. Σε ένα ταξίδι γεμάτο περιπέτειες θα γνωρίσουν το Σκιάχτρο, τον Τενεκεδένιο Ξυλοκόπο, το Δειλό Λιοντάρι, φτερωτές μαϊμούδες, καλές και κακές μάγισσες…

Σας περιμένουμε το Σάββατο 26 Ιανουαρίου στις 7 μ.μ. στο Δημοτικό Θέατρο, Σολωμού 23. *Η είσοδος θα είναι ελεύθερη.*

σελ. 97 σχολ. βιβλίου

3. Αφηγηθείτε τι έγινε στη μαθητική αυτή παράσταση που ανεβάσατε.

• Γράψτε μια επιστολή σ' ένα φίλο σας και διηγηθείτε του με λε-

πτομέρειες πώς πήγε η παράστασή σας. • Δώστε στο κείμενό σας χιουμοριστικό-εύθυμο χαρακτήρα.

Κριτήρια αξιολόγησης

- **Οι χρόνοι των ρημάτων είναι τέτοιοι που εξασφαλίζουν ζωντάνια και παραστατικότητα στην αφήγηση.**
- **Στην αφήγηση έχουν επιλεγεί τα κατάλληλα ρήματα δράσης και έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων.**
- **Στις περιγραφές έχουν επιλεγεί τα κατάλληλα συνδετικά ρήματα.**
- **Η αφήγηση κυλά γρήγορα, με σύντομες κοφτές προτάσεις.**

Κυριακή 3 Φεβρουαρίου

Αγαπημένη μου Άννα,

αποφάσισα να σου γράψω αυτό το γράμμα, για να σου διηγηθώ τι έγινε το περασμένο Σάββατο στην παράσταση της θεατρικής μας ομάδας.

Όλα ξεκίνησαν καλά. Το θέατρο ήταν γεμάτο κόσμο, τα κοστούμια και τα σκηνικά έμοιαζαν φτιαγμένα από επαγγελματίες σκηνογράφους και τα παιδιά υποδύονταν τους ρόλους τους πολύ καλά.

Κάποια στιγμή εμφανίζεται στη σκηνή ο Τενεκεδένιος Ξυλοκόπος. Προχωρά αργά, ντυμένος με μια πολύ βαριά στολή. Ξαφνικά παραπατά και πέφτει πάνω στον Άγγελο που έπαιζε το Λιοντάρι. Αυτός χάνει την ισορροπία του και προσπαθεί να κρατηθεί από την Ντόροθυ που κοιτάει προς τον κόσμο. Την τραβάει με δύναμη και της σκίζει το φόρεμα. Εκείνη δεν βλέπει τι γίνεται. Βγάζει μια δυνατή φωνή, γυρίζει απότομα και δίνει μια μπουνιά στο Σκιάχτρο. Από κάτω γίνεται χαμός. Άλλοι γελάνε, άλλοι φωνάζουν, μερικοί χειροκροτούν. Όλοι νομίζουν ότι αυτά γίνονται στο έργο, εκτός από τον καθηγητή της θεατρικής ομάδας που πηγαινοέρχεται πάνω-κάτω κάνοντας νόημα στα παιδιά να συνεχίσουν. Το Σκιάχτρο βάζει τα κλάματα, το Δειλό Λιοντάρι έχει ξαπλώσει στη σκηνή και γελάει, η Ντόροθυ και ο Ξυλοκόπος κοιτούν αποσβολωμένοι το κοινό.

Την κατάσταση θα σώσει ο Γιάννης που υποδύεται το μάγο του Οζ. Μπαίνει στη σκηνή και λέει τα λόγια του σαν να μην έχει συμβεί τίποτα. Η Ντόροθυ τον ακολουθεί διστακτικά, το Σκιάχτρο σταματάει τα κλάματα και παίζει κανονικά το ρόλο του, όπως όλοι. Μόνο το Λιοντάρι δεν μπορεί να συνέλθει από τα γέλια, οπότε εμφανίζεται μια από τις μάγισσες και τον σπρώχνει στα παρασκήνια…

Από 'κει και πέρα όλα κύλησαν καλά. Η παράσταση θεωρήθηκε πολύ επιτυχημένη, οι «ηθοποιοί» καταχειροκροτήθηκαν και το κοινό διασκέδασε με την καινούργια εκδοχή του Μάγου του Οζ.

Ελπίζω πως την επόμενη φορά θα μπορέσεις να απολαύσεις την καινούργια μας παράσταση, που φαντάζομαι ότι θα είναι λιγότερο επεισοδιακή.

Φιλιά

Μιχάλης

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

❑ Το ρήμα είναι η κεντρική λέξη της **ρηματικής** φράσης.

❑ Τα ρήματα έχουν δύο αριθμούς (ενικό, πληθυντικό) και τρία πρόσωπα σε κάθε αριθμό.

❑ Επίσης έχουν:

ΔΥΟ ΦΩΝΕΣ

	ενεργητική φωνή	**παθητική φωνή**
ΣΥΖΥΓΙΕΣ	**α΄** -ω (π.χ. *παίζω*)	-ομαι (π.χ. *χαίρομαι*)
	β΄ -άω, ώ (π.χ. *γελάω, γελώ*)	-ιέμαι (π.χ. *κρατιέμαι*)
	-ώ (π.χ. *μπορώ*)	-ούμαι (π.χ. *ικανοποιούμαι*)

❑ Έχουν ακόμα 4 διαθέσεις:
α. ενεργητική (π.χ. *χορεύω*)
β. παθητική (π.χ. *νικιέμαι*)
γ. μέση (π.χ. *λούζομαι*)
δ. ουδέτερη (π.χ. *κοιμάμαι*)

❑ Οι ρηματικοί χρόνοι που αναφέρονται στο παρελθόν είναι: **παρατατικός**, **αόριστος**, **υπερσυντέλικος** και **παρακείμενος**
Οι **ρηματικοί χρόνοι** που αναφέρονται στο παρόν είναι: **ενεστώτας** και **παρακείμενος**
Οι **ρηματικοί χρόνοι** που αναφέρονται στο μέλλον είναι: **εξακολουθητικός μέλλοντας**, **συνοπτικός μέλλοντας** και **συντελεσμένος μέλλοντας**.

❑ – Οι χρόνοι που έχουν μη συνοπτικό ποιόν ενέργειας είναι οι: **παρατατικός**, **ενεστώτας**, **εξακολουθητικός μέλλοντας**
– Οι χρόνοι που έχουν συνοπτικό ποιόν ενέργειας είναι οι: **αόριστος** και **συνοπτικός μέλλοντας**
– Οι χρόνοι που έχουν συντελεσμένο ποιόν ενέργειας είναι οι **υπερσυντέλικος**, **παρακείμενος**, **συντελεσμένος μέλλοντας**

❑ Συνδετικά είναι τα ρήματα **που συνδέουν το υποκείμενο με το κατηγορούμενο, όπως *είμαι, γίνομαι, φαίνομαι, μοιάζω, παραμένω, θεωρούμαι, εκλέγομαι, διορίζομαι* κ.λπ.**

❑ Νέα ρήματα παράγονται
- από άλλα ρήματα π.χ. *φεγγίζω < φέγγω*
- από άλλα μέρη του λόγου π.χ. *δοξάζω < δόξα*

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Γνωρίζω το μαγικό κόσμο του θεάτρου και του κινηματογράφου

Κείμενο: *Παρουσίαση κινηματογραφικών έργων*

α. *Master and Commander – Στα Πέρατα του Κόσμου*

Σκηνοθεσία: Peter Weir. Πρωταγωνιστούν: Russel Crowe, Paul Bettany, James D' Arcy.

Ο Πίτερ Γουίερ (τρεις φορές υποψήφιος για Όσκαρ Σκηνοθεσίας, "The Truman Show", «Ο κύκλος των Χαμένων Ποιητών») και ο Ράσελ Κρόου (κάτοχος Όσκαρ ερμηνείας «Ο Μονομάχος») ενώνουν τις δυνάμεις τους για μια επική ναυτική περιπέτεια που βασίζεται στα κλασικά μυθιστορήματα του Πάτρικ Ο' Μπράιαν. Χρονικά η ταινία τοποθετείται στους Ναπολεόντειους Πολέμους. Ο Κρόου είναι ο καπετάνιος Ομπρέι, φημισμένος πολεμιστής καπετάνιος στο Βρετανικό Ναυτικό, και ο Πολ Μπέτανι είναι ο γιατρός του πλοίου. Όταν το καράβι τους ξαφνικά γίνεται στόχος επίθεσης από έναν απειλητικό εχθρό, ο Ομπρέι παίρνει στα χέρια του μια δύσκολη αποστολή που μπορεί να ανυψώσει τη φήμη του ή να καταστρέψει τελείως τον ίδιο και το πλήρωμά του.

Στην πορεία του επικού ταξιδιού των ηρώων, η ταινία ταξιδεύει το θεατή στον κόσμο – από τις ακτές της Βραζιλίας μέχρι τα τρικυμιώδη νερά του Ακρωτηρίου Χορν στο νότο, μεταξύ πάγων και καταιγίδων, ως την άλλη άκρη του κόσμου και στις μακρινές ακτές των Νησιών Γκαλαπάγκος.

Το "Master and Commander" είναι βασισμένο στα μυθιστορήματα του Πάτρικ Ο' Μπράιαν, τα οποία χαρακτηρίστηκαν από τους New York Times ως τα καλύτερα ιστορικά μυθιστορήματα που γράφτηκαν ποτέ. Ο Ντέιβιντ Μάμετ, επίσης στους Times, χαρακτήρισε τον Ο' Μπράιαν έναν από τους καλύτερους λογοτέχνες της αγγλικής γλώσσας τα τελευταία χρόνια. Οι Times έγραψαν επίσης ότι ο καπετάνιος Τζακ Όμπρει είναι ένας ρόλος που φαίνεται να έχει γεννηθεί για να υποδυθεί ο Ράσελ Κρόου.

www.eone.gr

β. *Η Εποχή των παγετώνων*

Η «Εποχή των παγετώνων» είναι κωμική ταινία κινουμένων σχεδίων σε σκηνοθεσία Κρις Γουέτζ (2002). Πρόκειται για ψηφιακά επεξεργασμένο καρτούν, με χρήση computer animation. Η συνέχεια της ταινίας («Η Εποχή των παγετώνων 2: Η Απόψυξη») προβλήθηκε στις αίθουσες τον Απρίλιο του 2006.

Υπόθεση

Η ταινία εκτυλίσσεται στην εποχή των παγετώνων. Ήρωες είναι ο Μάνι, ένα μαλλιαρό μαμούθ, και ο Σιντ, ένας γιγάντιος βραδύποδας. Στην πορεία της μετανάστευσής τους προς το Νότο, βρίσκουν εγκαταλελειμμένο ένα μωρό παιδί και αποφασίζουν να το επιστρέψουν στους γονείς του, παρ' όλο που οι τελευταίοι είναι έτοιμοι να τους εξοντώσουν με τα όπλα τους. Στο δρόμο τους θα προστεθεί και ο Ντιέγκο, ένας κουτοπόνηρος τίγρης που βλέπει το μωρό ως μελλοντική τροφή. Ξεχωρίζει και ένα άλλο ζωάκι, ο μικρός σκίουρος Σκρατ, ο οποίος στην αρχή του έργου, προσπαθώντας να μεταφέρει ένα βελανίδι, προκαλεί μια καταστροφική χιονοστιβάδα.

(ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια, Βικιπαίδεια)

Το ρήμα

Ο ρόλος, η λειτουργία και οι μορφές του ρήματος
Τα συνδετικά ρήματα

1. Στο απόσπασμα β εντοπίστε τα ρήματα. Ποια από αυτά είναι τον ενικό και ποια στον πληθυντικό; Σε ποιο πρόσωπο βρίσκονται;

2. Βρείτε τα ρήματα του παρακάτω αποσπάσματος: «*Στην πορεία του επικού ταξιδιού των ηρώων, η ταινία ταξιδεύει το θεατή στον κόσμο – από τις ακτές της Βραζιλίας μέχρι τα τρικυμιώδη νερά του Ακρωτηρίου Χορν στο νότο, μεταξύ πάγων και καταιγίδων, ως την άλλη άκρη του κόσμου και στις μακρινές ακτές των Νησιών Γκαλαπάγκος. Το "Master and Commander" είναι βασισμένο στα μυθιστορήματα του Πάτρικ Ο' Μπράιαν, τα οποία χαρακτηρίστηκαν από τους New York Times ως τα καλύτερα ιστορικά μυθιστορήματα που γράφτηκαν ποτέ. Ο Ντέιβιντ Μάμετ, επίσης στους Times, χαρακτήρισε τον Ο' Μπράιαν έναν από τους καλύτερους λογοτέχνες της αγγλικής γλώσσας τα τελευταία χρόνια*».

- Σε ποια χρονική βαθμίδα, σε ποια φωνή και σε ποια διάθεση βρίσκονται;

3. Να εντοπίσετε στο παρακάτω απόσπασμα τα συνδετικά ρήματα και να βρείτε τα υποκείμενα και τα κατηγορούμενα που συνδέουν: «*Η "Εποχή των παγετώνων" είναι κωμική ταινία κινουμένων σχεδίων σε σκηνοθεσία Κρις Γουέτζ (2002). Πρόκειται για ψηφιακά επεξεργασμένο καρτούν, με χρήση computer animation. Η συνέχεια της ταινίας*

("Η Εποχή των παγετώνων 2: Η Απόψυξη") προβλήθηκε στις αίθουσες τον Απρίλιο του 2006. Υπόθεση: Η ταινία εκτυλίσσεται στην εποχή των παγετώνων. Ήρωες είναι ο Μάνι, ένα μαλλιαρό μαμούθ και ο Σιντ, ένας γιγάντιος βραδύποδας. Στην πορεία της μετανάστευσής τους προς το Νότο, βρίσκουν εγκαταλελειμμένο ένα μωρό παιδί και αποφασίζουν να το επιστρέψουν στους γονείς του, παρ' όλο που οι τελευταίοι είναι έτοιμοι να τους εξοντώσουν με τα όπλα τους».

Παράγωγα ρήματα

- Να γράψετε ρήματα παράγωγα από το ρ. *βάλλω* με την προσθήκη προθημάτων (π.χ. *προβάλλω*).

Λεξιλόγιο

- Να συγκεντρώσετε το λεξιλόγιο των αποσπασμάτων που αναφέρεται στον κινηματογράφο και να χωρίσετε τις λέξεις σε ουσιαστικά, επίθετα, ρήματα και φράσεις.

ενότητα 6η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού

Ο ρόλος της πτώσης είναι να **συνδέει το ουσιαστικό με το στοιχείο της πρότασης από το οποίο εξαρτάται**. Οι βασικές πτώσεις της Νέας Ελληνικής (ονομαστική, γενική, αιτιατική) επιτελούν διάφορες λειτουργίες: συνδέουν το ουσιαστικό με το ρήμα, με άλλο ουσιαστικό, με πρόθεση ή με επίρρημα. Αντίθετα, η κλητική δεν έχει συνδετικό ρόλο, αλλά τη χρησιμοποιούμε μόνο όταν θέλουμε να καλέσουμε ή να προσφωνήσουμε κάποιον.

Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ρήματος

❑ Οι πτώσεις μάς δείχνουν τη σχέση που έχει ένα ουσιαστικό με το ρήμα της πρότασης:

• Το **υποκείμενο** βρίσκεται πάντα σε πτώση **ονομαστική**,
π.χ. ***Η ζωγραφική*** *ανήκει στις καλές τέχνες.*

• Το **αντικείμενο**, ανάλογα με το ρήμα από το οποίο εξαρτάται, βρίσκεται σε πτώση **αιτιατική** ή **γενική**,
π.χ. *Μετέφεραν* ***τον πίνακα*** *με προσοχή.*
Ο ζωγράφος έδωσε ***του αλόγου*** *πνοή και δύναμη.*

• Το **κατηγορούμενο**, που αποτελεί συμπλήρωμα των συνδετικών ρημάτων, βρίσκεται:

α. σε πτώση **ονομαστική**, όταν δίνει μια πληροφορία για το υποκείμενο του ρήματος, και ονομάζεται **κατηγορούμενο του υποκειμένου**,
π.χ. *Ο καβαλάρης φαίνεται* ***επιβλητικός****.*

β. σε πτώση **αιτιατική**, όταν δίνει μια πληροφορία για το αντικείμενο του ρήματος, και ονομάζεται **κατηγορούμενο του αντικειμένου**,
π.χ. *Θεωρούν το Ρέμινγκτον* ***σπουδαίο****.*

Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ουσιαστικού

❑ Οι πτώσεις μάς δείχνουν τη σχέση που μπορούν να έχουν οι ονοματικές φράσεις (ΟΦ) μεταξύ τους. Για παράδειγμα, στη φράση *το μεγαλύτερο μουσείου του κόσμου* η ΟΦ *του κόσμου*, προσδιορίζει την ΟΦ *το μεγαλύτερο μουσείο.*

✔ Όταν η ΟΦ που προσδιορίζει μια άλλη ΟΦ βρίσκεται σε διαφορετική πτώση από αυτή, ονομάζεται **ετερόπτωτος προσδιορισμός**,
π.χ. *παιχνίδι* ***στρατηγικής*** (το ουσιαστικό *παιχνίδι* βρίσκεται σε ονομαστική ενώ ο προσδιορισμός *στρατηγικής* σε γενική)
✔ Όταν η ΟΦ που προσδιορίζει μια άλλη ΟΦ βρίσκεται στην ίδια πτώση με αυτή, ονομάζεται **ομοιόπτωτος προσδιορισμός**,
π.χ. *Στο μουσείο μάς υποδέχτηκε η κυρία Αναγνωστοπούλου,* ***η ξεναγός*** (ο προσδιορισμός *ξεναγός* βρίσκεται στην ονομαστική, όπως και η ΟΦ που προσδιορίζει: *η κυρία Αναγνωστοπούλου*).

Ετερόπτωτοι προσδιορισμοί σε πτώση γενική

Οι ετερόπτωτοι προσδιορισμοί βρίσκονται συνήθως σε πτώση **γενική**, η οποία μπορεί να εκφράζει διάφορες σημασίες:
• τον **κτήτορα** (γενική κτητική),
π.χ. *το σπίτι* ***της γιαγιάς***
• το **δράστη μιας ενέργειας** (γενική υποκειμενική),
π.χ. *το σφύριγμα* ***του τρένου*** (= *το τρένο σφυρίζει*)
• τον **αποδέκτη μιας ενέργειας** (γενική αντικειμενική),
π.χ. *η προστασία* ***του περιβάλλοντος*** (= προστατεύουμε το περιβάλλον)
• τον **τόπο**,
π.χ. *η Ακρόπολη* ***των Αθηνών***
• **το χρόνο**,
π.χ. *ο ήλιος* ***του μεσημεριού***
• τις **διαστάσεις** και **μονάδες μέτρησης**,
π.χ. *απόσταση* ***ενός μέτρου***
• την **ιδιότητα**,
π.χ. *πουλιά* ***της θάλασσας*** (= τα πουλιά είναι θαλασσινά)
• το **σκοπό** ή τη **χρήση**,
π.χ. *άρματα* ***μάχης*** (= άρματα φτιαγμένα για μάχη)

Ομοιόπτωτοι προσδιορισμοί – Παράθεση και επεξήγηση

✔ Ένα ουσιαστικό χρησιμοποιείται ως ομοιόπτωτος προσδιορισμός άλλου ουσιαστικού:
α. για να προσθέσει ένα **ιδιαίτερο** και **γνωστό γνώρισμα**,
π.χ. *Με χαιρέτησε ο κύριος Αναστασίου,* ***ο θυρωρός***.
Αυτός ομοιόπτωτος προσδιορισμός ονομάζεται **παράθεση**.
β. για να **διασαφηνίσει** το ουσιαστικό που προσδιορίζει, όταν η έννοιά του είναι γενική και κάπως αόριστη (πριν από την επεξήγηση μπορεί να

εννοηθεί η λέξη *δηλαδή*), π.χ. *Με χαιρέτησε ο θυρωρός,* ***ο κύριος Αναστασίου****.*
Αυτός ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός ονομάζεται **επεξήγηση**.
✔ Όταν χρησιμοποιούμε την παράθεση, πηγαίνουμε από μια ειδική έννοια (το ουσιαστικό που προσδιορίζουμε, π.χ. *ο κύριος Αναστασίου*) σε μια γενική έννοια (το ουσιαστικό που λειτουργεί ως παράθεση, π.χ. *ο θυρωρός*). Όταν χρησιμοποιούμε την επεξήγηση, ακολουθούμε αντίστροφη πορεία, από το γενικό στο ειδικό.
✔ Εκτός από την παράθεση και την επεξήγηση, ομοιόπτωτος είναι και ο προσδιορισμός που δηλώνει το **περιεχόμενο**,
π.χ. *ένα κοπάδι* ***πρόβατα*** (= ένα κοπάδι που περιέχει πρόβατα)

Πτώσεις

συνδέουν

ουσιαστικό με ρήμα

ονομαστική
- υποκείμενο
- κατηγορούμενο του υποκειμένου

γενική
- αντικείμενο

αιτιατική
- αντικείμενο
- κατηγορούμενο του αντικειμένου

ουσιαστικό με ουσιαστικό

ομοιόπτωτοι προσδιορισμοί σε οποιαδήποτε πτώση
- παράθεση
- επεξήγηση

ετερόπτωτοι προσδιορισμοί σε γενική
- γενική κτητική
- γενική υποκειμενική
- γενική αντικειμενική
- που δηλώνει τόπο
- που δηλώνει χρόνο
- που δηλώνει διαστάσεις
- που δηλώνει ιδιότητα
- που δηλώνει σκοπό ή χρήση

Παράγωγα ουσιαστικά

❑ Ουσιαστικά παράγονται **α)** από άλλα **ουσιαστικά**, **β)** από **επίθετα** και **γ)** από **ρήματα** με την προσθήκη στο θέμα τους διαφόρων **παραγωγικών καταλήξεων-επιθημάτων**.

Ανάλογα με το επίθημα που χρησιμοποιείται στην παραγωγή των λέξεων, τα παράγωγα ουσιαστικά έχουν διάφορες σημασίες: μπορεί να δηλώνουν πρόσωπο ή επάγγελμα, ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας, ιδιό-

τητα, μεγέθυνση, υποκορισμό κ.λπ. (βλ. Ενότητα 4, Ι. Θεωρία: *Παραγωγή ουσιαστικών*, σελ. 133-135).

❑ Νέα ουσιαστικά παράγονται και με τη χρήση **προθημάτων** όπως είναι οι προθέσεις *ανα-*, *απο-*, *δια-*, *επι-* κ.λπ. (βλ. Ενότητα 4, σελ. 134). Εκτός από τις προθέσεις, ως προθήματα χρησιμοποιούνται και στοιχεία που προέρχονται από παλαιότερες λέξεις ή που αποτελούν μέρος λέξεων χωρίς αυτόνομη παρουσία στη Νέα Ελληνική, τα οποία ονομάζονται **λεξικά προθήματα**:

- **αρχι-:** δηλώνει έναρξη, υπεροχή ή πρωτεία,
π.χ. ***αρχι****μάστορας* (= ο επικεφαλής των μαστόρων)
- **αυτο-:** αναφέρεται στον εαυτό κάποιου ή δηλώνει ότι κάτι γίνεται από μόνο του, χωρίς εξωτερική επέμβαση,
π.χ. ***αυτο****έπαινος* (= ο έπαινος που αποδίδει κανείς στον εαυτό του)
- **γεω-:** δηλώνει σχέση με τη γη,
π.χ. ***γεω****λογία* (= η επιστήμη που ασχολείται με τη Γη)
- **ενδο-:** αναφέρεται στο εσωτερικό,
π.χ. ***ενδο****επικοινωνία* (= εσωτερική επικοινωνία π.χ. των τμημάτων μιας εταιρείας)
- **ευρω-:** αναφέρεται στην Ευρώπη,
π.χ. ***ευρω****βουλευτής* (= ο βουλευτής του ευρωπαϊκού κοινοβουλίου)
- **ημι-:** δηλώνει το μισό ή το ανολοκλήρωτο,
π.χ. ***ημι****κύκλιο* (= το μισό ενός κύκλου)
- **παν- (παμ-):** δηλώνει κάτι πολύ μεγάλο, το γενικό ή καθολικό, το σύνολο
π.χ. ***παν****δαιμόνιο* (= η κατάσταση που δημιουργείται όταν φωνάζουν και κάνουν θόρυβο όλοι μαζί)
- **υδατο-:** αναφέρεται στο νερό,
π.χ. ***υδατό****στρωμα* (= στρώμα νερού)
- **υδρο-:** αναφέρεται στο νερό,
π.χ. ***υδρο****δοχείο* (= δοχείο νερού)

Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι

❑ Κάθε κείμενο χωρίζεται σε παραγράφους, ώστε να μπορεί ο αναγνώστης να αντιληφθεί με την πρώτη ματιά την έκταση, τη δομή και τη διάρθρωση του κειμένου. Κάθε παράγραφος πρέπει να θέτει ένα σαφή σκοπό, να έχει καλή οργάνωση (σύμφωνα με το σχήμα: θεματική πρόταση

→ λεπτομέρειες→ κατακλείδα) και επαρκή ανάπτυξη (βλ. Ενότητα 2, Ι. Θεωρία: Η *παράγραφος*, σελ. 49).

❑ **Πλαγιότιτλος** ονομάζεται η πρόταση που γράφουμε δίπλα σε μία παράγραφο, με την οποία συνοψίζουμε το νόημα της παραγράφου. Για να γράψουμε πλαγιότιτλους, ακολουθούμε την εξής διαδικασία:
α. διαβάζουμε προσεκτικά την παράγραφο και εντοπίζουμε τη βασική της ιδέα (η οποία συχνά βρίσκεται στη θεματική πρόταση)
β. εντοπίζουμε και υπογραμμίζουμε τις λέξεις-κλειδιά της παραγράφου
γ. με βάση τις λέξεις-κλειδιά γράφουμε τον πλαγιότιτλο προσέχοντας να αποδίδει σύντομα, περιεκτικά και με σαφήνεια το νόημα της παραγράφου.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Μουσεία του κόσμου*

σελ. 100 σχολ. βιβλίου

1. Ποια είδη μουσείων μπορείτε να αναφέρετε από τον «ατελείωτο κατάλογο» που υπάρχει; • Ποιοι χώροι χρησιμοποιούνται ή μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία ενός μουσείου;

• Είδη μουσείων: «*μουσεία τέχνης, επιστημών, φυσικής ιστορίας, αρχαιολογικά, ιστορικά, εθνολογικά, λαογραφικά, νομισματικά, πολεμικά, ναυτικά*».
• Για τη δημιουργία ενός μουσείου μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφοροι χώροι, όπως σπίτια, παλάτια, παλιά εργοστάσια, υπαίθριοι χώροι, ενυδρεία, βοτανικοί και ζωολογικοί κήποι.

σελ. 100 σχολ. βιβλίου

2. Αναφέρετε μερικά από τα σημαντικότερα μουσεία του κόσμου τα οποία παρουσιάζονται στο κείμενο. • Ποιο από τα μουσεία αυτά έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μας τους Έλληνες;

• Μερικά από τα σημαντικότερα μουσεία είναι το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας της Νέας Υόρκης (το μεγαλύτερο του κόσμου), το Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο (το μεγαλύτερο της Ευρώπης), το Μουσείο του Βατικανού στη Ρώμη, η Πινακοθήκη Ουφίτσι στη Φλωρεντία, το Λούβρο στο Παρίσι και το Μουσείο Πράντο στη Μαδρίτη.
• Από τα παραπάνω μουσεία, ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους Έλληνες παρουσιάζει το Βρετανικό Μουσείο, καθώς ένα μεγάλο μέρος του είναι αφιερωμένο σε ευρήματα από την αρχαία Ελλάδα, μεταξύ των οποίων και τα περίφημα γλυπτά του Παρθενώνα από την Ακρόπολη των Αθηνών.

Κείμενο 2: *Παρατηρώντας και ζωγραφίζοντας ωραίους πίνακες*

σελ. 101 σχολ. βιβλίου

1. Ποια χαρακτηριστικά του αλόγου και του καβαλάρη προσπάθησε να αποδώσει ο Φρ. Ρέμινγκτον;

Ο Φρέντερικ Ρέμινγκτον προσπάθησε να αποδώσει τη δράση της σκηνής. Ζωγράφισε τη χαίτη και την ουρά του αλόγου με αδρές πινελιές, για να δώσει την εντύπωση της κίνησης, η οποία γίνεται πιο έντονη από τη στάση

αλόγου και καβαλάρη που γέρνουν προς την πλαγιά προσπαθώντας να κρατήσουν την ισορροπία τους. Ο ζωγράφος προσπάθησε ακόμη να αποδώσει τον τύπο του καουμπόη, κάνοντας τον καβαλάρη να μοιάζει τραχύς, επιβλητικός και μοναχικός όπως οι καβαλάρηδες της Άγριας Δύσης.

σελ. 101 σχολ. βιβλίου

2. Ποια στοιχεία «κάνουν το άλογο να φαίνεται πιο ζωηρό, πιο γρήγορο, πιο ενεργητικό» στον πίνακα του Τ. Ζερικό;

Στον πίνακα του Ζερικό η ζωηράδα, η ταχύτητα, η ένταση και η ενεργητικότητα του αλόγου προκύπτουν από λεπτομέρειες όπως το γυαλιστερό τρίχωμα, τα τεντωμένα νεύρα, τα πόδια του αλόγου, το ασπράδι του ματιού του αλλά και ο ουρανός, που απεικονίζεται γεμάτος με μαύρα απειλητικά σύννεφα.

Κείμενο 3: *Ένα παιχνίδι… της Νέας Τάξης*

σελ. 102 σχολ. βιβλίου

1. Ποια είναι τα τεχνικά πλεονεκτήματα του νέου ηλεκτρονικού παιχνιδιού, σύμφωνα με το συγγραφέα;

Σύμφωνα με το συγγραφέα του κειμένου 3, τα τεχνικά πλεονεκτήματα του ηλεκτρονικού παιχνιδιού είναι τα ακόλουθα:
– τα τρισδιάστατα γραφικά («*Η σειρά C&C περνά επιτέλους τα γραφικά της στην τρίτη διάσταση και το αποτέλεσμα είναι πραγματικά χάρμα οφθαλμών*»)
– ο σχεδιασμός και η ρεαλιστική απόδοση των λεπτομερειών («*Ο σχεδιασμός των κτιρίων και των οχημάτων... σε παιχνίδι του είδους*»)
– η τεχνητή νοημοσύνη και η κίνηση στο χάρτη («*Επίσης αξιόλογη δουλειά... τα στρατιωτικά εγχειρίδια τακτικής*»)
– το εύχρηστο κεντρικό μενού ελέγχου («*Το κεντρικό μενού ελέγχου (interface) είναι εύχρηστο στη δομή του*»)
– η ανανέωση των στρατιωτικών δυνάμεων, των οχημάτων και των εγκαταστάσεων («*Όλες οι στρατιωτικές δυνάμεις... των υπόλοιπων παιχνιδιών της σειράς*»)
– το σύστημα αξιολόγησης και συλλογής πόντων εμπειρίας («*Παράλληλα το C&C Generals... νέα οπλικά συστήματα*»).

σελ. 102 σχολ. βιβλίου

2. Ποιος είναι ο λόγος για τον οποίο ο συντάκτης του κειμένου δε θα επέλεγε το συγκεκριμένο παιχνίδι;

Ο συντάκτης του κειμένου 3 δε θα επέλεγε το συγκεκριμένο παιχνίδι για τους εξής λόγους:
– είναι μικρό σε διάρκεια («*Καταρχάς είναι μικρό... σε δύο DVD!*»)
– δε διαθέτει θαλάσσιες δυνάμεις («*Δε διαθέτει θαλάσσιες δυνάμεις... επιλογές χρήσης στρατιωτικών δυνάμεων*»),
– προπαγανδίζει την παντοδυναμία και την ηθική υπεροχή της Αμερικής ενώ παρουσιάζει –έστω και συγκαλυμμένα– τους Άραβες ως τρομοκράτες («*Τέλος, η σημαντικότερη ένστασή μας... δε θα επιλέγαμε το συγκεκριμένο παιχνίδι*»).

Κείμενο 4: *Έπλασε μέσα του ένα τοπίο…*

σελ. 103 σχολ. βιβλίου

1. Πώς περιγράφει η συγγραφέας τόσο το τοπίο στο ρέμα του Κηφισού όσο και τη συμπεριφορά των μαθητών;

Η συγγραφέας περιγράφει το ρέμα του Κηφισού ως ένα μέρος ιδιαίτερα όμορφο και γραφικό: το ποτάμι κυλά ανάμεσα στα δέντρα, στις όχθες του υπάρχουν περιβόλια και πιο δίπλα ένα εγκαταλελειμμένο μπαρουτάδικο που μοιάζει με κάστρο, ενώ στον ουρανό πετούν κοπάδια πουλιών («*κυλούσε το ποτάμι ανάμεσα στις καλαμιές... στην άμμο του ποταμού*», «*Το ρέμα ήταν κατοικία... ένα κοπάδι χελιδόνια*»). Οι μαθητές παίζουν χαρούμενα στην όχθη του ποταμού («*Ανέβαιναν τ' αγόρια... αλαλάζοντας στην άμμο του ποταμού*»), συμμορφώνονται στις υποδείξεις της δασκάλας να κάνουν ησυχία, ώστε να ακούσουν το κελάηδημα των πουλιών, και την ακούν με προσοχή όταν περιγράφει το όμορφο χωριό της («*Καθίσανε κάτω από μια μεγάλη μουριά... τ' αηδόνια να κελαηδούν*»).

σελ. 103 σχολ. βιβλίου

2. Πώς επηρέασε η αφήγηση της δασκάλας (της κυρίας Σουμέλας) τη φαντασία του Στάθη;

Η αφήγηση της δασκάλας για το χωριό της εντυπωσίασε το Στάθη και διέγειρε τη φαντασία του. Ιδιαίτερη αίσθηση του προκάλεσε το γεγονός ότι στο χωριό αυτό μπορεί κανείς να κολυμπά στη θάλασσα και να ακούει τα αηδόνια να κελαηδούν («*Μονάχα στον Παράδεισο... σκεφτότανε ο Στάθης*»). Έτσι, έπλασε με τη φαντασία του ένα ιδανικό και εξωπραγματικό τοπίο, μια όμορφη εικόνα που δεν έφυγε ποτέ από το μυαλό του («*Κι απ' την αφήγηση αυτή... θα τον ακολουθούσε παντοτινά*»).

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού

Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση του ουσιαστικού και ρήματος

σελ. 103 σχολ. βιβλίου

1. Εντοπίστε τις προτάσεις που ακολουθούν στα αρχικά κείμενα:

α. «Ο Φρέντερικ Ρέμινγκτον ζωγράφισε τη χαίτη και την ουρά» (κείμ. 2)

β. «Το έπαθλο είναι η παγκόσμια επικράτηση» (κείμ. 3)

γ. «Ίσως έχεις γάτα ή σκύλο στο σπίτι» (κείμ. 2)

δ. «Η κίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων έχει ένα ρεαλισμό» (κείμ. 3)

ε. «Ζωγράφισε δίνοντας του ζώου δύναμη και πνοή» (κείμ. 2)

Η φράση **α** βρίσκεται στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 2 (σελ. 100).
Η φράση **β** βρίσκεται στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 3 (σελ. 101).
Η φράση **γ** βρίσκεται στην πέμπτη παράγραφο του κειμένου 2 (σελ. 101).
Η φράση **δ** βρίσκεται στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου 3 (σελ. 102).
Η φράση **ε** είναι η τελευταία του κειμένου 3 (σελ. 101).

σελ. 103 σχολ. βιβλίου

2. Από τις υπογραμμισμένες λέξεις βρείτε ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιος* και πείτε σε ποια πτώση βρίσκονται.

Στην ερώτηση *ποιος* απαντούν οι εξής λέξεις, οι οποίες βρίσκονται στην **ονομαστική:** *Ο Φρέντερικ Ρέμινγκτον, Το έπαθλο, Η κίνηση.*

σελ. 103 σχολ. βιβλίου

3. Από τις υπογραμμισμένες λέξεις βρείτε ποιες απαντούν στην ερώτηση *ποιον* ή *τι* και πείτε σε ποια πτώση βρίσκονται.

Στην ερώτηση *ποιον* ή *τι* απαντούν οι εξής λέξεις, οι οποίες βρίσκονται στην **αιτιατική:** *τη χαίτη και την ουρά, γάτα ή σκύλο, ένα ρεαλισμό, δύναμη και πνοή*

[**Σημ.:** Οι παραπάνω λέξεις είναι αντικείμενα των ρημάτων, καθώς επίσης και η γενική *του ζώου* που απαντά στην ερώτηση *σε ποιον.*

Η ονομαστική *η παγκόσμια επικράτηση* απαντά στην ερώτηση *τι* και είναι κατηγορούμενο του υποκειμένου *Το έπαθλο*].

σελ. 103 σχολ. βιβλίου

4. Ποια από τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά είναι υποκείμενα, ποια αντικείμενα και ποια κατηγορούμενα; (Αν χρειάζεστε βοήθεια, μπορείτε να ανατρέξετε στην ενότητα 4).

Υποκείμενα: *Ο Φρέντερικ Ρέμινγκτον, Το έπαθλο, Η κίνηση*
Αντικείμενα: *τη χαίτη και την ουρά, γάτα ή σκύλο, ένα ρεαλισμό, του ζώου, δύναμη και πνοή*
Κατηγορούμενο: *η παγκόσμια επικράτηση*

Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ουσιαστικού

σελ. 104 σχολ. βιβλίου

1. Εντοπίστε στα κείμενα τις φράσεις που ακολουθούν.
α. «τα πόδια <u>του αλόγου</u>» (κείμ. 2)
β. «το άλογο <u>ιπποδρομίας</u>» (κείμ. 2)
γ. «όλα τα απαραίτητα σύνεργα για ένα μοντελιστή: <u>χρώματα, αερογράφους, μπογιές</u>» (κείμ. 5)
δ. «από τον Παρθενώνα <u>της Ακρόπολης της Αθήνας</u>» (κείμ. 1)

α. Η φράση βρίσκεται στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 2.
β. Η φράση βρίσκεται στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 2.
γ. Η φράση βρίσκεται στην προτελευταία πρόταση του κειμένου 5.
δ. Η φράση βρίσκεται στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 1.

σελ. 104 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε ποιες λέξεις προσδιορίζουν τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά. • Τι μέρη του λόγου είναι;

α. *του αλόγου:* προσδιορίζει το ουσιαστικό *τα πόδια*
β. *ιπποδρομίας:* προσδιορίζει το ουσιαστικό *το άλογο*
γ. *χρώματα, αερογράφους, μπογιές:* προσδιορίζει το ουσιαστικό *τα σύνεργα*
δ. *της Ακρόπολης της Αθήνας:* προσδιορίζει το ουσιαστικό *τον Παρθενώνα*

σελ. 104 σχολ. βιβλίου

3. Σε ποιες πτώσεις βρίσκονται τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά και σε ποιες τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν;

Τα υπογραμμισμένα ουσιαστικά (προσδιορισμοί) βρίσκονται σε πτώση **γενική** (**α.** *του αλόγου*, **β.** *ιπποδρομίας*, **δ.** *της Ακρόπολης της Αθήνας*) και **αιτιατική** (**γ.** *χρώματα, αερογράφους, μπογιές*). Τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν οι λέξεις αυτές βρίσκονται σε πτώση **αιτιατική** (*τα πόδια, το άλογο, τα σύνεργα, τον Παρθενώνα*).

σελ. 104 σχολ. βιβλίου

4. Σε κάθε φράση, πείτε αν οι υπογραμμισμένες λέξεις βρίσκονται στην ίδια ή σε διαφορετική πτώση με τις λέξεις που προσδιορίζουν.

α. «τα πόδια <u>του αλόγου</u>»: βρίσκεται σε διαφορετική πτώση (ετερόπτωτος προσδιορισμός)
β. «το άλογο <u>ιπποδρομίας</u>»: βρίσκεται σε διαφορετική πτώση (ετερόπτωτος προσδιορισμός)
γ. «όλα τα απαραίτητα σύνεργα για ένα μοντελιστή: <u>χρώματα, αερογράφους, μπογιές</u>»: βρίσκεται στην ίδια πτώση (ομοιόπτωτος προσδιορισμός)
δ. «από τον Παρθενώνα <u>της Ακρόπολης της Αθήνας</u>»: βρίσκεται σε διαφορετική πτώση (ετερόπτωτος προσδιορισμός)

σελ. 104 σχολ. βιβλίου

5. Σε ποια πτώση βρίσκονται οι ετερόπτωτοι προσδιορισμοί της δραστηριότητας 1;

Οι ετερόπτωτοι προσδιορισμοί της δραστηριότητας 1 (*του αλόγου, ιπποδρομίας, της Ακρόπολης, της Αθήνας*), βρίσκονται σε **γενική** πτώση.

σελ. 104 σχολ. βιβλίου

6. Σημειώστε άλλους (τουλάχιστον 3) ετερόπτωτους προσδιορισμούς σε γενική που θα βρείτε στα κείμενα 1-5.

Κείμενο 1: η ζωή <u>του ανθρώπου</u>, τα είδη <u>των μουσείων</u>, μουσεία <u>τέχνης</u>, μουσείο <u>του κόσμου</u>, Μουσείο <u>Φυσικής Ιστορίας της Νέας Υόρκης</u>, μουσείο <u>της Ευρώπης</u>, Μουσεία <u>του Βατικανού</u>
Κείμενο 2: καμπύλη <u>του λαιμού του αλόγου</u>, εικονογράφηση <u>του βιβλίου</u>, Η Μονομαχία <u>των Γιατρών</u>, το σχήμα <u>του αλόγου</u>, το ασπράδι <u>του ματιού</u>, την ατμόσφαιρα <u>του πίνακα</u>, το κούνημα <u>της ουράς</u>, τα μάτια <u>ενός ζώου</u>

Κείμενο 3: παιχνίδι στρατηγικής, ο σχεδιασμός των κτιρίων, την απόδοση της λεπτομέρειας, εξέλιξη της δράσης, σύστημα αξιολόγησης, η απόπειρα προπαγάνδας
Κείμενο 4: ρέμα του Κηφισού
Κείμενο 5: το μαγαζί των θαυμάτων

σελ. 105 σχολ. βιβλίου

1. Στο σκίτσο συνομιλούν ο Γιώργος και ο Νίκος. Διαβάστε τι λένε και συμπληρώστε την πρόταση που ακολουθεί προσθέτοντας μόνο μία ονοματική φράση: *Χθες ο Γιώργος είδε το Γιαννακόπουλο…*

Χθες ο Γιώργος είδε το Γιαννακόπουλο, τον ποδοσφαιριστή.

σελ. 105 σχολ. βιβλίου

2. Η ονοματική φράση που προσθέσατε ποιο ουσιαστικό προσδιορίζει; • Σε ποια πτώση τη βάλατε; • Για ποιο λόγο; • (Για να απαντήσετε, να σκεφτείτε σε ποια πτώση βρίσκεται το ουσιαστικό που προσδιορίζει).

Η ονοματική φράση *το συμμαθητή του* προσδιορίζει το ουσιαστικό *Γιαννακόπουλο* και βρίσκεται στην αιτιατική, επειδή στην πτώση αυτή βρίσκεται το ουσιαστικό που προσδιορίζει (ομοιόπτωτος προσδιορισμός).

σελ. 105 σχολ. βιβλίου

3. Η ονοματική φράση που προσθέσατε (προσδιορισμός) αποτελεί έννοια πιο γενική ή πιο συγκεκριμένη από το ουσιαστικό που προσδιορίζει; • Τι είδους πληροφορία προσθέτει ο προσδιορισμός;

Η ονοματική φράση *το συμμαθητή (του)* αποτελεί έννοια πιο γενική από το ουσιαστικό που προσδιορίζει (*το Γιαννακόπουλο*) και προσθέτει ένα ιδιαίτερο και γνωστό γνώρισμα (είναι παράθεση).

σελ. 105 σχολ. βιβλίου

4. Δείτε τώρα την πρόταση: «Στο Models Fasma… μπογιές» (κείμ. 5). • Η ονοματική φράση «χρώματα, αερογράφους, μπογιές» ποιο ουσιαστικό προσδιορίζει; • Το ουσιαστικό αυτό έχει έννοια πιο γενική και αόριστη ή πιο συγκεκριμένη από την υπογραμμισμένη ονοματική φράση (προσδιορισμό); • Επομένως, τι είδους πληροφορία προσθέτει ο προσδιορισμός;

Η ονοματική φράση *χρώματα, αερογράφους, μπογιές* προσδιορίζει το ουσιαστικό *σύνεργα*, το οποίο έχει έννοια πιο γενική και αόριστη από τον προσδιορισμό. Ο προσδιορισμός διασαφηνίζει την έννοια του προσδιοριζόμενου ουσιαστικού (είναι επεξήγηση).

σελ. 105 σχολ. βιβλίου

5. «Εκείνη την ώρα περνούσε ένα κοπάδι χελιδόνια» (κείμ. 4): Το υπογραμμισμένο ουσιαστικό ποιο ουσιαστικό προσδιορίζει; • Βρίσκεται στην ίδια πτώση με αυτό; • Τι είδους πληροφορία προσθέτει;

Το ουσιαστικό *χελιδόνια* προσδιορίζει το ουσιαστικό *κοπάδι* και βρίσκονται στην ίδια πτώση (ονομαστική). Ο προσδιορισμός δηλώνει το περιεχόμενο, δηλαδή από τι αποτελείται το κοπάδι.

Παράγωγα ουσιαστικά

σελ. 106 σχολ. βιβλίου

1. Ας θυμηθούμε όσα μάθαμε στην 4η ενότητα: Τι ονομάζεται παράγωγη λέξη και με ποιους τρόπους γίνεται η παραγωγή των λέξεων;

Παράγωγη ονομάζεται η λέξη που έχει παραχθεί από μια άλλη λέξη. Η παραγωγή των λέξεων γίνεται με δύο τρόπους:
α. στο θέμα της αρχικής λέξης προστίθεται μια διαφορετική κατάληξη που λέγεται **παραγωγική κατάληξη** ή **επίθημα**,
π.χ. *αλογάκι* < (θέμα) *άλογ*-ο + (επίθημα) *-άκι*
β. αριστερά από το θέμα μιας λέξης προστίθεται ένα **πρόθημα**, όπως μια πρόθεση ή το στερητικό α-,
π.χ. *αντικαπνιστής* < (πρόθημα) *αντι-* + *καπνιστής*

σελ. 106 σχολ. βιβλίου

2. Αναζητήστε στα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3) δέκα (10) παράγωγα ουσιαστικά και επισημάνετε σε πέντε (5) από αυτά την παραγωγική κατάληξη-επίθημα και στα υπόλοιπα πέντε το πρόθημα που παίρνουν. • Τι μέρος του λόγου είναι η λέξη από την οποία παράγονται; Ας ξεκινήσουμε μαζί ένα παράδειγμα.

Λέξη	Θέμα	Πρόθημα	Επίθημα	Παράγεται από
δυνατότητα	δυνατ-	–	-ότητα	*δυνατός:* επίθετο
επικράτηση	κρατ-	επι-	-ηση	*(επι)κρατώ:* ρήμα
μουσείο	μουσ-	–	-είο	*μούσα:* ουσιαστικό
εύρημα	ευρ-	–	-ημα	*ευρίσκω:* ρήμα
διάρκεια	διαρκ-	–	-εια	*διαρκώ:* ρήμα
ζήτημα	ζητ-	–	-ημα	*ζητώ:* ρήμα
συνάφεια	αφ-	συν-	-εια	*συναφής:* επίθετο
απόδοση	δο-	από-	-ση	*(απο)δίδωμι:* ρήμα
διαχείριση	χειρι-	δια-	-ση	*(δια)χειρίζομαι:* ρήμα
ένσταση	στα-	εν-	-ση	*(εν)ίσταμαι:* ρήμα

Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι

σελ. 107 σχολ. βιβλίου

1. Τα κείμενα 3 και 4 διακρίνονται σε επιμέρους «ενότητες» οι οποίες ονομάζονται, όπως μάθατε στο Δημοτικό σχολείο, παράγραφοι. Πόσες και ποιες είναι οι παράγραφοι στα κείμενα αυτά;

Κείμενο 3
1η παράγραφος: «*Τρία κράτη… να χάνει*»
2η παράγραφος: «*Ο τίτλος καταφέρνει… νέα οπλικά συστήματα*»
3η παράγραφος: «*Αν και το λατρέψαμε… το συγκεκριμένο παιχνίδι*»

Κείμενο 4
1η παράγραφος: «*Απ' όλα τα χρόνια... στην άμμο του ποταμού*»
2η παράγραφος: «*Κάποια στιγμή… τ' αηδόνια*»
3η παράγραφος: «*Καθίσανε… να κελαηδούν*»
4η παράγραφος: «*Μονάχα στον Παράδεισο… παντοτινά*»

σελ. 107 σχολ. βιβλίου

2. Προσέξτε την εισαγωγή της πρώτης παραγράφου στο κείμενο 4. • Ποιο είναι το περιεχόμενό της; • Προαναγγέλλει αυτό που θα αναλυθεί στη συνέχεια; • Ελέγξτε τα ίδια πράγματα στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 3.

Κείμενο 4
• «*Απ' όλα τα χρόνια στο σχολείο κι απ' όλα τα συμβάντα, ένα πράγμα σημάδεψε το Στάθη για όλη του τη ζωή: μια εκδρομή που τους πήγε η δασκάλα στο ρέμα του Κηφισού*»: θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εισαγω-

γή (θεματική πρόταση: αναφέρεται σε μια σχολική εκδρομή στο ρέμα του Κηφισού, η οποία σημάδεψε τον πρωταγωνιστή για όλη του τη ζωή) προαναγγέλλει όσα αναλύονται στη συνέχεια, καθώς οι λεπτομέρειες της παραγράφου («*Εκεί που περνάει σήμερα… στην άμμο του ποταμού*») δίνουν στοιχεία για τον τόπο της εκδρομής.

Κείμενο 3

• «*Αν και το λατρέψαμε ως παιχνίδι, έχουμε σοβαρές ενστάσεις*»: η εισαγωγή (θεματική πρόταση) αναφέρεται στις ενστάσεις του συγγραφέα για το ηλεκτρονικό παιχνίδι, οι οποίες αναλύονται στην υπόλοιπη παράγραφο (λεπτομέρειες: *Κατ' αρχάς είναι μικρό σε διάρκεια... προφανής και απαράδεκτη*»).

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 109 σχολ. βιβλίου

1. Έχετε κάποια αγαπημένη δημιουργική απασχόληση (κάποιο παιχνίδι που γεμίζει ευχάριστα τις ώρες σας, κάποιο μουσικό όργανο που μαθαίνετε) ή συμμετέχετε σε κάποια περιβαλλοντική ή άλλη ομάδα εξορμήσεων στη φύση; • Οποιαδήποτε κι αν είναι η αγαπημένη σας ασχολία, συζητήστε στην τάξη: α. Πότε και πώς αρχίσατε να ασχολείστε με αυτή; β. Τι σας προσφέρει; γ. Γιατί σας αρέσει;

[**Σημ.:** Η άσκηση θα απαντηθεί από το μαθητή].

σελ. 109 σχολ. βιβλίου

2. Φέρτε στην τάξη 4-5 βιβλία με ποιήματα. • Αφού χωριστείτε σε ομάδες, διαβάστε ένα ποίημα που θα επιλέξετε στην ομάδα. • Συζητήστε με τα άλλα μέλη της ομάδας σας γιατί επιλέξατε το συγκεκριμένο ποίημα. • Τέλος, κάθε ομάδα θα διαβάσει στην τάξη το ποίημα που διάλεξε και θα εξηγήσει, όσο καλύτερα μπορεί, γιατί το επέλεξε.

Για την εκτέλεση της δραστηριότητας μπορείτε να διαβάσετε κάποια από τις παρακάτω συλλογές:

– Γιάννης Ρίτσος, *Ρωμιοσύνη*, εκδ. Κέδρος, 1966
– Οδυσσέας Ελύτης, *Τα ρω του έρωτα*, εκδ. Ύψιλον, 1986
– Νίκος Καββαδίας, *Μαραμπού*, εκδ. Άγρα 1990
– Κ.Π. Καβάφη, *Ποιήματα*, εκδ. Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2004

σελ. 109 σχολ. βιβλίου

3. Είδατε αυτή την ανακοίνωση για την έκθεση που διοργανώνει το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού. Συζητήστε στην τάξη γιατί θα άξιζε να επισκεφτείτε αυτή την έκθεση. • Τι θα είχατε να κερδίσετε από μια τέτοια δραστηριότητα;

Αξίζει να επισκεφτούμε την έκθεση που διοργανώνει το Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού για τους εξής λόγους:
– θα μάθουμε πότε, πού και πώς γεννήθηκαν τα Μαθηματικά
– θα έρθουμε σε επαφή με την αρχαία τεχνολογία (τα όργανα και τους τρόπους με τους οποίους γίνονταν οι μαθηματικές μετρήσεις στην αρχαιότητα)
– θα γνωρίσουμε τους αρχαίους Έλληνες μαθηματικούς που θεμελίωσαν την επιστήμη των Μαθηματικών
– θα κατανοήσουμε τη σημασία των Μαθηματικών, που αποτελούν τη βάση όλων των θετικών επιστημών
– θα ανακαλύψουμε τη χρησιμότητα των Μαθηματικών μαθαίνοντας τις εφαρμογές τους στην καθημερινή ζωή
– όλες αυτές οι πληροφορίες παρουσιάζονται με ευχάριστο και κατανοητό τρόπο με τη χρήση της πιο σύγχρονης τεχνολογίας.

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού

Οι πτώσεις ως δείκτες για τη σχέση ουσιαστικού και ουσιαστικού

σελ. 105 σχολ. βιβλίου

1. Γράψτε στο τετράδιό σας τουλάχιστον ένα παράδειγμα ετερόπτωτου προσδιορισμού σε γενική που να εκφράζει τον κτήτορα, το δράστη ή τον αποδέκτη μιας ενέργειας, τον τόπο, το χρόνο, τις διαστάσεις, την ιδιότητα και το σκοπό ή τη χρήση. • Αντλήστε τα παραδείγματα από τα κείμενα 1-5.

Ετερόπτωτοι προσδιορισμοί που εκφράζουν:
– τον κτήτορα (γενική κτητική): *τα μάτια ενός ζώου* (κείμ. 2)
– το δράστη μιας ενέργειας (γενική υποκειμενική): *η κίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων* (κείμ. 3)
– τον αποδέκτη μιας ενέργειας (γενική αντικειμενική): *Ο σχεδιασμός των κτιρίων* (κείμ. 3)
– τον τόπο: *μουσείο της Ευρώπης* (κείμ. 1)
– τις διαστάσεις: *με συνολική έκταση 7 στρεμμάτων* (κείμ. 1)
– την ιδιότητα: *άλογο ιπποδρομίας* (κείμ. 2)
– το σκοπό: *απόπειρα προπαγάνδας* (κείμ. 3)
– τη χρήση: *άρματα μάχης* (κείμ. 3)

σελ. 105 σχολ. βιβλίου

2. Στον προφορικό λόγο θα χρησιμοποιούσατε αυτές τις γενικές που βρήκατε στα κείμενα; • Ποιες ναι; • Ποιες όχι; • Πώς αλλιώς θα διατυπώνατε αυτές που δε θα χρησιμοποιούσατε;

Όλες οι παραπάνω γενικές (*τα μάτια ενός ζώου*, *η κίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων*, *Ο σχεδιασμός των κτιρίων*, *μουσείο της Ευρώπης*, *με συνολική έκταση 7 στρεμμάτων*, *άλογο ιπποδρομίας*, *απόπειρα προπαγάνδας*, *άρματα μάχης*) είναι εύχρηστες τόσο στον προφορικό όσο και στο γραπτό λόγο. Ωστόσο, ορισμένες από αυτές στον προφορικό λόγο συχνά αποδίδονται διαφορετικά (με δευτερεύουσα πρόταση):
– *η κίνηση των στρατιωτικών δυνάμεων:* ο τρόπος με τον οποίο κινούνται οι στρατιωτικές δυνάμεις

– *άλογο ιπποδρομίας:* άλογο που τρέχει σε ιπποδρομίες
– *απόπειρα προπαγάνδας:* απόπειρα να κάνουν προπαγάνδα (να προπαγανδίσουν).

σελ. 106 σχολ. βιβλίου

1. Υπογραμμίστε την ονοματική φράση που λειτουργεί ως ομοιόπτωτος προσδιορισμός στο τέλος του κειμένου 6. • Ποια ονοματική φράση προσδιορίζει; • Σε ποια πτώση βρίσκονται ο προσδιορισμός και η ΟΦ που προσδιορίζει; • Ο ομοιόπτωτος αυτός προσδιορισμός είναι παράθεση ή επεξήγηση; • Τι είδους πληροφορία προσθέτει;

• Η ΟΦ *ο 29χρονος μαέστρος της καμεράτας* λειτουργεί ως ομοιόπτωτος προσδιορισμός της ΟΦ *ο Αλέξανδρος Χαλάψης*.
• Ο προσδιορισμός και η ΟΦ που προσδιορίζει βρίσκονται σε **ονομαστική** πτώση.
• Ο ομοιόπτωτος προσδιορισμός *ο 29χρονος μαέστρος της καμεράτας* είναι **παράθεση** και προσθέτει **ένα ιδιαίτερο και γνωστό γνώρισμα** στην ΟΦ που προσδιορίζει.

σελ. 106 σχολ. βιβλίου

2. Στην πρόταση «όπως μας λέει… της καμεράτας» μπορείτε να κάνετε τις αναγκαίες αλλαγές, ώστε να γίνει η παράθεση επεξήγηση; • Τι αλλάξατε; • Για ποιο λόγο;

• Για να μετατρέψουμε την παράθεση *ο 29χρονος μαέστρος της καμεράτας* σε επεξήγηση της ΟΦ *ο Αλέξανδρος Χαλάψης*, αρκεί να αλλάξουμε τη σειρά τους. Δηλαδή:

όπως μας λέει ο Αλέξανδρος Χαλάψης, ο 29χρονος μαέστρος της καμεράτας

ΟΦ παράθεση

αλλά:

όπως μας λέει ο 29χρονος μαέστρος της καμεράτας, ο Αλέξανδρος Χαλάψης

ΟΦ επεξήγηση

• Στην πρώτη περίπτωση προτάσσουμε μια ειδική έννοια (*Αλέξανδρος Χαλάψης*) και έπειτα παραθέτουμε μια γενικότερη έννοια (*ο 29χρονος μαέστρος της καμεράτας*), ενώ στη δεύτερη προτάσσουμε τη γενική και αόριστη έννοια την οποία διασαφηνίζουμε με μια ειδικότερη.

Παράγωγα ουσιαστικά

σελ. 107 σχολ. βιβλίου

1. Στο κείμενο 3 υπογραμμίστε πέντε (5) παράγωγα ουσιαστικά τα οποία προέρχονται από ρήματα. • Τι δηλώνουν αυτά τα παράγωγα ουσιαστικά, όταν συσχετίζονται με τη σημασία των ρημάτων από τα οποία προέρχονται;

• Ουσιαστικά που παράγονται από ρήματα (κείμ. 3): *επικράτηση* (< *επικρατώ*), *απόδοση* (< ρ. της α.ε. *αποδίδωμι*), *διαχείριση* (< *διαχειρίζομαι*), *πρόσβαση* (< ρ. της α.ε. *προσβαίνω*), *αξιολόγηση* (< *αξιολογώ*).
• Τα παραπάνω παράγωγα ουσιαστικά έχουν σχηματιστεί με την προσθήκη του επιθήματος *-η* (*-ση*) και δηλώνουν **ενέργεια** ή **αποτέλεσμα ενέργειας** (του ρήματος από το οποίο προέρχονται), δηλαδή:
– η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρ. *επικρατώ: επικράτηση*
– η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρ. *αποδίδω* (α.ε. *αποδίδωμι*): *απόδοση*
– η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρ. *διαχειρίζομαι: διαχείρηση*
– η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρ. της α.ε. *προσβαίνω: πρόσβαση*
– η ενέργεια ή το αποτέλεσμα του ρ. *αξιολογώ: αξιολόγηση*

σελ. 107 σχολ. βιβλίου

2. Υπογραμμίστε τις παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα των παρακάτω παράγωγων ουσιαστικών και στη διπλανή στήλη γράψτε ποια είναι η σημασία τους (τι δηλώνουν).

Παράγωγες λέξεις	**Παραγωγική κατάληξη-επίθημα**	**Σημασία**
μουσείο (κείμ. 1)	-είο	τόπος
σχολείο (κείμ. 4)	-είο	τόπος
μπαρουτάδικο (κείμ. 4)	-δικο	τόπος
νοημοσύνη (κείμ. 3)	-οσύνη	κατάσταση ή ιδιότητα
πινελιά (κείμ. 2)	-ιά	αποτέλεσμα ενέργειας

σελ. 107 σχολ. βιβλίου

3. Αν επισκεφτείτε ένα μουσείο (κείμ. 1), μια έκθεση ζωγραφικής (κείμ. 2) ή φωτογραφίας, ένα κατάστημα ηλεκτρονικών παιχνιδιών (κείμ. 3), ή ένα συναυλιακό χώρο (κείμ. 6), ποιους από τους παρακάτω θα βρείτε να εργάζονται εκεί;
ξεναγός, ταμίας, πωλητής, διευθυντής, εργάτης, ψιλικατζής, προγραμματιστής, χορευτής, φωτογράφος, ζωγράφος, πιανίστας, παίκτης, διανομέας, καθηγητής, καθαριστής.

Μουσείο	**Έκθεση ζωγραφικής ή φωτογραφίας**	**Κατάστημα-ηλεκτρονικών παιχνιδιών**	**Συναυλιακός χώρος**
ξεναγός ταμίας πωλητής διευθυντής καθαριστής	διευθυντής φωτογράφος ζωγράφος καθαριστής φωτογράφος	ταμίας πωλητής διευθυντής καθαριστής	ταμίας χορευτής διευθυντής εργάτης πιανίστας καθαριστής

[**Σημ.:** Στην έκθεση ζωγραφικής ή φωτογραφίας περιλαμβάνουμε το φωτογράφο και το ζωγράφο, επειδή εκθέτουν εκεί το αποτέλεσμα της δουλειάς τους.
Ο προγραμματιστής δεν εργάζεται σε κατάστημα ηλεκτρονικών παιχνιδιών αλλά σε γραφεία, εταιρείες κ.λπ.].

σελ. 107 σχολ. βιβλίου

4. Τα ουσιαστικά που ακολουθούν είναι θηλυκά παράγωγα που δηλώνουν επάγγελμα (= *θηλυκά επαγγελματικά*): *γλύπτρια, καμαριέρα, πιανίστα, τραγουδίστρια*. Γράψτε τις λέξεις από τις οποίες παράγονται και φτιάξτε μια λίστα με τις παραγωγικές καταλήξεις που χρησιμοποιούνται στα παραπάνω θηλυκά επαγγελματικά. • Γράψτε τα αντίστοιχα αρσενικά επαγγελματικά. Τι αλλαγές κάνατε στις καταλήξεις; • Αναζητήστε μερικά ουσιαστικά που να δηλώνουν επάγγελμα, τα οποία να είναι κοινά στο αρσενικό και στο θηλυκό, π.χ. *ο/η ζωγράφος*.

Θηλυκά παράγωγα	**Παράγονται από**	**Επιθήματα**	**Αρσενικά επαγγελματικά**
γλύπτρια *καμαριέρα* *πιανίστα* *τραγουδίστρια*	ρ. *γλύφω* ουσ. *κάμαρα* ουσ. *πιάνο* ουσ. *τραγούδι*	-τρια (-της) -ιέρα (-ιέρης) -ίστα (-ίστας) -ίστρια (-ιστής)	γλύπτης καμαριέρης πιανίστας τραγουδιστής

• Κοινά ουσιαστικά στο θηλυκό και το αρσενικό που δηλώνουν επάγγελμα: ο/η αρχαιολόγος, ο/η αρχιτέκτονας, ο/η γραμματέας, ο/η δικηγόρος, ο/η φωτογράφος, ο/η γιατρός, ο/η μουσικός, ο/η δικαστής, ο/η μηχανικός, ο/η ζωγράφος.

Παράγραφος – πλαγιότιτλοι

σελ. 107 σχολ. βιβλίου

1. Είδατε ότι η εισαγωγική πρόταση ή περίοδος μιας παραγράφου συνήθως προαναγγέλλει τι θα αναλυθεί παρακάτω, γι' αυτό ονομάζεται θεματική πρόταση. Διαβάστε ξανά τις προηγούμενες παραγράφους. • Στο υπόλοιπο μέρος τους αναλύεται αυτό που προαναγγέλλεται με τη θεματική πρόταση;

[**Σημ.:** Η άσκηση αναφέρεται στα κείμενα 4 και 3. Για την απάντηση βλ. ενότητα *Ακούω και μιλώ*, σελ. 224 άσκηση 2 (σελ. 107 σχολ. βιβλίου)].

σελ. 108 σχολ. βιβλίου

2. Πώς ολοκληρώνονται οι παράγραφοι αυτές; • Υπάρχει πρόταση που συνοψίζει όσα αναλύθηκαν ή όχι; • Γιατί συμβαίνει αυτό;

Κείμενο 3

– Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 3 («*Τρία κράτη… να χάνεις*» η πρόταση που συνοψίζει όσα αναλύθηκαν (κατακλείδα) είναι η εξής: «*Το καλύτερο –κατά τη γνώμη μας– παιχνίδι… να χάνει*».

– Η δεύτερη παράγραφος («Ο τίτλος… νέα οπλικά συστήματα») δεν έχει κατακλείδα.

– Στην τρίτη παράγραφο του κειμένου 3 («*Αν και το λατρέψαμε… παιχνίδι*») η πρόταση που συνοψίζει όσα αναλύθηκαν (κατακλείδα) είναι η εξής: «*Αυτός είναι ο κύριος λόγος για τον οποίο δε θα επιλέγαμε το συγκεκριμένο παιχνίδι*».

• Με την κατακλείδα ο συγγραφέας συνοψίζει όσα ανέλυσε παραπάνω και κλείνει ομαλά την παράγραφο.

Κείμενο 4

Στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 4 («*Απ' όλα τα χρόνια... στην άμμο του ποταμού*») δεν υπάρχει πρόταση που συνοψίζει όσα αναλύθηκαν (κατακλείδα).

• Αυτό συμβαίνει, επειδή οι λεπτομέρειες της παραγράφου αναφέρονται στον τόπο της εκδρομής, θέμα το οποίο δε χρειάζεται να συνοψιστεί σε μία πρόταση.

σελ. 108 σχολ. βιβλίου

3. Σε κάθε παράγραφο του κειμένου 4 υπογραμμίστε τις βασικές λέξεις, λέξεις-κλειδιά όπως θα τις λέμε αποδώ και πέρα, και μετά σε μία πρόταση συμπυκνώστε το νόημα κάθε παραγράφου.

1η παράγραφος: «*Απ' όλα τα χρόνια…στην άμμο του ποταμού*»
Λέξεις-κλειδιά: *σχολείο, εκδρομή, ρέμα του Κηφισού*
Νόημα (πλαγιότιτλος): "Η σχολική εκδρομή στο ρέμα του Κηφισού"

2η παράγραφος: «*Κάποια στιγμή… ν' ακούσουμε τ' αηδόνια*»
Λέξεις-κλειδιά: *να κάνουν ησυχία, κοπάδι χελιδόνια, ν' ακούσουμε τ' αηδόνια*
Νόημα (πλαγιότιτλος): "Τα παιδιά βλέπουν τα χελιδόνια και ακούν τα αηδόνια"

3η παράγραφος: «*Καθίσανε…να κελαηδούν*»
Λέξεις-κλειδιά: *η κυρία Σουμέλα άρχισε να τους μιλάει για το χωριό της, ρέμα με πλατάνια, ακούς τ' αηδόνια να κελαηδούν*
Νόημα (πλαγιότιτλος): "Οι αναμνήσεις της δασκάλας από το χωριό της"

4η παράγραφος: «*Μονάχα στον Παράδεισο… παντοτινά*»
Λέξεις-κλειδιά: *Παράδεισο, έπλασε μέσα του ένα τοπίο που δεν ήταν του κόσμου τούτου*
Νόημα (πλαγιότιτλος): "Ο Στάθης έπλασε μέσα του ένα τοπίο του Παραδείσου"

σελ. 108 σχολ. βιβλίου

4. Στο κείμενο 2 εντοπίστε τα βασικά μέρη κάθε παραγράφου και γράψτε τον πλαγιότιτλό της.

1η παράγραφος
Θεματική πρόταση: «*Εδώ υπάρχει δράση!*»
Λεπτομέρειες: «*Κοίταξε πώς γλιστράνε οι οπλές... υπήρχε ακόμα η Άγρια Δύση της Αμερικής*»
Κατακλείδα: Δεν υπάρχει
Πλαγιότιτλος: "Η κίνηση και τα χαρακτηριστικά του αλόγου και του καβαλάρη στον πίνακα του Ρέμινγκτον"

2η παράγραφος **Θεματική πρόταση:** «*Το περσικό άλογο και ο καβαλάρης του φαίνονται πραγματικά πολύ κομψοί*» **Λεπτομέρειες:** «*Υπάρχει κάτι στην καμπύλη του λαιμού... ότι είναι αληθινό*» **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει **Πλαγιότιτλος:** "Η κομψότητα και η διακοσμητική αξία των μορφών στον πίνακα του Ρέμινγκτον"
3η παράγραφος **Θεματική πρόταση:** «*Κοίταξε το περήφανο άλογο ιπποδρομίας στον πίνακα του Ζερικό*» **Λεπτομέρειες:** «*Πόσο όμορφο είναι... για να κάνει την εικόνα πιο συναρπαστική*» **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει **Πλαγιότιτλος:** "Το περήφανο και γεμάτο έξαψη άλογο στον πίνακα του Ζερικό"
4η παράγραφος **Θεματική πρόταση:** «*Αυτό το άλογο φαίνεται πολύ εκνευρισμένο· μπορεί κανείς να διακρίνει το ασπράδι του ματιού του*» **Λεπτομέρειες:** «*Ο ζωγράφος φόρτωσε επίσης τον ουρανό... πόσο γρήγορο και δυνατό είναι!*» **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει **Πλαγιότιτλος:** "Τα στοιχεία που κάνουν το άλογο του Ζερικό πιο ζωηρό, πιο γρήγορο και πιο ενεργητικό"
5η παράγραφος **Θεματική πρόταση:** «*Ίσως έχεις γάτα ή σκύλο στο σπίτι*» **Λεπτομέρειες:** «*Ίσως έχει κάποιος φίλος σου... δύναμη και πνοή*» **Κατακλείδα:** Δεν υπάρχει **Πλαγιότιτλος:** "Ζωγράφισε κάποιο ζώο δίνοντάς του ζωντάνια"

σελ. 108 σχολ. βιβλίου

5. Γράψτε πλαγιότιτλους και διακρίνετε τα βασικά μέρη των παραγράφων στις αντίστοιχες ενότητες του μαθήματος της Ιστορίας και της Γεωγραφίας που έχετε να διαβάσετε αυτή την εβδομάδα.

• Από το βιβλίο της Γεωγραφίας της Α΄ Γυμνασίου (Μάθημα 23, Λιθόσφαιρα, Το εσωτερικό της γης, σελ. 85):

1η παράγραφος: «*Στις φωτογραφίες... ανθρώπινα θύματα*»	
Πλαγιότιτλος	"Οι σεισμοί και οι εκρήξεις ηφαιστείων είναι φυσικά φαινόμενα που προκαλούν μεγάλες καταστροφές"
Θεματική πρόταση	*Στις φωτογραφίες 23.1, 23.2 φαίνεται η μορφή μιας πόλης πριν και μετά από ένα μεγάλο σεισμό.*
Λεπτομέρειες	*Οι σεισμοί και οι εκρήξεις των ηφαιστείων είναι δύο φυσικά φαινόμενα, που προκαλούν κάθε χρόνο μεγάλες καταστροφές σε ολόκληρο τον κόσμο και συχνά έχουν ανθρώπινα θύματα.*
Κατακλείδα	Δεν υπάρχει
2η παράγραφος: «*Φαινόμενα αυτού του είδους... τις πληροφορίες που χρειάζονται*»	
Πλαγιότιτλος	"Η ανάγκη μελέτης του εσωτερικού της Γης και οι μέθοδοι που χρησιμοποιούνται"
Θεματική πρόταση	*Φαινόμενα αυτού του είδους, που δείχνουν ότι στο εσωτερικό της Γης κρύβονται τεράστιες, άγνωστες δυνάμεις, κάνουν απαραίτητη τη μελέτη του εσωτερικού του πλανήτη μας.*
Λεπτομέρειες	*Η μελέτη αυτή όμως δεν μπορεί να γίνει με άμεσο τρόπο, γιατί η ακτίνα της Γης ξεπερνά τα 6.000 χλμ. Και το μεγαλύτερο βάθος στο οποίο έφτασε ένα ανθρώπινο έργο (γεώτρηση) μόλις φτάνει τα 15 χλμ. Έτσι, οι επιστήμονες αναγκάζονται να χρησιμοποιούν άλλες μεθόδους (που δεν θα αναφερθούν εδώ) για να αποκτήσουν τις πληροφορίες που χρειάζονται.*
Κατακλείδα	Δεν υπάρχει

- Από το βιβλίο της Ιστορίας της Α΄ Γυμνασίου (2. Η πολιτισμική αναγέννηση, σελ. 40-41):

3η παράγραφος: «*Η γεωμετρική τέχνη... και μυθολογικά θέματα*»	
Πλαγιότιτλος	"Η γεωμετρική τέχνη ως εξέλιξη της μινωικής και της μυκηναϊκής και τα χαρακτηριστικά της"
Θεματική πρόταση	*Η γεωμετρική τέχνη δεν εμφανίζεται ξαφνικά στα κέντρα της Ελλάδας.*
Λεπτομέρειες	*Αντίθετα, οι απλές κυματιστές γραμμές και οι σπείρες που ζωγραφίζονταν με το χέρι πάνω στα αγγεία της μυκηναϊκής εποχής μετατρέπονται σε ομόκεντρους κύκλους και ημικύκλια ζωγραφισμένα με μεγάλη ακρίβεια με τη βοήθεια του διαβήτη. Σταδιακά τρίγωνα, ρόμβοι, μαίανδροι, κλιμακωτά σχέδια και άλλα απλώνονται σε ολόκληρη την επιφάνεια των αγγείων, σχηματίζοντας ένα πυκνό δίχτυ. Αργότερα, σειρές ομοιόμορφων ζώων, καθώς και παραστάσεις σχετικές με το θάνατο μαζί με γεωμετρικά κοσμήματα διακοσμούν τα μεγαλύτερα αγγεία που χρησιμοποιούνταν σαν σήματα τάφων. Προς το τέλος της εποχής εμφανίζονται δειλά-δειλά και μυθολογικά θέματα.*
Κατακλείδα	Δεν υπάρχει
4η παράγραφος: «*Αντίθετα με τη μινωική... αποκτούν πανελλήνιο χαρακτήρα*»	
Πλαγιότιτλος	"Τα χαρακτηριστικά των ναών της γεωμετρικής εποχής
Θεματική πρόταση	*Αντίθετα με τη μινωική και τη μυκηναϊκή εποχή τώρα αρχίζουν να ανεγείρονται μεγάλοι ναοί για τη λατρεία των θεών.*
Λεπτομέρειες	*Οι τοίχοι αποτελούνται από λίθους στο κάτω μέρος τους, πλίνθους ψηλότερα και έχουν επίπεδες ή σαμαρωτές στέγες από πηλό και κλαδιά. Μερικοί ναοί, όπως το Ηραίο της Σάμου, είναι μεγάλοι και μακρόστενοι με μία κεντρική σειρά από κολόνες –κίονες– και βάθρο για το άγαλμα της θεάς. Σιγά-σιγά ορισμένα ιερά (Δελφοί, Δωδώνη, Ολυμπία) αρχίζουν να αποκτούν πανελλήνιο χαρακτήρα.*
Κατακλείδα	Δεν υπάρχει

Λεξιλόγιο

σελ. 108 σχολ. βιβλίου

1. Αναζητήστε παράγωγα ουσιαστικά με τη χρήση των παρακάτω προθημάτων και παρατηρήστε τις αλλαγές στο σχηματισμό νέων λέξεων. Φυσικά, θα έχετε μαζί σας και θα αξιοποιήσετε το σχολικό λεξικό.

Προθήματα	Παράγωγα ουσιαστικά	Παράγονται από	Αλλαγές
δια-	*διάβημα*	*βήμα:* ουσιαστικό	—
εισ-	*είσοδος*	*οδός:* ουσιαστικό	—
εν-	*ενημέρωση*	*ενήμερος:* επίθετο (< *εν + ήμερος < ημέρα*)	—
παρα-	*παραπληροφόρηση*	*πληροφόρηση:* ουσιαστικό	—
περι-	*περιλαίμιο*	*λαιμός:* ουσιαστικό	—
συν-	*συνάνθρωπος*	*άνθρωπος:* ουσιαστικό	—
	συγκοινωνία *συγγένεια* *συγχορευτής*	*κοινωνία:* ουσιαστικό *συγγενής:* επίθετο (< *συν + γένος*) *χορευτής:* ουσιαστικό	το **ν** πριν από ουρανικό σύμφωνο (**κ, γ, χ**) ή **ξ** τρέπεται σε **γ** (**συγ-**)
	σύλλογος	*συλλέγω:* ρήμα (< *συν + λέγω*)	το **ν** πριν από **λ** τρέπεται σε **λ** (**συλ-**)
	συρροή	*συρρέω:* ρήμα (< *συν + ρέω*)	το **ν** πριν από **ρ** τρέπεται σε **ρ** (**συρ-**)

Προθήματα	Παράγωγα ουσιαστικά	Παράγονται από	Αλλαγές
συν-	*συμβουλή* *συμπαραγωγή* *συμφωνία* *συμμαθητής* *συμψηφισμός*	*βουλή:* ουσιαστικό *παραγωγή:* ουσιαστικό *σύμφωνος:* επίθετο (< *συν + φωνή*) *μαθητής:* ουσιαστικό *συμψηφίζω:* ρήμα (< *συν + ψηφίζω*)	το **ν** πριν από χειλικό σύμφωνο (**π**, **β**, **φ**) ή **μ**, **ψ** τρέπεται σε **μ** (**συμ-**)
	σύζυγος *συσκευή*	*ζυγός:* ουσιαστικό *σκευή:* ουσιαστικό	το **ν** πριν από **ζ** ή **σ** αποβάλλεται (**συ-**)
υπο-	*υποαπασχόληση*	*απασχόληση:* ουσιαστικό	—
	υπαρχηγός	*αρχηγός:* ουσιαστικό	το **ο** πριν από φωνήεν αποβάλλεται (**υπ-**) στις λέξεις της α.ε. και τις παράγωγές τους
	υφυπουργός	*υπουργός*	το **ο** αποβάλλεται και το **π** τρέπεται σε **φ** (**υφ-**) πριν από φωνήεν που έπαιρνε δασεία

σελ. 108 σχολ. βιβλίου

2. Χωρισμένοι σε ομάδες αναζητήστε στο λεξικό παράγωγα ουσιαστικά με βάση τις παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα που σας δίνονται. Σε διπλανές στήλες καταγράψτε τη σημασία τους (τι δηλώνουν τα παράγωγα αυτά) και από ποια μέρη του λόγου προέρχονται (ουσιαστικό, ρήμα ή επίθετο).

Παραγωγική κατάληξη - επίθημα	**Παράγωγη λέξη**	**Σημασία**	**Παράγονται**
-έας	*διανομέας*	πρόσωπο ή επάγγελμα	*διανέμω:* ρήμα
-ιάρης	*ταβερνιάρης*	πρόσωπο ή επάγγελμα	*ταβέρνα:* ουσιαστικό
-ίτης	*μεσίτης*	πρόσωπο ή επάγγελμα	*μέσος:* επίθετο
-ιστής	*βιολιστής*	πρόσωπο ή επάγγελμα	*βιολί:* ουσιαστικό
-τήρι	*ποτιστήρι*	όργανο ή σκεύος	*ποτίζω:* ρήμα
-τήριο	*εργαστήριο*	τόπος	*εργάζομαι:* ρήμα
-εία	*λατρεία*	ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας	*λατρεύω:* ρήμα
-ιμο	*δέσιμο*	ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας	*δένω:* ρήμα
-μός	*χαμός*	ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας	*χάνω:* ρήμα
-μη	*δοκιμή*	ενέργεια ή αποτέλεσμα ενέργειας	*δοκιμάζω:* ρήμα
-είο	*φαρμακείο*	τόπος	*φάρμακο:* ουσιαστικό
-ότητα	*πιθανότητα*	κατάσταση	*πιθανός:* επίθετο
-άρα	*αμαξάρα*	μεγέθυνση	*αμάξι:* ουσιαστικό
-ούλα	*γατούλα*	υποκορισμός	*γατούλα:* ουσιαστικό

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 109 σχολ. βιβλίου

1. Βρείτε διάσημους πίνακες ζωγραφικής από βιβλία τέχνης ή το διαδίκτυο ή αρχαία ελληνικά αγάλματα από το βιβλίο της Ιστορίας σας και περιγράψτε τι απεικονίζουν. • Διαβάστε τις περιγραφές σας στους συμμαθητές σας, οι οποίοι θα πρέπει να φανταστούν τον πίνακα. • Στη συνέχεια, δείξτε τους το έργο τέχνης που περιγράψατε. • Προσέξτε πολύ καλά τα συνδετικά ρήματα που θα χρησιμοποιήσετε, όπως και τα κατηγορούμενα. • Προσοχή επίσης αξίζει τους προσδιορισμούς με ουσιαστικό (ομοιόπτωτους και ετερόπτωτους) που θα επιλέξετε για να κάνετε παραστατική την περιγραφή σας.

Φωτογραφικό υλικό για την εκτέλεση της άσκησης μπορείτε να βρείτε στο διαδίκτυο σε ηλεκτρονικές διευθύνσεις όπως www.culture.gr, www.benaki.gr και σε βιβλία όπως η *Ιστορία του ελληνικού έθνους*, Εκδοτική Αθηνών.

σελ. 109 σχολ. βιβλίου

2. Συμμετείχατε σε μια δημιουργική δραστηριότητα (επίσκεψη σε μουσείο, εκδρομή στη φύση ή σε έναν αρχαιολογικό χώρο που σας άρεσε και σας συγκίνησε ιδιαίτερα, παρακολούθηση μιας μουσικής ή χορευτικής παράστασης, ενασχόληση με κάποιο παιχνίδι ομαδικό ή ατομικό κτλ.). Γράψτε ένα αφηγηματικό κείμενο δύο παραγράφων στο οποίο θα παρουσιάζετε τι έγινε στη δραστηριότητα αυτή και θα εξηγείτε στους συμμαθητές σας τους λόγους για τους οποίους σας ενθουσίασε. • Προσέξτε ιδιαίτερα τη δομή των δύο αυτών παραγράφων που θα γράψετε. • Αφού γράψετε τα κείμενά σας, δώστε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο.

• **Μια επίσκεψη στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών**

Πριν από δύο εβδομάδες πραγματοποιήθηκε μια επίσκεψη του σχολείου μας στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών (ή Μουσείο Βούρου – Ευταξία). Ξεκινήσαμε νωρίς το πρωί, και σε λίγη ώρα είχαμε φτάσει στο παλαιό παλάτι όπου στεγάζεται το μουσείο, στην πλατεία Κλαυθμώνος στο κέντρο της Αθήνας. Η περιήγηση ξεκίνησε από το ισόγειο, στο οποίο φιλοξενούνται καλλιτεχνικά έργα που παρουσιάζουν την ιστορία της πόλης από την Φραγκοκρατία έως και το 19ο αιώνα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχαν τα χαρακτικά ξένων περιηγητών που απεικονίζουν μια Αθή-

να πολύ διαφορετική από τη σημερινή, με ωραία κτίρια σε ένα τοπίο που μοιάζει με εξοχή.

Στον πρώτο όροφο εντυπωσιαστήκαμε από τις αναπαραστάσεις διαφόρων χώρων του παλατιού του πρώτου βασιλιά της Ελλάδος, Όθωνα. Στην αίθουσα του γραφείου μπορέσαμε να δούμε από κοντά ένα από τα σημαντικότερα κειμήλια της ελληνικής ιστορίας, το χειρόγραφο Σύνταγμα του 1884 με τις υπογραφές του Νοταρά, του Μαυροκορδάτου και του Κολοκοτρώνη. Στις δύο τελευταίες αίθουσες του μουσείου θαυμάσαμε αντιπροσωπευτικά έργα της ελληνικής ζωγραφικής του 19ου και 20ού αιώνα. Η επίσκεψη στο Μουσείο της Πόλεως των Αθηνών ήταν μια ενδιαφέρουσα εμπειρία, καθώς μέσα από τα εκθέματά του φωτίζεται η μεσαιωνική και νεότερη ιστορία της Αθήνας και προβάλλονται τα δημιουργήματα καλλιτεχνών που έζησαν στην πόλη και επηρεάστηκαν από αυτή.

• **Πλαγιότιτλοι**

1η παράγραφος: "Η επίσκεψη στο μουσείο και τα σημαντικότερα εκθέματα του ισογείου"

2η παράγραφος: "Η περιήγηση στον πρώτο όροφο – Οι εντυπώσεις από την επίσκεψη"

σελ. 110 σχολ. βιβλίου

3. Διαβάσατε σε μια εφημερίδα ένα άρθρο που καταδικάζει τα ηλεκτρονικά παιχνίδια τονίζοντας τις αρνητικές πλευρές τους. Γράψτε μια επιστολή-απάντηση στην εφημερίδα, υποστηρίζοντας την άποψη ότι τα ηλεκτρονικά παιχνίδια μπορούν να έχουν και θετική πλευρά και να ωφελούν τα παιδιά σε κάποιες περιπτώσεις.

Κύριε διευθυντά,

διάβασα στο φύλλο της προηγούμενης Πέμπτης το άρθρο του συντάκτη σας Κ.Δ. σχετικά με τα ηλεκτρονικά παιχνίδια. Ο δημοσιογράφος αντιμετωπίζει μονόπλευρα το θέμα και καταδικάζει αυτό το είδος παιχνιδιών, χωρίς να αναφέρει ούτε ένα θετικό στοιχείο. Αποφάσισα, λοιπόν, να σας γράψω αυτή την επιστολή, ώστε να ακουστεί και η αντίθετη πλευρά.

Είμαι μαθητής της πρώτης γυμνασίου και, όπως τα περισσότερα παιδιά της ηλικίας μου, περνάω αρκετό από τον ελεύθερο χρόνο μου παίζοντας παιχνίδια στον υπολογιστή. Ο βασικός λόγος είναι ότι τα παιχνίδια αυτά είναι πολύ διασκεδαστικά και ευχάριστα. Έχουν έντονη

δράση, εντυπωσιακά γραφικά και συνδυάζουν εικόνα, ήχο και κίνηση. Παράλληλα, αποτελούν μία διέξοδο για όλους εμάς που ζούμε στις μεγαλουπόλεις κλεισμένοι σε πολυκατοικίες, και στερούμαστε χώρους παιχνιδιού.

Ωστόσο, εκτός από τον ψυχαγωγικό τους χαρακτήρα, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια μπορούν να ωφελήσουν τους νέους και σε άλλους τομείς. Καταρχάς, τους εξοικειώνουν από πολύ νωρίς με τα τεχνολογικά επιτεύγματα, σε μια εποχή που η τεχνολογία εξελίσσεται με ταχύτατους ρυθμούς και τα πάντα γίνονται μέσω υπολογιστών. Επιπλέον, υπάρχουν παιχνίδια που βελτιώνουν διάφορες δεξιότητες και πνευματικές ικανότητες. Για παράδειγμα, τα παιχνίδια στρατηγικής αναπτύσσουν την οργανωτική ικανότητα και την προνοητικότητα, ενώ άλλα την παρατηρητικότητα ή τη φαντασία των παιδιών.

Τέλος θα ήθελα να τονίσω πως, αντίθετα με ό,τι πιστεύεται, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια δεν αποξενώνουν τα παιδιά, αλλά –όπως κάθε είδος παιχνιδιού– τα φέρνουν σε επαφή είτε γιατί αποτελούν θέμα συζήτησης στις παρέες είτε επειδή πολλά από αυτά παίζονται από πολλούς παίκτες ταυτόχρονα.

Σας ευχαριστώ για τη φιλοξενία
Δ.Χ.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

❑ Οι πτώσεις μάς δείχνουν τη σχέση που μπορεί να έχει ένα ουσιαστικό με το ρήμα της πρότασης. Κάνετε τις σωστές αντιστοιχίσεις:
ονομαστική: υποκείμενο, κατηγορούμενο υποκειμένου
αιτιατική: αντικείμενο, κατηγορούμενο αντικειμένου
γενική: αντικείμενο

❑ Η ονοματική φράση που προσδιορίζει μια άλλη ονοματική φράση μπορεί:
α. είτε να βρίσκεται στην ίδια πτώση με αυτήν
(οπότε λέγεται **ομοιόπτωτος** προσδιορισμός)
• ο προσδιορισμός αυτός μπορεί
– να προσθέτει ένα ιδιαίτερο και γνωστό γνώρισμα
(οπότε λέγεται **παράθεση**) ή
– να διασαφηνίζει το ουσιαστικό που προσδιορίζει
(οπότε λέγεται **επεξήγηση**)
β. είτε να βρίσκεται σε διαφορετική πτώση
(οπότε λέγεται **ετερόπτωτος** προσδιορισμός)
• οι προσδιορισμοί αυτοί βρίσκονται συνήθως σε πλάγια πτώση και έχουν διάφορες σημασίες, π.χ. δηλώνουν τον **κτήτορα**, το **δράστη** ή τον **αποδέκτη μιας ενέργειας**, τον **τόπο** ή το **χρόνο**, **διαστάσεις** και **μονάδες μέτρησης**, την **ιδιότητα**, το **σκοπό** ή τη **χρήση**.

❑ Μια παράγραφος αποτελείται από τρία μέρη:
α. τη **θεματική πρόταση** **β.** τις **λεπτομέρειες** **γ.** την **κατακλείδα.**

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Οι δημιουργικές δραστηριότητες στη ζωή μου

Κείμενο: *Ελληνικό Παιδικό Μουσείο*

Το Παιδικό Μουσείο υπάρχει για να βοηθά τα παιδιά να καταλάβουν και να χαρούν τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν. Τα εκθέματα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και όλες του οι λειτουργίες αναπτύσσονται με κύριο άξονα την ανακάλυψη της γνώσης, τη συμμετοχή, τη συνεργασία. Σ' αυτόν τον άξονα στηρίχθηκε και η δημιουργία του πρώτου οδηγού-βιβλίου του Παιδικού Μουσείου.

Η ιδέα ξεκίνησε το 1996 και τη μοιραστήκαμε με το σχολείο της γειτονιάς μας, τη Σχολή Χιλλ. Στόχος μας ήταν να φτιαχτεί ο πρώτος οδηγός του Παιδικού Μουσείου από παιδιά. Οι μαθητές της Β΄ Δημοτικού με τις δασκάλες τους ανέλαβαν το πιο σημαντικό κομμάτι του έργου: τη συλλογή στοιχείων, την καταγραφή και εικονογράφηση των εκθεμάτων. Επισκέφθηκαν το Μουσείο έξι φορές, συνεργάστηκαν με τους ερμηνευτές του Μουσείου και επεξεργάστηκαν το υλικό στην τάξη τους, συνδέοντας τις θεματικές των εκθεμάτων με τα μαθήματά τους. Αξίζει να σημειώσουμε ότι για τις ανάγκες του έργου «διανυκτέρευσαν» στο Μουσείο δύο φορές, ανακαλύπτοντας νέα στοιχεία για τα εκθέματα τη νύχτα, αφού κοιμήθηκαν κοντά τους.

Από τις ενδιαφέρουσες συζητήσεις μεταξύ των δασκάλων και διευθυντριών της Σχολής Χιλλ και των ανθρώπων του Μουσείου, η διαδικασία προχώρησε και έφτασε σ' αυτό το αποτέλεσμα.

Κάθε παιδί που έρχεται στο Παιδικό Μουσείο το βιώνει διαφορετικά. Το ίδιο ισχύει και με τον οδηγό του μουσείου. Κάθε αντίτυπο είναι μοναδικό, αφού χρειάζεται τη συμμετοχή του κάθε παιδιού για να εξελιχθεί.

Οδηγός Παιδικού Μουσείου

Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού

1. Στις προτάσεις που ακολουθούν, βρείτε ποια λειτουργία έχει καθεμία από τις υπογραμμισμένες ονοματικές φράσεις:

– *Το Παιδικό Μουσείο υπάρχει για να βοηθά <u>τα παιδιά</u>.*

– *Σ' αυτόν τον άξονα στηρίχθηκε και <u>η δημιουργία</u> του πρώτου οδηγού-βιβλίου του Παιδικού Μουσείου.*

– *Κάθε αντίτυπο είναι <u>μοναδικό</u>.*

2. Στην παρακάτω πρόταση βρείτε τι είδους προσδιορισμός είναι η υπογραμμισμένη ονοματική φράση και ποια φράση προσδιορίζει: *τη μοιραστήκαμε με το σχολείο της γειτονιάς μας, τη Σχολή Χιλλ.*

3. Εντοπίστε τις ακόλουθες φράσεις στο κείμενο και βρείτε τι δηλώνουν οι ετερόπτωτοι προσδιορισμοί σε γενική: *την ανακάλυψη της γνώσης, δημιουργία του πρώτου οδηγού-βιβλίου, ο πρώτος οδηγός του Παιδικού Μουσείου, συμμετοχή του κάθε παιδιού.*

Παράγωγα ουσιαστικά

• Γράψτε τα προθήματα και τα επιθήματα των ακόλουθων ουσιαστικών, τη λέξη από την οποία παράγονται και τι μέρος του λόγου είναι αυτή: *μουσείο, εκθέματα, προγράμματα, συμμετοχή.*

Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι

1. Βρείτε τη δομή (θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα) της πρώτης παραγράφου του κειμένου.

2. Γράψτε έναν πλαγιότιτλο για τη δεύτερη παράγραφο του κειμένου.

ενότητα 7η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Οριστικό και αόριστο άρθρο

Άρθρο – Κλίση των άρθρων

❑ **Άρθρο** ονομάζεται η μικρή λέξη που χρησιμοποιούμε πριν από ένα ουσιαστικό, για να δηλώσουμε αν αναφερόμαστε σε κάτι συγκεκριμένο ή όχι. Στην ελληνική γλώσσα υπάρχουν δύο είδη άρθρου, το οριστικό και το αόριστο.

α. Το **οριστικό άρθρο** *ο, η, το* χρησιμοποιείται **συγκεκριμένα:** όταν αναφερόμαστε σε κάτι το οποίο ο ακροατής ή ο αναγνώστης γνωρίζει ή μπορεί να αναγνωρίσει επειδή έχουμε ήδη μιλήσει γι' αυτό,

π.χ. *Σε λίγο θα έρθει **η** Μαρία.*

*Δώσε μου **το** ποτήρι.*

Άλλες χρήσεις του οριστικού άρθρου:

• με ουσιαστικά που δηλώνουν στοιχεία ή φαινόμενα που είναι μοναδικά, π.χ. *Ανέτειλε **ο** ήλιος*

• με γενικευτική σημασία, όταν αναφερόμαστε σε όλα τα μέλη ενός συνόλου στοιχείων, π.χ. ***Το** σκυλί είναι πιστό ζώο*

ή ***Τα** σκυλιά είναι πιστά ζώα*

• σε ποσοτικές εκφράσεις,

π.χ. ***Το** μισό κιλό κοστίζει δύο ευρώ*

• σε ελλειπτικές επιφωνηματικές προτάσεις με αρνητική σημασία,

π.χ. ***Ο** άθλιος! Μου μίλησε τόσο άσχημα!*

• στον προφορικό κυρίως λόγο, για να δώσουμε έμφαση (με τον κατάλληλο επιτονισμό της φωνής), π.χ. *Έφαγα **ΤΟ** παγωτό*

✔ Το οριστικό άρθρο χρησιμοποιείται **υποχρεωτικά** στις παρακάτω περιπτώσεις:

• πριν από κύρια ονόματα (εκτός από την κλητική προσφώνηση ή μετά τα ρήματα *λέγομαι, ονομάζομαι, καλούμαι*),

π.χ. ***Ο Αλέξης** και **ο Ηλίας** θα έρθουν στην εκδρομή*

αλλά: *Ονομάζομαι Ηλίας* (δε βάζουμε άρθρο στο κατηγορούμενο)

• στον υπερθετικό βαθμό των επιθέτων, π.χ. *Θεωρείται **ο καλύτερος** ποδοσφαιριστής της εποχής μας*

• πριν από τακτικά αριθμητικά* που προηγούνται του ονόματος,
π.χ. *Η Παρασκευή είναι **η έκτη μέρα** της εβδομάδας*
• στα κλάσματα, π.χ. *Σύμφωνα με την έρευνα, μόνο **το ένα πέμπτο** των ψηφοφόρων θεωρεί τον Χ.Μ. κατάλληλο για πρωθυπουργό*
• πριν από απόλυτο αριθμητικό** σε διανεμητική χρήση,
π.χ. *Από αυτούς, **οι δύο** ήταν συμμαθητές μου*
• πριν από απόλυτο αριθμητικό σε συνολική αρίθμηση (προηγείται πάντα το *και*), π.χ. *Απόψε θα έρθουμε **και οι πέντε** μαζί*
• σε διανεμητικές / κατανεμητικές χρήσεις,
π.χ. *Κοστίζει πέντε ευρώ **το λίτρο***
• πριν από τις αντωνυμίες *ο ένας, ο άλλος, ο εαυτός μου, ο ίδιος, ο οποίος, ο τάδε, ο δείνα*, π.χ. *Ζήτησε να παρουσιαστεί **ο ίδιος***
• μετά από δεικτική αντωνυμία και πριν από όνομα,
π.χ. ***Αυτός ο άνθρωπος** φαίνεται ενδιαφέρων*
• πριν από όνομα που ακολουθείται από δεικτική αντωνυμία,
π.χ. ***Ο άνθρωπος αυτός** φαίνεται ενδιαφέρων*
• μετά την αντωνυμία *όλος, όλη, όλο*, π.χ. ***Όλος ο κόσμος** τη γνωρίζει*

✔ Όταν οι πλάγιες πτώσεις του οριστικού άρθρου (γενική, αιτιατική) συνδυάζονται με την πρόθεση **σε**, προκύπτει το **εμπρόθετο άρθρο:** *στου, στης, στο(ν), στη(ν), στο, στων, στους, στις, στα.*

β. Το **αόριστο άρθρο** *ένας, μια, ένα* χρησιμοποιείται **γενικευτικά:** όταν αναφερόμαστε γενικά και αόριστα σε κάτι το οποίο είτε είναι άγνωστο στον ακροατή ή τον αναγνώστη είτε το γνωρίζει αλλά εμείς δε θέλουμε να μιλήσουμε συγκεκριμένα,
π.χ. *Κρατούσε **ένα** χαρτοφύλακα.*
*Σε λίγο θα έρθει **μια** φίλη μου.*
Άλλες χρήσεις του αόριστου άρθρου:
• με γενικευτική σημασία, όταν αναφερόμαστε σε όλα ή σε καθένα από τα μέλη ενός συνόλου στοιχείων, για να δηλώσουμε τι είναι κανονικό ή συνηθισμένο για αυτά,
π.χ. ***Μια** μέλισσα ποτέ δεν τσιμπάει αν δεν την πειράξεις.*
• στον προφορικό κυρίως λόγο, για να δώσουμε έμφαση (με τον κατάλληλο επιτονισμό της φωνής), π.χ. *Έφαγα **ΕΝΑ** παγωτό…*

---

* **Τακτικά αριθμητικά** ονομάζονται οι λέξεις που δηλώνουν τη θέση που παίρνει κάποιος ή κάτι σε μία σειρά από όμοια πράγματα, π.χ. *πρώτος, δεύτερος.*
** **Απόλυτα αριθμητικά** ονομάζονται οι λέξεις που φανερώνουν ορισμένο πλήθος από πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, π.χ. *δύο, πέντε.*

✔ Το αόριστο άρθρο *μια* –το οποίο κανονικά δεν τονίζεται– δεν πρέπει να συγχέεται με το αριθμητικό *μία* (που χρησιμοποιείται πάντα τονισμένο) ούτε με την αόριστη αντωνυμία *μια*, π.χ. *Αγόρασα **μια** σοκολάτα* (αόριστο άρθρο: χρησιμοποιείται με γενικευτική σημασία)
αλλά:
*Αγόρασα **μία** σοκολάτα* (αριθμητικό: μία και όχι δύο ή περισσότερες)
*Αγόρασα **μια** από το περίπτερο* (η αόριστη αντωνυμία αντικαθιστά τη λέξη *σοκολάτα*)

Κλίση των άρθρων

	Οριστικό άρθρο						**Αόριστο άρθρο**		
	Ενικός αριθμός			**Πληθυντικός αριθμός**			**Ενικός αριθμός**		
	αρσ.	**θηλ.**	**ουδ.**	**αρσ.**	**θηλ.**	**ουδ.**	**αρσ.**	**θηλ.**	**ουδ.**
ονομ.	*ο*	*η*	*το*	*οι*	*οι*	*τα*	*ένας*	*μια*	*ένα*
γεν.	*του*	*της*	*του*	*των*	*των*	*των*	*ενός*	*μιας*	*ενός*
αιτ.	*το(ν)*	*τη(ν)*	*το*	*τους*	*τις*	*τα*	*ένα(ν)*	*μια*	*ένα*

Παρατηρήσεις:

• Το άρθρο δεν έχει κλητική πτώση, επειδή χρησιμοποιούμε την κλητική για να καλέσουμε ή να προσφωνήσουμε κάποιον ο οποίος είναι παρών.

• Το αόριστο άρθρο δεν έχει πληθυντικό αριθμό. Όταν μιλάμε για πολλά αόριστα πρόσωπα, ζώα ή πράγματα, τα αναφέρουμε χωρίς άρθρο, π.χ. *Είδα πουλιά να πετούν στον ουρανό.*

• Στην αιτιατική ενικού, το αρσενικό οριστικό και αόριστο άρθρο (*τον*, *έναν*) και το θηλυκό οριστικό (*την*) κρατούν το τελικό *-ν* στις παρακάτω περιπτώσεις:

α. όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **φωνήεν**, π.χ. *τον ήλιο, την Άννα, έναν άνθρωπο*

β. όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **κ**, **π**, **τ**, π.χ. *τον Κώστα, την Πηνελόπη, έναν ταύρο*

γ. όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **δίψηφο σύμφωνο** (**μπ**, **ντ**, **γκ**, **τσ**, **τζ**) π.χ. *τον γκρίζο, την μπαταρία, έναν τσιγγάνο*

δ. όταν η επόμενη λέξη αρχίζει από **διπλό σύμφωνο** (**ξ**, **ψ**), π.χ. *τον ξακουστό, την ξανθιά, έναν ξένο*

Παράγωγα επίθετα

❑ **Επίθετα** παράγονται: **α)** από **ουσιαστικά**, **β)** από **ρήματα**, **γ)** από άλλα **επίθετα**, **δ)** από **επιρρήματα**. Ο μηχανισμός παραγωγής είναι ο ίδιος με των ουσιαστικών και των ρημάτων, δηλαδή προστίθεται στο θέμα ένα **πρόθημα** (π.χ. ***παν-****έξυπν-ος*) ή ένα **επίθημα** (π.χ. *φαρδ****-ουλός***).

✔ Πολλά επίθετα προέρχονται από παράγωγα ονόματα που έχουν σχηματιστεί με την προσθήκη προθημάτων στο θέμα. Τα επίθετα αυτά έχουν προθήματα, τα οποία όμως δε χρησιμοποιούνται για την παραγωγή του επιθέτου, αλλά για την παραγωγή του ονόματος από το οποίο προέρχεται το επίθετο (π.χ. *καταπιεστικός* < *καταπίεση* < *κατά* + *πίεση*).

✔ Τα κυριότερα **προθήματα** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή επιθέτων:

- **α-:** έχει στερητική σημασία
π.χ. ***άγνωστος****, -η, -ο* (= αυτός που δεν είναι γνωστός)
- **δυσ-:** δηλώνει δυσκολία ή έχει στερητική σημασία
π.χ. ***δύσ****βατος, -η, -ο* (= αυτός που διασχίζεται δύσκολα)
- οι ακόλουθες προθέσεις που χρησιμοποιούνται και στην παραγωγή ρημάτων:

ανα- π.χ. ***ανά****λογος, -η, -ο*	**αντι-** ***αντι****παιδαγωγικός, -ή, -ό*	**από-** ***από****μερος, -η, -ο*
δια- π.χ. ***δια****κρατικός, -ή, -ό*	**εκ- (εξ-)** ***εκ****πρόθεσμος, -η, -ο* ***εξ****αίσιος, -α, -ο*	**εν (εμ-)** ***εν****αέριος, -α, -ο*
επι- π.χ. ***επι****πρόσθετος, -η, -ο*	**κατά-** ***κατα****κίτρινος, -η, -ο*	**μετα-** ***μετα****μεσονύκτιος, -α, -ο*
παρα- π.χ. ***παρά****ταιρος, -η, -ο*	**περι-** ***περί****λαμπρος, -η, -ο*	**προ-** ***προ****αιώνιος, -α, -ο*
προσ- π.χ. ***πρόσ****καιρος, -η, -ο*	**συν- (συμ-)** ***συν****ονόματος, -η, -ο*	**υπερ-** ***υπερ****αρκετός, ή, ό*
υπο- π.χ. ***υπό****λευκος, -η, -ο*		

✔ Τα κυριότερα **λεξικά προθήματα*** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή επιθέτων:

• **αλλο-:** δηλώνει διαφορά ή προέλευση από άλλο τόπο
π.χ. ***αλλο***εθνής, -ής, -ές
• **θεο-:** αναφέρεται σε θεό ή δηλώνει κάτι που γίνεται σε μεγάλο βαθμό
π.χ. ***θεό***τρελος, -η, -ο
• **νεο-:** δηλώνει ότι κάτι είναι καινούργιο, νεαρό, πρόσφατο ή μεταγενέστερο
π.χ. ***νεο***ελληνικός, -ή, -ό
• **παν- (παμ-):** δηλώνει κάτι που γίνεται στον υπέρτατο βαθμό ή αναφέρεται στο σύνολο
π.χ. ***παν***έμορφος, -η, -ο
• **ψιλο-:** δηλώνει κάτι που είναι λεπτό ή σε μικρά κομμάτια ή γίνεται σε μικρό βαθμό
π.χ. ***ψιλό***φλουδος, -η, -ο

✔ Τα κυριότερα **επιθήματα** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή επιθέτων:

— επιθήματα με μεγεθυντική ή υποκοριστική σημασία:
• **-αράς, -αρού, -αράδικο:** δηλώνει μεγέθυνση
π.χ. υπν***αράς***, υπν***αρού***, υπν***αράδικο***
• **-ούλης, -ούλα, -ούλικο:** δηλώνει υποκορισμό
π.χ. ομορφ***ούλης***, ομορφ***ούλα***, ομορφ***ούλικο***
• **-ούτσικος, -ούτσικη, -ούτσικο:** δηλώνει υποκορισμό
π.χ. μεγαλ***ούτσικος***, μεγαλ***ούτσικη***, μεγαλ***ούτσικο***

— άλλα επιθήματα:
• **-αίος, -αία, -αίο**
π.χ. εβδομαδι***αίος***, εβδομαδι***αία***, εβδομαδι***αίο***
• **-ανός, -ανή, -ανό**
π.χ. σιγ***ανός***, σιγ***ανή***, σιγ***ανό***
• **-άτος, -άτη, -άτο**
π.χ. αφρ***άτος***, αφρ***άτη***, αφρ***άτο***
• **-ένιος, -ένια, -ένιο**
π.χ. ασημ***ένιος***, ασημ***ένια***, ασημ***ένιο***

* **Λεξικά προθήματα** ονομάζονται στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή λέξεων (ως προθήματα), τα οποία προέρχονται από παλαιότερες λέξεις ή αποτελούν μέρος λέξεων χωρίς αυτόνομη παρουσία στη Νέα Ελληνική.

- **-ερός, -ερή, -ερό**

π.χ. *φλογ**ερός**, φλογ**ερή**, φλογ**ερό***

- **-ήσιος, -ήσια, -ήσιο**

π.χ. *ετ**ήσιος**, ετ**ήσια**, ετ**ήσιο***

- **-ιακός, -ιακή, -ιακό**

π.χ. *σεληνι**ακός**, σεληνι**ακή**, σεληνι**ακό***

- **-ιάρης, -ιάρα, -ιάρικο**

π.χ. *γκρινι**άρης**, γκρινι**άρα**, γκρινι**άρικο***

- **-ικός, -ική, -ικό**

π.χ. *φιλι**κός**, φιλι**κή**, φιλι**κό***

- **-ινος, -ινη, -ινο**

π.χ. *μάλλι**νος**, μάλλι**νη**, μάλλι**νο***

- **-ίστικος, -ίστικη, -ίστικο**

π.χ. *κοριτσί**στικος**, κοριτσί**στικη**, κοριτσί**στικο***

- **-λέος, -λέα, -λέο**

π.χ. *κραυγα**λέος**, κραυγα**λέα**, κραυγα**λέο***

- **-ούρης, -ούρα, -ούρικο**

π.χ. *μουρμ**ούρης**, μουρμ**ούρα**, μουρμ**ούρικο***

- **-σιμος, -σιμη, -σιμο**

π.χ. *ανακυκλώ**σιμος**, ανακυκλώ**σιμη**, ανακυκλώ**σιμο***

- **-τέος, -τέα, -τέο**

π.χ. *πληρω**τέος**, πληρω**τέα**, πληρω**τέο***

- **-τζής, -τζού, -τζήδικο**

π.χ. *καβγα**τζής**, καβγα**τζού**, καβγα**τζήδικο***

- **-τός, -τή, -το**

π.χ. *καμαρω**τός**, καμαρω**τή**, καμαρω**τό***

- **-ώδης, -ώδης, -ώδες**

π.χ. *ενστικτ**ώδης**, ενστικτ**ώδης**, ενστικτ**ώδες***

- **-ωπός, -ωπή, -ωπό**

π.χ. *αγρι**ωπός**, αγρι**ωπή**, αγρι**ωπό***

✔ Τα κυριότερα **λεξικά επιθήματα*** που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή επιθέτων:

- **-ειδής, -ειδής, -ειδές:** δηλώνει το είδος, τη μορφή ή το σχήμα

π.χ. *ωο**ειδής**, ωο**ειδής**, ωο**ειδές***

* **Λεξικά επιθήματα** ονομάζονται στοιχεία που χρησιμοποιούνται στην παραγωγή λέξεων (ως επιθήματα), τα οποία προέρχονται από παλαιότερες φάσεις της γλώσσας μας και δεν έχουν αυτόνομη παρουσία στη Νέα Ελληνική.

- **-ετής, -ετής, -ετές:** δηλώνει χρόνο

π.χ. *πρωτο**ετής**, πρωτο**ετής**, πρωτο**ετές***

- **-κερδής, -κερδής, -κερδές:** αναφέρεται στο κέρδος

π.χ. *αφιλο**κερδής**, αφιλο**κερδής**, αφιλο**κερδές***

- **-μελής, -μελής, -μελές:** αναφέρεται στα μέλη συνόλου

π.χ. *πεντα**μελής**, πεντα**μελής**, πεντα**μελές***

- **-πρεπής, -πρεπής, -πρεπές:** δηλώνει κάτι χαρακτηριστικό ή ταιριαστό

π.χ. *μεγαλο**πρεπής**, μεγαλο**πρεπής**, μεγαλο**πρεπές***

- **-τελής, -τελής, -τελές** (< *τέλος* = σκοπός)

π.χ. *πολυ**τελής**, πολυ**τελής**, πολυ**τελές***

- **-φιλής, -φιλής, -φιλές:** δηλώνει κάτι αρεστό ή αγαπητό

π.χ. *λαο**φιλής**, λαο**φιλής**, λαο**φιλές***

Περιγραφή

Μορφές της περιγραφής

❑ Ανάλογα με το βαθμό στον οποίο εμπλέκεται στην περιγραφή ο ομιλητής ή ο συγγραφέας, διακρίνουμε δύο μορφές περιγραφής, την αντικειμενική και την υποκειμενική:

α. Στην **αντικειμενική περιγραφή** ο ομιλητής ή ο συγγραφέας δεν αναμειγνύεται προσωπικά ούτε δηλώνει την άποψή του για ό,τι περιγράφει, και γι' αυτό το λόγο τα ρήματα βρίσκονται κυρίως στο τρίτο πρόσωπο. Η αντικειμενική περιγραφή ταιριάζει σε κείμενα πληροφοριακού χαρακτήρα (εγχειρίδια χρήσης συσκευών, εγκυκλοπαίδειες, δελτία καιρού κ.λπ.) και σε επιστημονικά κείμενα.

β. Στην **υποκειμενική περιγραφή** ο ομιλητής ή ο συγγραφέας εκφράζει τα συναισθήματα και τη στάση του απέναντι σε αυτό που περιγράφει, και γι' αυτό τα ρήματα είναι συχνά στο πρώτο πρόσωπο. Η υποκειμενική περιγραφή αφθονεί στη λογοτεχνία.

Πολλές φορές, όταν οι επικοινωνιακές ανάγκες το απαιτούν, τα δύο αυτά είδη περιγραφής συνδυάζονται (π.χ. σε έναν τουριστικό οδηγό ή σε ένα λογοτεχνικό δοκίμιο).

Δομή των περιγραφικών κειμένων

Η πορεία που ακολουθούμε στην περιγραφή ενός χώρου, προσώπου, αντικειμένου κ.λπ. μπορεί να παρομοιαστεί με την κίνηση μιας κάμερας: πρώτα προσεγγίζουμε συνολικά αυτό που περιγράφεται, έπειτα εστιάζουμε πάνω του και, τέλος, επιλέγουμε τις λεπτομέρειές του (από το γενικό πηγαίνουμε στο ειδικό). Στην οργάνωση των λεπτομερειών

ακολουθούμε μια λογική σειρά, ανάλογα με αυτό που θέλουμε κάθε να τονίσουμε: από πάνω προς τα κάτω, από βορρά προς νότο, από ανατολικά προς τα δυτικά, από αριστερά προς τα δεξιά κ.λπ.

Γλώσσα της περιγραφής

Χαρακτηριστικά της γλώσσας της περιγραφής:
– αφθονία επιθέτων
– χρήση επιρρημάτων
– κυριαρχία του ενεστώτα και των εξακολουθητικών χρόνων
– χρήση συνδετικών ρημάτων (κυρίως του ρ. *είμαι*)
(Για την περιγραφή βλ. Ενότητα 3, Ι. Θεωρία: *Περιγραφή,* σελ. 77-78).

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Ένα παιχνίδι στο διαδίκτυο χωρίς νικητές!*

σελ. 112 σχολ. βιβλίου

1. Ποια πράγματα προκάλεσαν εντύπωση στον Μπεν, όταν ξεκίνησε την πρώτη ενότητα των τηλε-μαθημάτων που θα παρακολουθούσε;

Τα στοιχεία των τηλε-μαθημάτων που προκάλεσαν εντύπωση στον Μπεν ήταν τα εξής:

- Η πρώτη ενότητα του σχολικού προγράμματος ξεκινούσε με διαγωνισμό («*ΠΡΩΤΗ ΕΝΟΤΗΤΑ… με διαγωνισμό;*»).
- Τα ονόματα των παιδιών που θα έλυναν τους γρίφους του διαγωνισμού θα τυπώνονταν σε μπλουζάκια και σε καπέλα του μπέιζμπολ («*Τα ονόματα όσων έλυναν το διαγωνισμό… του μπέιζμπολ!*»).
- Η διαπίστωση ότι στο διαγωνισμό αυτό ίσως δε θα υπήρχαν νικητές («*Η έκθεση της παιδαγωγικής σημασίας… ίσως δεν υπήρχαν νικητές!*»).

σελ. 112 σχολ. βιβλίου

2. Για ποιο λόγο δε θα δίνονταν βραβεία σε αυτό το διαγωνισμό;

Στο διαγωνισμό των τηλε-μαθημάτων του Μπεν δε θα δίνονταν βραβεία στους νικητές, επειδή οι ασκήσεις και οι δραστηριότητες ήταν οργανωμένες με τέτοιο τρόπο, που απαιτούσαν τη σύμπραξη όλων των συμμετεχόντων. Τα παιδιά που θα λάμβαναν μέρος στο διαγωνισμό θα έπρεπε να γνωριστούν μεταξύ τους, να ανταλλάξουν απόψεις και να συνεργαστούν μαζί βήμα-βήμα, ώστε να φτάσουν στην τελική λύση. Ήταν δηλαδή ένας διαγωνισμός με ιδιαίτερη παιδαγωγική σημασία, ο οποίος ενθάρρυνε το ομαδικό πνεύμα, την αλληλοϋποστήριξη και τη συνεργασία των μαθητών («*Η έκθεση της παιδαγωγικής σημασίας… όλοι μαζί να φέρουν εις πέρας*»).

Κείμενο 2: *Ψηφιακό ταξίδι στον πολιτισμό της αρχαίας Ελλάδας*

σελ. 113 σχολ. βιβλίου

1. Τι μπορεί να θαυμάσει ο επισκέπτης της ψηφιακής αναπαράστασης του ναού του Δία;

Ο επισκέπτης της ψηφιακής αναπαράστασης του ναού του Δία στην Ολυμπία μπορεί να θαυμάσει:
– το περίφημο άγαλμα του Δία που φιλοτέχνησε ο Φειδίας («*το φημισμένο άγαλμα του Δία… σήμερα δε σώζεται τίποτε*»)
– διάφορες αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες του ναού, όπως τις μετόπες που αναπαριστούν τους άθλους του Ηρακλή («*τις μετόπες… του Ηρακλή*»)
– την αγριελιά στον οπισθόδομο του ναού, που αναπαριστά την «Καλλιστέφανο Ελαία» από την οποία έφτιαχναν τα στεφάνια των ολυμπιονικών («*Επίσης, κοντά στον οπισθόδομο… των ολυμπιονικών*»)
– το χώρο που περιέβαλλε το ναό: την αρχαία Άλτη, το καταπράσινο τοπίο του Κρόνιου λόφου και της Ολυμπίας («*Το ψηφιακό μοντέλο… που περιέβαλλε το ναό*»).

σελ. 113 σχολ. βιβλίου

2. Συγκρίνοντας το κείμενο με τις εικόνες, βλέπετε να ταυτίζονται ή οι εικόνες περιέχουν πιο πολλά στοιχεία;

Αν συγκρίνουμε το κείμενο της ιστοσελίδας με τις εικόνες που το συνοδεύουν, διαπιστώνουμε ότι οι εικόνες περιέχουν πολύ περισσότερα στοιχεία. Για παράδειγμα, στο κείμενο υπάρχει απλή αναφορά στο άγαλμα του Δία χωρίς να δίνεται η περιγραφή του, ενώ στην εικόνα ο επισκέπτης μπορεί να δει αρκετές λεπτομέρειες του γλυπτού. Επίσης, στις αναπαραστάσεις των διαφόρων απόψεων του ναού φαίνονται πολλές αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες που δεν αναφέρονται στο κείμενο (κίονες, αέτωμα κ.λπ.).

Κείμενο 3: *Οι σύγχρονες μαύρες τρύπες!*

σελ. 114 σχολ. βιβλίου

1. Για ποιες μαύρες τρύπες 14, 21 ή και 27 ιντσών μιλάει ο συγγραφέας; • Πώς αυτές επηρεάζουν τη ζωή μας;

Μιλώντας ο συγγραφέας του άρθρου για μαύρες τρύπες με μέγεθος 14, 21 και 27 ιντσών, εννοεί τις τηλεοράσεις που, όπως οι μαύρες τρύπες του διαστήματος απορροφούν τα πάντα –φως, ύλη, ενέργεια–, έτσι και αυτές μπορούν να απορροφήσουν οτιδήποτε: «*ακόμη και μια φωτεινή σκέψη, αν πλησιάσει στον ορίζοντά τους. Χρόνος, αξίες, ανθρώπινη επικοινωνία εξαφανίζονται προς ένα άγνωστο εσωτερικό, που υπακούει σε νόμους όχι οικείους στην επιστήμη αλλά γνωστούς στην αγορά*».

Η τηλεόραση επηρεάζει τη ζωή μας αρνητικά, καθώς προβάλλει «*το χυδαίο ή την παραμόρφωση της αλήθειας, την πολιτική ασημαντότητα και την αλαζονεία των ασήμαντων*», αποσπά την προσοχή και το χρόνο μας, εμποδίζει άλλες δραστηριότητες πιο παραγωγικές ή ψυχαγωγικές και μας απομονώνει περιορίζοντας την προσωπική επικοινωνία με τους άλλους ανθρώπους. Ουσιαστικά, η τηλεόραση δημιουργεί μια εντύπωση της πραγματικότητας που συχνά απέχει πολύ από την αληθινή ζωή.

σελ. 114 σχολ. βιβλίου

2. Πώς μπορεί ο τηλεθεατής να μειώσει τις βλαπτικές επιδράσεις της τηλεόρασης ή και να απαλλαγεί από αυτήν;

Ο τηλεθεατής μπορεί να μειώσει τις βλαπτικές επιδράσεις της τηλεόρασης ή και να απαλλαγεί από αυτή, αν συνειδητοποιήσει την εξουσία που του δίνει το τηλεκοντρόλ: μπορεί να περιορίσει την τηλεθέαση ή να σβήσει για πάντα την τηλεόραση («*Η θεωρία αυτή επιμένει… από τον ορίζοντά μας*») και τότε να ανακαλύψει «*πάλι τους άλλους και τον εαυτό του… τις εξαίσιες ή ταπεινές μουσικές του κόσμου και της ζωής, την πραγματική ζωή που μακράν από τις μαύρες τρύπες έχει άλλες πίκρες και άλλο περιεχόμενο*».

Κείμενο 4: *«Χάρι Πότερ» για όλες τις ηλικίες*

σελ. 115 σχολ. βιβλίου

1. Τι κατάφερε η συγγραφέας Τζόαν Ρόουλινγκ με τα βιβλία της;

Η συγγραφέας Τζόαν Ρόουλινγκ κατάφερε με τη επιτυχημένη σειρά παιδικών βιβλίων *Χάρι Πότερ* να προσελκύσει πάλι τα παιδιά στην ανάγνωση λογοτεχνίας, αποσπώντας για λίγο την προσοχή τους από τα ηλεκτρονικά παιχνίδια («*Τα τέσσερα βιβλία… των βίντεο-γκέιμ*»).

σελ. 115 σχολ. βιβλίου

2. Ποια σκηνή της ταινίας περιγράφεται στο άρθρο που διαβάσατε; Γιατί χαρακτηρίζεται ως μία από τις ενδιαφέρουσες σκηνές της ταινίας;

Στο άρθρο περιγράφεται η σκηνή στην οποία ο Χάρι Πότερ ανακαλύπτει σε μια κρυφή αίθουσα του σχολείου ένα μαγικό καθρέφτη όπου βλέπει τον εαυτό του μαζί με τους νεκρούς γονείς του. Προσπαθώντας να καταλάβει τι σημαίνει αυτό, μαθαίνει ότι ο καθρέφτης δείχνει τη με-

γαλύτερη επιθυμία όποιου κοιτάζει μέσα στον καθρέφτη («*Στην ταινία... την πιο ποθητή μας επιθυμία*»). Η σκηνή χαρακτηρίζεται ενδιαφέρουσα τόσο για την έξυπνη ιδέα του καθρέφτη που προβάλλει τις βαθύτερες επιθυμίες μας, κυρίως όμως επειδή είναι γυρισμένη με ιδιαίτερη ευαισθησία από το σκηνοθέτη Κρις Κολόμπους («*Είναι μια σκηνή γυρισμένη με πραγματική ευαισθησία*»).

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Οριστικό και αόριστο άρθρο

Άρθρο – Κλίση των άρθρων

σελ. 115 σχολ. βιβλίου

1. Υποθέστε ότι ακούσατε τις απόψεις του Γ. Γραμματικάκη (κείμ. 3) σε μια τηλεοπτική συζήτηση. • Ποιες λέξεις είναι άρθρα και σε τι χρησιμεύουν; • Μπροστά από τι είδους λέξεις τα χρησιμοποιεί ο ομιλητής;

• Άρθρα είναι οι λέξεις που χρησιμοποιούνται για να καθορίσει ο συγγραφέας αν αναφέρεται σε κάτι (πρόσωπο, πράγμα) συγκεκριμένο ή όχι (για τη χρήση του οριστικού και αόριστου άρθρου βλ. Ενότητα 7, Ι. Θεωρία: *Άρθρο – Κλίση των άρθρων*, σελ. 245-247):
οι (*«μίνι» μαύρες*) *τρύπες*, *από* ***την*** (*επιστημονική*) *σκέψη*, ***ο*** *υποφαινόμενος*, ***Οι*** (*μαύρες αυτές*) *τρύπες*, ***μια*** *φωτεινή σκέψη*, ***στον*** *ορίζοντά* (*τους*), *προς* ***ένα*** (*άγνωστο*) *εσωτερικό*, ***στην*** *αγορά*, ***οι*** (*σύγχρονες μαύρες*) *τρύπες*, ***το*** *χυδαίο*, ***την*** *παραμόρφωση*, ***της*** *αλήθειας*, ***την*** (*πολιτική*) *ασημαντότητα*, ***την*** *αλαζονεία*, ***των*** *ασήμαντων*, ***η*** *γοητεία*, ***ενός*** *προσώπου*, ***ο*** *τηλεθεατής*, ***ο*** *φυσικός*, ***η*** *ενέργεια*, ***οι*** (*μαύρες*) *τρύπες*, ***της*** *ίδιας*, ***της*** *ύπαρξης*, ***μια*** (*πειραματική*) *συσκευή*, ***στη*** (*διεθνή*) *βιβλιογραφία*, ***το*** *όνομα*, ***τη*** *δυνατότητα*, ***το*** (*ένα*) *κανάλι*, ***τη*** (*μία*) *μαύρη τρύπα*, ***η*** *ενέργεια*, ***της*** (*κάθε μαύρης*) *τρύπας*, ***η*** *παρουσία*, ***μια*** (*νεότερη*) *θεωρία*, ***Η*** *θεωρία* (*αυτή*), ***το*** (*επάνω*) *δεξιά*, ***της*** (*σωτήριας πειραματικής*) *συσκευής*, ***τη*** (*μαύρη*) *τρύπα*, *από* ***τον*** *ορίζοντά μας*, ***ο*** *άνθρωπος*, ***τους*** *άλλους*, ***τον*** *εαυτό του*, ***τις*** (*εξαίσιες ή ταπεινές*) *μουσικές*, ***του*** *κόσμου*, ***της*** *ζωής*, ***την*** (*πραγματική*) *ζωή*, *από* ***τις*** (*μαύρες*) *τρύπες*
• Ο ομιλητής χρησιμοποιεί τα άρθρα πριν από ουσιαστικά (π.χ. *της αλήθειας*), μετοχές (π.χ. *ο υποφαινόμενος*), ουσιαστικοποιημένα επίθετα (π.χ. *ο φυσικός*) και αντωνυμίες (π.χ. *τους άλλους*).
[**Σημ.:** Οι λέξεις *στον* (*ορίζοντα*), *στην* (*αγορά*), *στη* (*διεθνή βιβλιογραφία*) είναι εμπρόθετα άρθρα].

σελ. 115 σχολ. βιβλίου

2. Στο μάθημα της Ιστορίας σε συνεργασία με τον καθηγητή Πλη-

ροφορικής επισκέπτεστε την ιστοσελίδα του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού, για να «θαυμάσετε» την ψηφιακή απεικόνιση του ναού του Δία (κείμ. 2). Με την είσοδό σας ακούτε τη φωνή του «ηλεκτρονικού ξεναγού» να σας καθοδηγεί. • Παρατηρήστε αν χρησιμοποιεί άλλα άρθρα, για να αναφερθεί σε πρόσωπο ή πράγμα συγκεκριμένο-γνωστό, κι αν χρησιμοποιεί άλλα, όταν αναφέρεται γενικά σε πρόσωπα ή πράγματα.

• Για την αναφορά σε πρόσωπα ή πράγματα συγκεκριμένα ή γνωστά χρησιμοποιείται το οριστικό άρθρο:
Το *τρίτο,* ***την*** *εικονική περιήγηση,* ***στην*** *αρχαία Μίλητο,* ***το*** *εκπαιδευτικό πρόγραμμα,* ***την*** *ελληνική ενδυμασία,* ***Ο*** *Ναός* ***του*** *Δία,* ***τα*** *προηγούμενα,* ***στο*** *Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού,* ***το*** *τμήμα,* ***την*** *αρχή,* ***στο*** *πλαίσιο,* ***της*** *Ολυμπιάδας,* ***Η*** *ψηφιακή αναπαράσταση* ***του*** *ναού,* ***τις*** *αρχιτεκτονικές του λεπτομέρειες,* ***Οι*** *επισκέπτες,* ***το*** *φημισμένο άγαλμα,* ***του*** *Δία,* ***του*** *γλύπτη,* ***τα*** *επτά θαύματα* ***του*** *αρχαίου κόσμου,* ***το*** *οποίο,* ***τις*** *μετόπες,* ***τις*** *περίφημες αναπαραστάσεις* ***των*** *άθλων* ***του*** *Ηρακλή,* ***την*** *«Καλλιστέφανο Ελαία»,* ***τα*** *κλαδιά* ***της*** *οποίας,* ***τα*** *στεφάνια* ***των*** *ολυμπιονικών,* ***Το*** *ψηφιακό μοντέλο* ***του*** *ναού* ***του*** *Δία,* ***η*** *τοποθεσία* ***της*** *αρχαίας Άλτης,* ***το*** *καταπράσινο τοπίο* ***του*** *Κρόνιου λόφου,* ***της*** *Ολυμπίας,* ***του*** *χώρου,* ***το*** *ναό*
• Για την αόριστη και γενική αναφορά σε πρόσωπα ή πράγματα χρησιμοποιείται το αόριστο άρθρο:
ένα *πρόγραμμα,* ***ενός*** *μεγάλου έργου,* ***μια*** *αγριελιά,* ***μια*** *ελεύθερη εικονική απόδοση*
[**Σημ.:** Οι λέξεις *στην* (*αρχαία Μίλητο*), *στο* (*Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού*), *στο* (*πλαίσιο*) είναι εμπρόθετα άρθρα].

Παράγωγα επίθετα

σελ. 117 σχολ. βιβλίου

1. Υποθέστε πως είστε ένας φίλος του Μπεν (κείμ. 1) και θέλετε να τον ενημερώσετε για τον «ηλεκτρονικό» διαγωνισμό που διοργανώνεται στο σχολείο σας και να τον συμβουλέψετε να πάρει μέρος. • Κάντε το σε προφορικό λόγο, στον οποίο θα χρησιμοποιήσετε και επίθετα που θα παράγονται από τα ρήματα: *αποκαλύπτω, αποφασίζω, βάλλω, σκέπτομαι.*

Παράγωγα επίθετα
αποκαλύπτω > *αποκαλυπτικός*
αποφασίζω > *αποφασιστικός*

βάλλω > *προσβλητικός, υπερβολικός, αναβλητικός, υποβλητικός*
σκέπτομαι > *σκεπτικός*

σελ. 117 σχολ. βιβλίου

2. Επισκεφτήκατε μέσα από το διαδίκτυο την ψηφιακή αναπαράσταση του ναού του Δία. Σας έκαναν ιδιαίτερη εντύπωση τα χρώματα μέσα και έξω από το ναό. Μιλήστε για τα χρώματα αυτά στους γονείς σας, παράγοντας με τη χρήση των κατάλληλων καταλήξεων (επιθημάτων) επίθετα, π.χ. *κίτρινος → κιτρινωπός*.

Παράγωγα επίθετα
κίτρινος > *κιτρινωπός*
πράσινος > *πρασινωπός*
κόκκινος > *κοκκινωπός*
γαλάζιος > *γαλαζωπός*
γκρίζος > *γκριζωπός*
άσπρος > *ασπριδερός*

Περιγραφή

σελ. 119 σχολ. βιβλίου

1. Βλέποντας τις εικόνες και ακούγοντας την «ψηφιακή ξενάγηση» (κείμ. 2) στο ναό του Δία, πείτε πώς ξεκινάει την περιγραφή του ο «ηλεκτρονικός ξεναγός», πώς τη συνεχίζει και πώς την ολοκληρώνει.

Ο «ηλεκτρονικός ξεναγός» ξεκινά την περιγραφή του ναού του Δία από το γενικό («*Η ψηφιακή αναπαράσταση του ναού είναι τόσο ακριβής*») και συνεχίζει δίνοντας ειδικότερες λεπτομέρειες για στοιχεία όπως το άγαλμα του Δία («*Οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να... δε σώζεται τίποτε*»), οι μετόπες («*αλλά και τις μετόπες... των άθλων του Ηρακλή*»), η αγριελιά («*Επίσης, κοντά στον οπισθόδομο... τα στεφάνια των ολυμπιονικών*»). Η περιγραφή ολοκληρώνεται με την αναφορά στην εικονική αναπαράσταση του χώρου που περιέβαλλε εξωτερικά το ναό («*Το ψηφιακό μοντέλο του ναού του Δία πλαισιώνουν... το ναό*»).

σελ. 119 σχολ. βιβλίου

2. Παρατηρώντας τη φωτογραφία που είδατε στην έκθεση Έλληνα φωτογράφου, περιγράψτε το περιεχόμενό της, ξεκινώντας από το χώρο και καταλήγοντας στο πρόσωπο της φωτογραφίας.

Στη φωτογραφία απεικονίζεται το εσωτερικό ενός παλιού μπακάλικου. Στη γωνία είναι τοποθετημένος ένας ψηλός γαλάζιος πάγκος, πιθανόν το ταμείο, και πάνω του βρίσκεται μια ζυγαριά. Στους τοίχους πίσω από τον πάγκο υπάρχουν κρεμασμένα ράφια με λιγοστά προϊόντα. Το σκούρο πάτωμα είναι φθαρμένο από τη χρήση. Μπροστά από τον πάγκο υπάρχουν δύο ξύλινες καρέκλες με ψάθα, βαμμένες σε κίτρινο χρώμα. Στη μία από αυτές κάθεται μια ηλικιωμένη γυναίκα, ντυμένη όπως ντύνονταν παλαιότερα οι γυναίκες του χωριού. Φοράει μια μοβ ρόμπα, μαντίλι στο κεφάλι και παντόφλες, ενώ έχει σταυρωμένα τα χέρια της μπροστά, πάνω στα πόδια της.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 121 σχολ. βιβλίου

1. Πριν από λίγες μέρες παρακολουθήσατε μια κινηματογραφική ταινία. Προσπαθήστε να περιγράψετε σε ένα φίλο ή σε μια φίλη σας τα χαρακτηριστικά του προσώπου των πρωταγωνιστών της ταινίας, που βλέπετε στη φωτογραφία.

Στην ταινία πρωταγωνιστεί ένα ζευγάρι νεαρών ηθοποιών. Ο άντρας (Λεονάρντο ντι Κάπριο) έχει όμορφο πρόσωπο και ξανθά, ίσια μαλλιά με μακριές φράντζες. Τα μάτια του είναι γαλάζια, ενώ έχει τοξοειδή φρύδια και μικρή μύτη. Η γυναίκα (Κέιτ Γουίνσλετ) έχει γοητευτικό πρόσωπο, λευκό δέρμα και μακριά σγουρά καστανά μαλλιά. Τα μάτια της είναι μεγάλα και σχιστά και τα φρύδια της καλοσχηματισμένα. Έχει λεπτή μύτη και σαρκώδη χείλη.

σελ. 121 σχολ. βιβλίου

2. Σε μια συζήτηση με τους γονείς σας και μερικούς φίλους τους κάποιοι σας τονίζουν ότι η πλοήγηση (το σερφάρισμα) στο διαδίκτυο περισσότερο βλάπτει παρά ωφελεί. Απαντήστε τους, αναφέροντας σε τι έχετε ωφεληθεί εσείς από τα «ταξίδια» στον Παγκόσμιο Ιστό.

Για να απαντήσετε σχετικά με την πλοήγηση στο διαδίκτυο, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε τα παρακάτω επιχειρήματα:
– Το διαδίκτυο είναι μια απέραντη τράπεζα γνώσεων, ειδήσεων και πληροφοριών για κάθε είδους θέμα που απασχολεί τον άνθρωπο.
– Οι πληροφορίες που περιέχονται στον Παγκόσμιο Ιστό διαρκώς εμπλουτίζονται, ανανεώνονται και διορθώνονται.
– Η αναζήτηση των πληροφοριών είναι ταχύτατη και πολύ εύκολη.

– Χάρη στην τεχνολογία των πολυμέσων (multimedia), στο διαδίκτυο μπορεί κανείς να βρει –εκτός από κείμενα– εικόνες και βίντεο σχετικά με το θέμα που τον ενδιαφέρει.
– Το διαδίκτυο είναι ένα μέσο διαδραστικό, δηλαδή ο χρήστης μπορεί ανά πάσα στιγμή να επέμβει και να τροποποιήσει ή να σχολιάσει όσα διαβάζει. Ένα εξαιρετικό παράδειγμα είναι η διαδικτυακή εγκυκλοπαίδεια Wikipedia, της οποίας τα λήμματα μπορεί να συμπληρώσει και να διορθώσει ο αναγνώστης, εμπλουτίζοντας το υλικό.
– Εκτός από το κόστος σύνδεσης στο διαδίκτυο και το κόστος της τηλεφωνικής γραμμής, η περιήγηση στον Παγκόσμιο Ιστό είναι δωρεάν.

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Οριστικό και αόριστο άρθρο

Άρθρο – Κλίση των άρθρων

σελ. 115 σχολ. βιβλίου

1. Στο κείμενο 1 υπογραμμίστε τα άρθρα, καθώς και τις λέξεις που προσδιορίζουν. Αυτές οι λέξεις είναι ονόματα ή ρήματα; • Δηλώνουν πρόσωπα, πράγματα ή κάτι άλλο;

Άρθρο	λέξη που προσδιορίζει	δηλώνει
στο	*διαδίκτυο*	έννοια
Ένα	*παιχνίδι*	έννοια
το	*ποντίκι*	πράγμα
το	*παράθυρο*	(νοητό) πράγμα
τις	*(πέντε επόμενες) λέξεις*	έννοια
το	*θέμα*	έννοια
του	*διαγωνισμού*	έννοια
οι	*κανόνες*	έννοια
του	*παιχνιδιού*	έννοια
η	*(πρώτη) ενότητα*	έννοια
του	*(σχολικού) προγράμματος*	έννοια
στο	*οποίο*	(αντωνυμία)
στον	*Μπεν*	πρόσωπο
στην	*αρχή*	έννοια
στο	*(συγκεκριμένο) παράθυρο*	(νοητό) πράγμα
στη	*βιασύνη (του)*	έννοια
τη	*(συγκεκριμένη ηλεκτρονική) σελίδα*	(νοητό) πράγμα
τα	*ωραία*	(επίθετο)
το	*διαγωνισμό*	έννοια
του	*τηλε-μαθήματος*	έννοια
ένας	*διαγωνισμός-προσφορά*	έννοια
τις	*εταιρείες*	έννοια
στο	*(σχολικό αυτό) πρόγραμμα*	έννοια
τη	*(μεγάλη του) επιτυχία*	έννοια
Ο	*Μπεν*	πρόσωπο

Άρθρο	λέξη που προσδιορίζει	δηλώνει
στο	*διαγωνισμό*	έννοια
στο	*ΕΝΑΡΞΗ*	(νοητό) πράγμα
τη	*συνέχεια*	έννοια
του	*μπέιζμπολ*	έννοια
οι	*καθηγητές*	πρόσωπο
το	*χεράκι*	πράγμα
στους	*Κανόνες Παιχνιδιού*	έννοια
τη	*θέση*	έννοια
η	*έκθεση*	έννοια
της	*(παιδαγωγικής) σημασίας*	έννοια
η	*σκέψη*	έννοια
του	*διαγωνισμού*	έννοια
στα	*μάτια (του)*	πράγμα
το	*συμπέρασμα*	έννοια
Οι	*δραστηριότητες*	έννοια
τα	*σκαλοπάτια*	έννοια
τη	*λύση*	έννοια
το	*μυαλό*	έννοια
την	*πρωτοβουλία*	έννοια
των	*συμμετεχόντων*	πρόσωπο
το	*λόγο*	έννοια
οι	*(πρώτες) ώρες*	έννοια
στη	*διάθεσή (του)*	έννοια
την	*(αναμενόμενη) απόδοση*	έννοια
του	*παιχνιδιού*	έννοια
τη	*(μοναδική) εμπειρία*	έννοια
το	*(ίδιο) πρόβλημα*	έννοια

• Στα παραπάνω παραδείγματα τα άρθρα προσδιορίζουν ουσιαστικά ή λέξεις που έχουν θέση ουσιαστικού (π.χ. *των συμμετεχόντων*) ή αντωνυμίες (π.χ. *στο οποίο*), και όχι ρήματα.
[**Σημ.:** Οι λέξεις *στο, στον, στην, στη* είναι εμπρόθετα άρθρα].

σελ. 115 σχολ. βιβλίου

2. Από τα προηγούμενα κείμενα διαλέξαμε τα ονόματα που ακολουθούν. Συμπληρώστε τους αντίστοιχους τύπους του οριστικού άρθρου.

ΕΝΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ				ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ			
άρθρο			**όνομα**	**άρθρο**			**όνομα**
αρσ.	**θηλ.**	**ουδ.**		**αρσ.**	**θηλ.**	**ουδ.**	
ο	η	το	χυδαίο (κείμ. 3) γοητεία (κείμ. 3) άνθρωπος (κείμ. 3)	οι	οι	τα	μαύρες τρύπες (κείμ. 3) κουμπιά (κείμ. 3) καθηγητές (κείμ. 1)
του	της	του	μαύρης τρύπας (κείμ. 3) σχολικού προγράμματος (κείμ. 1) κόσμου (κείμ. 1)	των			άθλων (κείμ. 2)
τον	την	το	ορίζοντα (κείμ. 3) πραγματική ζωή (κείμ. 3) όνομα (κείμ. 3)	τους	τις	τα	άλλους (κείμ. 3) επόμενες λέξεις (κείμ. 1) στεφάνια (κείμ. 2)

σελ. 116 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε τους τύπους του αόριστου άρθρου (ένας, μία, ένα) στα εισαγωγικά κείμενα. • Αλλάξτε τους τύπους του αόριστου άρθρου με τύπους του οριστικού άρθρου. • Τι παρατηρείτε στη σημασία των νέων φράσεων που σχηματίστηκαν;

Κείμενο 1

– ***Ένα / Το*** *παιχνίδι στο διαδίκτυο χωρίς νικητές*

– *Ή να ήταν κι* ***ένας / ο*** *διαγωνισμός-προσφορά*

Κείμενο 2

– *Πρόκειται για* ***ένα / το*** *πρόγραμμα με μεγάλες εκπαιδευτικές δυνατότητες*

– *αποτελεί την αρχή* ***ενός / του*** *μεγάλου έργου στο πλαίσιο της Ολυμπιάδας 2004*

– *επιτυγχάνοντας* ***μια / τη*** *φιλελεύθερη εικονική απόδοση του χώρου που περιέβαλλε το ναό*

Κείμενο 3

– *Οι μαύρες αυτές τρύπες… απορροφούν οτιδήποτε, ακόμη και* ***μια / τη*** *φωτεινή σκέψη*

*– Χρόνος, αξίες, ανθρώπινη επικοινωνία εξαφανίζονται προς **ένα / το** άγνωστο εσωτερικό*
*– η γοητεία **ενός / του** προσώπου*
*– Λέγεται μάλιστα ότι **μια / η** πειραματική συσκευή, που στη διεθνή βιβλιογραφία απαντάται με το όνομα τηλεκοντρόλ*
*– Υπάρχει μάλιστα και **μια / η** νεότερη θεωρία*

Κείμενο 4

*– Όταν **μια/ η** σειρά παιδικών βιβλίων έχει πουλήσει*
*– του 11χρονου Χάρι, **ενός / του** ορφανού αγοριού*
*– που νικήθηκαν από **έναν / τον** ισχυρότερο μάγο αφιερωμένο στο κακό*
*– Στο Χάρι προσφέρεται **μια / η** θέση στο σχολείο των μάγων Χόγκγουαρτς*
*– μπροστά του ανοίγεται **ένας / ο** ολοκαίνουργιος μαγικός κόσμος*
*– Είναι **μια / η** ταινία για παιδιά όλων των ηλικιών*
*– Ο Χάρι ανακαλύπτει σε **μια / στην** κρυφή αίθουσα **ένα / το** μαγικό καθρέφτη*
*– Είναι **μια / η** σκηνή γυρισμένη με πραγματική ευαισθησία*

• Αν αντικαταστήσουμε τα αόριστα άρθρα με οριστικά, παρατηρούμε ότι αλλάζει η σημασία των φράσεων, καθώς ό,τι ήταν γενικό και αόριστο έγινε συγκεκριμένο. Σε ορισμένες περιπτώσεις η αντικατάσταση του άρθρου δεν είναι δυνατή, αλλά χρειάζονται και άλλες μετατροπές στην πρόταση, ώστε να προκύψουν νοηματικά αποδεκτές φράσεις (π.χ. δε στέκει η φράση *Είναι η ταινία για παιδιά όλων των ηλικιών*).

σελ. 116 σχολ. βιβλίου

4. Στο κόμικ που ακολουθεί (κείμ. 5), προσέξτε πότε χρησιμοποιείται το αόριστο άρθρο (ένας, μία, ένα) και πότε το αριθμητικό (ένας, μία, ένα).

Στο κείμενο 5 οι λέξεις *ένα (e-mail)*, *μία (σκύλα)*, *μια (σκυλίτσα)* είναι αόριστα άρθρα. Ωστόσο, το *ένα (e-mail)* μπορεί να θεωρηθεί και αριθμητικό.
[**Σημ.:** το *μία (σκύλα)*, ως αόριστο άρθρο, κανονικά δεν πρέπει να τονίζεται].

σελ. 117 σχολ. βιβλίου

5. Αναγνωρίστε με ποια πρόθεση συνδυάζεται το οριστικό άρθρο στις φράσεις που ακολουθούν:
– στην αγορά (κείμ. 3)

– στον οπισθόδομο (κείμ. 2)
Αναζητήστε κι άλλα παραδείγματα στο κείμενο 1.

Στις φράσεις αυτές τα οριστικά άρθρα *την*, *τον* συνδυάζονται με την πρόθεση *σε* (*στην*, *στον*). Άλλα παραδείγματα από το κείμενο 1: *στο οποίο, στο συγκεκριμένο παράθυρο, στη βιασύνη του, στο σχολικό αυτό πρόγραμμα, στο διαγωνισμό, στους Κανόνες Παιχνιδιού, στα μάτια του, στη διάθεσή τους, στους γρίφους.*

σελ. 117 σχολ. βιβλίου

6. Αφού εντοπίσετε τα άρθρα στο κείμενο, χωρίστε τα σε δύο κατηγορίες: σ' αυτά που αναφέρονται σε πρόσωπο ή πράγμα συγκεκριμένο (οριστικό άρθρο) και σ' αυτά που έχουν γενική και αόριστη σημασία (αόριστο άρθρο).

ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ ΑΝΑΦΟΡΑ		**ΓΕΝΙΚΗ – ΑΟΡΙΣΤΗ ΑΝΑΦΟΡΑ**	
οριστικό άρθρο	**ουσιαστικό**	**αόριστο άρθρο**	**ουσιαστικό**
τα (τέσσερα)	βιβλία	μια (κρυφή)	αίθουσα
τον	κόσμο	μια	σειρά
της	σειράς	ενός (ορφανού)	αγοριού
της	Τζόαν Ρόουλινγκ	έναν (ισχυρότερο)	μάγο
την	οθόνη	μια	θέση
το	φαινόμενο	ένας (ολοκαίνουργιος μαγικός)	κόσμος
ο (Αμερικανός)	σκηνοθέτης	ένα (μαγικό)	καθρέφτη
το	«Μόνος στο σπίτι»	μια	σκηνή
την	«Κυρία Νταπφάιρ»		
ο	κόσμος		
τον	κόσμο		
του (11χρονου)	Χάρι		
στα	γενέθλιά (του)		
οι	γονείς		
στο	κακό		
Στο	Χάρι		
στο	σχολείο		
των	μάγων		
η	ευκαιρία		
τον	υπεύθυνο		

οριστικό άρθρο	ουσιαστικό	αόριστο άρθρο	ουσιαστικό
το	θάνατο		
των	ηλικιών		
τον	παραγωγό		
Στην	ταινία		
τις (πιο ενδιαφέρουσες)	σκηνές		
ο	Χάρι		
τους (νεκρούς του)	γονείς		
ο	καθρέφτης		
την (πιο ποθητή μας)	επιθυμία		
ο	Κρις Κολόμπους		
Στην	ερώτηση		
ο	πρωταγωνιστής		
της	ταινίας		
τη	ζωή		

[**Σημ.:** Η άσκηση αναφέρεται στο κείμενο 4.
Στις φράσεις *ξανάφεραν **τα** παιδιά **στο** διάβασμα, από **την** οθόνη των βίντεο-γκέιμ* και *μεταφέρθηκε και **στον** κινηματογράφο* το οριστικό άρθρο χρησιμοποιείται με γενικευτική σημασία.
Οι φράσεις *«Μόνος στο σπίτι»* και *«Κυρία Νταπφάιρ»* είναι τίτλοι ταινιών και συντακτικά λειτουργούν ως ουσιαστικά, όπως και το επίθετο *υπεύθυνος*.
Οι λέξεις *στον, στα, στο, στην* είναι εμπρόθετα άρθρα].

σελ. 117 σχολ. βιβλίου

7. Μήπως μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το οριστικό άρθρο και με άλλη σημασία; Για να απαντήσετε, να διαβάσετε την πρόταση που ακολουθεί:

«Τότε ο άνθρωπος ανακαλύπτει πάλι τους άλλους» (κείμ. 3)

- **Μπορείτε να σκεφτείτε και άλλα παραδείγματα, όπου το οριστικό άρθρο χρησιμοποιείται με ανάλογη σημασία;**

Το οριστικό άρθρο χρησιμοποιείται και με γενικευτική σημασία, όταν θέλουμε να μιλήσουμε για όλα τα μέλη ενός συνόλου στοιχείων (βλ. Ι. Θεωρία: *Οριστικό και αόριστο άρθρο*, σελ. 245-246). Για παράδειγμα:
Τα παιδιά αγαπούν **το** διάβασμα.
Ο κινηματογράφος είναι μια μορφή ψυχαγωγίας.

Παράγωγα επίθετα

σελ. 118 σχολ. βιβλίου

1. «αιχμηρά, γευστικό, πολιτικές, ημερήσιο, τροχαίο, εγχώριο» (κείμ. 6): Από ποιες λέξεις παράγονται τα επίθετα αυτά;

αιχμηρά < *αιχμή*
γευστικό < *γεύση*
πολιτικές < *πολίτης*
ημερήσιο < *ημέρα*
τροχαίο < *τροχός*
εγχώριο < *χώρα* (*εν* + *χώριος*)

σελ. 118 σχολ. βιβλίου

2. Αφού μελετήσετε προσεκτικά τα εισαγωγικά κείμενα (1, 2, 3), εντοπίστε τα επίθετα που παράγονται από ρήματα ή ουσιαστικά και δίπλα σημειώστε τις καταλήξεις (επιθήματα) που λαμβάνουν τα παράγωγα επίθετα.

Κείμενο 1			
Παράγωγο επίθετο	**Κατάληξη-επίθημα**	**Παράγεται από**	
		ουσιαστικό	**ρήμα**
δυνατός	-τός, -τή, -τό		*δύναμαι*
σχολικός	-κός, -ική, -ικό	*σχολείο*	
ηλεκτρονικός	-ικός, -ική, -ικό	*ήλεκτρον*	
απίστευτος	-τος, -τη, -το		*πιστεύω*
ωραίος	-αίος, -αία, -αίο	*ώρα*	
κατάπληκτος	-τος, -τη, -το		*καταπλήσσω*
παιδαγωγικός	-ικός, -ική, -κό	*παιδαγωγός*	
διαθέσιμος	-σιμος, -σιμη, -σιμο		*διαθέτω*
ομαδικός	-ικός, -ική, -ικό	*ομάδα*	
μοναδικός	-ικός, -ική, -ικό	*μονάς* (= μονάδα)	

[**Σημ.:** το επίθετο *συγκεκριμένος, -η, -ο* προέρχεται από τη μετοχή παθητικού παρακειμένου του ρ. της α.ε. *συγκρίνω* αλλά έχει αυτονομηθεί σημασιολογικά.
Το επίθετο *ηλεκτρονικός, -ή, -ό* είναι ελληνογενής ξένος όρος (electronic)].

Κείμενο 2			
Παράγωγα επίθετα	**Κατάληξη-επίθημα**	**Παράγεται από**	
		ουσιαστικό	**ρήμα**
τρίτος	-τος, -τη, -το	*τρία*	
εικονικός	-ικός, -ική, -ικό	*εικόνα*	
αρχαίος	-αίος, -αία, -αίο	*αρχή*	
εκπαιδευτικός	-ικός, -ική, -ικό		*εκπαιδεύω*
ελληνικός	-ικός, -ική, -ικό	*Έλλην*	
ψηφιακός	-ιακός, -ιακή, -ιακό	*ψηφίο*	
αρχιτεκτονικός	-ικός, -ική, -ικό	*αρχιτέκτων*	
αξονικός	-ικός, -ική, -ικό	*άξονας*	
ανατολικός	-ικός, -ική, -ικό	*ανατολή*	

[**Σημ.:** το επίθετο *ψηφιακός, -ή, -ό* είναι μετάφραση της αγγλικής λέξης digital (μεταφραστικό δάνειο: αγγλ. digital < digit = ψηφίο < λατ. digitus = δάχτυλο).
Το επίθετο *κρόνιος* είναι αρχαία λέξη και προέρχεται από το ουσιαστικό *Κρόνος*].

Κείμενο 3			
Παράγωγα επίθετα	**Κατάληξη-επίθημα**	**Παράγεται από**	
		ουσιαστικό	**ρήμα**
αποδεκτός	-τός, -τη, -το		*αποδέχομαι*
επιστημονικός	-ικός, -ική, -ικό	*επιστήμων*	
ελληνικός	-ικός, -ική, -ικό	*Έλλην*	
φωτεινός	-ινος, -ινη, -ινο	*φως*	
ανθρώπινος	-ινος, -ινη, -ινο	*άνθρωπος*	
οικείος	*-είος,-εία, είο*	*οίκος*	
πολιτικός	-ικός, -ική, -ικό	*πολίτης*	
ασήμαντος	*-τος, -τη, -το*		*σημαίνω*
φυσικός	-ικός, -ική, -ικό	*φύση*	
πειραματικός	-ικός, -ική, -ικό	*πείραμα*	
μυστικός	-ικός, -ική, -ικό	*μύστης*	
σωτήριος	-ιος, -ία, -ιο	*σωτήρ* (= σωτήρας)	
πραγματικός	-ικός, -ική, -ικό	*πράγμα*	

[**Σημ.:** το επίθετος *χυδαίος, -α, -ο* παράγεται από το επίρρημα *χύδην.*
Το επίθετο *ταπεινός, -ή, -ό* είναι λέξη της α.ε. άγνωστης ετυμολογίας].

σελ. 118 σχολ. βιβλίου

3. Αφού διαβάσετε το κείμενο 6, βρείτε ένα ρήμα και τρία ουσιαστικά και παραγάγετε επίθετα προσθέτοντας τα κατάλληλα επιθήματα (καταλήξεις).

Ουσιαστικό	**Παράγωγο επίθετο**	**Επίθημα**
μάχη	μαχητικός	-ικός, -ική, -ικό
	μαχητός	-τός, -τή, -τό
βράδυ	βραδινός	-ινός, -ινή, -ινό
ημέρα	ημερήσιος	-ήσιος, -ήσια, -ήσιο
όπλο	οπλικός	-ικός, -ική, -ικό
ομάδα	ομαδικός	-ικός, -ική, -ικό
υπόσχεση	υποσχετικός	-ικός, -ική, -ικό
πρόγραμμα	προγραμματικός	-ικός, -ική, -ικό
θέαμα	θεαματικός	-ικός, -ική, -ικό
στοιχείο	στοιχειώδης	-ώδης, -ώδης, -ώδες
έγκλημα	εγκληματικός	-ικός, -ική, -ικό
έρωτας	ερωτικός	-ικός, -ική, -ικό
αγάπη	αγαπητός	-τός, -τη, -τό
αίμα	αιματηρός	-ηρός, -ηρή, -ηρό
Ρήμα	**Παράγωγο επίθετο**	**Επίθημα**
συμβαίνει	συμβατός	-τός, -τή, -τό
	συμβατικός	-ικός, -ική, -ικό
διαφημίζω	διαφημιστικός	-ικός, -ική, -ικό

Περιγραφή

σελ. 119 σχολ. βιβλίου

1. Στο πλαίσιο του μαθήματος της Ιστορίας, αναλαμβάνετε να ξεναγήσετε τους συμμαθητές σας στην ψηφιακή αναπαράσταση του ναού του Δία στην Ολυμπία. Οργανώστε την ξενάγηση γράφοντας ένα κείμενο που θα ακολουθεί ορισμένα βασικά σημεία, τα οποία έχετε συζητήσει με τον καθηγητή σας.

Βασικά σημεία της ξενάγησης (περιγραφής)	
1. προσέγγιση του αντικειμένου της περιγραφής	Στην ψηφιακή αναπαράσταση ο ναός του Δία βρίσκεται στην τοποθεσία της αρχαίας Άλτης, στο καταπράσινο τοπίο του Κρόνιου λόφου και της Ολυμπίας, δίπλα στην «Καλλιστέφανο Ελαία».
2. εστίαση πάνω στο αντικείμενο	Ο ναός παρουσιάζεται από τα νοτιοανατολικά, σε προοπτική.
3. επιλογή λεπτομερειών του αντικειμένου: **α. κοντά → μακριά** **β. κάτω → πάνω** **γ. έξω → μέσα** **δ. μπροστά → πίσω**	Σε πρώτο πλάνο βλέπουμε τους αναβαθμούς (σκαλοπάτια) του ναού και την περίσταση (κιονοστοιχία). Ψηλότερα, διακρίνουμε τις μετόπες, που φέρουν παραστάσεις των άθλων του Ηρακλή, και το αέτωμα, επίσης με χρωματιστές παραστάσεις. Στο εσωτερικό του ναού, στο σηκό, είναι τοποθετημένο το περίφημο άγαλμα του Δία, δημιούργημα του γλύπτη Φειδία και ένα από στα επτά θαύματα του κόσμου. Το επιβλητικό άγαλμα, φτιαγμένο από χρυσό και ελεφαντοστό, βρίσκεται πάνω σε βάθρο.

σελ. 119 σχολ. βιβλίου

2. Ένας φίλος ή φίλη σας θέλει να αγοράσει ένα καινούργιο κινητό τηλέφωνο. Προτείνετέ του/ της να αγοράσει το μοντέλο της φωτογραφίας περιγράφοντας προσεκτικά την εμφάνισή του, δηλαδή ξεκινώντας από τα γενικά χαρακτηριστικά (γενική εικόνα, μέγεθος κ.λπ.) να πηγαίνετε προς τα επιμέρους. Λάβετε υπόψη σας την περιγραφή και τις πληροφορίες που δίνονται δίπλα από τη φωτογραφία του κινητού τηλεφώνου.

Σου προτείνω να αγοράσεις αυτό το κινητό, γιατί έχει μικρό μέγεθος και μπορείς να το μεταφέρεις εύκολα, ενώ ανοίγει και γίνεται πολύ εύχρηστο όταν το χρησιμοποιείς. Διαθέτει κάμερα και οθόνη πολλών χρωμάτων, κι ακόμη μπορείς να προσθέσεις κάδρα και διάφορα ψηφιακά ειδικά εφέ στις φωτογραφίες σου. Είναι ιδανικό για να μιλάς σε χώρους

με πολύ θόρυβο, γιατί διαθέτει ειδική τεχνολογία για πιο καθαρή ομιλία. Προσφέρει πολυφωνικούς ήχους κλήσης και αναγνώριση κλήσης, οπότε ξέρεις ποιος σε καλεί· αν θέλεις, μπορείς ακόμα και να προσθέσεις μια φωτογραφία που θα εμφανίζεται όταν σε καλούν οι φίλοι σου! Τέλος, μπορείς να στέλνεις και να λαμβάνεις κάθε είδους μηνύματα: μηνύματα πολυμέσων, σύντομα μηνύματα κ.λπ.

σελ. 119 σχολ. βιβλίου

3. Αφού διαβάσετε το κείμενο 7 και τον πίνακα που το συνοδεύει, παρακολουθήστε (μέσα από ένα απλό διάγραμμα) την πορεία και τον τρόπο με τον οποίο ο συγγραφέας περιγράφει την κοπέλα. Μπορείτε να δείτε κι ένα άλλο είδος σατιρικής περιγραφής προσώπου στο ποίημα του Γ. Σουρή «Η ζωγραφιά μου» (απόσπασμα, στο Γ. Σουρής, Άπαντα, επιμ. Γ. Βαλέτας, εκδ. Γιοβάνη, 1996):

Μπόι δύο πήχες
όψη κακή
γένια με τρίχες
εδώ κι εκεί.

Κούτελο θείο
λίγο πλατύ
τρανό σημείο
του ποιητή.

Δύο μαύρα μάτια
χωρίς κακία
γεμάτα λαύρα
μα και βλακεία.

Μακρύ ρουθούνι
πολύ σχιστό
κι ένα πηγούνι
σαν το Χριστό.

Η περιγραφή ακολουθεί μια πορεία από το γενικό (συνολική εντύπωση του κοριτσιού) στο ειδικό (σώμα, πρόσωπο, χαρακτηριστικά):

βάδισμα (*με παράξενο λικνισμό, σαν να ήταν λιγάκι κουτσή, αλλά δεν ήταν*)

↓

σώμα (*ψηλή, λεπτοφυής*)

↓

μαλλιά (*πυκνά, σκουροκάστανα, κουρεμένα μοντέρνα, αγορίστικα*)

↓

πρόσωπο-έκφραση (*πιο πολύ νόστιμη παρά όμορφη, με μια περήφανη λύπη*)

↓

μάτια (*μεγάλα, μουντά πράσινα, λιγάκι εξόφθαλμα, κατέβαιναν τα ματόκλαδα παρακάτω απ' το κανονικό, σαν να μισοκοιμόταν*)

↓

φρύδια (*ζωηρά, καλογραμμένα*)

Λεξιλόγιο

σελ. 120 σχολ. βιβλίου

1. Με αφετηρία την περιγραφή ενός χώρου (του ναού του Δία), αλλά και αντίστοιχες περιγραφές που θα αναζητήσετε στα βιβλία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, των Αρχαίων Ελληνικών και άλλες σε χρηστικά κείμενα των εφημερίδων (π.χ. μικρές αγγελίες), συγκεντρώστε ένα λεξιλόγιο κατάλληλο για την περιγραφή ενός χώρου ή κτιρίου.

Ουσιαστικά	Επίθετα	Ρήματα
τοποθεσία, η	καταπράσινος, -η, -ο	διακρίνω, -ομαι
τοπίο, το	αρχιτεκτονικός, -ή, -ό	σώζω, -ομαι
ναός, ο	νεόκτιστος, -η, -ο	αναπαριστώ
λεπτομέρεια, η	περίτεχνος, -η, -ο	τοποθετώ, -ούμαι
δημιούργημα, το	καλαίσθητος, -η, ο	πλαισιώνω, -ομαι
μετόπη, η	περίοπτος, -η, -ο	περιβάλλω, -ομαι
αναπαράσταση, η	άδεντρος, -η, -ο	γειτνιάζω
οπισθόδομος, ο	παραθαλάσσιος, -α, -ο	συνορεύω
λόφος, ο	ορεινός, -ή, -ό	διατηρώ, -ούμαι
απόδοση, η	παραδοσιακός, -ή, -ό	συντηρώ, -ούμαι
χώρος, ο	νεόδμητος, -η, -ο	χτίζω, -ομαι
περίβολος, ο	αρχαίος, -α, -ο	ανοικοδομώ, -ούμαι
διατηρητέο, το	μοντέρνος, -α, -ο	ερειπώνω, -ομαι
ανοικοδόμηση, η	σύγχρονος, -η, -ο	καταστρέφω, -ομαι
κατασκευή, η		γκρεμίζω, -ομαι

σελ. 120 σχολ. βιβλίου

2. Με αφετηρία το λογοτεχνικό κείμενο που διαβάσατε (κείμ. 7) αλλά και τη μελέτη άλλων κειμένων (από τη λογοτεχνία, το θέατρο, τον κινηματογράφο, τα μουσεία, το διαδίκτυο κ.λπ.), συλλέξτε λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται στην περιγραφή του σώματος και του προσώπου ενός ανθρώπου (άντρα ή γυναίκας).

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ
το σώμα	ψηλός, κοντός, λεπτός, λεπτοφυής, λεπτοκαμωμένος, αδύνατος, λιγνός, άσαρκος, λιπόσαρκος, ισχνός, ψηλόλιγνος, κοκαλιάρης, κοντόχοντρος, χοντρός, γεμάτος, εύσωμος, παχύς, παχουλός, ντελικάτος
εμφάνιση – ενδυμασία	κομψός, άκομψος, καλοντυμένος, κακοντυμένος, κουρελής, ρακένδυτος, αιθέριος, χαριτωμένος
βάδισμα	κουτσός, περήφανο, σταθερό, ανάλαφρο
πρόσωπο	**πρόσωπο:** στρογγυλό, ωοειδές, μακρύ, τετράγωνο, γελαστό, όμορφο **μάτια:** μεγάλα, μικρά, αμυγδαλωτά, σχιστά, μαύρα, καστανά, γαλάζια, τσακίρικα, γκρίζα, καστανοπράσινα, γαλαζοπράσινα, πράσινα, μουντά, φωτεινά, λαμπερά εξόφθαλμα, γλαρά, βλοσυρά, απλανή, γοητευτικά, εκφραστικά, ανέκφραστα **φρύδια:** τοξοειδή, παχιά, λεπτά **μύτη:** μεγάλη, μικρή, ίσια, στραβή, καμπουρωτή **στόμα:** μεγάλο, μικρό, πλατύ, στενό **χείλη:** σαρκώδη, λεπτά, στενά, παχιά **χαμόγελο:** πλατύ, μεγάλο, όμορφο, γοητευτικό, λαμπερό, σαρκαστικό, ειρωνικό **μαλλιά:** μακριά, κοντά, σγουρά, κατσαρά, ίσια, σπαστά, πυκνά, αραιά, μαύρα, ξανθά, καστανά, κόκκινα

[**Σημ.:** Στην περιγραφή χρησιμοποιούνται επίσης μετοχές παθητικού παρακειμένου, οι οποίες λειτουργούν ως επίθετα, π.χ. *χαρούμενο*, *λυπημένο*, *θλιμμένο* (πρόσωπο, χαμόγελο), *καλοσχηματισμένα* (φρύδια, χείλη), *γραμμένα* (φρύδια, μάτια, χείλη)].

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 121 σχολ. βιβλίου

1. Στο πλαίσιο του μαθήματος των Καλλιτεχνικών, επισκεφτήκατε ηλεκτρονικά ή πραγματικά μια έκθεση ζωγραφικής με έργα Ελλήνων ζωγράφων στην Εθνική Πινακοθήκη. Σας έκαναν εντύπωση οι παρακάτω πίνακες. Σε ένα κείμενο δύο παραγράφων, το οποίο θα στείλετε σε ένα φίλο σας με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (μαζί με τις εικόνες-πίνακες), περιγράψτε το περιεχόμενο των πινάκων, ξεκινώντας από τα γενικότερα χαρακτηριστικά και πηγαίνοντας στα ειδικότερα.

Αλεξάνδρα γεια σου,

Σήμερα το πρωί ψάχνοντας στο διαδίκτυο κάποιες πληροφορίες για το μάθημα των Καλλιτεχνικών, επισκέφτηκα το site της Εθνικής Πινακοθήκης. Εκεί ανακάλυψα μια πολύ ενδιαφέρουσα έκθεση με έργα Ελλήνων ζωγράφων, δύο από τα οποία με εντυπωσίασαν ιδιαίτερα. Αποφάσισα, λοιπόν, να σου στείλω τους πίνακες, για να μου πεις κι εσύ τη γνώμη σου.

Ο πρώτος είναι του ζωγράφου Σπύρου Βασιλείου και ονομάζεται «Ο μικρόκοσμος της οδού Γουέμπστερ». Το μεγαλύτερο μέρος του έργου καταλαμβάνει μια λευκή επιφάνεια, που μπορεί να είναι τοίχος, κολόνα ή πανί, στην οποία είναι κρεμασμένος ένας πίνακας που πλαισιώνεται από μια περίτεχνη σκούρα κορνίζα, η οποία στο επάνω μέρος έχει ανάγλυφες παραστάσεις. Ο κρεμασμένος πίνακας έχει έντονα χρώματα –γαλάζιο, χρυσοκίτρινο και μπεζ– και απεικονίζει μια ξύλινη καρέκλα τοποθετημένη σε μια παραλία. Αριστερά, στο κάτω μέρος του λευκού τοίχου, υπάρχει ένας ακόμη πίνακας στις ίδιες αποχρώσεις, που παριστάνει την άποψη μιας πόλης χτισμένης κάτω από έναν λόφο. Πίσω από το λευκό τοίχο, στα δεξιά, παριστάνεται ο βράχος της Ακρόπολης με τον Παρθενώνα καθώς και τμήμα της πόλης σε προοπτική. Αριστερά του τοίχου διακρίνουμε ένα μικρό τμήμα από το θέατρο του Ηρώδη του Αττικού.

Ο δεύτερος πίνακας έχει τίτλο «Πολεμική σκηνή» και τον φιλοτέχνησε ο ζωγράφος Θεόδωρος Βρυζάκης. Όπως μαρτυρεί ο τίτλος του, απεικονίζει μια σκηνή μάχης, που αναφέρεται στην Επανάσταση του 1821. Στο βάθος του πίνακα διακρίνουμε σκοτεινές φιγούρες ανθρώπων που πολεμούν με όπλα. Μπροστά τους υπάρχουν τρεις άλλοι πολεμιστές. Ο μεσαίος, που είναι η κεντρική μορφή όλου του πίνακα, φοράει κόκκινα ρούχα και φέσι και μοιάζει έτοιμος να τραβήξει το όπλο του από τη θήκη. Αριστερά και δεξιά πλαισιώνεται από δύο άλλους επαναστάτες, που φορούν λευκές φουστανέλες. Αυτός που βρίσκεται στα αριστερά έχει τε-

ντωμένο το δεξί του χέρι και πυροβολεί, ενώ ο άλλος είναι καθιστός δίπλα σε μια σημεία της Επανάστασης και πιθανόν τραυματισμένος.

σελ. 121 σχολ. βιβλίου

2. Διαβάζοντας μια εφημερίδα συναντήσατε το διπλανό σκίτσο. Ποια «συμπεριφορά» αρκετών τηλεοπτικών καναλιών σατιρίζει ο σκιτσογράφος; • Σε ένα κείμενο τριών παραγράφων (300 λέξεις), που θα δημοσιευτεί στην ηλεκτρονική ή έντυπη εφημερίδα του σχολείου σας, προσπαθήστε να εξηγήσετε γιατί ορισμένοι τηλεοπτικοί σταθμοί υπερπροβάλλουν γεγονότα βίας, δυστυχημάτων κ.λπ.

Ένα από τα πιο ενοχλητικά και ανησυχητικά φαινόμενα της εποχής μας είναι η υπερβολική προβολή σκηνών βίας και η εκμετάλλευση του ανθρώπινου πόνου από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα κεντρικά δελτία ειδήσεων των περισσότερων τηλεοπτικών σταθμών είναι γεμάτα με εικόνες που προκαλούν αποστροφή. Δυστυχήματα, πτώματα και σκηνές από κηδείες παρελαύνουν καθημερινά μπροστά στα μάτια του τηλεθεατή. Το αίμα, το έγκλημα και κάθε είδους καταστροφές ζωντανεύουν με κάθε λεπτομέρεια και συχνά επενδύονται με μουσική, κάνοντας τον τηλεθεατή να νιώθει ότι παρακολουθεί σκηνές από αστυνομική ταινία.

Οι τηλεοπτικοί σταθμοί προβάλλουν τα θέματα αυτά, επειδή γνωρίζουν πως καθετί ακραίο ή τρομακτικό τραβάει την προσοχή του θεατή και συνεπώς τους εξασφαλίζει την αύξηση της πολύτιμης τηλεθέασης, η οποία μεταφράζεται σε αύξηση του οικονομικού τους κέρδους. Ο μεγάλος ανταγωνισμός μεταξύ των καναλιών, το κυνήγι της πρωτιάς και του χρήματος από τις διαφημίσεις είναι οι λόγοι για τους οποίους κάθε βράδυ γινόμαστε απαθείς μάρτυρες της φρίκης και της ασχήμιας του κόσμου.

Βέβαια, για την κατάσταση αυτή μεγάλο μερίδιο ευθύνης έχουμε όλοι. Αν παλαιότερα μιλούσαμε για «ανυποψίαστους τηλεθεατές», σήμερα μπορούμε να μιλάμε για «απαθείς τηλεθεατές» που καταναλώνουν μαζί με το βραδινό τους φαγητό ό,τι τους σερβίρει η τηλεόραση. Ο σύγχρονος τηλεθεατής γνωρίζει πλέον καλά τους νόμους της τηλεόρασης και τα οικονομικά συμφέροντα που κρύβονται πίσω από τα κανάλια. Ωστόσο, φαίνεται πως ακόμη αγνοεί τη δική του δύναμη: τη δυνατότητα που του δίνει το τηλεκοντρόλ να αλλάξει κανάλι ή να κλείσει την τηλεόραση, όταν βλέπει εικόνες που προσβάλλουν την αισθητική ή τη νοημοσύνη του.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

❑ Από τα άρθρα

- το **οριστικό άρθρο** (*ο, η, το*) — χρησιμοποιείται:
  α. συγκεκριμένα, π.χ. *ο πατέρας μου*
  β. γενικευτικά, π.χ. *οι νέοι ενδιαφέρονται για την τεχνολογία*
- το **αόριστο άρθρο** — το χρησιμοποιούμε για να αναφερθούμε γενικά και αόριστα σε κάτι π.χ. *ένα παιδί*

❑ Εκτός από ένα χώρο, μπορούμε να περιγράφουμε και **αντικείμενα, πρόσωπα, καταστάσεις** κ.λπ.

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ο κόσμος μέσα από την οθόνη-εικόνα

Κείμενο: *Το παιδί και ο υπολογιστής*

Το ερώτημα για το αν η ύπαρξη υπολογιστή στο σπίτι κάνει καλό ή κακό στην ανατροφή και την πρόοδο των παιδιών βασανίζει πολλούς γονείς σήμερα. Οι νεαροί και οι νεαρές της εποχής μας έρχονται σε επαφή με υπολογιστές όλο και πιο συχνά σε όλο και πιο μικρή ηλικία. Το ότι θα γοητευθούν από τα μαγικά μηχανάκια, τα οποία δείχνουν μαγικές έγχρωμες εικόνες που, σε αντίθεση με την τηλεόραση, μπορούν να υπακούουν σε δικές τους εντολές, και το ότι παίζουν όμορφα παιχνίδια είναι απόλυτα αναμενόμενο. Το ζητούμενο είναι αν η ύπαρξη υπολογιστή στο παιδικό δωμάτιο ή ακόμα και στο γραφείο του σπιτιού, αν υπάρχει, θα έχει θετική ή αρνητική επίδραση πάνω τους.

Ας δούμε λοιπόν μερικά θέματα που άπτονται της χρήσης υπολογιστή στο παιδί από παιδιά (κάθε ηλικίας).

Ο υπολογιστής θα κάνει το παιδί αντικοινωνικό. *Ο υπολογιστής, όπως η τηλεόραση, το διάβασμα και τόσες άλλες ασχολίες, είναι συνήθως μοναχική ασχολία. Ελάχιστοι γονείς ανησυχούν αν το παιδί τους διαβάζει με τις ώρες και όλοι ανησυχούν αν είναι μπροστά στον υπολο-*

γιστή με τις ώρες. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να ανησυχούμε μόνο αν τα παιδιά ασχολούνται με τις ώρες με τον υπολογιστή (όπως και με την τηλεόραση, το διάβασμα κ.λπ.) και παραμελούν άλλες δραστηριότητες εξίσου σημαντικές, όπως να παίζουν με άλλα παιδιά, να τρέξουν (και να χτυπήσουν, γιατί όχι;), να τσακωθούν, να φιλιώσουν, να πάνε βόλτα, κινηματογράφο, να κυνηγήσουν αγόρια ή κορίτσια ανάλογα με την ηλικία. [...]

Ο υπολογιστής θα αποβλακώσει το παιδί. *Ο κίνδυνος υπάρχει, αλλά είναι πολύ μικρότερος από την αποβλάκωση των περισσότερων τηλεοπτικών εκπομπών, περιοδικών και κόμικς, στα οποία οι πιτσιρικάδες έχουν άνετη πρόσβαση. Επιπλέον ο υπολογιστής, με την κατάλληλη γονική καθοδήγηση, μπορεί να αναδειχθεί σε σοβαρό εργαλείο μάθησης, ανάπτυξης πνευματικών δεξιοτήτων και ανακλαστικών.* [...]

Πριν τελειώσω πάντως, θέλω να σας θυμίσω το ρητό των σοφών αρχαίων ημών προγόνων: ΠΑΝ ΜΕΤΡΟΝ ΑΡΙΣΤΟΝ.

Ν. Κοπελιάδης, *Το παιδί και ο υπολογιστής*, περ. RAM

Οριστικό και αόριστο άρθρο
Κλίση των άρθρων

1. «*Ο υπολογιστής θα κάνει το παιδί αντικοινωνικό*»: τι είδους άρθρα συνοδεύουν τα ουσιαστικά; Με ποια σημασία χρησιμοποιούνται;

2. Στην τελευταία παράγραφο του κειμένου αντικαταστήστε τα οριστικά άρθρα με αόριστα (όπου είναι δυνατό).

Παράγωγα επίθετα

1. Βρείτε πέντε παράγωγα επίθετα του κειμένου και καταγράψτε το θέμα και το πρόθημα ή το επίθημα από τα οποία αποτελούνται.

2. Γράψτε επίθετα παράγωγα από τις λέξεις: *καλό, μικρή, όμορφα, παιδί, κινηματογράφος, αγόρια, κορίτσια, ηλικία, μάθησης, προγόνων.*

Περιγραφή

• Περιγράψτε σε μία-δύο παραγράφους ένα αγαπημένο σας αντικείμενο (ένα παιχνίδι, το εξώφυλλο ενός δίσκου, ένα μουσικό όργανο κ.λπ).

ενότητα 8η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα

Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις

❑ **Περίοδος** ονομάζεται ένα τμήμα λόγου που εκτείνεται από τελεία σε τελεία. Η περίοδος μπορεί να αποτελείται από μία ή από περισσότερες προτάσεις,
π.χ. *Το αγώνισμα* **τελέστηκε** *στις 10 Απριλίου.* (η περίοδος αποτελείται από μία πρόταση)
Ο Λούης **ξεκίνησε** *συντηρητικά τον αγώνα,* **άφησε** *τους αντιπάλους του* **να προηγηθούν** *και* **να καταπονηθούν** *και στη συνέχεια, με υπερένταση δυνάμεων,* **πέτυχε** *να τους* **υποσκελίσει** *στο ύψος της Αγίας Παρασκευής, 9 χλμ. πριν από το τέρμα, και* **να τεθεί** *επικεφαλής.* (Η περίοδος αποτελείται από επτά προτάσεις)

❑ **Κύρια** ή **ανεξάρτητη** λέγεται η πρόταση που δεν εξαρτάται από καμία άλλη, μπορεί δηλαδή να σταθεί μόνη της στο λόγο,
π.χ. *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες τελούνται κάθε τέσσερα χρόνια.*

❑ **Δευτερεύουσα** ή **εξαρτημένη** ονομάζεται η πρόταση που συμπληρώνει το νόημα μιας άλλης πρότασης και εξαρτάται από αυτή (βλ. Ενότητα 10, Ι. Θεωρία: *Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, Δευτερεύουσες προτάσεις*, σελ. 335-336),
π.χ. *Μόλις ο αθλητής έκοψε την κορδέλα του τερματισμού, οι θεατές άρχισαν να πανηγυρίζουν.* (Η δευτερεύουσα πρόταση *Μόλις ο αθλητής έκοψε την κορδέλα του τερματισμού* συμπληρώνει το νόημα της κύριας *οι θεατές άρχισαν να πανηγυρίζουν*)

✔ **Σύνδεσμοι** ονομάζονται οι άκλιτες λέξεις που συνδέουν κύριες ή δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους (βλ. Ενότητα 10, Ι. Θεωρία: *Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, Δευτερεύουσες προτάσεις*, σελ. 336)
π.χ. *και, όμως, πως, αφού* κ.λπ.

Παρατακτική σύνδεση προτάσεων-περιόδων

❑ **Παρατακτική σύνδεση** ή **παράταξη** έχουμε όταν δύο ή περισσότερες προτάσεις συνδέονται μεταξύ τους με κάποιον από τους παρατακτικούς συνδέσμους (π.χ. *και*, *λοιπόν*, *δηλαδή*). Οι προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά πρέπει να είναι όμοιες (ισοδύναμες), δηλαδή κύρια με κύρια ή δευτερεύουσα με δευτερεύουσα που ανήκουν και οι δύο στο ίδιο είδος π.χ. χρονική με χρονική (για τα είδη των δευτερευουσών προτάσεων, βλ. Ενότητα 10, Ι. Θεωρία: *Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων, Δευτερεύουσες προτάσεις*, σελ. 335-336).

Παρατακτικοί σύνδεσμοι	
συμπλεκτικοί	*και* (*κι*), *ούτε*, *μήτε*, *ουδέ*, *μηδέ*
αντιθετικοί	*αλλά*, *μα*, *όμως*, *παρά*, *μόνο*, *ωστόσο*, *εντούτοις*, *μάλιστα*, *ενώ*, *μολαταύτα*, *εξάλλου*, *μολονότι*
διαχωριστικοί	*ή*, *είτε*
συμπερασματικοί	*λοιπόν*, *ώστε*, *άρα*, *επομένως*
επεξηγηματικός	*δηλαδή*

Η στίξη στην παρατακτική σύνδεση

- Πριν από τους διαχωριστικούς συνδέσμους *ή*, *είτε* δεν μπαίνει κόμμα.
- Σχεδόν ποτέ δεν μπαίνει κόμμα πριν από το συμπλεκτικό σύνδεσμο *και*.
- Βάζουμε πάντα κόμμα πριν από το *αλλά* *και*.
- Συνήθως με το *ωστόσο* ξεκινά νέα περίοδος, γι' αυτό τις περισσότερες φορές υπάρχει πριν από αυτό τελεία.

Ασύνδετο σχήμα

❑ **Ασύνδετο σχήμα** ονομάζεται η απλή παράθεση στοιχείων (λέξεων, φράσεων, προτάσεων), που βρίσκονται στο λόγο η μία μετά την άλλη χωρίς κάποια συνδετική λέξη μεταξύ τους. Όταν χρησιμοποιούμε το ασύνδετο σχήμα στο γραπτό λόγο, βάζουμε κόμμα ανάμεσα στις λέξεις ή τις φράσεις που παρατίθενται ασύνδετα,
π.χ. *Μας πρόσφεραν φρούτα, γλυκά, παγωτό, καφέ.*
✔ Το ασύνδετο σχήμα χρησιμοποιείται πολύ στον προφορικό λόγο, σε παραμύθια, παροιμίες, έντεχνα πεζογραφήματα και ποιήματα, για να

εκφράσουμε μια σειρά νοημάτων με απλό τρόπο, ζωηρότητα ή γοργό ρυθμό.

Αφήγηση

Σημαντικά στοιχεία της αφήγησης είναι η οπτική γωνία του αφηγητή, η χρονική σειρά των γεγονότων και η γλώσσα της αφήγησης.

Οπτική γωνία της αφήγησης

Η **οπτική γωνία** της αφήγησης, δηλαδή η **θέση** που παίρνει ο αφηγητής απέναντι στα γεγονότα της ιστορίας, επηρεάζει σημαντικά την αφήγηση:
α. όταν παρουσιάζει τα γεγονότα με ουδέτερο τρόπο, έχουμε **αντικειμενική στάση** του αφηγητή
β. όταν στην αφήγηση των γεγονότων συμμετέχει και ο συγγραφέας εκφράζοντας προσωπικά του συναισθήματα, σκέψεις, σχόλια και κρίσεις, έχουμε **υποκειμενική στάση** του αφηγητή.
✔ Στις αφηγήσεις που παρουσιάζουν τα γεγονότα με ουδέτερο τρόπο, τα ρήματα βρίσκονται σε τρίτο ενικό πρόσωπο (τριτοπρόσωπη αφήγηση), ενώ όταν ο συγγραφέας κρατά υποκειμενική στάση κυριαρχεί το πρώτο ενικό πρόσωπο.
✔ Συνήθως η αφήγηση σε πρώτο ενικό πρόσωπο είναι πιο άμεση, ζωντανή και παραστατική.

Χρονολογική σειρά της αφήγησης

Όσον αφορά τη χρονολογική σειρά με την οποία θα εξιστορήσει τα γεγονότα, ο αφηγητής μπορεί να επιλέξει κάποιον από τους παρακάτω τρόπους:
α. να αφηγηθεί τα γεγονότα με τη σειρά που συνέβησαν (ευθύγραμμη χρονολογική παράθεση των γεγονότων)
β. να αρχίσει την αφήγηση από τη μέση της υπόθεσης (σχήμα in medias res) και, ώσπου να τελειώσει την αφήγησή του, να βρει την ευκαιρία να αφηγηθεί και τα αρχικά γεγονότα
γ. μέσα στη βασική ιστορία να ενσωματώσει μία άλλη, δευτερεύουσα ιστορία
δ. να αφηγηθεί παράλληλα την εξέλιξη δύο διαφορετικών ιστοριών.

Γλώσσα της αφήγησης

Στην αφήγηση χρησιμοποιούνται συχνά:

- σύνδεσμοι, παρατακτικοί και υποτακτικοί, για να εκφραστεί η χρονική, η αιτιολογική κ.λπ. σχέση μεταξύ των γεγονότων
- παρελθοντικοί χρόνοι, κυρίως ο αορίστος
- ρήματα με συνοπτικό ποιόν ενέργειας (χωρίς να απουσιάζουν και οι εξακολουθητικοί χρόνοι)
- ρήματα που αποδίδουν τις ενέργειες των ηρώων και δηλώνουν κίνηση (*τρέχω*, *περπατώ*), αίτηση (*ζητώ*), παροχή (*δίνω*) κ.λπ. και ρήματα που αποδίδουν τα σχόλια του αφηγητή και δηλώνουν αντίληψη (*καταλαβαίνω*, *αντιλαμβάνομαι*), κρίση (*νομίζω*, *πιστεύω*, *θεωρώ*), βούληση (*θέλω*, *επιθυμώ*), συναισθήματα (*χαίρομαι*, *λυπάμαι*) κ.λπ.

✔ Πολλές φορές στην αφήγηση παρεμβάλλονται και άλλοι εκφραστικοί τρόποι όπως η περιγραφή, ο διάλογος και ο εσωτερικός μονόλογος.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Ένας υπέροχος μαραθωνοδρόμος*

σελ. 124 σχολ. βιβλίου

1. Σε τι είδους αθλητική εκδήλωση αναφέρεται το κείμενο;

Το κείμενο αναφέρεται σε έναν αγώνα δρόμου αντοχής που γίνεται σε κάποιο μέρος της ελληνικής επαρχίας, ο οποίος παρομοιάζεται με το Μαραθώνιο (*μαραθωνοδρόμος*, «*Έπρεπε να φτάσουν στον Αϊ-Γιώργη, δέκα χιλιόμετρα για να φτάσουν, άλλα τόσα για να γυρίσουν πίσω να τερματίσουν στο μόλο*»).

σελ. 124 σχολ. βιβλίου

2. Πώς νιώθει ο νικητής την ώρα του τερματισμού; • Από ποια σημεία του κειμένου το καταλαβαίνουμε;

Ο Πέτρος, ο νικητής του αγώνα, την ώρα του τερματισμού νιώθει μεγάλη κούραση, βρίσκεται στα όρια της εξάντλησης («*Τα μάτια του ήταν γουρλωμένα αφύσικα, πεταμένα από την υπερπροσπάθεια έξω από τις κόγχες τους, έτρεχε ο ιδρώτας ποτάμι, έμοιαζε έτοιμος να καταρρεύσει, να διαλυθεί, να βγει η ψυχή από το εξοντωμένο σώμα, το ταλαιπωρημένο*»). Ταυτόχρονα όμως, βλέποντας ότι είναι ο νικητής, αισθάνεται μεγάλη χαρά και ενθουσιασμό («*αλλά μια γλυκιά λάμψη, ένα φως γαλάζιο, είχε περιχυθεί στο πρόσωπό του. Το φαρδύ χαμόγελο λαμποκοπούσε πάνω στα δόντια του που φάνταζαν διπλάσια*»), που του δίνουν κουράγιο και δύναμη («*Ο Πέτρος έκοψε θριαμβευτικά την κορδέλα, την τράβηξε μαζί του με το ένα χέρι, την έσυρε πίσω του, χωρίς να ανακόψει καθόλου το ρυθμό του*»).

Κείμενο 2: *Οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αρχαιότητα*

σελ. 125 σχολ. βιβλίου

1. Τι πρόσφεραν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στον πολιτισμό που δημιούργησαν οι Έλληνες; • Με ποια ιδανικά τον εμπλούτισαν;

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες πρόσφεραν σε πολλούς τομείς του ελληνικού

πολιτισμού. Καταρχάς καλλιέργησαν στη συνείδηση των Ελλήνων το ιδανικό της ευγενούς άμιλλας, που αποτέλεσε «*τη βάση της αγωγής των νέων σ' όλες τις ελληνικές πόλεις και το κύριο κίνητρο για την καλλιέργεια και μέγιστη δυνατή ανάπτυξη των σωματικών, ψυχικών και διανοητικών ικανοτήτων του ανθρώπου*». Η επιβράβευση του νικητή των Αγώνων με ένα συμβολικό βραβείο –ένα στεφάνι φτιαγμένο από ελιά–, που θεωρούνταν το ύψιστο αγαθό, και όχι με κάποιο χρηματικό έπαθλο, μαρτυρεί το υψηλό επίπεδο του πολιτισμού. Το ιδανικό αυτό δεν επέδρασε θετικά μόνο στον αθλητισμό, αλλά και σε όλους τους τομείς στους οποίους διακρίθηκαν οι Έλληνες: «*στα γράμματα, τις τέχνες, στην πολιτική και σε κάθε άλλη εκδήλωση της ζωής*».

Παράλληλα, οι Ολυμπιακοί Αγώνες έδειξαν στους Έλληνες την αξία που έχει η ειρήνη για την εξέλιξη του πολιτισμού. Στη διάρκειά τους σταματούσε ο *διαλυτικός ανταγωνισμός και το αλληλοσπάραγμα* και εφαρμοζόταν η ιερή εκεχειρία, που τους έδινε τη δυνατότητα να έρθουν σε επαφή με πολιτιστικά αγαθά, όπως τα έργα των μεγάλων ποιητών: «*Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι είχαν την ευκαιρία να διαβάσουν στην Ολυμπία τα έργα τους και να προτρέψουν τους Έλληνες σε ομόνοια*».

Η σπουδαιότερη, τέλος, προσφορά των Ολυμπιακών Αγώνων στον ελληνικό πολιτισμό ήταν ότι βοήθησαν «*να επιβληθούν και να αποκρυσταλλωθούν τα κοινά χαρακτηριστικά του ελληνικού πνεύματος*», να συνειδητοποιήσουν δηλαδή οι Έλληνες την κοινή ταυτότητα που τους ένωνε, παρά τον κατακερματισμό τους σε πόλεις-κράτη.

σελ. 125 σχολ. βιβλίου

2. Τι ήταν στην Αρχαιότητα η εκεχειρία;

Στην Αρχαιότητα η *εκεχειρία* ήταν η προσωρινή διακοπή των εχθροπραξιών για το διάστημα που διαρκούσαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες. Οι πόλεις-κράτη που βρίσκονταν σε πολεμική διαμάχη έκαναν αμοιβαία συμφωνία –που σφραγιζόταν με όρκους στους θεούς– να τηρήσουν την εκεχειρία.

Κείμενο 3: *Αγώνες φασουλάδας*

σελ. 126 σχολ. βιβλίου

1. Γιατί τα λόγια και οι αντιδράσεις του Καραγκιόζη μάς προκαλούν γέλιο;

Τα λόγια και οι αντιδράσεις του Καραγκιόζη μάς προκαλούν γέλιο,

γιατί αποδίδουν με κωμικό τρόπο και με υπερβολή τα χαρακτηριστικά του ανθρώπινου τύπου που συμβολίζει. Ο Καραγκιόζης αντιπροσωπεύει έναν τύπο λαϊκό, αμόρφωτο, τεμπέλη και πονηρό, μονίμως πεινασμένο, αλλά ταυτόχρονα έξυπνο, καλόκαρδο και καταφερτζή, ο οποίος συμπεριφέρεται με αφέλεια, στην πραγματικότητα όμως εκφράζει μεγάλες αλήθειες της ζωής. Το κωμικό στοιχείο του χαρακτήρα του τονίζεται ακόμη περισσότερο από την εμφάνισή του: είναι κακοφτιαγμένος, καμπούρης, άσχημος και κουρελής.

σελ. 126 σχολ. βιβλίου

2. Ποια από τα ιδανικά των Ολυμπιακών Αγώνων (έτσι όπως τα είδαμε στο κείμ. 2) φαίνεται να αγνοεί και να διακωμωδεί ο Καραγκιόζης; • Γιατί παρ' όλ' αυτά μας είναι συμπαθής;

Ο Καραγκιόζης φαίνεται να αγνοεί το ιδανικό της ευγενούς άμιλλας, που είναι η βάση και η ουσία των Ολυμπιακών Αγώνων, και μοιάζει να μην αντιλαμβάνεται ότι μπορεί κανείς να αγωνίζεται μόνο για τη δόξα. Η συμμετοχή του στους Ολυμπιακούς στηρίζεται στα οφέλη που πιστεύει πως θα έχει αν νικήσει. Ζητάει επίμονα να μάθει πόσες φορές θα τρώει και πόσα χρήματα θα πάρει, ενώ θεωρεί αδιανόητο να λάβει μέρος στους αγώνες χωρίς υλικά ανταλλάγματα («*τότε γιατί δηλαδή ν' αγωνιστώ; Έτσι τζάμπα; Μπα, δε συμφέρει. Φεύγω*»). Επιπλέον, διακωμωδεί τα σύμβολα του ολυμπιακού ιδεώδους, το στεφάνι ελιάς («*Πώς; Τι; Τι είπες, βρε γρουσούζη; Πάτε να με ξαναπαντρέψετε;*») και το κύπελλο («*Τενεκεδένιο για το συσσίτιο;*», «*Δεν το γεμίζετε με φασουλάδα;*»).

Παρά το γεγονός ότι ο Καραγκιόζης κοροϊδεύει τα ιδανικά των Ολυμπιακών Αγώνων, είναι εξαιρετικά συμπαθής, γιατί η ανορθόδοξη συμπεριφορά του χαρακτηρίζεται από αφέλεια, είναι ανατρεπτική και βγάζει έντονο το κωμικό στοιχείο.

Κείμενο 4: *Ο Ολυμπιονίκης*

σελ. 126 σχολ. βιβλίου

1. Στο σκίτσο βλέπουμε έναν ολυμπιονίκη που μόλις του απονεμήθηκε το χρυσό μετάλλιο. Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρουσιάζει αυτός ο ολυμπιονίκης με τους ολυμπιονίκες που έχετε συνηθίσει να βλέπετε στους Αγώνες;

Οι ομοιότητες του ολυμπιονίκη στο σκίτσο με αυτούς που έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε στους Ολυμπιακούς Αγώνες είναι το μετάλλιο που

κρέμεται από το λαιμό του αθλητή και η συγκίνηση που φαίνεται στο πρόσωπο και στα δάκρυά του. Η διαφορά βρίσκεται στο στεφάνι που φορά στο κεφάλι, το οποίο δεν είναι φτιαγμένο από κλαδιά ελιάς, όπως των πραγματικών αθλητών, αλλά από χαρτονομίσματα. Με τον έξυπνο αυτό τρόπο ο σκιτσογράφος σχολιάζει την οικονομική διαπλοκή αθλητών και μεγάλων εταιρειών και την εμπορευματοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων.

σελ. 126 σχολ. βιβλίου

2. Τι είδους συναισθήματα σας προκαλεί το σκίτσο;

Μόλις πρωτοβλέπει κάποιος το σκίτσο του ολυμπιονίκη, νιώθει θετικά συναισθήματα, όπως χαρά και συγκίνηση για το κατόρθωμα του αθλητή να πάρει το χρυσό μετάλλιο. Παρατηρώντας όμως καλύτερα την εικόνα, διαπιστώνουμε ότι στο κεφάλι του ο ολυμπιονίκης δε φοράει τον κότινο αλλά ένα στεφάνι από χαρτονομίσματα. Η διαπίστωση αυτή δημιουργεί δυσάρεστα συναισθήματα: θλίψη και πικρία για τους αθλητές που συμμετέχουν στους Ολυμπιακούς με βασικό κίνητρο τα χρήματα που τους δίνουν οι μεγάλες εταιρείες, αγανάκτηση για την εξαθλίωση και την εμπορευματοποίηση των Αγώνων που παλαιότερα συμβόλιζαν υψηλά ιδανικά.

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα

Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις

σελ. 127 σχολ. βιβλίου

1. • Βρείτε και υπογραμμίστε τα ρήματα σε κάθε απόσπασμα που ακολουθεί.
• Μπορείτε να πείτε σε ποια πρόταση ανήκει το κάθε ρήμα;
• Χωρίστε κάθε απόσπασμα στις προτάσεις που το αποτελούν.

α. «Όσο διαρκούσε η ιερή εκεχειρία, οι Έλληνες παραμέριζαν τις διαμάχες τους και επιδίδονταν σε ειρηνικά έργα» (κειμ. 2)

β. «Στο χώρο της συνειδητοποιούσαν οι Έλληνες την πνευματική τους ενότητα πάνω από τις επιμέρους διαφορές που τους χώριζαν» (κείμ. 2)

γ. «Ο Κηρολίβανος έφυγε σαΐτα πρώτος και χάθηκε στον ορίζοντα» (κείμ. 1)

δ. «Θα τρως, τέλος πάντων, ό,τι θέλεις» (κείμ. 3)

Τα αποσπάσματα χωρίζονται στις εξής προτάσεις:

α. – *Όσο διαρκούσε η ιερή εκεχειρία*
– *οι Έλληνες παραμέριζαν τις διαμάχες τους*
– *επιδίδονταν σε ειρηνικά έργα*

β. – *Στο χώρο της συνειδητοποιούσαν οι Έλληνες την πνευματική τους ενότητα πάνω από τις επιμέρους διαφορές*
– *που τους χώριζαν*

γ. – *Ο Κηρολίβανος έφυγε σαΐτα πρώτος*
– *χάθηκε στον ορίζοντα*

δ. – *Θα τρως, τέλος πάντων*
– *ό,τι θέλεις*

σελ. 127 σχολ. βιβλίου

2. Ποιες από τις προτάσεις που εντοπίσατε στη δραστηριότητα 1 συμπληρώνουν το νόημα άλλων προτάσεων και δεν μπορούν να σταθούν στο λόγο μόνες τους; • Ποιες από τις προτάσεις των ίδιων αποσπασμάτων δεν εξαρτώνται από καμιά άλλη πρόταση;

• **Δευτερεύουσες** (ή **εξαρτημένες** προτάσεις), δηλαδή προτάσεις που συ-

μπληρώνουν το νόημα άλλων προτάσεων και δεν μπορούν να σταθούν μόνες τους στο λόγο, είναι οι παρακάτω:
– *Όσο διαρκούσε η ιερή εκεχειρία*
– *που τους χώριζαν*
– *ό,τι θέλεις*
• **Ανεξάρτητες** (ή **κύριες**) είναι οι εξής προτάσεις:
– *οι Έλληνες παραμέριζαν τις διαμάχες τους*
– *επιδίδονταν σε ειρηνικά έργα*
– *Στο χώρο της συνειδητοποιούσαν οι Έλληνες την πνευματική τους ενότητα πάνω από τις επιμέρους διαφορές*
– *Ο Κηρολίβανος έφυγε σαΐτα πρώτος*
– *χάθηκε στον ορίζοντα*
– *Θα τρως, τέλος πάντων*

σελ. 127 σχολ. βιβλίου

3. Μερικές από τις προτάσεις που βρήκατε στην προηγούμενη δραστηριότητα ξεκινούν με μια λέξη που τις συνδέει με μια άλλη πρόταση. Μπορείτε να βρείτε τις λέξεις αυτές;

Οι λέξεις που συνδέουν τις παραπάνω προτάσεις είναι το αναφορικό επίρρημα *όσο*, η αναφορική αντωνυμία *που*, η αναφορική αντωνυμία *ό,τι* και ο συμπλεκτικός σύνδεσμος *και*.

Παρατακτική σύνδεση προτάσεων-περιόδων

σελ. 128 σχολ. βιβλίου

1. Χωρίστε τις τέσσερις περιόδους που ακολουθούν σε προτάσεις. • Ποιες από τις προτάσεις αυτές είναι κύριες και ποιες δευτερεύουσες;

α. «Επέδειξε ικανότητες δρομέα αντοχής κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας <u>και</u> με προτροπή γνωστών του αποφάσισε να πάρει μέρος στην Ολυμπιάδα των Αθηνών» (κείμ. 5)

β. «Η Ολυμπία δεν οδήγησε βέβαια σε μια πανελλήνια πολιτική ένωση, κατόρθωσε <u>όμως</u> κάτι σπουδαιότερο» (κείμ. 2)

γ. «Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι είχαν την ευκαιρία να διαβάσουν στην Ολυμπία τα έργα τους <u>και</u> να προτρέψουν τους Έλληνες σε ομόνοια» (κείμ. 2)

δ. «Ήταν νερουλάς, μετέφερε <u>δηλαδή</u> με το κάρο του νερό από το Μαρούσι στην Αθήνα» (κείμ. 5)

- **Κύριες προτάσεις:**

α. – *Επέδειξε ικανότητες δρομέα αντοχής κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας*
– *με προτροπή γνωστών του αποφάσισε*

β. – *Η Ολυμπία δεν οδήγησε βέβαια σε μια πανελλήνια πολιτική ένωση*
– *κατόρθωσε όμως κάτι σπουδαιότερο*

γ. – *Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι είχαν την ευκαιρία*

δ. – *Ήταν νερουλάς*
– *μετέφερε δηλαδή με το κάρο του νερό από το Μαρούσι στην Αθήνα*

- **Δευτερεύουσες προτάσεις:**

α. – *να πάρει μέρος στην Ολυμπιάδα των Αθηνών*

γ. – *να διαβάσουν στην Ολυμπία τα έργα τους*
– *να προτρέψουν τους Έλληνες σε ομόνοια*

σελ. 128 σχολ. βιβλίου

2. Τι είδους προτάσεις, κύριες ή δευτερεύουσες, συνδέουν οι υπογραμμισμένοι σύνδεσμοι σε καθεμιά από τις παραπάνω περιόδους λόγου; • Σε ποια περίπτωση έχει χρησιμοποιηθεί κόμμα ανάμεσα στις προτάσεις της κάθε περιόδου;

– «*Επέδειξε ικανότητες… στην Ολυμπιάδα των Αθηνών*»: ο σύνδεσμος *και* συνδέει κύριες προτάσεις
– «*Η Ολυμπία… κάτι σπουδαιότερο*»: ο σύνδεσμος *όμως* συνδέει κύριες προτάσεις
– «*Κατά το διάστημα… σε ομόνοια*»: ο σύνδεσμος *και* συνδέει δευτερεύουσες προτάσεις
– «*Ήταν νερουλάς… στην Αθήνα*»: ο σύνδεσμος *δηλαδή* συνδέει κύριες προτάσεις
• Κόμμα έχει χρησιμοποιηθεί ανάμεσα στις προτάσεις που συνδέονται με τους συνδέσμους *όμως* και *δηλαδή*.

Ασύνδετο σχήμα

σελ. 130 σχολ. βιβλίου

1. Χωρίστε τα παρακάτω αποσπάσματα σε προτάσεις:
α. «Εκείνη τη στιγμή ο γυμναστής πυροβόλησε στον αέρα, ο κόσμος αλάλαξε, οι αθλητές ξεχύθηκαν μπροστά» (κείμ. 1)
β. «Ο Πέτρος έκοψε θριαμβευτικά την κορδέλα, την τράβηξε μαζί του με το ένα χέρι, την έσυρε πίσω του» (κείμ. 1)

γ. «Οι αθλητές δεν πληρώνονται, αγωνίζονται για το στεφάνι» (κείμ. 3)
Τι είδους είναι οι προτάσεις αυτές, κύριες ή δευτερεύουσες; • Χρησιμοποιείται κάποιος σύνδεσμος για να συνδέσει τις προτάσεις κάθε περιόδου; • Ποιο σημείο στίξης παρεμβάλλεται και χωρίζει τις προτάσεις σε καθεμιά από τις παραπάνω περιόδους;

• **Προτάσεις**
α. – *Εκείνη τη στιγμή ο γυμναστής πυροβόλησε στον αέρα*
– *ο κόσμος αλάλαζε*
– *οι αθλητές ξεχύθηκαν μπροστά*
β. – *Ο Πέτρος έκοψε θριαμβευτικά την κορδέλα*
– *την τράβηξε μαζί του με το ένα χέρι*
– *την έσυρε πίσω του*
γ. – *Οι αθλητές δεν πληρώνονται*
– *αγωνίζονται για το στεφάνι*
• Όλες οι παραπάνω προτάσεις είναι **κύριες** και βρίσκονται στο λόγο η μία μετά την άλλη χωρίς κάποιο σύνδεσμο ανάμεσά τους (**ασύνδετο σχήμα**), αλλά χωρίζονται με **κόμμα**.

σελ. 130 σχολ. βιβλίου

2. «Εκεί μπροστά, στην εξέδρα… του χορού τους» (κείμ. 1): Πόσες προτάσεις υπάρχουν στο απόσπασμα; • Τι είδους είναι, κύριες ή δευτερεύουσες; • Συνδέονται οι προτάσεις αυτές μεταξύ τους; • Ποιο σημείο στίξης παρεμβάλλεται και χωρίζει τις προτάσεις στο απόσπασμα;

• **Προτάσεις**
– *Εκεί μπροστά, στην εξέδρα των επισήμων, ήταν δεμένη η κορδέλα του τερματισμού.*
– *Οι μαθητές ανέμισαν τα γαλάζια σημαιάκια.*
– *Οι μαθήτριες τα λευκά μαντίλια του χορού τους* (εννοείται το ρ. *ανέμισαν*).
• Όλες οι παραπάνω προτάσεις είναι **κύριες** και δε συνδέονται μεταξύ τους. Το σημείο στίξης που τις χωρίζει στο απόσπασμα είναι η **τελεία**.

Α φ ή γ η σ η

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

1. Ποιος είναι ο τόπος και ο χρόνος της ιστορίας (κείμ. 7);

Το κείμενο 7 περιγράφει το Μαραθώνιο στους πρώτους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες. **Τόπος** της ιστορίας είναι η Αττική (ξεκινά από το Μαραθώνα, ακολουθεί τη διαδρομή των αθλητών αναφέροντας τα χωριά Πικέρμι και Χαρβάτι και καταλήγει μέσα στην Αθήνα, στο Καλλιμάρμαρο στάδιο). **Χρόνος** της ιστορίας: Παρασκευή 29 Μαρτίου 1894.

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

2. Ποια πρόσωπα παίρνουν μέρος;

Στην αφήγηση παίρνουν μέρος τα παρακάτω πρόσωπα:
– οι δεκαεφτά αθλητές του Μαραθώνιου, από τους οποίους κατονομάζεται ο Σπύρος Λούης, ο Γάλλος Λερμιζιό, ο Αυστραλός Έντουιν Φλακ, ο Ούγγρος Κέλνερ και ο Βασιλάκος
– οι κάτοικοι του Μαραθώνα
– οι θεατές που παρακολουθούν τον αγώνα σε διάφορα σημεία
– ο άντρας με το μουστάκι, που δίνει το σήμα εκκίνησης
– οι γιατροί και οι νοσοκόμοι
– δύο έφιπποι αξιωματικοί που ήταν υπεύθυνοι για τη σωστή διεξαγωγή του αγώνα.

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

3. Ποια γεγονότα έγιναν την ημέρα του Μαραθώνιου; • Σε ποιο χρόνο κυρίως εξιστορούνται;

• Τα γεγονότα που συνέβησαν την ημέρα του Μαραθώνιου είναι τα εξής:
– το πρωί συγκεντρώθηκαν όλοι οι αθλητές στην πλατεία του χωριού
– το μεσημέρι παρατάχθηκαν οι αθλητές στο σημείο εκκίνησης και ο άντρας με το μουστάκι έδωσε το σύνθημα εκκίνησης
– η διαδρομή των αθλητών
– η στάση του Λούη στο πανδοχείο
– η εγκατάλειψη του αγώνα από τον Μπλέικ και η λιποθυμία του Φλακ
– ο τερματισμός και η νίκη του Σπύρου Λούη
– οι πανηγυρισμοί των Ελλήνων θεατών.
• Ο κύριος χρόνος της αφήγησης είναι ο **αόριστος** (π.χ. *συγκεντρώθηκαν*, *σημάδεψε*, *ξεχύθηκε*, *σταμάτησε*), χρησιμοποιούνται όμως και οι άλλοι παρελθοντικοί χρόνοι: ο παρατατικός (π.χ. *περίμεναν*, *παρατηρούσε*) και ο υπερσυντέλικος (π.χ. *είχαν συγκεντρωθεί*).

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

4. Ποια γεγονότα έγιναν πριν από το Μαραθώνιο; • Σε ποιο χρόνο κυρίως εξιστορούνται;

• Πριν από το Μαραθώνιο συνέβησαν τα εξής γεγονότα:
– η άφιξη των αθλητών στο Μαραθώνα
– η διαμονή τους σε σπίτια του χωριού
– η βροχή που είχε γεμίσει τους χωματόδρομους με λάσπη.
• Ο κύριος χρόνος της αφήγησης είναι ο **αόριστος** (π.χ. *φιλοξενήθηκαν*), χρησιμοποιούνται όμως και οι άλλοι παρελθοντικοί χρόνοι: ο παρατατικός (π.χ. *συζητούσαν*) και ο υπερσυντέλικος (π.χ. *είχε γεμίσει*).

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

5. Ποιος αφηγείται την ιστορία; • Συμμετείχε ο ίδιος στα γεγονότα που εξιστορεί; • Σε ποιο πρόσωπο αφηγείται την ιστορία;

Αφηγητής της ιστορίας είναι ο συγγραφέας του κειμένου. Ο ίδιος δε συμμετείχε στα γεγονότα, αφού όλη η αφήγηση γίνεται σε τρίτο πρόσωπο (**τριτοπρόσωπη αφήγηση**), χωρίς να εκφράζονται σκέψεις και συναισθήματα του αφηγητή (**αντικειμενική στάση**).

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

6. Εκτός από την αφήγηση, ποιος άλλος εκφραστικός τρόπος χρησιμοποιείται; • Τι προσθέτει στην αφήγηση;

Εκτός από την αφήγηση, χρησιμοποιείται ο **διάλογος** («*Τρέξε, Σπύρο! Μην κάθεσαι! – Μη νοιάζεστε και θα τους φτάσω*»), που προσθέτει ζωντάνια στην αφήγηση. Ακόμη χρησιμοποιείται η **περιγραφή** («*Από το πρωί… κάτω από τον ουρανό*», για να κατανοήσει ο αναγνώστης τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι αθλητές εξαιτίας των καιρικών συνθηκών.

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

7. Πώς φαντάζεστε τον καιρό την ημέρα που έγινε ο Μαραθώνιος το 1896; • Από ποια στοιχεία του κειμένου 7 το συμπεραίνετε; • Τα στοιχεία αυτά προωθούν την αφήγηση; • Γιατί δίνονται από το συγγραφέα;

• Την ημέρα διεξαγωγής του Μαραθώνιου ο καιρός ήταν βροχερός: «*Από το πρωί η μέρα ήταν η μουντή, συννεφιασμένη. Το προηγούμενο βράδυ η βροχή είχε γεμίσει τους χωματόδρομους με λάσπες και το μεσημεράκι άρχισαν πάλι να πέφτουν ψιλές σταγόνες από τον ουρανό*».
• Οι παραπάνω πληροφορίες δεν προωθούν την αφήγηση, ωστόσο ο

συγγραφέας τις παραθέτει για να δημιουργήσει ο αναγνώστης μια ολοκληρωμένη εικόνα των συνθηκών που επικρατούσαν στο Μαραθώνιο, και παράλληλα να κατανοήσει τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι αθλητές.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 133 σχολ. βιβλίου

1. Το κείμενο 6 αναφέρεται σε ένα ομαδικό άθλημα, το ποδόσφαιρο, ενώ το κείμενο 7 σε ένα ατομικό, τους αγώνες δρόμου. Εσείς προτιμάτε τα ομαδικά ή τα ατομικά αθλήματα; • Για ποιους λόγους;

• **Επιχειρήματα υπέρ των ομαδικών αθλημάτων**
– Έχουν περισσότερη δράση και συνεπώς μεγάλο ενδιαφέρον, και είναι πολύ θεαματικά.
– Προάγουν την κοινωνικότητα των συμμετεχόντων.
– Καλλιεργούν το ομαδικό πνεύμα, τη συνεργασία και την ευγενή άμιλλα.

• **Επιχειρήματα υπέρ των ατομικών αθλημάτων**
– Είναι πιο εύκολο να τα εξασκήσει κανείς οποιαδήποτε στιγμή, γιατί δεν απαιτούν τη συμμετοχή άλλων.
– Οι επιδόσεις στα ατομικά αθλήματα εξαρτώνται αποκλειστικά από τις ικανότητες του αθλητή.
– Ενισχύεται η πρωτοβουλία και η αυτοπεποίθηση του ατόμου.

σελ. 133 σχολ. βιβλίου

2. Δείτε τις παρακάτω φωτογραφίες και διαβάστε τα κειμενάκια που τις συνοδεύουν. • Ποιες σκέψεις σάς γεννούν για τις προσπάθειες που χρειάζεται να καταβάλουν οι αθλητές; • Τι νομίζετε ότι είναι αυτό που τους κάνει να προσπαθούν τόσο σκληρά; • Εσείς θα αποφασίζατε να ασχοληθείτε σοβαρά με κάποιο άθλημα; • Γιατί ναι; • Γιατί όχι;

• Η πρώτη φωτογραφία είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακή. Απεικονίζονται δύο αθλήτριες της συγχρονισμένης κατάδυσης, οι οποίες έχουν εκτιναχθεί από το βατήρα και βρίσκονται στον αέρα, εκτελώντας μια δύσκολη άσκηση που απαιτεί απόλυτο συγχρονισμό και αυτοσυγκέντρωση. Στη δεύτερη φωτογραφία, που είναι τραβηγμένη μέσα στο νερό, βλέπουμε μία καταδύτρια σε κατακόρυφη στάση, με το κεφάλι προς τα κάτω. Το σώμα της είναι τέλεια ευθυγραμμισμένο και όλοι οι μύες της τεντωμέ-

νοι. Στην τελευταία φωτογραφία φαίνεται το κάτω μέρος των ποδιών μιας κολυμβήτριας που ετοιμάζεται να βουτήξει στο νερό. Ακουμπά στο βατήρα μόνο με τις άκρες των δαχτύλων, που μοιάζουν να σηκώνουν το βάρος ολόκληρου του σώματός της, σαν να έχουν υπερφυσική δύναμη.

• Παρατηρώντας τις φωτογραφίες αυτές, διαπιστώνουμε ότι ο πρωταθλητισμός απαιτεί εξαιρετικές φυσικές ικανότητες, συνεχή σωματική εξάσκηση και μεγάλο αυτοέλεγχο. Οι πρωταθλητές αφιερώνουν πολλά χρόνια από τη ζωή τους στο άθλημα που εξασκούν, ακολουθώντας σκληρό πρόγραμμα προπονήσεων, ενώ περιορίζουν στο ελάχιστο ή στερούνται εντελώς απολαύσεις όπως η διασκέδαση. Ο τρόπος ζωής τους καθορίζεται από το στόχο τον οποίο έχουν θέσει (συμμετοχή και διάκριση σε ευρωπαϊκά ή παγκόσμια πρωταθλήματα, σε Ολυμπιακούς Αγώνες κ.λπ.), ο οποίος εξαρτάται από τη φυσική τους κατάσταση, το ταλέντο, την ψυχική τους δύναμη αλλά και από τις ατυχίες ή τις αποτυχίες τους. Ένας σοβαρός τραυματισμός ή μια ασθένεια που θα τους κρατήσει μακριά από τις προπονήσεις μπορεί να τους κοστίσει ακόμη και τη συμμετοχή τους σε κάποια σημαντική διοργάνωση ή να σημάνει το τέλος της σταδιοδρομίας τους.

• Κάθε αθλητής που ασχολείται με τον πρωταθλητισμό και θέτει υψηλούς στόχους έχει κάποια κίνητρα. Καταρχάς είναι η αγάπη στο συγκεκριμένο άθλημα και η αξιοποίηση του ταλέντου που διαθέτει ο αθλητής, καθώς οι πρωταθλητές ξεκινούν την προσπάθεια συνήθως από πολύ μικρή ηλικία. Σημαντικά κίνητρα είναι η αναγνώριση και η δόξα που έχουν, καθώς και οι οικονομικές απολαβές, οι οποίες σε κάποιες περιπτώσεις είναι τεράστιες.

σελ. 134 σχολ. βιβλίου

3. Εξηγήστε και συζητήστε στην τάξη τις απαραίτητες προϋποθέσεις για Ολυμπιακούς Αγώνες, που να ανταποκρίνονται στην ιδέα που τους γέννησε (δεξιά στήλη) και τους κινδύνους / απειλές που διατρέχουν σήμερα οι αγώνες (αριστερή στήλη).

Ολυμπιακοί Αγώνες

• **Απαραίτητες προϋποθέσεις:**

– Οι επιδόσεις των αθλητών πρέπει να αποτέλεσμα της εξάσκησης των φυσικών ικανοτήτων τους και όχι της χρήσης αναβολικών ουσιών ή ντόπινγκ.
– Από την Αρχαιότητα οι Ολυμπιακοί Αγώνες ήταν σύμβολο ειρήνης και φιλίας· κατά τη διάρκειά τους μάλιστα εφαρμοζόταν η ιερή εκεχειρία, η παύση των εχθροπραξιών μεταξύ των κρατών που συμμετείχαν στους Αγώνες.

– Οι Ολυμπιακοί Αγώνες γεννήθηκαν σε έναν πολιτισμό που δίδαξε το μέτρο σε κάθε εκδήλωση της ανθρώπινης δραστηριότητας. Πρέπει λοιπόν και σήμερα να διεξάγονται με βάση το μέτρο και τον άνθρωπο, χωρίς υπερβολές, που οδηγούν σε φαινόμενα γιγαντισμού και εμπορευματοποίησης της Ολυμπιακής Ιδέας.
– Με τους Ολυμπιακούς Αγώνες θεμελιώθηκε το ιδανικό της ευγενούς άμιλλας που συνοψίζεται στη φράση *ευ αγωνίζεσθαι*. Ο σκληρός, χωρίς όρια ανταγωνισμός δεν πρέπει να έχει θέση στους Αγώνες.
– Στους Ολυμπιακούς Αγώνες πρέπει να έχουν δικαίωμα ισότιμης συμμετοχής όλοι οι αθλητές, σε όποιο φύλο ή φυλή κι αν ανήκουν. Ο αλληλοσεβασμός και η κατανόηση της διαφορετικότητας των συμμετεχόντων είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για Ολυμπιακούς Αγώνες χωρίς προκαταλήψεις και ρατσισμό, που είναι έννοιες αντίθετες με το πνεύμα τους.
– Η προσφορά εθελοντικής εργασίας μπορεί να αντικαταστήσει ένα μέρος των κονδυλίων που δαπανώνται για τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων.
– Οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις πρέπει να κατασκευάζονται σε κατάλληλες τοποθεσίες και να σχεδιάζονται έτσι, ώστε να μην απειλείται με καταστροφή το οικοσύστημα της περιοχής.

- **Κίνδυνοι / απειλές:**

– Η χρήση αναβολικών και το ντόπινγκ προκαλούν σοβαρότατα προβλήματα υγείας στους αθλητές και οδηγούν σε πλασματικές επιδόσεις.
– Η εκμετάλλευση των Ολυμπιακών Αγώνων για πολιτικές σκοπιμότητες είναι ενάντια στο ολυμπιακό ιδεώδες και στο πνεύμα του αθλητισμού γενικότερα.
– Η ένταξη μεγάλου αριθμού αθλημάτων στους Ολυμπιακούς έχει κάνει το κόστος τους τεράστιο.
– Η βία, συχνό φαινόμενο τα τελευταία χρόνια στον αθλητισμό, έχει παρεισφρήσει και στους Ολυμπιακούς στη χειρότερή της μάλιστα μορφή, την τρομοκρατία.
– Ο ρατσισμός και οι διακρίσεις σε οποιαδήποτε μορφή είναι απαράδεκτες, γιατί χωρίζουν τους ανθρώπους και γεννούν πάθη, μίσος και βία.
– Η εμπορευματοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων με τις πολυεθνικές εταιρείες-χορηγούς και την οικονομική διαπλοκή των αθλητών είναι ένα θλιβερό φαινόμενο που απαξιώνει την Ολυμπιακή Ιδέα και απομακρύνει τους φιλάθλους από τον αθλητισμό.
– Συχνά οι ολυμπιακές εγκαταστάσεις ανεγείρονται σε περιοχές μεγάλης οικολογικής σημασίας, διαταράσσοντας το οικοσύστημα και προξενώντας καταστροφή του φυσικού περιβάλλοντος.

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα

Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις

σελ. 127 σχολ. βιβλίου

1. «Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι… ελληνικές πόλεις» (κείμ. 2): Χωρίστε το απόσπασμα σε περιόδους λόγου. • Στη συνέχεια προσπαθήστε να χωρίσετε τις περιόδους σε προτάσεις. • Τέλος εντοπίστε και καταγράψτε τους συνδέσμους που υπάρχουν στο απόσπασμα και συνδέουν τις προτάσεις.

• **Περίοδοι λόγου:**
– 1η περίοδος: *Κατά το διάστημα αυτό... σε ομόνοια*
– 2η περίοδος: *Και εδώ βρίσκεται… του Ιερού της Ολυμπίας.*
– 3η περίοδος: *Στο χώρο της συνειδητοποίησαν… που τους χώριζαν.*
– 4η περίοδος: *Η Ολυμπία δεν οδήγησε… ελληνικές πόλεις.*

• **Προτάσεις:**
1η περίοδος
– *Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι είχαν την ευκαιρία*
– *να διαβάσουν στην Ολυμπία τα έργα τους*
– *να προτρέψουν τους Έλληνες σε ομόνοια*
2η περίοδος
– *Και εδώ βρίσκεται η μεγάλη προσφορά του Ιερού της Ολυμπίας*
3η περίοδος
– *Στο χώρο της συνειδητοποιούσαν οι Έλληνες την πνευματική τους ενότητα πάνω από τις επιμέρους διαφορές*
– *που τους χώριζαν*
4η περίοδος
– *Η Ολυμπία δεν οδήγησε βέβαια σε μια πανελλήνια πολιτική ένωση*
– *κατόρθωσε όμως κάτι σπουδαιότερο*
– *να επιβληθούν*
– *να αποκρυσταλλωθούν τα κοινά χαρακτηριστικά του ελληνικού πνεύματος, παρά τις αντιδικίες, τους ανταγωνισμούς και τον κατακερματισμό των Ελλήνων στις εχθρικές και απομονωμένες μεταξύ τους ελληνικές πόλεις*

• **Σύνδεσμοι:** *και, που, όμως, να (βουλητικό μόριο)*

σελ. 127 σχολ. βιβλίου

2. • Χωρίστε τις τρεις περιόδους λόγου που ακολουθούν σε προτάσεις:

α. «Το κύπελλο, που θα δώσουμε σε σένα, θα το γεμίσουμε με φασουλάδα» (κείμ. 3)

β. «Πολλοί έδειχναν να δυσφορούν με το θέαμα» (κείμ. 1)

γ. «Ξεφυσούσαν και χειρονομούσαν» (κείμ. 1)

• Ποιες από τις προτάσεις αυτές είναι κύριες και ποιες δευτερεύουσες;

• Καταγράψτε τους συνδέσμους των τριών αυτών περιόδων.

• **Κύριες προτάσεις:**
– *Το κύπελλο θα το γεμίσουμε με φασουλάδα*
– *Πολλοί έδειχναν*
– *Ξεφυσούσαν*
– *χειρονομούσαν*
• **Δευτερεύουσες προτάσεις:**
– *που θα δώσουμε σε σένα*
– *να δυσφορούν με το θέαμα*
• **Σύνδεσμοι:** *που, να, και*

Παρατακτική σύνδεση προτάσεων-περιόδων

σελ. 129 σχολ. βιβλίου

1. Καταγράψτε και μελετήστε τους υπογραμμισμένους συνδέσμους που χρησιμοποιούνται στα αποσπάσματα της δραστηριότητας 1 (*Ακούω και μιλώ*). • Γράψτε ποια σημασία έχει ο καθένας από αυτούς. • Πώς συνδέει την πρόταση που εισάγει με την προηγούμενη;

α. Ο **συμπλεκτικός** σύνδεσμος *και* συνδέει **παρατακτικά** τις προτάσεις «*Επέδειξε ικανότητες δρομέα αντοχής κατά τη διάρκεια της στρατιωτικής του θητείας*» και «*με προτροπή γνωστών του αποφάσισε να πάρει μέρος στην Ολυμπιάδα των Αθηνών*». Έχει τη σημασία τού <u>*και γι' αυτό*</u> (ή <u>*και επομένως*</u>): υπάρχει σχέση αιτίας και αποτελέσματος ανάμεσα στις προτάσεις.

β. Ο **αντιθετικός** σύνδεσμος *όμως* συνδέει **παρατακτικά** τις προτάσεις «*Η Ολυμπία δεν οδήγησε βέβαια σε μια πανελλήνια πολιτική ένωση*» και «*κατόρθωσε όμως κάτι σπουδαιότερο*». Δηλώνει αντίθεση.

γ. Ο **συμπλεκτικός** σύνδεσμος *και* συνδέει **παρατακτικά** τις προτάσεις «*Κατά το διάστημα αυτό σοφοί και λόγιοι είχαν την ευκαιρία να διαβάσουν στην Ολυμπία τα έργα τους*» και «*να προτρέψουν τους Έλληνες σε ομόνοια*». Έχει τη σημασία τού <u>*και έτσι*</u> (ή <u>*και μ' αυτόν τον όρο*</u>): υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στις προτάσεις.
δ. Ο **επεξηγηματικός** σύνδεσμος *δηλαδή* συνδέει **παρατακτικά** τις προτάσεις «*Ήταν νερουλάς*» και «*μετέφερε δηλαδή με το κάρο του νερό από το Μαρούσι στην Αθήνα*». Έχει επεξηγηματική σημασία.

σελ. 129 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε στη σχολική γραμματική όλους τους συνδέσμους που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην παρατακτική σύνδεση προτάσεων και καταγράψτε τους στο τετράδιό σας. • Στη συνέχεια φτιάξτε δικές σας περιόδους λόγου χρησιμοποιώντας μερικούς από τους συνδέσμους αυτούς.

• **Παρατακτικοί σύνδεσμοι**
– Συμπλεκτικοί: *και* (*κι*), *ούτε*, *μήτε*, *ουδέ*, *μηδέ*
– Αντιθετικοί: *αλλά*, *μα*, *όμως*, *παρά*, *μόνο*, *ωστόσο*, *εντούτοις*, *μάλιστα*, *ενώ*, *μολαταύτα*, *εξάλλου*, *μολονότι*
– Διαχωριστικοί: *ή*, *είτε*
– Συμπερασματικοί: *λοιπόν*, *ώστε*, *άρα*, *επομένως*
– Επεξηγηματικός: *δηλαδή*

• **Περίοδοι λόγου**
– Η Μαρία τραγουδούσε <u>και</u> ο Γιάννης έπαιζε μουσική.
– Δεν επιτρέπεται <u>ούτε</u> να μιλάτε <u>ούτε</u> να σηκώνεστε από τις θέσεις σας.
– Το σπίτι είναι μικρό, <u>αλλά</u> έχει μεγάλο κήπο.
– Θα μείνεις <u>ή</u> θα φύγεις;
– Είναι όλοι μαζεμένοι και σε περιμένουν. <u>Επομένως</u>, πρέπει να έρθεις.
– Ο παππούς μου ήταν αρχαιοδίφης, <u>δηλαδή</u> μελετούσε συστηματικά την ελληνική αρχαιότητα μέσα από τα αρχαία κείμενα.

σελ. 129 σχολ. βιβλίου

1. «Χάσαμε με 2-1 από τη Ρωσία, αλλά η πρόκριση ήταν δικιά μας»: Χωρίστε την περίοδο σε προτάσεις. • Τι είδους πρόταση είναι η καθεμιά, κύρια ή δευτερεύουσα; • Με ποιο σύνδεσμο συνδέονται οι δύο προτάσεις; • Ποια σημασία έχει αυτός ο σύνδεσμος;

• Η περίοδος αυτή χωρίζεται σε δύο προτάσεις:
– *Χάσαμε με 2-1 από τη Ρωσία* (κύρια πρόταση)

– *η πρόκριση ήταν δικιά μας* (κύρια πρόταση)

• Οι δύο προτάσεις συνδέονται με το σύνδεσμο *και*, ο οποίος είναι συμπλεκτικός.

σελ. 129 σχολ. βιβλίου

2. Στα παρακάτω αποσπάσματα βρείτε και υπογραμμίστε τους συνδέσμους που συνδέουν παρατακτικά τις περιόδους κάθε αποσπάσματος. • Ποια σημασία έχει ο καθένας από τους συνδέσμους αυτούς; • Τι προσθέτει καθένας τους στο νόημα των αποσπασμάτων αυτών; • Ποιο σημείο στίξης υπάρχει ανάμεσα στις δύο περιόδους που συνδέονται παρατακτικά;

α. «Κάποιοι με περνούσαν για τρελό. Το πίστευα όμως ότι θα περάσουμε» (κείμ. 6)

β. «Αυτό ήταν και το δυσκολότερο παιχνίδι. Ωστόσο αντέξαμε στην πίεση των Τσέχων» (κείμ. 6)

γ. «"Δε σταματώ να τραγουδώ ποτέ… " Και δε θα σταματήσουμε ποτέ να τραγουδάμε γι' αυτή την ομάδα» (κείμ. 6)

δ. «Ας αφήσουμε τώρα τα αστεία και να κοιτάξουμε τη δουλειά μας. Λοιπόν, Καραγκιόζη, από αύριο αρχίζει η συστηματική προπόνηση» (κείμ. 3)

• **α.** Οι δύο περίοδοι συνδέονται με τον παρατακτικό σύνδεσμο *όμως* που δηλώνει **αντίθεση**.

β. Οι δύο περίοδοι συνδέονται με τον παρατακτικό σύνδεσμο *ωστόσο* που δηλώνει **αντίθεση**.

γ. Οι δύο περίοδοι συνδέονται με τον παρατακτικό σύνδεσμο *και* που έχει **επιδοτική λειτουργία**, δηλαδή δίνει έμφαση σε αυτό που ακολουθεί («*δε θα σταματήσουμε ποτέ να τραγουδάμε γι' αυτή την ομάδα*») ή χρησιμοποιείται στην αρχή της περιόδου **μεταβατικά**, για να περάσει ο λόγος στα επόμενα.

δ. Οι δύο περίοδοι συνδέονται με τον παρατακτικό σύνδεσμο *λοιπόν* που δηλώνει **συμπέρασμα**.

• Στα παραπάνω αποσπάσματα, ανάμεσα στις δύο περιόδους που συνδέονται παρατακτικά, υπάρχει **τελεία**.

σελ. 130 σχολ. βιβλίου

3. Περιγράψτε και σχολιάστε σε μία παράγραφο το σκίτσο-κείμενο 4 χρησιμοποιώντας κυρίως παρατακτικό λόγο. • Προσέξτε τους συνδέσμους που θα χρησιμοποιήσετε, όπως και τα σημεία στίξης.

Στο σκίτσο βλέπουμε έναν ολυμπιονίκη ο οποίος μόλις έχει κατακτήσει το χρυσό μετάλλιο. Ο αθλητής κοιτάζει προς τα πάνω και φαίνεται συγκινημένος, ενώ κυλούν δάκρυα στα μάγουλά του. Επομένως, πρέπει να απεικονίζεται η στιγμή της απονομής, την ώρα που ακούγεται ο εθνικός ύμνος της πατρίδας του. Ωστόσο, ο αθλητής δε φέρει στο κεφάλι του κότινο φτιαγμένο από κλαδί ελιάς, αλλά φοράει ένα στεφάνι φτιαγμένο από χαρτονομίσματα. Αυτή, λοιπόν, η λεπτομέρεια μας οδηγεί στη σκέψη ότι ο αθλητής δεν αγωνίζεται μόνο για τη δόξα ούτε συμμετέχει στους Ολυμπιακούς Αγώνες επειδή πιστεύει στο ολυμπιακό ιδεώδες, αλλά αντίθετα τα κίνητρά του είναι οικονομικά. Συνεπώς, καταλαβαίνουμε πως σκοπός του σκίτσου είναι να σχολιάσει ένα από τα πιο δυσάρεστα σύγχρονα φαινόμενα, την εμπορευματοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ασύνδετο σχήμα

σελ. 130 σχολ. βιβλίου

1. «Μας απογείωσαν, μας τρέλαναν. Τους ευχαριστούμε» (κείμ. 6): Το απόσπασμα αυτό περιλαμβάνει τρεις προτάσεις, τη μία μετά την άλλη. Έχουμε παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα στο απόσπασμα αυτό; • Γιατί; • Ποια σημεία στίξης χρησιμοποιούνται; • Για ποιους λόγους;

• Στο απόσπασμα αυτό του κειμένου 6 έχουμε ασύνδετο σχήμα, καθώς στην πρώτη περίοδο οι δύο προτάσεις «*Μας απογείωσαν*» και «*μας τρέλαναν*» παρατίθενται ασύνδετα και χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα. Η δεύτερη περίοδος «*Τους ευχαριστούμε*» αποτελείται από μία πρόταση και χωρίζεται από την προηγούμενη περίοδο με τελεία.

• Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί το ασύνδετο σχήμα, γιατί θέλει να εκφράσει τα συναισθήματά του με τρόπο σαφή και ξεκάθαρο, δίνοντας παράλληλα στην αφήγησή του γοργό ρυθμό και ζωηρότητα (γι' αυτό χρησιμοποιεί μικρές κύριες προτάσεις).

σελ. 130 σχολ. βιβλίου

2. Προσέξτε τα αποσπάσματα που ακολουθούν από το κείμενο 1:

α. «Τα μάτια ήταν γουρλωμένα αφύσικα, πεταμένα από την υπερπροσπάθεια έξω από τις κόγχες τους».

β. «… να βγει η ψυχή από το εξοντωμένο σώμα, το ταλαιπωρημένο».

γ. «… μια γλυκιά λάμψη, ένα φως γαλάζιο, είχε περιχυθεί στο πρόσωπό του».

Υπογραμμίστε τα κατηγορούμενα της λέξης «μάτια» στο απόσπασμα α και τους επιθετικούς προσδιορισμούς της λέξης «σώμα» στο απόσπασμα β. Οι επιθετικοί αυτοί προσδιορισμοί και τα κατηγορούμενα βλέπουμε ότι μπαίνουν στο λόγο το ένα μετά το άλλο ασύνδετα. Ποιο σημείο στίξης χρησιμοποιείται για να τους χωρίσει; • Ποιο είναι το υποκείμενο του ρήματος στο απόσπασμα γ; • Τι είχε περιχυθεί στο πρόσωπο του νικητή; • Υπογραμμίστε τις δύο φράσεις που δίνουν την απάντηση. • Ποιο σημείο στίξης χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να χωρίσει τις δύο αυτές φράσεις;

• Κατηγορούμενα της λέξης *μάτια* είναι οι λέξεις (μετοχές) *γουρλωμένα* και *πεταμένα.*

Επιθετικοί προσδιορισμοί της λέξης *σώμα* είναι οι λέξεις (μετοχές) *εξοντωμένο* και *ταλαιπωρημένο.*

Το σημείο στίξης που χωρίζει τους παραπάνω επιθετικούς προσδιορισμούς και κατηγορούμενα είναι το **κόμμα**.

• Το υποκείμενο του ρήματος *είχε περιχυθεί* είναι η ΟΦ *μια γλυκιά λάμψη.* Η ΟΦ *ένα φως γαλάζιο* είναι επεξήγηση και χωρίζεται με **κόμμα** από τη φράση *μια γλυκιά λάμψη* (την προσδιορίζει).

σελ. 131 σχολ. βιβλίου

3. «Και δε θα σταματήσουμε ποτέ να τραγουδάμε... τη μεγαλύτερη χαρά» (κείμ. 6): Βρείτε το ασύνδετο σχήμα που περιέχεται στο απόσπασμα και υπογραμμίστε τους όρους που έχουν παρατεθεί ασύνδετα σ' αυτό.

Ασύνδετο σχήμα: *Και δε θα σταματήσουμε ποτέ να τραγουδάμε γι' αυτή την ομάδα, γι' αυτούς τους παίκτες, αυτό τον προπονητή*

Οι (όμοιοι) όροι του σχήματος είναι οι ακόλουθοι εμπρόθετοι προσδιορισμοί:

– *αυτή την ομάδα*
– *αυτούς τους παίκτες*
– *αυτό τον προπονητή*

Αφήγηση

σελ. 132 σχολ. βιβλίου

1. Στο κείμενο 7 δε δίνονται οι σκέψεις και τα συναισθήματα των ηρώων. Ο συγγραφέας περιορίζεται κυρίως στην αφήγηση των γε-

γονότων. Ξαναγράψτε το κείμενο εμπλουτίζοντάς το με τέτοια στοιχεία. Βάλτε τον εαυτό σας στη θέση ενός αφηγητή που γνωρίζει τι σκέφτονται και πώς αισθάνονται οι ήρωες της ιστορίας αυτού του Μαραθώνιου και πλαισιώστε τα γεγονότα με τις σκέψεις και τα συναισθήματά τους.

«Η εκκίνηση του Μαραθώνιου δρόμου, του πιο δημοφιλούς αθλήματος, είχε προγραμματιστεί για τις δύο το μεσημέρι της Παρασκευής 29 Μαρτίου. Οι αθλητές, Έλληνες και ξένοι, είχαν φτάσει **με μεγάλες προσδοκίες** στο Μαραθώνα από την προηγούμενη μέρα και φιλοξενήθηκαν σε σπίτια του χωριού. Το πρωί συγκεντρώθηκαν όλοι στην πλατεία και συζητούσαν, **οι περισσότεροι χαρούμενοι και άλλοι γεμάτοι αγωνία**, περιμένοντας να έρθει το μεσημέρι. Από το πρωί η μέρα ήταν μουντή, συννεφιασμένη, **γεγονός που ανησύχησε τους αθλητές και τους διοργανωτές των αγώνων**. Το προηγούμενο βράδυ η βροχή είχε γεμίσει τους χωματόδρομους με λάσπες και το μεσημεράκι άρχισαν πάλι να πέφτουν ψιλές σταγόνες από τον ουρανό. Ο άντρας με το μουστάκι και το στρατιωτικό παράστημα, **με σοβαρό και επίσημο ύφος**, σήκωσε ψηλά το χέρι και σημάδεψε με το πιστόλι στον ουρανό. Ύστερα φώναξε δυνατά:

"Λάβετε θέσεις!"

Δεκαεφτά νέοι άνθρωποι, παραταγμένοι σε τέσσερις σειρές, περίμεναν το σύνθημα για να ξεκινήσουν. **Βλέποντας τα πρόσωπά τους, μπορούσε κανείς να διακρίνει την ανυπομονησία τους.** Στην τελευταία σειρά, την τέταρτη, έξι περίπου μέτρα πίσω από τους πρώτους, ο Σπύρος Λούης παρατηρούσε τις πλάτες των συναθλητών του, **προσπαθώντας να αυτοσυγκεντρωθεί**. Ο άντρας με το μουστάκι κοίταξε το ρολόι του.

"Έτοιμοι!"

Ο πυροβολισμός που ακολούθησε τάραξε την ησυχία του τοπίου. Οι χωρικοί που είχαν συγκεντρωθεί χειροκρότησαν **εντυπωσιασμένοι** τους αθλητές που ρίχτηκαν μπροστά με φτερά στα πόδια. Από κοντά κι οι δυο άμαξες με τους γιατρούς και τους νοσοκόμους, καθώς και δύο έφιπποι αξιωματικοί που ήταν υπεύθυνοι για τη σωστή διεξαγωγή του αγώνα. Ο Σπύρος Λούης ξεχύθηκε μαζί με τους άλλους αθλητές με έναν και μοναδικό στόχο: τη νίκη!

Μέσα από αμπέλια και πεύκα, οι αθλητές έφτασαν στο Πικέρμι. Πρώτος μπήκε στο χωριό ο Γάλλος Λερμιζιό με συνοδεία δύο έφιππων αξιωματικών. Ακολουθούσαν ο Αυστραλός ολυμπιονίκης στα 800 και 1500 μέτρα Έντουιν Φλακ. Οι κάτοικοι της περιοχής, **έχοντας εντυπωσιαστεί από το πρωτόγνωρο γι' αυτούς θέαμα**, χειροκροτούσαν τους αθλητές και τους έδιναν αναψυκτικά. Ο Λούης στάθηκε για λίγο να δρο-

σιστεί σε ένα πανδοχείο, **σκεπτόμενος πως έπρεπε να ανακτήσει τις δυνάμεις του**.
– Τρέξε, Σπύρο! Μην κάθεσαι! του φώναζαν όλοι, **φοβούμενοι ότι ο Λούης θα έμενε πίσω από τους άλλους αθλητές**.
– Μη νοιάζεστε και θα τους φτάσω, απάντησε αυτός με σιγουριά.

Στο μεταξύ, επικεφαλής εξακολουθούσε να είναι ο Γάλλος Λερμιζιό, **που προχωρούσε γεμάτος αυτοπεποίθηση για τη νίκη του**. Πίσω του, σε αρκετή όμως απόσταση, έτρεχε ο Αυστραλός Φλακ **προσπαθώντας να υπολογίσει την απόσταση που τον χώριζε από τον προπορευόμενο**, παραπίσω ο Αμερικανός Μπλέικ με τον Ούγγρο Κέλνερ κι έπειτα οι Έλληνες, ο Βασιλάκος με το Λούη και τους υπόλοιπους. Τελευταίες οι δύο άμαξες με τους γιατρούς και τους νοσοκόμους **που παρακολουθούσαν με αγωνία τους αθλητές**.

Στα μισά περίπου της διαδρομής ο Μπλέικ κουράστηκε και σταμάτησε, **απογοητευμένος από τον εαυτό του**. Μετά το Χαρβάτι ο δρόμος γινόταν ανηφορικός και δύσκολος. Τότε ο Φλακ βρήκε στην ευκαιρία να ξεπεράσει το Λερμιζιό, ο οποίος τελικά εγκατέλειψε, εξαντλημένος από την κούραση. Σε λίγο ο Φλακ άκουσε πίσω του τα βήματα του Λούη, που πλησίαζε, **απόλυτα συγκεντρωμένος στο στόχο του**. [...]

Ο Λούης δεν άργησε να ξεπεράσει τον Αυστραλό, ο οποίος λίγο αργότερα λιποθύμησε και εγκατέλειψε τον αγώνα. Ο Λούης πλησίαζε τώρα στο στάδιο **με αυτοπεποίθηση και αέρα νικητή**, ενώ ο κόσμος είχε ξεχυθεί στους δρόμους και πανηγύριζε. Σε λίγο οι θεατές του σταδίου είδαν το Λούη με τον αριθμό 17 στη φανέλα να κατευθύνεται τρέχοντας προς το τέρμα. Η χαρά των Ελλήνων θεατών δεν περιγράφεται! Αγκάλιαζαν ο ένας τον άλλο, φώναζαν ρυθμικά συνθήματα υπέρ του νικητή και όλοι, επίσημοι και μη, ήθελαν να τον συγχαρούν και να του σφίξουν το χέρι, **υπερήφανοι για τη νίκη του συμπατριώτη τους**».

σελ. 133 σχολ. βιβλίου

2. Συγκρίνετε την αφήγηση της νίκης του Λούη στο Μαραθώνιο που δίνεται στο κείμενο 7 με αυτή του κειμένου 5. • Ποιες ομοιότητες και διαφορές παρατηρείτε; • Ποια αφήγηση θεωρείτε πιο έγκυρη; • Για ποιους λόγους;

• Το κείμενο 5 και το κείμενο 7 αναφέρονται στη διαδρομή και τη νίκη του Σπύρου Λούη στο Μαραθώνιο των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896, παρουσιάζουν όμως αρκετές διαφορές μεταξύ τους. Η αφήγηση του κειμένου 5 είναι σύντομη, δίνει μόνο τις απαραίτητες πληροφορίες για τον τόπο, το χρόνο και την εξέλιξη, και είναι αντικειμενική και ουδέτερη

(«*Το αγώνισμα τελέστηκε... θεαματική υποδοχή από το κοινό*»). Αντίθετα, η αφήγηση του κειμένου 7 είναι εκτενής, παρουσιάζει τα γεγονότα πιο αναλυτικά και περιέχει πολλές λεπτομέρειες («*Οι κάτοικοι της περιοχής... αναψυκτικά*»), ακόμη και διάλογο («*Τρέξε, Σπύρο... με σιγουριά*»), που την κάνουν πιο παραστατική.

• Πιο έγκυρη είναι η αφήγηση του κειμένου 5, που έχει καθαρά πληροφοριακό χαρακτήρα, ενώ η αφήγηση του κειμένου 7 έχει λογοτεχνικό ύφος, που την καθιστά πιο υποκειμενική.

σελ. 133 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο 6 ο συγγραφέας-δημοσιογράφος αφηγείται το χρονικό της νίκης της εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου στο Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα του 2004. • Ποιες διαφορές παρατηρείτε ανάμεσα στην αφήγηση αυτή και την αφήγηση της νίκης του Σπύρου Λούη στο κείμενο 7; • Ποια από τις δύο αυτές αφηγήσεις θεωρείτε πιο άμεση;

• Και τα δύο κείμενα αναφέρονται σε αθλητικά γεγονότα στα οποία νίκησαν Έλληνες. Συγκρίνοντας τις δύο αφηγήσεις, διαπιστώνουμε αρκετές ουσιώδεις διαφορές. Η αφήγηση του κειμένου 6, που αναφέρεται στη νίκη της εθνικής ομάδας ποδοσφαίρου το Ευρωπαϊκό Πρωτάθλημα του 2004, έχει έντονα προσωπικό χαρακτήρα. Είναι γραμμένη σε πρώτο πρόσωπο («*Στο μυαλό μου ξετυλίγονται μία μία οι εικόνες*»), ο συγγραφέας έχει παρακολουθήσει ο ίδιος τα γεγονότα από κοντά («*Από εκείνο το πρωινό της 12ης Ιουνίου, όταν ξημερώματα άυπνος έφυγα για το Πόρτο μέσω της Φρανκφούρτης*»), κάνει σχόλια και εκφράζει σκέψεις και συναισθήματα χρησιμοποιώντας λεξιλόγιο που ταιριάζει στον προφορικό κυρίως λόγο («*Μας απογείωσαν, μας τρέλαναν*»). Η αφήγηση του κειμένου 7, που αναφέρεται στη νίκη του Σπύρου Λούη στο Μαραθώνιο των Ολυμπιακών του 1894, παρουσιάζει τα γεγονότα πιο αποστασιοποιημένα, αφού ο συγγραφέας δεν τα παρακολουθεί από κοντά, και με περισσότερες λεπτομέρειες, ενώ έχει πιο φροντισμένο λεξιλόγιο.

• Πιο άμεση είναι η αφήγηση του κειμένου 6, γιατί είναι γραμμένη σε πρώτο πρόσωπο και περιέχει προσωπικές κρίσεις, σκέψεις και συναισθήματα του συγγραφέα που έχει παρακολουθήσει από κοντά τα γεγονότα.

σελ. 133 σχολ. βιβλίου

4. Στις δύο αφηγήσεις των κειμένων 6 και 7 τα γεγονότα δίνονται με τη χρονολογική τους ακολουθία ή όχι;

Και στις δύο αφηγήσεις τα γεγονότα δίνονται με τη χρονολογική τους ακολουθία. Στο κείμενο 6 ο συγγραφέας ξεκινά από το ταξίδι του στο Πόρτο, αναφέρει τους αγώνες της ελληνικής ομάδας με τη σειρά που διεξήχθησαν και ολοκληρώνει την αφήγησή του με την τελική νίκη της Ελλάδας κατά της Πορτογαλίας. Στο κείμενο 7 ο συγγραφέας αφηγείται τα γεγονότα αρχίζοντας από το προηγούμενο βράδυ και συνεχίζει την επόμενη μέρα, δίνοντας την πορεία των μαραθωνοδρόμων σε χρονολογική ακολουθία.

σελ. 133 σχολ. βιβλίου

5. Στην *Οδύσσεια* ο Όμηρος γνωρίζουμε ότι αφηγείται τις περιπέτειες του Οδυσσέα κατά την επιστροφή του στην πατρίδα του. Αφηγείται ο Όμηρος τα γεγονότα αυτά με τη χρονολογική τους σειρά ή με κάποιον άλλο τρόπο; • Από πού αρχίζει την αφήγησή του;

Στην *Οδύσσεια* ο Όμηρος αφηγείται τις περιπέτειες του Οδυσσέα κατά την επιστροφή στην πατρίδα του. Δεν παραθέτει όμως τα γεγονότα με τη χρονολογική σειρά που έγιναν, αλλά ξεκινά την αφήγησή του από τη μέση της ιστορίας (in medias res), όταν ο ήρωας βρίσκεται στο νησί της Καλυψώς.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 135 σχολ. βιβλίου

1. Δημοσιεύτηκαν σε μια εφημερίδα τα αποτελέσματα μιας διεθνούς έρευνας που έγινε το 2004 για τη χρήση αναβολικών ουσιών από αθλητές. Γράψτε σε μια παράγραφο τα συμπεράσματα που βγάζετε μελετώντας τα διαγράμματα που ακολουθούν και συνοψίζουν τις απαντήσεις όσων συμμετείχαν στην έρευνα. • Τι πιστεύει ο κόσμος σήμερα για τη χρήση αναβολικών ουσιών στον παγκόσμιο και ελληνικό αθλητισμό;

Το 2004 πραγματοποιήθηκε μια διεθνής έρευνα για τη χρήση αναβολικών ουσιών στον παγκόσμιο αθλητισμό. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, περισσότεροι από τους μισούς ανθρώπους που ρωτήθηκαν για το θέμα (58,1%) πιστεύουν ότι η μεγαλύτερη χρήση αναβολικών ουσιών γίνεται στα αθλήματα του στίβου, το 23,6% στην άρση βαρών και το 13,1% στην κολύμβηση, ενώ ακολουθούν το ποδόσφαιρο, το μπάσκετ, οι καταδύσεις και άλλα αθλήματα με ποσοστά μικρότερα του 6%. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ότι το 12% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι γίνεται χρήση ανα-

βολικών σε όλα τα αθλήματα. Στην ερώτηση αν η χρήση αναβολικών ουσιών είναι γενικό φαινόμενο, θετική απάντηση έδωσε το 59,6%, ενώ το 31,% απάντησε πως αποτελεί περιορισμένο φαινόμενο σε συγκεκριμένους αθλητές. Ειδικότερα για την Ελλάδα, το 83% πιστεύει πως πρόκειται για περιορισμένο φαινόμενο και μόνο το 24,5% θεωρεί τη χρήση αναβολικών εκτεταμένο φαινόμενο στη χώρα μας.

σελ. 135 σχολ. βιβλίου

2. Αφηγηθείτε ένα αθλητικό γεγονός που ζήσατε οι ίδιοι από κοντά είτε ως θεατές είτε ως αθλητές. Η αφήγησή σας θα διαβαστεί στην τάξη.

Κριτήρια αξιολόγησης

1. Στον παρατακτικό λόγο χρησιμοποιείτε τους κατάλληλους συνδέσμους, ώστε να δένονται λογικά τα νοήματα μεταξύ τους.
2. Όποτε κάνετε στο λόγο παρατακτική σύνδεση ή ασύνδετο σχήμα, χρησιμοποιείτε σωστά τα σημεία στίξης.
3. Μαζί με τα γεγονότα αναφέρετε τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας πριν από τον αγώνα, κατά τη διάρκειά του και αμέσως μετά το τέλος του.
4. Το ύφος της αφήγησης είναι άμεσο και προβάλλεται η προσωπική σας συμμετοχή στο αθλητικό αυτό γεγονός.

Αγώνας δρόμου

Όταν άρχισε να σκοτεινιάζει, οι άσπρες φανέλες και τα γαλάζια παντελονάκια ήταν λίγα πια στο γυμναστήριο. Στο δρόμο των 100 μέτρων κανείς. Οι δρομείς είχαν περάσει κάτω από τη χαμηλή πόρτα, στο υπόστεγο, κι ούτε θέλαμε να δούμε από πού θα βγουν... Τότε κοιταχτήκαμε και, χωρίς πολλές εξηγήσεις, παραταχτήκαμε κι οι τρεις απάνω στο λεπτό κάρβουνο, που το νιώθαμε να μας γαργαλάει κάτω από τις χοντρές σόλες μας. Στη μέση ο πιο ψηλός από τους τρεις, δεξιά του εγώ, αριστερά ο άλλος. Την «εκκίνηση» έδωσε ο μεσαίος, κανονικά, σύμφωνα με το μάθημα που μας έγινε πέντε φορές εκείνο τ' απόγευμα. Κι ο αγώνας άρχισε. Και ήταν δραματικός, γιατί δε μας χώρισε σε μεγάλες αποστάσεις, δε φανέρωσε αμέσως καμιά ακατανίκητη υπεροχή. Σε λίγο βρέθηκα δεύτερος. Ο πιο ψηλός από τους τρεις μας έτρεχε πίσω από μένα, αλλά ο άλλος είχε κερδίσει ένα-ενάμισι μέτρο και πήγαινε να τα κάμει δυο. Στη μέση του δρόμου τα πλησίασε, μπορεί και να τα πέρασε, μα από 'κει και πέρα, όσο έφτανε το τέρμα καταπάνω μου, σαν κρεμασμένος καρπός που μπορούσε, όποιος ήταν πιο κοντά, ν' απλώσει το χέρι του και να τον κόψει, η διαφορά λιγόστευε. Και είχα δυο στόχους: μια έβλεπα το τέρμα και μια τις πατούσες του συμμαθητή μου που έτρεχε πριν από μένα και μου τις έδειχνε σε ίσους και μικρούς χρόνους, ολόκληρες, κάπως πλατιές και κατάμαυρες από το ψιλό κάρ-

βουνο, προκλήσεις σκληρές κι άπιαστες, που έκαναν πιο γρήγορη την ανάσα μου κι άνοιγαν περισσότερο όλους τους πόρους μου, για να βρει έξοδο ο μεγάλος κοχλασμός του κορμιού μου. Έπειτ' από λίγες στιγμές έβλεπα τις μισές μόνο πατούσες, που δεν είχαν πια πίσω τους όση απόσταση χρειάζονταν, για να μου δείχνονται ολόκληρες, στα εβδομήντα μέτρα φαίνονταν ακόμα λιγότερο, παρακάτω τις έχασα ολωσδιόλου· γιατί έμειναν κάτω από τα πόδια του συμμαθητή μου που τον είχα φτάσει πια, ήμουνα ένα κεφάλι πίσω από τα κατακόκκινα αυτιά του κι αντίκριζα τις φωτιές τους σαν φλογισμένα καζάνια βαποριού που θέλει να τρέξει όλους τους κόμπους του. Τότε έγινε εκείνο που δίνει κάθε φορά τη νίκη, μα δεν μπορεί να καθορισθεί ούτε αμέσως έπειτ' απ' αυτή, όσο είναι ζεστή ακόμα κι αισθητή η προσπάθεια, ούτε κι έπειτ' από χρόνια, ποτέ. Τον πέρασα το συμμαθητή μου, χωρίς να καταλάβω τι έκαμα ή τι έκαμε εκείνος, μέσα σε μια αστραπή που μ' έφερε πρώτο στο τέρμα.

Είχα τρέξει τον πρώτο μου δρόμο των 100 μέτρων και είχα νικήσει. Οι τρεχάλες κι οι τρέλες μου ως την ώρα εκείνη δε μετριόνταν. Μα ο δρόμος αυτός είχε γίνει απάνω σε μια ολόισια μαύρη και πλατιά γραμμή, με δυο φίλους που ξεκίνησαν, όταν κινήθηκαν και τα δικά μου πόδια, με προσοχή να μη βγούμε από τη σειρά μας και να μη σκουντήσουμε το συναγωνιστή μας, με κανόνες, με περιορισμούς, με τέρμα καθορισμένο και συμφωνημένο – ήταν μια νίκη. Ίσως την αιστάνθηκα περισσότερο έπειτ' από τους πέντε δρόμους που είχα παρακολουθήσει εκείνο τ' απόγευμα. Μα την αιστάνθηκα βαθιά.

Πέτρος Χάρης, *Δρόμος 100 μέτρων*

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Μια πρόταση που δεν εξαρτάται από άλλη λέγεται **κύρια** ή **ανεξάρτητη**, ενώ μια πρόταση που συμπληρώνει το νόημα μιας άλλης και εξαρτάται από αυτή λέγεται **δευτερεύουσα** ή **εξαρτημένη**.

- Σύνδεσμοι είναι οι λέξεις που **συνδέουν κύριες ή δευτερεύουσες προτάσεις μεταξύ τους, π.χ. *και, όμως, ότι, μήπως* κ.λπ.**

- Δύο ή περισσότερες προτάσεις μπορούν
  - να συνδέονται μεταξύ τους με συνδέσμους:
    α. παρατακτικά, όταν οι προτάσεις είναι όμοιες (π.χ. κύρια με κύρια)
    β. υποτακτικά, όταν οι προτάσεις είναι ανόμοιες (π.χ. κύρια με δευτερεύουσα) και η μία εξαρτάται από την άλλη
  - να μη συνδέονται με κάποια λέξη (**ασύνδετο** σχήμα)

- Ο αφηγητής, όταν οργανώνει την αφήγησή του, έχει πολλές επιλογές:
α. να αφηγείται αντικειμενικά τα γεγονότα ή να τα συνοδεύει με δικά του σχόλια, προσωπικά συναισθήματα κ.λπ.
β. να παραθέτει τα γεγονότα με τη χρονολογική τους σειρά ή **να αρχίζει την αφήγησή του από τη μέση της υπόθεσης και, ώσπου να τελειώσει την αφήγησή του, να βρει την ευκαιρία να αφηγηθεί και τα αρχικά γεγονότα ή ακόμα και να προσθέσει σχετικές με το θέμα τους ιστορίες.**

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Αθλητισμός και Ολυμπιακοί Αγώνες: *Παρακολουθώ και συμμετέχω*

Κείμενο: *Ιστορίες των ολυμπιακών αγώνων*

Ιστορίες ανθρώπων

Η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες αποτελεί στόχο ζωής για τον αθλητή. Πέρα από το όραμα της διάκρισης, η συμμετοχή στους Αγώνες είναι μια μοναδική εμπειρία που κάθε αθλητής βιώνει με διαφορετικό τρόπο. Συμμετοχή σημαίνει άμιλλα, προσπάθεια, υπέρβαση των ορίων, επιβράβευση. Σημαίνει ακόμη πόνο, ήττα, αλλά και νέες φιλίες, πιο πλούσιες εμπειρίες. Συμμετοχή σημαίνει επίσης διαμόρφωση ταυτότητας, ατομικής ή συλλογικής. Ο αθλητής που συμμετέχει στους Αγώνες δεν εκπροσωπεί μόνο τον εαυτό του αλλά και τη χώρα του ή την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει. Συχνά ο αθλητής γίνεται πρωταγωνιστής σε μια προσπάθεια υπέρβασης των ορίων του εαυτού του, ένα σύμβολο της έννοιας της συνεχούς προόδου, ένας παγκόσμιος ήρωας, ένας «μύθος».

Ιστορίες χωρών

Δεν είναι μόνο ατομική, αλλά και συλλογική υπόθεση. Ο αθλητής επιδιώκει μέσα από τη διάκρισή του να προβάλει όχι μόνο δικές του ικανότητες αλλά και την ευρύτερη ομάδα, κοινωνική ή εθνική, στην οποία ανήκει. Παράλληλα, ο αθλητής που διακρίνεται στους Αγώνες συχνά γίνεται εθνικό σύμβολο για τη χώρα του. Διάφορες ομάδες χρησιμοποίησαν τους Ολυμπιακούς Αγώνες ως συμβολικό βήμα επίδειξης της δύναμής τους, και ως μέσο προβολής και δημοσιότητας. Εθνότητες που έδιναν τον αγώνα της αναγνώρισής τους από τη διεθνή κοινότητα, κοινωνικές ομάδες που διεκδικούσαν καλύτερους όρους ζωής και κράτη που ήθελαν να τονίσουν ή να αναβαθμίσουν τον πολιτικό τους ρόλο. Εκτός από τις αθλητικές επιτυχίες, τα συλλογικά μηνύματα δίνονται μέσα από χαρακτηριστικές στιγμές των Αγώνων: την παρέλαση των εθνικών αντιπροσωπειών, το γύρο του θριάμβου και την απονομή μεταλλίων, τις φορτισμένες δηλώσεις αθλητών και παραγόντων στα μέσα ενημέρωσης.

Ιστορίες του κόσμου

Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αντανακλούν αλλά και διαμορφώνουν τις αντιλήψεις μας για τον κόσμο. Η ανοιχτή συμμετοχή στους Αγώνες αντανακλά τις αξίες της ανεκτικότητας και της συνύπαρξης των πολιτισμών. Το μήνυμα ειρήνης των Αγώνων ακολουθεί τις επιτυχίες και τις αποτυχίες της προσπάθειας για διεθνή συνεννόηση και μεταφέρεται με μια φλόγα σε όλο τον κόσμο. Ο σημερινός επαγγελματικός αθλητισμός αντικατοπτρίζει τις ανταγωνιστικές όψεις των κοινωνιών μας. Η διορ-

γάνωση των Αγώνων απαιτεί τεράστια κεφάλαια και συνδέεται με ισχυρά οικονομικά συμφέροντα.

Η τελειοποίηση των τεχνολογικών μέσων και η εξάπλωση της χρήσης της τηλεόρασης μετέτρεψαν τους Αγώνες στη μεγαλύτερη «παγκόσμια γιορτή» της εποχής μας. Όμως, η άλλη όψη της λαμπρότητας και του ηθικού μηνύματος των Αγώνων είναι η συνεχής αναζήτηση της επίδοσης, η σκληρή προπόνηση και η χρήση αναβολικών.

Κάθε τέσσερα χρόνια, η παγκόσμια κοινότητα προσπαθεί να συμβιβάσει το κυνήγι των ρεκόρ και των μεταλλίων, τις πολιτικές ταραχές και τα μποϊκοτάζ, με το όνειρο της παγκόσμιας ειρήνης και της άμιλλας. Οι αντιφάσεις των Αγώνων είναι οι αντιφάσεις των κοινωνιών μας...

www.hellenic-cosmos.gr

Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα
Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις

1. Βρείτε στην τρίτη παράγραφο του κειμένου τις προτάσεις που συνδέονται παρατακτικά, τους συνδέσμους που τις συνδέουν και τη σημασία τους.

2. Στη δεύτερη παράγραφο του κειμένου εντοπίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις και τη λέξη την οποία προσδιορίζουν ή συμπληρώνουν το νόημά της.

3. Βρείτε στο κείμενο τα σημεία όπου χρησιμοποιείται ασύνδετο σχήμα.

Αφήγηση

1. Υποθέστε πως είστε ένας αθλητής που έχει λάβει μέρος σε Ολυμπιακούς Αγώνες. Ξαναγράψτε το απόσπασμα «*Η συμμετοχή... στην οποία ανήκει*» της πρώτης παραγράφου του κειμένου μιλώντας σε πρώτο πρόσωπο. Να κάνετε τις αναγκαίες αλλαγές (προσθέτοντας και αφαιρώντας λέξεις αν χρειαστεί), ώστε το κείμενο να έχει ύφος πιο προσωπικό (π.χ. *Η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες αποτελούσε για μένα στόχο ζωής).* Προσέξτε τους χρόνους των ρημάτων.

2. Σε μία παράγραφο αφηγηθείτε ένα στιγμιότυπο από κάποια αθλητική εκδήλωση του σχολείου σας.

ενότητα 9η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Συνταγματικός άξονας

❑ Κάθε γλωσσικό στοιχείο (λέξη) λειτουργεί μέσα σε ένα σύστημα, δηλαδή σε μια συντακτική ενότητα, φράση ή πρόταση. Μεταξύ των γλωσσικών στοιχείων της ίδιας συντακτικής ενότητας υπάρχουν σχέσεις ομοιότητας και αντίθεσης που αναπτύσσονται πάνω σε δύο άξονες, το συνταγματικό και τον παραδειγματικό. **Συνταγματικές** είναι σχέσεις μεταξύ ενός γλωσσικού στοιχείου και άλλων στοιχείων, τα οποία προηγούνται ή ακολουθούν μέσα στην ίδια συντακτική ενότητα (φράση ή πρόταση).

❑ **Συνταγματικός άξονας** ονομάζεται ο **οριζόντιος** άξονας πάνω στον οποίο συνδυάζονται οι λέξεις ή τα λεκτικά σύνολα, ώστε να σχηματιστούν προτάσεις λογικά αποδεκτές.

✔ Η ελληνική γλώσσα είναι ευέλικτη και επιτρέπει την οριζόντια μετακίνηση λέξεων ή λεκτικών συνόλων, αρκεί βέβαια η μετακίνηση να γίνεται με προσοχή, χωρίς να αλλοιώνεται το νόημα της πρότασης ή η λογική σειρά των όρων της. Αλλάζουμε τη σειρά των λέξεων μέσα σε μια πρόταση ανάλογα με το πού θέλουμε να δώσουμε **έμφαση** (ποια λέξη ή λεκτικό σύνολο θέλουμε να τονίσουμε),
π.χ. *Ο αγώνας θα γίνει τελικά την επόμενη Κυριακή* (δίνουμε έμφαση στο υποκείμενο *ο αγώνας*)
Την επόμενη Κυριακή θα γίνει τελικά ο αγώνας (δίνουμε έμφαση στον προσδιορισμό του χρόνου *την επόμενη Κυριακή*)
Τελικά ο αγώνας θα γίνει την επόμενη Κυριακή (δίνουμε έμφαση στο επίρρημα *τελικά*)
Θα γίνει τελικά ο αγώνας την επόμενη Κυριακή (δίνουμε έμφαση στο ρήμα *θα γίνει*)

✔ Η οριζόντια μετακίνηση των λέξεων ή των λεκτικών συνόλων σε μια πρόταση πρέπει να γίνεται με προσοχή και μέσα σε συγκεκριμένα όρια, σύμφωνα με τους κανόνες του συντακτικού.

Παραδειγματικός άξονας

❑ Σε μια πρόταση, εκτός από την οριζόντια μετακίνηση των λέξεων, μπορούμε να αλλάζουμε ορισμένες λέξεις ή φράσεις με άλλες που παίζουν τον ίδιο ρόλο στην πρόταση (υποκείμενο, αντικείμενο, επιρρηματικός προσδιορισμός, ρήμα κ.λπ.),

π.χ. *Ο Γιάννης*	*φοράει*	*γυαλιά*
Ο δάσκαλος		*παπούτσια*
Η μητέρα μου		*πανωφόρι*
Ο ηλεκτρολόγος		*καπέλο*
κ.λπ.		κ.λπ.

❑ **Παραδειγματικός άξονας** ονομάζεται ο **κάθετος** άξονας πάνω στον οποίο μπορούμε να αλλάζουμε ένα λεκτικό σύνολο με ένα άλλο που παίζει στην πρόταση τον ίδιο συντακτικό ρόλο.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Πέντε ρήματα για το βιβλίο*

σελ. 138 σχολ. βιβλίου

1. Γιατί διαβάζει, αγοράζει, δανείζει-δανείζεται και χαρίζει βιβλία ο συγγραφέας;

Ο συγγραφέας **διαβάζει** βιβλία, επειδή με το διάβασμα:
– κατακτά το χρόνο
– το παρελθόν τού φαίνεται οικείο και το μέλλον φιλικό και προσιτό
– καταρρίπτει όρια και φραγμούς, σύνορα και προθεσμίες, απαγορεύσεις και φόβους
– η φαντασία διαστέλλεται και ο κόσμος γίνεται άπειρος ή μικρός, ανάλογα με αυτό που θέλει κάθε φορά
– νιώθει ελεύθερος.
Ο συγγραφέας **αγοράζει** βιβλία:
– για να κάνει δικό τον κόσμο των ιδεών, των μύθων, της επιστήμης, του ονείρου
– επειδή μέσα από τα βιβλία νιώθει πως ορίζει καλύτερα το γύρω χώρο, την οικουμένη, ολόκληρο το σύμπαν
– επειδή με τα βιβλία γίνεται πλουσιότερος σε εμπειρίες και ευαισθησία, συμμέτοχος στο παγκόσμιο αγαθό της γνώσης.
Ο συγγραφέας **δανείζει** και **δανείζεται** βιβλία:
– γιατί έτσι τα βιβλία αποκτούν πνοή ζωής: αλλάζουν χέρια, δραπετεύουν από τα ράφια, παλιώνουν χρήσιμα οι σελίδες τους, κυοφορούν γνώσεις και απόλαυση.
Ο συγγραφέας **χαρίζει** βιβλία:
– στο όνομα της αγάπης: για να εγκαινιάσει έναν έρωτα, να σφραγίσει μια φιλία χρόνων, να δείξει τα ιδιαίτερα αισθήματα που τρέφει για κάποιον.

σελ. 138 σχολ. βιβλίου

2. Για ποιους λόγους εκτός από αναγνώστης είναι και συγγραφέας;

Ο συγγραφέας του κειμένου γράφει βιβλία, γιατί έτσι μόνο αισθάνεται πως υπάρχει, πως είναι ζωντανός. Με το γράψιμο ερμηνεύει με δι-

κό του τρόπο τα περασμένα, βλέπει από άλλη οπτική γωνία καθετί που έγινε ή που δεν έγινε, παίρνει μια ιδέα από όσα δε θα προλάβει να ζήσει ο ίδιος. Όταν γράφει, έχει την ψευδαίσθηση πως είναι ένας μικρός θεός, καθώς παίρνει αφορμή από το τίποτα και δημιουργεί ζωές, φτιάχνει ένα χάρτινο σύμπαν το οποίο όμως είναι πολύ αληθινό.

σελ. 138 σχολ. βιβλίου

3. Εσείς ποια σχέση έχετε με το βιβλίο; Απαντήστε ακολουθώντας τα ρήματα με τα οποία ξεκινάει το κείμενό του ο συγγραφέας.

Διαβάζω βιβλία για να ταξιδέψω με τη φαντασία μου σε άλλους κόσμους.
Αγοράζω βιβλία για να αποκτήσω γνώσεις, να μάθω πώς σκέφτονται οι άλλοι, για να ψυχαγωγηθώ.
Χαρίζω βιβλία για να δώσω στους άλλους τη χαρά να ανακαλύψουν τη μαγεία της λογοτεχνίας, της ποίησης, της τέχνης και της επιστήμης.
Δανείζω και **δανείζομαι** βιβλία γιατί έτσι αποκτούν ζωή· αλλάζοντας χέρια, τα βιβλία επιτελούν το ρόλο και τη χρησιμότητά τους.
Γράφω βιβλία για να δημιουργήσω ένα νέο κόσμο.

Κείμενο 2: *Η μονοκαλλιέργεια του πνεύματος φτωχαίνει τους ορίζοντές μας…*

σελ. 139 σχολ. βιβλίου

1. Γιατί χαίρεται ο καθηγητής για τη φοιτήτριά του; • Πώς δικαιολογεί η Αργυρώ την ανάγκη για ευρύτερη και όχι μονόπλευρη μόρφωση;

• Ο καθηγητής χαίρεται, επειδή η φοιτήτριά του δεν έχει γνώσεις μόνο για την επιστήμη της, τη Γεωπονία, αλλά και την Ιστορία, δείχνοντας πως διαθέτει πολύπλευρη μόρφωση («*Μπράβο σου, Αργυρώ! Δεν είσαι μόνο καλή γεωπόνος, αλλά κι από ιστορία, τα πας μια χαρά, βλέπω!*», «*Εντάξει, Αργυρώ, μας έπεισες ότι έχεις όλα τα προσόντα, για να εξελιχθείς σε μεγάλη επιστημόνισσα!*»).
• Η Αργυρώ δικαιολογεί την ανάγκη για ευρύτερη κι όχι μονόπλευρη μόρφωση χρησιμοποιώντας τα ακόλουθα επιχειρήματα («*Κύριε καθηγητά... Μιθριδατισμό*»):
– η μονοκαλλιέργεια του πνεύματος έχει συνέπειες παρόμοιες με τη μονοκαλλιέργεια του εδάφους

– φτωχαίνει τους ορίζοντές μας
– γινόμαστε σοφοί σε έναν τομέα και στραβοί σε όλους τους άλλους
– η κάθε επιστήμη δεν μπορεί να σταθεί μόνη της, αν δε στηριχτεί στις υπόλοιπες.

σελ. 139 σχολ. βιβλίου

2. Ποια ήταν η γνώμη της γιαγιάς Λένης για την επιστήμη και πώς αντέδρασαν ο καθηγητής και η εγγονή της;

Η γνώμη της γιαγιάς Λένης για την επιστήμη φαίνεται στα λόγια της «*Όλες οι 'πιστήμες του κόσμου είναι λόγια καταστροφής, αν δεν έχουνε την αγάπη μέσα τους*». Ο καθηγητής αντιδρά με ενθουσιασμό στα λόγια της γιαγιάς, και μάλιστα λέει πως θα μεταφέρει στους φοιτητές του την άποψή της για την επιστήμη («*Μπράβο σου... μέσα στο αμφιθέατρο*»). Με τον ίδιο τρόπο αντιδρά και η Αργυρώ, λέγοντας ότι θα γράψει τη φράση της γιαγιάς με μεγάλα γράμματα σε ένα χαρτόνι, το οποίο θα κολλήσει πάνω από το γραφείο της («*Εγώ, γιαγιάκα μου... από το γραφείο μου*»).

Κείμενο 3: *Η Μονς στα ίχνη της Βαβέλ*

σελ. 140 σχολ. βιβλίου

1. Ποιος ήταν ο στόχος του φεστιβάλ γλωσσών που οργανώθηκε στην πόλη Μονς του Βελγίου;

Ο στόχος του φεστιβάλ γλωσσών που οργανώθηκε στην πόλη Μονς ήταν «*Να ευαισθητοποιηθούν όσο το δυνατόν περισσότεροι πολίτες στη σπουδαιότητα και τον πολιτιστικό πλούτο από τη γνώση των γλωσσών είτε για επαγγελματικούς λόγους είτε για λόγους προσωπικής ανάπτυξης ή ανοίγματος στους άλλους*» και «*να ενθαρρυνθεί ο πληθυσμός της πόλης να μετάσχει σε δραστηριότητες εκμάθησης, όποια κι αν είναι τα κίνητρά του, ανεξάρτητα από ηλικία και κοινωνικοοικονομική θέση*».

σελ. 140 σχολ. βιβλίου

2. Με ποιους τρόπους οι κάτοικοι και οι επισκέπτες του φεστιβάλ ήρθαν σε επαφή με μια μεγάλη ποικιλία γλωσσών;

Οι κάτοικοι και οι επισκέπτες του φεστιβάλ ήρθαν σε επαφή με μια μεγάλη ποικιλία γλωσσών με τους εξής τρόπους («*Και οι ευκαιρίες δεν έλειψαν... χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης*»):

– Τα εστιατόρια οργάνωσαν συζητήσεις σε διάφορες γλώσσες, όπως δανέζικα, αγγλικά, ελληνικά, με την καθοδήγηση καθηγητών γλωσσών.
– Διοργανώθηκε ένα φεστιβάλ τραγουδιών, μιμήσεων και θεατρικών σκετς στο οποίο οι μαθητές και δάσκαλοι μοιράστηκαν με το κοινό τις γνώσεις τους στις γλώσσες.
– Οργανώθηκε πολύγλωσσος διαγωνισμός αινιγμάτων, με τη βοήθεια τοπικών καταστηματαρχών.
– Μέσω του διαδικτύου, οι κάτοικοι της Μονς είχαν τη δυνατότητα ανταλλαγών με κατοίκους διαφόρων χωρών που ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

σελ. 140 σχολ. βιβλίου

3. Πώς αισθάνεστε εσείς όταν βρίσκεστε σε ένα περιβάλλον πολύγλωσσο όπου μιλιούνται πολλές γλώσσες;

Κάθε άνθρωπος ανάλογα με τις γνώσεις του στις ξένες γλώσσες, τις εμπειρίες, το χαρακτήρα ή την καταγωγή του, μπορεί να αισθανθεί διαφορετικά σε ένα πολύγλωσσο περιβάλλον. Για παράδειγμα, τα παιδιά μεταναστών είναι συνήθως εξοικειωμένα με τη χρήση διαφορετικών γλωσσών, όπως και εκείνα που ένας από τους γονείς τους είναι αλλοδαπός. Όσοι δε γνωρίζουν ξένες γλώσσες ή δεν έχουν πάει ποτέ σε άλλη χώρα μπορεί να αισθανθούν αμηχανία σε ένα πολύγλωσσο περιβάλλον, με αποτέλεσμα να νιώσουν απομονωμένοι. Ωστόσο, οι περισσότεροι άνθρωποι σε μια τέτοια περίσταση βρίσκουν τρόπους να επικοινωνήσουν με τους άλλους, χρησιμοποιώντας τη γλώσσα του σώματος, νοήματα, ξένες λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται ευρέως, και να χαρούν τη γνωριμία τους με διαφορετικούς πολιτισμούς.

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Συνταγματικός άξονας

σελ. 141 σχολ. βιβλίου

1. Μόλις διαβάσατε ένα λογοτεχνικό βιβλίο το οποίο σας έφεραν δώρο στη γιορτή σας οι φίλοι σας. Με δύο απλές προτάσεις εξηγήστε τι σας πρόσφερε η μελέτη αυτού του βιβλίου. (Χρησιμοποιήστε ως παράδειγμα προτάσεις από το κείμενο 1, όπως: Η φαντασία διαστέλλεται. Ο κόσμος γίνεται άπειρος.)

– Έκανα δικό μου τον κόσμο των ιδεών.
– Πλούτισα σε εμπειρίες και ευαισθησία.

σελ. 141 σχολ. βιβλίου

2. Στις προτάσεις που φτιάξατε οι λέξεις συνδυάζονται-συντάσσονται με βάση συγκεκριμένους κανόνες. Για να τους ανακαλύψετε, προσέξτε τη σχέση ανάμεσα στο άρθρο και το ουσιαστικό που συνοδεύει.

Το άρθρο βρίσκεται πάντα πριν από το ουσιαστικό που συνοδεύει και συμφωνεί με αυτό ως προς το γένος, τον αριθμό και την πτώση: *τον* κόσμο (αρσενικό γένος, ενικός αριθμός, αιτιατική πτώση), *των* ιδεών (θηλυκό γένος, πληθυντικός αριθμός, γενική πτώση).

σελ. 141 σχολ. βιβλίου

3. Μια φίλη σας που γράφει ποιήματα και διηγήματα, σας εξηγεί πώς νιώθει γράφοντας λογοτεχνικά κείμενα. Αναφέρει ότι: 1) νιώθω μικρός θεός, 2) πιάνω μολύβι και στήνω ένα χάρτινο σύμπαν. Ποιες σχέσεις διακρίνετε να υπάρχουν ανάμεσα στο υποκείμενο και στο ρήμα στις προτάσεις αυτές; Παρατηρήστε, για παράδειγμα, πώς συμφωνεί το ρήμα με το υποκείμενο ως προς τον αριθμό ή και το πρόσωπο.

Το υποκείμενο των παραπάνω προτάσεων είναι η αντωνυμία *εγώ* (παραλείπεται γιατί εννοείται εύκολα), που συμφωνεί με το ρήμα κάθε πρότασης (*νιώθω*, *πιάνω*, *στήνω*) ως προς τον αριθμό (ενικός) και το πρόσωπο (πρώτο).

Παραδειγματικός άξονας

σελ. 142 σχολ. βιβλίου

1. Υποθέστε ότι ήρθε στην τάξη σας ο συγγραφέας του κειμένου 1, ο οποίος σας εξήγησε γιατί διαβάζει, αγοράζει, χαρίζει, δανείζει και γράφει βιβλία. Σας ρωτάει ποια είναι η δική σας σχέση με τα βιβλία. Απαντήστε του αλλάζοντας τα παραπάνω ρήματα με συνώνυμά τους.

Συνώνυμα ρήματα
διαβάζω: αναγιγνώσκω, μελετώ, *αγοράζω*: ψωνίζω, προμηθεύομαι, αποκτώ, *χαρίζω*: δωρίζω, προσφέρω, δίνω, *γράφω*: συγγράφω

σελ. 142 σχολ. βιβλίου

2. Παρακολουθήσατε τη συζήτηση της Αργυρώς με τον καθηγητή (κείμ. 2) και είδατε ότι «οι δάσκαλοι καμάρωναν την ανιψιά τους». Σκεφτείτε ποιοι άλλοι, εκτός από τους δασκάλους, θα καμάρωναν την ανιψιά τους.

Η ονοματική φράση *οι δάσκαλοι* μπορεί να αντικατασταθεί με την ΟΦ *οι θείοι:* οι θείοι καμάρωναν την ανιψιά τους.

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 146 σχολ. βιβλίου

1. Οργανώστε με τους καθηγητές της τάξης σας, γι' αυτή τη σχολική χρονιά, τακτικές επισκέψεις στη βιβλιοθήκη του σχολείου ή στη Δημοτική βιβλιοθήκη της περιοχής σας. Στην πρώτη επίσκεψη σας ρωτούν τι είδους βιβλία σάς αρέσουν και θα θέλατε να δανειστείτε. Απαντήστε, αιτιολογώντας γιατί προτιμάτε συγκεκριμένες κατηγορίες βιβλίων.

• Μου αρέσει να διαβάζω **λογοτεχνικά έργα**, επειδή:
– αφηγούνται ιστορίες με ποικίλα θέματα
– αφήνω τη φαντασία μου ελεύθερη να πλάσει τους ήρωες, το χώρο δράσης τους και κάθε λεπτομέρεια που περιγράφει ο συγγραφέας
– έχουν ενδιαφέρουσα γλώσσα και ύφος.
• Προτιμώ τα βιβλία **επιστημονικής φαντασίας**, γιατί:
– έχουν έντονη δράση και ενδιαφέρουσα πλοκή
– η δράση τους εκτυλίσσεται στο μέλλον
– αντλούν τα θέματά τους από επιτεύγματα της επιστήμης και της τεχνολογίας.

• Μου αρέσουν τα **κόμικς**, γιατί:
– συνδυάζουν την εικόνα με το λόγο
– ο λόγος τους είναι σύντομος, εύστοχος και περιεκτικός
– συχνά έχουν χιουμοριστικό χαρακτήρα
– συχνά έχουν έντονη δράση και μοιάζουν με κινηματογραφικό έργο.
• Διαβάζω **ιστορικά βιβλία**, επειδή:
– αποκτώ γνώσεις για τα σημαντικά ιστορικά γεγονότα και για τις μεγάλες μορφές που καθόρισαν την πορεία της ανθρωπότητας
– η μελέτη της Ιστορίας με βοηθάει να κατανοήσω τη σημερινή πολιτική κατάσταση
– με ενδιαφέρει να γνωρίσω το παρελθόν του τόπου μου και των άλλων λαών.

σελ. 146 σχολ. βιβλίου

2. Σε κάποιο περιοδικό εβδομαδιαίας εφημερίδας διαβάσατε την παρακάτω είδηση (κείμ. 8) για την δημιουργία «ιπτάμενων αυτοκινήτων». Τηλεφωνήστε σε ένα φίλο σας και περιγράψτε του πώς θα είναι τα αυτοκίνητα αυτά, ποιος θα τα κατασκευάσει, πόσο θα κοστίσουν και τι προβλήματα, πιθανόν, θα δημιουργήσουν.

«Σε κάποιο περιοδικό διάβασα ότι θα κατασκευαστούν και θα κυκλοφορήσουν στην αγορά ιπτάμενα αυτοκίνητα. Πρόκειται για ελικοφόρα τετράτροχα οχήματα τα οποία στα μποτιλιαρίσματα θα μπορούν να ίπτανται, δίνοντας λύση στο κυκλοφοριακό πρόβλημα που παρατηρείται στους δρόμους των μεγαλουπόλεων. Ήδη η εταιρεία Boeing έχει σχεδιάσει το πρώτο ιπτάμενο τετράτροχό της. Η ΝΑΣΑ είναι η πρώτη που θα κατασκευάσει ιπτάμενα αυτοκίνητα μέσα στην επόμενη πενταετία, μετατρέποντας τον εξοπλισμό των λεγόμενων μικρών αεροπλάνων. Τα οχήματα αυτά θα είναι αθόρυβα, εύκολα στην οδήγηση και θα κοστίζουν γύρω στα 100.000 δολάρια. Ένα πρόβλημα που ενδέχεται όμως να δημιουργήσουν τα ιπτάμενα αυτοκίνητα είναι το κυκλοφοριακό χάος όχι πλέον στους δρόμους, αλλά στους ουρανούς».

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Συνταγματικός άξονας

σελ. 141 σχολ. βιβλίου

1. Από το κείμενο 2 επιλέγουμε την πρόταση: «Η Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι». Υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στα άρθρα (*η, το*) και στα ουσιαστικά που προσδιορίζουν στο γένος, τον αριθμό ή και την πτώση; • Μήπως υπάρχει και λογική σύνδεση ανάμεσα στο υποκείμενο (*Η Αργυρώ*) και το αντικείμενο (*το φλιτζάνι*) με το ρήμα; • Αν αλλάξει το πρόσωπο του ρήματος (*Η Αργυρώ άφησα*) μπορεί να σταθεί λογικά η πρόταση;

• Στην πρόταση *Η Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι* υπάρχει συμφωνία ανάμεσα στο άρθρο και στο ουσιαστικό που συνοδεύει:
– *Η Αργυρώ*: και οι δύο λέξεις είναι γένους θηλυκού, αριθμού ενικού και πτώσης ονομαστικής
– *το φλιτζάνι*: και οι δύο λέξεις είναι γένους ουδετέρου, αριθμού ενικού και πτώσης αιτιατικής
• Υπάρχει λογική σύνδεση ανάμεσα στο υποκείμενο (*Η Αργυρώ*) και το αντικείμενο (*το φλιτζάνι*) με το ρήμα (*άφησε*), αφού το υποκείμενο και το αντικείμενο βρίσκονται στη σωστή πτώση (ονομαστική και αιτιατική αντίστοιχα), το ρήμα στο σωστό πρόσωπο και αριθμό (τρίτο ενικό), ώστε να στέκει λογικά η πρόταση.
• Αν αλλάξει το πρόσωπο του ρήματος (*Η Αργυρώ άφησα*) δεν μπορεί να σταθεί λογικά η πρόταση, αφού το υποκείμενο είναι σε τρίτο πρόσωπο (*Η Αργυρώ*) ενώ το ρήμα σε πρώτο πρόσωπο (*άφησα*).

σελ. 141 σχολ. βιβλίου

2. Ποια λάθη παρατηρείτε στις παρακάτω προτάσεις;
– Η Αργυρώ άφησες το φλιτζάνι.
– Την Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι.
– Η Αργυρώ άφησε του φλιτζανιού.
Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί είναι λάθος αυτές οι προτάσεις;

– *Η Αργυρώ άφησες το φλιτζάνι:* δεν υπάρχει συμφωνία ρήματος και υποκειμένου ως προς το πρόσωπο (το ρήμα της πρότασης είναι σε δεύτερο ενικό πρόσωπο, ενώ το υποκείμενο *Η Αργυρώ* σε τρίτο).

– *Την Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι:* το υποκείμενο έχει τεθεί λανθασμένα σε αιτιατική (ενώ κανονικά τίθεται σε ονομαστική: *Η Αργυρώ*).
– *Η Αργυρώ άφησε του φλιτζανιού:* το αντικείμενο έχει τεθεί λανθασμένα σε γενική (το ρ. *αφήνω* συντάσσεται με αντικείμενο σε αιτιατική: *άφησε το φλιτζάνι*).

σελ. 141 σχολ. βιβλίου

3. Μπορείτε να επεκτείνετε την προηγούμενη πρόταση από το κείμενο προσθέτοντας λέξεις; Για παράδειγμα:
– Η Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι στο τραπέζι.
– Η Αργυρώ άφησε το μικρό φλιτζάνι στο στρογγυλό τραπέζι.
– Η Αργυρώ άφησε το μικρό φλιτζάνι στο στρογγυλό τραπέζι της κουζίνας.

– Η Αργυρώ άφησε το φλιτζάνι **στον πάγκο**.
– Η Αργυρώ άφησε το **λευκό** φλιτζάνι **στον πάγκο της κουζίνας**.
– Η Αργυρώ άφησε το **μεγάλο λευκό** φλιτζάνι **στον πάγκο της κουζίνας**.
– Η Αργυρώ άφησε το **μεγάλο λευκό** φλιτζάνι **στον καθαρό πάγκο της κουζίνας**.

σελ. 141 σχολ. βιβλίου

4. Από το κείμενο 2 επιλέγουμε τις επόμενες προτάσεις. • Μετακινήστε λέξεις ή λεκτικά σύνολα αυτών των προτάσεων, ώστε να αλλάξει η σειρά τους στις προτάσεις, όχι όμως και το νόημά τους.
Προτάσεις
– Τα ψηφιδωτά της Πέλλας είναι γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο.
– Ο Ευριπίδης έζησε στην Πέλλα μέχρι το τέλος της ζωής του.
– Τούτη την κουβέντα σου θα τη μεταφέρω στους φοιτητές μου μέσα στο αμφιθέατρο.
Μπορείτε τώρα να απαντήσετε γιατί συχνά αλλάζουμε τη σειρά των λέξεων σε μια πρόταση;

• **Μετακίνηση λέξεων**
Τα ψηφιδωτά της Πέλλας είναι γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο.
– Σ' ολόκληρο τον κόσμο είναι γνωστά τα ψηφιδωτά της Πέλλας.
– Σ' ολόκληρο τον κόσμο τα ψηφιδωτά της Πέλλας είναι γνωστά.
– Είναι γνωστά σ' ολόκληρο τον κόσμο τα ψηφιδωτά της Πέλλας.
Ο Ευριπίδης έζησε στην Πέλλα μέχρι το τέλος της ζωής του.

– Ο Ευριπίδης μέχρι το τέλος της ζωής του έζησε στην Πέλλα.
– Μέχρι το τέλος της ζωής του ο Ευριπίδης έζησε στην Πέλλα.
– Έζησε στην Πέλλα μέχρι το τέλος της ζωής του ο Ευριπίδης.
Τούτη την κουβέντα σου θα τη μεταφέρω στους φοιτητές μου μέσα στο αμφιθέατρο.
– Τούτη την κουβέντα σου θα τη μεταφέρω μέσα στο αμφιθέατρο στους φοιτητές μου.
– Θα τη μεταφέρω τούτη την κουβέντα σου στους φοιτητές μου μέσα στο αμφιθέατρο.
– Θα τη μεταφέρω τούτη την κουβέντα σου μέσα στο αμφιθέατρο στους φοιτητές μου.
– Στους φοιτητές μου μέσα στο αμφιθέατρο θα τη μεταφέρω τούτη την κουβέντα σου.

• Η ελληνική γλώσσα είναι ευέλικτη και επιτρέπει την οριζόντια μετακίνηση λέξεων ή λεκτικών συνόλων, αρκεί βέβαια η μετακίνηση να γίνεται με προσοχή, χωρίς να αλλοιώνεται το νόημα της πρότασης ή η λογική σειρά των όρων της. Αλλάζουμε τη σειρά των λέξεων μέσα σε μια πρόταση ανάλογα με το πού θέλουμε να δώσουμε **έμφαση** (ποια λέξη ή λεκτικό σύνολο θέλουμε να τονίσουμε).

σελ. 142 σχολ. βιβλίου

5. Επιλέξαμε τρεις προτάσεις από το κείμενο και μετακινήσαμε λέξεις ή λεκτικά σύνολα. Τι παρατηρήσεις έχετε να κάνετε σχετικά με το αν διατηρείται ή όχι το νόημα των προτάσεων;
– Στο Βέλγιο η πόλη Μονς αναζήτησε τα ίχνη του πύργου της Βαβέλ.
– Μοιράστηκαν με το κοινό τη χαρά των γλωσσών οι δάσκαλοι και οι μαθητές τους.
– Συζητήσεις στα δανέζικα, τα αγγλικά ή και στα ελληνικά ακόμα οργάνωσαν τα εστιατόρια.

• *Στο Βέλγιο η πόλη Μονς αναζήτησε τα ίχνη του πύργου της Βαβέλ.*
Η πρόταση στο κείμενο 3 κανονικά είναι η εξής: «*η πόλη της Μονς, στο Βέλγιο, αναζήτησε τα ίχνη του πύργου της Βαβέλ*».
Παρατηρούμε ότι, αν τοποθετήσουμε τις λέξεις *στο Βέλγιο* στην αρχή της πρότασης, το νόημά της αλλοιώνεται (φαίνεται σαν η πόλη Μονς να αναζήτησε τα ίχνη της Βαβέλ στο Βέλγιο, και όχι ότι η Μονς είναι πόλη του Βελγίου).

• *Μοιράστηκαν με το κοινό τη χαρά των γλωσσών οι δάσκαλοι και οι μαθητές τους.*
Η πρόταση στο κείμενο 3 κανονικά είναι η εξής: «*οι δάσκαλοι και οι μαθητές τους μοιράστηκαν τη χαρά των γλωσσών με το κοινό*».
Η μετακίνηση των λεκτικών συνόλων στην περίπτωση αυτή δεν αλλάζει το νόημα της πρότασης.
• *Συζητήσεις στα δανέζικα, τα αγγλικά ή και στα ελληνικά ακόμα οργάνωσαν τα εστιατόρια.*
Η πρόταση στο κείμενο 3 κανονικά είναι η εξής: «*Τα εστιατόρια οργάνωσαν συζητήσεις στα δανέζικα, τα αγγλικά ή ακόμη και τα ελληνικά*».
Η μετακίνηση των λεκτικών συνόλων δεν αλλοιώνει το νόημα της πρότασης, αλλάζει όμως το σημείο στο οποίο δίνεται η έμφαση (μετά τη μετακίνηση των λεκτικών συνόλων δίνεται έμφαση στη φράση *συζητήσεις στα δανέζικα, τα αγγλικά ή ακόμη και τα ελληνικά.*

σελ. 142 σχολ. βιβλίου

6. Οι παρακάτω προτάσεις είναι αποδεκτές στην ελληνική γλώσσα; • Αν όχι, γιατί; • Αναζητήστε στο κείμενο 3 μια πιο αποδεκτή εκδοχή τους.
– Διαγωνισμός αινιγμάτων να οργανωθεί πολύγλωσσος βοήθησαν καταστηματάρχες τοπικοί.
– Με κατοίκους τη δυνατότητα είχαν οι κάτοικοι της Μονς ανταλλαγών διαφόρων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

• Οι προτάσεις αυτές δεν αποδεκτές, γιατί δεν ακολουθούν τη λογική σειρά και τους βασικούς συντακτικούς κανόνες της ελληνικής γλώσσας.
• Κανονικά οι προτάσεις στο κείμενο 3 είναι ως εξής:
– *Τοπικοί καταστηματάρχες βοήθησαν να οργανωθεί πολύγλωσσος διαγωνισμός αινιγμάτων.*
– *οι κάτοικοι της Μονς είχαν τη δυνατότητα ανταλλαγών με κατοίκους διαφόρων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.*

Παραδειγματικός άξονας

σελ. 142 σχολ. βιβλίου

1. Ας θυμηθούμε την πρόταση (κείμ. 2) στην οποία «παίξαμε» ένα παιχνίδι οριζόντιας μετακίνησης των λέξεων. • Ας αλλάξουμε μαζί είτε την ονοματική φράση είτε τη ρηματική φράση, αρχικά με συνώνυμες λέξεις-φράσεις και μετά με άλλες που έχουν διαφορετική σημασία.

– *Η Αργυρώ*	*άφησε το φλιτζάνι*	
– Η φοιτήτρια	ακούμπησε το φλιτζάνι	στο τραπέζι
– Η κοπέλα	τοποθέτησε την κούπα	στον πάγκο
– Εκείνη	έβαλε το κύπελλο	στον πάγκο της κουζίνας
– Ο μαθητής	πηγαίνει στο σχολείο	
– Οι δάσκαλοι	καμάρωναν	
– Οι καθηγητές	καμάρωναν	την ανιψιά τους
– Οι θείοι	ένιωθαν υπερήφανοι	για την ανιψιά τους
– Εκείνοι	καυχιόνταν	για την Αργυρώ
– Οι δασκάλες	πρόσεχαν	τους μαθητές

σελ. 143 σχολ. βιβλίου

2. Αντικαταστήστε τις υπογραμμισμένες λέξεις στις παρακάτω προτάσεις με άλλες, είτε συνώνυμες είτε όχι, προσέχοντας πώς το νόημα κάθε πρότασης παραμένει το ίδιο ή αλλάζει ανάλογα με τα παραδείγματα που θα επιλέξετε.

– Η Αργυρώ	**σκούπισε** τα χείλη της (κείμ. 2) **καθάρισε** τα χείλη της (δεν αλλάζει το νόημα) **έτριψε** τα χείλη της (αλλάζει το νόημα) **δάγκωσε** τα χείλη της (αλλάζει το νόημα)
– Η Αργυρώ	**αγκάλιασε τη γιαγιά της** (κείμ. 2) **θύμωσε με τη γιαγιά της** (αλλάζει το νόημα) **φίλησε τη γιαγιά της** (αλλάζει το νόημα) **φώναξε δυνατά** (αλλάζει το νόημα)
– **Ο δάσκαλος**	δεν έχασε την ευκαιρία (κείμ. 2)
– **Ο θείος**	δεν έχασε την ευκαιρία (δεν αλλάζει το νόημα)
– **Ο ποδοσφαιριστής**	δεν έχασε την ευκαιρία (δεν αλλάζει το νόημα)
– **Η γιαγιά**	δεν έχασε την ευκαιρία (δεν αλλάζει το νόημα)

– Τα εστιατόρια	**<u>οργάνωσαν συζητήσεις στα δανέζικα</u>** (κείμ. 3) **οργάνωσαν συζητήσεις στη δανέζικη γλώσσα** (δεν αλλάζει το νόημα) **διοργάνωσαν εκδηλώσεις για τον πολιτισμό** (αλλάζει το νόημα) **θα παραμείνουν κλειστά μέχρι την Κυριακή** (αλλάζει το νόημα)

σελ. 144 σχολ. βιβλίου

1. Στην πρόταση που ακολουθεί μπορείτε να σημειώσετε με βέλη τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ των λέξεων (συνταγματικός άξονας →) και να αντικαταστήσετε κάποιες από αυτές με άλλες που θα έχουν την ίδια λειτουργία στην πρόταση (παραδειγματικός άξονας ↓). Ένα πρώτο παράδειγμα σας δίνεται παρακάτω:

Η τεχνολογία →
↓ δεν κατάφερε να αλλάξει την τελετουργία της ανάγνωσης
Ο υπολογιστής

Η τεχνολογία → δεν κατάφερε → να αλλάξει → την τελετουργία →
↓ της ανάγνωσης
Ο υπολογιστής
Το διαδίκτυο
Η νέα ανακάλυψη
Αυτό το επίτευγμα

σελ. 144 σχολ. βιβλίου

2. Από το κείμενο 4 διαλέξτε μία πρόταση και εργαστείτε επιλέγοντας και συνδυάζοντας λέξεις (στο σχήμα που ακολουθεί).

	η επιστήμη και η τεχνολογία η συζήτηση εκείνη ο αγώνας το βιβλίο αυτού του συγγραφέα
Μας ενδιέφερε	*η λογοτεχνία, η ποίηση, το δοκίμιο* →
Μου αρέσει Την ενθουσίασε Του τράβηξε το ενδιαφέρον Τους κίνησε την περιέργεια ↓	

σελ. 144 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο 5 αντικαταστήστε λέξεις ή φράσεις στις υπογραμμισμένες προτάσεις, εργαζόμενοι άλλοτε στο συνταγματικό και άλλοτε στον παραδειγματικό άξονα.

• **Αλλαγές στο συνταγματικό άξονα:**

Η επιλογή σελιδοδείκτη ή το τσάκισμα της σελίδας κάνουν το βιβλίο ίσως το πιο λατρεμένο αντικείμενο.

→ Το τσάκισμα της σελίδας ή η επιλογή σελιδοδείκτη κάνουν το βιβλίο ίσως το πιο λατρεμένο αντικείμενο.

→ Κάνουν το βιβλίο ίσως το πιο λατρεμένο αντικείμενο το τσάκισμα της σελίδας ή η επιλογή σελιδοδείκτη.

Πολλοί συγγραφείς έχουν εκδώσει βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή.

→ Έχουν εκδώσει βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή πολλοί συγγραφείς.

→ Σε ηλεκτρονική μορφή έχουν εκδώσει βιβλία πολλοί συγγραφείς.

Το χάζι των βιβλίων στη βιβλιοθήκη σου είναι μια βόλτα στη ζωή σου.

→ Μια βόλτα στη ζωή σου είναι το χάζι των βιβλίων στη βιβλιοθήκη σου.

• **Αλλαγές στον παραδειγματικό άξονα:**

Η μυρωδιά των σελίδων Το άγγιγμα του χαρτιού *Η επιλογή σελιδοδείκτη* *ή το τσάκισμα της σελίδας*	*κάνουν το βιβλίο το πιο λατρεμένο ίσως αντικείμενο* δένουν τον άνθρωπο με το βιβλίο δημιουργούν ιδιαίτερη σχέση με το βιβλίο

Πολλοί εκδοτικοί οίκοι Αρκετοί εκδότες *Πολλοί συγγραφείς*	*έχουν εκδώσει βιβλία σε ηλεκτρονική μορφή* εκδίδουν μυθιστορήματα ασχολούνται με τις επιστημονικές εκδόσεις

Η ανάγνωση βιβλίων
Το χάζι στα βιβλιοπωλεία
Το χάζι των βιβλίων
στη βιβλιοθήκη σου | *είναι μια βόλτα στη ζωή σου*
είναι κάτι ευχάριστο
δείχνει την αγάπη σου για το βιβλίο

σελ. 144 σχολ. βιβλίου

4. Αν η πρώτη παράγραφος του κειμένου 1 άρχιζε με τη φράση: «Ένας άνθρωπος διαβάζει βιβλία για να…», πώς θα συνεχιζόταν;
• Κάντε όσο περισσότερες αλλαγές μπορείτε στο συνταγματικό και παραδειγματικό άξονα.

• **Αλλαγές στο συνταγματικό άξονα:**
Ένας άνθρωπος διαβάζει βιβλία για να κατακτήσει το χρόνο.
→ Διαβάζει βιβλία ένας άνθρωπος για να κατακτήσει το χρόνο.
→ Για να κατακτήσει το χρόνο διαβάζει βιβλία ένας άνθρωπος.

• **Αλλαγές στον παραδειγματικό άξονα:**
Ένας άνθρωπος
Ο συγγραφέας
Ο Κώστας
Ένας αναγνώστης
Ένα παιδί *διαβάζει βιβλία για να* | *κατακτήσει το χρόνο*
νιώσει το παρελθόν οικείο
αισθανθεί το μέλλον φιλικό
καταρρίψει όρια και φραγμούς
καταρρίψει σύνορα και προθεσμίες
καταρρίψει απαγορεύσεις και φόβους
διευρύνει τη φαντασία του
νιώσει τον κόσμο άπειρο ή μικρό
αισθανθεί ελεύθερο(ς)

Λεξιλόγιο

Κατανόηση λεξιλογίου σε ποικίλα κείμενα

σελ. 145 σχολ. βιβλίου

1. Στο κείμενο 6 που ακολουθεί επιλέξτε ειδικές λέξεις ή φράσεις που χρησιμοποιούνται στη «γλώσσα» της μελέτης του διαστήματος. Στη συνέχεια, για όσες από τις λέξεις αυτές δε γνωρίζετε την ερμηνεία τους ή θέλετε περισσότερες πληροφορίες, μπορείτε να χρησιμοποιήσετε ένα ερμηνευτικό λεξικό ή μια εγκυκλοπαίδεια στη βιβλιοθήκη του σχολείου.

Λέξεις ή φράσεις για το διάστημα	**«Άγνωστες» λέξεις – ερμηνεία**
Γαλαξίας *αστέρες* *σπειροειδής μορφή* *Σύμπαν* *ύλη* *εκρήξεις αστεριών* *κομήτες* *συγκρούσεις γαλαξιών* *άπειρο Σύμπαν* *αστρονόμος*	*ελλειπτικοί γαλαξίες:* γαλαξίες με ελλειπτικό (ωοειδές) σχήμα
	κβάσαρ: ημιαστέρας, αντικείμενο που εκπέμπει τεράστιες ποσότητες φωτός
	οι εσχατιές του σύμπαντος: η άκρη, τα πέρατα του σύμπαντος
	αστρικά αντικείμενα: αστέρες, ουράνια σώματα με μεγάλη μάζα, που ακτινοβολούν λόγω πυρηνικών αντιδράσεων
	αστέρες νετρονίων: αστρικά σώματα που αποτελούνται από νετρόνια σε μεγάλη πυκνότητα
	μαύρες τρύπες: αστρικά σώματα με πολύ ισχυρό βαρυτικό πεδίο που δεν επιτρέπει ούτε στο φως να απομακρυνθεί
	νεφελώματα: σώματα που μοιάζουν με νέφη και αποτελούνται από μάζες αερίων και στερεά σωματίδια
	ερυθροί γίγαντες: αστέρες με χαμηλή επιφανειακή θερμοκρασία και μεγάλη διάμετρο σε σχέση με τον ήλιο
	λευκοί νάνοι: μικρά λευκά άστρα με μάζα παρόμοια με του ήλιου αλλά με πολύ μεγαλύτερη πυκνότητα

σελ. 145 σχολ. βιβλίου

2. Επισκεφτήκατε με τους φίλους σας ένα βιβλιοπωλείο και βρήκατε ένα βιβλίο που σας έκανε εντύπωση, όταν διαβάσατε προσεκτικά το οπισθόφυλλο (κείμ. 7). Επειδή δεν καταλάβατε καλά τη σημασία ορισμένων φράσεων, προσπαθήστε να ξαναδιαβάσετε το κείμενο, προσέχοντας ιδιαίτερα τις φράσεις που συνοδεύουν τις «δύσκολες» λέξεις και βοηθούν στην κατανόηση της σημασίας τους. • Για την ανάγνωση του εξώφυλλου του βιβλίου (κείμ. 7) εκτός από τις γλωσσικές σας γνώσεις ποιες άλλες χρησιμοποιήσατε; • Για ποιο λόγο;

«Άγνωστες» λέξεις (κείμ. 7)	Συνοδευτικές φράσεις-συμφραζόμενα	Σημασία
σπινθηροβολούν	*αστέρια*	αστράφτουν, λάμπουν
εκστατικοί	*μένουμε*	μαγεμένοι, εντυπωσιασμένοι
εξαγωνικές	*κηρήθρες*	που έχουν έξι γωνίες

• Για την ανάγνωση του εξώφυλλου του βιβλίου, εκτός από τις γλωσσικές μας γνώσεις, χρησιμοποιήσαμε επίσης τις μαθηματικές μας γνώσεις (στον τίτλο οι αριθμοί 1, 6 και 8 αντικαθιστούν τα γράμματα *ι*, *σ* και *θ*: *Ο1 Μυ6τικοί Αρι8μοί*) καθώς και τις γνώσεις μας στην αγγλική γλώσσα (για το όνομα του συγγραφέα).

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 147 σχολ. βιβλίου

1. Αφού μιλήσατε με το φίλο σας για τα «ιπτάμενα» αυτοκίνητα, γράφετε μια φανταστική ιστορία με πρωταγωνιστή τον εαυτό σας να οδηγεί ένα τέτοιο αυτοκίνητο πάνω από την πόλη ή την περιοχή σας.

Μπήκα στο αυτοκίνητο και οι πόρτες έκλεισαν μόνες τους αργά και αθόρυβα, ενώ αισθάνθηκα τη ζώνη ασφαλείας να τυλίγει απαλά τη μέση μου. Έβαλα σε λειτουργία τη μηχανή και επέλεξα στον πίνακα ελέγχου τη διαδρομή που θα ακολουθούσα, έναν γύρο πάνω από την πόλη μου. Σιγά-σιγά το αυτοκίνητο άρχισε να ανεβαίνει, ώσπου έφτασε σε ένα αρκετά ψηλό σημείο και σταθεροποίησε την πορεία του. Μπορούσα πια να κοιτάξω έξω από το παράθυρο, για να τα δω όλα από ψηλά αλλά ταυτόχρονα κι από κοντινή απόσταση: τις ταράτσες των σπιτιών, τα πάρκα και τις παιδικές χαρές, τα γήπεδα, τις εκκλησίες και καθετί που βλέπω

καθημερινά στην πόλη χωρίς να δίνω ιδιαίτερη σημασία. Όλα έμοιαζαν διαφορετικά, καθώς θύμιζαν παιδικά παιχνίδια. Μπορούσα ακόμη να παρατηρήσω καλύτερα τους ανθρώπους που περπατούσαν στους δρόμους βιαστικοί, σκεπτικοί ή χαρούμενοι, τα παιδιά που έπαιζαν στις πλατείες, τους ηλικιωμένους που έκαναν τη βόλτα τους, όσους είχαν βγει για ψώνια στην αγορά. Πετώντας αργά πάνω από την πόλη έβλεπα τη ζωντάνια της καθημερινότητάς της, την ασχήμια και την ομορφιά της.

σελ. 147 σχολ. βιβλίου

2. Υποθέστε ότι είστε ο συγγραφέας του κειμένου 1, που γράφει για την αξία του βιβλίου. Σας επισκέπτεται ένας μαθητής-δημοσιογράφος σχολικής εφημερίδας για να σας πάρει συνέντευξη. Γράψτε μια τέτοια (φανταστική) συνέντευξη, αντλώντας υλικό για τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις από το κείμενο αυτό.

Δημοσιογράφος: Εκτός από συγγραφέας, είστε βέβαια και αναγνώστης. Θα ήθελα, λοιπόν, να μου πείτε γιατί διαβάζετε βιβλία.
Συγγραφέας: Διαβάζω βιβλία για να κατακτήσω το χρόνο.
Δημ.: Μπορείτε να εξηγήσετε τι εννοείτε;
Συγγρ.: Διαβάζοντας, το παρελθόν μού φαίνεται οικείο, το μέλλον φιλικό και προσιτό. Επίσης, με το διάβασμα καταρρίπτω όρια και φραγμούς, σύνορα και προθεσμίες, απαγορεύσεις και φόβους. Η φαντασία διαστέλλεται, ο κόσμος γίνεται άπειρος ή μικρός ανάλογα με το κέφι μου.
Δημ.: Θέλετε να πείτε πως τα βιβλία είναι ένα μέσο για να νιώθετε ελεύθερος;
Συγγρ.: Ναι, διαβάζω άρα είμαι ελεύθερος. Στη σημερινή εποχή, που όλα ελέγχονται και προκαθορίζονται, μονάχα το διάβασμα μου επιτρέπει την ελευθερία.
Δημ.: Για ποιους λόγους αγοράζετε βιβλία;
Συγγρ.: Αγοράζω βιβλία για να κάνω τον κόσμο δικό μου. Τον κόσμο των ιδεών, της επιστήμης, των μύθων, του ονείρου. Μέσα από τις τυπωμένες σελίδες νιώθω να ορίζω καλύτερα το γύρω χώρο, την οικουμένη, ολόκληρο το σύμπαν.
Δημ.: Αγοράζοντας δηλαδή βιβλία, αποκτάτε γνώσεις για κάθε είδους θέμα;
Συγγρ.: Αγοράζοντας βιβλία συμμετέχω στο παγκόσμιο αγαθό της γνώσης, κι ακόμη γίνομαι πιο πλούσιος σε εμπειρίες και ευαισθησία.
Δημ.: Να υποθέσω, λοιπόν, ότι χαρίζετε βιβλία συχνά;

Συγγρ.: Χαρίζω βιβλία σε δικούς μου ανθρώπους, στο όνομα της αγάπης. Με μια ποιητική συλλογή εγκαινιάζω έναν έρωτα, με ένα μυθιστόρημα σφραγίζω μια φιλία χρόνων. Κάνοντας δώρο ένα βιβλίο που έχω αγαπήσει, δίνω στον άλλο να καταλάβει τα ιδιαίτερα αισθήματα που τρέφω γι' αυτόν. Με τα βιβλία συνοδεύω τα «Χρόνια πολλά», το «Καλορίζικος», το «Να μας ζήσει», τα «Συγχαρητήρια».
Δημ.: Δανείζετε ή δανείζεστε ποτέ βιβλία;
Συγγρ.: Δανείζω και δανείζομαι βιβλία, γιατί έτσι τα βιβλία αποκτούν πνοή ζωής. Αλλάζουν χέρια, δραπετεύουν από τα ράφια, παλιώνουν χρήσιμα οι σελίδες τους, κυοφορούν γνώσεις κι απόλαυση. Τα βιβλία, άλλωστε, δεν έχουν δικό τους σπίτι και κατοικία.
Δημ.: Και οι βιβλιοθήκες; Δεν είναι ένα είδος κατοικίας των βιβλίων;
Συγγρ.: Οι βιβλιοθήκες, ιδιωτικές ή δημόσιες, είναι μονάχα η στάση που κάνουν τα βιβλία, για να ξεκουραστούν στο άχρονο ταξίδι της επίγειας ζωής τους.
Δημ.: Τελικά γιατί γράφετε βιβλία;
Συγγρ.: Γράφω βιβλία για να ζήσω. Γράφω, γιατί έτσι ερμηνεύω με δικό μου τρόπο τα περασμένα, βλέπω με μάτι αλλιώτικο ό,τι γίνεται ή δε γίνεται, ψυχανεμίζομαι λίγα απ' όσα η ζωή μου δε θα προφτάσει. Γράφω, γιατί έχω την αυταπάτη πως είμαι ένας μικρός θεός: παίρνω αφορμή από το τίποτα και ανασταίνω ζωές, πιάνω στα χέρια μου ένα μολύβι και στήνω ένα χάρτινο σύμπαν αληθινό. Γράφω γιατί μονάχα έτσι υπάρχω.

σελ. 147 σχολ. βιβλίου

3. Από μια εταιρεία νέων τεχνολογιών σάς έστειλαν ένα διαφημιστικό υλικό (κείμ. 9) για να αγοράσετε ή εσείς ή το σχολείο σας ένα ρομπότ-δάσκαλο αγγλικών. Απαντήστε στην πρότασή τους με μια επιστολή 2-3 παραγράφων (λαμβάνοντας υπόψη και το κείμενο 3 του Τετραδίου Εργασιών).

Αγαπητοί κύριοι,

Σας ευχαριστούμε για το διαφημιστικό υλικό σχετικά με το ρομπότ-δάσκαλο Αγγλικών που στείλατε στο σχολείο μας. Γνωρίζοντας τη μεγάλη σημασία που έχουν οι νέες τεχνολογίες για την παιδεία, βρίσκουμε την πρότασή σας πολύ ενδιαφέρουσα.

Θα θέλαμε να σας ζητήσουμε περισσότερες πληροφορίες και διευκρινίσεις σχετικά με τις τεχνικές προδιαγραφές, το χρόνο παράδοσης και την τιμή του «Irobi», καθώς και την έκπτωση που μπορείτε πιθανόν

να μας κάνετε σε περίπτωση που παραγγείλουμε μεγάλο αριθμό μηχανημάτων. Επίσης, θα θέλαμε να μάθουμε αν η εταιρεία σας αναλαμβάνει την εγκατάσταση και την επίδειξη της χρήσης τους.

Τέλος, θα θέλαμε να συζητήσουμε μαζί σας για την αποτελεσματικότητα και τη χρησιμότητα του δασκάλου αυτού στο περιβάλλον ενός τυπικού ελληνικού σχολείου όπως είναι το δικό μας. Δεν πρέπει, άλλωστε, να ξεχνάτε ότι θα υπάρξουν πολλά τεχνικά προβλήματα (λόγω έλλειψης χώρου, υποδομής κ.λπ.), αλλά και αντιδράσεις κυρίως από γονείς και καθηγητές. Επίσης, θα θέλαμε να μας προτείνετε τρόπους με τους οποίους το ρομπότ μπορεί να ενταχθεί στη μαθησιακή διαδικασία σε συνεργασία με τον αρμόδιο καθηγητή, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι Έλληνες μαθητές δεν είναι συνηθισμένοι σε μεθόδους που ξεφεύγουν από την παραδοσιακή διδασκαλία.

Με εκτίμηση
Το συμβούλιο καθηγητών του σχολείου

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- Μέσα σε μια πρόταση οι **λέξεις** ή τα **λεκτικά σύνολα** μπορούν να μετακινηθούν, «αποκαλύπτοντας» αυτό που θέλουμε να τονιστεί.

- Μπορούμε να **αντικαθιστούμε** λέξεις ή φράσεις σε μια πρόταση οι οποίες να παίζουν τον ίδιο ρόλο στην πρόταση, ανάλογα με αυτό που θέλουμε να εκφράσουμε.

- Σε κάθε κείμενο χρησιμοποιείται **ειδικό** λεξιλόγιο το οποίο «αποκρυπτογραφούμε», προκειμένου να κατανοήσουμε το περιεχόμενό του.

- Μπορούμε να **μετασχηματίζουμε** κείμενα, ανάλογα με τους παράγοντες και τις συνθήκες επικοινωνίας.

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ανακαλύπτω τη μαγεία της γνώσης

Κείμενο: *Λέσχη ανάγνωσης για μαθητές*

Τα παιδιά είναι συνεπή στο ραντεβού τους, παρ' όλο που δε χτύπησε το κουδούνι, δεν υπάρχει απουσιολόγος και δε θα βαθμολογηθούν. Στις 2.30 μ.μ. ακριβώς μπαίνουν στη Βιβλιοθήκη του Β΄ Πειραματικού Λυκείου, η οποία κάθε Παρασκευή μεσημέρι μετατρέπεται σε λέσχη ανάγνωσης. Η έννοια είναι μάλλον ξένη για τα ελληνικά δεδομένα. Η εξωστρεφής ομάδα Θαλής + Φίλοι ωστόσο αποφάσισε να υλοποιήσει την ιδέα πετυχαίνοντας μάλιστα, σύμφωνα με τον Απόστολο Δοξιάδη, μαθηματικό-συγγραφέα, και μία «διεθνή πρωτοτυπία»: να δημιουργήσει μια λέσχη ανάγνωσης για τα μαθηματικά. «Ο όρος αναφέρεται είτε σε μια φιλοσοφική ομάδα συζήτησης είτε σε μια ανήσυχη παρέα φίλων. Έχουμε δύο αδιαμφισβήτητα καλά: από τη μία το διάβασμα και από την άλλη την κουβέντα πάνω στο διάβασμα. Σε αυτή την περίπτωση 1 + 1 κάνουν πολύ παραπάνω από δύο».

Το έτερο ιδρυτικό μέλος της ομάδας Θαλής + Φίλοι, ο Τεύκρος Μιχαηλίδης, καθηγητής Μαθηματικών, μεταφραστής και συγγραφέας, λέει ότι «η μαθηματική λογοτεχνία μπορεί να παίξει το ρόλο της γέφυρας ανάμεσα στα μαθηματικά και στην υπόλοιπη πολιτιστική δραστηριότητα». [...]

Ο καθηγητής Μαθηματικών Ηλίας Ανδριανός, υπεύθυνος για τη συγκεκριμένη λέσχη ανάγνωσης –μαζί με τη βιβλιοθηκονόμο κυρία Ταγάκη– περιγράφει πώς λειτούργησε εφέτος: «Κάθε εβδομάδα διαβαζόταν ένας αριθμός σελίδων και στη συνέχεια ακολουθούσε συζήτηση. Τα παιδιά ανελάμβαναν επίσης και εργασίες που είχαν σχέση είτε με κάποιον ήρωα ο οποίος αναφερόταν στο βιβλίο είτε με κάποιο μαθηματικό θεώρημα». Δεν ξεχώρισε καλούς και κακούς μαθητές ούτε έγιναν διακρίσεις ανάμεσα σε αυτούς που αγαπούν τα μαθηματικά και στους άλλους που θα ακολουθήσουν θεωρητική κατεύθυνση του χρόνου. «Υπήρχε η δυναμική μιας ομάδας που κατάφερε να συμπαρασύρει, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, όλα τα μέλη σε μια δίνη συζητήσεων για τη φυσική, για τη λογοτεχνία, ακόμη και για τον Καβάφη. Και ενώ η ομάδα είχε ξεκινήσει με 20, στην πορεία γίναμε 25. Ήρθαν παιδιά στη μέση της διαδικασίας γιατί δημιουργήθηκε το κατάλληλο κλίμα».

Ελένη Παναγιωταρέα, περ. «ΒΗΜAgazino», 2006

Συνταγματικός και παραδειγματικός άξονας

1. Σε καθεμία από τις παρακάτω περιόδους να κάνετε όσες περισσότερες αλλαγές μπορείτε στο συνταγματικό άξονα, προσέχοντας να μην αλλάξει το νόημα των προτάσεων:

α. «*Τα παιδιά είναι συνεπή στο ραντεβού τους*»

β. «*Στις 2.30 μ.μ. ακριβώς μπαίνουν στη Βιβλιοθήκη του Β΄ Πειραματικού Λυκείου*»

γ. «*Κάθε εβδομάδα διαβαζόταν ένας αριθμός σελίδων και στη συνέχεια ακολουθούσε συζήτηση*»

δ. «*Ήρθαν παιδιά στη μέση της διαδικασίας γιατί δημιουργήθηκε το κατάλληλο κλίμα*»

2. «*Τα παιδιά είναι συνεπή στο ραντεβού τους*»: Να κάνετε αλλαγές στον παραδειγματικό άξονα, αντικαθιστώντας τα υπογραμμισμένα λεκτικά σύνολα.

Κατανόηση λεξιλογίου σε ποικίλα κείμενα

• Αφού διαβάσετε το παραπάνω κείμενο, να συγκεντρώσετε το λεξιλόγιο που σχετίζεται με τα βιβλία.

ενότητα 10η

Ι. ΘΕΩΡΙΑ

Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων

Δευτερεύουσες προτάσεις

❑ **Υποτακτική σύνδεση** (ή **υπόταξη**) έχουμε όταν δύο ή περισσότερες μη ισοδύναμες προτάσεις (όταν η μία εξαρτάται από την άλλη) συνδέονται μεταξύ τους με κάποιον υποτακτικό σύνδεσμο ή με μια αναφορική αντωνυμία.

✔ Στην υποτακτική σύνδεση οι προτάσεις είναι ανόμοιες, δηλαδή η μία είναι κύρια και η άλλη δευτερεύουσα που εξαρτάται από την κύρια
π.χ. *Θα φύγω, όταν βραδιάσει*
κύρια δευτερεύουσα
(η δευτερεύουσα πρόταση *όταν βραδιάσει* προσδιορίζει την κύρια ως προς το χρόνο: χρονική πρόταση)

✔ Συχνά μια δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από άλλη δευτερεύουσα πρόταση διαφορετικού είδους
π.χ. *Θα φύγω, όταν βραδιάσει, επειδή τότε θα επιστρέψουν οι γονείς μου*
δευτερεύουσα δευτερεύουσα
(η δευτερεύουσα πρόταση *επειδή τότε θα επιστρέψουν οι γονείς μου* προσδιορίζει ως προς την αιτία τη δευτερεύουσα χρονική πρόταση *όταν βραδιάσει*)

✔ Όταν λέμε ότι μια δευτερεύουσα πρόταση εξαρτάται από κάποια άλλη, εννοούμε ότι:
– συμπληρώνει το νόημά της (λειτουργεί ως **υποκείμενο**, **αντικείμενο** ή **κατηγορούμενο** του ρήματος της κύριας πρότασης)
– λειτουργεί ως **ομοιόπτωτος προσδιορισμός** (παράθεση ή επεξήγηση)
– λειτουργεί ως **επιρρηματικός προσδιορισμός**, δηλαδή την προσδιορίζει σε σχέση με κάποια επιρρηματική έννοια (χρόνο, σκοπό, αιτία κ.λπ.).

✔ Οι δευτερεύουσες προτάσεις χωρίζονται σε διάφορες κατηγορίες: ειδικές, τελικές, βουλητικές, αιτιολογικές, χρονικές, υποθετικές, εναντιω-

ματικές ή παραχωρητικές, αποτελεσματικές, αναφορικές, ενδοιαστικές, πλάγιες ερωτηματικές.

Οι κυριότεροι υποτακτικοί σύνδεσμοι	
ειδικοί	*ότι, πως, που*
τελικοί	*να, για να*
χρονικοί	*όταν, καθώς, αφού, αφότου, ενώ, πριν, πριν να, προτού, ώσπου, ωσότου, όποτε*
αιτιολογικοί	*γιατί, διότι, επειδή, αφού*
υποθετικοί	*αν, εάν, άμα*
αποτελεσματικοί	*ώστε, ώστε να, που*
διστακτικοί	*μήπως, μη(ν)*

Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση

Το κόμμα στην υποτακτική σύνδεση

• Στην υποτακτική σύνδεση, συνήθως η δευτερεύουσα πρόταση **χωρίζεται με κόμμα** από την πρόταση που προσδιορίζει, **όταν δηλώνει κάποια επιρρηματική σχέση** (χρόνο, αιτία, σκοπό, αποτέλεσμα κ.λπ.),
π.χ. *Έφυγε θυμωμένος, επειδή του μίλησαν απότομα.*
• Όταν μια δευτερεύουσα πρόταση λειτουργεί ως αντικείμενο, υποκείμενο ή κατηγορούμενο στο ρήμα μιας άλλης πρότασης, τότε οι δύο προτάσεις **δε χωρίζονται με κόμμα**,
π.χ. *Η Ασπασία είπε ότι δε θα έρθει στην εκδρομή* (η δευτερεύουσα πρόταση *ότι δε θα έρθει στην εκδρομή* είναι αντικείμενο του ρήματος *είπε* της κύριας πρότασης)

Σημεία στίξης

❑ **Σημεία στίξης** ονομάζονται τα ειδικά σημάδια που χρησιμοποιούμε στο γραπτό λόγο, τα οποία μας δείχνουν πού πρέπει να σταματήσουμε, πώς να χρωματίσουμε τη φωνή μας κ.λπ., δηλαδή εκφράζουν ορισμένα από τα εξωγλωσσικά στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο.

✔ Τα κυριότερα σημεία στίξης της ελληνικής γλώσσας είναι: η **τελεία** (**.**), η **άνω τελεία** (˙), το **κόμμα** (**,**), η **διπλή τελεία** (**:**), το **ερωτηματικό** (**;**), το **θαυμαστικό** (**!**), τα **αποσιωπητικά** (**...**),η **διπλή παύλα** (**– –**), η **παρένθεση** ( ) και τα **εισαγωγικά** (« » ή “ ”).

Σημεία στίξης	Ονομασία	Κυριότερες χρήσεις
.	**τελεία**	• για να δηλώσουμε το τέλος μιας περιόδου με ολοκληρωμένο νόημα
·	**άνω τελεία**	• για να δηλώσουμε το τέλος μιας ημιπεριόδου • για να τονίσουμε την αντίθεση ανάμεσα στα μέρη μιας περιόδου, ώστε να αναδειχτεί το δεύτερο μέρος ως σπουδαιότερο • για να παραθέσουμε στοιχεία
:	**διπλή τελεία**	• για να διασαφηνίσουμε κάτι που γράψαμε προηγουμένως • για να απαριθμήσουμε τα μέρη ενός συνόλου • για να παραθέσουμε κατά λέξη τα λόγια κάποιου
;	**ερωτηματικό**	• στο τέλος ερωτηματικής πρότασης • σε ρητορικές ερωτήσεις
!	**θαυμαστικό**	• στο τέλος επιφωνηματικών προτάσεων, για να εκφράσει ένα έντονο συναίσθημα (απορία, θαυμασμό κ.λπ.) • στο τέλος προστακτικών προτάσεων • κατά την προσφώνηση προσώπων (σε ελλειπτική πρόταση)
...	**αποσιωπητικά**	• για να υπονοήσουμε κάτι που εννοείται εύκολα ή που δε θέλουμε να πούμε • για να δηλώσουμε ότι αποσιωπούμε κάτι • για να δείξουμε ότι μια φράση έμεινε ατελείωτη από συγκίνηση, ντροπή ή άλλο λόγο • για να δηλώσουμε τη διακοπή μιας συνομιλίας, την παύση, τη σιωπή
– –	**διπλή παύλα**	• για να επεξηγήσουμε κάτι το οποίο είναι σημαντικό
( )	**παρένθεση**	• για να παραθέσουμε στοιχεία που θεωρούνται δευτερεύον, πρόσθετο υλικό • για να επεξηγήσουμε κάτι

Σημεία στίξης	Ονομασία	Κυριότερες χρήσεις
« »	**εισαγωγικά**	• για να παραθέσουμε τα λόγια κάποιου όπως ακριβώς ειπώθηκαν • για να παραθέσουμε τίτλους έργων, ονόματα περιοδικών, επιγραφές κ.λπ. • για να παραθέσουμε παροιμίες και ρητά • για να παραθέσουμε λέξεις και φράσεις με ειδική σημασία • για να δείξουμε ότι κάποια λέξη χρησιμοποιείται με μεταφορική σημασία ή ειρωνικά
,	**κόμμα**	• μεταξύ στοιχείων στο ασύνδετο σχήμα • για να χωρίσουμε μια δευτερεύουσα επιρρηματική πρόταση από την πρόταση που προσδιορίζει • για να διακρίνουμε την κλητική προσφώνηση μέσα στην πρόταση • στην παρατακτική σύνδεση πριν από το *αλλά*

✔ Στα σημεία στίξης ανήκουν επίσης: η **πλάγια γραμμή** (/), οι **τετράγωνες αγκύλες** [ ], οι **αγκιστροειδείς αγκύλες** { }, οι **γωνιώδεις αγκύλες** < >, το **ενωτικό** (-) και η **παύλα** ή **κεραία** (–).

Προσοχή: Δε χρησιμοποιούμε ποτέ κόμμα ανάμεσα στους κύριους όρους μιας πρότασης (ρήμα, υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο).

Χρήση λεξικών

❑ **Λεξικό** είναι το βιβλίο που συγκεντρώνει –κατά αλφαβητική συνήθως σειρά– τις λέξεις μιας γλώσσας δίνοντας διάφορες πληροφορίες όπως την ερμηνεία, την ορθογραφία και την ετυμολογία και των λέξεων αυτών.

• Ένα λεξικό μπορεί να είναι: ερμηνευτικό, ορθογραφικό, ετυμολογικό, συνωνύμων-αντιθέτων, κύριων ονομάτων, ακρωνυμίων κ.λπ.

• **Λήμμα** ονομάζεται κάθε λέξη που περιλαμβάνεται και σχολιάζεται σε ένα λεξικό.

• Για λόγους οικονομίας χώρου και εύκολης χρήσης από τον αναγνώστη, στα λεξικά υπάρχουν πολλές συντομογραφίες (βλ. λ., ενεστ., αρχ., ΣΥΝ, μτφ.), οι οποίες διασαφηνίζονται στην αρχή του βιβλίου.

ΙΙ. ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Κείμενο 1: *Μάνη*

σελ. 150 σχολ. βιβλίου

1. Τι είδους πληροφορίες μάς δίνει η συγγραφέας για τη Μάνη;
• Συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί.

Φύση
• Φυσούν δυνατοί άνεμοι.
• Το έδαφος είναι βραχώδες.
• Η περιοχή είναι άγονη.
• Στην ανατολική Μάνη φύονται βελανιδιές, ελιές και αμπέλια.
• Στην υπόλοιπη Μάνη κυριαρχούν οι φραγκοσυκιές.

Ιστορία
• Η περιοχή κατοικείται συνεχώς από τα αρχαία χρόνια.
• Την εποχή του Βυζαντίου η Μάνη, μαζί με το Μιστρά και τη Μονεμβασιά, αποτελούσαν τα κυριότερα κάστρα.
• Στον αγώνα του 1821 οι Μανιάτες, άρχοντες και λαός, πήραν μέρος δείχνοντας εξαιρετική ανδρεία.
• Η περιοχή ήταν εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές.

Οικισμοί – Αρχιτεκτονική
• Το Γύθειο, η Αρεόπολη, το Οίτυλο, ο Κάμπος, ο Κότρωνας και άλλα 270 χωριουδάκια αποτελούν τη Μάνη.
• Τα σπίτια της Μάνης –οι πύργοι, όπως ονομάζονται– μοιάζουν με πραγματικά φρούρια, καθώς έχουν μικροσκοπικά παράθυρα και πολλές «τουφεκήθρες».
• Πολλοί οικισμοί της Μάνης έχουν κηρυχθεί «διατηρητέοι» και δεν επιτρέπεται ν' αλλάζει η εξωτερική όψη των σπιτιών.

Έθιμα
• Γάμος, «αδελφοποίηση», ταφή.
• Μοιρολόγια: ήταν θρηνητικοί στίχοι που συνήθως σχεδίαζαν οι ίδιες οι γυναίκες της Μάνης –οι μοιρολογίστρες–, για να παινέψουν τον άνθρωπο που χάθηκε και να παρηγορήσουν τους ζωντανούς.

Ήθη

• Βεντέτα ή «γδικιωμός» ήταν η έχθρα που χώριζε κάποιες οικογένειες στη Μάνη και έπαιρνε μορφή πολέμου, συχνά με πολλούς νεκρούς. Κρατούσε χρόνια, κι έφτανε αρκετές φορές να μη θυμούνται οι νεότεροι το λόγο που τους χώριζε από τους «εχθρούς» τους.

σελ. 150 σχολ. βιβλίου

2. Τι εικόνα σχηματίζουμε για την αρχιτεκτονική της περιοχής από το κείμενο;

Από το απόσπασμα «*Τα σπίτια της Μάνης... η εξωτερική όψη των σπιτιών*» καταλαβαίνουμε ότι η αρχιτεκτονική της Μάνης έχει ιδιαίτερο χαρακτήρα, ο οποίος διαμορφώθηκε από τις συχνές πειρατικές επιδρομές. Τα σπίτια ονομάζονται *πύργοι*, επειδή μοιάζουν με φρούρια: έχουν μικροσκοπικά παράθυρα σαν πολεμίστρες και πολλές «τουφεκήθρες», θέσεις από τις οποίες πυροβολούσαν. Τα μοναδικά αυτά κτίσματα έχουν κηρυχθεί διατηρητέα, δηλαδή δεν επιτρέπεται στους ιδιοκτήτες να κάνουν καμία αλλαγή στην εξωτερική όψη τους.

Κείμενο 2: *Οι ξένοιαστες μέρες*

σελ. 151 σχολ. βιβλίου

1. Πώς φαντάζεστε το λιμάνι του Βασιλικού, όπου ζούσε ο ήρωας του αποσπάσματος;

Το Βασιλικό ήταν ένα όμορφο φυσικό λιμάνι, κλειστό, που ποτέ δεν το χτυπούσαν τα κύματα του πελάγους. Στην είσοδο του κόλπου υπήρχαν μεγάλα βράχια που σταματούσαν την ορμή των κυμάτων («*Το Βασιλικό ήταν μια όμορφη θαλασσινή αγκαλιά... έσπαζαν την ορμή του πόντου*»). Στα ήρεμα νερά του έπλεαν ιστιοφόρα που έφταναν εκεί για να φορτώσουν ξυλεία και ξυλοκάρβουνα («*τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει... ξυλοκάρβουνα*»), καθώς το λιμάνι είχε μεγάλη εμπορική κίνηση. Καθημερινά ο τόπος έσφυζε από ζωή· οι φωνές των εργατών, οι δυνατοί θόρυβοι και οι ζωηρές συζητήσεις δημιουργούσαν χαρούμενη ατμόσφαιρα («*Κουβέντες δυνατές, φωναχτά παραγγέλματα, ο θόρυβος του κάβου, τρεχάματα, ζωηρές χαιρετούρες*»).

Το λιμάνι του Βασιλικού πλαισιωνόταν από ένα όμορφο τοπίο. Από τη μια πλευρά η ακρογιαλιά με το ψιλό βότσαλο («*Στρωμένος ψιλό ψιλό βότσαλο ο γιαλός γυάλιζε κι έλαμπε τις ηλιόλουστες μέρες, σκούραινε κι ασήμιζε μετά τις βροχές*») και στο βάθος χωράφια με σπαρτά και

οι κατάφυτες πλαγιές ενός βουνού («*έβλεπα αμπέλια, μπαχτσέδες, στάρια, κριθάρια και δασωμένες πλαγιές. Μαύριζε ο Παππιάς απ' τα ψηλά βαθύσκιωτα δέντρα, μαύριζαν τα χωράφια μετά το θερισμό*»).

σελ. 151 σχολ. βιβλίου

2. Ο ήρωας φαίνεται δεμένος με τον τόπο του. • Πώς αποδεικνύεται η στενή αυτή σχέση μέσα από το κείμενο;

Ο ήρωας έχει στενό δεσμό με το χωριό του, όπως φαίνεται από το ύφος όλου του κειμένου. Μιλάει γι' αυτό με τρυφερότητα («*Το Βασιλικό ήταν μια όμορφη θαλασσινή αγκαλιά που δεν την έφταναν τα πελαγίσια κύματα*») και νοσταλγική διάθεση και το περιγράφει ως έναν τόπο ιδιαίτερα όμορφο και ειδυλλιακό. Η τελευταία φράση του κειμένου «*Το χωριό μου... το φυλάω καλά στα βλέφαρα του νου μου*» κλείνει όλα τα συναισθήματα που τρέφει ο συγγραφέας για την ιδιαίτερη πατρίδα του.

Κείμενο 3: *Η Καπνικαρέα*

σελ. 152 σχολ. βιβλίου

1. Τι θα δούμε, καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού στην Αθήνα;

Κατηφορίζοντας την οδό Ερμού βλέπουμε όλο τον κόσμο της αγοράς («*ο κόσμος της αγοράς απλώνεται μπροστά μας, καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού*»): ανθρώπους που έχουν βγει για ψώνια, επιγραφές, φώτα, βιτρίνες των καταστημάτων, πλανόδιους που διαλαλούν στην πραμάτεια τους, καλλιτέχνες του δρόμου, μουσικούς, περαστικούς όλων των ηλικιών που συνωστίζονται γελαστοί για να δουν την παράσταση των καλλιτεχνών, ενώ στο βάθος του δρόμου διακρίνεται η Καπνικαρέα («*Η βοή του κόσμου που βγήκε για ψώνια... και άλλα μέρη*», «*Στο βάθος του δρόμου... όλα τα μυστικά της περιοχής*»).

σελ. 152 σχολ. βιβλίου

2. Τι αποτελεί η Καπνικαρέα για την Αθήνα και τους ανθρώπους που κυκλοφορούν σε αυτή;

Η Καπνικαρέα είναι για την Αθήνα και τους ανθρώπους που κυκλοφορούν σ' αυτή την πόλη «*σύμβολο μιας άλλης εποχής στην καρδιά της πόλης, τόπος συνάντησης και ξεκούρασης για τους περαστικούς, χώρος συγκέντρωσης και προσευχής για τους πιστούς, σημείο προέλευσης επισκεπτών, μάρτυρας της ανάπτυξης και των αλλαγών της μεγαλούπολης,*

αγαπημένη εκκλησία παλαιότερων και νεότερων, αδιάφορη για άλλους».

Κείμενο 4: *Μυτιλήνη. Λιμάνι τέχνης και πολιτισμού*

σελ. 153 σχολ. βιβλίου

1. Γιατί στον τίτλο του άρθρου ονομάζεται η Μυτιλήνη «λιμάνι τέχνης και πολιτισμού»; • Δικαιολογήστε το χαρακτηρισμό με στοιχεία από το κείμενο.

Η Μυτιλήνη ονομάζεται «λιμάνι τέχνης και πολιτισμού» για τους εξής λόγους:
– «*Τόσο στα αρχαία χρόνια όσο και στα νεότερα δεν έλειψαν από τη Λέσβο σπουδαίοι πνευματικοί άνθρωποι, από τον Πιττακό (ένας από τους επτά σοφούς), τη Σαπφώ, τον Αλκαίο και το Θεόφραστο, έως τους Εφταλιώτη, Βενέζη*»
– «*Νησί θαυμάσιας αρχιτεκτονικής (περίπου τρεις χιλιάδες κτίσματα έχουν κριθεί διατηρητέα μόνο μέσα στην πρωτεύουσα!)*»
– «*Υψηλός είναι επίσης ο πολιτισμός της γεύσης, με γνήσια παραδοσιακά προϊόντα και συνταγές αιώνων*»
– «*Λείψανα της Αρχαιότητας και της Ενετοκρατίας παντού*»

σελ. 153 σχολ. βιβλίου

2. Δείξτε με βέλη στο χάρτη της Μυτιλήνης το γύρο του νησιού που προτείνει ο συγγραφέας του άρθρου.

(Εκκίνηση από τα ανατολικά) Σκάλα Συκαμιάς → Μανταμάδο → (βόρεια) Μήθυμνα (Μόλυβος) → Πέτρα → (προς τα νότια) Άντισσα → Σίγρι → Ερεσός → Καλλονή → Πολιχνίτος → Πλωμάρι → Αγιάσος

ΙΙΙ. ΑΚΟΥΩ ΚΑΙ ΜΙΛΩ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων

Δευτερεύουσες προτάσεις

σελ. 153 σχολ. βιβλίου

1. Χωρίστε τις παρακάτω περιόδους σε προτάσεις:

α. «Ο κόσμος της αγοράς απλώνεται μπροστά μας, καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού» (κείμ. 3)

β. «Αυτό ήταν απαραίτητο, επειδή η περιοχή ήταν πολύ εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές» (κείμ. 1)

γ. «Οι άνεμοι, που φυσούν σχεδόν ακατάπαυστα, και το βραχώδες έδαφος δεν αφήνουν τίποτα να φυτρώσει» (κείμ. 1)

• Ποιες από τις προτάσεις αυτές συμπληρώνουν το νόημα μιας άλλης πρότασης, εξαρτώνται δηλαδή από μια άλλη πρόταση; • Βρείτε τες και υπογραμμίστε τες. • Θυμάστε πώς ονομάζονται οι προτάσεις αυτές; • Αν όχι, ανατρέξτε στην 8η ενότητα του βιβλίου σας.

Κύριες (ή **ανεξάρτητες**) **προτάσεις**
– *Ο κόσμος της αγοράς απλώνεται μπροστά μας*
– *Αυτό ήταν απαραίτητο*
– *Οι άνεμοι και το βραχώδες έδαφος δεν αφήνουν τίποτα*

Δευτερεύουσες (ή **εξαρτημένες**) **προτάσεις**
(συμπληρώνουν το νόημα μιας άλλης πρότασης, από την οποία εξαρτώνται)
– *καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού*
– *επειδή η περιοχή ήταν πολύ εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές*
– *που φυσούν σχεδόν ακατάπαυστα*
– *να φυτρώσει*

σελ. 154 σχολ. βιβλίου

2. Τι είδους πληροφορίες δίνουν οι προτάσεις που υπογραμμίσατε παραπάνω; • Σε ποιες ερωτήσεις απαντούν; • Μπορείτε να σκεφτείτε και να διατυπώσετε τις ερωτήσεις αυτές;

• *καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού:* η δευτερεύουσα πρόταση δίνει πληροφορίες σχετικά με το **χρόνο** και απαντά στην ερώτηση *πότε;*
– Πότε απλώνεται μπροστά μας ο κόσμος της αγοράς;
• *επειδή η περιοχή ήταν πολύ εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές:* η δευτερεύουσα πρόταση μας πληροφορεί για την **αιτία** και απαντά στην ερώτηση *γιατί;*
– Γιατί ήταν απαραίτητο αυτό;
• *που φυσούν σχεδόν ακατάπαυστα:* η πρόταση προσδιορίζει τη λέξη *άνεμοι* της κύριας πρότασης από την οποία εξαρτάται και απαντά στην ερώτηση *τι είδους;*
– Τι είδους άνεμοι δεν αφήνουν τίποτα να φυτρώσει;
• *να φυτρώσει:* η δευτερεύουσα πρόταση είναι αντικείμενο του ρήματος *δεν αφήνουν* και απαντά στην ερώτηση *τι;*
– Τι δεν αφήνουν οι άνεμοι να συμβεί;

σελ. 154 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε και υπογραμμίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις στα παρακάτω αποσπάσματα:

α. «Όταν άσπριζε η κάμαρα κι έφεγγαν οι τοίχοι, τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει τους πελώριους βράχους στην άκρη του κόλπου κι έρχονταν να φορτώσουν ξυλεία» (κείμ. 2)

β. «με έπαιρνε σηκωτό ο πατέρας από το παράθυρο, να μ' ακουμπήσει κοιμισμένο στο κρεβάτι» (κείμ. 2)

• Τι είδους πληροφορίες δίνουν οι προτάσεις που υπογραμμίσατε; • Διατυπώστε τις ερωτήσεις στις οποίες απαντούν.

Απόσπασμα α

• *Όταν άσπριζε η κάμαρα:* η δευτερεύουσα πρόταση δίνει πληροφορίες για το **χρόνο** και απαντά στην ερώτηση *πότε;*
– Πότε τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει τους πελώριους βράχους στην άκρη του κόλπου κι έρχονταν να φορτώσουν ξυλεία;
• (όταν) *έφεγγαν οι τοίχοι:* η δευτερεύουσα πρόταση δίνει πληροφορίες για το **χρόνο** και απαντά στην ερώτηση *πότε;*
– Πότε τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει τους πελώριους βράχους στην άκρη του κόλπου κι έρχονταν να φορτώσουν ξυλεία;
• *να φορτώσουν ξυλεία:* η δευτερεύουσα πρόταση δίνει πληροφορίες για το **σκοπό** και απαντά στην ερώτηση *για ποιο σκοπό;*
– Για ποιο σκοπό έρχονταν τα ιστιοφόρα;

Απόσπασμα β

• *να μ' ακουμπήσει κοιμισμένο στο κρεβάτι:* η δευτερεύουσα πρόταση δίνει πληροφορίες για το **σκοπό** και απαντά στην ερώτηση *για ποιο σκοπό;*

– Για ποιο σκοπό με έπαιρνε σηκωτό ο πατέρας από το παράθυρο;

Υποτακτική σύνδεση προτάσεων

σελ. 155 σχολ. βιβλίου

1. Μελετήστε ξανά τα αποσπάσματα που σας δόθηκαν στις δραστηριότητες 1 και 3 (*Ακούω και μιλώ*) της υποενότητας Β1. • Με ποιους συνδέσμους εισάγονται οι δευτερεύουσες προτάσεις που περιλαμβάνονται σε αυτά;

Οι δευτερεύουσες προτάσεις που περιλαμβάνονται στα αποσπάσματα των δραστηριοτήτων 1 και 3 εισάγονται με τους υπογραμμισμένους συνδέσμους:

– *καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού:* χρονικός σύνδεσμος
– *επειδή η περιοχή ήταν πολύ εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές:* αιτιολογικός σύνδεσμος
– *που φυσούν σχεδόν ακατάπαυστα:* αναφορική αντωνυμία
– *να φυτρώσει:* βουλητικό μόριο
– *Όταν άσπριζε η κάμαρα:* χρονικός σύνδεσμος
– (*όταν*) *έφεγγαν οι τοίχοι*: χρονικός σύνδεσμος
– *να φορτώσουν ξυλεία:* τελικός σύνδεσμος
– *να μ' ακουμπήσει κοιμισμένο στο κρεβάτι:* τελικός σύνδεσμος

σελ. 155 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε με ποια πρόταση συνδέει κάθε σύνδεσμος που εντοπίσατε τη δευτερεύουσα πρόταση που εισάγει. • Ποιες από τις προτάσεις αυτές είναι κύριες και ποιες δευτερεύουσες;

– Ο χρονικός σύνδεσμος ***καθώς*** συνδέει τη δευτερεύουσα (χρονική) πρόταση «*καθώς κατηφορίζουμε την οδό Ερμού*» με την κύρια πρόταση «*Ο κόσμος της αγοράς απλώνεται μπροστά μας*».
– Ο αιτιολογικός σύνδεσμος ***επειδή*** συνδέει τη δευτερεύουσα (αιτιολογική) πρόταση «*επειδή η περιοχή ήταν πολύ εκτεθειμένη σε πειρατικές επιδρομές*» με την κύρια πρόταση «*Αυτό ήταν απαραίτητο*».
– Η αναφορική αντωνυμία ***που*** συνδέει τη δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση «*που φυσούν σχεδόν ακατάπαυστα*» με την κύρια πρόταση «*Οι άνεμοι και το βραχώδες έδαφος δεν αφήνουν τίποτα*» (προσδιορίζει το

υποκείμενο της κύριας πρότασης *Οι άνεμοι*).
– Το βουλητικό μόριο ***να*** συνδέει τη δευτερεύουσα (βουλητική) πρόταση «*να φυτρώσει*» με την κύρια «*Οι άνεμοι και το βραχώδες έδαφος δεν αφήνουν τίποτα*».
– Ο χρονικός σύνδεσμος ***όταν*** συνδέει τη δευτερεύουσα (χρονική) πρόταση «*Όταν άσπριζε η κάμαρα* με την κύρια πρόταση *τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει τους πελώριους βράχους στην άκρη του κόλπου*».
– Ο (εννοούμενος) χρονικός σύνδεσμος ***όταν*** συνδέει τη δευτερεύουσα (χρονική) πρόταση «(όταν) *έφεγγαν οι τοίχοι*» με την κύρια πρόταση «*τα ιστιοφόρα είχαν πια καβατζάρει τους πελώριους βράχους στην άκρη του κόλπου*».
– Ο τελικός σύνδεσμος ***να*** συνδέει τη δευτερεύουσα (τελική) πρόταση *να φορτώσουν ξυλεία* με την κύρια πρόταση «*έρχονταν*».
– Ο τελικός σύνδεσμος ***να*** συνδέει τη δευτερεύουσα (τελική) πρόταση «*να μ' ακουμπήσει κοιμισμένο στο κρεβάτι*» με την κύρια πρόταση «*με έπαιρνε σηκωτό ο πατέρας μου από το παράθυρο*».

σελ. 155 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε τους συνδέσμους που εισάγουν τις δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος: «Λέγεται ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι… παρά από θάλασσα… » (κείμ. 5)

Οι δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος εισάγονται με τους υπογραμμισμένους συνδέσμους:
– <u>*ότι*</u> *πρώτοι οι Κορίνθιοι χρησιμοποίησαν το σημερινό τρόπο κατασκευής των καραβιών κι οργάνωσης του ναυτικού:* ειδικός σύνδεσμος
– <u>*ότι*</u> *στην Κόρινθο, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ναυπηγήθηκαν τριήρεις:* ειδικός σύνδεσμος
– <u>*πως*</u> *ο Κορίνθιος ναυπηγός Αμεινοκλής έφτιαξε τέσσερα πολεμικά καράβια για τους Σαμιώτες:* ειδικός σύνδεσμος
– <u>*Επειδή*</u> *οι Κορίνθιοι έχτισαν την πόλη τους πάνω στον Ισθμό:* αιτιολογικός σύνδεσμος
– <u>*γιατί*</u> *οι Έλληνες, τα παλιά τα χρόνια, επικοινωνούσαν περισσότερο από στεριά παρά από θάλασσα:* αιτιολογικός σύνδεσμος

Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση

σελ. 156 σχολ. βιβλίου

1. Βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις της δεύτερης παραγράφου του κειμένου 6 • Ποιες από αυτές χωρίζονται με κόμμα από τις κύριες και ποιες όχι; • Οι δευτερεύουσες προτάσεις που χωρίζονται με κόμμα από την κύρια, από την οποία εξαρτώνται, λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί ή ως αντικείμενο ή υποκείμενο;

• **Δευτερεύουσες προτάσεις**
– *να μας μυήσει:* δε χωρίζεται με κόμμα από την κύρια πρόταση «*ανέλαβε*» και λειτουργεί ως αντικείμενό της
– *Αν βρεθείτε στη Λήμνο:* χωρίζεται με κόμμα από την κύρια πρόταση «*θα δοκιμάσετε φλομάρια… (τυρόψωμα)*» στην οποία είναι επιρρηματικός προσδιορισμός (δηλώνει όρο ή προϋπόθεση: υποθετική πρόταση).
• Οι δευτερεύουσες προτάσεις που **χωρίζονται με κόμμα** από την κύρια, από την οποία εξαρτώνται, λειτουργούν ως **επιρρηματικοί προσδιορισμοί** (το υποκείμενο και το αντικείμενο δε χωρίζονται ποτέ με κόμμα από το ρήμα το οποίο συμπληρώνουν).

σελ. 156 σχολ. βιβλίου

2. «ανέλαβε να μας μυήσει» (κείμ. 6): Τι φανερώνει η δευτερεύουσα πρόταση του αποσπάσματος; • Παίζει ρόλο επιρρηματικού προσδιορισμού, υποκειμένου ή αντικειμένου; • Γιατί νομίζετε ότι δε χωρίζεται με κόμμα από την κύρια πρόταση;

Η δευτερεύουσα πρόταση «*να μας μυήσει*» απαντά στην ερώτηση *τι;* και είναι **αντικείμενο** του ρήματος *ανέλαβε* της κύριας πρότασης από την οποία εξαρτάται. Δε χωρίζεται με κόμμα από την κύρια πρόταση, γιατί δε χωρίζονται ποτέ με κόμμα οι κύριοι όροι μιας πρότασης (ρήμα, υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο).

σελ. 156 σχολ. βιβλίου

3. Παρατηρήστε άλλη μια φορά το απόσπασμα: «Λέγεται ότι οι Κορίνθιοι… παρά από θάλασσα… » (κείμ. 5) • Σε ποιες περιπτώσεις υποτακτικής σύνδεσης προτάσεων χωρίζεται η κύρια πρόταση από τη δευτερεύουσα με κόμμα; • Σε ποιες δεν υπάρχει κόμμα ανάμεσα στην κύρια και τη δευτερεύουσα πρόταση;

• Η δευτερεύουσα πρόταση χωρίζεται με κόμμα από την κύρια, όταν λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός, όπως οι δύο ακόλουθες προτάσεις που προσδιορίζουν την κύρια πρόταση «*έγινε από πολύ παλιά εμπορικό κέντρο*» και δηλώνουν αιτία:
– *Επειδή οι Κορίνθιοι έχτισαν την πόλη τους πάνω στον Ισθμό*
– *γιατί οι Έλληνες, τα παλιά τα χρόνια, επικοινωνούσαν περισσότερο από στεριά παρά από θάλασσα*

• Δεν μπαίνει κόμμα ανάμεσα στη δευτερεύουσα πρόταση που λειτουργεί ως υποκείμενο (ή αντικείμενο) και στην κύρια από την οποία εξαρτάται:
– *ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι χρησιμοποίησαν το σημερινό τρόπο κατασκευής των καραβιών κι οργάνωσης του ναυτικού* (η δευτερεύουσα πρόταση είναι υποκείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης *Λέγεται*)
– *ότι στην Κόρινθο, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ναυπηγήθηκαν τριήρεις* (η δευτερεύουσα πρόταση είναι υποκείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης *Λέγεται*)
– *πως ο Κορίνθιος ναυπηγός Αμεινοκλής έφτιαξε τέσσερα πολεμικά καράβια για τους Σαμιώτες* (η δευτερεύουσα πρόταση είναι υποκείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης *φαίνεται*)

Σημεία στίξης

σελ. 156 σχολ. βιβλίου

1. Ξαναθυμηθείτε τις περιπτώσεις στις οποίες βάζουμε κόμμα (συμβουλευτείτε τις ενότητες 8 και 10) και συζητήστε τες στην τάξη.

Για τις περιπτώσεις στις οποίες χρησιμοποιούμε κόμμα, βλ. Ενότητα 8, Ι. Θεωρία: *Η στίξη στην παρατακτική σύνδεση, Ασύνδετο σχήμα*, σελ. 280-281 και Ενότητα 10, Ι. Θεωρία: *Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση*, σελ. 336.

σελ. 156 σχολ. βιβλίου

2. Διαβάστε τα παρακάτω αποσπάσματα δυνατά και ακούγοντάς τα παρατηρήστε πότε χρησιμοποιείται το κόμμα:
α. «Το Γύθειο, η Αρεόπολη, το Οίτυλο, ο Κάμπος, ο Κότρωνας και άλλα 270 χωριά και χωριουδάκια αποτελούν τη Μάνη» (κείμ. 1)
β. «Έτρεχα τότε στο γωνιακό υπνοδωμάτιο, έσπρωχνα ένα σκαμνί στο παράθυρο, μα μονάχα τη βάρκα μας κατάφερνα να δω» (κείμ. 2)

γ. «Τον έξω κόσμο τον γνώρισα, τον έφαγα με το κουτάλι» (κείμ 2)
δ. «Αν βρεθείτε στη Λήμνο, θα δοκιμάσετε φλομάρια» (κείμ. 6)

α. Χρησιμοποιούμε κόμμα στο ασύνδετο σχήμα: τα υποκείμενα *Το Γύθειο, η Αρεόπολη, το Οίτυλο, ο Κάμπος, ο Κότρωνας* παρατίθενται ασύνδετα.
β. Ανάμεσα στις δύο κύριες προτάσεις «*Έτρεχα τότε στο γωνιακό υπνοδωμάτιο*» και «*έσπρωχνα ένα σκαμνί στο παράθυρο*» μπαίνει κόμμα, γιατί παρατίθενται ασύνδετα. Κόμμα μπαίνει πριν από τον αντιθετικό σύνδεσμο *μα* στην αρχή της τρίτης κύριας πρότασης «*μα μονάχα τη βάρκα μας κατάφερνα να δω*».
γ. Ανάμεσα στις δύο κύριες προτάσεις «*Τον έξω κόσμο τον γνώρισα*» και «*τον έφαγα με το κουτάλι*» μπαίνει κόμμα, γιατί παρατίθενται ασύνδετα.
δ. Χρησιμοποιούμε κόμμα, για να χωρίσουμε τη δευτερεύουσα επιρρηματική (υποθετική) πρόταση «*Αν βρεθείτε στη Λήμνο*» από την κύρια «*θα δοκιμάσετε φλομάρια*».

σελ. 157 σχολ. βιβλίου

3. Διαβάστε δυνατά τα παραπάνω αποσπάσματα. • Σε ποια σημεία παρατηρείτε παύση, ένα μικρό σταμάτημα της φωνής σας; • Πώς αποδίδεται αυτή η παύση στο γραπτό λόγο;
• Διαλέξτε τα σωστά, βάζοντας ✔ στα κατάλληλα κουτάκια:

Βάζουμε κόμμα	✔	για να χωρίσουμε κύριες από δευτερεύουσες προτάσεις
	❑	πριν από κάθε σύνδεσμο
	❑	στο τέλος μιας περιόδου
	✔	για να χωρίσουμε όμοιες προτάσεις στο ασύνδετο σχήμα
	✔	για να χωρίσουμε λέξεις ή φράσεις ασύνδετες
	❑	για να χωρίσουμε το αντικείμενο από το υποκείμενο
	✔	για να χωρίσουμε την κλητική από την υπόλοιπη πρόταση (π.χ. *Γιάννη, έλα κοντά μας*)

σελ. 157 σχολ. βιβλίου

4. Θυμηθείτε τον ορισμό της περιόδου στην ενότητα 8. Ποιο ρόλο παίζει η τελεία εκεί;

Περίοδος λέγεται ένα τμήμα λόγου που εκτείνεται από τελεία σε τελεία και μπορεί να αποτελείται από μία ή περισσότερες προτάσεις. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η τελεία οριοθετεί την παράγραφο.

σελ. 157 σχολ. βιβλίου

5. Διαβάστε δυνατά το κείμενο 6.
• Διαλέξτε το σωστό, βάζοντας ✓ στο κατάλληλο κουτάκι:

Τελεία βάζουμε	✓ μεγάλο σταμάτημα της φωνής
για να αποδώσουμε	❑ μικρό σταμάτημα της φωνής
στο γραπτό λόγο	❑ καθόλου σταμάτημα της φωνής

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

1. Συζητήστε στην τάξη τι κερδίζει το κείμενο με τα ερωτηματικά και τα θαυμαστικά που έχει χρησιμοποιήσει ο συγγραφέας του.

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τα ερωτηματικά («*Ε, τι λέτε;*», «*Πάμε τώρα;*», «*γιατί να βιαστεί;*») και τα θαυμαστικά σε ερωτηματικές και επιφωνηματικές προτάσεις αντίστοιχα, που εκφράζουν έντονα συναισθήματα (θαυμασμό, έκπληξη κ.λπ.), για να κάνει το κείμενό του πιο ζωντανό και ευχάριστο.

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

2. Εντοπίστε τα σημεία εκείνα στα οποία υπάρχει διπλή τελεία.
• Γιατί τη χρησιμοποιεί ο συγγραφέας; • Τι θέλει να δηλώσει με αυτή;

Διπλή τελεία υπάρχει στα παρακάτω σημεία του κειμένου 7:
– *αλλά για να ρωτήσει: «Ε, τι λέτε; Πάμε τώρα;»* (ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη διπλή τελεία πριν από εισαγωγικά στα οποία αναφέρονται τα λόγια κάποιου όπως ακριβώς ειπώθηκαν)
– *Κι αλήθεια: γιατί να βιαστεί;* (ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη διπλή τελεία για να δείξει ότι θα επεξηγήσει αυτό που προηγείται)
– *Είναι τόσο ωραία όλα: το ανοιξιάτικο πρωί, η φύση, ο Παγασητικός...* (ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη διπλή τελεία όταν ακολουθεί απαρίθμηση των μερών ενός συνόλου).

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

3. Σ' ένα σημείο του κειμένου ο συγγραφέας χρησιμοποιεί εισαγωγικά. Σε ποιο; • Σε τι του χρησιμεύουν τα εισαγωγικά;

Ο συγγραφέας βάζει σε εισαγωγικά τη φράση «*Ε, τι λέτε; Πάμε τώρα;*», για να δηλώσει ότι μεταφέρει τα λόγια κάποιου (εδώ του τρένου) όπως ακριβώς ειπώθηκαν, κατά λέξη.

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

4. Βρείτε τα δύο σημεία του κειμένου στα οποία ο συγγραφέας χρησιμοποιεί αποσιωπητικά. • Τι θέλει να δηλώσει με αυτά σε καθεμιά περίπτωση;

• Αποσιωπητικά υπάρχουν στα εξής σημεία του κειμένου 7:
– «*Αρχίζουν, λοιπόν, ατέλειωτες κουβέντες, ο μοναδικός υπάλληλος του τρένου παίρνει παραγγελίες και καλάθια για τον παραπέρα σταθμό, ένας ρομαντικός ταξιδιώτης κατεβαίνει να κόψει λουλούδια των χωραφιών, άλλοι παραγγέλνουν καφέ, άλλος πάει για τις μικρές του ανάγκες πίσω από τις ανθισμένες βραγιές...*» (ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τα αποσιωπητικά, επειδή θέλει να αφήσει κάποιο υπονοούμενο)
– «*Είναι τόσο ωραία όλα: το ανοιξιάτικο πρωί, η φύση, ο Παγασητικός...*» (ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τα αποσιωπητικά, για να δείξει ότι η φράση του μένει ατελείωτη από θαυμασμό).

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

5. Βρείτε τη διπλή παύλα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο κείμενο 7.• Γιατί τη χρησιμοποιεί; • Σε τι τον εξυπηρετεί;

Ο συγγραφέας βάζει σε διπλή παύλα τα ονόματα δύο χωριών–*Αγριά, Λεχώνια*– για να τραβήξει με ήπιο τρόπο την προσοχή μας στις δύο αυτές λέξεις.

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

6. Λίγο πιο κάτω, στην ενότητα Δ, θα βρείτε ένα απόσπασμα από μία σελίδα λεξικού. Προσέξτε την άνω τελεία που υπάρχει στην πρώτη σειρά. • Συζητήστε στην τάξη γιατί χρησιμοποιείται αυτό το σημείο στίξης. Τι εξυπηρετεί;

Στο απόσπασμα του λεξικού, η άνω τελεία («*τόπος (ο) 1. τοποθεσία, μέρος, περιοχή· ΦΡ. (λογ.)*») χρησιμοποιείται, για να δείξει ότι θα ακολουθήσει παράθεση στοιχείων (ειδικές φράσεις και η σημασία τους: *κατά τόπους, κρανίου τόπος, Άγιοι Τόποι, επί τόπου* κ.λπ.).

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

7. Στο ίδιο απόσπασμα του λεξικού παρατηρήστε και συζητήστε τη χρήση της διπλής τελείας. • Τι συμπεράσματα βγάζετε για το ρόλο που παίζει στο γραπτό λόγο;

Στο απόσπασμα του λεξικού, η διπλή τελεία χρησιμοποιείται πριν

από την παράθεση παραδειγμάτων για τη χρήση της λέξης (π.χ. «*4. (μτφ.) θέση στο Διαδίκτυο: στο διαδικτυακό μας ~ υπάρχουν ιστοσελίδες για όλα τα αθλήματα*»).

Για τη χρήση της διπλής τελείας, βλ. Ενότητα 10, Ι. Θεωρία: *Σημεία στίξης*, σελ. 337.

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

8. Στο κείμενο 6, βρείτε τα σημεία εκείνα στα οποία χρησιμοποιούνται παρενθέσεις. • Για ποιους λόγους τις χρησιμοποιεί ο συγγραφέας;

• Στο κείμενο χρησιμοποιούνται παρενθέσεις στα εξής σημεία:
– *θα δοκιμάσετε φλομάρια (χυλοπίτες δηλαδή) με κόκορα*
– *τσουρεκάκια (δεν είναι γλυκό, αλλά στριφτές πίτες με τυρί)*
– *και κλίκια (τυρόψωμα)*
• Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τις παρενθέσεις, για να δείξει πως ό,τι κλείνει μέσα τους είναι πρόσθετο υλικό το οποίο επεξηγεί τη λέξη που βρίσκεται πριν από στην παρένθεση.

Χρήση λεξικών

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

1. Πόσες σημασίες της λέξης «τόπος» δίνονται σε αυτή τη σελίδα του λεξικού;

Σε αυτή τη σελίδα του λεξικού δίνονται πέντε διαφορετικές σημασίες της λέξης **τόπος:**

1. *τοποθεσία, μέρος, περιοχή*
2. *το μέρος από το οποίο κατάγεται ή στον οποίο διαμένει (κάποιος) (χωριό, πόλη ή χώρα), η πατρίδα*
3. *ο χώρος που καταλαμβάνει ένα αντικείμενο, η θέση στην οποία βρίσκεται*
4. *(μτφ.) θέση στο Διαδίκτυο*
5. *ΜΑΘ.* ***γεωμετρικός τόπος*** *το σύνολο των σημείων που έχουν ορισμένη κοινή ιδιότητα και συνήθ. ανήκουν σε μια ευθεία, γραμμή ή επιφάνεια*

Ακόμη, υπάρχουν οι συνδυασμοί της λέξης *τόπος* με άλλες λέξεις, δηλαδή φράσεις με ειδική σημασία (π.χ. *επί τόπου, κοινός τόπος, δίνω τόπο στην οργή*).

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

2. Ο τίτλος της ενότητας αυτής του βιβλίου σας περιέχει τη λέξη «τόπος». Ποια σημασία έχει; • Διαλέξτε μία από όσες διαβάσατε στο λεξικό.

Η λέξη *τόπος* στον τίτλο της Ενότητας 10 "Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του" σημαίνει «*το μέρος από το οποίο κατάγεται ή στον οποίο διαμένει (κάποιος) (χωριό, πόλη ή χώρα), η πατρίδα*».

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

3. Πλάι στο λήμμα «τόπος» υπάρχει *(ο)*. Καταλαβαίνετε τι σημαίνει;

Το *(ο)* πλάι στο λήμμα *τόπος* είναι το άρθρο της λέξης και δηλώνει το γένος της (αρσενικό).

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 160 σχολ. βιβλίου

1. Ποια από τις φωτογραφίες της πρώτης σελίδας της ενότητας (σελ. 149) σας θυμίζει τον τόπο σας; • Για ποιους λόγους; • Συζητήστε στην τάξη: αν σας ζητούσαν να βγάλετε μια αντιπροσωπευτική φωτογραφία από τον τόπο σας, τι θα φωτογραφίζατε και γιατί;

[**Σημ.:** Η άσκηση θα απαντηθεί από το μαθητή].

σελ. 160 σχολ. βιβλίου

2. Ο συγγραφέας στο κείμενο 8 που ακολουθεί μεγάλωσε στην Αλεξάνδρεια. • Ποιες εικόνες (οπτικές και ακουστικές) της πόλης του δίνει το κείμενο; • Αν περπατούσατε στο δρόμο της πόλης αυτής, τι θα μυρίζατε; • Ποια στοιχεία συνθέτουν, σύμφωνα με το συγγραφέα, την εικόνα της πόλης του και τον πολιτισμό της;

• **Οπτικές εικόνες**

– «*Οι αφεντάδες παίζουν τάβλι*»

– «*Τα ζαχαροπλαστεία ξεχειλίζουν από ποικιλόχρωμα γλυκά, πολύχρωμα λουκούμια, ιριδίζοντα ποτά*»

– «*Στο δρόμο τα καροτσάκια πουλάνε ξερά φρούτα, ελιές, αρνίσια σουβλάκια και το τσάι με τη μέντα*»

– «*Αντικριστά, λαμπτήρες με νέον και λάμπες πετρελαίου, μεγάλα κτίρια και ταπεινά μαγαζάκια, κάρα και αμερικάνικα αυτοκίνητα*»

• **Ακουστικές εικόνες**
– «*για τον ήχο της θάλασσας*»
– «*τη φωνή της Ομ Καλσούμ*»
[**Σημ.:** Ως ακουστική μπορεί να θεωρηθεί και η εικόνα «*Οι αφεντάδες παίζουν τάβλι*», καθώς όταν παίζεται το παιχνίδι αυτό παράγεται ήχος].

• Αν περπατούσαμε στους δρόμους της Αλεξάνδρειας, θα μυρίζαμε τη θάλασσα, τα γλυκά που ευωδιάζουν μέσα από τα ζαχαροπλαστεία, και τις μυρωδιές από την πραμάτεια των πλανόδιων πωλητών: έντονη τσίκνα από αρνίσια σουβλάκια που ψήνονται στα κάρβουνα και το λεπτό άρωμα της μέντας που βάζουν στο τσάι.

• Σύμφωνα με το συγγραφέα, η Αλεξάνδρεια είναι μια πόλη με δύο πρόσωπα· η εικόνα και ο πολιτισμός της έχουν προκύψει από τη συνύπαρξη και τη σύνθεση στοιχείων δύο διαφορετικών πολιτισμών. Από τη μια πλευρά, η Ανατολή, η παράδοση, το παλαιό δηλαδή στοιχείο: οι άνθρωποι που παίζουν τάβλι, τα παραδοσιακά ζαχαροπλαστεία, οι πλανόδιοι πωλητές τροφίμων και τσαγιού, οι λάμπες πετρελαίου, τα ταπεινά μαγαζάκια και τα κάρα στους δρόμους. Από την άλλη, το δυτικό στοιχείο, ο σύγχρονος πολιτισμός: λαμπτήρες με νέον, μεγάλα κτίρια και αμερικάνικα αυτοκίνητα.

IV. ΔΙΑΒΑΖΩ ΚΑΙ ΓΡΑΦΩ – ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Υποτακτική σύνδεση των προτάσεων

Δευτερεύουσες προτάσεις

σελ. 154 σχολ. βιβλίου

1. «Λέγεται ότι οι Κορίνθιοι... παρά από θάλασσα... »: Βρείτε και υπογραμμίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος αυτού στο κείμενο 5.

Οι **δευτερεύουσες προτάσεις** του αποσπάσματος είναι οι εξής:
– *ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι χρησιμοποίησαν το σημερινό τρόπο κατασκευής των καραβιών κι οργάνωσης του ναυτικού*
– *ότι στην Κόρινθο, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ναυπηγήθηκαν τριήρεις*
– *πως ο Κορίνθιος ναυπηγός Αμεινοκλής έφτιαξε τέσσερα πολεμικά καράβια για τους Σαμιώτες*
– *Επειδή οι Κορίνθιοι έχτισαν την πόλη τους πάνω στον Ισθμό*
– *Γιατί οι Έλληνες, τα παλιά τα χρόνια, επικοινωνούσαν περισσότερο από στεριά παρά από θάλασσα*

σελ. 154 σχολ. βιβλίου

2. Ποιες από τις δευτερεύουσες προτάσεις αυτές είναι υποκείμενο ή αντικείμενο του ρήματος της κύριας πρότασης; • Ποιες λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί; • Τι δηλώνουν;

• Οι προτάσεις «*ότι πρώτοι οι Κορίνθιοι χρησιμοποίησαν το σημερινό τρόπο κατασκευής των καραβιών κι οργάνωσης του ναυτικού*» και «*ότι στην Κόρινθο, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, ναυπηγήθηκαν τριήρεις*» είναι **υποκείμενα** του (απρόσωπου) ρήματος *λέγεται* της κύριας πρότασης.

Η πρόταση «*πως ο Κορίνθιος ναυπηγός Αμεινοκλής έφτιαξε τέσσερα πολεμικά καράβια για τους Σαμιώτες*» είναι **υποκείμενο** του (απρόσωπου) ρήματος *φαίνεται* της κύριας πρότασης.

• Οι προτάσεις «*Επειδή οι Κορίνθιοι έχτισαν την πόλη τους πάνω στον Ισθμό*» και «*Γιατί οι Έλληνες, τα παλιά τα χρόνια, επικοινωνούσαν περισσότερο από στεριά παρά από θάλασσα*» λειτουργούν ως **επιρρηματι-**

κοί προσδιορισμοί της κύριας πρότασης και δηλώνουν **αιτία** (απαντούν στην ερώτηση *γιατί;*).

Υποτακτική σύνδεση προτάσεων

σελ. 155 σχολ. βιβλίου

1. Μελετήστε το απόσπασμα: «Βούλιαζαν οι βοϊδάμαξες κι έτρεχαν απ' τα χωράφια οι συγχωριανοί να βοηθήσουν» (κείμ. 2)

• Ποιες προτάσεις του αποσπάσματος συνδέονται παρατακτικά και ποιες υποτακτικά;

Παρατακτικά (με το συμπλεκτικό σύνδεσμο *κι*) συνδέονται οι δύο κύριες προτάσεις «*Βούλιαζαν οι βοϊδάμαξες*» και «*έτρεχαν απ' τα χωράφια οι συγχωριανοί*» (**παρατακτική σύνδεση**).

Υποτακτικά (με τον τελικό σύνδεσμο *να*) συνδέεται η δευτερεύουσα πρόταση «*να βοηθήσουν*» με την κύρια «*έτρεχαν απ' τα χωράφια οι συγχωριανοί*», από την οποία εξαρτάται (**υποτακτική σύνδεση**).

σελ. 155 σχολ. βιβλίου

2. «Πολλοί οικισμοί της Μάνης έχουν κηρυχθεί "διατηρητέοι" και δεν επιτρέπεται ν' αλλάζει η εξωτερική όψη των σπιτιών» (κείμ. 1): Σε ποιο σημείο του αποσπάσματος έχουμε παρατακτική σύνδεση και σε ποιο υποτακτική;

Παρατακτική σύνδεση έχουμε μεταξύ των κύριων προτάσεων «*Πολλοί οικισμοί της Μάνης έχουν κηρυχθεί "διατηρητέοι"*» και «*δεν επιτρέπεται*» (συνδέονται με το συμπλεκτικό σύνδεσμο *και*).

Υποτακτική σύνδεση έχουμε μεταξύ της δευτερεύουσας (βουλητικής) πρότασης «*ν' αλλάζει η εξωτερική όψη των σπιτιών*» και της κύριας «*δεν επιτρέπεται*», από την οποία εξαρτάται (συνδέονται με το βουλητικό μόριο *να*).

σελ. 155 σχολ. βιβλίου

3. «Ξεκινώντας από το ανατολικό σημείο... στην πανέμορφη Αγιάσο» (κείμ. 4): Στο απόσπασμα κυριαρχεί η παρατακτική σύνδεση των προτάσεων. Ξαναγράψτε το ίδιο, προσπαθώντας να μετατρέψετε την παρατακτική σύνδεση σε υποτακτική. • Σχολιάστε τις αλλαγές που κάνατε. • Γιατί νομίζετε ότι ο συγγραφέας του άρθρου προτίμησε την παρατακτική σύνδεση;

• «Ξεκινώντας από το ανατολικό σημείο, σταματά κανείς στη Σκάλα Συ-

καμιάς, **όπου** απολαμβάνει (ή **για να απολαύσει**) φρέσκο ψάρι ακριβώς δίπλα ακριβώς στην περίφημη εκκλησία της Παναγιάς της Γοργόνας. Διασχίζει το Μανταμάδο, **ώσπου** φτάνει (ή **για να φτάσει**) στη Μήθυμνα (Μόλυβο) και την Πέτρα στα βόρεια. Στη συνέχεια, κατεβαίνει στην Άντισσα, το πανέμορφο Σίγρι, την Ερεσό, την Καλλονή, τον Πολιχνίτο, το Πλωμάρι και στα ορεινά, στην πανέμορφη Αγιάσο».

• Στην πρώτη περίοδο του αποσπάσματος («*Ξεκινώντας… Γοργόνας*») η κύρια πρόταση «*απολαμβάνει φρέσκο ψάρι ακριβώς δίπλα ακριβώς στην περίφημη εκκλησία της Παναγιάς της Γοργόνας*» μετατράπηκε σε δευτερεύουσα (με το αναφορικό επίρρημα *όπου*) που προσδιορίζει την ΟΦ *στη Σκάλα Συκαμιάς* της κύριας πρότασης «*Ξεκινώντας από το ανατολικό σημείο, σταματά κανείς στη Σκάλα Συκαμιάς*». (Η δευτερεύουσα πρόταση μπορεί επίσης να εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο *για να*, και τότε λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει σκοπό).

Στη δεύτερη περίοδο του αποσπάσματος («*Διασχίζει… στα βόρεια*») η κύρια πρόταση «*φτάνει στη Μήθυμνα (Μόλυβο) και την Πέτρα στα βόρεια*» μετατράπηκε σε δευτερεύουσα (με το χρονικό σύνδεσμο *ώσπου*) που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός (που δηλώνει χρόνο) της κύριας πρότασης «*Διασχίζει το Μανταμάδο*». (Αν μετατρέψουμε την κύρια σε δευτερεύουσα πρόταση που εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο *για να*, τότε λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει σκοπό).

Στην τρίτη περίοδο του αποσπάσματος («*Στη συνέχεια… Αγιάσο*») δεν έγιναν μετατροπές, γιατί αποτελείται από μία κύρια πρόταση.

• Ο συγγραφέας προτίμησε την παρατακτική σύνδεση με τις μικρές, κοφτές προτάσεις για να δώσει γρήγορο και ζωηρό ρυθμό στο κείμενο.

Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση

σελ. 156 σχολ. βιβλίου

• Γράψτε μια παραδοσιακή συνταγή του τόπου σας, μια συνταγή για κάποιο γλυκό ή φαγητό. Αν δε γνωρίζετε, ρωτήστε τη μητέρα ή τη γιαγιά σας ή άλλο συγγενικό σας πρόσωπο. • Χρησιμοποιήστε υποτακτική σύνδεση προτάσεων. • Προσέξτε σε ποιες περιπτώσεις θα χρησιμοποιήσετε κόμμα.

Το πιλάφι του γάμου
(παραδοσιακό φαγητό της Κρήτης, που σερβίρεται σε γάμους και γιορτές)

Υλικά
– 1 κούπα ρύζι καρολίνα
– 3 κούπες ζωμό κρέατος
– χυμό 1½ λεμονιού
– αλάτι

Διαδικασία

Για την εκτέλεση της συνταγής χρειαζόμαστε ζωμό κρέατος. Ο ζωμός αυτός προέρχεται συνήθως από γίδα βραστή και ετοιμάζεται ως εξής:

Βάζουμε το κρέας να βράσει και πετάμε το πρώτο νερό. Στη συνέχεια, το βράζουμε σε καθαρό νερό μαζί με ένα κρεμμύδι και καρότο και αλατοπιπερώνουμε. Όταν το κρέας είναι έτοιμο, κρατάμε το ζωμό για το πιλάφι. Αν ο ζωμός είναι πολύ λιπαρός, τον αραιώνουμε με λίγο νεράκι.

Για μία κούπα ρύζι χρειαζόμαστε τρεις κούπες ζωμό κρέατος. Το βάζουμε να βράσει σε δυνατή φωτιά και προσθέτουμε το αλάτι και το χυμό λεμονιού. Το αφήνουμε να πάρει μια-δυο βράσεις, 5-8 λεπτά περίπου και κλείνουμε το μάτι.

Σκεπάζουμε το ρύζι με μια πετσέτα και το αφήνουμε πάνω στο μάτι, για να ρουφήξει τα υγρά του. Η διαδικασία αυτή κρατάει περίπου 10 λεπτά. Το κοιτάμε περιστασιακά, ώσπου να γίνει σπυρωτό.

Σερβίρουμε σε ρηχό πιατάκι μαζί με λίγη γίδα.

www. nistikoarkoudi.gr (διασκευή)

Σημεία στίξης

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

1. Υπογραμμίστε όλες τις προτάσεις του κειμένου 7 που έχουν ερωτηματικό στο τέλος και όλες όσες έχουν θαυμαστικό. • Τι εκφράζει καθεμιά από αυτές;

Προτάσεις που έχουν ερωτηματικό στο τέλος (**ερωτηματικές προτάσεις**):
• «*Ε, τι λέτε;*»: εκφράζει προσταγή / παράκληση (= πείτε!)
• «*Πάμε τώρα;*»: εκφράζει προσταγή / παράκληση (= πάμε τώρα!)
• «*γιατί να βιαστεί;*»: εκφράζει απόφανση (= δεν υπάρχει λόγος να βιαστεί)
Προτάσεις που έχουν θαυμαστικό στο τέλος (**επιφωνηματικές προτάσεις**):

- *Δε βιάζεται!* (εκφράζει έκπληξη)
- *Τόσο ωραία!* (εκφράζει θαυμασμό)
- *Πουθενά αλλού δε θα 'βρισκε κανείς τόση ομορφιά συνδυασμένη με τόση πραότητα και ειρήνη!* (εκφράζει θαυμασμό)
- *Όλα είναι καθαρά στα μικρά χωριά που περνάμε –Αγριά, Λεχώνια– όλα είναι γιορταστικά στα χωράφια, στο φως, στα νερά του κόλπου!* (εκφράζει θαυμασμό)

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

2. Ανατρέξτε στην 1η ενότητα του βιβλίου σας και στη γραμματική σας και γράψτε σε ποιες προτάσεις βάζουμε ερωτηματικό.

• Σε ποιες προτάσεις βάζουμε θαυμαστικό;

Ερωτηματικό βάζουμε στις **ερωτηματικές** προτάσεις, τις οποίες συνήθως χρησιμοποιούμε για να ζητήσουμε μια πληροφορία.

Θαυμαστικό βάζουμε στις **επιφωνηματικές** προτάσεις, τις οποίες χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε ένα έντονο συναίσθημα (π.χ. έκπληξη ή θαυμασμό), και σπανιότερα στις **προστακτικές** προτάσεις, με τις οποίες ζητάμε από κάποιον να κάνει κάτι, εκφράζουμε προσταγή.

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

1. Καταγράψτε τα συμπεράσματά σας από τη συζήτηση που προηγήθηκε στην τάξη και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα. Αν θέλετε, συμβουλευτείτε και το βιβλίο γραμματικής.

Σημείο στίξης	**Το χρησιμοποιούμε όταν θέλουμε...**
Διπλή τελεία	• να διασαφηνίσουμε κάτι που γράψαμε προηγουμένως • να απαριθμήσουμε τα μέρη ενός συνόλου • να παραθέσουμε κατά λέξη τα λόγια κάποιου
Εισαγωγικά	• να αναφέρουμε τα λόγια κάποιου όπως ακριβώς ειπώθηκαν
	• να παραθέσουμε τίτλους έργων, ονόματα περιοδικών, επιγραφές κ.λπ. • να παραθέσουμε παροιμίες και ρητά • να παραθέσουμε λέξεις και φράσεις ειδικής σημασίας • να δείξουμε ότι κάποια λέξη χρησιμοποιείται με μεταφορική σημασία ή ειρωνικά

Αποσιωπητικά	• να υπονοήσουμε κάτι που εννοείται εύκολα • να αποσιωπήσουμε κάτι που δεν μπορούμε ή δεν επιτρέπεται να πούμε • να δείξουμε ότι μια φράση έμεινε ατελείωτη από συγκίνηση, ντροπή ή για άλλο λόγο • να δηλώσουμε την απότομη διακοπή μιας συνομιλίας κ.λπ.
Διπλή παύλα	• να επεξηγήσουμε ή να σχολιάσουμε κάτι, εφιστώντας με ήπιο τρόπο την προσοχή του αναγνώστη σε αυτό που περικλείουμε στη διπλή παύλα
Άνω τελεία	• να τονίσουμε την αντίθεση ανάμεσα στα μέρη μιας περιόδου, για να αναδειχτεί το δεύτερο μέρος ως σπουδαιότερο • να παραθέσουμε στοιχεία • να δηλώσουμε το τέλος μιας ημιπεριόδου
Παρένθεση	• να παραθέσουμε στοιχεία που θεωρούνται δευτερεύον, πρόσθετο υλικό • να επεξηγήσουμε κάτι

σελ. 158 σχολ. βιβλίου

2. Ηχογραφήστε ένα σύντομο δελτίο ειδήσεων (ενός λεπτού).

- **Στη συνέχεια μετατρέψτε το προφορικό κείμενο σε γραπτό, σημειώνοντας τα κατάλληλα σημεία στίξης.**

Ειδήσεις σε ένα λεπτό

«Η Ελληνίδα υπουργός Εξωτερικών συζητά αυτή την ώρα με τον Τούρκο ομόλογό της για το θέμα της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Σπείρα εμπόρων ναρκωτικών εξάρθρωσε αργά τα ξημερώματα η ελληνική αστυνομία. Στην κατοχή τους βρέθηκε μεγάλη ποσότητα ηρωίνης, δύο περίστροφα και τρεις κυνηγετικές καραμπίνες.

Αυξήσεις στα τιμολόγια των ΔΕΚΟ ανακοίνωσε το οικονομικό επιτελείο της κυβέρνησης, προκαλώντας την αντίδραση των μισθωτών και των συνταξιούχων. Ο εκπρόσωπος της ΓΣΕΕ δήλωσε: «Οι αυξήσεις αυτές θα πλήξουν σημαντικά το ήδη ανεπαρκές εισόδημα των εργαζομένων».

Αύριο στις 9 μ.μ. θα διεξαχθεί το ντέρμπι μεταξύ Ολυμπιακού και Παναθηναϊκού, το οποίο περιμένουν με αγωνία οι οπαδοί των δύο ομάδων, καθώς το αποτέλεσμα θα έχει μεγάλη βαθμολογική σημασία.

Καιρός: Αίθριος προβλέπεται σήμερα ο καιρός στις περισσότερες πόλεις της χώρας. Από το απόγευμα όμως θα αρχίσει η μεταβολή του καιρού και αναφέρονται ισχυρές βροχοπτώσεις στα ορεινά».

Χρήση λεξικών

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

1. Στο κείμενο 7 υπάρχει η λέξη «καιρός». Βρείτε σε ένα λεξικό τις σημασίες που μπορεί να έχει η λέξη αυτή και γράψτε στο τετράδιό σας αυτή που νομίζετε ότι δίνει την ερμηνεία της λέξης μέσα στο συγκεκριμένο κείμενο.

καιρός *(ο)* ***1.*** *η κατάσταση της ατμόσφαιρας (θερμοκρασία, ένταση ανέμων κ.λπ.), οι επικρατούσες μετεωρολογικές συνθήκες* [...] ***2.*** *(συνεκδ.) το δελτίο καιρού, κυρίως όπως παρουσιάζεται στην τηλεόραση, το ραδιόφωνο ή σε εφημερίδα* [...] ***3.*** *κακοκαιρία* [...] ***4.*** *στιγμή κατάλληλη για κάποια ενέργεια, ευνοϊκή περίσταση* [...] ***5.*** *(για καρπούς, φυτά) ο χρόνος κατά τον οποίο ολοκληρώνεται η ωρίμαση, η κατάλληλη εποχή* [...] ***6.*** *ο χρόνος* [...] ***7.*** *χρονική περίοδος (στο παρελθόν, στο παρόν ή στο μέλλον), εποχή* [...] ***8.*** *(στον πληθ.* καιροί, οι*) η εποχή, οι συνθήκες της ζωής, οι περιστάσεις* [...] ***9.*** *(α) χρονικό διάστημα ορισμένης διάρκειας* [...] *(β) (ειδικότ.) μεγάλο χρονικό διάστημα* [...] ***10.*** *ο διαθέσιμος χρόνος* [...]

Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*,
εκδ. Κέντρο Λεξικολογίας, 1998

• Στο κείμενο 7, στη φράση «*Το μικρό τρένο δίνει σ' όλους καιρό – για όλ' αυτά*» η λέξη *καιρός* σημαίνει «χρόνος» (**6**).

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

2. Στο τέλος κάθε λήμματος στη σελίδα του λεξικού που σας δόθηκε γράφει ΕΤΥΜ. Ξέρετε τι σημαίνει αυτό; • Τι σημαίνει «ετυμολογία της λέξης»;

• ΕΤΥΜ.: ετυμολογία (< *ετυμολογώ* < *έτυμος* = αληθινός, αυθεντικός)
• **Ετυμολογία** ονομάζεται η διαδικασία και το αποτέλεσμα της επιστημονικής αναζήτησης της καταγωγής των λέξεων, δηλαδή της αρχικής ρίζας και της πρώτης σημασίας τους.

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

3. Καταγράψτε τις συντομογραφίες που υπάρχουν στη σελίδα του λεξικού που σας δόθηκε. • Μπορείτε να φανταστείτε τι σημαίνει η καθεμία; • Αν όχι, ανοίξτε ένα λεξικό. Στις πρώτες του σελίδες θα τις βρείτε.

ΦΡ.: φράση
λόγ.: λόγιος, -α, -ο
βλ. λ.: βλέπε λήμμα
μτφ.: μεταφορικός, -ή, -ό, (επίρρημα) μεταφορικά
παροιμ.: παροιμία
κ.ά.: και άλλα
ΜΑΘ.: Μαθηματικά
λ.: λήμμα, λέξη
ΕΤΥΜ.: ετυμολογία
αρχ.: αρχαίος, -α, -ο
αγν. (ετύμου): αγνώστου
λιθ.: λιθουανικά, λιθουανικός, -ή, -ό
αγγλ.: αγγλικά, αγγλικός, -ή, -ό
σλαβ.: σλαβικά, σλαβικός, -ή, -ό
συνθ.: συνθετικό
Αρχ. (Ελληνικής): Αρχαίας
Ν. (Ελληνικής): Νέας
ξέν. όρ.: ξένος όρος
λ.χ.: λόγου χάρη
ουσ.: ουσιαστικό
ξεν. (όρους): ξένους
μτγν.: μεταγενέστερος, -η, -ο
εφημ.: εφημερίδα
ΣΥΝ.: συνώνυμο
γαλλ.: γαλλικά, γαλλικός, -ή, -ό

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

4. Ένα λεξικό μπορεί να είναι: ερμηνευτικό, ορθογραφικό, ετυμολογικό, συνωνύμων-αντιθέτων κ.ά. Τι άλλο μπορεί να είναι ένα λεξικό; • Ξέρετε άλλα είδη λεξικών;

Ένα λεξικό μπορεί να είναι: ερμηνευτικό, ορθογραφικό, ετυμολογικό, συνωνύμων-αντιθέτων, κύριων ονομάτων, ακρωνυμίων, Αρχαίας Ελληνικής, Νέας Ελληνικής, δημοτικής γλώσσας, επιστημονικών όρων κ.λπ.

Υπάρχουν λεξικά επιστημονικά (π.χ. αρχαιολογικά, ιατρικά), εγκυκλοπαιδικά, ιδιωματισμών, αντίστροφα, ξενόγλωσσα, δίγλωσσα, καλλιτεχνικών όρων κ.λπ.

σελ. 159 σχολ. βιβλίου

5. Τι σημαίνει «ερμηνευτικό» και τι «ετυμολογικό» λεξικό;

Ερμηνευτικό ονομάζεται το λεξικό που ερμηνεύει τις λέξεις, εξηγεί, περιέχει τη σημασία τους.

Ετυμολογικό ονομάζεται το λεξικό που περιέχει την καταγωγή των λέξεων (την αρχική ρίζα και την πρώτη σημασία τους).

Δραστηριότητες παραγωγής λόγου

σελ. 160 σχολ. βιβλίου

1. Γράψτε για το ημερολόγιό σας μια παράγραφο για τις αλλαγές που παρατηρείτε τα τελευταία χρόνια στην περιοχή που μένετε ή άλλες αλλαγές που προβλέπετε ότι θα γίνουν. Παράλληλα, γράψτε και τα συναισθήματα που σας προκαλούν οι αλλαγές αυτές.

• Αλλαγές σε μια περιοχή:

α. Αρνητικές

– Κατεδάφιση μονοκατοικιών και ανέγερση πολυκατοικιών
– Καταστροφή οικοσυστήματος για την εκτέλεση π.χ. δημόσιων έργων
– Εγκατάλειψη αρχαιολογικών χώρων, ιστορικών κτιρίων κ.λπ.
– Αύξηση της εγκληματικότητας

β. Θετικές

– Κατασκευή δημόσιων έργων, π.χ. δρόμων, μετρό, τραμ
– Δημιουργία χώρων πρασίνου, πλατειών, θεάτρων, κινηματογράφων κ.ά.
– Εμπορική ανάπτυξη της περιοχής
– Ίδρυση συλλόγων, πνευματικών κέντρων κ.λπ.

• Συναισθήματα που προκαλούν αυτές οι αλλαγές:

α. αρνητικά: στενοχώρια, απογοήτευση, ανησυχία, φόβος

β. θετικά: χαρά, ευχαρίστηση, ενθουσιασμός

σελ. 160 σχολ. βιβλίου

2. Γνωρίστε τα τοπωνύμια ή τα ονόματα μεγάλων οδών της περιοχής σας. • Από πού προέρχεται η ονομασία της πόλης ή του χωριού σας; • Βρείτε και καταγράψτε τέτοιου είδους πληροφορίες και διαβάστε τες στην τάξη σας, για να γνωρίσετε καλύτερα την περιοχή σας.

Για να απαντήσετε στην άσκηση, μπορείτε να ρωτήσετε τους γονείς ή τους παπούδες σας ή να ανατρέξετε σε βιβλία όπως τα ακόλουθα:
– Ευάγγελος Κ. Βαλσαμίδης, *Ονοματολογικά*, εκδ. Δρομεύς
– Πίκουλας Γ. Λ., *Λεξικό των Οικισμών της Πελοποννήσου* (*παλαιά και νέα τοπωνύμια*), εκδ. Παρασκήνιο / Horos

σελ. 160 σχολ. βιβλίου

3. Από ένα σχολείο που βρίσκεται μακριά από το δικό σας, σας ζητούν ένα κείμενο για την περιοχή σας, για να το δημοσιεύσουν στη σχολική τους εφημερίδα. Γράψτε τους για τον τόπο σας, το όνομά του, τις φυσικές ομορφιές του, το πώς ήταν παλιότερα και σήμερα (σπίτια, δρόμοι κ.λπ.), κάποια γνωστή προσωπικότητα που έζησε σε αυτόν ή όποιο άλλο στοιχείο σάς εντυπωσιάζει.
• Μπορείτε να καθορίσετε –με τη βοήθεια του καθηγητή σας– 3-4 κριτήρια αξιολόγησης που θα μπορούσατε να χρησιμοποιήσετε για να κρίνετε τα κείμενά σας; • Μην παραλείψετε να συμπεριλάβετε σε αυτά τη σωστή χρήση των σημείων στίξης που διδαχτήκατε σε αυτή την ενότητα.

Το Ρέθυμνο

Η πόλη του Ρεθύμνου είναι χτισμένη κατά μήκος της βόρειας ακτής της Κρήτης, και είναι η πρωτεύουσα, το διοικητικό και εμπορικό κέντρο του νομού. Ο ιστορικός χαρακτήρας του Ρεθύμνου έχει διατηρηθεί στην παλιά πόλη με την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, που συνδυάζει ενετικά και τουρκικά στοιχεία. Στα στενά δρομάκια από την περίοδο της Αναγέννησης, σώζονται βενετσιάνικα σπίτια με εντυπωσιακά θυρώματα (πορτέλα), στα οποία αργότερα προστέθηκαν ξύλινα μπαλκόνια (σαχνισιά) από τους Οθωμανούς. Όσοι μιναρέδες έχουν απομείνει σήμερα από την Τουρκοκρατία δίνουν ανατολίτικο χρώμα στην πόλη. Σημείο αναφοράς αποτελεί το ενετικό λιμάνι με τον φάρο, καθώς και το φρούριο Φορτέτζα από την ίδια περίοδο.

Στο Ρέθυμνο ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να περπατήσει σε γραφικές γειτονιές, να δει σημαντικά μνημεία και αξιοθέατα, αλλά και να κάνει αγορές από τα καταστήματα της πόλης. Στο κέντρο και στην ευρύτερη περιοχή υπάρχουν πολλά εστιατόρια, καφετέριες, νυχτερινά κέντρα και ξενοδοχεία όλων των κατηγοριών. Το Ρέθυμνο είναι μια σύγχρονη, ζωντανή πόλη με έντονη την παρουσία της νεολαίας, καθώς εδώ βρίσκεται η έδρα της Φιλοσοφικής Σχολής στο Πανεπιστήμιο Κρήτης.

(απόσπασμα από τουριστικό οδηγό)

• **Κριτήρια αξιολόγησης**

– επαρκείς πληροφορίες για την περιοχή (φυσικό περιβάλλον, αρχιτεκτονική, ρυμοτομία, πλατείες, σημεία αναφοράς)
– συνοχή ανάμεσα στις προτάσεις και μεταξύ των παραγράφων με τη χρήση συνδετικών λέξεων
– αλληλουχία των νοημάτων
– σωστή έκφραση
– σωστή ορθογραφία
– σωστή χρήση των σημείων στίξης

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

❑ Μια δευτερεύουσα πρόταση μπορεί να λειτουργεί
α. ονοματικά: ως **υποκείμενο** ή **αντικείμενο**.
Σε αυτή την περίπτωση **δε χωρίζεται** με κόμμα.
β. επιρρηματικά: να δηλώνει δηλαδή
χρόνο, **αιτία**, **σκοπό**, **υπόθεση**, **εναντίωση ή παραχώρηση**, **αποτέλεσμα**.

❑ Οι πιο συχνοί υποτακτικοί σύνδεσμοι είναι οι: **ότι**, **πως**, **να**, **μήπως**, **γιατί**, **επειδή**, **όταν**, **αφού**, **ώστε**, **αν**, **μόλις**, **καθώς**.

❑ Με τα σημεία στίξης καταλαβαίνουμε:
α. το είδος της πρότασης (αποφαντική, **ερωτηματική**, **επιφωνηματική**),
β. τις παύσεις και τα ανεβοκατεβάσματα της φωνής μέσα σε μια περίοδο λόγου,
γ. τις συντακτικές σχέσεις που συνδέουν ορισμένα στοιχεία της περιόδου (αν π.χ. πρόκειται για δευτερεύουσα πρόταση ή πρόκειται για παράθεση ή επεξήγηση, υπάρχει κόμμα).

❑ Υπάρχουν πολλά είδη λεξικών:
π.χ. **ερμηνευτικά**, **ορθογραφικά**, **ετυμολογικά**, **επιστημονικά**, **εγκυκλοπαιδικά**, **ξενόγλωσσα κ.λπ.**

V. ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του

Κείμενο α: *Πάμε μια βόλτα στο Μοναστηράκι*

Πάμε λοιπόν μια βόλτα στο Μοναστηράκι, σ' αυτή την όμορφη, γεμάτη ζωή, περιοχή της Αθήνας. Μαζί με τέσσερις δασκάλες, η βόλτα αυτή μπορεί να γίνει πολύ πιο ενδιαφέρουσα, με γνώσεις και παιχνίδια καταπληκτικά. Τέσσερις δασκάλες [...] στο πλαίσιο των προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης έφτιαξαν ένα ολόκληρο κουτί-θησαυρό για να γνωρίσουμε, να αγαπήσουμε και να προστατέψουμε την πόλη μας. Η δουλειά τους είναι μια ζωντανή πρόκληση, κι εμείς δεν αρνούμαστε ποτέ μια επίσκεψη στην παλιά κι αγαπημένη γειτονιά της Αθήνας...

Πλατεία Μοναστηρακίου

Πήρε το όνομά της από το μέγα Μοναστήριο της Παντάνασσας. Παλιότερα λεγόταν και Κάτω Παζάρι. Κατά το 19ο αιώνα λεγόταν «Καρότσες» από τις άμαξες που στάθμευαν εκεί. [...]

Καπνικαρέα

Βυζαντινός ναός, σταυροειδής με τρούλο, αφιερωμένος στα Εισόδια της Θεοτόκου. Την ονομασία του λέγεται ότι την πήρε από τους καπνικάρειους (εισπράκτορες του φόρου του καπνού). [...]

Βιβλιοθήκη του Αδριανού

Χτίστηκε το 132 μ.Χ. και ήταν διακοσμημένη με αγάλματα και τοιχογραφίες. Ήταν πνευματικό κέντρο της εποχής.

Βόλτα στο Μοναστηράκι λοιπόν! Εκεί όπου μπορεί κανείς να βρει τα πάντα, όπου το παρόν και το παρελθόν συναντιούνται.

(από τον Τύπο)

Κείμενο β: *Ελλάδα είναι οι άνθρωποι*

Οι Έλληνες έχουν μια χαρακτηριστική λέξη που περιγράφει θαυμάσια τη διάθεσή τους απέναντι στους ξένους: φιλοξενία. Η φιλοξενία είναι μια αρετή των Ελλήνων από τότε που εμφανίστηκαν στην ιστορία. Ήδη στα ομηρικά έπη περιγράφονται σκηνές πολύ εγκάρδιας φιλοξενίας, όπου ο ξένος επισκέπτης αντιμετωπίζεται ως ιερό πρόσωπο. Οι θεοί των αρχαίων Ελλήνων –και ειδικά ο Δίας– πολύ συχνά έπαιρναν ανθρώπινη μορφή και εμφανίζονταν ως ξένοι στα σπίτια των ανθρώπων, για να τους βοηθήσουν σε διάφορα σημαντικά ζητήματα αλλά και προσωπικές τους υποθέσεις (κυρίως ερωτικές). Οι αρχαίοι Έλληνες λοιπόν, κάθε φορά που ένας ξένος χτυπούσε την πόρτα τους, τον υποδέχονταν με τιμές και τον αντιμετώπιζαν ως ιερό πρόσωπο, έχοντας πάντα στο νου τους ότι μπορεί να είναι κάποιος θεός. Του έβαζαν να φάει, του γέμιζαν το ποτήρι με εκλεκτό κρασί, του έστρωναν να κοιμηθεί, και μόνο όταν είχε χορτάσει και είχε ξεκουραστεί έπαιρναν το θάρρος να τον ρωτήσουν ποιος είναι και από πού έρχεται.

Οι σημερινοί Έλληνες είναι αρκετά διαφορετικοί. Πολλοί από αυτούς που ζουν και εργάζονται στις τουριστικές περιοχές, αν και περηφανεύονται για την καταγωγή τους, αγνοούν παντελώς το νόημα της λέξης φιλοξενία. Για να μην αναφέρουμε ότι οι περισσότεροι δεν είναι καν Έλληνες. Ξανθές τουρίστριες που βρήκαν τον τρόπο για δωρεάν ή και κερδοφόρες διακοπές σάς σερβίρουν μη ελληνικά ποτά ενώ εσείς απολαμβάνετε ξένη μουσική παρέα με δεκάδες άλλους ξένους. Ξένοι σερβιτόροι σάς δίνουν ξενόγλωσσα μενού για να παραγγείλετε ξένες σπεσιαλιτέ. Ξένες ρεσεψιονίστ σάς εξυπηρετούν μιλώ-

ντας τη δική τους γλώσσα, για να έχετε μια αξέχαστη διαμονή σε ένα περιβάλλον που δεν έχει καμία σχέση με την πατρίδα μας. Και ίσως κάποια αφίσα στον τοίχο του δωματίου σας, με κάποια ερημική ακρογιαλιά από αυτές που δεν ξέρει κανείς να σας πει πού ακριβώς είναι, να σας θυμίζει με ένα τεράστιο GREECE τη χώρα στην οποία κάνετε διακοπές.

Η Ελλάδα δεν είναι μόνο ήλιος και θάλασσα και τα υπέροχα τοπία που βλέπετε στις καρτ ποστάλ. Η Ελλάδα είναι και οι άνθρωποι που ζουν εδώ. Και αξίζει να αναζητήσετε στα ταξίδια σας και τα δύο, ίσως περισσότερο τους ανθρώπους της. Αλλά αν είναι μία φορά δύσκολο να ανακαλύψετε αμόλυντα και αυθεντικά τοπία, είναι δύο φορές δύσκολο να ανακαλύψετε αυθεντικούς Έλληνες. Αναζητήστε τους μακριά από τουριστικές περιοχές.

Στέφανος Ψημμένος, Ανεξερεύνητη Πελοπόννησος, εκδ. ROAD, 2001

Υποτακτική σύνδεση προτάσεων

Δευτερεύουσες προτάσεις – Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση

1. Στις παρακάτω περιόδους βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις, τη λειτουργία τους και τις λέξεις με τις οποίες εισάγονται:

α. «*Οι Έλληνες έχουν μια χαρακτηριστική λέξη που περιγράφει θαυμάσια τη διάθεσή τους απέναντι στους ξένους*»

β. «*Ήδη στα ομηρικά έπη περιγράφονται σκηνές πολύ εγκάρδιας φιλοξενίας, όπου ο ξένος επισκέπτης αντιμετωπίζεται ως ιερό πρόσωπο*»

γ. «*εμφανίζονταν ως ξένοι στα σπίτια των ανθρώπων, για να τους βοηθήσουν σε διάφορα σημαντικά ζητήματα αλλά και προσωπικές τους υποθέσεις*»

δ. «*όταν είχε χορτάσει και είχε ξεκουραστεί έπαιρναν το θάρρος*»

2. Στην τρίτη παράγραφο του κειμένου β αναζητήσετε τα σημεία όπου έχουμε υποτακτική σύνδεση των προτάσεων και υπογραμμίστε τους συνδέσμους με τους οποίους οι δευτερεύουσες προτάσεις.

3. «*Για να μην αναφέρουμε ότι οι περισσότεροι δεν είναι καν Έλληνες*»: Γιατί η δευτερεύουσα πρόταση «*ότι οι περισσότεροι δεν είναι καν Έλληνες*» δε χωρίζεται με κόμμα από την πρόταση από στην οποία εξαρτάται;

Χρήση λεξικών

• Αναζητήστε σε κάποιο λεξικό τι σημαίνουν οι παρακάτω συντομογραφίες:

επίθ. αρσ. ΖΩΟΛ. επιφων. μέλλ. περ. σύνδ. σπανιότ.

Κριτήρια Αξιολόγησης

1ο Κριτήριο Αξιολόγησης
ΕΝΟΤΗΤΕΣ 1-2

Α. Κείμενο

Ο δάσκαλος του Δημητρού

[...] *Και ο Δημητρός συλλογίστηκε το δάσκαλό του, που έμπαινε κάθε μέρα στην τάξη κατσουφιασμένος κι άγριος, σαν να τον έδερνε κάθε πρωί ο πατέρας του.*

Δε θυμάται να γέλασε ποτέ.

– «Διατί εφόνευσεν ο Ηρακλής τας Στυμφαλίδας όρνιθας;»

– «Για να γεμίσει προσκέφαλα με τα πούπουλα», φώναξε ο Πανούτσος.

Τα παιδιά γελάσανε, μα ο δάσκαλος σούφρωσε τα φρύδια του. Κατέβηκε άγριος από την έδρα κι έδωκε τέτοιο ξύλο στον Πανούτσο, που όλοι βουβάθηκαν.

Μόνο με το Ζακυνθινό δε θυμώνει· θα πεις, αυτός είναι καλός μαθητής και τα λέει όλα με τη σειρά:

– «Και ο Θεός καταράστηκε τους πρωτόπλαστους και είπε στον Αδάμ να κερδίζει τον άρτον του με τον ιδρώτα του προσώπου του».

Τα φρύδια του δασκάλου ξεσούφρωσαν και το πρόσωπό του έγινε μαλακότερο. [...]

Η Φιλίτσα δεν πήγαινε ακόμη στο σχολείο κι ο Δημητρός τής έκανε το σοφό. Για να τη διασκεδάσει, της έκανε απόψε και το δάσκαλο. Σηκώθηκε ορθός, κορδώθηκε φουσκωτός, όσο μπορούσε, κι αφού έσφιξε τη μύτη του δυνατά με τα δυο του δάχτυλα, για να πετύχει καλύτερα τη φωνή του δασκάλου, άρχισε να ξεφωνίζει:

– Σιωπή, παρακαλώ! Σήμερον θα σας είπω διά τον τρίτον άθλον του Ηρακλέους, διά τον Ερυμάνθιον κάπρον.

Η Φιλίτσα το 'βρε πολύ διασκεδαστικό, οπως το 'λεγε με τη μύτη ο Δημητρός εκείνο το «ερυμάνθιον», έσφιξε κι αυτή τη μυτίτσα της και ξεφώνιζε: «ερυμάνθιον»! «ερυμάνθιον»! [...]

Κατίνα Παπά, *Η εκδρομή του Δημητρού*

Β. Ερώτηση κατανόησης

(2,5 μονάδες)

Γιατί ο Δημητρός προσπαθεί να μιμηθεί το δάσκαλό του;

Γ. Ασκήσεις

(2,5 μονάδες)

1. Εντοπίστε στο κείμενο τα παρακάτω λόγια και βρείτε ποιος είναι ο πομπός και ο δέκτης σε κάθε περίπτωση:
– *«Διατί εφόνευσεν ο Ηρακλής τας Στυμφαλίδας όρνιθας;»*
– *«ερυμάνθιον»! «ερυμάνθιον»!*

(2,5 μονάδες)

2. Βρείτε στο κείμενο δύο ελλειπτικές προτάσεις και συμπληρώστε τους όρους που λείπουν.

(2,5 μονάδες)

3. Βρείτε στο κείμενο μία αποφαντική, μία ερωτηματική και μία προστακτική πρόταση.

Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου

(10 μονάδες)

Να γράψετε μία παράγραφο στην οποία θα περιγράφετε τις πρώτες σας μέρες στο γυμνάσιο (τα γεγονότα που συνέβησαν και τα συναισθήματά σας).

2ο Κριτήριο Αξιολόγησης
ΕΝΟΤΗΤΕΣ 3-4

Α. Κείμενο

Πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, ξεναγήσεων και παρουσιάσεων για τον υγρότοπο της Γιάλοβας

Κάθε χειμώνα η ΕΟΕ παρέχει τη δυνατότητα σε όλα τα σχολεία να ξεναγηθούν από ειδικό ορνιθολόγο στη λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας. [...]

Η ξενάγηση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια περιλαμβάνει:

– Ξενάγηση από ειδικούς ορνιθολόγους με κιάλια και τηλεσκόπια στη λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας.

– Περίπατο στο μονοπάτι της φύσης, ένα εκπαιδευτικό μονοπάτι που παρουσιάζει τα διαφορετικά οικοσυστήματα του υγροτόπου και τους οργανισμούς που ζουν στο καθένα από αυτά. Εργασία πεδίου από τους μαθητές, εφόσον είναι επιθυμητό από τους καθηγητές.

– Παρουσίαση σειράς διαφανειών με θέμα τον υγρότοπο της Γιάλοβας. Η παρουσίαση μπορεί να γίνει μετά την ξενάγηση, στο δημοτικό σχολείο της Γιάλοβας.

– Οργάνωση περιβαλλοντικών παιχνιδιών. [...]

Ο υγρότοπος της Γιάλοβας αποτελεί το σημαντικότερο νοτιότερο μεταναστευτικό σταθμό για τα πουλιά σε όλα τα Βαλκάνια. Μέχρι τώρα έχουν καταμετρηθεί 265 είδη πουλιών από τα 423 που ζουν συνολικά στην Ελλάδα. Το μέγεθος του υγροτόπου και η εύκολη πρόσβαση σε αυτόν αποτελεί ιδανική τοποθεσία για παρακολούθηση πουλιών και για περιβαλλοντική εκπαίδευση κυρίως σχολείων. Το χειμώνα είναι η ιδανικότερη εποχή για την παρατήρηση πουλιών, και τα πουλιά παρουσιάζουν ένα εξαίσιο θέαμα για τους μικρούς μας φίλους, αφού μπορούν με ευκολία να παρατηρήσουν τα σημαντικότερα είδη πουλιών που ξεχειμωνιάζουν εδώ.

Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία

Β. Ερωτήσεις κατανόησης

(2,5 μονάδες)

1. Τι περιλαμβάνει η ξενάγηση των σχολείων στον υγρότοπο της Γιάλοβας;

2. Σύμφωνα με το κείμενο, ο υγρότοπος της Γιάλοβας «*αποτελεί ιδανική τοποθεσία για παρακολούθηση πουλιών και για περιβαλλοντική εκπαίδευση κυρίως σχολείων*»: Εντοπίστε στο κείμενο ένα επιχείρημα που δικαιολογεί αυτόν τον ισχυρισμό.

Γ. Ασκήσεις

(2 μονάδες)

1. Βρείτε τη λειτουργία των υπογραμμισμένων ονοματικών φράσεων:

α. *Η ξενάγηση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης περιλαμβάνει*

β. *Ο υγρότοπος της Γιάλοβας αποτελεί το σημαντικότερο σταθμό*

γ. *Κάθε χειμώνα η ΕΟΕ παρέχει τη δυνατότητα*

(2 μονάδες)

2. Να γράψετε τη γενική και αιτιατική ενικού και πληθυντικού των παρακάτω ονομάτων (ουσιαστικών και επιθέτων): *μεταναστευτικός σταθμός, εξαίσιο θέαμα*

(2 μονάδες)

3. Εντοπίστε στο απόσπασμα «*Ο υγρότοπος της Γιάλοβας αποτελεί... που ξεχειμωνιάζουν εδώ*» τρεις παράγωγες λέξεις και μία σύνθετη. Γράψτε το πρόθημα κάθε παράγωγης και το α΄ και β΄ συνθετικό της σύνθετης λέξης.

(1,5 μονάδα)

4. Το παραπάνω κείμενο είναι πολυτροπικό; Αν όχι, τι θα μπορούσατε να προσθέσετε ώστε να γίνει πολυτροπικό;

Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου

(10 μονάδες)

Σε μία παράγραφο (80-90 λέξεις) προσπαθήστε να πείσετε τους γονείς σας να ανακυκλώνουν τις συσκευασίες των προϊόντων που αγοράζουν. Χρησιμοποιήστε τα κατάλληλα επιχειρήματα.

3ο Κριτήριο Αξιολόγησης
ΕΝΟΤΗΤΕΣ 5-6

Α. Κείμενο

Ο Καραγκιόζης

Τρεις, τέσσερις γενιές Νεοελλήνων δε βαρέθηκαν τάχα ν' ακούν επί εκατό χρόνια τις κουτοπόνηρες κουβέντες του καμπούρη ήρωα; Το θέατρο άλλωστε του Καραγκιόζη δεν έχει καμία σπουδαία εξέλιξη. Προσετέθησαν, τα τελευταία ιδίως χρόνια, μερικοί καινούριοι τύποι, αλλά με δυσκολία μεγάλη έγινε η πολιτογράφησή τους στην πανένια σκηνή. Χωρίς το Μορφονιό ή το Νησιώτη μπορεί να παίζει ο Καραγκιόζης, ποτέ όμως χωρίς τον Ντερβέναγα, τον μπαρμπα-Γιώργο, το Χατζηαβάτη ή τον Πασά. Αλλ' όταν τα κυριότερα πρόσωπα παραμένουν τα ίδια, μεγάλη ποικιλία δεν μπορεί να υπάρξει στην πλοκή, στις περιπέτειες και γενικά στην υπόθεση των παιζόμενων έργων. Κι όμως, το κοινό του Καραγκιόζη δεν παραπονέθηκε ποτέ γι' αυτό. Θέλει να βλέπει τους ίδιους, μονόπλευρους, σκιώδεις ήρωες να εκφράζουν τα ίδια συναισθήματα, ενώ σπάνιοι είναι οι θεατές εκείνοι που βλέπουν για δεύτερη ή τρίτη φορά στο θέατρο ένα πετυχημένο δράμα ή μια περιπετειώδη φάρσα. [...]

Ο Καραγκιόζης ήρθε απ' την Ασία, σαν λαϊκή θεατρική τέχνη, διαμορφωμένη από το αλάθευτο ένστιχτο του πλήθους. Εδώ όμως απέκτησε τους λαϊκούς τύπους του· και ξαναβρήκε το ρυθμό του. Το κάθε πρόσωπο έχει το ύφος του, τη φωνή του, το χαραχτήρα του, την ιδιότυπη κουβέντα του· όλα αυτά χαραγμένα με αδρές, παχιές γραμμές, χωρίς αστείους ρεαλισμούς. Λείπει βέβαια κάθε πνευματική λεπτότης, ωστόσο ο γενικός ρυθμός έχει αλήθεια μέσα του. Το κάθε πρόσωπο είναι χοντροκομμένος συνθετικός τύπος, ο Αρβανίτης, ο Τούρκος, ο Εβραίος, ο Νησιώτης, ο Ζακυνθινός, κι ανάμεσα σ' αυτούς, πιο ανεπτυγμένος, ο συνθετικός τύπος του πονηρού ραγιά: ο Καραγκιόζης. Μιμείται κι ο καραγκιοζοπαίχτης γλωσσικά ιδιώματα και προφορές· όμως τα υποτάσσει όλα σ' ένα ρυθμό που τον ακούς καθαρά, τον νιώθεις.

Φώτος Πολίτης, Ο Καραγκιόζης

Β. Ερωτήσεις κατανόησης

(2,5 μονάδες)

1. Ποια είναι, σύμφωνα με το κείμενο, τα απαραίτητα πρόσωπα χωρίς τα οποία «δεν παίζει» ο Καραγκιόζης;

2. Επιλέξτε τη σωστή απάντηση:

Ι. Ποιον ανθρώπινο τύπο ενσαρκώνει ο Καραγκιόζης;

α. το Νησιώτη
β. το Ζακυνθινό
γ. τον πονηρό ραγιά

ΙΙ. Τα πρόσωπα, οι τύποι του Καραγκιόζη διαμορφώθηκαν:

α. στην Ασία
β. στην Ελλάδα
γ. στη Ζάκυνθο

3. Καταγράψτε όλα τα πρόσωπα και τους τύπους του θεάτρου σκιών που αναφέρονται στο κείμενο.

Γ. Ασκήσεις

(2,5 μονάδες)

1. «*Ο Καραγκιόζης ήρθε απ' την Ασία, σαν λαϊκή θεατρική τέχνη, διαμορφωμένη από το αλάθευτο ένστιχτο του πλήθους. Εδώ όμως απέκτησε τους λαϊκούς τύπους του· και ξαναβρήκε το ρυθμό του*»: Μεταφέρετε τα ρήματα του αποσπάσματος στον ενεστώτα, τον παρατατικό και τον παρακείμενο (στο πρόσωπο και τον αριθμό που βρίσκονται).

(2,5 μονάδες)

2. «*Τρεις, τέσσερις γενιές Νεοελλήνων δε βαρέθηκαν τάχα ν' ακούν επί εκατό χρόνια τις κουτοπόνηρες κουβέντες του καμπούρη ήρωα;*»: Βρείτε τους ετερόπτωτους προσδιορισμούς του αποσπάσματος. Ποιο ουσιαστικό προσδιορίζει καθένας από αυτούς;

(2,5 μονάδες)

3. Γράψτε πλαγιότιτλους για κάθε παράγραφο του κειμένου.

Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου

(10 μονάδες)

Γράψτε την περίληψη του κειμένου (70-80 λέξεις).

4ο Κριτήριο Αξιολόγησης
ΕΝΟΤΗΤΕΣ 7-8

Α. Κείμενο

α. *Το γλέντι άρχισε*

Το Μουντιάλ άρχισε χτες και τα γήπεδα αντήχησαν ήδη από τις πρώτες ποδοσφαιρικές ιαχές. Όσο περνούν οι μέρες, η αδρεναλίνη παικτών και οπαδών ανεβαίνει, για να κορυφωθεί στις 9 Ιουλίου, όταν δηλαδή θα γίνει ο τελικός. Ωστόσο, στη Γερμανία έχουν αρχίσει να το γλεντάνε μέρες τώρα. Ο ενθουσιασμός είναι διάχυτος στις πόλεις, όπου μάλιστα οργανώνονται και διάφορες παράλληλες εκδηλώσεις με το Παγκόσμιο Κύπελλο.

Για παράδειγμα, στο Μπρουνσμπέτελ οργανώθηκε την περασμένη Κυριακή το πρώτο πρωτάθλημα λασποποδοσφαίρου. Σε ένα από τα πιο κεντρικά σημεία του Μονάχου, πάλι, είχε στηθεί ένα καταπληκτικό ρόλερ κόστερ (= τρενάκι) *το οποίο διασκεδάζει φιλάθλους και μη. Και βέβαια τα παιδιά, πέρα από το να παρακολουθούν ανελλιπώς τα ματς, δε χάνουν ευκαιρία να παίξουν ποδόσφαιρο ακόμα και στα πιο κεντρικά σημεία, όπως μπροστά στην Πύλη του Βρανδεμβούργου.*

περ. «Ερευνητές», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2006

β. *Αθλητικές δραστηριότητες στην κατασκήνωση*

Οι δραστηριότητες στα κατασκηνωτικά προγράμματα του ΕΟΣ Αχαρνών είναι πάρα πολλές και σίγουρα ανάμεσά τους θα υπάρχουν αρκετές που θα σας κινήσουν το ενδιαφέρον. Είναι αθλητικές-κινητικές δραστηριότητες (πεζοπορία, ποδήλατο βουνού, αναρρίχηση σε χαμηλούς βράχους, τοξοβολία, παιχνίδια περιπέτειας, κολύμβηση, καγιάκ κ.ά.), περιβαλλοντική δράση (γνωριμία με το οικοσύστημα του δάσους, πειράματα, ασκήσεις «επιβίωσης», παρατήρηση πουλιών, μελέτη παραδοσιακών οικισμών, αστρονομία κ.ά.), καλλιτεχνικές δραστηριότητες (ζωγραφική, θεατρικό παιχνίδι, χορός, παραμύθια κ.ά.).

Κατασκηνωτικές περίοδοι:

Χανιά Πηλίου: 18-27 Ιουνίου και 27 Ιουνίου-10 Ιουλίου (για κατασκηνωτές 6-14 χρόνων). Θα μένετε σε καταφύγιο, όπου υπάρχει οργανωμένη κουζίνα, τραπεζαρία, αίθουσες ύπνου, μπάνιο κ.ά. Θα κάνετε δύο διανυκτερεύσεις σε αντίσκηνο.

Δήμος Διρφύων, Δημοτικό διαμέρισμα Καμπιών: 26 Ιουλίου - 6 Αυγούστου (για κατασκηνωτές 14-18 χρόνων). Θα μένετε σε αντίσκηνα, σε οργανωμένο χώρο που διαθέτει ταβέρνα, μπάνιο κ.ά.

περ. «Ερευνητές», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2006

Β. Ερωτήσεις κατανόησης

(2,5 μονάδες)

1. Σε ποια αθλητική διοργάνωση αναφέρεται το κείμενο α; Βρείτε τον τόπο της διοργάνωσης, την ημερομηνία του τελικού και τις λέξεις του κειμένου που δηλώνουν πρόσωπα (π.χ. *παιδιά*).

2. Τι είδους αθλητικές δραστηριότητες προσφέρουν τα κατασκηνωτικά προγράμματα του κειμένου β;

Γ. Ασκήσεις

(2,5 μονάδες)

1. «*Και βέβαια... στην Πύλη του Βρανδεμβούργου*»: Βρείτε στο απόσπασμα ποια από τα οριστικά άρθρα που συνοδεύουν ουσιαστικά χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν συγκεκριμένες έννοιες και ποιο χρησιμοποιείται με αόριστη και γενικευτική σημασία (η άσκηση δεν αφορά τα εμπρόθετα άρθρα).

(2,5 μονάδες)

2. Εντοπίστε στα κείμενα α και β έξι (6) παράγωγα επίθετα και γράψτε τα επιθήματά τους.

(2,5 μονάδες)

3. «*Το Μουντιάλ άρχισε χτες και τα γήπεδα αντήχησαν ήδη από τις πρώτες ποδοσφαιρικές ιαχές. Όσο περνούν οι μέρες, η αδρεναλίνη παικτών και οπαδών ανεβαίνει, για να κορυφωθεί στις 9 Ιουλίου, όταν δηλαδή θα γίνει ο τελικός. Ωστόσο στη Γερμανία έχουν αρχίσει να το γλεντάνε μέρες τώρα. Ο ενθουσιασμός είναι διάχυτος στις πόλεις, όπου μάλιστα οργανώνονται και διάφορες παράλληλες εκδηλώσεις με το Παγκόσμιο Κύπελλο.*»: Χωρίστε το απόσπασμα σε περιόδους. Βρείτε τους παρατακτικούς και τους υποτακτικούς συνδέσμους με τους οποίους συνδέονται οι προτάσεις.

Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου

(10 μονάδες)

Αποφασίσατε να περάστε τις καλοκαιρινές σας διακοπές στην κατασκήνωση. Επιλέξτε από το κείμενο β ποια περίοδο θέλετε να πάτε, καθώς και τον τόπο της κατασκήνωσης και γράψτε ένα κείμενο δύο παραγράφων, στο οποίο θα εξηγείτε την επιλογή σας.

5ο Κριτήριο Αξιολόγησης
ΕΝΟΤΗΤΕΣ 9-10

Α. Κείμενο

Ταξίδι στο χρόνο

Πόσοι και πόσοι άνθρωποι δεν έχουν φανταστεί ότι ταξιδεύουν στο χρόνο και αλλάζουν τη ροή της Ιστορίας... Πόσοι δε θέλησαν να ζήσουν για μια στιγμή την περιπέτεια στο πλευρό του Μεγάλου Αλεξάνδρου ή να βρεθούν στο τιμόνι του «Τιτανικού» για να το στρίψουν προτού πέσει στο παγόβουνο... Και πόσοι δεν έχουν σκεφτεί τι ωραία που θα ήταν να ταξίδευαν στο έτος 3000 για να ρίξουν μια ματιά στην τεχνολογία εκείνης της εποχής... Αλήθεια, εσείς έχετε αναλογιστεί ποτέ πώς θα ήταν αν είχαμε τη δυνατότητα να ταξιδεύουμε στο παρελθόν και στο μέλλον;

Με το θέμα των ταξιδιών στο χρόνο έχουν ασχοληθεί λογοτέχνες, επιστήμονες αλλά και σκηνοθέτες. Συγγραφείς όπως ο Ιούλιος Βερν οδήγησαν με τις χρονομηχανές της φαντασίας τους ήρωές τους στα πιο παράξενα ταξίδια, από την εποχή των δεινοσαύρων στο έτος 8002000! Χρονομηχανές, διαστημόπλοια, διακτινισμοί, κατάψυξη και βαθύς ύπνος είναι τα... εργαλεία που χρησιμοποιούν οι σκηνοθέτες του κινηματογράφου για να ταξιδέψουν τους πρωταγωνιστές τους στο μέλλον ή στο παρελθόν.

Στην ταινία «Επιστροφή στο μέλλον» ο πρωταγωνιστής Μάικλ Φοξ πηγαινοέρχεται στο παρελθόν με το αυτοκίνητο-χρονομηχανή του τρελάρα επιστήμονα φίλου του, με σκοπό να συναντήσει τους γονείς του νέους και να αλλάξει τη ζωή του. Στα επεισόδια του δημοφιλούς «Σταρ Τρεκ» το Εντερπράιζ –διαστημόπλοιο και χρονομηχανή μαζί–, υπερβαίνοντας την ταχύτητα του φωτός, μεταφέρει το πλήρωμά του στο μακρινό μέλλον ή πίσω στον 20ό αιώνα. Τέλος, ταξίδια στο χρόνο έχουν κάνει πολλοί ήρωες κόμικς, όπως ο Σούπερμαν και ο Κύρος Γρανάζης.

περ. «Ερευνητές», *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2006

Β. Ερωτήσεις κατανόησης

(2,5 μονάδες)

1. Ποιοι, σύμφωνα με το κείμενο, έχουν ασχοληθεί με το θέμα των ταξιδιών στο χρόνο;

2. Ποια ευρήματα χρησιμοποιούν οι σκηνοθέτες για να μεταφέρουν τους πρωταγωνιστές τους στο παρελθόν ή στο μέλλον;

Γ. Ασκήσεις

(2, 5 μονάδες)

1. «*Με το θέμα των ταξιδιών στο χρόνο έχουν ασχοληθεί λογοτέχνες, επιστήμονες αλλά και σκηνοθέτες*»: Να κάνετε στο συνταγματικό άξονα όσες περισσότερες αλλαγές μπορείτε, χωρίς να αλλοιωθεί το νόημα της πρότασης.

(2, 5 μονάδες)

2. «*Πόσοι και πόσοι άνθρωποι δεν έχουν φανταστεί ότι ταξιδεύουν στο χρόνο και αλλάζουν τη ροή της Ιστορίας... Πόσοι δε θέλησαν να ζήσουν για μια στιγμή την περιπέτεια στο πλευρό του Μεγάλου Αλεξάνδρου ή να βρεθούν στο τιμόνι του «Τιτανικού» για να το στρίψουν προτού πέσει στο παγόβουνο...*»: Βρείτε τις δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος και τους υποτακτικούς συνδέσμους με τους οποίους εισάγονται.

(2,5 μονάδες)

3. Βρείτε τι δηλώνουν τα σημεία στίξης (ερωτηματικό, θαυμαστικό) σε καθεμία από τις παρακάτω προτάσεις:

– *Αλήθεια, εσείς έχετε αναλογιστεί ποτέ πώς θα ήταν αν είχαμε τη δυνατότητα να ταξιδεύουμε στο παρελθόν και στο μέλλον;*

– *Συγγραφείς όπως ο Ιούλιος Βερν οδήγησαν με τις χρονομηχανές της φαντασίας τους ήρωές τους στα πιο παράξενα ταξίδια, από την εποχή των δεινοσαύρων στο έτος 8002000!*

Δ. Παραγωγή γραπτού λόγου

(10 μονάδες)

Αφηγηθείτε σε δύο παραγράφους ένα φανταστικό ταξίδι στο παρελθόν ή στο μέλλον με πρωταγωνιστή τον εαυτό σας. Προσπαθήστε να κάνετε την αφήγησή σας ζωντανή και παραστατική χρησιμοποιώντας –όπου κρίνετε απαραίτητο– ρήματα σε ενεστώτα.

Απαντήσεις

- στις Συμπληρωματικές Ασκήσεις
- στα Κριτήρια Αξιολόγησης

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΙΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Ενότητα 1η

Επικοινωνία

1. Στο κείμενο α παρουσιάζεται ο κώδικας των Μαθηματικών και ο γλωσσικός κώδικας.
2. Στο κείμενο α η επικοινωνία είναι γραπτή.
– Ο κώδικας στο απόσπασμα Ι μάς δίνει οπτικά σήματα (μαθηματικά σύμβολα).
– Στο απόσπασμα ΙΙ πομπός είναι ο ποιητής, δέκτης οι αναγνώστες, δίαυλος-μέσο επικοινωνίας ο γραπτός λόγος (ποίημα) και χρησιμοποιείται ο γλωσσικός κώδικας.

Είδη προτάσεων

1. Απλή πρόταση: *Ένας μαθητής ανοίγει το παράθυρο*, ελλειπτική: *Ξάφνου μια έκρηξη φωτός*, επαυξημένη: *Περιφερόμενοι φάροι φωτίζουνε πέλαγα στη νύχτα.*
2. Αποφαντική πρόταση: *Τα μόνα που δεν θέλουν διάβασμα είναι η γυμναστική και η ωδική*, ερωτηματική: *Πώς να το εξηγήσω αλλιώς;*, επιφωνηματική: *νομίζει πως είναι αυτονόητο να τα μάθουμε κι εμείς!*
3. Αποφαντική: *Είναι σίγουρο πως στην προηγούμενη ζωή της θα είχε ζήσει στην αρχαία Αθήνα.*
Ερωτηματική: *Είναι σίγουρο πως στην προηγούμενη ζωή της (θα)είχε ζήσει στην αρχαία Αθήνα;*
4. Καταφατικές είναι οι προτάσεις β, δ και αρνητικές οι α, γ.

Λεξιλόγιο

1. Λεξιλόγιο: λύσεις, εξισώσεις, γεωμετρία, πίνακας, σημείο, τρίγωνο, τετράγωνο, κύκλος, μαθητής, γυμνάσιο, δασκάλα, καθηγητές, διαβάζω, μάθημα, ιστορία, καθηγήτρια, χάρακας, χάρτης.
2. *μαθητής*: επιμελής, προσεκτικός, *καθηγητές*: αυστηροί, επιεικείς, *μάθημα*: ενδιαφέρον, δύσκολο.

Ενότητα 2η

Είδη γραπτού και προφορικού λόγου

1. Στοιχεία που συναντούμε στον προφορικό λόγο είναι ο επιτονισμός της φωνής (στο κείμενο δηλώνεται με κεφαλαία γράμματα: *ΒΟΛΤΑ;*), τα επιφωνήματα και οι επιφωνηματικές φράσεις (*Ορίστε!*, *Φτου!*, *άντε!*), οι ελλειπτικές προτάσεις (*Αλλά εσείς;*).

2. Το ύφος του κειμένου α μπορεί να χαρακτηριστεί προσωπικό («*Κοίταζα τα περασμένα κι έβλεπα ένα παιδί ολοζώντανο*», «*Κι έβλεπα τότε ξέχωρα από το δικό μου κόσμο*») και λογοτεχνικό («*Αν από το δημοτικό δε μου είχαν απομείνει παρά ένα δυο σκηνές και μια θολή εικόνα, το νησί των νεκρών το ξαναζούσα ολόκληρο*»). Το ύφος του κειμένου β είναι οικείο, καθημερινό, ανεπίσημο.

Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

1. Ο μαθητής, μολονότι γνώριζε και αγαπούσε τα φυτά που διδασκόταν στο σχολείο, δεν καταλάβαινε τίποτα από το μάθημα, γιατί ο δάσκαλος χρησιμοποιούσε λέξεις και εκφράσεις της καθαρεύουσας («*υπέρους, στήμονας, θρίδακας*»).

2. Στο κείμενο β ο μαθητής και η μητέρα του χρησιμοποιούν ως μέσο επικοινωνίας το διάλογο (πρόσωπο με πρόσωπο επικοινωνία) που επηρεάζει τη μορφή του μηνύματος: χρήση ελλειπτικών προτάσεων («*Αλλά εσείς;*»), επιφωνημάτων («*Φτου!*»), καθώς και το ύφος: οικείο, ανεπίσημο, καθημερινό («*Ναι, τολμάω. Και βέβαια τολμάω*»).

3. Το κείμενο α προέρχεται από λογοτεχνικό έργο, όπως φαίνεται από το περιεχόμενο και το ύφος του.

Η παράγραφος

1. Στην τρίτη παράγραφο («*Το παιδί του Παρνασσού... βουνά και πόλεις...*») θεματική πρόταση είναι: *Το παιδί του Παρνασσού ακούει Γεωγραφία.*
Στην τέταρτη παράγραφο («*Το μικρό ταχτικό καλλιεργητή... και κάποια σύνταξη*») θεματική πρόταση είναι: *Το μικρό ταχτικό καλλιεργητή του δικού του περιβολιού τον έπαιρνε η σχολική Φυτολογία και η διδασκαλία της.*

2. Συνδετικές λέξεις και φράσεις: *Και τώρα, όμως, Κι, τότε, Κι αυτό, Σ' αυτόν.*

Λεξιλόγιο

1.

Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα**	**Φράσεις**
(κείμενο α)			
φιλοσοφία *μαθήματα* *πανεπιστήμιο* *κτίριο* *σχολείο* *γυμνάσιο* *δημοτικό* *Γεωγραφία* *σχολάρχης* *έδρα* *χάρτης* *μάθημα* *θρανίο* *Φυτολογία* *ορθογραφία* *σύνταξη*	*καθηγητικός* *σχολικός*	*σκέπτομαι* *συγκεντρώνομαι* *προσέχω* *διαβάζω* *παπαγαλίζω*	*διψώ για γνώση* *λέω το μάθημα νεράκι*
(κείμενο β)			
Αρχαία *Νέα* *Έκθεση* *Γλώσσα* *Ιστορία* *βαθμούς*		*μαθαίνω*	*χαμηλοί βαθμοί* *φέρνω 18 (στα) Αρχαία*

2. Η συνδετική λέξη *όμως* δηλώνει αντίθεση (αντιθετικός σύνδεσμος).

Ενότητα 3η

Περιγραφή
Είδη, στοιχεία και λεξιλόγιο περιγραφής

1. Α. Ο συγγραφέας κινείται στο χώρο και περιγράφει το τοπίο ακολουθώντας πορεία από το γενικό («*Η θάλασσα ήταν γαλήνια και λαμποκοπούσε από τ' αναρίθμητα διαμάντια των ακτίνων του ήλιου*») στο ειδικό (λεπτομέρειες, π.χ. «*Τα στρογγυλά πεύκα του φαίνονταν μικροσκοπικά σαν τα δέντρα των παιδικών παιχνιδιών, μερικές τέντες κατασκηνώσεων έδιναν την εντύπωση πεταλίδων και οι διασκορπισμένες εδώ κι εκεί επαύλεις έκαναν μικρούς άσπρους κύβους μέσα στην πρασινάδα*»). **Β.** Από τη φράση «*Ο υπέροχος αυτός εξώστης φαινόταν, από το ύψος από το οποίο τον ατενίζαμε, κάτι το εντελώς πλατυσμένο και ασήμαντο*» και από το γεγονός ότι συγγραφέας κινείται στο χώρο, καταλαβαίνουμε ότι βρίσκεται μέσα σε αεροπλάνο.

2. Α. «Η *θάλασσα ήταν <u>άγρια</u> και λαμποκοπούσε από τα <u>ελάχιστα</u> διαμάντια των ακτίνων του ήλιου. <u>Μεγάλες</u> ψαρόβαρκες <u>με μαύρα</u> πανιά την αυλάκωναν σ' όλες τις κατευθύνσεις. Βλέπαμε <u>μεγάλα</u> ξερονήσια ψημένα απ' τον ήλιο κι αριστερά μας έναν <u>άσχημο</u> κόλπο με <u>ψηλές</u> βουνοσειρές. Ανάμεσα σ' αυτές και στα ξερονήσια σχηματιζόταν ένας <u>ορεινός</u> διάδρομος, μια γλαυκή λεωφόρος όπου διασταυρώνονταν <u>μεγάλα</u> καΐκια. Το χρώμα της θάλασσας ήταν ονειρικά γαλανό· γαλανό, όπως όταν την κοιτάζει κανένας από το φεγγίτη ενός βυθισμένου υποβρυχίου. Κοντά στις ακρογιαλιές <u>σκοτείνιαζαν</u> κάτω από την επιφάνεια των νερών οι ξέρες. Βρισκόμαστε στο σουνιακό ακρωτήριο. Τα στρογγυλά πεύκα του φαίνονταν <u>τεράστια</u> σαν τα δέντρα των παιδικών παιχνιδιών, μερικές τέντες κατασκηνώσεων έδιναν την εντύπωση πεταλίδων και οι διασκορπισμένες εδώ κι εκεί επαύλεις έκαναν <u>μεγάλους</u> <u>μαύρους</u> κύβους μέσα στην πρασινάδα».*

Β. Αν αντικαταστήσουμε τα επίθετα και ορισμένα ρήματα του κειμένου με άλλα που έχουν αντίθετη σημασία, διαπιστώνουμε ότι το νόημα αλλάζει και σε πολλές περιπτώσεις οι προτάσεις δεν έχουν λογική (π.χ. «*Τα στρογγυλά πεύκα του φαίνονταν τεράστια σαν τα δέντρα των παιδικών παιχνιδιών*»).

3. Τα επίθετα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να περιγράψει το αγριόγιδο είναι τα εξής: *μακρύ, χειμερινό, δυνατά, ευκίνητες, μεγάλη, μεγαλύτερη, μεγάλο, όμοια, σκούρες, άσπρο.*

Αφήγηση

Στοιχεία και είδη αφήγησης – Λεξιλόγιο αφηγηματικών κειμένων

1. *υπήρξε, απάγγειλε, προσπάθησε, έπεισε*

2. Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί τη φράση *πράσινος ιππότης-προστάτης της Οικολογίας* ειρωνικά. Το ύφος του κειμένου μπορεί να χαρακτηριστεί ειρωνικό.

Επιχειρηματολογία

Στοιχεία του επιχειρήματος και μελέτη επιχειρημάτων
Περίληψη – Πολυτροπικότητα

1. Το επιχείρημα που θα χρησιμοποιήσουμε είναι ότι ΗΠΑ είναι *ο μεγαλύτερος παραγωγός ρυπογόνων ουσιών.*

2. **α.** "Πετώντας πάνω από το Σούνιο", **β.** "Τα χαρακτηριστικά του αγριόγιδου", **γ.** "Παγκόσμια συνάντηση για τη σωτηρία του πλανήτη από το φαινόμενο του θερμοκηπίου"

3. Τα κείμενα α και β μπορούν να γίνουν πολυτροπικά με την προσθήκη εικόνας (φωτογραφίες και χάρτης).

Ενότητα 4η

Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός

1. α. ΟΦ (διευρυμένη): *Το φαγητό της αγγαρείας, της υποχρέωσης και της τυποποίησης, μαζικής ή περιορισμένης εστίασης*
β. ΟΦ (απλή): *το τραπέζι*
2. α. Στη ΡΦ περιέχεται η ΟΦ *τις πίτες της ηπειρώτικης ανέχειας σε εδέσματα γευστικής και διατροφικής αξίας.*
β. Στη ΡΦ περιέχεται η ΟΦ *στην κορύφωση της νοστιμιάς.*
3. *ηπειρώτικης:* επιθετικός προσδιορισμός στο ουσιαστικό *ανέχειας*, *γευστικής και διατροφικής:* επιθετικοί προσδιορισμοί στο ουσιαστικό *αξίας.*

Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων

1.

	ενικός αριθμός	**πληθυντικός αριθμός**
ονομ.	*η πρώτη ύλη*	*οι πρώτες ύλες*
γεν.	*της πρώτης ύλης*	*των πρώτων υλών*
αιτ.	*την πρώτη ύλη*	*τις πρώτες ύλες*
κλητ.	*– πρώτη ύλη*	*– πρώτες ύλες*

2. *της αγγαρείας*: των αγγαρειών, *της υποχρέωσης*: των υποχρεώσεων, *το αναντικατάστατο μυστικό*: τα αναντικατάστατα μυστικά, *προϊόντα*: προϊόν, *μάγειρας*: μάγειρες.
3. *κάλυκες*: του κάλυκα – των καλύκων, *γεύμα*: του γεύματος – των γευμάτων, *προϊόντα*: του προϊόντος – των προϊόντων, *μάγειρας*: του μάγειρα – των μαγείρων, *κόμποι*: του κόμπου – των κόμπων.

Παραγωγή και σύνθεση λέξεων

1. *εστίαση* < εστία (επίθημα: -ση), *γευστικός* < γεύση (επίθημα: -ικός, -ική, -ικό), *μπελαλίδικος* < μπελάς (επίθημα: -ίδικος, -ίδικη, -ίδικο), *αγγουράκι* < αγγούρι (επίθημα: -άκι), *φετούλα* < φέτα (επίθημα: -ούλα).
2. *υποχρέωσης* (πρόθημα: υπο-), *διατροφικής* (πρόθημα: δια-), *συνεύρεσης* (πρόθημα: συν-).
3. *γλυκόξινο* φαγητό, *σκουρόχρωμο* τραπέζι, *μισογεμάτο* ποτήρι

Ενότητα 5η

Το ρήμα

Ο ρόλος, η λειτουργία και οι μορφές του ρήματος – Τα συνδετικά ρήματα

1. Ενικός αριθμός: *είναι, Πρόκειται, προβλήθηκε, εκτυλίσσεται, θα προστεθεί, βλέπει, Ξεχωρίζει, να μεταφέρει, προκαλεί.*

Πληθυντικός αριθμός: *βρίσκουν, αποφασίζουν, να (το) επιστρέψουν, να (τους) εξοντώσουν.*

Όλα τα ρήματα βρίσκονται στο τρίτο πληθυντικό πρόσωπο.

2.

Ρήμα	**Χρονική βαθμίδα**	**Φωνή**	**Διάθεση**
ταξιδεύει	παρόν	ενεργητική	ενεργητική
χαρακτηρίστηκαν	παρελθόν	παθητική	παθητική
γράφτηκαν	παρελθόν	παθητική	παθητική
χαρακτήρισε	παρελθόν	ενεργητική	ενεργητική

3. *είναι*: συνδέει το υποκείμενο *Η «Εποχή των παγετώνων»* με το κατηγορούμενο *κωμική ταινία*, *είναι*: συνδέει το υποκείμενο *οι τελευταίοι* με το κατηγορούμενο *έτοιμοι*.

Παράγωγα ρήματα

• *αναβάλλω, περιβάλλω, καταβάλλω, παραβάλλω, επιβάλλω, υποβάλλω*

Λεξιλόγιο

•

Ουσιαστικά	**Επίθετα**	**Ρήματα**	**Φράσεις**
σκηνοθεσία	*υποψήφιος*	*πρωταγωνιστούν*	*ψηφιακά επεξεργασμένο*
Όσκαρ	*επική*	*βασίζεται*	*computer animation*
ερμηνεία	*κωμική*	*υποδύομαι*	*συνέχεια της ταινίας*
περιπέτεια		*προβλήθηκε*	*στην αρχή του έργου*
ταινία		*εκτυλίσσεται*	*Όσκαρ σκηνοθεσίας*
ήρωες			*Όσκαρ ερμηνείας*
θεατής			
ρόλος			
κινούμενα σχέδια			
καρτούν			
αίθουσες			
υπόθεση			
έργο			

Ενότητα 6η

Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού

1. – *τα παιδιά*: αντικείμενο του ρήματος *βοηθά*
– *η δημιουργία*: υποκείμενο του ρήματος *στηρίχθηκε*
– *μοναδικό*: κατηγορούμενο του υποκειμένου *αντίτυπο*

2. *τη Σχολή Χιλλ*: ομοιόπτωτος προσδιορισμός (επεξήγηση) της ονοματικής φράσης *το σχολείο της γειτονιάς μας*

3. *την ανακάλυψη* <u>*της γνώσης*</u>: γενική που δηλώνει τον αποδέκτη μιας ενέργειας (γενική αντικειμενική)
δημιουργία <u>*του πρώτου οδηγού-βιβλίου*</u>: γενική που δηλώνει τον αποδέκτη μιας ενέργειας (γενική αντικειμενική)
ο πρώτος οδηγός <u>*του Παιδικού Μουσείου*</u>: γενική που δηλώνει τον κτήτορα (γενική κτητική)
συμμετοχή <u>*του κάθε παιδιού*</u>: γενική που δηλώνει το δράστη μιας ενέργειας (γενική υποκειμενική)

Παράγωγα ουσιαστικά

•

Παράγωγα ουσιαστικά	**Πρόθημα**	**Επίθημα**	**Λέξη από την οποία παράγονται**	**Είναι**
μουσείο		-είο	*μούσα*	ουσιαστικό
εκθέματα	εκ-	-μα	*εκτίθημι* (= εκθέτω)	ρήμα
προγράμματα	προ-	-μα	*προγράφω*	ρήμα
συμμετοχή	συν-	-ή	*συμμετέχω*	ρήμα

Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι

1. Θεματική πρόταση: *Το Παιδικό Μουσείο υπάρχει για να βοηθά τα παιδιά να καταλάβουν και να χαρούν τον κόσμο μέσα στον οποίο ζουν.*
Λεπτομέρειες: *Τα εκθέματα, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και όλες του οι λειτουργίες αναπτύσσονται με κύριο άξονα την ανακάλυψη της γνώσης, τη συμμετοχή, τη συνεργασία. Σ' αυτόν τον άξονα στηρίχθηκε και η δημιουργία του πρώτου οδηγού-βιβλίου του Παιδικού Μουσείου.*
Κατακλείδα: Δεν υπάρχει.

2. "Πώς δημιουργήθηκε ο οδηγός του Παιδικού Μουσείου – οι συντελεστές – Η διανυκτέρευση στο μουσείο"

Ενότητα 7η

Οριστικό και αόριστο άρθρο

Κλίση των άρθρων

1. Τα ουσιαστικά *υπολογιστής* και *παιδί* συνοδεύουν τα οριστικά άρθρα *ο, το* που χρησιμοποιούνται με γενικευτική σημασία.

2. «Ο υπολογιστής θα αποβλακώσει το παιδί. Ο κίνδυνος υπάρχει, αλλά είναι πολύ μικρότερος από την αποβλάκωση των περισσότερων τηλεοπτικών εκπομπών, περιοδικών και κόμικς, στα οποία οι πιτσιρικάδες έχουν άνετη πρόσβαση. Επιπλέον <u>ένας</u> υπολογιστής, με την κατάλληλη γονική καθοδήγηση, μπορεί να αναδειχθεί σε σοβαρό εργαλείο μάθησης, ανάπτυξης πνευματικών δεξιοτήτων και ανακλαστικών. Πριν τελειώσω πάντως, θέλω να σας θυμίσω <u>ένα</u> ρητό των σοφών αρχαίων ημών προγόνων: ΠΑΝ ΜΕΤΡΟΝ ΑΡΙΣΤΟΝ».

Παράγωγα επίθετα

1. *νεαροί* < νέος (-αρός), *μαγικά* < μαγεία (-ικός), *παιδικό* < παιδί (-ικός), *αντικοινωνικό* < πρόθημα *αντι-* + κοινωνικός, *πνευματικών* < πνεύμα (-ικός)

2. *καλό*: καλ**ούτσικος, -ούτσικη, -ούτσικο**, *μικρή*: μικρ**ούλα, -ούλης, -ούλικο**, *όμορφα*: ομορφ**ούλης, -ούλα, -ούλικο**, *παιδί*: παιδ**ικός, -ική, -ικό**, *κινηματογράφος*: κινηματογραφ**ικός, -ική, -ικό**, *αγόρια*: αγορ**ίστικος, -ίστικη, -ίστικο**, *κορίτσια*: κοριτσ**ίστικος, -ίστικη, -ίστικο**, *ηλικία*: ηλικ**ιακός, -ιακή, -ιακό**, *μάθησης*: μαθησ**ιακός, -ιακή, -ιακό**, *προγόνων*: προγον**ικός, -ική, -ικό**.

Ενότητα 8η

Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα
Περίοδοι λόγου – Κύριες και δευτερεύουσες προτάσεις

1. Παρατακτικά συνδέονται:

α. οι κύριες προτάσεις «*Οι Ολυμπιακοί Αγώνες αντανακλούν*» και «*διαμορφώνουν τις αντιλήψεις μας για τον κόσμο*» με το σύνδεσμο *αλλά και* που δηλώνει πρόσθεση στοιχείων

β. οι κύριες προτάσεις «*Το μήνυμα ειρήνης των Αγώνων ακολουθεί τις επιτυχίες και τις αποτυχίες της προσπάθειας για διεθνή συνεννόηση*» και «*μεταφέρεται με μια φλόγα σε όλο τον κόσμο*» με το συμπλεκτικό σύνδεσμο *και* που δηλώνει πρόσθεση στοιχείων

γ. οι κύριες προτάσεις «*Η διοργάνωση των Αγώνων απαιτεί τεράστια κεφάλαια*» και «*συνδέεται με ισχυρά οικονομικά συμφέροντα*» με το συμπλεκτικό σύνδεσμο *και* που δηλώνει πρόσθεση στοιχείων.

2. Δευτερεύουσες προτάσεις:

α. *να προβάλει όχι μόνο δικές του ικανότητες αλλά και την ευρύτερη ομάδα, κοινωνική ή εθνική*: αντικείμενο στο ρ. *επιδιώκει*

β. *στην οποία ανήκει*: προσδιορισμός στο ουσ. *ομάδα*

γ. *που διακρίνεται στους Αγώνες*: προσδιορισμός στο ουσ. *αθλητής*

δ. *που έδιναν τον αγώνα της αναγνώρισής τους από τη διεθνή κοινότητα*: προσδιορισμός στο ουσ. *Εθνότητες*

ε. *που διεκδικούσαν καλύτερους όρους ζωής*: προσδιορισμός στην ΟΦ *κοινωνικές ομάδες*

στ. *που ήθελαν*: προσδιορισμός στο ουσ. *κράτη*

ζ. *να τονίσουν*: αντικείμενο του ρ. *ήθελαν*

η. *να αναβαθμίσουν τον πολιτικό τους ρόλο*: αντικείμενο στο ρ. *ήθελαν*.

3. Ασύνδετο σχήμα υπάρχει στα εξής σημεία:

– *Συμμετοχή σημαίνει <u>άμιλλα, προσπάθεια, υπέρβαση των ορίων, επιβράβευση.</u>*

– *Σημαίνει ακόμη <u>πόνο, ήττα, αλλά και νέες φιλίες, πιο πλούσιες εμπειρίες</u>.*

– *<u>Συχνά ο αθλητής γίνεται πρωταγωνιστής σε μια προσπάθεια υπέρβασης των ορίων του εαυτού του, ένα σύμβολο της έννοιας της συνεχούς προόδου, ένας παγκόσμιος ήρωας, ένας «μύθος»</u>.*

– *<u>Εθνότητες που έδιναν τον αγώνα της αναγνώρισής τους από τη διεθνή κοινότητα, κοινωνικές ομάδες που διεκδικούσαν καλύτερους όρους ζωής</u> και κράτη που ήθελαν να τονίσουν ή να αναβαθμίσουν τον πολιτικό τους ρόλο.*

– *τα συλλογικά μηνύματα δίνονται μέσα από χαρακτηριστικές στιγμές των*

Αγώνων: <u>την παρέλαση των εθνικών αντιπροσωπειών, το γύρο του θριάμβου και την απονομή μεταλλίων, τις φορτισμένες δηλώσεις αθλητών και παραγόντων στα μέσα ενημέρωσης</u>.
– η παγκόσμια κοινότητα προσπαθεί να συμβιβάσει το κυνήγι των ρεκόρ και των μεταλλίων, τις πολιτικές ταραχές και τα μποϊκοτάζ

Αφήγηση

1. «Η συμμετοχή στους Ολυμπιακούς Αγώνες **αποτελούσε για μένα** στόχο ζωής. Πέρα από το όραμα της διάκρισης, η συμμετοχή **μου** στους Αγώνες **ήταν** μια μοναδική εμπειρία που **βίωσα με το δικό μου τρόπο**. Συμμετοχή σημαίνει άμιλλα, προσπάθεια, υπέρβαση των ορίων, επιβράβευση. Σημαίνει ακόμη πόνο, ήττα, αλλά και νέες φιλίες, πιο πλούσιες εμπειρίες. Συμμετοχή σημαίνει επίσης διαμόρφωση ταυτότητας, ατομικής ή συλλογικής. **Συμμετέχοντας** στους Αγώνες δεν **εκπροσωπούσα** μόνο τον εαυτό **μου** αλλά και τη χώρα **μου** ή την κοινωνική ομάδα στην οποία **ανήκω**».

Ενότητα 9η

Συνταγματικός και παραδειγματικός άξονας

1. α. «*Τα παιδιά είναι συνεπή στο ραντεβού τους*»:
– Είναι συνεπή τα παιδιά στο ραντεβού τους.
– Είναι συνεπή στο ραντεβού τους τα παιδιά.
– Στο ραντεβού τους τα παιδιά είναι συνεπή.

β. «*Στις 2.30 μ.μ. ακριβώς μπαίνουν στη Βιβλιοθήκη του Β΄ Πειραματικού Λυκείου*»:
– Ακριβώς στις 2.30 μ.μ. μπαίνουν στη Βιβλιοθήκη του Β΄ Πειραματικού Λυκείου.
– Μπαίνουν στη Βιβλιοθήκη του Β΄ Πειραματικού Λυκείου ακριβώς στις 2.30 μ.μ.
– Στη Βιβλιοθήκη του Β΄ Πειραματικού Λυκείου μπαίνουν ακριβώς στις 2.30 μ.μ.

γ. «*Κάθε εβδομάδα διαβαζόταν ένας αριθμός σελίδων και στη συνέχεια ακολουθούσε συζήτηση*»:
– Διαβαζόταν ένας αριθμός σελίδων κάθε εβδομάδα και στη συνέχεια ακολουθούσε συζήτηση.
– Ένας αριθμός σελίδων διαβαζόταν κάθε εβδομάδα και στη συνέχεια ακολουθούσε συζήτηση.

δ. «*Ήρθαν παιδιά στη μέση της διαδικασίας γιατί δημιουργήθηκε το κατάλληλο κλίμα*»:
– Παιδιά ήρθαν στη μέση της διαδικασίας γιατί δημιουργήθηκε το κατάλληλο κλίμα.
– Στη μέση της διαδικασίας ήρθαν παιδιά γιατί δημιουργήθηκε το κατάλληλο κλίμα

2.
Τα ανίψια της

Τα παιδιά	*είναι*	*συνεπή στο ραντεβού τους*
		μελετηρά

Κατανόηση λεξιλογίου σε ποικίλα κείμενα

• Λέξεις σχετικές με το βιβλίο: *βιβλιοθήκη, λέσχη ανάγνωσης, συγγραφέας, λέσχη ανάγνωσης, μαθηματικά, φιλοσοφική ομάδα, συζήτηση, διάβασμα, μεταφραστής, συγγραφέας, μαθηματική λογοτεχνία, πολιτιστική δραστηριότητα, βιβλιοθηκονόμος, διαβάζω, σελίδα, ήρωας, βιβλίο, λογοτεχνία, Καβάφης.*

Ενότητα 10η

Υποτακτική σύνδεση προτάσεων

Δευτερεύουσες προτάσεις – Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση

1. α. Η δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση «*που περιγράφει θαυμάσια τη διάθεσή τους απέναντι στους ξένους*» λειτουργεί ως προσδιορισμός της λέξης *λέξη* της κύριας πρότασης και εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία *που* (= η οποία).

β. Η δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση «*όπου ο ξένος επισκέπτης αντιμετωπίζεται ως ιερό πρόσωπο*» λειτουργεί ως προσδιορισμός της λέξης *σκηνές* και εισάγεται με το αναφορικό επίρρημα *όπου* (δηλώνει τόπο).

γ. Η δευτερεύουσα (τελική) πρόταση «*για να τους βοηθήσουν σε διάφορα σημαντικά ζητήματα αλλά και προσωπικές τους υποθέσεις*» λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της λέξης *εμφανίζονταν* και εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο *για να* (δηλώνει σκοπό).

δ. Οι δευτερεύουσες (χρονικές) προτάσεις «*όταν είχε χορτάσει*» και «(όταν) *είχε ξεκουραστεί*» λειτουργούν ως επιρρηματικοί προσδιορισμοί της φράσης *έπαιρναν το θάρρος* και εισάγονται με το χρονικό σύνδεσμο *όταν* (δηλώνει χρόνο).

2. «Η Ελλάδα δεν είναι μόνο ήλιος και θάλασσα και τα υπέροχα τοπία **που** βλέπετε στις καρτ ποστάλ. Η Ελλάδα είναι και οι άνθρωποι **που** ζουν εδώ. Και αξίζει **να** αναζητήσετε στα ταξίδια σας και τα δύο, ίσως περισσότερο τους ανθρώπους της. Αλλά **αν** είναι μία φορά δύσκολο να ανακαλύψετε αμόλυντα και αυθεντικά τοπία, είναι δύο φορές δύσκολο **να** ανακαλύψετε αυθεντικούς Έλληνες. Αναζητήστε τους μακριά από τουριστικές περιοχές».

3. Η δευτερεύουσα πρόταση «*ότι οι περισσότεροι δεν είναι καν Έλληνες*» δε χωρίζεται με κόμμα από την πρόταση «*Για να μην αναφέρουμε*», από στην οποία εξαρτάται, επειδή λειτουργεί ως αντικείμενο του ρήματος *αναφέρουμε*.

Χρήση λεξικών

επίθ.: επίθετο
αρσ.: αρσενικό
ΖΩΟΛ.: Ζωολογία
επιφων. : επιφώνημα
μέλλ.: μέλλοντας
περ.: περίπου
σύνδ.: σύνδεσμος
σπανιότ.: σπανιότερος, -η, -ο

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1ο Κριτήριο Αξιολόγησης

Β. Ο Δημητρός προσπαθεί να μιμηθεί την αστεία φωνή του δασκάλου του, επειδή θέλει να κάνει τη μικρή του φίλη να γελάσει και παράλληλα να εκτονώσει το φόβο που του προκαλεί ο δάσκαλος.

Γ. 1. – *«Διατί εφόνευσεν ο Ηρακλής τας Στυμφαλίδας όρνιθας;»*: πομπός είναι ο δάσκαλος και δέκτες οι μαθητές της τάξης.
–*«ερυμάνθιον»! «ερυμάνθιον»!*: πομπός είναι η Φιλίτσα και δέκτης ο Δημητρός.

2. Ελλειπτικές προτάσεις:
– *Δε θυμάται* (ο Δημητρός)
– *να γέλασε ποτέ* (ο δάσκαλος)

3. Αποφαντική πρόταση: *Μόνο με το Ζακυνθινό δε θυμώνει.*
Ερωτηματική πρόταση: *Διατί εφόνευσεν ο Ηρακλής τας Στυμφαλίδας όρνιθας;*
Προστακτική πρόταση: *Σιωπή, παρακαλώ!*

2ο Κριτήριο Αξιολόγησης

Β. 1. Η ξενάγηση των σχολείων στον υγρότοπο της Γιάλοβας περιλαμβάνει:
– Ξενάγηση από ειδικούς ορνιθολόγους με κιάλια και τηλεσκόπια στη λιμνοθάλασσα της Γιάλοβας.
– Περίπατο στο μονοπάτι της φύσης, ένα εκπαιδευτικό μονοπάτι που παρουσιάζει τα διαφορετικά οικοσυστήματα του υγροτόπου και τους οργανισμούς που ζουν στο καθένα από αυτά.
– Εργασία πεδίου από τους μαθητές (εφόσον το κρίνουν απαραίτητο οι καθηγητές).
– Παρουσίαση σειράς διαφανειών με θέμα τον υγρότοπο της Γιάλοβας.
– Οργάνωση περιβαλλοντικών παιχνιδιών.

2. Ένα επιχείρημα που δικαιολογεί τον ισχυρισμό «ο υγρότοπος της Γιάλοβας αποτελεί ιδανική τοποθεσία για παρακολούθηση πουλιών και για περιβαλλοντική εκπαίδευση κυρίως σχολείων» είναι ότι έχει εύκολη πρόσβαση (το άλλο επιχείρημα είναι το μέγεθος του υγρότοπου).

Γ. 1. α. *Η ξενάγηση περιβαλλοντικής εκπαίδευσης*: υποκείμενο του ρ. *περιλαμβάνει*

β. *το σημαντικότερο σταθμό*: κατηγορούμενο του υποκειμένου *Ο υγρότοπος της Γιάλοβας*

γ. *τη δυνατότητα*: αντικείμενο του ρ. *παρέχει*

2. ενικός αριθμός, γεν.: του μεταναστευτικού σταθμού / του εξαίσιου θεάματος, αιτ.: το μεταναστευτικό σταθμό / το εξαίσιο θέαμα

πληθυντικός αριθμός, γεν.: των μεταναστευτικών σταθμών / των εξαίσιων θεαμάτων, αιτ.: τους μεταναστευτικούς σταθμούς / τα εξαίσια θεάματα

3. παράγωγες λέξεις: *αποτελεί* (πρόθημα από-), *καταμετρηθεί* (πρόθημα κατά-), *πρόσβαση* (πρόθημα προσ-)

σύνθετη λέξη: *υγρότοπος* (υγρός + τόπος),

4. Το παραπάνω κείμενο δεν είναι πολυτροπικό, γιατί περιέχει μόνο γραπτό λόγο. Για να γίνει πολυτροπικό, μπορούμε να προσθέσουμε φωτογραφίες από τον υγρότοπο της Γιάλοβας και χάρτη της περιοχής.

3ο Κριτήριο Αξιολόγησης

Β. 1. Σύμφωνα με το κείμενο, τα απαραίτητα πρόσωπα, χωρίς τα οποία «δεν παίζει» ο Καραγκιόζης, είναι ο Ντερβέναγας, ο μπαρμπα-Γιώργος, ο Χατζηαβάτης και ο Πασάς.

2. Ι-γ, ΙΙ-β

3. Τα πρόσωπα και οι τύποι του θεάτρου σκιών που αναφέρονται στο κείμενο είναι τα εξής: ο Καραγκιόζης, ο Μορφονιός, ο Νησιώτης, ο Ντερβέναγας, ο μπαρμπα-Γιώργος, ο Χατζηαβάτης, ο Πασάς, ο Αρβανίτης, ο Τούρκος, ο Εβραίος και ο Ζακυνθινός.

Γ. 1. «*Ο Καραγκιόζης <u>ήρθε</u> απ' την Ασία, σαν λαϊκή θεατρική τέχνη, διαμορφωμένη από το αλάθευτο ένστιχτο του πλήθους. Εδώ όμως <u>απέκτησε</u> τους λαϊκούς τύπους του· και <u>ξαναβρήκε</u> το ρυθμό του*»:

ενεστώτας: έρχεται, αποκτά, ξαναβρίσκει

παρατατικός: ερχόταν, αποκτούσε, ξανάβρισκε

παρακείμενος: έχει έρθει, έχει αποκτήσει, έχει ξαναβρεί

2. «*Τρεις, τέσσερις γενιές <u>Νεοελλήνων</u> δε βαρέθηκαν τάχα ν' ακούν επί εκατό χρόνια τις κουτοπόνηρες κουβέντες <u>του καμπούρη ήρωα;</u>*»:

Ο ετερόπτωτος προσδιορισμός *Νεοελλήνων* προσδιορίζει το ουσιαστικό *γενιές*.

Ο ετερόπτωτος προσδιορισμός *του καμπούρη ήρωα* προσδιορίζει το ουσιαστικό *κουβέντες*.

3. Πλαγιότιτλοι

1η παράγραφος: "Εδώ και εκατό χρόνια κοινό δε βαριέται να βλέπει Καραγκιόζη"

2η παράγραφος: "Η καταγωγή του Καραγκιόζη, οι τύποι του και οι προφορές τους"

4ο Κριτήριο Αξιολόγησης

Β. 1. Το κείμενο α αναφέρεται στο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου (Μουντιάλ). Τόπος της διοργάνωσης είναι η Γερμανία και ημερομηνία διεξαγωγής του τελικού είναι η 9η Ιουλίου.

Οι λέξεις του κειμένου που δηλώνουν πρόσωπα: *παίκτες, οπαδοί, φίλαθλοι, παιδιά.*

2. Τα κατασκηνωτικά προγράμματα του κειμένου β προσφέρουν τις εξής αθλητικές δραστηριότητες: πεζοπορία, ποδήλατο βουνού, αναρρίχηση σε χαμηλούς βράχους, τοξοβολία, παιχνίδια περιπέτειας, κολύμβηση και καγιάκ.

Γ. 1. Τα οριστικά άρθρα που δηλώνουν συγκεκριμένες έννοιες είναι: *τα* (*ματς*), *του* (*Βρανδεμβούργου*). Με αόριστη και γενικευτική σημασία χρησιμοποιείται το οριστικό άρθρο *τα* (*παιδιά*).

2. Παράγωγα επίθετα: *ποδοσφαιρικές* (επίθημα: -ικός, -ική, -ικό), *αθλητικές* (επίθημα: -ικός, -ική, -ικό), *κινητικές* (επίθημα: -ικός, -ική, -ικό), *περιβαλλοντική* (επίθημα: -κός, -ική, -ικό), *παραδοσιακών* (επίθημα: -ιακός, -ιακή, -ιακό), *καλλιτεχνικές* (επίθημα: -κός, -ική, -ικό).

3. Το απόσπασμα χωρίζεται στις ακόλουθες περιόδους:

– Το Μουντιάλ άρχισε χτες και τα γήπεδα αντήχησαν ήδη από τις πρώτες ποδοσφαιρικές ιαχές.

– Όσο περνούν οι μέρες, η αδρεναλίνη παικτών και οπαδών ανεβαίνει, για να κορυφωθεί στις 9 Ιουλίου, όταν δηλαδή θα γίνει ο τελικός.

– Ωστόσο στη Γερμανία έχουν αρχίσει να το γλεντάνε μέρες τώρα.

– Ο ενθουσιασμός είναι διάχυτος στις πόλεις, όπου μάλιστα οργανώνονται και διάφορες παράλληλες εκδηλώσεις με το Παγκόσμιο Κύπελλο.

Παρατακτικοί σύνδεσμοι: *και*, *Ωστόσο*

Υποτακτικοί σύνδεσμοι: *Όσο*, *για να*, *όταν*, *να*, *όπου* (αναφορικό επίρρημα)

5ο Κριτήριο Αξιολόγησης

Β. 1. Σύμφωνα με το κείμενο, με το θέμα των ταξιδιών στο χρόνο έχουν ασχοληθεί λογοτέχνες, επιστήμονες και σκηνοθέτες.

2. Οι σκηνοθέτες, για να μεταφέρουν τους πρωταγωνιστές τους στο παρελθόν ή στο μέλλον, χρησιμοποιούν τα εξής ευρήματα: χρονομηχανές, διαστημόπλοια, διακτινισμούς, κατάψυξη και βαθύ ύπνο.

Γ. 1. *Με το θέμα των ταξιδιών στο χρόνο έχουν ασχοληθεί λογοτέχνες, επιστήμονες αλλά και σκηνοθέτες*:

– Λογοτέχνες, επιστήμονες αλλά και σκηνοθέτες έχουν ασχοληθεί με το θέμα των ταξιδιών στο χρόνο.

– Έχουν ασχοληθεί λογοτέχνες, επιστήμονες αλλά και σκηνοθέτες με το θέμα των ταξιδιών στο χρόνο.

2. Οι δευτερεύουσες προτάσεις του αποσπάσματος είναι οι εξής:

– *ότι ταξιδεύουν στο χρόνο και αλλάζουν τη ροή της Ιστορίας*: δευτερεύουσα (ειδική) πρόταση που εισάγεται με τον (ειδικό) σύνδεσμο *ότι*

– *να ζήσουν για μια στιγμή την περιπέτεια στο πλευρό του Μεγάλου Αλεξάνδρου*: δευτερεύουσα (βουλητική) πρόταση που εισάγεται με το βουλητικό μόριο *να*

– *να βρεθούν στο τιμόνι του «Τιτανικού»* : δευτερεύουσα (βουλητική) πρόταση που εισάγεται με το βουλητικό μόριο *να*

– *για να το στρίψουν προτού πέσει στο παγόβουνο*: δευτερεύουσα (τελική) πρόταση που εισάγεται με τον (τελικό) σύνδεσμο *για να*

3. – *Αλήθεια, εσείς έχετε αναλογιστεί ποτέ πώς θα ήταν αν είχαμε τη δυνατότητα να ταξιδεύουμε στο παρελθόν και στο μέλλον;* (το ερωτηματικό δηλώνει απορία)

– *Συγγραφείς όπως ο Ιούλιος Βερν οδήγησαν με τις χρονομηχανές της φαντασίας τους ήρωές τους στα πιο παράξενα ταξίδια, από την εποχή των δεινοσαύρων στο έτος 8002000!* (το θαυμαστικό δηλώνει θαυμασμό ή έκπληξη)

Τετράδιο Εργασιών

ενότητα 1η

Οι πρώτες μέρες σ' ένα νέο σχολείο

Επικοινωνία – Κώδικες επικοινωνίας – Είδη προτάσεων

Κείμενο 1: *Στο σχολείο*

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

1. Ποιος μιλάει στο σκίτσο;

Στο σκίτσο αυτό μιλάει ο διευθυντής του σχολείου ή κάποιος από τους υπόλοιπους καθηγητές.

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

2. Σε ποιους απευθύνεται;

Ο διευθυντής του σχολείου απευθύνεται στους μαθητές της τάξης.

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

3. Τι τους λέει;

Ο διευθυντής του σχολείου λέει στους μαθητές ότι θα πάνε εκδρομή.

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

4. Με τι είδους πρόταση διατυπώνει αυτό που τους λέει; Αποφαντική, ερωτηματική, προστακτική ή επιφωνηματική;

Ο διευθυντής του σχολείου διατυπώνει τα λόγια του με μια επιφωνηματική πρόταση. Αυτό το καταλαβαίνουμε γιατί στο τέλος η πρόταση έχει θαυμαστικό.

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

5. Οι ακροατές του τον καταλαβαίνουν; • Εμείς πώς το ξέρουμε;

Οι ακροατές του (δέκτες) τον καταλαβαίνουν και χαίρονται ιδιαίτερα με αυτό που ακούν. Παρόλο που δεν ξέρουμε τι ακριβώς λένε, μπορούμε να το διακρίνουμε από τις αντιδράσεις τους: αφού άκουσαν αυτό που είχε να τους πει ο δάσκαλός τους, άλλοι χαμογελούν, άλλοι ζητωκραυγάζουν σηκώνοντας ψηλά τα χέρια τους και όλοι μαζί πανηγυρίζουν.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι εξωτερικεύουν τα συναισθήματά τους με διάφορους και διαφορετικούς τρόπους: με λόγια, με κινήσεις του σώματος, με εκφράσεις του προσώπου τους. Χρησιμοποιούν, δηλαδή, διαφορετικούς κώδικες επικοινωνίας.

Κείμενο 2: *Το διαγώνισμα*

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

1. Ποιος μιλάει στο απόσπασμα; • Βρείτε τα ακριβή λόγια του μέσα στο κείμενο. • Σε ποιον/ποιους απευθύνεται κάθε φορά;

Στο απόσπασμα αυτό μιλά ο καθηγητής των Μαθηματικών (πομπός) απευθυνόμενος στους μαθητές του (δέκτες). Αυτό το καταλαβαίνουμε, αν ψάξουμε τα ακριβή λόγια του μέσα στο κείμενο:
– *«Θα σας υπαγορεύσω...η κορυφή του Β την Οψ...»*
– *«Έχετε μια ώρα»*
– *«Γιάννη, μάζεψε τις κόλες, σε παρακαλώ».* Με τα τελευταία αυτά λόγια του, όμως, απευθύνεται σ' ένα μόνο μαθητή, το Γιάννη.

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

2. Πόσους και ποιους κώδικες χρησιμοποιεί ο ομιλητής στο απόσπασμα;

Ο ομιλητής χρησιμοποιεί το γλωσσικό κώδικα και τον κώδικα των Μαθηματικών.

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

3. «Θα σας υπαγορεύσω την εκφώνηση του προβλήματος». Πρόκειται για πρόταση απλή, ελλειπτική ή επαυξημένη; • Σε ποια στοιχεία στηρίζετε την απάντησή σας;

«Θα σας υπαγορεύσω την εκφώνηση του προβλήματος»: Η συγκεκριμένη πρόταση είναι ελλειπτική και, συγχρόνως, επαυξημένη. Είναι ελλειπτική, διότι λείπει το υποκείμενο του ρήματος *(«εγώ»),* και επαυξημένη διότι, εκτός απ' τους βασικούς όρους (Ρ, Α), έχει επιπλέον προσδιορισμούς: *(«του προβλήματος»).*
Συγκεκριμένα:
Ρήμα: *υπαγορεύω*
Υποκείμενο (εννοούμενο): *εγώ*
Αντικείμενο (άμεσο): *σας*
Αντικείμενο (έμμεσο): *την εκφώνηση*
Προσδιορισμός: *του προβλήματος* (γενική αντικειμενική)

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

4. Πώς χαρακτηρίζετε το ύφος των λόγων του ομιλητή; • Αιτιολογήστε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

Το ύφος των λόγων του ομιλητή συμβαδίζει απόλυτα με την ιδιότητά του και την περίσταση: είναι ο καθηγητής, ο οποίος μάλιστα εκφωνεί ένα πρόβλημα Μαθηματικών για το ωριαίο διαγώνισμα. Επομένως, είναι αυστηρός, σοβαρός και συμβουλευτικός, χωρίς να αφήνει περιθώρια για πρωτοβουλίες στους μαθητές.

Οι προτάσεις που χρησιμοποιεί είναι αποφαντικές: *(«θα σας υπαγορεύσω την εκφώνηση του προβλήματος. Όπως σας είπα, θέλω να προσέξετε πολύ», «Λοιπόν, αρχίζουμε...», «Έχετε μια ώρα»)* και μια προστακτική *(«Γιάννη, μάζεψε τις κόλες σε παρακαλώ»).*

σελ. 8 σχολ. βιβλίου

5. «Γιάννη μάζεψε τις κόλες σε παρακαλώ!». Βρείτε το απόσπασμα μέσα στο κείμενο. • Μετατρέψτε την περίοδο σε ερωτηματική που να δηλώνει το ίδιο πράγμα. • Δείτε τώρα την εκδοχή που φτιάξατε εσείς. • Τι εκφράζει; • Σημαίνει ό,τι ακριβώς και η εκδοχή του κειμένου; • Γιατί ο ομιλητής προτίμησε την άλλη και όχι τη δική σας;

• (Μετατροπή της περιόδου σε ερωτηματική): Γιάννη, μαζεύεις τις κόλες σε παρακαλώ;
• Η νέα εκδοχή εκφράζει περισσότερη ευγένεια.
• Το νόημα της περιόδου δεν αλλάζει καθόλου. Σημαίνει ό,τι ακριβώς και η περίοδος του κειμένου.
• Ο ομιλητής, όμως, προτίμησε την άλλη, γιατί ως καθηγητής πρέπει να είναι αυστηρός, χωρίς ωστόσο να γίνεται αγενής. Για το λόγο αυτό στη συγκεκριμένη περίπτωση θεωρείται καλύτερη η προστακτική *(«Γιάννη, μάζεψε τις κόλες σε παρακαλώ»).*

σελ. 9 σχολ. βιβλίου

6. Στη συνέχεια ο Γιάννης μάζεψε τις κόλες και τις παρέδωσε στον κ. Ευαγγέλου. • Γράψτε το σχετικό διάλογο μεταξύ τους. • Προσέξτε το είδος των προτάσεων που θα χρησιμοποιήσουν οι δυο ομιλητές.
Εναλλακτικά:
Τα παιδιά παραδίδουν τις κόλες και βγαίνουν έξω από την τάξη. Συζητούν για το διαγώνισμα. Γράψτε το διάλογο μεταξύ τους. • Προσέξτε το είδος των προτάσεων που χρησιμοποιούν.

• Διάλογος καθηγητή-μαθητή:
– Ορίστε τα γραπτά μας, κύριε! (ελλειπτική - επιφωνηματική)
– Είναι οι κόλες όλων των παιδιών; (επαυξημένη – ερωτηματική)
– Ναι, κύριε. (ελλειπτική - αποφαντική)
– Ευχαριστώ, Γιάννη! (ελλειπτική - επιφωνηματική)
• Εναλλακτικά (διάλογος μαθητών):
– Σας φάνηκε εύκολο; Εγώ δυσκολεύτηκα πολύ! (ελλειπτική - ερωτηματική / απλή - επιφωνηματική)
– Κι εγώ το ίδιο! (ελλειπτική - επιφωνηματική)
– Εγώ το έλυσα, αλλά δεν ξέρω αν είναι σωστό.
– Να ο Χρίστος! Πρέπει να το έχει λύσει. Πάμε να τον ρωτήσουμε; (ελλειπτική - επιφωνηματική / ελλειπτική - αποφαντική / ελλειπτική - ερωτηματική)

σελ. 9 σχολ. βιβλίου

7. Αναρωτιέστε αν έχετε πάει καλά στο διαγώνισμα. Πώς εκφράζετε την ανησυχία σας:
α. Σ' ένα φίλο στον οποίο στέλνετε μήνυμα στο κινητό;
β. Σ' ένα συμμαθητή που συναντάτε στην αυλή του σχολείου;
γ. Στον καθηγητή που σας έβαλε το διαγώνισμα;
δ. Στους γονείς σας, όταν πάτε σπίτι;

α. Σ' ένα φίλο στον οποίο στέλνετε μήνυμα στο κινητό:
– Πώς έγραψες στο διαγώνισμα εσύ; Άσε! Εγώ φοβάμαι πως δεν τα πήγα και πολύ καλά.
β. Σ' ένα συμμαθητή που συναντάτε στην αυλή του σχολείου:
– Πώς έγραψες, βρε, Γιώργο πριν; Εγώ μάλλον όχι και τόσο καλά…
γ. Στον καθηγητή που σας έβαλε το διαγώνισμα:
– Κύριε Παπαδόπουλε νομίζω ότι δεν έγραψα και τόσο καλά στο διαγώνισμα που μας βάλατε την προηγούμενη ώρα. Μπορώ να σας κάνω μερικές ερωτήσεις γι' αυτά που δεν κατάλαβα;
δ. Στους γονείς σας, όταν πάτε σπίτι:
– Άσε μαμά! Γράψαμε σήμερα μαθηματικά και δεν έγραψα τόσο καλά, όσο θα ήθελα!

Κείμενο 3: *Λεξικό χειρονομιών: Μιλάω με τα χέρια, ακούω με τα μάτια*

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

1. Ποιοι νομίζετε ότι έχουν γράψει το κείμενο αυτό; • Σε ποιους απευθύνονται; • Με ποιο σκοπό;

• Το κείμενο αυτό έχει γραφτεί από τους μαθητές ενός σχολείου και αποτελεί το άρθρο για το ηλεκτρονικό τους περιοδικό, όπως άλλωστε φανερώνει και η ένδειξη μετά το τέλος του άρθρου. («*Ηλεκτρονικό περιοδικό 14ου Γυμνασίου Περιστερίου Αττικής, http://www.14gymnasio.gr*»). Άλλες φράσεις/λέξεις που αποδεικνύουν ότι ο πομπός είναι οι μαθητές είναι οι εξής: *«μία ομάδα 30 παιδιών της Α΄ τάξης του σχολείου μας», «από σχολείο του Ισραήλ, που μας έκανε τη σχετική πρόταση»*. Βέβαια, δεδομένου του λεξιλογίου που χρησιμοποιείται (*υλοποιείται, οπτικό διαπολιτισμικό λεξικό, ενασχόληση, συμπεριλάβουν, να αποτελέσει το ερέθισμα*), θα μπορούσε να θεωρηθεί πιθανό ότι έχει γραφτεί από κάποιον καθηγητή του ίδιου σχολείου, ή έπειτα από συνεργασία των μαθητών με τους καθηγητές τους.

• Το άρθρο απευθύνεται τόσο στους υπόλοιπους μαθητές του ίδιου σχολείου, όσο και στους μαθητές άλλων σχολείων, καθώς δημοσιεύεται στο διαδίκτυο. Επιπλέον, μπορεί να διαβαστεί από μαθητές και καθηγητές άλλων σχολείων του εξωτερικού, καθώς το διαδίκτυο δίνει τη δυνατότητα επικοινωνίας με ανθρώπους διαφόρων χωρών.

• Σκοπός του άρθρου είναι να γίνουν γνωστές οι δραστηριότητες των μαθητών του σχολείου αυτού και πιθανόν να παρακινήσουν και τους μαθητές άλλων σχολείων σε παρόμοιες ενέργειες. Θέλουν, επίσης, να ενημερώσουν τους επισκέπτες του διαδικτύου σχετικά με τον πολιτισμό των ανθρώπων διαφορετικών χωρών (3η παράγραφος) αλλά και να δώσουν το ερέθισμα «*για μια συζήτηση με θέμα τις διαφορετικές κουλτούρες των δύο λαών*» (τελευταία παράγραφος).

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

2. Οι εικόνες του κειμένου σε ποιον κώδικα αναφέρονται; • Σας φαίνεται γνωστός αυτός ο κώδικας; • Σε ποιες περιπτώσεις στην καθημερινή σας ζωή τον χρησιμοποιείτε;

• Οι εικόνες αναφέρονται στη <u>μιμόγλωσσα</u>, δηλαδή στον κώδικα των εκφράσεων του προσώπου και των χειρονομιών.

• Ο κώδικας αυτός είναι γνωστός σε όλους και όλοι τον χρησιμοποιούμε στην καθημερινή μας επικοινωνία.

• Οι συνηθέστερες περιπτώσεις στις οποίες τον χρησιμοποιούμε είναι για να επικοινωνήσουμε με κάποιον όταν έχει φασαρία ή όταν βρίσκεται μακριά και δεν μπορεί να μας ακούσει. Επίσης, όταν δε θέλουμε να μας ακούσουν όσοι βρίσκονται γύρω μας ή, ακόμα, όταν δε θέλουμε να γίνουμε αντιληπτοί εύκολα από τους υπόλοιπους παρά μόνον από εκείνον με τον οποίο θέλουμε να επικοινωνήσουμε.

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

3. Σκοπός είναι οι μαθητές να δημιουργήσουν ένα «οπτικό διαπολιτισμικό λεξικό χειρονομιών». Μπορείτε να εξηγήσετε τι ακριβώς θέλουν οι μαθητές να δημιουργήσουν;

Οι μαθητές θέλουν να δημιουργήσουν ένα λεξικό, το οποίο θα περιλαμβάνει χαρακτηριστικές χειρονομίες καθεμιάς από τις δύο χώρες (Ελλάδα και Ισραήλ) (*διαπολιτισμικό λεξικό χειρονομιών*).

Επιπλέον, θα περιέχονται και φωτογραφίες (*οπτικό*) με εκφράσεις του προσώπου και κινήσεις του σώματος που θα δηλώνουν συγκεκριμένες λεκτικές φράσεις. Τέλος, προκειμένου να έρθουν τα παιδιά σε επαφή με την κουλτούρα του άλλου λαού, θα υπάρχουν πληροφορίες και για την ιστορική και πολιτιστική προέλευση των χειρονομιών.

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

4. Επιλέξτε μία φωτογραφία και πείτε προφορικά στους συμμαθητές σας τι δείχνει. • Στη συνέχεια, γράψτε ένα σύντομο κείμενο που να συνοδεύει την εικόνα αυτή και να επεξηγεί τι δείχνει.

Στο επάνω αριστερό μέρος της εικόνας βλέπουμε ένα κορίτσι να κρατά το δείκτη του χεριού της μπροστά στα κλειστά χείλη της. Η αντίστοιχη λεκτική φράση είναι *«Κάνε/κάντε ησυχία»*. Στην πέμπτη φωτογραφία της δεξιάς κάθετης στήλης εικονίζεται ένα χέρι με κλειστή παλάμη (γροθιά) και τον αντίχειρα τεντωμένο προς τα πάνω. Η αντίστοιχη λεκτική φράση είναι: *«Τα κατάφερα», «Επιτυχία», «Νίκησα», «Συμφωνώ, Εντάξει»*.

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

5. Σκεφτείτε πώς θα μπορούσατε να εκφράσετε θαυμασμό, απέχθεια, να συμφωνήσετε ή να διαφωνήσετε χρησιμοποιώντας: α) το γλωσσικό κώδικα, β) το πρόσωπο/το κεφάλι και γ) τα χέρια σας.

Για να εκφρά-σουμε	Γλωσσικό κώδικα	πρόσωπο κεφάλι	χέρια
Θαυμασμό	επιρρήματα/επιφωνηματικές προτάσεις (Τέλεια!, Ουάου!, Φανταστικά!)	ανοίγοντας το στόμα, γουρλώνοντας τα μάτια	χτυπώντας παλαμάκια
Απέχθεια	επιρρήματα/επιφωνηματικές προτάσεις (Χάλια!, Μπλιαχ, Αίσχος!)	ζαρώνοντας το πρόσωπο, βγάζοντας τη γλώσσα και στρέφοντας το κεφάλι	κουνώντας τον καρπό σαν να διώχνουμε κάτι
Συμφωνία	επιρρήματα/επιφωνήματα (Ναι!, Εντάξει, Ωραία! Αμέ!)	κουνώντας το κεφάλι προς τα κάτω	κλειστή παλάμη και αντίχειρα προς τα πάνω
Διαφωνία	επιρρήματα, επιφωνήματα (Όχι!, Άπαπα!, Με τίποτα)	σηκώνοντας τα φρύδια, σηκώνοντας το κεφάλι προς τα πάνω	κουνώντας το δείκτη του χεριου αριστερά -δεξιά

Κείμενο 4: *Οι βροχοπτώσεις στην Ελλάδα*

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

1. Ποιοι κώδικες χρησιμοποιούνται σε αυτό το κείμενο για να μεταδοθεί το μήνυμα;

Στο κείμενο χρησιμοποιούνται ο κώδικας της Γεωγραφίας (χάρτες), της Μετεωρολογίας, των Μαθηματικών (αριθμοί) και ο γλωσσικός (υπόμνημα, κάτω αριστερά).

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

2. Γράψτε ένα κείμενο στο οποίο να παρουσιάσετε αυτά που δείχνει η εικόνα με πολλούς τρόπους (χάρτη, χρώματα, λέξεις). • Ποιο από τα δύο κείμενα είναι πιο ελκυστικό και κατανοητό; • Για ποιους λόγους; • Γιατί οι συγγραφείς του σχολικού βιβλίου της Γεωγραφίας προτίμησαν να βάλουν την εικόνα και όχι το αντίστοιχο κείμενο;

• Το μεγαλύτερο ποσοστό βροχοπτώσεων σημειώνεται στην Ήπειρο, στα Ιόνια νησιά, στην ορεινή δυτική Στερεά Ελλάδα, στην κεντρική Πελοπόννησο, στη δυτική Κρήτη και στο βόρειο τμήμα της Θράκης και της ανατολικής Μακεδονίας. Βροχοπτώσεις κάτω των 400 – 600 χιλιοστών δέχονται κάποια μέρη της Μακεδονίας, της Θεσσαλίας καθώς και της ανατολικής Στερεάς Ελλάδας. Το ίδιο συμβαίνει και με κάποια μέρη της Πελοποννήσου με το δυτικό κομμάτι της Αιτωλοακαρνανίας, με μερικά νησιά του βόρειου Αιγαίου, τις Κυκλάδες και την ανατολική Κρήτη. Τέλος, ελάχιστες βροχοπτώσεις δέχονται η Αττική, και η Τροιζηνία στην Πελοπόννησο.

• Το παραπάνω κείμενο δεν μπορεί να αποδώσει με λεπτομέρεια και σαφήνεια όσα παρατηρούνται στο χάρτη. Ο χάρτης είναι πιο εύκολο να μελετηθεί, να εντοπιστούν οι περιοχές και να φανούν οι διαφοροποιήσεις χάρη στα διαφορετικά χρώματα. Αντιθέτως, το κείμενο είναι κουραστικό και δυσνόητο. Γι' αυτό και οι συγγραφείς του σχολικού βιβλίου της Γεωγραφίας επέλεξαν το χάρτη, έναντι του κειμένου.

σελ. 10 σχολ. βιβλίου

3. Μελετήστε το κείμενο που γράψατε στην προηγούμενη άσκηση. • Υπάρχουν ερωτηματικές ή επιφωνηματικές προτάσεις; • Γιατί ναι; • Γιατί όχι;

Στο κείμενο της άσκησης 2 δεν υπάρχουν ούτε ερωτηματικές, ούτε επιφωνηματικές προτάσεις γιατί σκοπός του συγγραφέα δεν είναι η έκφραση αποριών και συναισθημάτων, αλλά η ενημέρωση του κοινού σε σχέση με τις βροχοπτώσεις στην Ελλάδα. Γι' αυτό όλες οι προτάσεις είναι αποφαντικές.

Κείμενο 5: *«Τι ώρα είναι;»*

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

1. Ποιος είναι ο πομπός και ποιος ο δέκτης στο πρώτο σκίτσο;

Στο πρώτο σκίτσο πομπός είναι εκείνος που ρωτά την ώρα και δέκτης αυτός που τον κοιτά με απορία.

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

2. Η γλωσσική επικοινωνία είναι επιτυχής;

Η γλωσσική επικοινωνία δεν είναι επιτυχής, γιατί δε μιλούν την ίδια γλώσσα, δε χρησιμοποιούν, δηλαδή, τον ίδιο γλωσσικό κώδικα.

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

3. Πώς καταφέρνουν οι δύο άνθρωποι να επικοινωνήσουν τελικά;

Οι δύο άνθρωποι καταφέρνουν τελικά να επικοινωνήσουν χρησιμοποιώντας τη μιμόγλωσσσα, δηλαδή χειρονομίες και εκφράσεις του προσώπου.

Κείμενο 6: *Αφίσα της Unicef*

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

1. Η αφίσα του κειμένου 6 θέλει να δώσει ένα μήνυμα. Ποιο είναι αυτό; • Εκτός από το λόγο, ποια άλλα μέσα χρησιμοποιούνται για να μεταδοθεί το μήνυμα;

• Το μήνυμα που θέλει να δώσει η αφίσα του κειμένου είναι η κατάπαυση των πολέμων και η διαφύλαξη της ειρήνης. Εκτός από το λόγο, χρησιμοποιείται η εικόνα (το σκίτσο, το σήμα της ειρήνης και το σήμα της Unicef).

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε τις δυο προτάσεις στο κείμενο 6. • Τι είδους είναι αυτές οι προτάσεις, απλές ή επαυξημένες; • Αιτιολογήστε την απάντησή σας.

Οι προτάσεις του κειμένου 6 είναι δύο:
– *«Μην κλέβετε τα όνειρά μου!»*
– *«Σταματήστε τους πολέμους τώρα!»*
Είναι και οι δύο επαυξημένες, διότι εκτός από τους κύριους όρους, έχουν και προσδιορισμούς: στην πρώτη η λέξη *μου* (γενική υποκειμενική) και στη δεύτερη η λέξη *τώρα* (επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου).

σελ. 11 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο 6 υπάρχουν δυο προτάσεις με θαυμαστικό στο τέλος. Βρείτε τες και πείτε τι εκφράζουν.

Οι προτάσεις που έχουν στο τέλος θαυμαστικό (επιφωνηματικές) είναι: *«Μην κλέβετε τα όνειρά μου!»*, *«Σταματήστε τους πολέμους τώρα!»*. Δηλώνουν την έντονη επιθυμία των παιδιών αλλά και την επιτακτική ανάγκη να σταματήσουν οι πόλεμοι.

σελ. 12 σχολ. βιβλίου

1. Κοιτάξτε με πόσους τρόπους μπορείτε να ζητήσετε από κάποιον να μείνει λίγο παραπάνω μαζί σας.

– Μείνε λίγη ώρα ακόμα!
– Μπορείς να μείνεις;
– Θα ήθελα να μείνεις.
– Γιατί δε μένεις λίγο ακόμα;
– Αν σου ζητούσα να μείνεις;
– Αν δε μείνεις, θα στενοχωρηθώ.
– Φεύγεις; Τι κρίμα!
– Γιατί, μωρέ, δεν κάθεσαι λίγο ακόμα;
– Εσύ πάντα φεύγεις νωρίς.
– Θέλεις να δούμε την αγαπημένη σου ταινία;

α. Παρατηρήστε και σκεφτείτε ποιες από τις παραπάνω προτάσεις είναι: ερωτηματικές, αρνητικές, καταφατικές, αποφαντικές, προστακτικές, επιφωνηματικές. • Μπορεί μια πρόταση να είναι δύο είδη από τα παραπάνω;

β. το ρήμα *μένω* υπάρχει σε όλες τις προτάσεις;

γ. Σε ποιον/ποιους θα λέγατε καθεμιά από τις φράσεις αυτές;

δ. Ποιος είναι ο πιο «πλάγιος», ο πιο έμμεσος τρόπος, και ποιος ο πιο άμεσος, ο πιο ευθύς;

α. – *Μείνε λίγη ώρα ακόμα!* προστακτική, καταφατική
– *Μπορείς να μείνεις;* ερωτηματική, καταφατική
– *Θα ήθελα να μείνεις.* αποφαντική, καταφατική
– *Γιατί δε μένεις λίγο ακόμα;* ερωτηματική, αρνητική
– *Αν σου ζητούσα να μείνεις;* ερωτηματική, καταφατική
– *Αν δε μείνεις θα στενοχωρηθώ. αποφα*ντική, αρνητική
– *Φεύγεις; Τι κρίμα!* ερωτηματική, καταφατική
– *Γιατί, μωρέ, δεν κάθεσαι λίγο ακόμα;* ερωτηματική, αρνητική
– *Εσύ πάντα φεύγεις νωρίς.* αποφαντική, καταφατική
– *Θέλεις να δούμε την αγαπημένη σου ταινία;* ερωτηματική, καταφατική

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι μια πρόταση μπορεί να είναι δύο ειδών.

β. Το ρήμα *μένω* υπάρχει σε όλες τις προτάσεις, εκτός από τις τελευταίες τέσσερις. Παρ' όλα αυτά το περιεχόμενο των τελευταίων αυτών προτάσεων δεν αλλάζει, αφού δηλώνουν ό,τι και οι προηγούμενες.

γ. Σε ένα φίλο μας θα λέγαμε: Μείνε λίγη ώρα ακόμα! / Γιατί δε μένεις λίγο ακόμα; / Γιατί, μωρέ, δεν κάθεσαι λίγο ακόμα; / Θέλεις να δούμε την αγαπημένη σου ταινία;

Στο/η μεγάλο/η αδερφό/ή μας θα λέγαμε: Μείνε λίγη ώρα ακόμα! / Αν δε μείνεις, θα στενοχωρηθώ. / Εσύ πάντα φεύγεις νωρίς.
Σε κάποιο συγγενή μας θα λέγαμε: Μπορείς να μείνεις; / Θα ήθελα να μείνεις. / Αν σου ζητούσα να μείνεις; / Φεύγεις; Τι κρίμα!
δ. Ο πιο «πλάγιος» τρόπος είναι η πρόταση: *«Θέλεις να δούμε την αγαπημένη στου ταινία;»*, και ο πιο ευθύς *«Φεύγεις; Τι κρίμα!»*

σελ. 12 σχολ. βιβλίου

2. Ταιριάξτε τα παραδείγματα της στήλης Β με τα ζευγάρια *«πομπών-αποδεκτών»* της στήλης Α.
Σημείωση: Δεν υπάρχει μόνο ένας τρόπος αντιστοίχισης.

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
1. η μητέρα στον πατέρα	α. Άνοιξε το παράθυρο!
2. ο μαθητής στον καθηγητή	β. Ανοίγεις το παράθυρο;
3. ο μαθητής στο μαθητή	γ. Μπορείς να ανοίξεις το παράθυρο;
4. ένας επιβάτης λεωφορείου σε έναν άλλο	δ. Ανοίγετε το παράθυρο;
5. η φίλη στη φίλη	ε. Δεν ανοίγεις λίγο το παράθυρο;
6. ένας καθηγητής στο διευθυντή	στ. Σκάσαμε εδώ μέσα! Και το παράθυρο δίπλα σου είναι κλειστό.

1: α, β, γ, ε, στ
2: δ
3: α, β, γ, ε, στ
4: δ
5: α, β, γ, ε, στ
6: δ

σελ. 12 σχολ. βιβλίου

3. Είναι σωστό (Σ) ή λάθος (Λ);
α. Κώδικας και μήνυμα είναι το ίδιο. ☐
β. Κωδικοποιώ ένα μήνυμα σημαίνει χρησιμοποιώ τον κώδικα για να εκφράσω ένα μήνυμα. ☐
γ. Αποκωδικοποιώ ένα μήνυμα σημαίνει μεταφέρω ένα μήνυμα. ☐
δ. Για να μεταδοθεί ένα μήνυμα χρησιμοποιείται πάντα ένας κώδικας. ☐

α: Λ, **β:** Σ, **γ:** Λ, **δ:** Σ

Επικοινωνία στο σχολείο

Προφορικός και γραπτός λόγος
Γλωσσική ποικιλία – Μέσο και περίσταση επικοινωνίας
Η παράγραφος

Κείμενο 1: *Σταμάτησα το σχολείο*
Κείμενο 2: *Διδακτέα ύλη*
Κείμενο 3: *Μέσα επικοινωνίας και σχολείο*
Κείμενο 4: *Πολιτισμένη κουβέντα*
Κείμενο 5: *The Wall*

Προφορικός και γραπτός λόγος

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

1. Σε ποια από τα παραπάνω κείμενα ο λόγος προσεγγίζει πιο πολύ τον προφορικό και σε ποια το γραπτό; • Βασισμένοι σε ποια κριτήρια καταφέρατε να τα διακρίνετε-ξεχωρίσετε;

Για να διαπιστώσουμε πότε ένα κείμενο προσεγγίζει τον προφορικό λόγο και πότε το γραπτό, πρέπει να λάβουμε υπόψη μας τα εξής κριτήρια:
– αν ο λόγος είναι καλά οργανωμένος σε προτάσεις και περιόδους ή αν έχει ασυνέχειες και παύσεις
– αν το λεξιλόγιο είναι σύνθετο ή αν χρησιμοποιούνται λέξεις και φράσεις χαρακτηριστικές της καθημερινής ομιλίας.
Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι:
– Το κείμενο 1 προσεγγίζει τον προφορικό λόγο γιατί δε χρησιμοποιούνται σύνδεσμοι για τη σύνδεση των προτάσεων, όλες οι προτάσεις είναι πολύ σύντομες και το λεξιλόγιο απλό και καθημερινό (*βαριόμουνα, δεν έπαιρνα τα γράμματα, έχουν βγάλει το Δημοτικό, θα κάνω δουλειά με τη μάνα μου*).
– Το κείμενο 2 προσεγγίζει τον προφορικό λόγο (αφού είναι γελοιογραφία) αλλά και το γραπτό. Συγκεκριμένα, το τράβηγμα του φωνήεντος *ο* στη λέξη *λοιπόν* (ΛΟΙΠΟΟΟΝ) και η έκφραση «*πού είχαμε μείνει;*» είναι χαρακτηριστικά του προφορικού λόγου, ενώ οι λέξεις *ομαλώς, σχολικόν έτος, διδακτέα ύλη* παραπέμπουν σε λεξιλόγιο που χρησιμοποιείται στο γραπτό λόγο.

– Το κείμενο 3 έχει όλα τα χαρακτηριστικά του γραπτού λόγου: η οργάνωση και η δομή είναι αυστηρή και συγκεκριμένη, και το λεξιλόγιο είναι σύνθετο (*αποδοτικά, αποτελεσματικό, διακρίνει, μέσα επικοινωνίας*). Ωστόσο, υπάρχει μία φράση που χρησιμοποιείται κυρίως στον προφορικό λόγο: *Τώρα βλέπουμε ότι πνιγόμαστε στις πληροφορίες!*
– Το κείμενο 4 προσεγγίζει τον προφορικό λόγο γιατί στο λεξιλόγιο περιέχονται λέξεις και φράσεις που δεν μπορούν να χρησιμοποιηθούν στο γραπτό λόγο (*δουλεύω σαν το σκυλί, ρεμάλια, φρικιά, κοπροσκυλάνε, βαριούνται, να ανοίξεις κουβέντα, Ε;*). Τέλος, υπάρχει και η φράση *«και γιατί»* για τον επιτονισμό της φωνής.
– Το κείμενο 5 προσεγγίζει επίσης τον προφορικό λόγο, καθώς πρόκειται για στίχους τραγουδιού.

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

2. Στη γελοιογραφία και στο κόμικς υπάρχει έντονο το στοιχείο της ειρωνείας. • Με ποιον τρόπο εκφράζεται; • Με λέξεις, με χειρονομίες; • Προσπαθήστε με λόγο και εικόνα (σκίτσο) να σατιρίσετε μια κατάσταση στο σχολείο σας.

Στη γελοιογραφία (κείμενο 2) σατιρίζεται η έλλειψη οργάνωσης στη διδακτέα ύλη, αλλά και η ποσότητά της. Ο καθηγητής, που βρίσκεται δίπλα στο σωρό της ύλης, προσπαθεί με ένα φτυάρι να τη χωρίσει στα ανοιχτά κεφάλια των μαθητών. Η ειρωνεία επιτείνεται με τον τίτλο «*Συνεχίζεται ομαλώς το σχολικόν έτος*» καυτηριάζοντας έτσι το γεγονός ότι, ενώ οι μαθητές δεν μπορούν να αφομοιώσουν τον όγκο της ύλης, δε γίνεται καμία προσπάθεια βελτίωσης.

Στο κόμικς (κείμενο 4) σατιρίζεται το γεγονός ότι, ενώ ο πατέρας είναι εκτός εαυτού επειδή τα παιδιά, λέει, δεν μπορούν να συζητήσουν πολιτισμένα (*Είναι αδύνατο να ανοίξεις μαζί τους μια πολιτισμένη κουβέντα*), ο ίδιος χρησιμοποιεί λέξεις, φράσεις και χειρονομίες οι οποίες αποδεικνύουν ότι ούτε εκείνος είναι σε θέση να φερθεί και να μιλήσει κόσμια.
• Στο σκίτσο που θα φτιάξετε μπορείτε να σατιρίσετε:
– ένα μαθητή που προσπαθεί να αντιγράψει σ' ένα διαγώνισμα
– ένα μαθητή που προφασίζεται ότι έχει σπάσει το χέρι του για να μη γράψει διαγώνισμα
– γενικά οποιοδήποτε στοιχείο / περιστατικό μπορεί να σας εμπνεύσει και το οποίο προέρχεται απ' τη σχολική ζωή.

σελ. 15 σχολ. βιβλίου

3. Γράψτε στίχους και μελοποιήστε τους με τη συνεργασία του καθηγητή της Μουσικής. • Αφετηρία της δημιουργίας μπορεί να είναι το The Wall (κείμ. 5).

[**Σημ.:** Η δραστηριότητα θα πραγματοποιηθεί στην τάξη με τη βοήθεια του καθηγητή της Μουσικής].

Κείμενο 6: *Οσάκις*

σελ. 16 σχολ. βιβλίου

• Γιατί η τάξη γελούσε, όταν ακουγόταν η λέξη «Οσάκις» στο κείμενο 6;

Ο φιλόλογος συνήθιζε να επαναλαμβάνει τη λέξη *οσάκις*, η οποία σημαίνει *«όσες φορές»*. Οι μαθήτριες, όμως, γελούσαν γιατί έφερναν στο μυαλό τους το ομόηχο *«Ο Σάκης»*. Επειδή, λοιπόν, ο Σάκης ήταν ο πρώτος έρωτας μιας από τις συμμαθήτριές τους, κάτι το οποίο θεωρούσαν κατόρθωμα (*«Ήταν ο πρώτος έρωτας της τάξης»*), διασκέδαζαν κάνοντας το συγκεκριμένο συνειρμό.

Γλωσσική ποικιλία - Μέσο και περίσταση επικοινωνίας

Κείμενο 7: *Λόγος μαθητών σε συνέδριο της ΟΛΜΕ*
Κείμενο 8: *Μια διαφορετική ιστοσελίδα σχολείου*
Κείμενο 9: *Τηλεφωνικό μήνυμα*
Κείμενο 10: *Ένα «βιωματικό» σκίτσο*

σελ. 18 σχολ. βιβλίου

1. Στα προηγούμενα κείμενα ποιος μιλάει, σε ποιον και με ποιο σκοπό; • Ποιο μέσο (δίαυλος) επικοινωνίας χρησιμοποιείται σε κάθε κείμενο; • Προσέξτε πώς το μήνυμα στον τηλεφωνητή (για παράδειγμα) περιέχει στοιχεία πολύ οικεία-γνωστά στον αποδέκτη του και όχι σε εμάς.

Κείμενο	Πομπός	Δέκτης	Σκοπός	Δίαυλος
7	εκπρόσωπος μαθητών σε συνέδριο της ΟΛΜΕ	μέλη του συνεδρίου	να εκφράσει την άποψη των μαθητών για το σχολείο και τους καθηγητές	επικοινωνία πρόσωπο με πρόσωπο

Κείμενο	Πομπός	Δέκτης	Σκοπός	Δίαυλος
8	μαθητές του 3ου Γυμνασίου Κερατσινίου	επισκέπτες ιστοσελίδας	τους καλούν να επικοινωνήσουν	διαδίκτυο
9	ένας μαθητής	ένας φίλος του	να επικοινωνή-σει μαζί του και να μιλήσουν για το χορό του σχολείου	τηλεφωνητής
10	ένας γάτος	ο ίδιος	να σχολιάσει αυτό που βλέπει στην οθόνη	βίντεο

σελ. 18 σχολ. βιβλίου

2. α. Συγκρίνετε τη γλωσσική ποικιλία που χρησιμοποιούν οι μαθητές στην ομιλία τους στο συνέδριο (κείμ. 7) μ' αυτή των μαθητών στο κείμενο της ιστοσελίδας (κείμ. 8). • Ποιες διαφορές βλέπετε και πώς τις εξηγείτε; • β. Υποθέστε ότι μια ομάδα εκπροσώπων της τάξης σας θα μιλήσει σε ένα συνέδριο των καθηγητών. Η μισή τάξη να υποδυθεί τους συνέδρους. Οι υπόλοιποι θα χωριστούν σε δύο ομάδες. • Ένας εκπρόσωπος της α΄ ομάδας να ανέβει στο βήμα και να μιλήσει για τα προβλήματα των σχολείων και της εκπαίδευσης. • Ένας εκπρόσωπος της άλλης ομάδας (υποδυόμενος τον εκπρόσωπο των καθηγητών) να απαντήσει. (Δραματοποίηση)

α. Οι μαθητές στο συνέδριο της ΟΛΜΕ έχουν προσχεδιάσει το λόγο τους, ο οποίος είναι οργανωμένος, έχει σύνθετο λεξιλόγιο και διατύπωση *(πάνω σ' αυτό θα ήθελα να εκφράσω κάποιες απόψεις, διαπαιδαγώγησης, πρώτον, τέλος, παιδαγωγική κατάρτιση, χώρο της Παιδείας).* Αντιθέτως, το κείμενο της ιστοσελίδας χαρακτηρίζεται από καθημερινό λεξιλόγιο και προσεγγίζει τον προφορικό λόγο ([*διαδικτυακό*] *σπιτικό, θα βγάλουμε τις καρέκλες μας, στο ρυθμό του τσάκα τσούκα, κομμάτι της ζωής και τ' ουρανού, τηλεβεγγέρες, το καφεδάκι στο χέρι, και με το δεξί).*

β. Η δραστηριότητα θα πραγματοποιηθεί στην τάξη. Κάποια από τα θέματα, τα οποία θα αναπτύξει η κάθε ομάδα, θα μπορούσαν να είναι τα παρακάτω:

Α΄ ΟΜΑΔΑ (εκπρόσωποι μαθητών)	**Β΄ ΟΜΑΔΑ (εκπρόσωπος καθηγητών)**
– κακή κατάσταση κτιρίων – έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής – εκσυγχρονισμός μεθόδων διδασκαλίας – βελτίωση συνεργασίας μαθητών-καθηγητών	– ανεπαρκή κρατικά κονδύλια – ανεπαρκής χρηματοδότηση από τους δήμους – ανάγκη επιμόρφωσης καθηγητών

σελ. 18 σχολ. βιβλίου

3. Στείλτε ένα γραπτό μήνυμα με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο στους μαθητές του 3ου Γυμνασίου Κερατσινίου. • Στο μήνυμά σας γράψτε τη γνώμη σας για την ιστοσελίδα του σχολείου τους, επιλέγοντας την κατάλληλη γλωσσική ποικιλία.

«Γεια σας παιδιά! Συγχαρητήρια για την ιστοσελίδα που φτιάξατε! Κάνατε φοβερή δουλειά! Συνεχίστε έτσι! Έχουμε ήδη συστήσει το site σας σε φίλους και γνωστούς!»

σελ. 18 σχολ. βιβλίου

4. Στο κείμενο 10 αλλάξτε τα λόγια του γάτου και δώστε ένα ύφος χιουμοριστικό!

Τα λόγια του γάτου: «*Επιτέλους η τηλεόραση δείχνει και κάτι ποιοτικό!*»

Η παράγραφος

Κείμενο 11: *Ένα βιβλίο για το νερό*
Κείμενο 12: *Οι δυο πλευρές της επιστημονικής εξέλιξης*

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

1. Στις παραπάνω παραγράφους (κείμ. 11, 12), βρείτε και υπογραμμίστε με διαφορετικό χρώμα τη θεματική τους πρόταση, τις λεπτομέρειες και την πρόταση-κατακλείδα. • Στη συνέχεια, δώστε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο.

Κείμενο 11
Θεματική πρόταση: «*Στο πλαίσιο του προγράμματος... Κερατσινίου*»
Λεπτομέρειες: «*Το βιβλίο... για το νερό κ.λπ.*»

Κατακλείδα: *«Ξεφυλλίζοντάς το... προσπάθειας»*
Πλαγιότιτλος: "Οι μαθητές μαθαίνουν να αποκτούν οικολογική συνείδηση μέσα από την έκδοση βιβλίου".

Κείμενο 12
Θεματική πρόταση: *«Η μεγάλη πρόοδος... ατομική ζωή»*
Λεπτομέρειες: *«Με την ανάπτυξη... του 21ου αιώνα»*
Κατακλείδα: *«Η προσπάθεια, εντούτοις... για τον άνθρωπο»*
Πλαγιότιτλος: "Ο διττός ρόλος της επιστήμης τον 20ό αιώνα"

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

2. Οι προτάσεις που ακολουθούν αποτελούν μέρη μιας παραγράφου. Βάλτε τες στη σειρά εντοπίζοντας τη θεματική πρόταση, τις λεπτομέρειες και, μετά, την πρόταση-κατακλείδα.
– Προτιμούν σκουρόχρωμες μπλούζες και πουλόβερ.
– Οι σημερινοί νέοι ντύνονται απλά και λιτά στο σχολείο.
– Επιπλέον, δεν αποχωρίζονται τα αθλητικά τους παπούτσια και το αγαπημένο τους τζιν.
– Θα έλεγε κανείς ότι το ντύσιμο αυτό ταιριάζει στη ζωντάνια της ηλικίας τους.
– Τέλος, οι περισσότεροι από αυτούς, κρατάνε τσάντες-σακίδια, τα οποία είναι γραμμένα παντού.

– Οι σημερινοί νέοι ντύνονται απλά και λιτά στο σχολείο.
– Προτιμούν σκουρόχρωμες μπλούζες και πουλόβερ.
– Επιπλέον, δεν αποχωρίζονται τα αθλητικά τους παπούτσια και το αγαπημένο τους τζιν.
– Τέλος, οι περισσότεροι από αυτούς κρατάνε τσάντες-σακίδια, τα οποία είναι γραμμένα παντού.
– Θα έλεγε κανείς ότι το ντύσιμο αυτό ταιριάζει στη ζωντάνια της ηλικίας τους.

σελ. 19 σχολ. βιβλίου

3. Σας δίνεται η θεματική πρόταση και η πρόταση-κατακλείδα και σας ζητούν να συμπληρώσετε τις λεπτομέρειες στην παράγραφο που ακολουθεί:
Θεματική πρόταση
Στην τάξη μου διαφωνούν συχνά τα αγόρια με τα κορίτσια.

Λεπτομέρειες
Αντλήστε υλικό, αφού σκεφτείτε:
– σε ποια θέματα διαφωνούν,
– τι υποστηρίζουν τα αγόρια,
– τι αντιλέγουν τα κορίτσια.
Κατακλείδα
Τελικά οι διαφωνίες αυτές οδηγούν σε πολλή φασαρία.

Στην τάξη μου διαφωνούν συχνά τα αγόρια με τα κορίτσια. Συγκεκριμένα, τα θέματα για τα οποία συνήθως διαφωνούν είναι τα ενδιαφέροντα και οι δραστηριότητες που κεντρίζουν το ενδιαφέρον της κάθε πλευράς. Τα αγόρια υποτιμούν και χλευάζουν την ενασχόληση των κοριτσιών με τις τάσεις της μόδας στο ντύσιμο, στο χτένισμα ή στο βάψιμο, αλλά και με την εμμονή τους –όπως την αποκαλούν– με τις σειρές της τηλεόρασης. Αντιθέτως, εκείνα προτιμούν να ασχολούνται με άλλες δραστηριότητες, όπως τα αθλητικά –και κυρίως– το ποδόσφαιρο, τα ηλεκτρονικά παιχνίδια και τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Κάθε φορά, μάλιστα, που προσπαθούν να συζητήσουν για τα θέματα αυτά δεν καταφέρνουν να συμφωνήσουν. Τελικά οι διαφωνίες αυτές οδηγούν σε πολλή φασαρία.

[**Σημ.:** Για να συνδέσετε τις λεπτομέρειες της παραγράφου με τη θεματική περίοδο, αλλά και τις λεπτομέρειες μεταξύ τους μπορείτε να χρησιμοποιήσετε διαρθρωτικές λέξεις όπως: *επιπλέον*, *ακόμη*, *παράλληλα*, *επιπρόσθετα*, *όχι μόνο... αλλά*, *σε αντίθετη περίπτωση*].

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

4. Αποδώστε με χιούμορ σε μια παράγραφο καταστάσεις που περιγράφονται στο σκίτσο του Κώστα Μητρόπουλου που ακολουθεί.

Το σχολείο που εικονίζεται στο σκίτσο του Κ. Μητρόπουλου βρίσκεται σε κατάσταση πανικού. Ο ένας μαθητής ξυλοφορτώνει τον άλλο, θρανία και καρέκλες εκτοξεύονται στον αέρα... κι όπου φτάσουν. Τετράδια, χάρακες, βιβλία, μπάλες παντού πεταμένα! Κι ανάμεσά τους μαθητές σωριασμένοι στο πάτωμα. Όσοι καταφέρνουν να ξεφύγουν είναι, μάλλον, τυχεροί. Οι δάσκαλοι… άφαντοι. Ευτυχώς δε συναντάμε συχνά αυτήν την εικόνα στο σχολείο μας...

σελ. 20 σχολ. βιβλίου

5. Στο μάθημα της Ιστορίας και των Καλλιτεχνικών, μιλώντας για την κυκλαδική τέχνη, συναντήσατε την τοιχογραφία «Δύο παιδιά που πυγμαχούν» (Θήρα). Περιγράψτε σε μία παράγραφο την τοι-

χογραφία στους συμμαθητές σας, χρησιμοποιώντας ως υλικό τις ερωτήσεις που υπάρχουν δίπλα στην εικόνα.

Η τοιχογραφία αυτή απεικονίζει δύο παιδιά που πυγμαχούν *(«Δύο παιδιά πυγμαχούν»,* Θήρα). Οι σιλουέτες τους είναι εύκαμπτες, κινητικές, χαριτωμένες και φυσικές. Συγκρίνοντας τις δυο φιγούρες βλέπουμε ότι και τα δύο παιδιά είναι σοβαρά, φορούν γάντια πυγμαχίας και στη μέση φορούν ζώνες με διαφορετικό όμως χρώμα· σκούρο χρώμα για το παιδί δεξιά, θαλασσί για το άλλο. Ακόμη, το ένα παιδί έχει πιο μακριά μαλλιά και φορά στο μπράτσο ένα κόσμημα. Το ίδιο κόσμημα φορά και στο λαιμό. Τα χρώματα που χρησιμοποιεί ο ζωγράφος είναι φωτεινά. Και οι δύο φιγούρες είναι ζωγραφισμένες με βαθύ κόκκινο, ζωηρό καφέ, γαλάζιο και, για να τονιστούν τα χαρακτηριστικά των προσώπων, γκρι και μαύρο. Στο φόντο διακρίνεται το χρώμα της πέτρας.

Κείμενο 13: *Μια αληθινή φιλία*
Κείμενο 14: *Τι ζητάμε απ' το Δήμαρχο*

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

1. Με ποιες συνδετικές λέξεις ή φράσεις επιτυγχάνεται μια «αρμονική» σύνδεση των νοημάτων (συνοχή) στις παραπάνω παραγράφους (κείμ. 13 και 14);

Κείμενο 13: *Πρώτα πρώτα, ύστερα, ακόμα, Κοντά σ' αυτά, Αντίθετα, Γι' αυτό.*
Κείμενο 14: *Μ' αυτές τις προτάσεις* (επανάληψη προηγούμενης λέξης *προτάσεις*), *Πρώτα πρώτα, Ακόμα, Παράλληλα, Επίσης.*

σελ. 21 σχολ. βιβλίου

2. Υποθέστε ότι ως πρόεδρος του 5μελούς συμβουλίου της τάξης μιλάτε με το διευθυντή του σχολείου και του παρουσιάζετε τα αιτήματα της τάξης σας για διάφορα θέματα (βιβλία, απουσίες, εκδρομές κ.λ.π.). • Οργανώστε μία παράγραφο σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο.

Προσφώνηση	Κύριε διευθυντά
Παρουσίαση του θέματος	Ως πρόεδρος του πενταμελούς συμβουλίου της τάξης μου, θα ήθελα να σας παρουσιάσω ένα βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε ως μαθητές.

Αναφορά των συγκεκριμένων προβλημάτων	Η εικόνα που παρουσιάζει το κτίριο του σχολείου μας είναι άσχημη. Απωθεί τα παιδιά του σχολείου, με αποτέλεσμα να χειροτερεύουν την κατάστασή του και γενικά να μην υπάρχουν ενδιαφέροντα και δεσμοί μεταξύ των μαθητών όπως θα 'πρεπε.
Αιτήματα-Προτάσεις	Μη μπορώντας να τα ανεχτούμε όλα αυτά, σας προτείνουμε να κάνουμε μια εργασία που θα διακοσμεί τους τοίχους κάθε αίθουσας. Μάλιστα, μερικές εικόνες στους διαδρόμους του σχολείου θα μοιάζουν με τοιχογραφίες. Θα μπορούσαμε, ακόμα, να βάψουμε τις γραμμές στο γήπεδο του μπάσκετ, του βόλεϊ και του τένις.
Επίλογος	Ελπίζουμε να σκεφτείτε τις προτάσεις μας. Με χαρά θα ακούσουμε οποιαδήποτε άλλη πρόταση έχετε να κάνετε, έτσι ώστε να βελτιώσουμε το σχολείο μας.

Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ 2002

Κείμενο 15: *Τα graffiti των θρανίων*

σελ. 22 σχολ. βιβλίου

1. Έχετε ήδη καταλάβει ότι η παράγραφος αποτελεί το βασικό στοιχείο για τη σύνταξη ενός μεγαλύτερου κειμένου. Αφού εργαστείτε σε ομάδες, χωρίστε σε παραγράφους το κείμενο 15. • Δικαιολογήστε, στη συνέχεια, το χωρισμό στην υπόλοιπη τάξη.

1η παράγραφος: «*Παρατηρώντας τα θρανία... τα κυρίαρχα συναισθήματα*» (Αποτελεί την εισαγωγική παράγραφο-πρόλογο. Παρουσιάζει το φαινόμενο των graffiti στα θρανία και απαριθμεί τα θέματά τους).
2η παράγραφος: «*Μια άλλη κατηγορία... στο σχολικό χώρο*».
(Αναλύει τα graffiti που αναφέρονται σε ομάδες ποδοσφαίρου, αλλά και το φανατισμό που εκφράζουν).
3η παράγραφος: «*Άλλοι μαθητές... για να εκφραστούν*».
(Αναφέρεται στα graffiti των οποίων τα θέματα σχετίζονται με τις μουσικές προτιμήσεις των μαθητών).

4η παράγραφος: *«Άλλοι μαθητές προτιμούν... φιλοσοφικό πνεύμα».* (Αναφέρει και άλλα θέματα των graffiti χωρίς να τα αναλύει).
5η παράγραφος: *«Πολλοί μαθητές... για κάποιο συμμαθητή τους».* (Παρουσιάζει άλλα θέματα graffiti, διαφορετικά από τα υπόλοιπα).

[**Σημ:** Στο βιβλίο ΤΕΕ Α΄ Λυκείου, από το οποίο προέρχεται το κείμενο αυτό της Σόφιας Σαρρή, υπάρχει διαφορετικός χωρισμός παραγράφων. Συγκεκριμένα:
1η παράγραφος: Παρατηρώντας τα θρανία... δημιουργήματα των μαθητών.
2η παράγραφος: «*Αγάπη, έρωτας... συναισθήματα*»
3η παράγραφος: «*Μια άλλη μεγάλη κατηγορία... ή ξένους*»
4η παράγραφος: «*Πιο φανατικοί... στο σχολικό χώρο*»
5η παράγραφος: «*Άλλοι μαθητές... φιλοσοφικό πνεύμα*»
6η παράγραφος: «*Πολλοί μαθητές... συμμαθητή τους*»
Ωστόσο, στο απόσπασμα που υπάρχει στο σχολικό βιβλίο της Α΄ Γυμνασίου, έχουν παραλειφθεί κάποιες περίοδοι].

σελ. 22 σχολ. βιβλίου

2. Σε ένα μεγάλο χαρτόνι, χρησιμοποιώντας χρώμα και λέξεις, εκφράστε ελεύθερα τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας φτιάχνοντας τα δικά σας graffiti • Στη συνέχεια, εκθέστε αυτό το υλικό σε μια ειδικά διαμορφωμένη πλευρά της αίθουσας.

[**Σημ.:** Η δραστηριότητα αυτή θα πραγματοποιηθεί από τους μαθητές στην τάξη].

σελ. 22 σχολ. βιβλίου

3. Χρησιμοποιήστε ορισμένες από τις λέξεις που αναφέρονται στο σχολείο ή τη σχολική ζωή για να παίξετε το διπλανό παιχνίδι («κρεμάλα») στην τάξη, χωρισμένοι σε ομάδες των 2-3 ατόμων.

[**Σημ.:** Η δραστηριότητα αυτή θα πραγματοποιηθεί στην τάξη. Κάποιες από τις λέξεις που μπορείτε να ζητήσετε από τους συμμαθητές σας να βρουν είναι: *αποβολή, κηδεμόνας, μαθητοκεντρικός, αυτενεργώ, αφομοιώνω*].

Ταξίδι στον κόσμο της φύσης

Περιγραφή – Αφήγηση – Επιχειρηματολογία
Πολυτροπικότητα

Κείμενο 1: *Το Άγιον Όρος*

σελ. 24 σχολ. βιβλίου

1. Μπορείτε να πείτε αν ο συγγραφέας στέκει ακίνητος και περιγράφει ή αν κινείται στο χώρο; • Αν κινείται, ποια πορεία ακολουθεί;

Ο συγγραφέας περιγράφει το τοπίο, καθώς κινείται με πλοίο κοντά στη νοτιοδυτική ακτή του Άθω. Περνά *«απ' τη σκήτη της Αγίας Άννας, ύστερα τη Νέα Σκήτη»* και συνεχίζει προς τη μονή Διονυσίου. Οργανώνει, δηλαδή, την περιγραφή του κινούμενος προς προς ένα τέρμα.

σελ. 24 σχολ. βιβλίου

2. α. Το απόσπασμα αποτελείται από τρεις παραγράφους. Μπορείτε να γράψετε έναν πλαγιότιτλο σε καθεμιά;
β. Τώρα που γράψατε τους πλαγιότιτλους, μπορείτε να βρείτε πώς οργανώνει ο συγγραφέας την περιγραφή του;

α. 1η παράγραφος: Η πορεία παράλληλα με τις νοτιοδυτικές ακτές του Άθω.
2η παράγραφος: Η άποψη της μονής Διονυσίου από τη θάλασσα.
3η παράγραφος: Η μονή Διονυσίου από κοντά και το εσωτερικό της.
β. Ο συγγραφέας οργανώνει την περιγραφή του ξεκινώντας από το ταξίδι στη θάλασσα, συνεχίζει με την περιγραφή της μονής όπως αυτή φαίνεται από μακριά, και καταλήγει με την περιγραφή της από κοντά.

σελ. 24 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε τα ρήματα και τα επίθετα της 2ης παραγράφου.
α. Καταγράψτε τα σε δύο στήλες.
β. Ποια από αυτά ταιριάζουν μόνο σε ένα λογοτεχνικό κείμενο, όπως είναι αυτό που μελετάτε, και ποια θα ταίριαζαν και σε ταξιδιωτικούς οδηγούς;

α.

ΡΗΜΑΤΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ
καταπλήσσει	αρχιτεκτονικό
αντικρίζεις	πελώριο
να φανταστεί	πολλούς
είδαμε	θεόρατο
ορθώνεται	μεγάλο
βρίσκονται	παραμυθένιο
σχηματίζουν	ανοιχτό
ξεπετιέται	ωραίο
έχει	ποιητικό
τεντώνεται	
σκίζει	
αξίζει	
να σημειώσω	

β.

ΕΠΙΘΕΤΑ		ΡΗΜΑΤΑ	
Λογοτεχνικό έργο	**Τουριστικός οδηγός**	**Λογοτεχνικό έργο**	**Τουριστικός οδηγός**
θεόρατο παραμυθένιο ποιητικό	αρχιτεκτονικός πελώριο πολλούς μεγάλο ανοιχτό ωραίο	καταπλήσσει να φανταστεί ορθώνεται ξεπετιέται σκίζει έχει (έναν αέρα) τεντώνεται	είναι αντικρίζεις πρέπει είδαμε βρίσκονται σχηματίζουν αξίζει να σημειώσω

σελ. 24 σχολ. βιβλίου

4. Βρείτε τα αντίθετα των επιθέτων του κειμένου και καταγράψτε τα στο τετράδιό σας.

ΕΠΙΘΕΤΑ	ΑΝΤΙΘΕΤΑ
απόκρημνος	χαμηλός, βατός, ομαλός
νοτιοδυτικός	βορειοανατολικός
αμφιθεατρικός	επίπεδος
αρχιτεκτονικός	–
πελώριος	μικρός, μικροσκοπικός

ΕΠΙΘΕΤΑ	ΑΝΤΙΘΕΤΑ
πολύς	λίγος
θεόρατος	μικρός, μικροσκοπικός
μεγάλος	μικρός
παραμυθένιος	πραγματικός, ρεαλιστικός
ανοιχτός	κλειστός
ωραίος	άσχημος
ποιητικός	πεζός
μεγάλος	μικρός
γυριστός	ευθύγραμμος
πλακόστρωτος	χωμάτινος
στενός	φαρδύς
σωστός	λανθασμένος
ατελείωτος	περιορισμένος, πεπερασμένος
μυστηριώδης	ξεκάθαρος
έρημος	πολυσύχναστος
μικρός	μεγάλος

Κείμενο 2: *Ροδιά*

σελ. 25 σχολ. βιβλίου

1. Ποιο από τα δύο κείμενα (το κείμενο 2α ή το 2β) είναι πιο προσωπικό, πιο βιωματικό; • Από ποια στοιχεία του το καταλάβατε;

Πιο βιωματικό είναι το πρώτο κείμενο, το οποίο είναι λογοτεχνικό. Ο συγγραφέας αποδίδει με το δικό του τρόπο και μέσα από τη δική του οπτική τα όσα λέει για τις ροδιές: *«Πρέπει να δείτε τις ροδιές / γεμίζει τρυφεράδα το τοπίο / λυγάνε απ' τον καρπό / ροδοπαππούδες / ζουλιούνται αλύπητα στριμωγμένες μέσα στον ίδιο κορσέ / χίλιοι μύριοι καλόγεροι σ' ένα ράσο τυλιγμένοι / σε ραντίζουν με τους τρανταφυλλιούς σπόρους τους / σαν να σου ρίχνουν κατακέφαλα μια φούχτα ρουμπίνια»).*

σελ. 25 σχολ. βιβλίου

2. Ποιο από τα δύο κείμενα έχει πιο επιστημονική γλώσσα; • Υπογραμμίστε λέξεις ή εκφράσεις του κειμένου αυτού που αποδεικνύουν τον επιστημονικό του χαρακτήρα.

Το δεύτερο κείμενο έχει πιο επιστημονική γλώσσα. Λέξεις και φράσεις που αποδεικνύουν τον επιστημονικό του χαρακτήρα είναι: *αειθαλές, ημιαειθαλές, κλάδους, χρωματισμό, ανθοφορία, ανά διαστήματα, πανοραμική, βλαστών, χωνοειδές, καρπόδεση, εύγευστους, ωριμάζουν.*

σελ. 25 σχολ. βιβλίου

3. Ποιο είναι το κοινό στοιχείο των δύο κειμένων; • Ποιες είναι οι διαφορές τους; • Οργανώστε την απάντησή σας πάνω στους εξής άξονες:
α. θέμα β. σκοπός γ. αποδέκτες δ. γλώσσα – ύφος

α. Κοινό στοιχείο των δύο κειμένων είναι το θέμα τους, δηλαδή η περιγραφή της ροδιάς.
β. Σκοπός του πρώτου κειμένου (λογοτεχνικού) είναι μεταδώσει στον αναγνώστη τα συναισθήματα που δημιουργούνται στον αφηγητή απ' την παρατήρηση της ροδιάς. Στο δεύτερο όμως κείμενο (επιστημονικό) σκοπός είναι η πληροφόρηση για την ανάπτυξη του φυτού αυτού.
γ. Το πρώτο κείμενο απευθύνεται σε αναγνώστες που θα το διαβάσουν με σκοπό να απολαύσουν τη συγκίνηση ενός λογοτεχνικού κειμένου, ενώ το δεύτερο σε όσους θέλουν να ενημερωθούν.
δ. Βλ. απαντήσεις στις ερωτήσεις 1 και 2.

σελ. 25 σχολ. βιβλίου

4. Ποιο από τα δύο κείμενα σας αρέσει πιο πολύ; • Για ποιους λόγους;

Το ποιο κείμενο θα προτιμήσει κανείς εξαρτάται από το σκοπό που έχει πριν ξεκινήσει την ανάγνωση καθενός από τα δύο κείμενα.

[**Σημ.:** Βλ. απάντηση στην ερώτηση 2β].

σελ. 25 σχολ. βιβλίου

5. Ποιο από τα δύο κείμενα περιγράφει με μεγαλύτερη ακρίβεια και σαφήνεια τη ροδιά και τα ρόδια της; • Αιτιολογήστε την απάντησή σας με στοιχεία από το κείμενο.

Το δεύτερο κείμενο περιγράφει με περισσότερη ακρίβεια και σαφήνεια τη ροδιά και τα ρόδια της. Δίνονται σαφείς πληροφορίες για την κατηγορία στην οποία ανήκει (*αειθαλές – ημιαειθαλές*), για τα κλαδιά της *(αγκαθωτούς κλάδους*), για τα χρώματα *(φωτεινό πράσινο)*, και για την ανθοφορία. Επιπλέον, αναφέρεται το σχήμα των ανθών (χωνοειδές),

αλλά και το σχήμα των καρπών *(στρογγυλό και μεγάλο)*, τη γεύση τους *(εύγευστους)* και την εποχή της ωρίμασης *(αρχές φθινοπώρου)*.

σελ. 25 σχολ. βιβλίου

6. Περιγράψτε κι εσείς ένα φυτό, δέντρο ή λουλούδι που σας αρέσει. • Κάποιοι από σας βρείτε στοιχεία από βιβλία βιολογίας ή εγκυκλοπαίδειες και γράψτε μια επιστημονική περιγραφή. • Άλλοι περιγράψτε σε ένα φίλο σας ένα φυτό που σας εντυπωσιάζει.

• Περιγραφή

Το φυτό που μου αρέσει είναι η τριανταφυλλιά. Έχει καταπράσινα φύλλα και σκληρό και λεπτό κορμό. Δεν φτάνει σε μεγάλο ύψος και έχει πολλές διακλαδώσεις απ' τη ρίζα σχεδόν. Κάθε άνοιξη τα μπουμπούκια που βγάζει, ανθίζουν και γίνονται πανέμορφα και εντυπωσιακά άνθη. Είναι τόσο μεγάλα και όμορφα που ξεπερνούν σε ομορφιά όλα τα άλλα λουλούδια. Κάθε φορά, όμως, που τελειώνει η ανθοφορία στενοχωριέμαι, γιατί η όψη του χωρίς άνθη δε συγκρίνεται σε ομορφιά με την ανθισμένη!

• Μια επιστημονική περιγραφή

Πεύκο: Γένος Pinus (Οικογένεια *Pinaceae*)

Αείφυλλα δέντρα ή θάμνοι. Βλαστοί δύο ειδών: μακροκλάδια που φέρουν λεπιοειδή φύλλα και βραχυκλάδια που μπορεί να πέφτουν και φέρουν βελονοειδή φύλλα συνήθως ανά 2-5. Ρητινοφόροι αγωγοί βελονοειδών φύλλων 2 ή περισσότεροι. Άρρενες κώνοι κατά αθροίσματα στη βάση των νεαρών κλάδων. Θήλεις κώνοι αποξυλούμενοι κατά την ωρίμαση. Οι θήλεις κώνοι ωριμάζουν το δεύτερο ή τρίτο έτος, και είναι κυλινδρικοί έως ωοειδείς. Καρπικά λέπια συνήθως ξυλώδη που διαπλατύνονται στην κορυφή σε κυκλική ή πολυγωνιακή κωνική απόφυση με κεντρικό ή έκκεντρο ομφαλό. Καλυπτήρια λέπια μικρά, μεμβρανώδη. Σπέρματα ανά 2 σε κάθε καρπιακό λέπιο, με μεμβρανώδες πτερύγιο συνήθως εύπτωτο. Κοτυληδόνες 2-26. Περιλαμβάνει πολλά είδη που σχηματίζουν εκτεταμένα δάση σε πολλές περιοχές της Γης. Τα περισσότερα είναι πολύτιμα από δασική, βιομηχανική, φαρμακευτική, ξυλουργική και καλλωπιστική άποψη.

(από πανεπιστημιακές παραδόσεις)

Κείμενο 3: *Η ενηλικίωση*

σελ. 26 σχολ. βιβλίου

1. Πώς περιγράφονται οι κυνηγοί; • Αν έλειπε η τελευταία λέξη, τι θα νομίζατε ότι περιγράφεται;

Οι κυνηγοί περιγράφονται βαριά οπλισμένοι *(φυσιγγιοθήκες, φυσίγγια, μαχαίρια, φακούς, παγούρια, δίχτυα, όπλα)* κι αν έλειπε η τελευταία λέξη θα νομίζαμε ότι πρόκειται για στρατιώτες.

σελ. 26 σχολ. βιβλίου

2. Γιατί περιγράφει ο συγγραφέας τους κυνηγούς με τέτοιο τρόπο; • Τι εντύπωση γι' αυτούς υποβάλλει στους αναγνώστες;

Ο συγγραφέας τούς περιγράφει με τέτοιο τρόπο για να δημιουργήσει την εντύπωση στους αναγνώστες ότι οι κυνηγοί είναι επικίνδυνοι.

σελ. 26 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε επίθετα και ουσιαστικά που δείχνουν τον εξοπλισμό των κυνηγών, π.χ. βαριές φυσιγγιοθήκες.

Τα επίθετα και τα ουσιαστικά που δείχνουν τον εξοπλισμό των κυνηγών είναι τα παρακάτω: *βαριές* (*φυσιγγιοθήκες*), *αμέτρητα* (*φυσίγγια*), *μεγάλα* (*μαχαίρια*), *κεντητές*, *δερμάτινες* (*θήκες*), *ξύλινα* (*παγούρια*), *γυαλιστερά* (*όπλα*), *παράξενο* (*όπλο*).

σελ. 26 σχολ. βιβλίου

4. Μπορείτε να αντικαταστήσετε τα επίθετα του αποσπάσματος με άλλα ίδιας ή παρόμοιας σημασίας;

βαριές: ασήκωτες, κατάφορτες
αμέτρητα: αναρίθμητα, άπειρα
μεγάλα: τεράστια, επιβλητικά
κεντητές: πλουμιστές
δερμάτινες: πέτσινες
ξύλινα: –
γυαλιστερά: λαμπερά, αστραφτερά
παράξενο: περίεργο

Αφήγηση

Κείμενο 4: *Η θάλασσα*

σελ. 26 σχολ. βιβλίου

1. Ποιες πληροφορίες δίνονται στον αναγνώστη στην πρώτη παράγραφο του αποσπάσματος για τον τόπο, το χρόνο και τα πρόσωπα της αφήγησης;

Στην πρώτη παράγραφο πληροφορούμαστε ότι το περιστατικό έγινε μια μέρα σε ένα πλοίο στη θάλασσα και τα πρόσωπα που συμμετέχουν είναι ο αφηγητής, οι ναύτες κι ο καπετάνιος.

σελ. 26 σχολ. βιβλίου

2. Σε ποιους χρόνους βρίσκονται τα ρήματα του αποσπάσματος (εκτός από αυτά των διαλόγων;) • Ποιο κοινό στοιχείο έχουν οι χρόνοι αυτοί μεταξύ τους;

Τα ρήματα του αποσπάσματος βρίσκονται σε παρατατικό, αόριστο και υπερσυντέλικο. Και οι τρεις αυτοί χρόνοι είναι παρελθοντικοί.

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

3. Σε ποιους χρόνους βρίσκονται τα ρήματα στους διαλόγους του αποσπάσματος; • Γιατί διαφέρουν από τα υπόλοιπα; • Κερδίζει τίποτε το κείμενο από την αλλαγή αυτή στους χρόνους των ρημάτων;

Τα ρήματα των διαλόγων βρίσκονται σε ενεστώτα, γιατί καταγράφουν τα λόγια των ηρώων που μιλούν μεταξύ τους. Έτσι, προσδίδεται στο διάλογο ζωντάνια, παραστατικότητα κι αμεσότητα.

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

4. Η αφήγηση κυλά γρήγορα ή αργά; • Αιτιολογήστε την απάντησή σας με στοιχεία του κειμένου. • Το γεγονός ότι οι περισσότερες προτάσεις είναι σύντομες παίζει ρόλο στο ρυθμό με τον οποίο κυλά η αφήγηση;

Η αφήγηση κυλά γρήγορα· οι προτάσεις είναι σύντομες, για να δώσουν στον αναγνώστη την εντύπωση ότι η αγωνία που τους κυριεύει κλιμακώνεται όσο περνά η ώρα, και κορυφώνεται όταν φτάνει ο σίφουνας στο πλοίο.

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

5. Ο ρυθμός της αφήγησης (αργός ή γρήγορος) που επιλέγει ο συγγραφέας ταιριάζει στο θέμα του συγκεκριμένου αποσπάσματος;

Ο γρήγορος αυτός ρυθμός ταιριάζει στο θέμα του αποσπάσματος, καθώς βλέπουμε ότι ετοιμάζονται να χτυπηθούν από το σίφουνα, χωρίς να ξέρουν αν θα γλιτώσουν. Πρόκειται, άλλωστε, για την αφήγηση μιας περιπέτειας στην οποία τα γεγονότα ξεσπούν γρήγορα και ξαφνικά και, επομένως, ο ρυθμός πρέπει να είναι γρήγορος, ώστε να συμβαδίζει με το περιεχόμενο του κειμένου.

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

6. «Θάλασσα, φουρτούνα, πλοίο, ναυαγός, δελφίνι, κύμα»: Χρησιμοποιήστε τις λέξεις αυτές για να γράψετε μια αστεία φανταστική περιπέτεια.

Ήταν ένα πανέμορφο πρωινό. Ξεκινήσαμε με τους γονείς μου για μια βόλτα με το μικρό μας σκάφος. Ο ήλιος έλαμπε και η θάλασσα ήταν καταγάλανη. Ανοιχτήκαμε στο πέλαγος και χαζεύαμε τις αρμονικές βουτιές **των δελφινιών.** Τίποτα δεν προμήνυε το τι θα ακολουθούσε. Ξαφνικά ο ουρανός συννέφιασε, η θάλασσα αγρίεψε κι έπιασε **φουρτούνα.** Πανικοβληθήκαμε! Στο βάθος βλέπαμε ένα **πλοίο,** αλλά το δικό μας σκαφάκι είχε μετατραπεί σε καρυδότσουφλο. Η μικρή μου αδελφή άρχισε να κλαίει και να λέει πως είμαστε σαν αβοήθητοι **ναυαγοί** και κανείς δεν μπορεί να μας σώσει. Ευτυχώς, οι γονείς μας κράτησαν την ψυχραιμία τους. Φορέσαμε όλοι τα σωσίβιά μας και ευχόμασταν να μη γίνει τίποτα χειρότερο. Παλεύαμε με τα κύματα και σιγά σιγά αρχίσαμε να πλησιάζουμε στη στεριά. Τότε, έτσι ξαφνικά όπως άρχισε η φουρτούνα, άρχισε να καταλαγιάζει. Όλοι πήραμε μια ανάσα. Ηρεμήσαμε, ανασυγκροτηθήκαμε και βγήκαμε στη στεριά.

Η μέρα εκείνη μου έχει μείνει αξέχαστη, αλλά το σίγουρο είναι ότι δε θα ήθελα να την ξαναζήσω.

Κείμενο 5: *Φώκια Monachus monachus*

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

1. Σε τι είδους βιβλίο θα μπορούσαμε να βρούμε το παραπάνω κείμενο; • Παρουσιάζει γεγονότα πραγματικά ή φανταστικά;

Θα περιμέναμε να βρούμε το κείμενο αυτό σε ένα βιβλίο ή περιοδικό με οικολογικό περιεχόμενο, γιατί περιγράφει γεγονότα πραγματικά που αφορούν τη ζωή της φώκιας.

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

2. Στο εισαγωγικό κείμενο της αφήγησης που υπάρχει στο βιβλίο της Νεοελληνικής Γλώσσας και σε αυτό το κείμενο πρωταγωνιστεί μια φώκια. Παρ' όλα αυτά τα δύο κείμενα έχουν μεγάλες διαφορές μεταξύ τους. Μπορείτε να τις βρείτε; • Ποιος είναι ο σκοπός του κάθε κειμένου;

Οι διαφορές των δύο κειμένων είναι οι εξής:

Εισαγωγικό κείμενο	**Κείμενο τετραδίου εργασιών**
είναι αφηγηματικό	αναφέρεται στον τρόπο ζωής της φώκιας
περιλαμβάνει φανταστικά γεγονότα	περιλαμβάνει πραγματικά γεγονότα
αναφέρεται σε συγκεκριμένη φώκια	αναφέρεται γενικά σε ένα είδος φώκιας
Σκοπός: να συγκινήσει τον αναγνώστη και να αναδείξει την ιδιαίτερη σχέση της φώκιας με τους ψαράδες αλλά και τα αίτια του φαινομένου	**Σκοπός:** η ενημέρωση σχετικά με τη ζωή αυτού του είδους της φώκιας που απειλείται από εξαφάνιση

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο παρουσιάζονται και οι λόγοι για τους οποίους οι ψαράδες κυνηγούν τις φώκιες τόσο παλιότερα όσο και στις μέρες μας, αλλά και οι λόγοι για τους οποίους οι φώκιες καταστρέφουν τα αλιευτικά εργαλεία των ψαράδων. Μπορείτε να βρείτε τα κίνητρα δράσης κάθε πλευράς;

Οι ψαράδες, παλαιότερα, κυνηγούσαν τις φώκιες γιατί από το δέρμα τους έφτιαχναν παπούτσια και ζώνες, και απ' το λίπος τους σπαρματσέτα και σαπούνι. Σήμερα, τις κυνηγούν για να μην τις αφήσουν να καταστρέψουν τα δίχτυα τους. Από την άλλη πλευρά, οι φώκιες καταστρέφουν τα δίχτυα των ψαράδων, επειδή δε βρίσκουν τροφή λόγω της καταστροφής των φυσικών βιοτόπων τους. Έτσι, μόνη τους διέξοδος είναι να τραφούν με τα ψάρια που έχουν πιαστεί στα δίχτυα.

σελ. 27 σχολ. βιβλίου

4. Βρείτε ειδικές λέξεις στο κείμενο που να αφορούν τη θάλασσα, τη φώκια και το ψάρεμα.

θάλασσα: μεγάλα βάθη, επιφάνεια, οξυγόνο, νερό, ανοιχτές παραλίες, απόμερες σπηλιές, ακτές, ακατοίκητες βραχονησίδες, φυσικό στοιχείο.
φώκια: δεινή κολυμβήτρια, υδροδυναμικό σχήμα, φυσιολογία, μεσογειακή, να καταδυθεί, να αναπνεύσει, αναδύεται, κοπάδια, δέρμα, λίπος, κυνήγι, απειλείται, βιοτόπων του ζώου.
ψάρεμα: υπεραλίευση, παράνομη αλιεία, χρήση δυναμίτη, ιχθυαποθεμάτων, δίχτυα ψαράδων, «ψαριά», αλιευτικά εργαλεία, αλιείς.

Κείμενο 6: *Μεταλλαγμένα*

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

1. Με στοιχεία από το κείμενο συμπληρώστε τον πίνακα που ακολουθεί.

Τόπος	σταυροδρόμι στο κέντρο της Κέρκυρας
Χρόνος	12/05/2003
Πρόσωπα	25 «ακτιβιστές - υπουργοί», ένας τελάλης
Δράση	Οι ακτιβιστές παρίσταναν τους Ευρωπαίους υπουργούς Γεωργίας και έπρεπε να επιλέξουν ανάμεσα στην ποιοτική γεωργία και τα μεταλλαγμένα. Ένας τελάλης ενημέρωνε για τα μεταλλαγμένα.
Τελική έκβαση	Οι «ακτιβιστές-γεωργοί» επέλεξαν την ποιοτική γεωργία

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

2. Ποιες πληροφορίες δίνει ο τίτλος του κειμένου στον αναγνώστη;

Ο τίτλος του κειμένου δίνει πληροφορίες για τη διαμαρτυρία, τα πρόσωπα, το λόγο της διαμαρτυρίας και την οικολογική οργάνωση που την οργανώνει.

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

3. Τι παρουσιάζεται στην πρώτη παράγραφο του κειμένου και τι στη δεύτερη; • Ποια σχέση έχουν οι δύο παράγραφοι μεταξύ τους;

Στην πρώτη παράγραφο παρουσιάζονται το γεγονός της διαμαρτυρίας, τα πρωταγωνιστικά πρόσωπα, το θέμα της διαμαρτυρίας και η τελική έκβαση. Στη δεύτερη ο αρθρογράφος αφηγείται το περιστατικό. Έτσι, βλέπουμε ότι η πρώτη αποτελεί την εισαγωγή της δεύτερης.

σελ. 28 σχολ. βιβλίου

4. «αποφάσισαν να απορρίψουν ομόφωνα και κατηγορηματικά»
«πιθανή εκδοχή για το μέλλον»
«ενημέρωνε... για τους κινδύνους που ενέχουν»
«είχε αίσιο τέλος»
Βρείτε τις φράσεις μέσα στο κείμενο. • Αντικαταστήστε τες με άλλες φράσεις, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενό τους και να αλλοιωθεί το νόημα του κειμένου.

– *αποφάσισαν να απορρίψουν ομόφωνα και κατηγορηματικά*: συμφώνησαν όλοι να αρνηθούν ρητά.
– *πιθανή εκδοχή για το μέλλον*: ενδεχόμενη εξέλιξη
– *ενημέρωνε... για τους κινδύνους που ενέχουν*: κατατόπιζε... για τις απειλές που υποβόσκουν.
– *είχε αίσιο τέλος*: είχε επιτυχή έκβαση

Επιχειρηματολογία

Κείμενο 7: *Η συμμορία του αέρα*

σελ. 30 σχολ. βιβλίου

1. Βρείτε φράσεις που δηλώνουν τις συνέπειες πολλών βλαβερών ουσιών στον άνθρωπο και το περιβάλλον, όπως τα παρακάτω παραδείγματα.
• Στη συνέχεια, χρησιμοποιήστε όσο γίνεται πιο πολλές από τις φράσεις αυτές σε μία παράγραφο με την εξής θεματική πρόταση: «Πολλές ουσίες που υπάρχουν στον αέρα είναι βλαβερές για μας και το περιβάλλον».

• προκαλώ πονοκέφαλο, κούραση και προβλήματα στην καρδιά
• προκαλώ δυσκολίες στην αναπνοή
• σχηματίζω όξινη βροχή που σκοτώνει τα ζώα στις λίμνες και τα ποτάμια, καταστρέφει τα δάση, και «τρώω» τα μέταλλα, τις πέτρες και τα μάρμαρα
• ροκανίζω την υγεία σας
• κάνω ασθενικά τα ζώα και τα φυτά

• *Πολλές ουσίες που υπάρχουν στον αέρα είναι βλαβερές για εμάς και το περιβάλλον.* Συγκεκριμένα, το μονοξείδιο του άνθρακα προκαλεί πονοκέφαλο, κούραση και προβλήματα στην καρδιά,ενώ ευθύνεται για παρόμοιες αρνητικές συνέπειες και στα ζώα. Ένα άλλο βλαβερό στοιχείο

είναι το διοξείδιο του θείου που, σχηματίζοντας την όξινη βροχή, βλάπτει το περιβάλλον και διαβρώνει τα μέταλλα και άλλες επιφάνειες. Παράλληλα, το οξείδιο του αζώτου, εκτός της όξινης βροχής, προκαλεί το σχηματισμό του βλαβερού όζοντος, το οποίο κάνει ασθενικά τα ζώα και τα φυτά και δημιουργεί προβλήματα στη ζωή των ανθρώπων. Συνοψίζοντας, βλέπουμε ότι η ζωή μας και το περιβάλλον απειλούνται καθημερινά από διάφορα στοιχεία, τα οποία θέτουν με αργό ρυθμό σε κίνδυνο τόσο τη δική μας διαβίωση όσο και του πλανήτη μας.

σελ. 30 σχολ. βιβλίου

2. Στον παρακάτω πίνακα συγκεντρώστε στην πρώτη στήλη τα επίθετα του κειμένου που δηλώνουν αρνητικές ιδιότητες ορισμένων ουσιών, φαινομένων κ.λπ. και στη δεύτερη στήλη γράψτε τα αντίθετά τους.

• Σκεφτείτε ένα στοιχείο του αέρα που μας ωφελεί. Υποθέστε ότι υποδύεστε το στοιχείο αυτό και μιλήστε χρησιμοποιώντας τα αντίθετα των επιθέτων που βρήκατε.

Επικίνδυνες ιδιότητες	Ωφέλιμες ιδιότητες
βλαβερά	ωφέλιμα
κακός	καλός
τρομερός	εξαίσιος, θαυμάσιος
επικίνδυνες	ακίνδυνες

• Είμαι το οξυγόνο που τόσο αγαπάτε. Είμαι απαραίτητο τόσο για εσάς τους ανθρώπους, όσο και για τα ζώα και τα φυτά. Είμαι αυτό που εξασφαλίζει την επιβίωσή σας κι επομένως, όχι μόνο δεν απειλώ τη ζωή σας, αλλά είμαι τελείως ακίνδυνο και ωφέλιμο. Είμαι, ίσως, ένα απ' τα καλύτερα στοιχεία και είμαι σίγουρο ότι αντιλαμβάνεστε κι εσείς τις θαυμάσιες ιδιότητές μου. Σκεφτείτε: Θα υπήρχε ζωή στη γη χωρίς εμένα; Πώς θα αντιμετωπίζατε το διοξείδιο του άνθρακα που θέλει να σας εξοντώσει; Μπορείτε να φανταστείτε έστω και πέντε λεπτά της ζωής σας χωρίς εμένα; Αναρωτηθείτε, όμως, αν με περοσέχετε όπως εγώ… Για να σας δίνω ζωή, πρέπει να με αφήνετε να ζω.

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

3. Στο κείμενο «Εξολοθρεύοντας τους κακούς» υπογραμμίστε τα ρήματα που δηλώνουν «τι μπορείτε να κάνετε». • Αναζητήστε συνώνυμα ρήματα ή φράσεις.

- **Στη συνέχεια, αξιοποιώντας τα ρήματα που συγκεντρώσατε παραπάνω, γράψτε μια παράγραφο στην οποία θα προτείνετε στους φίλους σας άλλους τρόπους για να περιοριστεί η ρύπανση του περιβάλλοντος.**

Ρήματα	**Συνώνυμα ρήματα ή φράσεις**
να περιορίσουν	να μειώσουν
να βοηθήσετε	να συνδράμετε
χρησιμοποιείτε	κάνετε χρήση, μεταχειρίζεστε
σβήνετε	κλείνετε
αγοράζετε	προμηθεύεστε, ψωνίζετε, εφοδιάζεστε

- Έχουμε όλοι μας χρέος να προστατέψουμε το περιβάλλον και να περιορίσουμε τη ρύπανσή του. Ειδικότερα, **να κάνουμε χρήση** των μέσων μαζικής μεταφοράς για να περιοριστούν οι ρύποι που προκαλούνται από τη μαζική κυκλοφορία των αυτοκινήτων. Επιπρόσθετα, καλό θα είναι **να κλείνουμε** τις ηλεκτρονικές συσκευές του σπιτιού μας όταν δεν τις **χρησιμοποιούμε,** αλλά και **να προμηθευόμαστε** μόνο τα απαραίτητα προϊόντα, περιορίζοντας έτσι τα σκουπίδια από προϊόντα και αγαθά τα οποία δε χρειαζόμαστε. Τέλος, είναι πολύ σημαντικό να πετάμε τα σκουπίδια στους ειδικούς κάδους ανακύκλωσης έτσι ώστε να αποσυμφορηθούν οι χωματερές που βρίσκονται κοντά σε κατοικημένες περιοχές και βλάπτουν την υγεία μας. Με λίγα λόγια, αυτό που χρειάζεται να γίνει από όλους μας είναι να καλλιεργήσουμε οικολογική συνείδηση έτσι ώστε η προστασία του περιβάλλοντος να γίνει τρόπος ζωής σε όλους μας.

Κείμενο 8: *Το κλίμα αλλάζει*

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

1. **«Εκτεταμένες», «πρωτοφανείς», «ασύμμετρο», «ρήξεις»: Αναζητήστε στο λεξικό την ετυμολογία και την ερμηνεία των λέξεων αυτών. • Χρησιμοποιήστε σε προτάσεις συνώνυμές τους λέξεις.**

εκτεταμένες (μετοχή παρακειμένου του ρήματος της α.ε. *εκτείνομαι*) = εξαπλωμένες, σε μεγάλη έκταση
– Οι ζημιές που προκλήθηκαν απ' τις πλημμύρες ήταν μεγάλες.

πρωτοφανείς < *πρώτος* + *φαίνομαι* = ασυνήθιστες, πρωτοφανές
– Οι υψηλές θερμοκρασίες των τελευταίων ημερών ήταν *ασυνήθιστες* για την εποχή.

ασύμμετρο: < *α* στερ. + συμμετρία = δυσανάλογο
– Ο αριθμός των αυτοκινήτων που κυκλοφορούν στην πόλη είναι δυσανάλογος προς τον αριθμό των κατοίκων της.
ρήξεις > ρήμα της α.ε. *ρήγνυμι* = συγκρούσεις, αντιπαραθέσεις
– Ήρθε σε σύγκρουση με τους συναδέλφους του, όταν εκείνοι κατάλαβαν ότι τους είχε εξαπατήσει.

σελ. 31 σχολ. βιβλίου

2. Αναζητήστε στο κείμενο φράσεις (ουσιαστικό + επίθετο) που δηλώνουν αρνητικά φαινόμενα τα οποία συνέβησαν το καλοκαίρι.
• Στη συνέχεια, γράψτε μια παράγραφο (αξιοποιώντας το λεξιλόγιο αυτό), στην οποία θα αποδεικνύεται ότι «τα ακραία φαινόμενα αυξάνονται τα τελευταία χρόνια» (θεματική πρόταση).

• *Εκτεταμένες καταστροφές, ακραία καιρικά φαινόμενα, κακός καιρός.*

• Είναι γεγονός ότι τα ακραία καιρικά φαινόμενα αυξάνονται τα τελευταία χρόνια. Αυτό, άλλωστε, μαρτυρούν οι **πρωτοφανείς πλημμύρες** που πλήττουν πολλές περιοχές του πλανήτη, στις οποίες μάλιστα μέχρι πρότινος δεν παρατηρούνταν τέτοια φαινόμενα. Επίσης, η χαλαζόπτωση, το χιόνι και οι καύσωνες προκαλούν **εκτεταμένες καταστροφές** στις καλλιέργειες, γεγονός που έχει επίπτωση και στην οικονομία. Το μόνο βέβαιο συμπέρασμα, στο οποίο όλοι μπορούμε εύκολα να καταλήξουμε, είναι ότι ο άνθρωπος αισθάνεται να χάνει την παντοδυναμία που νόμιζε ότι τον χαρακτήριζε. Νιώθει αδύναμος και απροστάτευτος από **τον κακό καιρό**, χωρίς, όμως, να συνειδητοποιεί ότι ο μόνος υπαίτιος της κατάστασης αυτής είναι ο ίδιος και οι απερίσκεπτες ενέργειές του που έχουν ως μοναδικό σκοπό το οικονομικό κέρδος.

Κείμενο 9: *Να προστατεύονται οι υγρότοποι*

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

1. «Υγρότοπους», «οικοσύστημα», «υπερβόσκηση», «ανεξέλεγκτη»: Αναζητήστε στο λεξικό την ετυμολογία των λέξεων και προσπαθήστε μετά διαβάζοντας πάλι το κείμενο να δώσετε μια απλή ερμηνεία για κάθε λέξη.

υγρότοπους: (*υγρός* + *τόπος*) = τόπος κοντά σε θάλασσα, λίμνη ή ποτάμι με σημαντικό οικοσύστημα
οικοσύστημα: (*οίκος* + *σύστημα*) = οικολογικό σύστημα που αποτελείται από το φυσικό περιβάλλον και τους οργανισμούς που ζουν σε αυτό

υπερβόσκηση: (*υπέρ* + *βόσκηση*) = η υπερβολική βόσκηση κοπαδιών σ' έναν τόπο
ανεξέλεγκτη: (*α* στερ. + εκ + *ελέγχω*) = αυτή που δεν υπόκειται σε έλεγχο

σελ. 32 σχολ. βιβλίου

2. «Πηγή ζωής», «επιβίωση», «φυσική κληρονομιά», «αποθήκες νερού»: Με βάση τις λέξεις και τις φράσεις αυτές, γράψτε σε λίγες γραμμές ένα σύντομο μήνυμα για την προστασία ενός υγρότοπου τον οποίο έχετε επισκεφτεί.

Η μοναδικότητα της περιοχής των Πρεσπών είναι αδιαμφισβήτητη. Αποτελεί **πηγή ζωής** για σπάνια είδη υδρόβιων μεταναστευτικών πουλιών αλλά και φυτών. Η λίμνη αποτελεί **αποθήκη νερού** και καταφύγιο, γι' αυτό και η περιοχή καθορίστηκε ως διεθνής προστατευόμενος υδροβιότοπος. Είναι πολύ σημαντικό να εξασφαλίσουμε **την επιβίωση** όλων αυτών των σπάνιων ειδών, των οποίων η συγκέντρωση στην περιοχή αυτή την έχει αναγάγει σε αναπόσπαστο κομμάτι της **φυσικής κληρονομιάς** του τόπου μας. Αξίζει, λοιπόν, όλοι να βοηθήσουμε ώστε να διασωθεί και να κληροδοτηθεί στις επόμενες γενιές.

Πολυτροπικότητα

Κείμενο 10: *Οι αργυροπελεκάνοι στην Ελλάδα*

σελ. 33 σχολ. βιβλίου

1. Παρατηρώντας την εικόνα και διαβάζοντας το κείμενο που τη συνοδεύει, εντοπίστε στο κείμενο και σκεφτείτε δικά σας επίθετα, ουσιαστικά και ρήματα που περιγράφουν τους αργυροπελεκάνους και τη ζωή τους σήμερα.

Επίθετα	Ουσιαστικά	Ρήματα
ανελέητος	λιμνοθάλασσες	περιορίζω
σπάνιος	καταφύγιο	φωλιάζω
απρόσιτος	κυνήγι	εξασφαλίζω
ψαροφάγος	αποξήρανση	τρέφομαι
άφθονος	υγρότοπος	αποβιώνω
μοιραίος	τροφή	επωάζω
δυσάρεστος	νεοσσοί	πανικοβάλλομαι

Επίθετα	**Ουσιαστικά**	**Ρήματα**
υδάτινος υδροφόρος οικολογικός βιομηχανικός τοξικός ανεξέλεγκτος	ράμφος αυγά πέλμα περιβάλλον οικοσύστημα ορίζοντες ωοτοκία εξαφάνιση ισορροπία ρύπανση απόβλητα βιότοπος υγροβιότοπος μόλυνση ρύπος φυτοφάρμακα λύματα τοξικότητα απορρίμματα κίνδυνος υπερβόσκηση	συνθλίβω εγκαταλείπω επιβιώνω αναπαράγομαι απειλούμαι καταφεύγω προστατεύομαι

σελ. 34 σχολ. βιβλίου

2. «Φωλιάζουν», «τρέφονται», «επωάζουν, «συνθλίψουν», «εγκαταλείψει»: Χρησιμοποιήστε αυτά τα ρήματα σε ένα μικρό κείμενο μιας οικολογικής οργάνωσης για τη σωτηρία των αργυροπελεκάνων.

Στην Κερκίνη, στις Πρέσπες και στον Αμβρακικό **φωλιάζουν** οι αργυροπελεκάνοι, που είναι πια είδος υπό εξαφάνιση. **Τρέφονται** με ψάρια που βρίσκουν στους υγρότοπους. **Επωάζουν** τα αυγά τους με το πέλμα τους, κι αν τρομάξουν, υπάρχει ο κίνδυνος να τα συνθλίψουν. Σε αυτή την περίπτωση το ζευγάρι των γονέων είναι πιθανό να **εγκαταλείψει** την κατοικία του με αποτέλεσμα να κινδυνεύει από κάποιον ασυνείδητο κυνηγό. Γι' αυτό, λοιπόν, πρέπει εμείς να συμβάλουμε στην αντιμετώπιση του κινδύνου αυτού. Γίνετε κι εσείς εθελοντές στη μη κερδοσκοπική οικολογική μας οργάνωση και βοηθήστε μας να προστατέψουμε τους πανέμορφους και σπάνιους, δυστυχώς, αργυροπελεκάνους.

Κείμενο 11: *Μια επίσκεψη στο Περιβαλλοντικό Κέντρο Αρκτούρου*

σελ. 34 σχολ. βιβλίου

1. Βλέποντας την ονομασία, τους βασικούς σκοπούς και τις δραστηριότητες της οργάνωσης στο πάνω μέρος της ιστοσελίδας, συντάξτε ένα άλλο κείμενο σε μορφή ιστοσελίδας, στο οποίο θα γράψετε τον τίτλο, τους σκοπούς και τις δραστηριότητες μιας άλλης οικολογικής οργάνωσης, που θα ιδρύσετε εσείς, για την προστασία ενός άλλου είδους ζώου ή πτηνού, που απειλείται με εξαφάνιση.

ΤΟ ΚΑΤΑΦΥΓΙΟ ΤΗΣ ΦΩΚΙΑΣ				
Ας προστατέψουμε τα γλυκύτατα αυτά ζώα. Μας χρειάζονται!				
Home	Δράσεις	Ιστορία του κέντρου μας	Εθελοντισμός	Εκπαίδευση
Στο περιβαλλοντικό κέντρο *«Το καταφύγιο της φώκιας»* φιλοξενούμε όσες φώκιες βρίσκουμε τραυματισμένες ή ταλαιπωρημένες. Τις περιθάλπουμε, κι όταν πια ξαναγίνουν δυνατές, τις αφήνουμε να κολυμπήσουν και πάλι στα γαλανά νερά, στο φυσικό τους περιβάλλον. Προσπαθήστε μαζί μας και ας βάλουμε ένα τέλος στην εξολόθρευση και εξαφάνιση του είδους. Υποστηρίξτε το έργο μας! Μας έχουν ανάγκη!				

σελ. 35 σχολ. βιβλίου

2. «Ταλαιπωρημένες αρκούδες», «πολυέξοδη διατροφή», «ιατρική περίθαλψη», «αξιοπρεπής διαβίωση», «υιοθεσία»: Αξιοποιώντας τις λέξεις αυτές, αφηγηθείτε μια φανταστική ιστορία που να αφορά τη διάσωση μιας αρκούδας. • Υποθέστε ότι θα στείλετε την ιστορία αυτή στο περιοδικό της οργάνωσης «Αρκτούρος».

Πρόσφατα είδα στις ειδήσεις την επιχείρηση διάσωσης μιας αρκούδας από μια περιβαλλοντική ομάδα. Κάποιοι ασυνείδητοι κυνηγοί την είχαν τραυματίσει, αφού πρώτα την είχαν εγκλωβίσει σε μια παγίδα. Μόλις ειδοποιήθηκαν τα μέλη της περιβαλλοντικής οργάνωσης, έσπευσαν να τη σώσουν. Η αρκούδα ήταν **ταλαιπωρημένη.** Της έδωσαν τις πρώτες βοήθειες και την πήραν στο κέντρο τους για να την φροντίσουν. Διαβεβαίωσαν τους παρευρισκομένους ότι θα της εξασφαλίσουν **αξιοπρεπή διαβίωση, διατροφή** και **ιατρική περίθαλψη,** ακόμα κι αν ήταν **πολυέξοδη.**

σελ. 35 σχολ. βιβλίου

3. Επιλέξτε για υιοθεσία μία από τις αρκούδες της φωτογραφίας και δώστε της ένα όνομα, αιτιολογώντας την επιλογή σας με βάση στοιχεία της περιγραφής του ζώου. • Με την υπόλοιπη τάξη δώστε νέα ονόματα στις αρκούδες των φωτογραφιών, βασισμένοι σε στοιχεία που σας δίνουν οι φωτογραφίες. Προσπαθήστε τα ονόματα να είναι πρωτότυπα.

[**Σημ.:** Η δραστηριότητα θα πραγματοποιηθεί στην τάξη].

Κείμενο 12: *Σύρος*

σελ. 36 σχολ. βιβλίου

1. Φτιάξτε στον υπολογιστή ένα είδος καταλόγου, στον οποίο θα υπάρχουν τρεις στήλες. Στη μία καταγράψτε προϊόντα που θα αγοράσετε στη Σύρο και στη δεύτερη περιγράψτε αναλυτικότερα από τι φτιάχνονται αυτά. • Στην τρίτη στήλη αναφέρετε τοπικά παραδοσιακά προϊόντα της περιοχής σας.

Τοπικά προϊόντα Σύρου	**Υλικά που περιέχουν**	**Παραδοσιακά προϊόντα Σαντορίνης**
λουκούμια	ζάχαρη, άμυλο, γλυκόζη	κάππαρη
χαλβαδόπιτες	ζάχαρη, μέλι, αμύγδαλο, γλυκόζη, ασπράδι αυγού	ντοματοκεφτέδες
γραβιέρα Σαν Μιχάλη	τυρί από αγελαδινό γάλα	ντοματίνια
μυζήθρα	τυρί από αγελαδινό γάλα	κρασί (βινσάντο)
νωπό βούτυρο	γάλα	φάβα
λιαστές ντομάτες	ντομάτες αποξηραμένες στον ήλιο	άσπρες
παστελαριές	σύκα, σουσάμι, μέλι	μελιτζάνες
θυμαρίσιο μέλι	μέλι από αρωματικά φυτά και βότανα	
λουκάνικα από μάραθο	χοιρινό κρέας, μπαχαρικά	
κάππαρη	παστοί καρποί του φυτού	

σελ. 36 σχολ. βιβλίου

2. Παρατηρήστε το χάρτη της Σύρου και εντοπίστε τις παραλίες που αναφέρονται στο κείμενο. Αν ήσαστε επισκέπτες στη Σύρο, σε τι θα σας βοηθούσε ο παραπάνω χάρτης του νησιού;

Ένας χάρτης είναι απαραίτητος για κάθε επισκέπτη, διότι τον βοηθά να οργανώσει την περιδιάβασή του στο νησί. Βλέπει πού βρίσκονται οι παραλίες, οι αρχαιολογικοί χώροι, τα χωριά, το λιμάνι, αλλά και το οδικό δίκτυο που θα τον οδηγήσει σε αυτά. Επίσης, με τη βοήθεια του χάρτη μπορεί να υπολογίσει τις αποστάσεις των διαδρομών που θέλει να ακολουθήσει, αλλά και να ενημερωθεί σχετικά με την κατάσταση του οδικού δικτύου (χωματόδρομος, άσφαλτος).

σελ. 36 σχολ. βιβλίου

3. Αντικαταστήστε τα επίθετα που περιγράφουν τις παραλίες του νησιού με τα αντίθετά τους.

• Χρησιμοποιήστε όποια επίθετα θέλετε σε μια περιγραφή των παραλιών ενός νησιού στο οποίο σας αρέσει πολύ να πηγαίνετε.

Επίθετα	Αντίθετα
(πολύ) μικρές	πολύ μεγάλες
κοντινότερη	πιο απομακρυσμένη
κλειστός (όρμος)	ανοιχτός (όρμος)
ρηχή	βαθιά
όμορφη	άσχημη
ήσυχες	θορυβώδεις
μικρότερες	μεγαλύτερες
βοτσαλωτοί	αμμουδεροί
βαθύτεροι	πιο ρηχοί
κοσμική	ερημική
νεανική	οικογενειακή
κεντρική	απόμερη, απομονωμένη

• Το νησί στο οποίο μου αρέσει πολύ να πηγαίνω είναι η Μήλος. Οι παραλίες της είναι μαγευτικές· έχεις την εντύπωση πως βρίσκεσαι στον παράδεισο. Κάποιες από αυτές προσεγγίζονται με μεταφορικό μέσο, ενώ κάποιες άλλες μόνο με πλεούμενο.

Η Φυριπλάκα με αφήνει έκπληκτο με την πανέμορφη αμμουδιά και τον εντυπωσιακό βράχο μέσα στη θάλασσα. Μάλιστα, στο κέντρο του έχει ένα μεγάλο άνοιγμα, μέσα από το οποίο οι λάτρεις της περιπέτειας μπορούν να περάσουν κολυμπώντας. Το κατάλευκο Σαρακίνικο, που μοιάζει με σεληνιακό τοπίο, είναι το αποτέλεσμα της ηφαιστειακής δραστηριότητας του νησιού στα παλαιότερα χρόνια και με καθηλώνει όποτε το επισκέπτομαι.

Μια άλλη καταπληκτική παραλία είναι τα Θειωρυχεία, μια παραδει-

σένια αμμουδιά στην οποία μπορείς να φτάσεις μόνο περπατώντας. Εντυπωσιακά είναι τα παλιά εγκαταλειμμένα ορυχεία θείου, τα οποία μπορούν να εξερευνήσουν όσοι αναζητούν την περιπέτεια. Στο Γέροντα και στο Κάτεργο ο επισκέπτης θα μαγευτεί από την αντίθεση που δημιουργούν τα καταγάλανα νερά με τη σκουρόχρωμη άμμο.

Όσες φορές κι αν τις επισκεφτώ, πάντα φεύγω με την ίδια αίσθηση: είναι σαν να τις επισκέπτομαι για πρώτη φορά. Και κάθε φορά φεύγω δίνοντας υπόσχεση στον εαυτό μου ότι θα ξαναγυρίσω.

Φροντίζω για τη διατροφή και την υγεία μου

Ονοματική φράση – Επιθετικός προσδιορισμός
Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων – Παραγωγή – Σύνθεση
Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο

Κείμενο 1: *Τι θα γευτείτε αυτό το μήνα!*

σελ. 38 σχολ. βιβλίου

- **Διαβάζοντας τα περιεχόμενα ενός περιοδικού για θέματα διατροφής, εντοπίστε τους επιθετικούς προσδιορισμούς και γράψτε την ιδιότητα που δίνουν στα ουσιαστικά που προσδιορίζουν.**

Επιθετικός προσδιορισμός	**Ουσιαστικό που προσδιορίζει**	**Ιδιότητα**
– αφράτο	φιλέτο	υφή
– ζουμερό	φιλέτο	υφή
– ξεροψημένο	φιλέτο	γεύση
– πρωινά	πιάτα	χρόνο
– ανάλαφρα	ριζότο	ποιότητα
– ανοιξιάτικα	ριζότο	χρόνο
– προκλητικά	ταρτάκια και πιτάκια	εντύπωση
– μίνι	ταρτάκια και πιτάκια	μέγεθος
– Νόστιμες	συνταγές	γεύση
– πρωτότυπες	συνταγές	πρωτοτυπία
– κύρια	πιάτα	σημασία
– νόστιμα	μαγειρευτά	γεύση
– εύκολα	μαγειρευτά	ευκολία
– ανοιξιάτικο	ξύπνημα	χρόνο
– γεμάτο	μενού	ποιότητα
– γευστικά	βουτήματα	γεύση
– τραγανά	βουτήματα	γεύση
– υπέροχα	γλυκίσματα	εντύπωση
– παντοτινές	φράουλες	χρόνο
– έξυπνα	πιάτα	ιδιότητα
– λαχταριστό	κοτόπουλο	γεύση
– τέσσερις	τρόποι	ποσό

Κείμενο 2: *1η Δεκεμβρίου, ημέρα κατά του AIDS*

σελ. 39 σχολ. βιβλίου

- **Στο κείμενο 2 εντοπίστε έξι ονοματικές φράσεις και «ανακαλύψτε» τη λειτουργία της καθεμιάς μέσα στην πρόταση.**

Ονοματικές φράσεις	**Συντακτική λειτουργία**
Η επιδημία του AIDS	υποκείμενο του ρ. *στοίχισε*
το συνολικό αριθμό	αντικείμενο της μετοχής *ανεβάζοντας*
χώρες της Δυτικής Ευρώπης	συνοδεύει την πρόθεση *σε* (*στις*)
Ο αριθμός των παιδιών που είχαν χάσει	υποκείμενο του ρ. *ανέρχονταν*
ο αριθμός των νέων κρουσμάτων μόλυνσης από τον ιό	υποκείμενο του ρ. *σταθεροποιείται*
πρώτη φορά	συνοδεύει την πρόθεση *για*

Κλίση ουσιαστικών και επιθέτων

Κείμενο 3: *Ένα πλούσιο γεύμα στο Βυζάντιο*
Κείμενο 4: *Μια σύγχρονη συνταγή μαγειρικής*

σελ. 41 σχολ. βιβλίου

1. **Στα κείμενα 3 και 4 εντοπίστε τα δικατάληκτα ουσιαστικά και διακρίνετέ τα σε ισοσύλλαβα – ανισοσύλλαβα επισημαίνοντας ταυτόχρονα το γένος τους. • Ποιες πτώσεις έχουν την ίδια κατάληξη στον ενικό; • Ποιες πτώσεις έχουν την ίδια κατάληξη στον πληθυντικό;**

Ισοσύλλαβα	**Γένος**	**Ανισοσύλλαβα**
κείμ. 3: αιώνα κείμ. 4: –	αρσενικά	κείμ. 3: χουρμάδες κείμ. 4: –
κείμ. 3: αίθουσες, καρέκλες συνήθεια, πετσέτα, λεκάνη, προέλευση,φυλλωσιές, σπείρες, αυγοθήκες, λαβές, σκόνη, αγκινάρες, σάλτσα, μουστάρδας, σειρά, κρέμα, ποικιλία	θηλυκά	κείμ. 3: διακοσμήσεις, βάσεις, κείμ. 4: βράση

Ισοσύλλαβα	Γένος	Ανισοσύλλαβα
κείμ. 4: συνταγή, πιπεριά, κουταλιά, σούπας, πάπρικα, σκόνη, γαρίδες, κρέμα, οδηγίες, συσκευασίας, κουτάλα, φωτιά, μερίδα, σάλτσα	θηλυκά	
κείμ. 3: κέντρο, τραπέζι, τραπεζομάντιλο ανάκλιντρο, σερβίτσιο, χέρια, πιατικά, σκεύη ζώα, τετραγωνάκια, ποτήρια, δοχεία ψωμιά, αλεύρι, ορεκτικά, αυγά, κουταλάκια, ψάρι, πιάτο κατσίκι, σκόρδο, κρεμμύδι, πράσα γλυκά, μπισκότων, μέλι, φρούτων, σταφύλια, αχλάδια, ρόδια, αμύγδαλα. κείμ. 4: θαλασσινά, ψωμί, βούτυρο, κρεμμύδι, κυβάκια, σκόρδο, μύδια, κρασί, αλάτι, πιπέρι, ζυμαρικά, τηγάνι, λεπτό πιάτα	ουδέτερα	κείμ. 3: κρέας, γεύμα, στρώματα ουδέτερα κείμ. 4: γάλακτος, γαρνίρισμα, βράσιμο

• Στον ενικό αριθμό τα αρσενικά έχουν ίδιες τη γενική και την αιτιατική, ενώ τα θηλυκά και τα ουδέτερα την ονομαστική και την αιτιατική.
• Στον πληθυντικό αριθμό όλα τα γένη έχουν ίδιες την ονομαστική και την αιτιατική.

σελ. 41 σχολ. βιβλίου

2. Στα υπογραμμισμένα ουσιαστικά των κειμένων 3 και 4 γράψτε τη γενική πληθυντικού προσέχοντας τις αλλαγές που γίνονται στον τονισμό (συμβουλευτείτε και το αντίστοιχο κεφάλαιο της σχολικής γραμματικής). • Μήπως κάποια από τα ουσιαστικά αυτά δε σχηματίζουν γενική πληθυντικού;

(κείμ. 3)	γενική πληθυντικού
κέντρο	των κέντρων
καρέκλες	των καρεκλών
ανάκλιντρο	των ανακλίντρων
λεκάνη	των λεκανών
χέρια	των χεριών

(κείμ. 3)	γενική πληθυντικού
διακοσμήσεις	των διακοσμήσεων
ζώα	των ζώων
τετραγωνάκια	–
βάσεις	των βάσεων
δοχείο	των δοχείων
ψωμιά	των ψωμιών
αυγά	των αυγών
κουταλάκια	–
ψάρι	των ψαριών
κρέας	των κρεάτων
κρεμμύδι	των κρεμμυδιών
πράσα	των πράσων
σταφύλια	των σταφυλιών
χουρμάδες	των χουρμάδων
αμύγδαλα	των αμυγδάλων
(κείμ. 4)	**γενική πληθυντικού**
συνταγή	των συνταγών
κυβάκια	–
σκόρδο	των σκόρδων
σούπας	–
κρασί	των κρασιών
γαρίδες	των γαρίδων
γάλακτος	[των γαλάτων]
ζυμαρικά	των ζυμαρικών
πιάτα	των πιάτων
(μερίδα)	των μερίδων
άνηθο	–

[**Σημ.:** Τα ουσιαστικά *τετραγωνάκι*, *κουταλάκι*, *κυβάκι* δε σχηματίζουν γενική ενικού και πληθυντικού, γιατί είναι υποκοριστικά (-άκι).
Τα ουσιαστικά *η σούπα*, *ο άνηθος*, *το γάλα* δεν έχουν εύχρηστη τη γενική πληθυντικού.
Το ουσιαστικό *το ανάκλιντρο* στη γενική ενικού και πληθυντικού κατεβάζει τον τόνο γιατί είναι λόγια λέξη: *του ανακλίντρου*, *των ανακλίντρων*.]

σελ. 41 σχολ. βιβλίου

3. Βρείτε στα κείμενα 3 και 4 τα τρικατάληκτα ουσιαστικά, διακρίνετε το γένος τους και μεταφέρετέ τα στις αντίστοιχες πτώσεις του άλλου αριθμού από αυτόν στον οποίο βρίσκονται.

Τρικατάληκτα ουσιαστικά	Γένος	Μεταφορά στον άλλο αριθμό
το μαϊντανό	αρσενικό	τους μαϊντανούς
άνηθο	αρσενικό	τους άνηθους
το ζωμό	αρσενικό	τους ζωμούς

Κείμενο 5: *Ω, καρδιά μου – Διαφήμιση*
Κείμενο 6: *Ο τόπος επηρεάζει το σώμα και το χαρακτήρα μας*

σελ. 41 σχολ. βιβλίου

4. Στα κείμενα 5 και 6 που ακολουθούν, βρείτε τα επίθετα και αναγνωρίστε το γένος του καθενός. • Στη συνέχεια μεταφέρετε τα επίθετα που υπογραμμίζονται στην ονομαστική και γενική ενικού και πληθυντικού μαζί με τα ουσιαστικά που προσδιορίζουν. (Αξιοποιήστε το αντίστοιχο κεφάλαιο της σχολικής γραμματικής.)

Κείμενο 5
λιπαρά (οξέα): ουδέτερο
καρδιακά (νοσήματα): ουδέτερο
στεφανιαία (νόσο): θηλυκό
σημαντική, προληπτική (δράση): θηλυκό
γερή (καρδιά): θηλυκό
υγιή (αγγεία): ουδέτερο
πολυακόρεστα (οξέα): ουδέτερο
απαραίτητα (στοιχεία): ουδέτερο
κατάλληλη (αναλογία): θηλυκό
σωστή (διατροφή): θηλυκό
σωματική (άσκηση): θηλυκό
αρτηριακής (πίεσης): θηλυκό

Κείμενο 6
ιδιαίτερο (χαρακτήρα): αρσενικό
σωματική (κατασκευή): θηλυκό
φαλακρός (τόπος): αρσενικό
άνυδρος (τόπος): αρσενικό
τραχύς (τόπος): αρσενικό

στεγνούς (ανθρώπους): αρσενικό
ισχνούς (ανθρώπους): αρσενικό
ευδιάκριτες (αρθρώσεις): θηλυκό
ρωμαλέους (ανθρώπους): αρσενικό
δασύτριχους (ανθρώπους): αρσενικό
άγρυπνη (φιλεργία): θηλυκό
ευδιάκριτη (φιλεργία): θηλυκό
άγριοι (άνθρωποι): αρσενικό
ήμεροι (άνθρωποι): αρσενικό
έξυπνους (ανθρώπους): αρσενικό
εύστροφους (ανθρώπους): αρσενικό
ανώτερους (ανθρώπους): αρσενικό
αντίστοιχες (ιδιότητες): θηλυκό

Ενικός αριθμός		**Πληθυντικός αριθμός**	
ονομαστική	**γενική**	**ονομαστική**	**γενική**
κατάλληλη αναλογία	κατάλληλης αναλογίας	κατάλληλες αναλογίες	κατάλληλων αναλογιών
σωματική άσκηση	σωματικής άσκησης	σωματικές ασκήσεις	σωματικών ασκήσεων
άνυδρος τόπος	άνυδρου τόπου	άνυδροι τόποι	άνυδρων τόπων
τραχύς τόπος	(τραχύ) τόπου	τραχιοί τόποι	τραχιών τόπων
άγριος άνθρωπος	άγριου ανθρώπου	άγριοι άνθρωποι	άγριων ανθρώπων
αντίστοιχη ιδιότητα	αντίστοιχης ιδιότητας	αντίστοιχες ιδιότητες	αντίστοιχων ιδιοτήτων

[**Σημ.**: Το επίθετο ο τραχύς στη γενική ενικού σχηματίζει και β΄ τύπο: *του τραχέως*. Στην ονομαστική, στην αιτιατική και στην κλητική πληθυντικού σχηματίζει και β΄ τύπο: *τραχείς*].

σελ 41 σχολ. βιβλίου

- **Αναζητήστε τα αντώνυμα των επιθέτων (όπου υπάρχουν) στο κείμενο 6. • Προσέξτε πώς η αλλαγή της σημασίας των επιθέτων μεταβάλλει συνολικά την περιγραφή.**

Επίθετο	Αντώνυμο	Επίθετο	Αντώνυμο
ιδιαίτερο	κοινό	άγρυπνη	υπναλέα
σωματική	πνευματική	ευδιάκριτη	δυσδιάκριτη
φαλακρός	δασωμένος	άγριοι	ήμεροι
άνυδρος	υγρός	ήμεροι	άγριοι
τραχύς	ομαλός, λείος	έξυπνους	κουτούς
στεγνούς	υγρούς	εύστροφους	αργόστροφους
ισχνούς	παχιούς	ανώτερους	κατώτερους
ευδιάκριτες	δυσδιάκριτες	όλα	κανένα
ρωμαλέους	αδύναμους	αντίστοιχες	–
δασύτριχους	άτριχους		

• Αν αντικαταστήσουμε τα επίθετα με τα αντώνυμά τους, παρατηρούμε ότι σε κάποια σημεία δε βγάζουμε νόημα.

Κείμενο 7: *Μάθετε κι αυτό για τη διατροφή σας*

σελ. 42 σχολ. βιβλίου

1. Διερευνήστε τη λειτουργία των ονοματικών φράσεων που είναι υπογραμμισμένες στο κείμενο 7.

– *τις φλούδες των φρούτων:* αντικείμενο του ρ. *δεν πετάμε*
– *το λεμόνι:* υποκείμενο του ρ. *απολυμαίνει*
– *τα θαλασσινά:* αντικείμενο του ρ. *απολυμαίνει*
– *τα κύρια θρεπτικά συστατικά*: ως υποκείμενο στο ρ. *βρίσκονται*
– *το κιτρικό οξύ:* ως υποκείμενο του ρ. *δεν εξουδετερώνει*
– *από ιούς:* εμπρόθετος προσδιορισμός στη λέξη *μολύνσεις* (εμπρόθετος προσδιορισμός της αιτίας)
– *το κρυολόγημα*: αντικείμενο στο ρ. *δε θεραπεύει*

σελ. 42 σχολ. βιβλίου

2. Υπογραμμίστε ορισμένες ονοματικές φράσεις και ζητήστε από ένα συμμαθητή σας να βρει πώς λειτουργούν στο κείμενο 7.

το ψάρι: υποκείμενο του ρ. *κάνει*
το κόκκινο κρέας: υποκείμενο του ρ. *κάνει*
τα ερυθρά αιμοσφαίρια: αντικείμενο του ρ. *αυξάνει*
το κρυολόγημα: αντικείμενο του ρ. *δε διώχνουμε*
τα κρέατα: υποκείμενο του ρ. *περιέχουν*

τις μολύνσεις: αντικείμενο του ρ. *δεν εξουδετερώνει*
το ασκορβικό οξύ: υποκείμενο του ρ. *δε θεραπεύει*
τη γενική κατάσταση: αντικείμενο του ρ. *βοηθά*

Παραγωγή και σύνθεση

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

1. Στα κείμενα 6 και 8 εντοπίστε δέκα (10) παράγωγες λέξεις, καταγράφοντας σε διπλανές στήλες το πρόθημα ή την παραγωγική τους κατάληξη (επίθημα). • Προσπαθήστε στις λέξεις αυτές (όπου είναι δυνατόν) να αλλάξετε το πρόθημα ή την παραγωγική κατάληξη-επίθημα για να σχηματίσετε νέες λέξεις.

Παράγωγη λέξη	Πρόθημα	Παραγωγική κατάληξη-επίθημα
(κείμ. 6)		
σωματική	–	-ικός
άνυδρος	α-	–
ευδιάκριτη	ευ-	-τος
ρωμαλέους	–	-λέος
αντίστοιχες	αντί-	–
ιδιότητες	–	-ότητα
(κείμ. 8)		
αρρώστια	–	-ια
σημερινών	–	-ινός
ξεγελούν	ξε-	–
απαγορεύουν	από-	–

• *σωματική* > σωματώδης, *ευδιάκριτη* > δυσδιάκριτη, *αρρώστια* > αρρωσταίνω, *ξεγελούν* > περιγελούν, *απαγορεύουν* > αναγορεύουν

Κείμενο 8: *Απαγορεύουν ένα πλήθος από φαγητά!*

σελ. 43 σχολ. βιβλίου

2. Αναζητήστε, χωρισμένοι σε τρεις ομάδες, στα κείμενα 6 και 8 τέσσερις (4) σύνθετες λέξεις. • Διαμορφώστε μετά έναν πίνακα, όπου να καταγράψετε το α΄ και β΄ συνθετικό κάθε λέξης. • Με βάση το α΄ και το β΄ συνθετικό δημιουργήστε νέες λέξεις.

Σύνθετη λέξη	**Α΄ συνθετικό Γραμματική κατηγορία**	**Β΄ συνθετικό**
(κείμ. 6)		
δασύτριχους	*δασύς* (επίθετο)	*τρίχα*
φιλεργία	*φίλος* (ουσιαστικό)	*έργο*
αυτοπεποίθηση	*αυτός* (αντωνυμία)	*πεποίθηση*
(κείμ. 8)		
θεοσεβούμενο	*θεός* (ουσιαστικό)	*σέβομαι*

Λέξεις με βάση το α΄ συνθετικό:
δασύς: δασύφυλλος
φίλος: φιλότιμος, φιλεύσπλαχνος, φιλόξενος, φιλόσοφος, φιλόλογος
αυτός: αυτόνομος, αυτογνωσία, αυτάρκης, αυτοτελής
θεός: θεόσταλτος, θεοσεβής, θεοφοβούμενος

Λέξεις με βάση το β΄ συνθετικό:
τρίχα: τριχόπτωση, τριχοφυΐα
έργο: πάρεργο, κάτεργο, εργοδότης
σέβομαι: αξιοσέβαστος

[**Σημ.:** Οι λέξεις *αυτοπεποίθηση* και *θεοσεβούμενο* δε θεωρούνται σύνθετες αλλά παράγωγες (λεξικά προθήματα: αυτο-, θεο-: βλ. Ενότητα 6, Ι. Θεωρία, σελ. 213-214, Ενότητα 7, Ι. Θεωρία, σελ. 249).

Κείμενο 9: *Μία ιστοσελίδα αφιερωμένη στην υγεία*

σελ. 44 σχολ. βιβλίου

- **Στο κείμενο 9 εντοπίστε έξι (6) σύνθετες λέξεις και καταγράψτε το α΄ και β΄ συνθετικό. • Προσέξτε να επιλέξετε σύνθετες λέξεις των οποίων το α΄ συνθετικό να ανήκει σε διαφορετικό μέρος του λόγου (π.χ. ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, αριθμητικό κ.τλ.). • Με κάποιες από αυτές αλλά και άλλες σύνθετες λέξεις (από το α΄ ή το β΄ συνθετικό τους), περιγράψτε σε ένα φίλο σας τους κινδύνους που διατρέχει η υγεία του αν δεν προσέχει.**

Σύνθετη λέξη	**Α΄ συνθετικό**	**Β΄ συνθετικό**
ιστοσελίδα	ιστός (ουσιαστικό)	σελίδα
θερμιδομετρητής	θερμίδα (ουσιαστικό)	μετρητής
πολύτιμη	πολύς (επίθετο)	τιμή
τηλεόραση	τήλε [= μακριά] (επίρρημα)	όραση
πνευμονολόγος	πνεύμονας (ουσιαστικό)	λόγος
αγχολυτικών	άγχος (ουσιαστικό)	λύνω

• Η υγεία μας είναι ό,τι πιο **πολύτιμο** έχουμε και για το λόγο αυτό πρέπει να φροντίζουμε, ώστε να διατηρούμαστε υγιείς. Από τις πιο σημαντικές παραμέτρους έχει αποδειχθεί ότι είναι η σωστή διατροφή· πρέπει να είναι εμπλουτισμένη με φρούτα, λαχανικά, όσπρια και κρέας, ώστε να λαμβάνει ο οργανισμός όλες τις απαραίτητες βιταμίνες, τα **ιχνοστοιχεία** και τους **υδατάνθρακες**. Επιπλέον όλοι γνωρίζουμε ότι πρέπει να αποφεύγουμε το κάπνισμα. Οι **πνευμονολόγοι** μάς ενημερώνουν ότι βλάπτει σοβαρά το **αναπνευστικό**, το **καρδιαγγειακό** και το **αναπαραγωγικό** σύστημα του οργανισμού. Παράλληλα, πρέπει να αποφεύγουμε την **αλόγιστη** λήψη φαρμάκων καθώς κινδυνεύουμε να προσβληθούμε από ανεπιθύμητες παρενέργειες, αφού η άγνοια και η υπερβολή μόνο προβλήματα δημιουργούν. Αξίζει να σημειωθεί, τέλος, ότι μείζονος σημασίας είναι η συστηματική άσκηση, η οποία εκτός του ότι ωφελεί το σώμα, έχει ευεργετικές συνέπειες και στη βελτίωση της διάθεσής μας. Αν όλοι μας τηρούμε τους βασικούς αυτούς κανόνες και σεβόμαστε το σώμα μας, τότε δε θέτουμε σε κίνδυνο την υγεία μας και εξασφαλίζουμε μια καλύτερη ποιότητα ζωής.

Στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο

Κείμενο 10: *Ο μπαμπάκας μου! – Κόμικς*

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

1. Εντοπίσετε στοιχεία που συνοδεύουν τον προφορικό λόγο στο κόμικς που διαβάσατε. • Βρείτε τι εκφράζει η χρήση κάθε εξωγλωσσικού στοιχείου στο «κείμενο» αυτό.

Εξωγλωσσικά στοιχεία	**Τι δηλώνουν**
νότα (1ο τετραγωνάκι)	σφυρίζει (ανεμελιά)
έκφραση προσώπου (2ο τετραγωνάκι)	ευχαρίστηση
χαμόγελο (3ο τετραγωνάκι)	ικανοποίηση
γλείφεται (5ο τετραγωνάκι)	ανυπομονησία για να φάει
χαμόγελο (6ο τετραγωνάκι)	ικανοποίηση
ΚΛΙΚ! (6ο τετραγωνάκι)	άνοιγμα τηλεόρασης
scronch (7ο τετραγωνάκι)	ήχος των φαγητών την ώρα που τα μασάει
ΜΙΑΜ (7ο τετραγωνάκι)	νοστιμιά φαγητού
αλλαγή έκφρασης (8ο και 9ο τετραγωνάκι)	ανησυχία
γούρλωμα ματιών / αναπήδηση στην πολυθρόνα (10ο τετραγωνάκι)	έκπληξη
FLOUP (10ο τετραγωνάκι)	ήχος από το φαγητό που πετάγεται

Εξωγλωσσικά στοιχεία	**Τι δηλώνουν**
δάγκωμα μπλούζας και γούρλωμα ματιών (11ο τετραγωνάκι)	αγωνία
έκφραση προσώπου (13ο τετραγωνάκι)	απογοήτευση
τέντωμα χεριών, άνοιγμα στόματος, αναπήδηση στην πολυθρόνα (16ο τετραγωνάκι)	χαρά
τέντωμα χεριών, γούρλωμα ματιών (17ο τετραγωνάκι)	ανυπομονησία και χαρά
;;;; (17ο τετραγωνάκι)	απορία
χαμόγελο, εναγκαλισμός (18ο τετραγωνάκι)	χαρά, ενθουσιασμός, τρυφερότητα
στάση σώματος μητέρας (19ο τετραγωνάκι)	συγκίνηση και χαρά

σελ. 46 σχολ. βιβλίου

2. Διαμορφώστε έναν πίνακα με το σωματικό βάρος κάθε μαθητή της τάξης και συνεργαστείτε με τους καθηγητές των Μαθηματικών και της Πληροφορικής για να βγάλετε τα αντίστοιχα στατιστικά στοιχεία (κείμ. 11).

[**Σημ.:** Η δραστηριότητα θα πραγματοποιηθεί στην τάξη].

ενότητα 5η

Γνωρίζω το μαγικό κόσμο του θεάτρου και του κινηματογράφου

Το ρήμα – Παράγωγα ρήματα – Το ρήμα στην αφήγηση

Κείμενο 1: *Πάμε θέατρο;*

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

1. Τι πληροφορίες μάς δίνει αυτή η αφίσα; • Τι πρόκειται να γίνει; • Από ποιους; • Πότε; • Πού;

Η αφίσα αυτή μας δίνει πληροφορίες για το ανέβασμα μιας θεατρικής παράστασης. Συγκεκριμένα, παρουσιάζεται ο τίτλος του έργου (*Καπέλο από ψάθα Ιταλίας*), ο συγγραφέας (*Ευγένιος Λάμπης*), οι ημερομηνίες κατά τις οποίες θα παιχτεί το έργο (*13-16 και 18-19 Μαΐου*). Επιπλέον, δίνεται η ώρα έναρξης της παράστασης (*9.00 μ.μ.*), ο τόπος (*Παλιό Πανεπιστήμιο, Θόλου 5, Πλάκα*), τα τηλέφωνα στα οποία μπορεί να απευθυνθεί οποιοσδήποτε θέλει να κάνει κράτηση θέσεων, η θεατρική ομάδα που θα παίξει το έργο (*ΑΦΑΝΤΟΙ*), ο φορέας που τη διοργανώνει (*Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Πολιτιστικός Όμιλος Φοιτητών Πανεπιστημίου Αθηνών*) και η δωρεάν είσοδος (*είσοδος ελεύθερη*).

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

2. Γιατί τα λόγια της αφίσας συνοδεύονται από ένα ζωγραφισμένο καπέλο; • Πώς συνδέεται η ζωγραφική με όσα αναφέρει η αφίσα;

Στο δεξί μέρος της αφίσας είναι ζωγραφισμένο ένα ψάθινο καπέλο, το οποίο μας παραπέμπει στον τίτλο του θεατρικού έργου (*Καπέλο από ψάθα Ιταλίας*). Η επιλογή του σημείου, στο οποίο ζωγραφίστηκε το καπέλο, δεν έγινε τυχαία· το τελευταίο γράμμα της λέξης καπέλο (*-ο*) λείπει και στη θέση του έχει τοποθετηθεί το ζωγραφισμένο καπέλο, του οποίου το κυκλικό σχήμα αντικαθιστά το συγκεκριμένο γράμμα. Με αυτόν τον τρόπο η αφίσα αποκτά πιο ευχάριστη μορφή και τραβά την προσοχή και το βλέμμα του κοινού.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

3. Στην αφίσα χρησιμοποιούνται πολλές και διαφορετικές γραμματοσειρές. • Για ποιο λόγο;

Η χρήση πολλών και διαφορετικών γραμματοσειρών έχει σκοπό να κάνει την αφίσα πιο ελκυστική στο βλέμμα του κοινού. Πρόκειται, άλλωστε, για τη διαφήμιση μιας θεατρικής παράστασης, και επομένως πρέπει να προσελκύσει την προσοχή των υποψήφιων θεατών.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

4. Ποιες λέξεις προβάλλονται περισσότερο από άλλες στην αφίσα; • Γιατί;

Οι λέξεις που προβάλλονται περισσότερο είναι ο τίτλος, το όνομα της θεατρικής ομάδας και οι ημερομηνίες των παραστάσεων, αφού αυτές είναι και οι πρώτες πληροφορίες που θα ενδιαφέρουν το κοινό.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

5. Στο κείμενο της αφίσας δεν υπάρχει ούτε ένα ρήμα. • Για ποιους λόγους;

Στο κείμενο δεν υπάρχει ούτε ένα ρήμα, γιατί η αφίσα πρέπει να είναι λιτή και να παρουσιάζει τα απολύτως απαραίτητα στοιχεία. Η παράλειψη των ρημάτων, άλλωστε, δε δημιουργεί ασάφειες, αφού το κοινό μπορεί να μάθει τις απαραίτητες λεπτομέρειες χωρίς να χρειαστούν διευκρινίσεις.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

6. Υπάρχει όμως ένα ρήμα που δεν είναι γραμμένο, αλλά μπορεί να εννοηθεί πολύ εύκολα. Συνδέει την ονοματική φράση «Καπέλο από ψάθα Ιταλίας» με την ονοματική φράση «Από τη θεατρική ομάδα "Άφαντοι"». • Ποιο είναι το ρήμα αυτό; • Το μαντέψατε; • Γιατί ο συγγραφέας δεν το έβαλε στο κείμενο της αφίσας;

Το ρήμα που συνδέει τις δύο ονοματικές φράσεις *Καπέλο από ψάθα Ιταλίας* και *Από τη θεατρική ομάδα "Άφαντοι"* είναι το ρήμα *παίζεται* (ή *ανεβαίνει* ή *παρουσιάζεται).* Ο συγγραφέας δεν το έβαλε στο κείμενο της αφίσας, διότι εννοείται εύκολα, ενώ η παράλειψή του δεν προκαλεί ασάφειες.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

7. Το ρήμα που μαντέψατε σε ποιο χρόνο το βάλατε; • Θα μπορούσε να μπει σε κάποιον άλλο; • Θα μπορούσε να μπει στο μέλλοντα; • Απαντήστε λαμβάνοντας υπόψη σας ότι η αφίσα δημιουργείται πριν από το γεγονός που προβάλλει. • Μήπως όμως ο ενεστώτας είναι προτιμότερος; • Για ποιους λόγους;

Το ρήμα έπρεπε να μπει σε χρόνο ενεστώτα. Θα μπορούσε, βέβαια, να τεθεί και στο μέλλοντα ή σε κάποιον άλλο μελλοντικό χρόνο, διότι η αφίσα προβάλλει ένα γεγονός που θα συντελεστεί στο μέλλον. Είναι, όμως, προτιμότερος ο ενεστώτας, διότι δίνει ζωντάνια και αμεσότητα στο κείμενο της διαφημιστικής αφίσας.

Κείμενο 2: *Πάμε κινηματογράφο;*

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

1. Τι είδους κείμενο είναι αυτό;

Πρόκειται για ένα κείμενο που διαφημίζει μια κινηματογραφική ταινία προβάλλοντας τους συντελεστές της, τον τίτλο αλλά και τις υποψηφιότητες της ταινίας για τα βραβεία Όσκαρ.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

2. Ποιος είναι ο τίτλος της ταινίας στην οποία αναφέρεται;

Ο τίτλος της ταινίας στην οποία αναφέρεται είναι *Σκοτεινό ποτάμι.*

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

3. Πώς συνδέεται η εικόνα (οι τρεις αντρικές φιγούρες) με τον τίτλο της ταινίας; • Γιατί η εικόνα είναι ανεστραμμένη;

Η επιλογή της εικόνας στην αφίσα δεν είναι καθόλου τυχαία. Οι τρεις σκούρες φιγούρες παραπέμπουν στο επίθετο *Σκοτεινό* του τίτλου, ενώ το ότι είναι ανεστραμμένες συνδέεται με το ποτάμι. Συγκεκριμένα, οι τρεις αυτοί άνθρωποι καθρεφτίζονται στα νερά του ποταμού, τα οποία διακρίνονται στο φόντο της αφίσας.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

4. Στο κείμενο υπάρχει μόνο ένα ρήμα. • Ποιο είναι αυτό; • Σε ποιο χρόνο βρίσκεται; • Βάλτε το ίδιο ρήμα στη χρονική βαθμίδα του παρελθόντος και του παρόντος. • Γιατί ο συγγραφέας επέλεξε αυτή του μέλλοντος;

Το ρήμα που υπάρχει στο κείμενο είναι το *«θα ξεπλύνει»*. Βρίσκεται στο συνοπτικό μέλλοντα (χρονική βαθμίδα του μέλλοντος).

• **Χρονική βαθμίδα παρόντος:** ενεστώτας: *ξεπλένει*, παρακείμενος: *έχει ξεπλύνει*.

Χρονική βαθμίδα παρελθόντος: παρατατικός: *ξέπλενε* αόριστος: *ξέπλυνε*, παρακείμενος: *έχει ξεπλύνει*, υπερσυντέλικος: *είχε ξεπλύνει*

• Ο συγγραφέας επέλεξε τη χρονική βαθμίδα του μέλλοντος για να δείξει ότι η ενέργεια που δηλώνεται μέσω του ρήματος θα συντελεστεί, αφού παρακολουθήσουν οι θεατές την ταινία.

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

5. Ποιο είναι το πρόθημα του ρήματος του κειμένου; • Μπορείτε να σκεφτείτε άλλα ρήματα με το ίδιο πρόθημα;

• *Θα ξεπλύνει*: χρησιμοποιείται το πρόθημα ξε-

• ξε-γράφω, ξε-ντύνω, ξε-διαλύνω, ξε-πουλώ, ξε-πουλώ, ξε-διπλώνω, ξε-γελώ, ξε-κρεμάω, ξε-βάφω, ξε-βγάζω, ξε-νοικιάζω, ξε-καρδίζομαι

σελ. 48 σχολ. βιβλίου

6. Θα πηγαίνατε να δείτε αυτή την ταινία; • Γιατί ναι; • Γιατί όχι;

Ο τρόπος σχεδιασμού της αφίσας είναι πολύ πετυχημένος και μας παρακινεί να δούμε την ταινία. Ο συνδυασμός του τίτλου με τις σκοτεινές φιγούρες προκαλεί συνειρμούς και εξάπτει το ενδιαφέρον μας. Παράλληλα, η παρουσίαση, με έντονα γράμματα, των υποψηφιοτήτων για 6 Όσκαρ και 2 χρυσές σφαίρες υπονοεί με σαφήνεια και πληρότητα ότι η ταινία έχει αξιολογηθεί ως προς την ποιότητά της από τους ειδικούς και έχει αναγορευτεί μια απ' τις καλύτερες.

Κείμενο 3: *Ένα θεϊκό ζευγάρι*

σελ. 49 σχολ. βιβλίου

1. Το κείμενο αυτό είναι απόσπασμα από τη βιογραφία της ηθοποιού Έλλης Λαμπέτη. Σε ποια γεγονότα της επαγγελματικής της ζωής αναφέρεται;

Το κείμενο αυτό αναφέρεται στη συνεργασία των ηθοποιών Έλλης Λαμπέτη και Δημήτρη Χορν με το θεατρώνη Μουσούρη. Στην αρχή του κειμένου αναφέρονται οι επιτυχημένες θεατρικές παραστάσεις που ανέβηκαν στο θέατρο του τελευταίου με πρωταγωνιστές τους δύο ηθοποιούς, στους οποίους το κοινό έδειχνε έμπρακτα την αγάπη του. Ο Μουσούρης φαίνεται πως χαιρόταν το γεγονός αυτό και ήλπιζε πως θα συνεχίζουν

οι δυο αυτοί πρωταγωνιστές να συνεργάζονται μαζί του και να κάνουν *«θαύματα»*. Στο τέλος του κειμένου, ωστόσο, και με ειρωνικό τρόπο (*τρία θαύματα είναι αρκετά*) παρουσιάζεται η βλέψη των δύο ηθοποιών να εγκαταλείψουν το θέατρο του Μουσούρη και να δημιουργήσουν δικό τους θίασο (*Κύριε Μουσούρη, αυτή τη φορά το θαύμα χωράει μόνο δύο*).

σελ. 49 σχολ. βιβλίου

2. Υπογραμμίστε τα ρήματα του κειμένου και κατατάξτε τα στον πίνακα που ακολουθεί.

Χρόνος	**Ρήμα**
Ενεστώτας	πρέπει, δέχεται, ανεβάζουν, πας, συνεχίζουν, γεμίζει, λέει, κοιτάει, μπορούμε, να κάνουμε, κοιτάζονται, βγαίνει, προλαβαίνει, να τους δει, διαβάζει, κάνει, μπορούν, να κάνουν, είναι, αποφασίζουν, θέλει, να βλέπει, ας βλέπει, παίζει, χωράει
Παρατατικός	’λεγα (έλεγα)
Συνοπτικός Μέλλ.	θα νοικοκυρέψει, θα παίξουν
Εξακολουθητικός Μέλλ.	θα ’ναι (θα είναι)
Αόριστος	να βρουν, να παίξει, να δει
Παρακείμενος	έχουν λυθεί
Υπερσυντέλικος	
Συντελεσμένος Μέλλ.	

[**Σημ.:** οι τύποι *να κάνουμε*, *να δει*, *να κάνουν*, *να βλέπει* είναι υποτακτική ενεστώτα, ενώ οι τύποι *να βρουν*, *να παίξει*, *να δει* είναι υποτακτική αορίστου].

σελ. 49 σχολ. βιβλίου

3. Το κείμενο είναι αφηγηματικό. Σε ποιες χρονικές βαθμίδες βρίσκονται τα ρήματά του; • Εφόσον τα γεγονότα έχουν συμβεί στο παρελθόν, σε ποιους χρόνους θα περίμενε ο αναγνώστης λογικά να βρει τα ρήματα του αποσπάσματος; • Γιατί ο συγγραφέας όμως κάνει διαφορετικές επιλογές;

Παρόλο που πρόκειται για αφηγηματικό κείμενο, τα περισσότερα ρήματα βρίσκονται σε χρόνο ενεστώτα (παροντικός χρόνος), και λιγότερα σε παρατατικό, αόριστο ή υπερσυντέλικο (παρελθοντικοί χρόνοι), όπως θα περίμενε ο αναγνώστης. Η επιλογή αυτή του συγγραφέα δικαιολογείται, εφόσον στόχος του είναι να δώσει ζωντάνια και παραστατικότητα στο κείμενό του.

[**Σημ.:** Ο ενεστώτας, όταν χρησιμοποιείται για αφήγηση γεγονότων που έγιναν στο παρελθόν, λέγεται ιστορικός ή αφηγηματικός ενεστώτας].

σελ. 49 σχολ. βιβλίου

4. Μετατρέψτε την αφήγηση σε παρελθοντικό χρόνο. • Κάντε κι όλες τις άλλες απαραίτητες μετατροπές. • Ποια εντύπωση σας δημιουργεί τώρα το κείμενο; • Ποια εκδοχή του σας αρέσει πιο πολύ; • Για ποιους λόγους;

• Μεταφορά της αφήγησης σε παρελθοντικό χρόνο:

«Τότε (η Λαμπέτη και ο Χορν) **έπρεπε** να βρουν έναν καλό άνθρωπο που **θα νοικοκύρευε** τα οικονομικά τους. Ο Μουσούρης **δέχτηκε** πρόθυμα να παίξει αυτό το ρόλο.

Ανέβασαν στο θεατρό του την «*Πρόσκληση στον πύργο*» του Ανούιγ. Άλλη μια επιτυχία: «Και με σκηνοθέτη το Μουσούρη – αυτό που το πας;» **είπε** σαρκαστικά ο Χορν.

Συνέχισαν με Μωμ: «*Το τελευταίο βαλς*». Το θεατρο πάλι **γέμισε.** Ο Μουσούρης τούς **είπε** με ένα πλατύ χαμόγελο, όταν **κοίταξε** τα νούμερα των εισιτηρίων: «*Εμείς οι τρεις μπορούμε να κάνουμε θαύματα στο ελληνικό θέατρο. Σας το 'λεγα, δε σας το 'λεγα;*» («*Σας το* ***είπα / είχα πει****, δε σας το* ***είπα / είχα πει;****»).

Η Λαμπέτη κι ο Χορν **κοιτάχτηκαν** άναυδοι. Εμείς οι *τρεις*; Ευτυχώς που ο Μουσούρης **βγήκε** εγκαίρως απ' το καμαρίνι και δεν **πρόλαβε** να τους δει που είχαν λυθεί στα γέλια. Τρίτο έργο: «*Νυχτερινή επίσκεψη*». Ο Χορν όταν το διάβασε είπε: «*Ένα βουλεβάρτο του κερατά!*». Παρ' όλα αυτά το βουλεβάρτο του κερατά **έκανε** πάλι τα εισιτήριά του. Αυτοί οι τρεις **μπορούσαν** να κάνουν θαύματα στο ελληνικό θέατρο!

Μόνο που τρία θαύματα **ήταν** αρκετά για την πλατεία Καρύτση. Η «*Νυχτερινή επίσκεψη*» **θα ήταν** το τελευταίο έργο που **θα έπαιζαν** στου Μουσούρη. Η Έλλη κι ο Χορν **αποφάσισαν,** πάλι, να κάνουν τον επόμενο χειμώνα δικό τους θίασο στο «*Κεντρικό*». **Ήθελε** το κοινό να βλέπει το θείο ζεύγος μαζί; **Ας** το **έβλεπε,** λοιπόν, να παίζει μόνο του – ή σχεδόν μόνο του. Κύριε Μουσούρη, αυτή τη φορά το θαύμα **χωρούσε** μόνο δύο».

• Τώρα που τα ρήματα έχουν μεταφερθεί σε παρελθοντικό χρόνο, το κείμενο δεν είναι πια τόσο παραστατικό και δεν έχει το γλαφυρό ύφος που του έδινε ο ιστορικός ενεστώτας.

• Το ποια από τις δυο εκδοχές προτιμά κανείς έχει σχέση με το στόχο του. Συγκεκριμένα, αν επιδιώκει απλώς να παρουσιάσει κάποια γεγονότα που έγιναν στο παρελθόν, τότε θα προτιμήσει τη δεύτερη εκδοχή (χρήση παρελθοντικών χρόνων). Αν θέλει όχι μόνο να παρουσιάσει τα γεγονότα, αλλά και να κάνει το κείμενο πιο ευχάριστο και ζωντανό, τότε θα προτιμήσει την πρώτη εκδοχή (χρήση ιστορικού ενεστώτα, δηλαδή την εκδοχή του βιβλίου).

σελ. 49 σχολ. βιβλίου

5. Καταγράψτε τα ρήματα του αποσπάσματος στο α΄ ενικό πρόσωπο του ενεστώτα. • Ποια προθήματα και ποια επιθήματα χρησιμοποιούνται για να παραχθούν τα ρήματα αυτά;

Ρήμα	Πρόθημα	Επίθημα
νοικοκυρεύω	–	-εύω
ανεβάζω	ανά-	-άζω
πηγαίνω	–	-αίνω
συνεχίζω	συν-	-ίζω
γεμίζω	–	-ίζω
κοιτάζω	–	-άζω
κοιτάζομαι	–	-ομαι
βγαίνω	–	-αίνω
προλαβαίνω	προ-	-αίνω
διαβάζω	δια-	-άζω
αποφασίζω	από-	-ίζω

σελ. 50 σχολ. βιβλίου

Φέρτε στην τάξη σας:
α. ένα πρόγραμμα από μια θεατρική παράσταση ή μια κινηματογραφική ταινία και β. ένα εισιτήριο

1. Μελετήστε και σημειώστε τι είδους πληροφορίες δίνει το καθένα από τα δύο κείμενα.

α. Στα προγράμματα θεατρικών παραστάσεων υπάρχουν οι ακόλουθες πληροφορίες:
– ο τίτλος και συγγραφέας του έργου
– οι βασικοί συντελεστές της παράστασης (σκηνοθέτης, σκηνογράφος κ.λπ.)
– τα πρόσωπα του έργου και τα ονόματα των ηθοποιών
– η υπόθεση / τα βασικά σημεία του έργου
– πληροφορίες για το συγγραφέα (βιογραφικά και στοιχεία για το έργο του)
– βιογραφικά σημειώματα των συντελεστών
– φωτογραφίες από την παράσταση
– κριτικές από τον Τύπο
– αναλύσεις για το θεατρικό έργο κ.λπ.

β. Στα εισιτήρια αναγράφονται οι εξής πληροφορίες:
– το όνομα του θεάτρου
– ο τίτλος του έργου
– στοιχεία για το χρόνο της παράστασης (ημερομηνία και ώρα)
– η σειρά και ο αριθμός της θέσης
– η τιμή του εισιτηρίου

Πράγραμμα θεατρικής παράστασης: *Ορέστεια* Αισχύλου

Μετάφραση	Δημήτρης Δημητριάδης
Σκηνοθεσία – Σκηνογραφία	Γιάννης Κόκκος
Κοστούμια	Λιλή Κεντάκα
Μουσική	Γιώργος Απέργης
Φωτισμοί	Patrice Trottier
Φωνητικά σχήματα	Σπύρος Σακκάς
Φωνητική επεξεργασία-διδασκαλία	Μελίνα Παιονίδου
Καλλιτεχνική συνεργασία	Anne Blancard
Βοηθός σκηνοθέτη	Emanuelle Bastet
Επιμέλεια κίνησης	Richild Springer

Διανομή	(με σειρά εμφάνισης)
Φύλακας	Χρήστος Στεργίογλου
Κλυταιμνήστρα	Λυδία Κονιόρδου
Κήρυκας	Κώστας Τριανταφυλλόπουλος
Αγαμέμνων	Νικήτας Τσακίρογλου
Κασσάνδρα	Όλια Λαζαρίδου
Αίγισθος	Θέμης Πάνου
Ορέστης	Νίκος Κουρής
Πυλάδης	Δημήτρης Καραβιώτης
Ηλέκτρα	Αμαλία Μουτούση
Τροφός	Όλγα Τουρνάκη
Οικέτης	Γιώργος Ψυχογυιός
Πυθία	Οδέττη Ιωάννου
Απόλλων	Αριστοτέλης Αποσκίτης
Αθηνά	Μαρία Ναυπλιώτου

Αγαμέμνων (α΄ μέρος της τριλογίας)
(Στο Άργος, μπροστά στο παλάτι του Αγαμέμνονα)

Ένας φύλακας, που φυλάει σκοπός πάνω στη στέγη του παλατιού των Ατρειδών, διακρίνει τη λάμψη της φωτιάς που αναγγέλλει την πτώση της Τροίας και την επιστροφή του Αγαμέμνονα. Τα σχόλια του χορού των γερόντων (των μόνων υγιών ανδρών που έχουν μείνει στο Άργος) φανερώνουν χαρά αλλά και αγωνία. Ένας κήρυκας επιβεβαιώνει πως το μαντάτο είναι αληθινό, και μιλάει για τις σκληρές μάχες και τις συμφορές που τους βρήκαν.

Άφιξη του βασιλιά: Η Κλυταιμνήστρα σπεύδει να τον υποδεχθεί. Η Κασσάνδρα, που την έχει φέρει αιχμάλωτη από την Τροία ο Αγαμέμνων, όταν μένει μόνη της, μας υπενθυμίζει την κατάρα που βαραίνει τους Ατρείδες. Μπροστά στο παλάτι, το «αιματοβαμμένο αυτό ανθρωποσφαγείο», προλέγει το φόνο του Αγαμέμνονα, το θάνατό της και την εκδίκηση του Ορέστη. Μπαίνει στο παλάτι. Ακούγεται κραυγή θανάτου από το στόμα του Αγαμέμνονα. Μπροστά στον έντρομο χορό, η Κλυταιμνήστρα καυχιέται για το έγκλημά της. [...]

Εθνικό Θέατρο, Πολιτιστική Ολυμπιάδα 2001

2. Υπογραμμίστε τα ρήματα του κειμένου, εντοπίστε ποια από αυτά είναι συνδετικά και κατατάξτε τα στους πίνακες που ακολουθούν:

Συνδετικό ρήμα: είναι

ΡΗΜΑΤΑ	
Εκφράζουν δράση	**Εκφράζουν σκέψεις ή συναισθήματα**
φυλάει, να υποδεχθεί, διακρίνει, αναγγέλει, φανερώνουν, επιβεβαιώνει, μιλάει, βρήκαν, σπεύδει, υπενθυμίζει, βαραίνει, προλέγει, μπαίνει	καυχιέται

Ενεργητική φωνή	**Παθητική φωνή**
φυλάει, διακρίνει, αναγγέλλει, φανερώνουν, επιβεβαιώνει, μιλάει, βρήκαν, σπεύδει, έχει φέρει, μένει, υπενθυμίζει, βαραίνει, προλέγει, μπαίνει	να υποδεχθεί, ακούγεται, καυχιέται

Συζυγίες		
α΄	**β΄**	
διακρίνει, αναγγέλλει, φανερώνουν, επιβεβαιώνει, βρήκαν, σπεύδει, έχει φέρει, μένει, υπενθυμίζει, βαραίνει, προλέγει, μπαίνει, να υποδεχθεί, ακούγεται	**Τάξεις**	
	α΄	**β΄**
	φυλάει μιλάει καυχιέται	

Διαθέσεις			
Ενεργητική	**Παθητική**	**Μέση**	**Ουδέτερη**
διακρίνει αναγγέλλει φανερώνουν επιβεβαιώνει μιλάει βρήκαν έχει φέρει υπενθυμίζει βαραίνει προλέγει μπαίνει		σπεύδει ακούγεται καυχιέται	μένει

	Χρονικές βαθμίδες
Παρελθόν	βρήκαν, έχει φέρει
Παρόν	διακρίνει, αναγγέλλει, φανερώνουν, επιβεβαιώνει, είναι, μιλάει, σπεύδει (να τον υποδεχθεί), μένει, υπενθυμίζει, βαραίνει, προλέγει, μπαίνει, ακούγεται, καυχιέται
Μέλλον	

	Ποιόν Ενέργειας
Μη συνοπτικό	διακρίνει, αναγγέλλει, φανερώνουν, επιβεβαιώνει, είναι, μιλάει, σπεύδει, μένει, υπενθυμίζει, βαραίνει, προλέγει, μπαίνει, ακούγεται, καυχιέται
Συνοπτικό	βρήκαν, να υποδεχθεί
Συντελεσμένο	έχει φέρει

Οι δημιουργικές δραστηριότητες στη ζωή μου

Λειτουργίες – Χρήσεις των πτώσεων του ουσιαστικού Παράγωγα ουσιαστικά – Παράγραφος – Πλαγιότιτλοι

Κείμενο 1: *Το ποτάμι δε γυρίζει πίσω*

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

1. Για ποια αθλήματα γίνεται λόγος στο κείμενο; • Τα γνωρίζετε;

Στο κείμενο γίνεται λόγος για το *rafting* και το *kayaking*. Είναι δύο αθλήματα, τα οποία διαδίδονται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα, και αποκτούν συνεχώς οπαδούς. Χαρακτηρίζονται από έντονη δράση, συγκίνηση και ταχύτητα.

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

2. Γιατί αξίζει να ασχοληθεί κανείς με τα αθλήματα αυτά; Τι έχει να κερδίσει σύμφωνα με το συγγραφέα;

Σύμφωνα με το συγγραφέα, τόσο το rafting όσο και το kayaking είναι πολύ εντυπωσιακά αθλήματα. Η ενασχόληση κάποιου με αυτά ενισχύει το στοιχείο της ομαδικότητας, αφού δεν είναι αποκλειστικά ατομικά αθλήματα («*κατέβηκα το ποτάμι με φίλους*»). Επιπλέον, προσφέρει χαλάρωση, επαφή με τη φύση και έντονη δράση, καθώς καταλαβαίνει ότι δεν πρόκειται για επικίνδυνο, αλλά για συναρπαστικό άθλημα («*καταλαβαίνουν ότι... και τη φύση*»).

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

3. «Απολαμβάνουν τη δράση αλλά και τη φύση»: Ποιο είναι το ρήμα της πρότασης; • Ποιο είναι το υποκείμενο που εννοείται; • Σε ποια πτώση το βάλατε; • Για ποιο λόγο;

• *Απολαμβάνουν τη δράση αλλά και τη φύση*
Ρήμα: *Απολαμβάνουν*
Εννοούμενο υποκείμενο: *οι αρχάριοι*
• Το εννοούμενο υποκείμενο βρίσκεται σε πτώση ονομαστική, διότι τα υποκείμενα των ρημάτων πρέπει να μπαίνουν σε αυτή την πτώση.

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

4. Στην ίδια πρόταση προσπαθήστε να βρείτε τα αντικείμενα του ρήματος. • Σε ποια πτώση βρίσκονται;

Τα δύο αντικείμενα είναι: *τη δράση, τη φύση.* Βρίσκονται σε πτώση αιτιατική, γιατί σύμφωνα με τους κανόνες του νεοελληνικού συντακτικού τα αντικείμενα των μονόπτωτων ρημάτων μπαίνουν, τις περισσότερες φορές, σε πτώση αιτιατική (σπάνια σε γενική).

σελ. 52 σχολ. βιβλίου

5. «Μια μέρα... χρειάζεται τεχνική»: Στο απόσπασμα αυτό εντοπίστε ένα ουσιαστικό που να αποτελεί έναν ετερόπτωτο προσδιορισμό σε άλλο ουσιαστικό. • Σε ποια πτώση βρίσκεται ο προσδιορισμός και σε ποια το ουσιαστικό που προσδιορίζει;

«*Μια μέρα, περίπου ένα χρόνο μετά (1987), με πήρε μαζί του στο τελευταίο κομμάτι* ***του ποταμού****, που δεν είναι μεν δύσκολο, αλλά χρειάζεται τεχνική*»
του ποταμού: ετερόπτωτος προσδιορισμός (γενική διαιρετική). Βρίσκεται σε πτώση γενική ενώ το ουσιαστικό που προσδιορίζει σε αιτιατική.

σελ. 52, σχολ. βιβλίου

6. «να επισκεφθεί τον ποταμό Άραχθο»: Ποια λέξη προσδιορίζει το υπογραμμισμένο ουσιαστικό; • Τι είδους προσδιορισμός είναι; • Στο κείμενο αυτό ο συγγραφέας μάς αφηγείται την εμπειρία του από μια αθλητική δραστηριότητα που διεξάγεται στη φύση. • Γράψτε κι εσείς ένα κείμενο, για να μοιραστείτε με τους συμμαθητές σας την εμπειρία και τα συναισθήματά σας από δραστηριότητες που σας αρέσουν στη φύση.

«*να επισκεφτεί τον ποταμό Άραχθο*»: Το υπογραμμισμένο ουσιαστικό προσδιορίζει τη λέξη *τον ποταμό.* Βρίσκεται στην ίδια πτώση με αυτό (ομοιόπτωτος προσδιορισμός), και συγκεκριμένα σε αιτιατική, και είναι επεξήγηση (από τη γενική έννοια *ποταμός* πηγαίνουμε στην ειδικότερη *Άραχθος).*

• *Αγαπημένες δραστηριότητες στη φύση*

Μια από τις αγαπημένες μου δραστηριότητες στη φύση είναι το θαλάσσιο σκι. Ανακάλυψα τη μαγεία αυτού του αθλήματος το περσινό καλοκαίρι ύστερα από την επιμονή της παρέας μας, κι έκτοτε έγινε η αγαπημένη μου ενασχόληση κατά τη διάρκεια των καλοκαιρινών μηνών.

Έπειτα από το απαραίτητο στάδιο της εκπαίδευσης έξω από το νερό από ειδικούς δασκάλους, έρχεται η στιγμή της απόλυτης επαφής με τη φύση. Όσοι δοκιμάζουν πρώτη φορά αγχώνονται, καθώς μπορεί να μην καταφέρουν το ποθητό αποτέλεσμα απ' την αρχή. Όταν όμως έρθει η στιγμή της επιτυχημένης προσπάθειας, όλα αλλάζουν. Νιώθεις να πλημμυρίζεις από χαρά και πληρότητα. Ξεχνάς την κούραση που νιώθεις στα χέρια και στα πόδια και απολαμβάνεις την καταγάλανη θάλασσα και την ησυχία μακριά από τις πολύβουες ακτές. Φαντάζουν όλα πολύ μικρά και μακρινά· το μόνο που τραβά την προσοχή σου εκείνη τη στιγμή είναι ο απέραντος ορίζοντας. Εγώ βέβαια προτιμώ να διαλέγω παραλίες που συνδυάζουν και βουνό, έτσι ώστε να απολαμβάνω όχι μόνο τη θάλασσα, αλλά και το πράσινο τοπίο. Κι όταν χάνω την ισορροπία μου, δεν απογοητεύομαι... Εκμεταλλεύομαι τη δροσερή βουτιά για λίγη ξεκούραση, αγναντεύω για λίγο το όμορφο τοπίο και συνεχίζω!

Το στοιχείο που βρήκα σε αυτό το άθλημα και με γοήτευσε είναι ο συνδυασμός των αντιθέσεων: έντονη δράση από τη μια, αλλά και χαλάρωση από την άλλη. Γυμνάζεσαι, διασκεδάσεις, ξεφεύγεις απ' τα συνηθισμένα. Κι όλα αυτά... στην αγκαλιά της φύσης!

Κείμενο 2: *Η Μάγια*

σελ. 53 σχολ. βιβλίου

1. Καταλάβατε το παραμύθι που αφηγείται ο ποιητής;

Στο ποίημα αυτό ο ποιητής παρουσιάζει τη φιλική συνομιλία που έχει με την Πούλια. Καθώς ταξιδεύει η Πούλια στον ουρανό, σταματάει για λίγο στο φτωχικό σπίτι του ποιητή και τον χαιρετά. Αυτός ρωτάει τι κάνουν τα παιδιά της κι εκείνη απαντά πως εκεί ψηλά στον ουρανό όπου βρίσκονται «*τα τρώει τ' αγιάζι κι η ερημιά*». Ο ποιητής τής προτείνει να τα φέρει στο σπίτι του, η Πούλια όμως αρνείται λέγοντας ότι είναι πολλά και «*θα του φάνε τη σοδειά*». Τότε, ο φτωχός άνθρωπος την παρακαλάει να του αφήσει τη μικρότερη κόρη της, τη *Μάγια την αστραφτερή*. Η Πούλια δέχεται την πρότασή του, φέρνει την κόρη της και του την καρφώνει στα μαλλιά. Αυτή η ένωση προκαλεί μεγάλη χαρά στον ποιη-

τή, που βλέπει τα βουνά γύρω του να αστράφτουν από τη λάμψη της Μάγιας και νιώθει τα χέρια του να βγάζουν φωτιά. Τέλος, στο 11ο δίστιχο, το οποίο είναι ίδιο με το πρώτο, η Πούλια αποχαιρετά τον ποιητή και αναχωρεί και πάλι για τους ουρανούς.

σελ. 53 σχολ. βιβλίου

2. Ποια είναι τα δύο πρόσωπα που συνομιλούν στο ποίημα;

Τα δύο πρόσωπα που συνομιλούν στο ποίημα είναι η Πούλια και ο ποιητής.

σελ. 53 σχολ. βιβλίου

3. Διαβάστε τα δύο πρώτα δίστιχα και υπογραμμίστε τα ρήματα που περιέχουν.
• Ποιο είναι το υποκείμενό τους; • Σε ποια πτώση βρίσκεται;

• **1ο δίστιχο:** *πόχει* (= που έχει), *περνά*, **2ο δίστιχο:** *σταματά*, *κοιτά*
• Υποκείμενο και των τεσσάρων ρημάτων είναι *η Πούλια.* Βρίσκεται σε ονομαστική, γιατί το υποκείμενο των ρημάτων μπαίνει πάντα σε ονομαστική και συμφωνεί με αυτά ως προς τον αριθμό, το πρόσωπο και την πτώση.

σελ. 53 σχολ. βιβλίου

4. «Θα σου τη φάνε <u>τη σοδειά</u>». Ποιο είναι το υποκείμενο του ρήματος; • Ποιο συντακτικό ρόλο η υπογραμμισμένη ΟΦ; • Σε ποια πτώση βρίσκεται;

«Θα σου τη φάνε <u>τη σοδειά</u>»
Ρήμα: *θα φάνε*
Υποκείμενο (εννοείται από τα παραπάνω δίστιχα): *τα παιδιά*
Αντικείμενο: *τη σοδειά* (βρίσκεται σε πτώση **αιτιατική**).

σελ. 53 σχολ. βιβλίου

5. «Θα 'σαι <u>ο άντρας</u> τ' ουρανού». Ποιο συντακτικό ρόλο παίζει η υπογραμμισμένη ΟΦ; • Ποιου ρήματος αποτελεί συμπλήρωμα; • Τι είδους ρήμα είναι αυτό; • Μπορείτε να το αντικαταστήσετε με κάποιο άλλο χωρίς να αλλάξετε το νόημα του κειμένου;

«Θα 'σαι <u>ο άντρας</u> τ' ουρανού»
Ρήμα: *θα 'σαι*
Υποκείμενο (εννοείται): *εσύ*

Κατηγορούμενο: *ο άντρας*

Η υπογραμμισμένη ΟΦ είναι κατηγορούμενο στο υποκείμενο του ρήματος *θα 'σαι* (μέλλοντας του συνδετικού ρήματος *είμαι*). Μπορεί να αντικατασταθεί από τύπο τού επίσης συνδετικού ρήματος *γίνομαι* (θα γίνεις), *λέγομαι* (θα λέγεσαι), *θεωρούμαι* (θα θεωρείσαι).

σελ. 53 σχολ. βιβλίου

6. Στην ίδια πρόταση να βρείτε τον ετερόπτωτο προσδιορισμό. Σε ποια πτώση βρίσκεται; • Ποια ΟΦ προσδιορίζει;

Ετερόπτωτος προσδιορισμός είναι η ΟΦ *τ' ουρανού*, η οποία βρίσκεται σε γενική πτώση ενώ η ΟΦ που προσδιορίζει (*ο άντρας*) βρίσκεται σε ονομαστική πτώση.

σελ. 53 σχολ. βιβλίου

7. «Δώσε μου καν την πιο μικρή,
<u>τη Μάγια</u> την αστραφτερή».
Η υπογραμμισμένη ΟΦ προσδιορίζει την ΟΦ «την πιο μικρή».
• Τι είδους προσδιορισμός είναι; • Ομοιόπτωτος ή ετερόπτωτος;
• Τι είδους πληροφορία προσθέτει;

Η υπογραμμισμένη ΟΦ είναι ομοιόπτωτος προσδιορισμός, γιατί βρίσκεται σε ίδιο γένος (θηλυκό), αριθμό (ενικό) και πτώση (αιτιατική) με την ΟΦ που προσδιορίζει (*την πιο μικρή*). Ειδικότερα, είναι επεξήγηση αφού από τη γενική έννοια *μικρή* πηγαίνουμε σε μια πιο συγκεκριμένη (*τη Μάγια*). Μας επεξηγεί, δηλαδή, ποια είναι η πιο μικρή.

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

8. Το ποίημα αυτό έχει μελοποιηθεί και έχει γίνει τραγούδι. • Πώς φαντάζεστε τη μουσική του (γρήγορη, αργή, χαρούμενη, λυπητερή);

Το λυρικό αυτό ποίημα ανήκει στο σύνολο των ποιημάτων που ο Οδυσσέας Ελύτης προόριζε για μελοποίηση. Η ατμόσφαιρα και τα συναισθήματα που μας δημιουργεί το ποίημα, μας επιτρέπουν να φανταστούμε τη μουσική του γρήγορη και χαρούμενη, γεμάτη μελωδικότητα. Μάλιστα, επειδή μιλά για την Πούλια, είναι πολύ πιθανό να δημιουργείται, μέσω της μουσικής, μια ατμόσφαιρα ονειρική και ταξιδιάρικη.

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

9. Ακούστε το τώρα μελοποιημένο. • Ποια εντύπωση σας δημιουργεί;

Η μουσική του μελοποιημένου ποιήματος είναι, όπως, περίπου, τη φανταζόμασταν (βλ. ερώτηση 8). Στο μεγαλύτερο μέρος της είναι γρήγορη και χαρούμενη, σε κάποια σημεία, όμως, είναι πολύ αργή. Αυτό που ξαφνιάζει κάποιον, όταν ακούσει τη μελωδία, είναι η μελαγχολική ατμόσφαιρα που δημιουργείται, γεγονός το οποίο δεν μπορεί να το φανταστεί κανείς εύκολα διαβάζοντας το ποίημα. Το ποίημα έχει μελοποιηθεί από το Μίκη Θεοδωράκη και περιλαμβάνεται στο δίσκο με τίτλο *Μικρές Κυκλάδες*.

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

10. Συνεχίστε το ποίημα, γράφοντας τι φαντάζεστε ότι έγινε στη συνέχεια, όταν η Πούλια έφυγε. • Προσπαθήστε να συνεχίσετε στον ίδιο ρυθμό με τον ποιητή. • Αν δεν τα καταφέρνετε, μπορείτε να γράψετε τις σκέψεις σας σε πεζό λόγο.

• Μπορείτε να συνεχίσετε το ποίημα περιγράφοντας:
– Τα συναισθήματα του ποιητή, που έχει μούσα του τη Μάγια και είναι πλέον *ο άντρας τ' ουρανού.*
– Τα συναισθήματα της Μάγιας, που εγκατέλειψε τον ουρανό και ζει στη γη, στο πλευρό του ποιητή.
– Τα συναισθήματα της Πούλιας, που βλέπει την κόρη της να ζει με τον ποιητή.
• Ενδεικτική απάντηση σε πεζό λόγο:

Η ζωή με τη Μάγια στο πλευρό μου απέκτησε το νόημα που της έλειπε. Το φως της έχει πλημμυρίσει την καρδιά και τη ψυχή μου. Η νιότη και η ζωντάνια της μου δημιουργούν δίψα για τη ζωή. Η Πούλια μού την εμπιστεύτηκε κι εγώ δίνω τα πάντα για να φανώ αντάξιος των προσδοκιών της, σωστός «άντρας τ' ουρανού». Όλη η φύση είναι στο πλευρό μας και μας χαρίζει τα δώρα της απλόχερα: ήλιο, βροχή, σοδειά. Και το βράδυ πριν ξαποστάσω, κοιτώ την Πούλια στον ουρανό και την ευγνωμονώ για το θείο πλάσμα που μου έστειλε, δίνοντάς μου πνοή κι έμπνευση.

Κείμενο 3: *Παιχνίδια από άλλες εποχές*

σελ. 54 σχολ. βιβλίου

- **Στο κείμενο 3 βρείτε και υπογραμμίστε δύο ομοιόπτωτους προσδιορισμούς σε ουσιαστικά. • Στη συνέχεια γράψτε τι είδους είναι ο καθένας (παράθεση ή επεξήγηση). • Αιτιολογήστε την απάντησή σας.**

Ομοιόπτωτοι προσδιορισμοί

– Το ουσιαστικό *κοροπλάθοι* είναι επεξήγηση, καθώς μας εξηγεί πώς λέγονταν αυτοί οι ειδικοί τεχνίτες (από τη γενική έννοια *ειδικοί τεχνίτες* πηγαίνουμε στην ειδικότερη *κοροπλάθοι*).

– «*Σε κάποιο κεντρικό μέρος... παπούτσια*»: οι λέξεις *μπάλες, σφυρίχτρες, βόλους, έπιπλα, αμαξάκια, κουμπαράδες, κούκλες* είναι επεξηγήσεις στο ουσιαστικό *παιχνίδια* που έχει γενική και αόριστη έννοια.

– Τα ουσιαστικά *ανέμους, φουρτούνες, κεραυνούς, βροντές, αστερισμούς* που βρίσκονται μέσα στην παρένθεση προσδιορίζουν το ουσιαστικό *φαινόμενα*. Είναι επεξηγήσεις, γιατί διασαφηνίζουν τι είδους φαινόμενα είναι αυτά (από τη γενική έννοια *φαινόμενα* πηγαίνουμε στις ειδικότερες).

Παράγωγα ουσιαστικά

Κείμενο 4: *Ιδέες για αυτοσχέδια μουσικά όργανα*

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

1. Στο κείμενο 4, τι είδους παράγωγα ουσιαστικά εμφανίζονται πολλές φορές και ποια είναι η σημασία τους;

Τα παράγωγα ουσιαστικά του κειμένου είναι υποκοριστικά: *κουτ**άκια**, βοτσαλ**άκια**, χαλικ**άκια**, οργαν**άκι**, κουταλ**άκια**, ποτηρ**άκια**.*

Τα υποκοριστικά δηλώνουν τη σμίκρυνση, αλλά πολλές φορές τα χρησιμοποιούμε για να μιλήσουμε χαϊδευτικά για κάτι, δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό συναισθήματα όπως αγάπη και τρυφερότητα.

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

2. Στο ίδιο κείμενο, αλλάξτε τις καταλήξεις όσων παράγωγων ουσιαστικών μπορείτε από αυτά που εντοπίσατε με άλλες που να δηλώνουν μεγέθυνση.

Παράγωγα ουσιαστικά (υποκοριστικά)	**Μεγεθυντικά**
κουτάκια	κουτάρες (-άρα) , κούτες (-α)
βοτσαλάκια	βοτσαλάρες (-άρα)
χαλικάκια	χαλικάρες (-άρα)
οργανάκι	οργανάρα (-άρα)
κουταλάκια	κουταλάρες (-άρα) , κουτάλες (-α)
ποτηράκια	ποτηράρες (-άρα)

Παράγραφος – πλαγιότιτλοι

Κείμενο 5: *Παίξε με μια ζωγραφιά στην οθόνη σου*

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

1. Στο κείμενο εντοπίστε τα παράγωγα ουσιαστικά και καταγράψτε:
α. τις παραγωγικές καταλήξεις-επιθήματα ή προθήματα τα οποία έχουν προστεθεί σ' αυτά,
β. αν προέρχονται από άλλα ουσιαστικά ή ρήματα ή επίθετα

α.

Παράγωγα ουσιαστικά	**Πρόθημα**	**Παραγωγική κατάληξη -επίθημα**	**Προέρχονται από**
ζωγραφική		-ική	*ζωγράφος* (ουσ.)
υπολογιστής	υπο-	-ιστής	*υπολογίζω* (ρήμα)
παράθυρο	παρά-		*θύρα* (ουσ.)
εκπαίδευση	εκ-	-ση	*εκπαιδεύω* (ρήμα)
παιχνίδι		-ίδι	παίζω (ρήμα)
ευκαιρία		-ία	*εύκαιρος* (επίθετο)
ζωγραφιά		-ιά	ζωγράφος (ουσιαστικό)
σχήμα		-μα	*έσχον* (αόρ. του ρήματος της α.ε. *έχω*)
χρώμα		-μα	*χρώννυμι* (ρήμα α.ε.)
μουσική		-ική	*Μούσα* (ουσ.)
οδηγία		-ία	*οδηγός* (ουσ.)
μάτι			< ομμάτιον < ουσιαστικό α.ε. όμμ-
έκπληξη	εκ-	-ξη	*εκπλήσσω* (ρήμα)
σύνθεση	συν-	-ση	*συνθέτω* (ρήμα)
διασκέδαση	δια-	-ση	*διασκεδάζω* (< ρ. *διασκεδάννυμι*)
πρόγραμμα	προ-	-μα	*προγράφω* (ρήμα)
μουσείο		-είο	α.ε. Μούσα (ουσιαστ.)

σελ. 55 σχολ. βιβλίου

2. Περιγράψτε σε μια παράγραφο τα παιχνίδια που βλέπετε στον πίνακα του Ν. Χατζηκυριάκου-Γκίκα. • Οργανώστε προσεκτικά τη δομή της παραγράφου: θεματική πρόταση, λεπτομέρειες κατακλείδα.

Θεματική πρόταση: Στον πίνακα του Χατζηκυριάκου–Γκίκα απεικονίζονται πολλά και διαφορετικά παιχνίδια με ζωηρά χρώματα.
Λεπτομέρειες: Στη δεξιά μεριά του τοίχου υπάρχει κρεμασμένο ένα αριθμητήριο και στο κέντρο μια κιθάρα. Πάνω στο έπιπλο υπάρχουν ένα ζωγραφιστό βάζο και ένας κλόουν που κρατά στα χέρια του μια λυγισμένη βέργα με δύο βαρίδια στα άκρα της. Στα αριστερά υπάρχει μια μάσκα και πολλά μικρότερα παιχνίδια, όπως μια κουδουνίστρα, ένα φιδάκι και κοχύλια.
Κατακλείδα: Τα ζωηρά χρώματα προκαλούν ευχάριστους συνειρμούς σε όποιον βλέπει τα παιχνίδια αυτά που ανήκουν πλέον σε μια άλλη εποχή και φέρνουν στο μυαλό του θεατή τα αγνά παιδικά χρόνια.

Κείμενο 6: *Όλοι μας μπορούμε να αισθανθούμε το ωραίο!*
Κείμενο 7: *Ευτύχησα να δω να παίζεται το σύνολο των συνθέσεών μου*

σελ. 56 σχολ. βιβλίου

1. Στα κείμενα 6 και 7 διακρίνετε τα δομικά στοιχεία κάθε παραγράφου (θεματική πρόταση, λεπτομέρειες, κατακλείδα).

Κείμενο 6
1η παράγραφος
Θεματική πρόταση: «*Μια χαρούμενη συντροφιά... καλοκαιρινή μέρα*».
Λεπτομέρειες: «*Ένα αγόρι, ο Παύλος, τέλειες μορφές*».
Κατακλείδα: Δεν υπάρχει
2η παράγραφος:
Θεματική περίοδος: «*Κάθε παιδί... έργο τέχνης*»
Λεπτομέρειες: «*Αν θέλαμε... μια ικανότητα*».
Κατακλείδα: «*Όλοι μας, όμως ... ένα έργο τέχνης*»

Κείμενο 7 (αποτελείται από μία παράγραφο)
Θεματική περίοδος: «*Είναι περίεργο πάντως... έως το 1950*»
Λεπτομέρειες: «*Έργα μουσικής δωματίου... θα ήθελαν*».
Κατακλείδα: Δεν υπάρχει (Η τελευταία περίοδος της πρότασης έχει το ίδιο νόημα με τις δύο προηγούμενες, οπότε δεν μπορούμε να τη θεωρήσουμε επιλογική).

2. Σε κάθε παράγραφο αυτών των κειμένων, εντοπίστε τις βασικές ιδέες, υπογραμμίζοντας τις λέξεις-κλειδιά. • Στη συνέχεια, γράψτε τον πλαγιότιτλο της κάθε παραγράφου. • Συγκρίνετε τον πλαγιότιτλο αυτό με τους πλαγιότιτλους των συμμαθητών σας.

Λέξεις-κλειδιά	**Πλαγιότιτλοι**
Κείμενο 6 **1η παράγραφος** *αγόρια και κορίτσια παίζουν, όστρακα, τι ωραία σχήματα, χρώματα*	"Το παιχνίδι των παιδιών με τα όστρακα και οι αντιδράσεις τους"
2η παράγραφος *διαφορετική στάση, καλλιτεχνική, πρακτική γνωστική, ικανότητες του πνεύματος*	"Οι διαφορετικές ικανότητες του ανθρώπινου πνεύματος"
Κείμενο 7 *εκτίμηση, παράγοντες μουσικής ζωής, εγκαταλείψω προσωπικές αναζητήσεις, προσαρμόσω τη μουσική μου στις απαιτήσεις των παραγγελόντων*	"Η καθιέρωση του Μίκη Θεοδωράκη ως μουσικοσυνθέτη και η επίδραση των παραγγελλόντων στη διαμόρφωση της μουσικής του"

ενότητα 7η

Ο κόσμος μέσα από την οθόνη – εικόνα

Οριστικό και αόριστο άρθρο
Παράγωγα επίθετα – Περιγραφή

Κείμενο 1: *Γιατρέ μου, ο Η/Υ είναι άρρωστος*
Κείμενο 2: *Πάμε μουσείο;*

σελ. 58 σχολ. βιβλίου

1. Στα κείμενα 1, 2 διακρίνετε τους τύπους του οριστικού και του αόριστου άρθρου. Στα ίδια κείμενα παίξτε ένα παιχνίδι ερωτήσεων με το/τη διπλανό/ή σας αναζητώντας το γένος, τον αριθμό και την πτώση των άρθρων.

Κείμενο 1

Άρθρα	Οριστικό	Αόριστο	Γένος	Αριθμός	Πτώση
Το (διαδίκτυο)	✓		ουδέτερο	ενικός	ονομαστική
ο (ένας)	✓		αρσενικό	ενικός	ονομαστική
στον (άλλο)	✓		αρσενικό	ενικός	αιτιατική
στον (κόσμο)	✓		αρσενικό	ενικός	αιτιατική
το (διαδίκτυο)	✓		ουδέτερο	ενικός	ονομαστική
τις (παγίδες)	✓		θηλυκό	πληθυντικός	αιτιατική
του (διαδικτύου)	✓		ουδέτερο	ενικός	γενική
ένα (άλλο πρόβλημα)		✓	ουδέτερο	ενικός	ονομαστική
στον (υπολογιστή)	✓		αρσενικό	ενικός	αιτιατική
Οι (ιοί)	✓		αρσενικό	πληθυντικός	ονομαστική
τον (υπολογιστή)	✓		αρσενικό	ενικός	αιτιατική

[**Σημ.:** 1. «*να το καταλάβουμε*»: η λέξη *το* δεν είναι άρθρο αλλά αδύναμος τύπος του γ΄ προσώπου της προσωπικής αντωνυμίας, γένους ουδετέρου, αριθμού ενικού, πτώσης αιτιατικής (δυνατοί τύποι: *αυτός, -ή, -ό*, αδύναμοι τύποι: *το* (*ν*), *τη* (*ν*), *το*.
2. «*τις παγίδες του*»: η λέξη *του* είναι κτητική αντωνυμία σε πτώση γενική.
3. η λέξη *στον* είναι εμπρόθετο άρθρο. Έχει προκύψει από την πρόθεση *σε* και το οριστικό άρθρο *τον* (σε + τον → στον)].

Κείμενο 2

Άρθρα	Οριστικό	Αόριστο	Γένος	Αριθμός	Πτώση
Το (Μουσείο)	✓		ουδέτερο	ενικός	ονομαστική
του (Valley)	✓		ουδέτερο	ενικός	γενική
στο (Κολοράντο)	✓		ουδέτερο	ενικός	αιτιατική
των (ΗΠΑ)	✓		θηλυκό	πληθυντικός	γενική
ένα (εργαστήριο)		✓	ουδέτερο	ενικός	ονομαστική
των (ευρημάτων)	✓		ουδέτερο	πληθυντικός	γενική
τους (δεινοσαύρους)	✓		αρσενικό	πληθυντικός	αιτιατική
στη (διεύθυνση)	✓		θηλυκό	ενικός	αιτιατική
οι (επιστήμονες)	✓		αρσενικό	πληθυντικός	ονομαστική
την (αναβίωση)	✓		θηλυκό	ενικός	αιτιατική
του (παρελθόντος)	✓		ουδέτερο	ενικός	γενική
της (ζωής)	✓		θηλυκό	ενικός	γενική
των (δεινοσαύρων)	✓		αρσενικό	πληθυντικός	γενική
τα (εκθέματα)	✓		ουδέτερο	πληθυντικός	ονομαστική
του (μουσείου)	✓		ουδέτερο	ενικός	γενική
τα (σχολεία)	✓		ουδέτερο	πληθυντικός	ονομαστική
στα (διάφορα προγράμματα)	✓		ουδέτερο	πληθυντικός	αιτιατική
στους (χώρους)	✓		αρσενικό	πληθυντικός	αιτιατική
στα (παιδιά)	✓		ουδέτερο	πληθυντικός	αιτιατική

[**Σημ.:** 1. «*(τις) παγίδες του*»: η λέξη *του* δεν είναι οριστικό άρθρο αλλά κτητική αντωνυμία, «*χωρίς να το καταλάβουμε*»: η λέξη *το* εδώ δεν είναι οριστικό άρθρο, αλλά αδύναμος τύπος γ΄ προσώπου της προσωπικής αντωνυμίας, αριθμού ενικού, πτώσης αιτιατικής.
2. Οι τύποι *στο, στη, στα, στους* είναι εμπρόθετα άρθρα.
3. *ένα εργαστήριο*: βρίσκεται σε ονομαστική διότι είναι κατηγορούμενο και, επομένως, συμφωνεί με το υποκείμενο στην πτώση (στο γένος και στον αριθμό)].

σελ. 58 σχολ. βιβλίου

2. Διαβάζοντας ένα τηλεοπτικό περιοδικό, βλέπετε τη διπλανή διαφήμιση ενός τηλεοπτικού σταθμού παγκόσμιας εμβέλειας. • Στη διαφήμιση αυτή οι λέξεις *έναν* και *ένας* είναι αόριστα άρθρα ή αριθμητικά; • Γράψτε μια δική σας ανάλογη διαφήμιση, χρησιμοποιώντας κυρίως τύπους του οριστικού άρθρου.

• Οι λέξεις *έναν* και *ένας* εδώ είναι αόριστα άρθρα κι όχι αριθμητικά διότι ο συγγραφέας μιλά γενικά, χωρίς να θέλει να αριθμήσει τις λέξεις *κόσμο* και *τόπο*.
• **Το** βιβλίο ανοίγει παράθυρα στον κόσμο. Εμπιστευθείτε το!
Στην εποχή που όλα αλλάζουν... **το** βιβλίο είναι πάντα σταθερή αξία. Εμπιστευθείτε το!

Παράγωγα επίθετα

Κείμενο 3: *Είναι θέμα παιδείας – Συνέντευξη*
Κείμενο 4: *ΜΜΕ και ανθρώπινη ελευθερία – Άρθρο*

σελ. 59 σχολ. βιβλίου

1. Στα παραπάνω κείμενα 3 και 4 εντοπίστε τα επίθετα που παράγονται από ουσιαστικά.

Κείμενο 3

Παράγωγα επίθετα		**Ουσιαστικά**
σχετική	<	*σχέση*
διαφορετικές	<	*διαφορά*
πλατιά	<	*πλάτος*
ανεξέλεγκτες	<	*έλεγχος*
ταχυδρομικό	<	*ταχυδρόμος*
αναγκαία	<	*ανάγκη*
προσωπική	<	*πρόσωπο*
παραδειγματικοί	<	*παράδειγμα*

Κείμενο 4

Παράγωγα επίθετα		**Ουσιαστικά**
σύγχρονα	<	*χρόνος*
ηλεκτρονικά	<	*ήλεκτρον*
ελεύθερη	<	*ελευθερία*
προσωπικής	<	*πρόσωπο*
διαφορετική	<	*διαφορά*
συνταγματικά	<	*σύνταγμα*
αδιαφανή	<	*διαφάνεια*
οικονομικά	<	*οικονομία*
ισχυρότερες	<	*ισχύς* (ουσιαστικό α.ε)
επιρρεπείς	<	*ροπή*
κρατικής	<	*κράτος*

[*Σημ.:* Τα επίθετα *κοινότοπο* (< *κοινός* + *τόπος*) και *πολυποίκιλα* (< *πολύ* + *ποικίλος*) δεν είναι παράγωγα αλλά σύνθετα].

σελ. 59 σχολ. βιβλίου

2. Από τα ίδια κείμενα επιλέγετε τρία ουσιαστικά ή και τρία ρήματα και προσπαθείτε να βρείτε τα επίθετα που παράγονται απ' αυτά.

Ουσιαστικά	Παράγωγα επίθετα	Ρήματα	Παράγωγα επίθετα
εικόνα	εικονικός, -ή, -ό	*δέχομαι*	δεκτικός, -ή, -ό
πηγή	πηγαίος, -α, -ο	*χειρίζομαι*	χειριστικός, -ή, -ό
πληροφορία	πληροφοριακός, -ή, -ό	*χρησιμοποιώ*	χρήσιμος, -η, -ο
κλίμακα	κλιμακωτός, -ή, -ό	*ακούω*	ακουστικός, -ή, -ό
άτομο	ατομικός, -ή, -ό	*αρχίζω*	αρχικός -ή, -ό
μολύβι	μολυβένιος, -ια, -ιο		

Κείμενο 5: *Αλυσοδεμένος θεατής*

σελ. 60 σχολ. βιβλίου

3. Σχολιάστε τη στάση του τηλεθεατή στο παρακάτω σκίτσο χρησιμοποιώντας και παράγωγα επίθετα τα οποία θα περιγράφουν την κατάσταση που αποτυπώνει το σκίτσο.

Στο σκίτσο αυτό του Κ. Μητρόπουλου βλέπουμε έναν τηλεθεατή καθισμένο σε μια πολυθρόνα να βλέπει τηλεόραση. Στο αριστερό του πόδι έχει μια αλυσίδα, της οποίας η άλλη άκρη είναι πιασμένη στο τραπεζάκι της τηλεόρασης που βρίσκεται απέναντί του. Ο σκιτσογράφος με τον τρόπο αυτό επιδιώκει να τονίσει την **τρομακτική** εξάρτηση του τηλεθεατή απ' την τηλεόραση, αλλά και την **καταλυτική** επίδρασή της σε αυτόν. Ο άνθρωπος, μπροστά στη δύναμη της τηλεόρασης μετατρέπεται σε ένα **άβουλο, επιρρεπές** κι **αδύναμο** ον, το οποίο γίνεται **παθητικός** δέκτης των όσων προβάλλονται μέσα από τη **γυάλινη** οθόνη.

Περιγραφή

Κείμενο 6: *Πωλείται διαμέρισμα*

σελ. 60 σχολ. βιβλίου

1. Με βάση την αγγελία (κείμ. 6) και αφού προσέξετε τον τρόπο παρουσίασης των χαρακτηριστικών του σπιτιού που βλέπετε, γράψτε ένα κείμενο στο οποίο θα περιγράφετε σε ένα φίλο ή φίλη σας

ένα σπίτι που θα θέλατε να αγοράσετε στο μέλλον. (Στην ανάπτυξη του περιγραφικού κειμένου ακολουθήστε παραγωγική πορεία, από τα γενικά προς τα επιμέρους στοιχεία του σπιτιού.)

Το σπίτι των ονείρων μου είναι ένα οροφοδιαμέρισμα υπερπολυτελούς κατασκευής σε ήσυχο σημείο, πλαισιωμένο από πράσινο με θέα και πισίνα, και, για μεγαλύτερη ασφάλεια, εξοπλισμένο με συναγερμό και πόρτες ασφαλείας. Θα προβλέψω να κατασκευαστούν μια κλειστή θέση parking και 2 αποθήκες.

Θα ήθελα να έχει 3-4 άνετα υπνοδωμάτια, ένα μεγάλο χώρο υποδοχής και οπωσδήποτε τζάκι. Επίσης, θα προτιμούσα να έχει 3 μπάνια, κι όχι ένα, εξοπλισμένα με ιταλικά είδη υγιεινής, υδρομασάζ, και 1 WC. Η κουζίνα θα είναι MIELE, ενώ σε όλα τα δωμάτια θα έχω τοποθετήσει κλιματιστικά. Θα φροντίσω να έχω δορυφορική τηλεόραση, αλλά και home cinema. Τέλος, τα παράθυρα θα έχουν ηλεκτρικά ρολά για μεγαλύτερη ευκολία.

σελ. 61 σχολ. βιβλίου

2. Σε πρόσφατη εκδρομή σας στο Μουσείο Μπενάκη στην Αθήνα, επισκεφθήκατε τη συλλογή Ισλαμικής Τέχνης όσο και την έκθεση «Πτυχώσεις. Από το αρχαίο ελληνικό ένδυμα στη μόδα του 21ου αιώνα». Αγοράσατε ορισμένες κάρτες και τα προγράμματα των εκθέσεων. • Περιγράψτε στους γονείς σας ορισμένα αντικείμενα ή ενδύματα που σας άρεσαν ιδιαίτερα. (Η περιγραφή να γίνει σε προσχεδιασμένο προφορικό λόγο).

Σήμερα πήγαμε με το σχολείο στο Μουσείο Μπενάκη και επισκεφθήκαμε τη συλλογή Ισλαμικής Τέχνης και την έκθεση «Πτυχώσεις. Από το αρχαίο ελληνικό ένδυμα στη μόδα του 21ου αιώνα». Τα εκθέματα ήταν καταπληκτικά· εντυπωσιαστήκαμε όλοι!

Από τα εκθέματα της Ισλαμικής Τέχνης, ιδιαίτερα μου άρεσε ένα μεταλλικό πιάτο από την Αίγυπτο, το οποίο χρονολογείται στη φατιμεδική εποχή, κατασκευάστηκε δηλαδή στα τέλη του 10ου-αρχές του 11ου αιώνα. Στην εσωτερική πλευρά του σκεύους απεικονίζεται μια λεοπάρδαλη και μια αντρική μορφή που, όπως μας εξήγησε ο ξεναγός του μουσείου, έχουν ζωγραφιστεί με μεταλλικές ανταύγειες. Ο άντρας (εκπαιδευτής του ζώου) είναι γονατιστός στη δεξιά πλευρά της παράστασης και στα αριστερά του βρίσκεται η λεοπάρδαλη. Την επάνω πλευρά της παράστασης πλαισιώνει ένα διακοσμητικό φυτικό μοτίβο.

Από την έκθεση «Πτυχώσεις» με εντυπωσίασε μια φωτογραφία από

τη δεκαετία του 1930. Σε αυτή απεικονίζεται μια γυναίκα, της οποίας η στάση και η κίνηση θυμίζουν χορεύτρια, με ένα αέρινο φόρεμα της Madeleine Vionnet. Το ρούχο μοιάζει με τα ενδύματα που φορούν τα αρχαιοελληνικά αγάλματα: είναι λεπτό, αέρινο και σχηματίζει πλούσιες πτυχώσεις που αναδεικνύουν το σώμα της χορεύτριας.

Κείμενο 7: *Σύνταξη μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου (e-mail)*

σελ. 62 σχολ. βιβλίου

2. Ένας συμμαθητής ή συμμαθήτριά σας θέλει να μάθει να στέλνει μηνύματα με το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο (e-mail). Περιγράψτε σ' αυτόν/ήν τη διαδικασία αποστολής μηνύματος με βάση το κείμενο 7.

Καταρχάς, για να γράψεις ένα μήνυμα σε κάποιον, πρέπει οπωσδήποτε να γνωρίζεις την ηλεκτρονική του διεύθυνση. Αρχικά, πατάς το κουμπί *Δημιουργία μηνύματος* στη γραμμή εργαλείων για να ανοίξει το παράθυρο *Νέο μήνυμα.* Στο πλαίσιο *Προς* πληκτρολογείς τη διεύθυνση, ενώ το πλαίσιο *Κοιν.* το αφήνεις κενό· το πλαίσιο αυτό χρησιμοποιείται, όταν θέλεις να στείλεις αντίγραφο του μηνύματος σε κάποιον άλλο. Στο επόμενο πλαίσιο *(θέμα)* πληκτρολογείς μια φράση που να περιγράφει το θέμα του μηνύματος. Στη συνέχεια, αφού πληκτρολογήσεις το μήνυμα στο βασικό παράθυρο, πατάς το κουμπί *Αποστολή* της γραμμής εργαλείων. Σε περίπτωση που εμφανιστεί ένα μήνυμα που σε προτρέπει να συνδεθείς, πατάς το κουμπί *Άκυρο.*

Αθλητισμός και Ολυμπιακοί αγώνες: Παρακολουθώ και συμμετέχω

Παρατακτική σύνδεση – Ασύνδετο σχήμα – Αφήγηση

Κείμενο 1: *Οι επιδόσεις των αθλητών στην Αρχαία Ελλάδα*

σελ. 64 σχολ. βιβλίου

1. «Οι επιδόσεις στην πάλη... στους θρύλους της πάλης»: Χωρίστε το απόσπασμα σε περιόδους και τις περιόδους σε προτάσεις. • Οι προτάσεις αυτές είναι κύριες ή δευτερεύουσες; • Οι προτάσεις του αποσπάσματος συνδέονται μεταξύ τους στο λόγο ή είναι ασύνδετες; • Ποιο σημείο στίξης χρησιμοποιείται για να τις χωρίσει;

1η περίοδος: «*Οι επιδόσεις στην πάλη δημιούργησαν αιώνιους μύθους αθλητών*» (αποτελείται από μία κύρια πρόταση με ρήμα το *δημιούργησαν*).
2η περίοδος: «*Ένας απ' αυτούς ήταν και ο Ιπποσθένης, παλαιστής από τη Σπάρτη, νικητής στην 37η Ολυμπιάδα του 632π.Χ. στην πάλη παίδων, πατέρας του ολυμπιονίκη παλαιστή Ετοιμοκλή*» (αποτελείται από μία κύρια πρόταση με ρήμα το *ήταν*).
3η περίοδος: «*Ο Ιπποσθένης είχε φοβερή επίδοση στο αγώνισμα αυτό, καθώς στη συνέχεια έκανε ένα εκπληκτικό σερί νικών στην πάλη αντρών σε 5 συνεχόμενες Ολυμπιάδες, την 39η, 40ή, 41η, 42η και 43η*» (αποτελείται από δύο προτάσεις, μία κύρια και μία δευτερεύουσα):

– «*Ο Ιπποσθένης έχει μια φοβερή επίδοση στο αγώνισμα αυτό*»: κύρια πρόταση με ρήμα το *είχε*
– «*καθώς στη συνέχεια... και 43η*»: δευτερεύουσα (αιτιολογική) πρόταση. Συνδέεται με την κύρια με το σύνδεσμο *καθώς* και χωρίζεται από αυτή με κόμμα.

4η περίοδος: «*Οι 6 ολυμπιακές νίκες κατατάσσουν το μεγάλο Ιπποσθένη στους θρύλους της πάλης*» (αποτελείται από μία κύρια πρόταση με ρήμα το *κατατάσσουν*).
• Όλες οι προτάσεις (εκτός της 3ης περιόδου) χωρίζονται με τελείες και δε συνδέονται με συνδέσμους.

σελ. 64 σχολ. βιβλίου

2. «Έδενε ένα σκοινί... των δυνάμεών του»: Εντοπίστε τις τρεις προτάσεις του αποσπάσματος. • Συνδέονται παρατακτικά ή βρίσκονται ασύνδετες στο λόγο; • Με ποιον τρόπο συνδέονται; • Με ποιον τρόπο χωρίζονται;

«*Έδενε ένα σκοινί γύρω από το κεφάλι του και το έσπαζε πιέζοντας τις φλέβες του κεφαλιού του! Είχε απόλυτο έλεγχο του σώματός του και των δυνάμεών του*»:

– «*Έδενε... από το κεφάλι του*»: κύρια πρόταση με ρήμα το *έδενε*
– «*το έσπαζε... του κεφαλιού του!*»: κύρια πρόταση με ρήμα το *έσπαζε* (οι δύο αυτές κύριες προτάσεις συνδέονται παρατακτικά με το σύνδεσμο *και*)
– «*Είχε απόλυτο... των δυνάμεών του*»: κύρια πρόταση με ρήμα το *είχε* (χωρίζεται από την προηγούμενη με το θαυμαστικό).

σελ. 64 σχολ. βιβλίου

3. Ο Διαγόρας ο Ρόδιος, ο Μίλων ο Κροτωνιάτης και ο Πυθαγόρας ο Θάσιος αποφάσισαν να πάρουν μέρος στους αγώνες της Ολυμπίας. Ξεκίνησαν καθένας από την πόλη του, αλλά μέχρι να φτάσουν στον προορισμό τους επισκέφτηκαν και άλλα ιερά. • Πώς θα οργανώνατε το ταξίδι προς την Ολυμπία του Διαγόρα μέσω Ισθμού, του Μίλωνα μέσω Νεμέας και του Πυθαγόρα μέσω Δελφών στην αρχαία και στη σύγχρονη εποχή; • Χαράξτε τη διαδρομή τους στο χάρτη.

Στην αρχαία εποχή:

Ο Διαγόρας ο Ρόδιος θα πήγαινε διά θαλάσσης από τη Ρόδο μέχρι τον Ισθμό της Κορίνθου, κι έπειτα οδικώς μέχρι την Ολυμπία. **Ο Μίλων ο Κροτωνιάτης** θα πήγαινε με πλοίο μέχρι την Κόρινθο, κι ύστερα οδικώς μέσω Νεμέας θα έφτανε στην Ολυμπία. **Ο Πυθαγόρας ο Θάσιος** με καράβι θα έφτανε στη σημερινή Καβάλα, κι έπειτα οδικώς θα έφτανε στους Δελφούς. Στη συνέχεια θα περνούσε την Αθήνα και την Κόρινθο, για να φτάσει στον τελικό προορισμό, την Ολυμπία.

Στη σύγχρονη εποχή:

Στη σύγχρονη εποχή το ταξίδι τους θα ήταν πιο σύντομο και διαφορετικό. **Ο Διαγόρας** θα έφτανε αεροπορικώς στην Αθήνα κι έπειτα στην Ολυμπία. **Ο Μίλων** θα ερχόταν με καράβι μέχρι τον Πειραιά ή αεροπορικώς μέχρι την Αθήνα και θα συνέχιζε οδικώς ως την Ολυμπία. **Ο Πυθαγόρας** θα έπαιρνε αεροπλάνο μέχρι την Αθήνα ή καράβι μέχρι την Καβάλα, κι έπειτα θα έφτανε οδικώς στην Ολυμπία.

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

4. Από ποια μέρη πέρασαν ο Διαγόρας, ο Μίλων και ο Πυθαγόρας, ποιους κινδύνους αντιμετώπισαν, πώς ξεπέρασαν τις δυσκολίες; • Διαλέξτε έναν αθλητή και αφηγηθείτε το ταξίδι του στην Ολυμπία.

Ο Πυθαγόρας ο Θάσιος είχε το διακαή πόθο να συμμετάσχει στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Παρόλο που ήξερε ότι κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στην Ολυμπία θα αντιμετώπιζε πολλές δυσκολίες, ήταν αποφασισμένος να φτάσει ως εκεί χωρίς να αφήσει τα εμπόδια να τον πτοήσουν και να τον καταβάλουν.

Ξεκίνησε λοιπόν με καράβι από τη Θάσο, για να περάσει απέναντι, στη Μακεδονία. Οι δυσκολίες εμφανίστηκαν από την πρώτη στιγμή. Η θάλασσα ήταν αρκετά ταραγμένη και φυσούσαν δυνατοί άνεμοι που προμήνυαν σφοδρή τρικυμία, όμως ο καπετάνιος συνέχιζε την πορεία του. Κάποια στιγμή ξέσπασε θαλασσοταραχή· ο ουρανός σκοτείνιασε, σηκώθηκαν ορμητικά κύματα και το καράβι κλυδωνιζόταν στη μανιασμένη θάλασσα, έρμαιο της κακοκαιρίας. Χωρίς να το καταλάβουν, οι επιβάτες του πλοίου βρέθηκαν να παλεύουν με τα τεράστια κύματα, μέσα στη θάλασσα.

Ο Πυθαγόρας, ψύχραιμος καθώς ήταν, προσπαθούσε να βοηθήσει τους συνταξιδιώτες του, ενθαρρύνοντάς τους να μην εγκαταλείψουν την προσπάθεια να βγουν στη στεριά. Σιγά-σιγά ο άνεμος κόπασε, και έτσι οι ναυαγοί κατόρθωσαν να φτάσουν σε μια ακτή. Η αίσια έκβαση αυτής της περιπέτειας έδωσε περισσότερο θάρρος στον Πυθαγόρα, καθώς τη θεώρησε καλό οιωνό για την πορεία και την έκβαση του υπόλοιπου ταξιδιού. Όμως, είχε πολύ δρόμο ακόμη...

Συνεχίζοντας οδικώς το ταξίδι του, ο Πυθαγόρας κατάφερε να φτάσει από τη Μακεδονία στη Θεσσαλία, χωρίς να συναντήσει ιδιαίτερες δυσκολίες και προβλήματα. Καθώς όμως διέσχιζε με άμαξα τη Θεσσαλία, συνάντησε ληστές που παραμόνευαν κρυμμένοι, έτοιμοι να επιταθούν στους περαστικούς. Ο Πυθαγόρας, ταξιδεύοντας επί πολλές μέρες, είχε πια κουραστεί· έδειχνε καταπονημένος και φαινόταν εύκολο θύμα στα μάτια των αδίστακτων ληστών. Μέσα του όμως έκαιγε άσβεστη η φλόγα της επιθυμίας να φτάσει στην Ολυμπία, που του έδωσε κουράγιο να αντιμετωπίσει τους κακοποιούς. Ο Πυθαγόρας κατάφερε μεν να ξεφύγει ζωντανός, αλλά έχασε σχεδόν όλες του τις προμήθειες και έτσι ήταν αναγκασμένος να συνεχίσει το ταξίδι του προς την Πελοπόννησο με ελάχιστα εφόδια.

Όταν έφτασε στην Κόρινθο, όλα του φάνηκαν πιο εύκολα, γιατί

ένιωθε πως βρισκόταν πολύ κοντά στον τελικό του προορισμό. Εξάλλου, εκεί συνάντησε κι άλλους αθλητές που πήγαιναν προς την Ολυμπία. Συνέχισαν, λοιπόν, το ταξίδι όλοι μαζί, χωρίς πλέον να φοβούνται τις δυσάρεστες εκπλήξεις που ίσως συναντούσαν στο δρόμο τους.

Σύντομα έφτασαν στην Ολυμπία. Ο Πυθαγόρας, μετά από περιπέτειες, ταλαιπωρία και αγωνία τόσων ημερών, είχε καταφέρει να φτάσει στο στόχο του. Ήταν τέτοιος ο ενθουσιασμός και η υπερηφάνεια που ένιωθε για τη συμμετοχή του στους Ολυμπιακούς Αγώνες, ώστε όλοι αυτοί οι κίνδυνοι που αντιμετώπισε του φαίνονταν πια μακρινό παρελθόν.

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

5. Ποιου σύγχρονου αθλητή οι επιδόσεις σας εντυπωσιάζουν; • Όπως το κείμενο μας ενημερώνει για τις επιδόσεις των αθλητών της πάλης, γράψτε κι εσείς ένα σύντομο άρθρο που θα δημοσιευτεί στη σχολική εφημερίδα σας για τον αθλητή που θαυμάζετε και τις επιδόσεις του.

Zinedine Zidane: Ένας ζωντανός θρύλος…

Ένας αθλητής, ο οποίος έχει αφήσει το στίγμα του στο χώρο του ποδοσφαίρου και γενικότερα του αθλητισμού, είναι ο Zinedine Zidane. Γεννήθηκε στη Μασσαλία της Γαλλίας στις 23 Ιουνίου 1972. Γόνος Αλγερινών μεταναστών, πέρασε δύσκολα παιδικά χρόνια. Μόνη διέξοδος από τα καθημερινά του προβλήματα ήταν το ποδόσφαιρο. Έπαιζε καθημερινά στις αλάνες και το ταλέντο του κέντρισε το ενδιαφέρον ενός ανιχνευτή ταλέντων από τις Κάννες, ο οποίος τον έφερε στην ομώνυμη ομάδα. Λίγα χρόνια αργότερα μεταπήδησε στην Μπορντό και αργότερα στην ιταλική Γιουβέντους. Ένα αστέρι είχε ήδη ανατείλει στο παγκόσμιο ποδοσφαιρικό στερέωμα. Τελευταίος σταθμός η Ρεάλ Μαδρίτης, με την οποία πανηγύρισε το 2001 και την κατάκτηση του ευρωπαϊκού κυπέλλου, σκοράροντας μάλιστα ένα υπέροχο τέρμα. Ήταν αναπόσπαστο μέλος της Εθνικής Γαλλίας με την οποία πανηγύρισε την κατάκτηση του παγκοσμίου κυπέλλου το 1998.

Ωστόσο, ποτέ δεν ξέχασε τις ρίζες του, παραμένοντας ταπεινός και σεμνός, ενώ παράλληλα έχει ξεχωρίσει και για το φιλανθρωπικό του έργο. Αυτό και μόνο πρέπει να αποτελέσει παράδειγμα προς μίμηση για όλους.

Το καλοκαίρι του 2006 έπαιξε τα τελευταία του παιχνίδια και αποφάσισε να αφοσιωθεί ολοκληρωτικά, πλέον, στην οικογένειά του: τη σύζυγό του και τους τέσσερις γιους τους. Είναι βέβαιο πως κανείς δε θα

ξεχάσει τις απλές και συνάμα περίπλοκες «ζωγραφιές» του στον «ποδοσφαιρικό καμβά».

[**Σημ.:** Επειδή το κείμενο που ζητείται να γράψουν οι μαθητές είναι άρθρο, πρέπει να έχει τίτλο].

Αφήγηση

Κείμενο 2: *Αγώνας ποδοσφαίρου*

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

1. Τι αφηγείται ο συγγραφέας στο απόσπασμα αυτό; • Ποιος είναι ο τόπος, ο χρόνος και τα πρόσωπα της αφήγησης;

Ο συγγραφέας αφηγείται έναν ποδοσφαιρικό αγώνα που έγινε ένα καλοκαίρι. Ο τόπος όπου διαδραματίζονται τα γεγονότα είναι ένα γήπεδο ποδοσφαίρου, και τα πρόσωπα που δρουν είναι οι παίκτες των δυο ομάδων. Ο μόνος, όμως, που κατονομάζεται, είναι και ο κεντρικός ήρωας, ο Στεφανής, παίκτης της ομάδας των Τουρκοβουνίων.

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

2. Ο συγγραφέας περιορίζεται στην αφήγηση των γεγονότων ή επεκτείνεται και σε σκέψεις ή συναισθήματα του κεντρικού ήρωα; • Σε ποια σημεία της αφήγησης;

Ο συγγραφέας δεν περιορίζεται στην αφήγηση των γεγονότων, αλλά επικεντρώνεται κυρίως στις σκέψεις και τα συναισθήματα του κεντρικού ήρωα, κι αυτό είναι εμφανές κυρίως στην πρώτη παράγραφο: «*με βήματα προσεκτικά*» (προσοχή), «*του έκοψε τον ενθουσιασμό*» (απογοήτευση), «*Άλλωστε... έγκαιρα*» (προβληματισμός), «*δαγκώθηκε*», «*έσκυψε το κεφάλι... κούτσα κούτσα*» (απογοήτευση), «*Άλλο ένα ματς... άξιος ντριπλέρ*» (πίκρα), «*ούτε στιγμή δε φοβήθηκε*» (θάρρος).

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

3. «Ο Στεφανής έβαλε τα δυνατά του... να πέφτει στα πόδια των αντιπάλων»: Χωρίστε την περίοδο σε προτάσεις. • Ποιες από αυτές είναι κύριες και ποιες δευτερεύουσες; • Σε ποια σημεία της περιόδου υπάρχει παρατακτική σύνδεση προτάσεων και σε ποια ασύνδετο σχήμα; • Ποιοι σύνδεσμοι χρησιμοποιούνται για την παρατακτική σύνδεση των προτάσεων σε αυτή την περίοδο λόγου;

Η περίοδος «*Ο Στεφανής έβαλε τα δυνατά του και ούτε στιγμή δε φοβήθηκε να κάνει επικίνδυνες εξόδους, να επιχειρεί θεαματικά μπλονζόν ή να πέφτει στα πόδια των αντιπάλων*» χωρίζεται στις ακόλουθες προτάσεις:

Πρόταση	**Είδος**	**Τρόπος σύνδεσης με την προηγούμενη**
«*Ο Στεφανής... δυνατά του*»	κύρια	παρατακτική σύνδεση σύνδεσμος *και ούτε*
«*στιγμή δε φοβήθηκε*»	κύρια	παρατακτική σύνδεση σύνδεσμος *και ούτε*
«*να κάνει... εξόδους*»	δευτερεύουσα	υποτακτική σύνδεση σύνδεσμος *να*
«*να επιχειρεί... μπλονζόν*»	δευτερεύουσα	ασύνδετο σχήμα κόμμα
«*ή να πέφτει... αντιπάλων*»	δευτερεύουσα	παρατακτική σύνδεση διαζευκτικός σύνδεσμος *ή*

σελ. 65 σχολ. βιβλίου

4. Ξαναγράψτε την αφήγηση του κειμένου σε πρώτο πρόσωπο αυτή τη φορά, σαν να ήσαστε εσείς ο Στεφανής και αφηγηθείτε όσα σας συνέβησαν σε αυτόν τον αγώνα ποδοσφαίρου. • Δώστε έντονα υποκειμενικό ύφος στο κείμενό σας, αποδίδοντας μαζί με τα γεγονότα, τις σκέψεις και τα συναισθήματά σας.

Είχα αργήσει. Τους είδα όλους μαζεμένους στη σέντρα, συμπαίκτες και αντιπάλους **και κατάλαβα ότι είχαν αρχίσει να θυμώνουν μαζί μου**. «Αντε, βρε Στεφανή, άργησες!» μου έβαλαν **αγριεμένοι** τις φωνές. Με βήματα προσεκτικά κατέβηκα την πλαγιά και μπήκα στο γήπεδο **σοβαρός**. Πράγματι είχα αργήσει. Δεν ήταν όμως αυτός ο λόγος που μου έκοψε τον ενθουσιασμό. Άλλωστε, **για να είμαι ειλικρινής με τον εαυτό μου**, πότε πήγαινα στην ώρα μου; Πότε προλάβαινα να κάνω κάτι έγκαιρα; **Είχαν δίκιο να θυμώνουν μαζί μου, όμως δεν μπορούσα να φανταστώ αυτό που αντίκρισα μόλις μπήκα στον αγωνιστικό χώρο**. Είδα με ποιον τρόπο είχε παραταχτεί η ομάδα κι αμέσως δαγκώθηκα **από τη στενοχώρια μου**. Καμιά θέση επιθετικού ή στο κέντρο δεν είχαν αφήσει ελεύθερη. Έστω κάποια στην άμυνα. **Πικράθηκα**. Έσκυψα το κεφάλι και σιγά σιγά, κούτσα κούτσα **και, νιώθοντας ταπεινωμένος**, πήρα τη θέση του τερματοφύλακα. Άλλο ένα ματς που δε θα μου δινόταν η ευκαιρία

να δείξω τι ικανός κυνηγός είμαι, τι άξιος ντριπλέρ. **Με τις σκέψεις αυτές προχώρησα προς το** τέρμα. Έφτυσα τις παλάμες μου και πήρα τη θέση του τερματοφύλακα.

Ο αγώνας ήταν σκληρός. Η ζέστη **μάς** είχε αναγκάσει όλους τους παίκτες να μείνουμε μόνο με τα κοντά παντελονάκια **μας**, η σκόνη έκανε τα κορμιά και τα **πρόσωπά μας** άσπρα, ενώ από τις γερές κόντρες όλο και κάποιος παίκτης έπεφτε ξερός στο χώμα. Μάλιστα, στο τέλος κι απ' τον καβγά που ακολούθησε άνοιξαν και μια δυο μύτες. Νικήτρια αναδείχθηκε τελικά η δική **μας** ομάδα, των Τουρκοβουνίων, με σκορ 6-4. **Ένιωσα μεγάλη χαρά και υπερηφάνεια για την έκβαση του αγώνα, αφού η νίκη οφειλόταν εν μέρει και στη δική μου προσπάθεια.** Έβαλα τα δυνατά μου κι ούτε στιγμή δε φοβήθηκα να κάνω επικίνδυνες εξόδους, να επιχειρώ θεαματικά μπλονζόν ή να πέφτω στα πόδια των αντιπάλων.

Είχα αποδείξει στον εαυτό μου και στους άλλους ότι ήμουν ικανός να τα δώσω όλα για την ομάδα μου, από όποια θέση κι αν αγωνιζόμουν. Δίκαια, λοιπόν, πήρα το «μπράβο» από τους συμπαίκτες μου. Στο μεταξύ η ώρα είχε πάει δύο, όταν τελείωσαν όλα και πήραμε να κατηφορίζουμε προς τα σπίτια μας, **γεμάτοι χαρά και ενθουσιασμό για τη νίκη μας.**

Κείμενο 3: *Σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες*

σελ. 66 σχολ. βιβλίου

1. Στην αρχή και στο τέλος του κειμένου γίνεται λόγος για το «πνεύμα» των Ολυμπιακών Αγώνων. • Ποιο είναι αυτό; Πριν γράψετε την απάντησή σας, μπορείτε να διαβάσετε τον Ολυμπιακό Ύμνο του Κ. Παλαμά, που αναφέρεται στο «αρχαίο πνεύμα, αθάνατο».

Ύμνος των Ολυμπιακών Αγώνων

Αρχαίο πνεύμ' αθάνατο, αγνέ πατέρα
του ωραίου, του μεγάλου και του αληθινού,
κατέβα, φανερώσου κι άστραψε εδώ πέρα,
στη δόξα της δικής σου γης και τ' ουρανού.

Στο δρόμο και στο πάλεμα και στο λιθάρι,
στων ευγενών αγώνων λάμψε την ορμή·
και με τ' αμάραντο στεφάνωσε κλωνάρι,
και σιδερένιο πλάσε κι άξιο το κορμί.

Κάμποι, βουνά και πέλαγα φέγγουν μαζί σου,
σαν ένας λευκοπόρφυρος μέγας ναός.
Και τρέχει στο ναό εδώ προσκυνητής σου,
Αρχαίο πνεύμ' αθάνατο, κάθε λαός.

Κωστής Παλαμάς

Το πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων είναι αυτό που ο ποιητής ονομάζει αθάνατο και το εξυμνεί. Το πνεύμα αυτό λάμπει (στ. 6) στους αγώνες γιατί είναι εκείνο που ενώνει ανθρώπους και λαούς (στ. 11-12), καθώς χάρη σε αυτό οι αγώνες διαπνέονται από ευγενή άμιλλα και έλλειψη υλικών κινήτρων.

Αυτό είναι και το περιεχόμενο που δίνει ο αρθρογράφος στην έννοια «πνεύμα» των Ολυμπιακών Αγώνων, το οποίο έρχεται σε άκρα αντίθεση με τη σημερινή εμπορευματοποίηση των αγώνων.

σελ. 66 σχολ. βιβλίου

2. Στο άρθρο αναφέρονται τρεις παράγοντες που δείχνουν ότι οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες δε διαπνέονται από το Ολυμπιακό «Πνεύμα». • Ποιοι είναι αυτοί οι τρεις παράγοντες; • Μπορείτε να αναφέρετε 2-3 παραδείγματα που να δείχνουν την εμπορευματοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων στις μέρες μας;

• Οι παράγοντες που δείχνουν, σύμφωνα με τον αρθρογράφο, ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες δε διαπνέονται από το Ολυμπιακό «Πνεύμα» αφορούν την πολιτική των χωρών, την προσπάθειά τους για οικονομικό κέρδος, αλλά και τον κάθε αθλητή χωριστά. Καθένας από τους παράγοντες αυτούς αναλύονται με παραδείγματα στις παραγράφους 2, 3 και 4 του άρθρου.

• Δυστυχώς πολύ συχνά ερχόμαστε αντιμέτωποι με γεγονότα που αποδεικνύουν περίτρανα ότι οι Ολυμπιακοί Αγώνες έχουν εμπορευματοποιηθεί στις μέρες μας. Καταρχάς, η κατάκτηση των πρώτων θέσεων δεν επιβραβεύεται πια με ένα στεφάνι, άλλα με πλουσιοπάροχη υλική ανταμοιβή. Παράλληλα, είναι έντονο το φαινόμενο της διαφήμισης των εταιρειών-χορηγών, οι οποίες χρηματοδοτούν τους αθλητές, όχι για να συνεισφέρουν στους αγώνες και να τιμήσουν το πνεύμα των αγώνων, αλλά για να ωφεληθούν οικονομικά. Επιπλέον, κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί το γεγονός ότι το ιδανικό των Ολυμπιακών Αγώνων ευτελίζεται από το σύνηθες φαινόμενο της σπατάλης μεγάλων χρηματικών ποσών σε στοιχήματα. Τέλος, τα τελευταία χρόνια δεν είναι λίγοι οι αθλητές οι

οποίοι απαρνούνται την εθνική ομάδα της χώρας τους, για να αγωνιστούν με τα χρώματα άλλης χώρας, με αντάλλαγμα μεγαλύτερη χρηματική ανταμοιβή.

Κείμενο 4: *Ελάτε να φωτογραφηθούμε*

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

1. Ποιο είναι το αστείο στην ιστορία αυτή;

Ενώ η ιστορία αυτή στην αρχή δε φαίνεται αστεία, στο τέλος κρύβει μια ανατροπή: ο αναγνώστης διαπιστώνει ότι τα παιδιά δεν κάνουν στ' αλήθεια «ανάποδα ψαλιδάκια», αλλά στέκονται μπροστά σε ένα ζωγραφισμένο σκηνικό. Μάλιστα, το τελευταίο παιδί, επειδή είναι πιο κοντό από τα υπόλοιπα, δεν καταφέρνει να φωτογραφηθεί, αφού δε φαίνεται το κεφάλι του.

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

2. Γιατί ο προπονητής αποφάσισε να φωτογραφίσει τους παίκτες σε δύσκολες ποδοσφαιρικές φιγούρες;

Ο προπονητής αποφάσισε να φωτογραφίσει τους παίκτες σε δύσκολες ποδοσφαιρικές φιγούρες σκεπτόμενος ότι, αν τις δουν οι αντίπαλοι, θα φοβηθούν καθώς θα καταλάβουν τις δυνατότητες των παικτών και θα θαυμάσουν τη δεξιοτεχνία τους.

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

3. Αφηγηθείτε γραπτά την ιστορία του κόμικς.

Ο προπονητής μιας παιδικής ομάδας ποδοσφαίρου φτάνει στο γήπεδο έχοντας κρεμασμένη στο λαιμό του μια φωτογραφική μηχανή και λέει στα παιδιά ότι θα τα φωτογραφίσει την ώρα που θα κάνουν ανάποδα ψαλιδάκια, για να τρομάξουν οι αντίπαλοι. Τους ρωτάει ποιος θα ξεκινήσει πρώτος. Τα πρώτα παιδιά στήνονται πίσω από το έτοιμο σκηνικό, φωτογραφίζονται, επιδοκιμάζονται από τον προπονητή τους. Το τελευταίο παιδί, ο Κωστάκης, στήνεται στο σκηνικό, αλλά δεν τα καταφέρνει γιατί είναι πολύ κοντύτερο από τα υπόλοιπα.

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

4. Βρείτε στα κείμενά σας τα σημεία εκείνα όπου υπάρχει παρατακτική σύνδεση προτάσεων και υπογραμμίστε τους συνδέσμους που χρησιμοποιήσατε για να γίνει.

Παρατακτική σύνδεση υπάρχει στα σημεία που υπογραμμίζονται (οι σύνδεσμοι είναι οι λέξεις με τους έντονους χαρακτήρες):

Ο προπονητής μιας παιδικής ομάδας ποδοσφαίρου φτάνει στο γήπεδο έχοντας κρεμασμένη στο λαιμό του μια φωτογραφική μηχανή **και** λέει στα παιδιά ότι θα τα φωτογραφίσει την ώρα που θα κάνουν ανάποδα ψαλιδάκια, για να τρομάξουν οι αντίπαλοι. Τους ρωτάει ποιος θα ξεκινήσει πρώτος. Τα πρώτα παιδιά στήνονται πίσω από το έτοιμο σκηνικό, φωτογραφίζονται, επιδοκιμάζονται από τον προπονητή τους. Το τελευταίο παιδί, ο Κωστάκης, στήνεται στο σκηνικό, **αλλά** δεν τα καταφέρνει γιατί είναι πολύ κοντύτερο από τα υπόλοιπα.

[**Σημ.:** το παραπάνω κείμενο είναι η απάντηση της προηγούμενης άσκησης 3].

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

5. Βρείτε στα κείμενά σας τα σημεία όπου υπάρχει ασύνδετο σχήμα.
• Ποια σημεία στίξης χρησιμοποιήσατε στα σημεία αυτά;

Οι παρακάτω υπογραμμισμένες κύριες προτάσεις παρατίθενται ασύνδετα (**ασύνδετο σχήμα**) και χωρίζονται μεταξύ τους με **κόμμα**:

Ο προπονητής μιας παιδικής ομάδας ποδοσφαίρου φτάνει στο γήπεδο έχοντας κρεμασμένη στο λαιμό του μια φωτογραφική μηχανή και λέει στα παιδιά ότι θα τα φωτογραφίσει την ώρα που θα κάνουν ανάποδα ψαλιδάκια, για να τρομάξουν οι αντίπαλοι. Τους ρωτάει ποιος θα ξεκινήσει πρώτος. Τα πρώτα παιδιά στήνονται πίσω από το έτοιμο σκηνικό**,** φωτογραφίζονται**,** επιδοκιμάζονται από τον προπονητή τους. Το τελευταίο παιδί, ο Κωστάκης, στήνεται στο σκηνικό, αλλά δεν τα καταφέρνει γιατί είναι πολύ κοντύτερο από τα υπόλοιπα.

[**Σημ.:** το παραπάνω κείμενο είναι η απάντηση της προηγούμενης άσκησης 3].

Κείμενο 5: *Ένας μεγάλος αρσιβαρίστας διηγείται... – Συνέντευξη*

σελ. 67 σχολ. βιβλίου

1. «Πήγαμε σπίτι, είχαν έρθει συγγενείς... πάρτι στο σπίτι»: Χωρίστε το απόσπασμα σε προτάσεις. • Υπάρχει στο απόσπασμα υποτακτική ή παρατακτική σύνδεση προτάσεων ή ασύνδετο σχήμα; • Πώς το καταλάβατε; • Ποια σημεία στίξης χρησιμοποιούνται;

1η περίοδος

• *«Πήγαμε σπίτι, είχαν έρθει συγγενείς από τη Νέα Υόρκη, από τη Μα-*

δαγασκάρη, ήρθε ο καλύτερος ο καλύτερός μου φίλος από την Αλβανία. Είχαμε ένα μεγάλο πάρτι στο σπίτι»: αποτελείται από τρεις κύριες προτάσεις που παρατίθενται ασύνδετα (ασύνδετο σχήμα) και χωρίζονται μεταξύ τους με κόμμα:

– «*Πήγαμε σπίτι*»
– «*είχαν έρθει... Μαδαγασκάρη*»
– «*ήρθε ο καλύτερος... Αλβανία*»

2η περίοδος

• «*Είχαμε ένα μεγάλο πάρτι στο σπίτι*»: αποτελείται από μία κύρια πρόταση και χωρίζεται από την προηγούμενη πρόταση με τελεία.

σελ. 68 σχολ. βιβλίου

2. Από πού ξεκινά την αφήγησή του ο αφηγητής και πού καταλήγει;
• Ακολουθεί τη χρονική σειρά των γεγονότων;

Ο αφηγητής ξεκινά την αφήγησή του από την ημέρα των αγώνων και συγκεκριμένα από τη στιγμή που μπήκε στο γυμναστήριο για να αγωνιστεί. Συνεχίζει με την εξιστόρηση των γεγονότων του αγώνα, αναφέρεται στα γεγονότα που συνέβησαν αφού τελείωσαν οι αγώνες, για να καταλήξει στο σημείο από το οποίο ξεκίνησε, δηλαδή την ώρα του αγώνα. Αυτή τη φορά, όμως, δεν περιγράφει τα γεγονότα αλλά κάνει ένα είδος απολογισμού και περιγραφής συναισθημάτων.

σελ. 68 σχολ. βιβλίου

3. Στην αφήγηση μπλέκονται τα γεγονότα με τις σκέψεις και τα συναισθήματα του αφηγητή. Ξαναγράψτε το κείμενο στο γ΄ πρόσωπο, απομονώνοντας τα γεγονότα ως αντικειμενικός αφηγητής.

Μπήκε στο γυμναστήριο και έκανε την πρώτη ένεση ξυλοκαΐνης. Ο Ιακώβου τον ρωτάει πώς είναι. «Καλά» του απαντάει. «Μόνο ο Αυστραλός είναι πιο ελαφρύς από σένα» του λέει. «Μη φοβάσαι τίποτα. Όλα καλά θα πάνε». Δε συζητήσανε καθόλου για το μετάλλιο.

Ετοιμάζεται να βγει να κάνει κι άλλη προσπάθεια. Δεν είχε χρόνο να κάνει και δεύτερη ένεση ξυλοκαΐνης, έπρεπε να δηλώσει κιλά. Λέει στον προπονητή: «Πάμε και ό,τι γίνει».

Ο κόσμος τον βοήθησε πολύ. Στα 175 κιλά φάνηκε πως ένιωσε πόνο. Στη δεύτερη προσπάθεια ο Χρίστος τού λέει «με 205 είσαι δεύτερος», ο αθλητής τού απαντάει «βάλε τόσα όσα χρειάζονται για το χρυσό. Όλα εκεί θα τ' αφήσω, χέρια, πόδια». Βγήκε για την τελευταία προσπάθεια. Έψαξε να βρει τα παιδιά του στο κοινό. Όταν τέλειωσε ο αγώνας τον

ρώτησαν: «Δεν είδες το πανό που σηκώσαμε “Μπαμπά σε αγαπάμε”;». Εκείνη την ώρα όμως ο Πύρρος Δήμας δεν μπορούσε να ξεχωρίσει τίποτα. Δε σήκωσε τα κιλά. Τελείωσε ο αγώνας και όλοι του έλεγαν: «η ψυχή σου έκανε ό,τι έκανε». Ανέβηκε στο βάθρο, έδειξε το μετάλλιο και είπε: «αυτό πήραμε».

Αργότερα πήγε σπίτι, είχαν έρθει συγγενείς από τη Νέα Υόρκη, φίλοι από τη Μαδαγασκάρη, ο καλύτερός του φίλος από την Αλβανία κι έκαναν ένα μεγάλο πάρτι.

σελ. 68 σχολ. βιβλίου

4. Γιατί ο αφηγητής προτιμά μια αφήγηση τόσο φορτισμένη συναισθηματικά;

Ο αφηγητής προτιμά μια αφήγηση φορτισμένη συναισθηματικά, διότι του είναι αδύνατο να αποδώσει τα γεγονότα διαφορετικά. Ήταν πολύ έντονα φορτισμένος κατά τη διάρκεια των αγώνων αυτών, καθώς γίνονταν στην Ελλάδα και ήταν οι τελευταίοι στους οποίους θα έπαιρνε μέρος. Κουράστηκε και συγκινήθηκε, και κάθε φορά που σκέφτεται τους αγώνες αυτούς νιώθει τα ίδια έντονα συναισθήματα. Επομένως, είναι δικαιολογημένη η συγκινησιακή φόρτιση που είναι διάχυτη στο κείμενο.

Ανακαλύπτω τη μαγεία της γνώσης

Συνταγματικός – Παραδειγματικός άξονας

Κείμενο 1: *Αυτό το περιοδικό σάς ανήκει*

σελ. 70 σχολ. βιβλίου

- **Στη διπλανή διαφήμιση γνωστού περιοδικού, στην πρόταση που βρίσκεται στο πάνω μέρος της εικόνας, μετακινήστε λέξεις ή λεκτικά σύνολα, αλλάζοντας τη σειρά τους χωρίς να αλλάξει το νόημα της πρότασης. • Κάντε το ίδιο στην άλλη πρόταση (στο κάτω μέρος της εικόνας), επιλέγοντας τη σειρά των λέξεων με κριτήριο αυτό που θέλετε να τονίσετε περισσότερο.**

• *Πολλά περιοδικά μένουν στα χέρια σας για λίγα λεπτά...*
– Πολλά περιοδικά μένουν για λίγα λεπτά στα χέρια σας...
– Μένουν πολλά περιοδικά για λίγα λεπτά στα χέρια σας...
– Μένουν πολλά περιοδικά στα χέρια σας για λίγα λεπτά...
– Μένουν για λίγα λεπτά πολλά περιοδικά στα χέρια σας...
– Μένουν στα χέρια σας για λίγα λεπτά πολλά περιοδικά...
– Για λίγα λεπτά μένουν στα χέρια σας πολλά περιοδικά...
– Για λίγα λεπτά πολλά περιοδικά μένουν στα χέρια σας...
– Στα χέρια σας μένουν για λίγα λεπτά πολλά περιοδικά...
– Στα χέρια σας πολλά περιοδικά μένουν για λίγα λεπτά...
– Στα χέρια σας για λίγα λεπτά μένουν πολλά περιοδικά...

• *Αυτό το περιοδικό σάς ανήκει για μια ζωή!*
– Σας ανήκει για μια ζωή αυτό το περιοδικό!
– Για μια ζωή σάς ανήκει αυτό το περιοδικό!

Κείμενο 2: *Τα μυστικά των πυραμίδων*

σελ. 71 σχολ. βιβλίου

- **Στο κείμενο 2 για τις πυραμίδες της Αιγύπτου:**
  α. Μετακινήστε τις λέξεις ή λεκτικά σύνολα των παρακάτω προτάσεων χωρίς να αλλάξει το νόημά τους.
  – «Οι πυραμίδες κατασκευάστηκαν με τεράστιους ογκόλιθους».
  – «Υπάρχουν διάφορες παράξενες θεωρίες για τις πυραμίδες».
  – «Στα κείμενα των πυραμίδων αναφέρονται και οι δύο εκδοχές».

  β. Εντοπίστε τα λάθη που υπάρχουν στις παρακάτω προτάσεις και τα οποία δεν επιτρέπουν το σχηματισμό σωστών προτάσεων.
  – «Δεν υπάρχει αποδείξεις ότι χρησιμοποιούσαν τροχαλίες»
  – «Ο πυραμίδες βρίσκονται κοντά στο Νείλο»
  – «Οι Αιγύπτιοι πίστευε ότι των Φαραώ ήταν ζωντανός θεός»

  γ. Αλλάξτε τις υπογραμμισμένες λέξεις-φράσεις του κειμένου με άλλες συνώνυμες, οι οποίες να αποδίδουν με μεγαλύτερη ακρίβεια το νόημα. Μπορείτε να αναζητήσετε βοήθεια στο σχολικό ή άλλο λεξικό.

α. Μετακίνηση λέξεων και λεκτικών συνόλων (αλλαγές στο συνταγματικό άξονα):
• *Οι πυραμίδες κατασκευάστηκαν με τεράστιους ογκόλιθους.*
– Με τεράστιους ογκόλιθους κατασκευάστηκαν οι πυραμίδες.
– Κατασκευάστηκαν με τεράστιους ογκόλιθους οι πυραμίδες.
– Κατασκευάστηκαν οι πυραμίδες με τεράστιους ογκόλιθους.
• *Υπάρχουν διάφορες παράξενες θεωρίες για τις πυραμίδες.*
– Διάφορες παράξενες θεωρίες υπάρχουν για τις πυραμίδες.
– Για τις πυραμίδες υπάρχουν διάφορες παράξενες θεωρίες.
• *Στα κείμενα των πυραμίδων αναφέρονται και οι δύο εκδοχές.*
– Αναφέρονται και οι δύο εκδοχές στα κείμενα των πυραμίδων.
– Και οι δυο εκδοχές αναφέρονται στα κείμενα των πυραμίδων.

β. Στις παρακάτω προτάσεις υπάρχουν τα εξής λάθη:
• *Δεν υπάρχει αποδείξεις ότι χρησιμοποιούσαν τροχαλίες:* το ρήμα *Δεν υπάρχει* έπρεπε να βρίσκεται σε πληθυντικό αριθμό και στο γ΄ πρόσωπο για να υπάρχει συμφωνία μεταξύ του υποκειμένου και του ρήματος.
Το σωστό θα ήταν: Δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι χρησιμοποιούσαν τροχαλίες.
• *Ο πυραμίδες βρίσκονται κοντά στο Νείλο:* το άρθρο *Ο* δε συμφωνεί

σε γένος και αριθμό με το ουσιαστικό *πυραμίδες*, το οποίο προσδιορίζει. Βρίσκεται σε γένος αρσενικό και αριθμό ενικό, ενώ θα έπρεπε να βρίσκεται σε γένος θηλυκό και αριθμό πληθυντικό. Το σωστό θα ήταν: Οι πυραμίδες βρίσκονται κοντά στο Νείλο.

• *Οι Αιγύπτιοι πίστευε ότι των Φαραώ ήταν ζωντανός θεός:*

– το ρήμα *πίστευε* βρίσκεται σε αριθμό ενικό, ενώ θα έπρεπε να βρίσκεται σε πληθυντικό, ώστε να υπάρχει συμφωνία με το υποκείμενο *οι Αιγύπτιοι*

– το άρθρο *των* δε συμφωνεί με το ουσιαστικό που προσδιορίζει σε αριθμό και πτώση (βρίσκεται σε γενική πληθυντικού, ενώ θα έπρεπε να βρίσκεται σε ονομαστική ενικού). Το σωστό θα ήταν: Οι Αιγύπτιοι πίστευαν ότι ο Φαραώ ήταν ζωντανός θεός.

γ.

Υπογραμμισμένες λέξεις-φράσεις	**Συνώνυμες**
δεν ξέρει	δε γνωρίζει
είχαν	χρησιμοποιούσαν
σέρνουν	μεταφέρουν, τραβούν
παράξενες θεωρίες	περίεργες, αμφιλεγόμενες απόψεις, ιδέες
νεκρού βασιλιά	πεθαμένου Φαραώ
τους θησαυρούς της χώρας	τον πλούτο του κράτους
δούλευαν	εργάζονταν
παίρνοντας	λαμβάνοντας, κερδίζοντας
να φτάσει	να ανεβεί, να μεταφερθεί
στην άλλη ζωή	στη μετά θάνατον ζωή

Κείμενο 3: *Το σχολείο του μέλλοντος*

σελ. 71 σχολ. βιβλίου

1. Αφού διαβάσετε το κείμενο 3 για το «Σχολείο του μέλλοντος» επιλέξτε δύο προτάσεις και να εργαστείτε μόνο στο συνταγματικό άξονα συνδυάζοντας και επιλέγοντας λέξεις / λεκτικά σύνολα.

• *Το κάθε παιδί θα μαθαίνει μόνο του.*

– Το κάθε παιδί μόνο του θα μαθαίνει.

– Μόνο του θα μαθαίνει το κάθε παιδί.

• *Ουσιαστικά το σχολείο του μέλλοντος θα είναι μια μορφωτική υπηρεσία*

– Το σχολείο του μέλλοντος ουσιαστικά θα είναι μια μορφωτική υπηρεσία.

– Το σχολείο του μέλλοντος θα είναι μια μορφωτική υπηρεσία ουσιαστικά.
– Μια μορφωτική υπηρεσία θα είναι ουσιαστικά το σχολείο του μέλλοντος.
– Μια μορφωτική υπηρεσία ουσιαστικά θα είναι το σχολείο του μέλλοντος.

σελ. 72 σχολ. βιβλίου

2. Αντικαταστήστε τις ξένες λέξεις του κειμένου με αντίστοιχες ελληνικές λέξεις ή φράσεις. Κάντε το ίδιο και με τις ξένες λέξεις των υπόλοιπων κειμένων της ενότητας αυτής.

Ξένες λέξεις	Αντίστοιχες ελληνικές λέξεις-φράσεις
online	σε σύνδεση
palmtop	υπολογιστής χειρός
laptop	φορητός υπολογιστής
gadgets	μικροσυσκευές

Κείμενο 4: *«Έχει μέλλον ο πόλεμος κατά της ελονοσίας» – Συνέντευξη*

σελ. 72 σχολ. βιβλίου

- **Αφού διαβάσετε τη συνέντευξη ενός σύγχρονου επιστήμονα (κείμ. 4) στο χώρο της Βιολογίας, συγκεντρώστε στον πίνακα το ειδικό λεξιλόγιο που θα βρείτε στο κείμενο.**
- **Αναζητήστε αντίστοιχο ειδικό λεξιλόγιο στα βιβλία των Μαθηματικών και της Γεωγραφίας.**

Βιολογία	Μαθηματικά	Γεωγραφία	Φυσική
γονιδίωμα	πολλαπλασιασμός	χάρτης	ροπή
ελονοσία	πηλίκο	ανάγλυφο	ταχύτητα
μοριακή πλευρά	διαίρεση	υπόμνημα	επιτάχυνση
φορέας	εμβαδόν	οροσειρά	κεντρομόλος δύναμη
γενετικό υλικό	κλάσμα	τάφρος	ενέργεια
λειτουργία γονιδίου	αριθμητής	πεδιάδα	ορμή
παράσιτο	παραλληλόγραμμο	γεωφυσικός χάρτης	θερμότητα
πρωτόζωο	παρανομαστής	γεωπολιτικός χάρτης	μάζα
οργανισμός	αξίωμα	οριζόντιος διαμελισμός	βαρύτητα

Βιολογία	**Μαθηματικά**	**Γεωγραφία**	**Φυσική**
αναπτύσσεται	θεώρημα	κάθετος	ταλάντωση
		διαμελισμός	
κύκλος ζωής	άρτιος	ατμόσφαιρα	
καταστέλλουν	περιττός	λιθόσφαιρα	
γονίδια	περίμετρος	τροπόσφαιρα	
ενεργοποίηση γονιδίου	διαιρέτης		
γενετική τροποποίηση			

ενότητα 10η

Γνωρίζω τον τόπο μου και τον πολιτισμό του

Δευτερεύουσες προτάσεις -Υποτακτική σύνδεση προτάσεων Σημεία στίξης

Κείμενο 1: *Οι περιστεριώνες της Τήνου*

σελ. 74 σχολ. βιβλίου

1. Το κείμενο αυτό βρίσκεται σ' έναν τουριστικό οδηγό. • Πιστεύετε ότι οι πληροφορίες που δίνει μπορεί να ενδιαφέρουν έναν επισκέπτη της Τήνου; • Γιατί;

Οι πληροφορίες αυτές είναι πολύ πιθανό να ενδιαφέρουν τους επισκέπτες του νησιού διότι αφορούν σε «*αληθινά θαυμαστά μνημεία της τηνιακής αρχιτεκτονικής*», όπως άλλωστε μας πληροφορεί ο αρθρογράφος. Ο επισκέπτης θα συναντήσει πολλούς περιστεριώνες κατά την περιπλάνησή του στο νησί («*Πάνω από 1000 περιστερώνες κοσμούν το νησί*»), οι οποίοι μάλιστα αποτελούν κομμάτι της ιστορίας του νησιού («*Η εκτροφή των περιστεριών... ενετική περίοδο*»), και επομένως είναι χρήσιμο γι' αυτόν να γνωρίζει τις πληροφορίες του άρθρου.

σελ. 74 σχολ. βιβλίου

2. «Η εκτροφή των περιστεριών στο νησί λέγεται ότι ξεκίνησε κατά την ενετική περίοδο». Χωρίστε την περίοδο σε προτάσεις. • Ποια είναι κύρια πρόταση και ποια δευτερεύουσα; • Γιατί δε χωρίζεται η κύρια πρόταση από τη δευτερεύουσα με κόμμα;

Πρόταση	**Είδος**	**Τρόπος σύνδεσης**
– *λέγεται*	κύρια πρόταση	σύνδεσμος *ότι*
– *ότι η εκτροφή των περιστεριών στο νησί ξεκίνησε κατά την ενετική περίοδο*	δευτερεύουσα (ειδική πρόταση)	

• Δε χωρίζονται με κόμμα διότι η δευτερεύουσα λειτουργεί ως υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα *λέγεται* της κύριας.

σελ. 74 σχολ. βιβλίου

3. «Με μικρούς πύργους μοιάζουν οι περιστεριώνες της Τήνου, καθώς υψώνονται ευθύγραμμοι και αυτοτελείς μέσα στις ρεματιές και τα περιβόλια». Χωρίστε την περίοδο σε προτάσεις. • Οι προτάσεις της περιόδου συνδέονται παρατακτικά ή υποτακτικά; • Αιτιολογήστε την απάντησή σας. • Γιατί οι δύο προτάσεις της περιόδου χωρίζονται με κόμμα; • Τι είδους επιρρηματικός προσδιορισμός είναι η δευτερεύουσα πρόταση της περιόδου; • Τι δηλώνει;

– *Με μικρούς πύργους μοιάζουν οι περιστεριώνες της Τήνου*: κύρια πρόταση
– *καθώς υψώνονται ευθύγραμμοι και αυτοτελείς μέσα στις ρεματιές και τα περιβόλια*: δευτερεύουσα (αιτιολογική) πρόταση
• Οι δύο προτάσεις συνδέονται υποτακτικά με το σύνδεσμο *καθώς*. Ανάμεσά τους μπαίνει κόμμα, επειδή η δευτερεύουσα πρόταση λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του ρήματος *μοιάζουν* της κύριας, ο οποίος δηλώνει αιτία.

σελ. 74 σχολ. βιβλίου

4. Εκτός από κόμματα και τελείες, ποια άλλα σημεία στίξης χρησιμοποιεί ο συγγραφέας; • Σε ποια σημεία του κειμένου; • Τι προσφέρουν στο κείμενό του;

Ο συγγραφέας, εκτός από την τελεία και το κόμμα, χρησιμοποιεί τη διπλή παύλα:
2η παράγραφος: *Ορθώνονται διάσπαρτοι –αληθινά θαυμαστά μνημεία της τηνιακής αρχιτεκτονικής– ανάμεσα σε χωράφια*
3η παράγραφος: *άλλα πουλιά –εχθροί των περιστεριών–* όπως η κουρούνα
• Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί στην πρώτη περίπτωση τη διπλή παύλα, για να τονίσει την αξία της αρχιτεκτονικής των περιστεριώνων, ενώ στη δεύτερη για να επεξηγήσει ποια είναι τα πουλιά εκείνα που δεν πρέπει να μπορούν να μπαίνουν από τα ανοίγματα των περιστεριώνων.

σελ. 74 σχολ. βιβλίου

5. α. «Άπειροι συνδυασμοί και θέματα... και τα τρίγωνα».
β. «Τα πουλιά διαζώματα... περισσότερο επιβλητική».
• Αιτιολογήστε τη χρήση του κόμματος στα αποσπάσματα.

α. Το κόμμα μετά τη λέξη *σχιστόπλακες* διακρίνει και τονίζει το υπόλοιπο τμήμα της πρότασης, δηλαδή τα σχέδια που έχουν οι περιστεριώ-

νες. Τα κόμματα μετά από τις λέξεις *κυπαρίσσι* και *ήλιο* χρησιμεύουν στην ασύνδετη παράθεση όμοιων όρων (ασύνδετο σχήμα).
β. Τα κόμματα ανάμεσα στα οποία βρίσκεται η φράση *μιας πυργοειδούς κατασκευής* χρησιμοποιούνται γιατί η φράση αυτή λειτουργεί ως παράθεση στον όρο *κτιρίου.*

Κείμενο 2: *Πέντε παιδιά πολυγυρνά*

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

1. Σε τι είδους βιβλίο θα περιμένατε να βρείτε ένα τέτοιο κείμενο;

Το κείμενο αυτό θα περιμέναμε να το βρούμε σε ένα βιβλίο λαογραφίας, αφού αναφέρεται σ' έναν παραδοσιακό χορό του Πολύγυρου Χαλκιδικής και δίνονται πληροφορίες για την ιστορία του και τον τρόπο που χορεύεται.

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε και υπογραμμίστε τις δευτερεύουσες προτάσεις του κειμένου.

– *που χορεύεται από γυναίκες στον Πολύγυρο Χαλκιδικής με τη λαβή από τον καρπό:* δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση που λειτουργεί ως ονοματικός προσδιορισμός στη λέξη *χορός* της προηγούμενης κύριας πρότασης.
– *που συνδέεται με την ιστορία του τόπου:* δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση που λειτουργεί ως ονοματικός προσδιορισμός στη λέξη *χορός* της προηγούμενης κύριας πρότασης.
– *που λέγονται από τις γυναίκες:* δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση που λειτουργεί ως ονοματικός προσδιορισμός στη λέξη *τραγούδια* της προηγούμενης κύριας πρότασης.
– *να ξεσηκωθούν κατά των Τούρκων τον καιρό των επαναστάσεων της Χαλκιδικής:* δευτερεύουσα (βουλητική) πρόταση που λειτουργεί ως αντικείμενο του ρήματος *παρότρυναν* της προηγούμενης κύριας πρότασης.
– *που δεν ήταν και λίγες στη Χαλκιδική:* δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση που λειτουργεί ως ονοματικός προσδιορίζει στη λέξη *συμφορές* της προηγούμενης κύριας πρότασης.
– *χωρίς να καταλαβαίνουν το βαθύτερο συμβολικό νόημά τους:* δευτερεύουσα πρόταση που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός που δηλώνει τρόπο.
– *για να διαιωνιστούν:* δευτερεύουσα (τελική) πρόταση που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός και δηλώνει σκοπό.

– *να θυμίζουν στις ερχόμενες γενεές τη ρίζα του γένους:* δευτερεύουσα (τελική) πρόταση (συνδέεται παρατακτικά με την προηγούμενη με το σύνδεσμο *και*) που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός και δηλώνει σκοπό.
– *όπως είναι δεμένα από τον καρπό:* δευτερεύουσα (αναφορική) πρόταση που λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός και δηλώνει τρόπο.

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

3. Με ποιες λέξεις γίνεται η υποτακτική σύνδεση των προτάσεων στο συγκεκριμένο κείμενο;

Η υποτακτική σύνδεση στο κείμενο αυτό γίνεται με:
– τους τελικούς συνδέσμους *να, για να*
– την αναφορική αντωνυμία *που*
– το αναφορικό επίρρημα *όπως*
– το βουλητικό μόριο *να* (και *χωρίς να*)

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

4. «Παρότρυναν, συμφορές, συνδέεται». Σε ένα λεξικό συνωνύμων-αντιθέτων βρείτε για τις λέξεις αυτές συνώνυμα και αντίθετα.

Λέξη	**Συνώνυμα**	**Αντίθετα**
παρότρυναν	παρακινούσαν προέτρεπαν ενθάρρυναν ωθούσαν	εμπόδιζαν απέτρεπαν αποθάρρυναν απωθούσαν
συμφορά	κακοτυχία δυστυχία δεινό κακό	καλοτυχία ευτυχία ευτύχημα
συνδέεται	σχετίζεται άπτεται	απομακρύνεται διαχωρίζεται

σελ. 75 σχολ. βιβλίου

5. Συζητήστε στην τάξη πώς ένα παραδοσιακός χορός συνδέεται με την ιστορία ενός τόπου. Αναφερθείτε και σε σχετικά παραδείγματα χορών που γνωρίζετε.

Η συζήτηση και τα επιχειρήματά σας μπορούν να κινηθούν γύρω από τους παρακάτω άξονες:

– πολλοί παραδοσιακοί χοροί έχουν τις ρίζες τους στην αρχαιότητα
– η μουσική και ο ρυθμός τους έχουν σχέση με τις συνθήκες ζωής, τη μορφολογία και την ιστορία του τόπου που τα γέννησε (π.χ. τα νησιώτικα είναι πιο εύθυμα, ενώ τα ηπειρώτικα αργόσυρτα και πονεμένα)
– μιλούν για ιστορικά γεγονότα ή εξυμνούν ήρωες (μυθικούς ή πραγματικούς)
– αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των παραδοσιακών εθίμων, αφού σχεδόν πάντα συνοδεύουν τις τοπικές γιορτές. Γίνονται έτσι ένα στοιχείο που μεταφέρεται από γενιά σε γενιά.
– γίνονται το μέσο που διαιωνίζει από γενιά σε γενιά την προφορική παράδοση ενός τόπου.

Κείμενο 3: *Μ. Παρασκευή στην εκκλησία*

σελ. 76 σχολ. βιβλίου

1. Σε ποιο βασικό στοιχείο πολιτισμού ενός τόπου αναφέρεται το κείμενο; • Αν βρισκόσαστε μαζί με το συγγραφέα, τι θα βλέπατε, τι θα ακούγατε και τι θα μυρίζατε;

Το κείμενο αναφέρεται στο θρησκευτικό στοιχείο, που είναι έντονο στην Ελλάδα. Ο αφηγητής βρίσκεται τη Μεγάλη Παρασκευή στην εκκλησία της Παντάνασσας στο Μιστρά. Περιγράφει με θαυμασμό την αρχιτεκτονική του ναού (1η παράγραφος), τις τοιχογραφίες και τα χρώματά τους (2η παράγραφος), αλλά και το στολισμό του Επιταφίου (3η παράγραφος).
• Αν βρισκόμασταν μαζί με το συγγραφέα θα βλέπαμε την εκκλησία της Παντάνασσας που «*έλαμπε σαν φιλντισένιο... της Παναγιάς*». Επίσης, θα παρατηρούσαμε τις πέτρες και τις καλόγριες που «*ζούσαν σαν οργανικά συστατικά... ένα μεσημέρι*». Θα μας έκαναν εντύπωση οι βυζαντινές ζωγραφιές και κυρίως «*τα χρώματα τούτα, οι γλυκύτατες μορφές... γόνατο!*». Τέλος, μέσα στην εκκλησία θα αντικρίζαμε τον επιτάφιο που ήταν «*σκεπασμένος με λεμονανθούς... τον θρηνούσαν*». Θα ακούγαμε την καμπάνα της εκκλησίας να «*χτυπάει σιγά, γλυκά*» για την αγρυπνία του επιταφίου και τους θρήνους των γυναικών και θα μυρίζαμε τους λεμονανθούς που στόλιζαν τον επιτάφιο και τα κεριά που καίγονταν στην εκκλησία.

σελ. 76 σχολ. βιβλίου

2. Βρείτε τα ακόλουθα αποσπάσματα στο κείμενο:

α. «Στο μελίχλωμο φως... της Παναγιάς»

β. «Αλάκερος ο χαριτωμένος ναός ζούσε κι ανάπνεε γαλήνιος σαν ζεστός ζωντανός οργανισμός».

γ. «Ποτέ δεν περίμενα... ανθρώπινη κατανόηση».

• Χωρίστε τα αποσπάσματα σε προτάσεις. • Σε ποια υπάρχει παρατακτική σύνδεση προτάσεων και σε ποια υποτακτική; • Ποιοι σύνδεσμοι χρησιμοποιούνται για την υποτακτική σύνδεση προτάσεων;

Πρόταση	**Είδος πρότασης**	**Είδος σύνδεσης**	**Σύνδεσμος εισαγωγής**
«Στο μελίχλωρο φως του δειλινού... δουλεμένο»	κύρια	υποτακτική	*για να* (τελικός σύνδεσμος)
«για να σκεπάζει... της Παναγίας	δευτερεύουσα τελική (δηλώνει σκοπό)		
«Αλάκερος... ζούσε»	κύρια	παρατακτική	*κι* (συμπλεκτικός σύνδεσμος)
«κι ανέπνεε... οργανισμός»	κύρια		
«Ποτέ δεν περίμενα	κύρια	υποτακτική	*πως* (ειδικός σύνδεσμος)
«πως θα 'βρισκα... κατανόηση»	δευτερεύουσα ονοματική ειδική (αντικείμενο στο ρ. "*θα 'βρισκα*" της κύριας)		

σελ. 76 σχολ. βιβλίου

3. Εκτός από τελείες και κόμματα, ποια άλλα σημεία στίξης χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στο κείμενο; • Εντοπίστε τα και βρείτε γιατί τα χρησιμοποιεί. • Τι εκφράζει με καθένα απ' αυτά;

Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί, εκτός από τελείες και κόμματα, το θαυ-

μαστικό, τα αποσιωπητικά, το ερωτηματικό και την άνω τελεία. Συγκεκριμένα:
– **θαυμαστικό**: για να εκφράσει το θαυμασμό *(Τι ενότητα... του τρούλου! / Κι ο Άγγελος... γόνατο!)*
– **αποσιωπητικά**: για να αφήσει τον αναγνώστη να φανταστεί ό,τι θέλει σχετικά με τις ζωγραφιές που περιγράφει. (*«σαν ένα σύννεφο που περνάει και σκορπίζεται...* », «*Σαν να 'ναι αρραβωνιαστικός και πάει...*»).
– **ερωτηματικά**: για να δηλώσει απορία *(«Πού πάει με τόση χαρά και βιάση;»)*
– **άνω τελεία**: για να αναφέρει με τη σειρά όσα βλέπει μέσα στην εκκλησία (*«Μπήκα στο ζεστό κουβούκλι της εκκλησίας·»*) αλλά και για να τονίσει το δεύτερο μέρος της περιόδου ως σπουδαιότερο (*«στη μέση... αναστημένος· μια φορά τον έλεγαν Άδωνη, τώρα Χριστό»*).

σελ. 76 σχολ. βιβλίου

4. Βρείτε τις λέξεις «μελίχλωρο, μυρόβλητη, ασκητικές, εκστατικά, ακατάπαυστα». • Ξέρετε τι σημαίνουν; • Βρείτε τις σημασίες τους στο λεξικό και γράψτε τες στο τετράδιό σας.

μελίχλωρος: μελιχρός, αυτός που έχει το χρώμα του μελιού
μυρόβλητος: ευωδιαστός, μυρωδάτος, που αναδίδει μύρο
ασκητικός: αυτός που ταιριάζει σε ασκητή / κάποιος που ζει βασισμένος στη λιτότητα, την αποφυγή των απολαύσεων και της πολυτέλειας
εκστατικός: κατάπληκτος, έκπληκτος
ακατάπαυστος: ασταμάτητος, αδιάκοπος

Κείμενο 4: *Μαφάλντα – κόμικ*

σελ. 77 σχολ. βιβλίου

1. Τι έπαθε ο Μανολίτο; • Τι έκαναν οι φίλοι του για να τον βοηθήσουν; • Είχε αποτέλεσμα η προσπάθειά τους;

Ο Μανολίτο είχε λόξιγκα. Οι φίλοι του προσπάθησαν να τον βοηθήσουν ψάχνοντας την ερμηνεία της λέξης *λόξιγκας* στο λεξικό, χωρίς όμως να καταλάβουν όσα διάβασαν. Τελικά δεν κατάφεραν να τον βοηθήσουν γιατί στο λεξικό δε βρήκαν τίποτε σχετικά με τη θεραπεία του λόξιγκα. Προσπάθησαν να τον παρηγορήσουν λέγοντάς του ότι πρέπει να αισθάνεται πολύ σημαντικός που έχει κάτι με τόσο δυσνόητη και περίπλοκη, γι' αυτούς, ερμηνεία.

σελ. 77 σχολ. βιβλίου

2. Τι κάνει αυτή την ιστοριούλα αστεία;

Τα στοιχεία που δίνουν στην ιστοριούλα αυτή αστείο περιεχόμενο είναι ότι τη στιγμή που ο Μανολίτο λέει ότι θα φτιάξει τόσα καταστήματα ώστε να κόβεται η ανάσα σε κάποιον, κόβεται η δική του ανάσα με το λόξιγκα. Το πιο αστείο, ωστόσο, είναι ο τρόπος με τον οποίο οι φίλοι του προσπαθούν να τον ανακουφίσουν· του λένε, δηλαδή, ότι πρέπει να αισθάνεται σημαντικός που έχει κάτι τόσο δύσκολο να οριστεί.

σελ. 77 σχολ. βιβλίου

3. Ποια σημεία στίξης χρησιμοποιούνται στο κόμικ; • Δικαιολογείται η χρήση τους από το συγγραφέα;

Τα σημεία στίξης που χρησιμοποιούνται είναι τα αποσιωπητικά, το θαυμαστικό, το ερωτηματικό τα εισαγωγικά και η διπλή τελεία.
Συγκεκριμένα:
– τα αποσιωπητικά: για να δείξει ότι συνεχίζονται οι σκέψεις του Μανολίτο
– το θαυμαστικό: για να δηλωθεί ο θαυμασμός και η υπερηφάνια για το κατόρθωμα που σκέφτεται να κάνει, και μετά από κάθε επιφώνημα (ΧΙΚ!)
– το ερωτηματικό: για να δηλωθεί η απορία της Μαφάλντα, αλλά και των υπόλοιπων παιδιών κάθε φορά που δεν καταλαβαίνουν κάτι
– τα εισαγωγικά: για να φανεί ότι ο ορισμός της λέξης λόξιγκα προέρχεται απευθείας από το λεξικό
– διπλή τελεία: για να δηλωθεί ότι θα ακολουθήσει ο ορισμός της λέξης *λόξιγκας*

σελ. 77 σχολ. βιβλίου

4. «Λόξιγκας είναι η γρήγορη εισπνοή που οφείλεται στην απότομη σύσπαση του διαφράγματος και συνοδεύεται από έναν χαρακτηριστικό ήχο». Χωρίστε το απόσπασμα σε προτάσεις. • Ποια είναι κύρια και ποιες δευτερεύουσες; • Σε ποιο σημείο έχουμε παρατακτική σύνδεση προτάσεων και σε ποιο υποτακτική;

Πρόταση	**Είδος**	**Τρόπος σύνδεσης**
Λόξιγκας... εισπνοή	κύρια	
που οφείλεται... διαφράγματος	δευτερεύουσα αναφορική	υποτακτική (*που*) (κύρια + δευτερεύουσα)
(που) συνοδεύεται... ήχο	δευτερεύουσα αναφορική	παρατακτική (*και*) (δευτερεύουσα + δευτερεύουσα)

Κείμενο 5: *Το θαυμαστικό*

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

1. Γιατί τόσα χρόνια αυτός ο υπάλληλος δεν είχε χρησιμοποιήσει θαυμαστικό στα υπηρεσιακά του έγγραφα;

Ο υπάλληλος δεν είχε χρησιμοποιήσει θαυμαστικό τόσα χρόνια, γιατί στα υπηρεσιακά έγγραφα δεν εκφράζονται συναισθήματα («*Μα τι χρειάζονται τα συναισθήματα στα υπηρεσιακά έγγραφα; Ακόμα κι ένας αναίσθητος μπορεί να τα συντάξει...*»).

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

2. Γιατί η γυναίκα του Περεκλάντιν εξηγεί στην καθαρεύουσα πότε χρησιμοποιείται το θαυμαστικό;

Η γυναίκα του Περεκλάντιν χρησιμοποιεί την καθαρεύουσα, γιατί λέει τον κανόνα χρήσης του θαυμαστικού όπως ακριβώς τον είχε μάθει στο σχολείο («*Και βέβαια ξέρω! Εφτά χρόνια έμεινα εσωτερική. Ξέρω όλη τη γραμματική απ' έξω κι ανακατωτά*»).

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

3. «Ξέρεις, μάτια μου, πού βάζουμε θαυμαστικό, όταν γράφουμε;» Εξηγήστε τη χρήση των κομμάτων στο απόσπασμα.

– *ξέρεις, <u>μάτια μου,</u> πού*: βρίσκεται ανάμεσα σε κόμματα γιατί είναι κλητική προσφώνηση
– *όταν γράφουμε*: η δευτερεύουσα (χρονική) πρόταση χωρίζεται με κόμμα από τη φράση «*που βάζουμε θαυμαστικό*», γιατί λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα της προηγούμενης κύριας πρότασης.

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

4. «Σαράντα χρόνια μουντζούρωνε... ή κάτι τέτοιο»: Βρείτε στο απόσπασμα αυτό πως συνδέονται οι προτάσεις μεταξύ τους.

Πρόταση	**Είδος**	**Τρόπος σύνδεσης**
Σαράντα χρόνια μουντζούρωνε χαρτιά	κύρια	
είχε γεμίσει χιλιάδες κόλλες, μυριάδες	κύρια	ασύνδετο σχήμα κόμμα

Πρόταση	**Είδος**	**Τρόπος σύνδεσης**
δε θυμάται ούτε μια μονάχα γραμμή	κύρια	παρατακτική αντιθετικός σύνδεσμος *όμως*
που να εκφράζει ενθουσιασμό, αγανάκτηση ή κάτι τέτοιο	δευτερεύουσα αναφορική	υποτακτική αναφορική αντωνυμία *που*

[**Σημ.:** Στην πρόταση «*που να εκφράζει... τέτοιο*» ο σύνδεσμος *και* έχει επιδοτική λειτουργία, χρησιμοποιείται δηλαδή για να δώσει έμφαση σε αυτό που ακολουθεί].

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

5. «Έπιασε τον κοντυλοφόρο... γραμματεύς!!!»: Εξηγήστε τη χρήση των σημείων στίξης στο απόσπασμα.

– *Έπιασε τον κοντυλοφόρο και νόμισε πως κρατούσε ένα θαυμαστικό στα δάχτυλά του...*: τα **αποσιωπητικά** δείχνουν ότι συνεχίζονται οι σκέψεις του Περεκλάντιν ή ότι ο συγγραφέας αφήνει κάποιο υπονοούμενο.
– *Ο Περεκλάντιν βούτηξε την πένα στο καλαμάρι και υπέγραψε:* η **διπλή τελεία** δείχνει ότι θα ακολουθήσει κείμενο (η υπογραφή του γραμματέα) όπως ακριβώς γράφτηκε.
– *«Ε. Περεκλάντιν, γραμματεύς!!!»*: το **κόμμα** πριν την λέξη *γραμματεύς* χωρίζει το όνομα *Περεκλάντιν* από τον ονοματικό του προσδιορισμό (παράθεση) *γραμματεύς*. Τα **θαυμαστικά** δείχνουν τα έντονα συναισθήματα του Περεκλάντιν, ενώ τα **εισαγωγικά** χρησιμοποιούνται για να δηλώσουν ότι η φράση που περικλείεται σε αυτά μεταφέρεται όπως ακριβώς την έγραψε ο Περεκλάντιν.

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

6. Μελετήστε το ντοσιέ με τις εκθέσεις που γράψατε όλη τη χρονιά. Παρατηρήστε ποιο σημείο στίξης χρησιμοποιήσατε περισσότερο και ποιο απουσιάζει εντελώς από τα γραπτά σας. Γράψτε ένα κείμενο με τις παρατηρήσεις σας αυτές και εξηγήστε τους λόγους που σας οδήγησαν σε αυτές τις επιλογές σημείων στίξης. Προσέξτε στο κείμενό σας αυτό να χρησιμοποιήσετε σωστά τα σημεία στίξης και, ίσως, κάποια από αυτά που παραβλέψατε όλο το χρόνο.

[**Σημ.:** Η ερώτηση θα απαντηθεί από τον κάθε μαθητή, αφού μελετήσει

τις εκθέσεις του. Για τη δικαιολόγηση της χρήσης των σημείων στίξης: βλ. Ενότητα 10, Ι. Θεωρία: *Η στίξη στην υποτακτική σύνδεση*].

Κείμενο 6: *Στα χωριά του Πηλίου*

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

• Σημειώστε τα σημεία στίξης στο παραπάνω κείμενο.

Μπήκε στο λεωφορείο Πορταριάς-Μακρυνίτσας, που γέμισε ασφυκτικά από μαθητές λυκείου που επέστρεφαν στα χωριά τους και ενήλικες φορτωμένους πακέτα και δέματα. Ήταν ένα χαρούμενο λεωφορείο. Τα παιδιά έλεγαν τα γνωστά δικά τους, πειράζονταν, αντάλλασσαν κρίσεις για το κρίσιμο ματς των τοπικών ομάδων... Εξυπακούεται ότι θα κέρδιζε η Νίκη Βόλου και θα τους πατούσαν τους αιώνιους αντιπάλους της αντίζηλης πόλης του κάμπου.

Έφτασαν στην Πορταριά κι άδειασε όλο το λεωφορείο. Η Αντρέα είχε αποφασίσει να πάει στη Μακρυνίτσα· της άρεσε καλύτερα, κι άλλωστε τη θυμόταν με νοσταλγία απ' την εποχή της τελευταίας σχολικής εκδρομής, της γνωστής πενθήμερης.

Το λεωφορείο άφησε όλους τους τελευταίους επιβάτες στο έμπα του χωριού. Άρχισαν ν' ανηφορίζουν τον κεντρικό δρόμο και, άλλος αποδώ κι άλλος αποκεί, χάθηκαν στα στενά σοκάκια.

Τα μαγαζιά με τα γλυκά του κουταλιού –τα δήθεν σπιτικά και φτιαγμένα επιτόπου– και τα γνωστά τουριστικά ήταν θεόκλειστα και αμπαρωμένα.

Κείμενο 7: *Η γιαγιά μου η Αθήνα*

σελ. 78 σχολ. βιβλίου

• Στο κείμενο 7 να σημειώσετε τα σημεία στίξης.

Έχω ζήσει σε πολλές πόλεις. **Μ**ερικές απ' αυτές –το Σίντνεϊ, τη Νέα Υόρκη– τις αγάπησα πολύ, κι ευχαρίστως θα τις ξανάβλεπα για λίγο, έστω και μια φορά στα πέντε χρόνια. **Α**λλ' όση ζωή μού μένει ακόμα, εδώ προπάντων, στην Αθήνα, θα 'θελα να τη ζήσω· κι εδώ, όταν έρθει κάποτε εκείνη η ώρα, εδώ να τελειώσω τις μέρες μου. **Ω**ς τότε, σκέφτομαι καμιά φορά, δε θα 'χει μείνει σχεδόν τίποτα απ' την Αθήνα μου, εκείνη την Αθήνα που αγάπησα. **Μ**α κάτι μέσα μου μού λέει πως ίσως να 'χω κι άδικο. **Γ**ιατί –εκτός κι αν γίνει πια καμιά μεγάλη, κοσμογονική αλλαγή– θα μένουν πάντως για πολύ καιρό ακόμα (για πάντα ελπί-

ζω) ο λόφος του Λυκαβηττού κι ο λόφος του Φιλοπάππου. **Ω**ς τότε βέβαια, θα 'χουν «αξιοποιηθεί» από κάποια κακόγουστη δημοτική ή κρατική υπηρεσία και θα 'χουν μαντρωθεί με συρματοπλέγματα· μα τα παιδιά και τα ζευγάρια των ερωτευμένων θα βρίσκουν πάντα έναν τρόπο ν' ανοίγουν ένα πέρασμα, για να μπορούνε να τρυπώνουν μέσα. **Ό**σο κι αν μολυνθεί η ατμόσφαιρα, δεν πρόκειται ν' αλλάξει πολύ το μελιχρό αθηναϊκό φθινόπωρο, ο ήπιος αθηναϊκός χειμώνας με τις αλκυονίδες μέρες του, η μεθυστική άνοιξη και το ναρκωτικό καλοκαίρι, που έχει πότε πότε και τις βραδινές του αύρες. **Ό**σο κι αν ρυπανθεί ο Σαρωνικός, θα μένει ελπίζω πάντα κάποια σχετικά καθαρή ακρογιαλιά. **Οι** άνθρωποι μπορεί στο μεταξύ να πηγαίνουν στη Σελήνη για δουλειές, μα η μαγεία του φεγγαριού τη στιγμή που ξεπροβάλλει πάνω από την κορυφογραμμή του Υμηττού θα μένει πάντα ίδια. **Τ**ο μοναδικό φως του αττικού ουρανού δύσκολα θ' αλλάξει κι αυτό. **Μ**έσα στην κόλαση που λένε πως θα είναι σε λίγα χρόνια η Αθήνα, θα μένει πάντα ο μικρός παράδεισος του μοναστηριού της Καισαριανής, δέκα λεπτά απ' το κέντρο. **Α**π' τα παλιά και τόσο ανθρώπινα σπιτάκια που ξέραμε, δε θα 'χει μείνει πια κανένα, αλλά σ' αυτές τις ακαλαίσθητες πολυκατοικίες που υψώνονται στη θέση τους, θα κατοικούνε για πολύ καιρό ακόμα άνθρωποι που θα μιλάνε λίγο πολύ την ίδια γλώσσα με μένα, θα σκέφτονται και θα αισθάνονται λίγο πολύ σαν και μένα.

Βιβλιογραφία

Αισχύλου, *Ορέστεια*, Εθνικό Θέατρο, Πολιτιστική Ολυμπιάδα, Αθήνα 2001

Ανδριώτης, Ν.Π., *Ετυμολογικό Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής*, Ινστιτούτο Νεοελληνικών Σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη), Θεσσαλονίκη 1983

Γεωγραφία Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2004

Γιαννίτσαρος, Α., *Εργαστηριακές Ασκήσεις Ταξινομικής Φυτών και Βιοσυστηματικής*, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα 2005

Θεσσαλονίκη, Μια Οικοτουριστική Αφετηρία, Οικοτουρισμός στην Ελλάδα, Υπουργείο Τουρισμού

Ιστορία Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2004

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2000

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Β΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001

Κλαίρης, Χρ. – Μπαμπινιώτης, Γ., *Γραμματική της Νέας Ελληνικής*: *Δομολειτουργική-Επικοινωνιακή*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2005

Μαθηματικά Α΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2004

Μπαμπινιώτης, Γ., *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας Ε.Π.Ε., Αθήνα 1998

Νέα Ελληνικά ΤΕΕ Α΄ τάξη 1ου Κύκλου, ΟΕΔΒ, Αθήνα

Νεοελληνική Γλώσσα Β΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2006

Νεοελληνική Γλώσσα για το Γυμνάσιο, τεύχ. Α΄, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001

Νεοελληνική Γραμματική, Αναπροσαρμογή της Μικρής Νεοελληνικής Γραμματικής του Μανόλη Τριανταφυλλίδη, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001

Παιδικό Μουσείο – Οδηγός, Ελληνικό Παιδικό Μουσείο, Αθήνα 1998

Σπυρογιάννη Μ. – Μπέκου Α., *Έκφραση-Έκθεση Α΄ Λυκείου*, Εκδόσεις Βολονάκη, Αθήνα 2004

Σπυρογιάννη Μ., *Νεοελληνική Γλώσσα, Έκφραση-Έκθεση Γ΄ Γυμνασίου*, Εκδόσεις Βολονάκη, Αθήνα

Συντακτικό της Νέας Ελληνικής Α΄, Β΄, Γ΄ Γυμνασίου, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1996

«ΒΗΜAgazino», αριθ. 295, *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 2006

«Γαστρονόμος», τεύχ. 1, *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2006

«Ερευνητές», φ. 384, *ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 2006

«Κορφές», τεύχ. 113, Μάιος-Ιούνιος 1995